REVERENDI PATRIS DOMINICI SOTO

Segobienſis Theologi ordinis prædicatorum ſuper octo libros Phyſicorum Ariſtotelis Quæſtiones.

Cum Priuilegio.

SALMANTICÆ,

Ex Officina Ildefonſi à Terranoua & Neyla.

M. D. LXXXII.

ILLVSTRISSIMO AC Reuerendissimo. D. D. Ioanni à Toleto Cardinali Burgensi, ex ordine Prædicatorum assumpto suus Frater Dominicus Soto. S.

ON SATIS REI PHYSICAE, ME ADMODVM fecisse arbitror, antistes Reuerendissime, nisi Commentarijs super Aristotelem, quæ amplitudini tuæ dicaui, volumen hoc disputationum adhibeo: quibus quæsito & responso res amplius explicata, quantum meum fert ingenium, elucidetur. Nam cùm dubitationis solutio, authore Aristotele, veritatis sit inuentio, mirabilem quandam habet ratio hæc disserendi indagandæ veritatis energiam. Enimuero ratiocinatiuum animal homo verbo sciscitandi, vtrum, suapte natura excitatur, & se se ad respondendum exacuit. Atqui nec ferrum aut aurum, nisi continenti motatione politum, splendere vnquam potest: neque ea quæ ambigua sunt & abstrusa, nisi ingeniorum congressu vltro citroque iactata, collucere. Quamobrem natura certè magistra, Philosophorum antiquissimi hunc modum philosophandi excogitarunt. Quem deinde Plato informauit, Aristoteles collimatum exhibuit, & posteri hactenus obseruauerunt: ac demum Theologi ante quadringentos hinc annos iure & merito susceperunt: id planè intelligentes, quòd quæ patres, doctissimè quidem & copiosissimè, sed tamen diffusè scripserant, aliter in ordinem, certamque sententiarum seriem redigi atque concludi neutiquam possent. Quocirca mirari satis nequeo, cur huius ætatis nonnulli, alioquin scientiarum cultores, hanc quæstionibus interrogandi disputandique formam eiectam esse, atque ab re literaria penitus explosam velint. Fateor equidem (id quod inficias ire nemo potest) sophismatibus propemodum infinitis nulliusque momenti tricis ac nenijs, rationem hanc disputandi hisce retroactis temporibus indignè fuisse obtenebratam, & pene in barbariem versam: sed nunquid, si oculi ophtalmia laborant, continuo sunt cerebro eruendi? ac non potius arcenda corrigendaque rheumatis exuberantia: vt qui infirmi in causa erant doloris, sani vsui esse possint? Est modus in rebus. Ita profectò portenta illa verborum reuelli est operæpretium, vt tamen non simul eradicetur & triticum. Tametsi neque integrum nobis fuit, quæ missa fieri poterant, vniuersa resecare: quominus tempori nonnulla concederemus: neque profectò in re Physica eam semper & rerum & verborum grauitatem seruare possumus, quin captui nos multo eum accommodantes, aliquando nos ad minora summittamus. Accipe ergo præsul clarissime, bipertitum opus Physicum, quod tui nominis authoritate protectum, in lucem audet fidenter prodire. Vale.

Reuerendi Patris, Fratris Dominici Soto Segouiensis, Theologi, ordinis Prædicatorum, in inclyta Salmanticensi academia professoris super octo libros Physicorum Aristotelis, Quæstiones.

PROLOGVS.

Dest opus alterum quod in ipso statim fronte cōmentariorum super octo libros physicorum Aristotelis polliciti sumus: nempe vt quæstionum volumen adhiberemus, quo (id quod breuitas illius modusque expositionis nō sinebat) maiora dubia disseramus. In qua quidem disputatiōe nihil mihi amplius authoritatis arrogari volo, quàm si eorum quæcunq; dixero, aut Aristotelis testimonio, aut argumentis naturali ratione profectis, fidē fecero. Liberum tū lectorem deprecor: sane qui in verba magistri nōn adeo iurauerit, vt pluris authorum nomina æstimet, quàm pondus rationum perpendat. Eo præsertim quod nominalium realiumq; diuersa nomina in opinionibus penitus de vniuersalibus, & fere de distinctionibus metaphysicis locum habent: in reliquis vero quæ ad naturalem philosophiam attinent non est cur hæc factionum symbola fouere contendamus. Horsum hæc dixerim, ne quis scripta nos nostra scholis tantum modo S. Tho. accōmodare putet. Quin potius vt in dialecticis, ita & hic cunctis in vniuersum cuiusq; viæ studiosis cōsultum iri diximus. Enimuero (vt nunquam nō hoc admoneamus) scire quid S. Thomæ, aut cuiusuis authoris habeat opinio, absoluta scientia nō est: sed tū omnino quippiā nos scire existimandū nobis est, cum rationibus id ex rei causis accersitis habuerimus persuasum. Haud verū tn̄ vitio mihi vertēdū est, si in philosophia S. Tho. cui citra inuidiam de hac re primas deferunt, ego etiā propemodū auscultauerim. Ea mō lege, vt eius non nuda authoritate nitamur, sed vim roburque argumentorū expendamus. Nam superstitiosam illam Pythagoricorum religionē, quibus pro rerū assertione satis erat, ꝙ magister dixisset abolitam iure esse voluit, maior quā Pythagoras, Augustinus Epist. 19. ad Hieron. quippe vbi hāc legem præscripserit, vt præter canonicos libros, & Ecclesiæ catholicæ authoritatem, nemini quantalibet sanctitate, aut doctrina polleat, tātum deferamus, vt verum quicquam putemus: quia ipse ita sensit: sed quatenus id, aut per canonicos authores, aut probabili ratione persuadere potuerit. Igitur, vt rem tandem diuino fauore auspicemur, de ijs quæ in prologo commentariorum super libros Physicorum diximus, nempe philosophiam naturalē scientiā esse de ente mobili speculatiuam, mouetur prima quæstio.

Quæstio prima.

VTRVM PHILOSOPHIÆ naturalis, quæ speculatiua scientia est, subiectum sit ens mobile.

Parte negatiua arguitur. Et primo contra id quod titulus primum supponit. philosophiam scilicet naturalem esse scientiam. Scientia omnis, aut necessaria mortalibus est, aut saltem vtilis: nam authore Aristo. in prologo metaphi. omnis homo suapte natura scire desiderat: & naturalis hoīs inclinatio, nisi ad bonum, esse non potest: at cognitio rerum naturalium nec necessaria, nec vtilis est: ergo non est scientia. Probatur minor, finis vltimus hominis est cognoscere Deū cognitione illa quæ nos ad visionem ipsius perducat, secūdum illud Ioan. 17. hæc est vita æterna vt cognoscant te &c. cognitio vero rerum naturalium parū, aut nihil ad hoc cōducit: quippe cùm plurimos rusticos bonos esse videamus, plurimosq; contra philosophos esse prauos: quod Paulus ad Ro. 1. testatur dicens philosophos illos gentiles scientiarum naturalium plenos, Deūque naturali lumine cognoscentes, nōn sicut Deum glorificasse. Quinimo vt ipsorum id philosophorum testimonio cōprobemus, præter Diogenem in vita Socratis, Cicero etiā lib. 1. aca. quæstio. eo (inquit) Socrates Philosophia naturali neglecta ad moralem se trāstulit, quod cœlestia. i. cælorum & eorum quæ sub illis cōtinētur, natura, aut procul est à cognitione nostra, aut si maxime esset cognita, nihil tamen ad bene viuendum cōferret. ¶ Et confir. 1. argumentum ꝙ non solū philosophia naturalis ad bene viuendum non prosit, sed sit etiam perniciosa. Negantibus. n. patrē & filium in diuinis personas esse distinctas eiusdem essentiæ, Deum verum vere esse hominem, corpus Christi in hostia latere, virginem parere incorrupta manente, mūdum esse ex nihilo creatum, aliaq; id genus, philosophia hæc omnia dissuadet, eo ꝙ rerum naturis videantur cōtraria: cum tamen sint supra, non cōtra naturam. Vnde apostolus ad Coloss. 2. videte (inquit) ne quis vos decipiat per philosophiam & inanem fallaciā, secundum traditionē hominū secundum elementa mūdi. &c. vbi Hiero. cōtra philosophos (inquit) loquitur quorū omnis pene disputatio de elementis est. Vnde 1. Corinth. 1. illud citat Esai. 29. perdam sapientiam sapientum & prudentiam prudentium reprobabo: adiungens, ꝙ stul. fecit Deus sapientiā huius mundi: quia nō cognouit mūdus per sapientiā Deū:

¶ Et. 2. confir. Philosophia & scientiæ istæ naturales dicuntur ortum habuisse eo tempore quo septem illi sapientes Athenis floruerunt: si tamen res fuisset tam necessaria, nunquam Deus permisisset vt tot antea seculis fuissent homines huiusmodi scientiarum ignari: ergo. Secundo principaliter arguitur ꝙ philosophia non sit scientia. Scientia enim non est nisi eorũ quæ non possunt aliter se habere. 1. post. textu. 5. vnde infert illic Aristot. text. 43. ꝙ scientia non est sensualium obiectorum. physica vero vt asserit in hoc prologo Commen. est de rebus sensibilibus, & per consequens est de rebus mutabilibus, & quæ possunt aliter se habere verbi gratia de ortu & occasu & coniunctione astrorum, quæ non sunt semper, sed certis temporibus, & possunt deficere, vt patet in fine mundi: & de eorum defectibus, puta quod hyeme sint frequentes pluuiæ, quòd in æstate sint ardentes soles, quòd homo nascatur bipes & similia, quæ nonnunquam deficiunt: ergo Physica non est scientia.

¶ Et cõfir. ex ipsis antiquis philosophis, nam hac ratione Heraclitus & Cratilus. quos. 4. metaphysicorũ text. xxij. Aristote. commemorat, negabant scientiam vllam rerum naturalium esse possibilem, ꝙ videlicet res sensibiles continuo motui essent subiectæ. Vnde Socrates vt lib. 1. academicarum quæstio. refert Cicero, inde maxime Socrates prę alijs omnibus Apollinis oraculo sapiẽs enunciatus est, quod nihil se scire dixit, nisi hoc ipsum quod nihil sciebat. Atqui vt Lactantius libro. 3. adnotauit, propterea Pythagoras noluit sapiens, sed sapientiæ studiosus appellari, quod intellexerat cognitionem rerum naturalium non esse scientiam. Quod reuera vere res ipsi philosophi re ipsa testãtur: qui de rebus naturalibus tam varia tamque diuersa placita & commenta dixerunt, vt satis comprobauerint, nullam habuisse veram scientiam.

¶ Tertio principaliter arguitur contra alterum in titulo suppositum, scilicet Physicam esse scientiam speculatiuam. Scientia practica est illa quæ nos dirigit ad operandum vt habetur. 3. de anima text. 49. &. 2. metaphysi. text. 3. sed talis est physica: ergo physica non est scientia speculatiua, sed practica. Probatur minor: primo quia physica est de obiecto operabili, est enim de his quæ in nobis fiunt, atq; adeo aliqua pars eius est de natura actuum & habituũ intellectualium & sensualium: qui in nobis generantur: quæ in libris de anima posita est. Et præterea quia physica ostendit nobis Deum esse primam rerum causam vnde nos nostraq; pendent, nosque natura esse mortales: quæ quidem cognitio in contemptum rerum & amorem Dei, atque adeo ad recte operandum allicere nos potest.

¶ Et confirmatur argumentum. Medicina est pars quędam philosophiæ: tum quia huius subiectum est corpus sanabile, quod est inferius ad corpus mobile: tum etiam quia tractat de naturis herbarum, de corporum complexione & similibus naturalibus: & ideo vbi desinit physicus, incipit medicus, de sensu & sensato capit. 1. sed medicina censetur à doctoribus esse practica, vt docet S. Tho. opusc. 70. quæst. 5. articulo. 1. super Boetium: ergo & physica est scientia practica.

¶ Quarto principaliter arguitur. Physicæ non est vnicum subiectum: ergo titulus supponit falsum. Antecedens probatur: quia alias sequeretur physicam esse vnã scientiam, quia vt habetur. 1. post. textu. 43. &. 4. metaphysico. textu. ij. ex vnitate obiecti sumitur vnitas scientiæ: consequens tamẽ est falsum, nam Physica idem est quod scientia naturalis: sed res de quibus tractant & Metaphysica & Mathematicæ sunt res naturales: ergo physica comprehendit sub se Metaphysicam & Mathematicas, & per consequens non est distincta ab illis: vt prologo Commentariorum dictum est.

¶ Et confirmatur. Physica etiam vt distinguitur à Metaphysica & Mathematicis tractat non solum diuersas conclusiones, sed res diuersissimas, scilicet de materia, de motu, de loco, de cælo, de anima, &c. ergo constat ex pluribus habitibus: & per consequens non est vna, sed aggregatum ex pluribus habitibus.

¶ Et confirmatur. 2. Physica continet in se multas opiniones, vt an elementa maneant formaliter in mixto, an sit possibile infinitum, an intentio fiat per radicationem in subiecto, &c. & tamen non potest vnicus habitus esse scientia, & opinio: ergo physica non est vna scientia.

¶ Quinto principaliter arguitur, quòd ens mobile non sit subiectum huius scientiæ. Ens nõ est genus vt in principio prædicamentorum ostendimus, quia est analogum: ergo non est simpliciter vnus conceptus: & per cõsequens non potest esse vnum subiectum. ¶ Et confirmatur si ens mobile esset subiectum physicæ: sequeretur quod physica esset aut pars metaphysicæ, aut saltem illi subalterna: nam si ens mobile accipiatur loco vnius conceptus simplicis absoluti, tunc ens mobile est inferius quiditatiue ad ens, & per consequens physica est species metaphysicæ, sicut scientia de triangulo est geometria: si autem mobile sit conditio accidentalis quæ additur enti, tunc physica est subalterna metaphysicæ, sicut perspectiua quæ tractat de linea visua est subalterna geometriæ quæ tractat de linea: vtrunque tamen est falsum, cum sit ex æquo diuisa philosophia in metaphysicam & physicam.

¶ Sexto tamen & postremo arguitur. Corpus mobile congruentius ponitur subiectum physicæ quam ens mobile: ergo ens mobile non est subiectũ. Probatur antecedens. Primo quia si ens mobile ponatur subiectum, sequitur physicam tractare de intelligentijs, quippe quæ sint entia mobilia localiter: consequens tamen est contra Aristot. 2. Physi. textu. 26. vbi ait considerationem physicam non extendi vltra formas quæ sunt actus corporum: quare intelligentiarum consideratio non est physica, nisi quatenus sunt orbium motrices quæ quodammodo pertinent ad physicam.

¶ Et. 2. probatur antecedens. Motus & quies est prima passio physica: ergo subiectum talis primæ passionis est subiectum talis scientiæ: sed subiectum adæquatum motus est corpus: vt patet ex Arist. 6. physic. textu. 32. vbi probat omne mobile esse diuisibile, & per consequens corpus: ergo corpus mobile potius quam ens mobile est subiectum huius scientiæ. Quod hic Commen. insinuat, dicens res sensibiles esse materiam huius scientiæ.

¶ Et. iij. confirmatur idem antecedens. quia in tota philosophia non tractatur nisi aut de corporibus, aut de pertinentibus ad corpora: scilicet de cælis, mixtis, & de elementis, de anima inquantum est actus corporis, de motu inquantum est eius passio: de materia & forma, non certe inquantum sunt entia mobilia, sed inquãtum sunt principia entis, id est corporis mobilis.

¶ Sed in contrarium est Arist. qui. 6. meta. text. 1. physica, inquit, est circa id genus entis in quo principium est motus & quietis: & lib. 11. ca. 3. Physica speculatio de ente est, non prout ens est, sed prout motu participat: ex quibus locis alijsque similibus colligitur ens mobile esse subiectum Physicæ.

Superuacaneum duximus tot hic quæstiones procemiales, quot in dialectica, multiplicare: nempe an philosophia naturalis sit necessaria; an sit sciẽtia, an sit vna, aut sit speculatiua. In introitu enim illic rationalis scientiæ necessarium fuit vniuersos hos terminos exponere, quos subinde non opus est hic iterato repetere. At suppositis terminorum illinc expositionibus, quas quicunque libuerit reuisere potest, ad hæc omnia quinque conclusionibus iuxta ordinem argumentorum quæ posita sunt respondebimus.

Prima conclu. Philosophia est necessaria.

¶ Prima conclusio. Philosophia naturalis est homini & suapte natura. & ad eius finem consequendum necessaria. Dupliciter nanque (inter alias acceptiones) diximus illic quæstion. 1. accipi necessarium, scilicet & intrinsece ex natura rei, sicut homini necessarium est esse risibile & ratione finis, vel simpliciter ad illum adipiscendum, sicut cibus ad vitam: vel ad commode consequendum, sicut equus ad iter. Probatur ergo conclusio in primo sensu. Omne illud ad quod hominis natura integra & incorrupta proprie inclinat est illi intrinsece necessarium: sed rerum naturalium cognitio est ex huiusmodi inclinatione naturali: ergo est illi necessaria. Minor constat ex illo. 1. metaphy. omnis homo naturaliter scire desiderat. Vbi quantum fert mea opinio non exprimitur qualiscunque appetitus naturalis hominis, vt sunt comedere, ambulare, & reliqua quæ sunt homini naturalia: aut tanquam media ad seruandam vitam aut tanquam officia vitæ: sed exprimitur vltimus finis hominis, vt quemadmodum vltimus finis grauium est descendere ad centrum: & leuium, est ferri sursum in quibus locis quiescunt, ita vltimus finis in quem hominem natura produxit, est, vt rerum veritates agnoscat. Quod vel vsus ipse satis testatur cum cognito effectu quocunque, suapte natura homo cupit cognoscere causam: propter admirationem enim suopte ingenio ceperunt homines philosophari. 1. metaphysi. capitulo secũdo. Nec tanto moles impetu ad centrum tendit, quanto homo ad cognitionem propenditur veritatis.

¶ Hinc natura magistra, philosophi, qui hoc nomine digni censentur, in rerum contemplatione summam felicitatem collocarent, vt. 10. ethic. capitulo. 7 & 8. author est Arist. Vnde manifeste constat non esse hominibus tã naturalis & necessarius appetitus ridendi, quam sciẽdi.

Visio Dei beatitudo.

¶ Hoc sæpe soleo argumento vti in cõfirmationẽ huius, ꝙ hominis beatitudo in visione potius diuinæ essentiæ, quam in amore consistat. Vltima enim hominis fœlicitas idem est quod eius vltimus finis: sed finis vltimus hominis est scire, quia tũc satiabitur, cum in Deo omnia viderit: ergo videre potius Deũ est essentia beatitudinis, quam eum amare,

¶ Quod præterea confirmatur: nam beatitudo consistit in Dei comprehensione iuxta illud Apostoli. 1. ad Corinthios nono. Sic currite vt comprehendatis, sed inter potentiam cognitiuam & appetitiuam hoc interest, quod cognitiua est apprehensiua obiecti, appetitiua vero potius trahitur & tenetur ab obiecto amato, quam teneat ipsum: ergo in actu potius intellectus tenentis Deum consistit beatitudo iuxta illud Augustin. libro de vita beata. Beatus est qui Deum habet. Addiderim nec abs re verbum hoc ad comprobandum finem vltimum hominis esse scire. ¶ Hoc tamen differt inter philosophos illos qui reuelatione Christi seruatoris nostri non fuerunt digni, & nos Christianos, quod illi, non cognoscentes fœlicissimam illam supernaturalem rerum cognitionem in verbo, felicitatem collocarunt in contemplatione naturali dignissimarum substantiarum, scilicet intelligentiarum, vel in hoc seculo, qui aliam vitam non cognouerunt, vel qui aliam crediderunt, in seculo venturo Fides vero & religio nostra est, quod vltimus finis & hominis felicitas in intuitiua illa contemplatione Dei, vbi omnia cognoscuntur, consistit.

Philosophia necessaria.

¶ Sed arguis quid ergo ad rem ad probandum philosophiam esse hominibus naturalem? Respondetur philosophiam rerum naturalium esse hominibus naturalem, non tanquam vltimum finem, sed tanquam medium ad illum consequendum. Vnde notanter ait Aristotel. quod omnis homo naturaliter scire desiderat: nõ hoc, aut illud, sed res vniuersas. At vero. 10. Ethicor. dicit felicitatem vltimam consistere, non in rerum veritatis inquisitione, sed in rerum potius iam inuentarum contemplatione.

Ad duo philosophia necessaria.

¶ Hinc facile probatur secũda pars conclusionis, nempe quod Philosophia ad finem hominis, scilicet Dei veram cognitionem & amorem conducat. Naturale enim est hominibus per cognitionem effectuum ad cognitionem causarum peruenire, quod Paulus ad Romanos. 1. affirmat, dicens, inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspici: sed philosophia naturalis nihil aliud est quam rerum, quæ sunt effectus Dei cognitio: ergo illa confert ad cognoscendum Deum. Ad hos nanque duos vsus mundus creatus est, & in dominium hominibus traditus. Primo, vt eius ministerio vita hominis alatur & conseruetur: & præterea vt eius contemplatione in Dei homo & notitiam perueniat, & amorem alliciatur. Per cognitionem enim motus venit Aristotel. in cognitionem vnius primæ causæ à qua hominum vita suspensa semper est: & ex intellectus operatione, quæ à materia non pendet, cognoscitur anima esse immortalis: & ex magnitudine cælorum, eorumque affluentia bonorum quæ in subsidium huius vitæ mortalis nobis diuina prouidentia largita est, ratiocinari possumus, quam sint incomprehensibilia, quæ in vita illa immortali præparauit diligentibus se. Quæ profecto, plurimaque alia quæ longum esset recensere, homines qui modo saxa nõ essent, in amorem & obsequiũ vnius Dei satis pellicerent. Et hoc est de quo Paulus Philosophos reprehendit, nempe ꝙ cum Deum cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt.

¶ Adde ꝙ obueniunt mortalibus à philosophia naturali multa alia commoda. Nam cognitio herbarum, temporum & complexionis humanæ, medendis corporibus apprime confert: aliarumque multarum rerum cognitiones ad alios sunt hominum vsus maxime vtiles, vt Valerius Maximus libro. 8. & hic Commen. & Themist. commemorant.

¶ Accedit ad conclusionis confirmationem ꝙ Deus primum parentem nunquam omnium scientiarum genere ornatum creasset, si scientiæ rerum naturalium nõ tam essent mortalibus necessariæ.

Philosophiæ encomium.

¶ Hinc apud philosophos tam multis philosophia laudibus passim effertur, vnde Cicero libro. 1. Tusculan. quæstio. philosophiam ait donum esse, aut inuentum Deorum, & libro quinto. O vitæ, inquit, philosophia dux, virtutis indagatrix: expultrixque vitiorum, non modo nos, sed nec omnino vita hominum sine te esse potuisset. &c. Et Seneca ad Lucillum libro secundo: epistola decima sexta. Philosophia nos tueri debet, hæc adhortabitur vt, libenter Deo pareamus, vt fortunæ contumaciter resistamus. Hæc docebit vt Deum sequaris. feras casum, &c. & libro. 14. Epistola. 19. Deorum, inquit, immortalium munus est, ꝙ viuimus, philosophiæ autem

autem quod bene viuimus: vnde tanto plus philosophiæ quam dijs deberemus, quanto maius beneficium est bene viuere quam viuere, nisi & philosophia ipsa munus etiam esset Deorum. Loquitur autem Stoicorum more de philosophia, quæ studium & sapientiæ & simul virtutis est: quas adeo coniunctas esse censebant, vt nomine sapientiæ, virtutem intelligerent. Atqui Aristotel. 10. Ethicorum per philosophiam, inquit, homines sese immortales faciunt: cuius delectationes & firmissimæ sunt & purissimæ: quippe cum de rebus sunt, & incorruptibilibus, & à sensibili materia abstractis.

Philosophia ppter se expetenda. ¶ Quapropter quanquam ad nullum alium finem studium philosophiæ vtile esset, at propter se tamen esset supra humana omnia exercitia expetendum. In summa Commenta. hic per hyperbolen affirmat nomen hominis æquiuoce dici de sapiente & de eo qui ad sapientiam ineptus est. Nec solum ab ethnicis testimonia petere possumus, cum Salomon ille Rex cui Deus quicquid peteret pollicitus est, nihil aliud quam sapiétiam postulauit: qua proinde præ omnibus mortalibus diuinitus donatus est: de cuius subinde laudibus duos prouerbiorum, ac sapientiæ integros libros composuit.

Ad. 1. principale. ¶ Veruntamen quo amplius conclusio elucidetur, respondetur ad primum principale argumentum. Cui negatur philosophiam non conducere ad rei cognitioné: nam si philosophi in lumine naturali Deum non glorificauerunt, non fuit ex defectu scientiæ, sed quia affectiones illorum excæcarunt illos & impedimento fuerunt ne Deum, sicut cognoscebant, colerent. Et hoc docet Apostolus. Qua ratione modo & sapientissimos Christianos prauos esse contingit, si prauus dignus est sapientiæ nomine. Et quod econuerso rustici, maxime nunc inter Christianos Deum & cognoscunt & colunt id certe fidei catholicæ debetur, quæ breuissimo compendio tradit nobis veram & supranaturalem cognitionem Dei, quam philosophia naturalis non attingit.

Quo necessaria. Quocirca ita intelligamus conclusionem, vt quanuis singulis personis non sit necessaria philosophia, sit tamen necessaria reipublicæ: nempe vt sint aliqui scientijs naturalibus instructi, qui reliquo sint populo velut oculi. ¶ Ad confirmationem primam respondetur, quod philosophia naturalis ad cognitionem eorũ quæ Deo, inquantum creaturarum principium est, conueniunt, simpliciter est vtilis: puta ad cognoscendũ quod sit vnicus Deus, cui creaturæ obsequium debent, & alia id genus: tamen ad mysteria fidei, licet multum Christianis conducat, qui fidei reuelatione illuminati sunt, tamen illis quibus fides non erat infusa, aut non erant in ea firmi impedimento fuit in primitiua Ecclesia ad recipiendam fidem, propterea quod illa quæ Christus supra cognitionem naturalem prædicauit, contra naturam esse putabant. Et inde hæreses pullularunt: atque adeo philosophi naturales hac de causa apud sanctos male audiunt.

Ad. 1. cófir. philosophię ortus.

Ad. 2. cófir. ph loso phiæ ortus. ¶ Ad secundam confirmationem qua petitur scientiarum ortus. Græci hanc sibi gloriam arrogarunt, vt inuentores se scientiarum prædicarent. Vnde dialecticã dicunt ortum habuisse a Zenone, & perfectam fuisse à Platone, Philosophiam vero moralem à Socrate, quem Cicero libro. 5. Tusculanarum quæst. è cœlo eam deuocauisse asserit. Philosophiam vero naturalem à Thalete vno ex septem sapientibus, quem Aristotel. 1. metaphysic. capitulo tertio huius philosophiæ principem appellat. Quam postea Pythagoras auxit, vt ibidem capitulo. 5. habetur. Vnde vt Sanctus Thom. illic lectione septima: sed latius Diogenes libro primo explicat: duo fuerunt antiquitus philosophiæ initia & capita alterum Ionicum à Thalete sic denominatum, qui fuit Ionicus à Mileto: alterum vero Italicum à Pythagora, qui vt Cicero libro primo Tuscul. quæstio. refert. regnante Tarquino superbo in Italiam venit: illamque oram tenuit, qui magna Græcia tunc dicebatur, modo autem Calabria & Apulia. In secta Pythagoræ successerunt Xenophanes, Parmenides, Xenocrates, Leucippus, Democritus, vsque ad Epicurum. In secta vero Thaletis successerunt Anaximander, Anaxagoras, Socrates. A quo tres iam inde celebres viæ hoc modo deriuatæ sunt, Plato nanque discipulus fuit Socratis. In quo desijt iam nomen Ionicum, & cepit academia vetus, à nomine Gymnasij in quo legebat. Tametsi à Socrate existiment aliqui nomen academiæ incepisse: nã potissimum dogma, quod academicis ascribitur, est illud Socratis, quod nihil contingit scire. A discipulis vero Platonis Xenocrate & Aristotel. vt libro primo academicarum quæstio. commemorat Cicero. cœpit diuisio academicorum & peripateticorum. Nam Xenocrates cum in eodem gymnasio successisset, nomen retinuit scholæ, vt scilicet eius discipuli dicerentur academici. Aristotel. vero qui in Lycæo cepit docere, nomen seruauit deambulandi, quomodo docebat plato: atque adeo dictus est peripateticus, quod est deambulatiuus. Vnde (vt inquit illic Cicero) academici & peripatetici solo nomine in principio differebant. philosophorum capita.

¶ Alter discipulus Socratis fuit Antisthenes cui successit Diogenes ille Cynicus, qui fuit mundi contemptor. Deinde Zeno qui princeps fuit tertiæ sectæ, scilicet Stoicorum: cui successit Chrysippus. Dicti sunt Stoici ab, στοα stoas, quod est porticus, legebat nanque Zeno in porticu Poecili. Diogenes vero Laer. libro septimo, in vita Zenonis dicit fuisse coæuum & auditorem Xenocratis. Horum potissimum dogma fuit quod nulla cadit in sapientem passio: nam sapientes appellabant eos tantum qui habebant virtutes in gradu heroico: quam viam constantissime secutus est Seneca. Hac ergo ratione tres viæ academicorum. peripateticorum, & stoicorum, separatæ sunt. ¶ At vero vt ad scientiarum initium & ortum redeamus, quemadmodum Iosephus aduersus Appionem libro primo, & Eusebius de præpa. Euange. libr. 10. egregie demonstrant, scientiarum inuentio non à Grecis, sed à Chaldæis & Hebræis quin potius à Deo per Adam dimanauit. Cum enim Adam tanquam naturæ caput omnium scintarum plenus fuisset creatus, verisimile est in eius semper posteritate semen fuisse scientiarum. Vnde vt Berosus libro. 3. author est, Noe postquam Armenos scientijs & virtutibus instituit, Italiam venit: quam etiam humanarum & diuinarum cognitionem docuit. Cui Iano appellato antiquissimum templum pacis post multa tempora Romæ dedicauerunt. Cuius filius Saturnus scientiarum Deus, habitus est. Vnde solennis illa religio perpetui ignis in templo Vestæ postea ortum habuit. Nam vxor Noe, Hesta appellabatur. Et quia Iudæis, vt patet Leuiti. 6. solenne erat, vt ignis perpetuus nunquam in altari deficeret, inde finxerunt Vestam fuisse Deam quæ hunc ritum puellas suas docuit. Hoc enim modo Gentiles fabulas suas & ritus ex sacra historia confinxerunt, vt recens quidam bonus author in sua philosophia perenni docte & copiose disserit. Postmodum vero Abraham, & deinde Moyses in Ægyptum peregrinantes, astrologiam aliasque scientias eos docuerunt. Quapropter historiographi ab Ægyptijs consentiunt

Stoici.

Aca. peri. Stoici.

Astro-

Aſtrologiam emanaſſe. Vnde Diogenes in vita Thaletis ab Ægyptijs aſſerit eruditum eſſe præcepta geometriæ. Et libro quinto idem affirmat de Pythagora, nempe quòd patria relicta literarum amore Ægyptum petijt, & apud Chaldeos conuerſatus eſt ibique philoſophiam edoctus. Et libro tertio in vita Platonis idem affirmat de Platone, videlicet quod in Ægyptum ad prophetas ſacerdotesque ſe recepit ſtudiorum gratia quod itidem in prologo Bibliæ Hieronymus retulit. Quamobrem certum eſt Græcos ab Ægyptijs & Chaldæis, qualis fuit Abraham & Moyſes, literas recepiſſe. Patriarchæ enim illi multo antea fuerunt in Ægypto quam ſeptem ſapientes fuiſſent in Græcia: nam ſapientes, vt refert in de temporibus Euſebius ab Olimpiada trigeſima octaua vſque ad quinquageſimã floruerunt, nempe ſexcentos annos ante aduentum Chriſti, poſt diluuium Theſſalicum ſub Deucalione, quod multo poſt tempora Moyſi deleuit totam Græciam. Sed dicũtur illi ſapientes inuentores ſcientiarum, vt Themiſtius ipſe Græcus hic etiam meminit, quia poſt illud diluuium ſtudium philoſophiæ in Græcia inſtaurauerunt & excitauerunt.

¶ Hæc pluſculis quam inſtitueram verbis dicta ſint, vt qui philoſophiam profitentur, Deum intelligentes & authorem primum ſcientiarum, etiam naturaliũ, fuiſſe, & vltimum eſſe earum finem ſciant. Philoſophiam aliaſque naturales ſcientias niſi ad Dei amorem & cultum dirigantur, nihil aliud eſſe quam vnem ex vanitatibus quæ ſub ſole ſunt, & laborem & afflictioné ſpiritus, vt ſapientiſsimus ille Eccleſiaſtes concionatur. Sed tunc admodum eſſe vtiles: ſi qui ſapientiæ à timore domini initium ſumant, vt creaturarum cõtemplatione ad amorem creatoris excitati ad eius tandem felicitatem perueniant.

2. Cõcluſio Phyſica eſt ſcientia.

Secunda concluſio. Phyſica eſt vere & proprie ſcientia.

Contrarium fuit dogma academicorum, vt modo dicebamus, inter quos fuit Heraclitus. De quo themate Cicero ſcripſit academicas quæſtiones. Auguſtinus libros tres compoſuit aduerſus academicos, quibus concluſionem hanc noſtram demonſtrauit: nempe quòd ſit poſsibilis ſcientia etiam rerum naturalium. Supponatur hic vſque ad quintam concluſionem, nomine rerum naturalium intelligere nos corpora hæc ſenſibilia, vt cælos, elementa, & mixta. Item ex ſecunda quæſtione procœmiali ſuper dialecticam, & ex ſecundo latius: poſt, quæſtione prima, ſupponamus nomine ſcientiæ intelligere habitum concluſionis neceſſariæ per demonſtrationem acquiſitum videlicet quo cognoſcimus concluſionem & eius cauſas. Tum primo probatur concluſio authoritate Ariſtotel. qui. 1. poſterio. textu vigeſimo primo: ait quòd ſcientia non eſt corruptibilium per ſe, ſed per accidẽs, quales ſunt res naturales: &. 3. phyſicor. textu vigeſimo quarto, ait quod ſcientia naturalis verſatur circa magnitudines, motum, & tempus: & ſecundo metaphy. textu. 3. ait quod philoſophiam, ſcientiam veritatis appellare, recte ſe habet. & libro. 4. textu vigeſimo tertio, irridet Heraclitum & alios negantes ſcientiam rerum naturalium: & tandem libro. 6. textu. 2. diuidit ſcientiam contemplatiuam in Metaphyſicam Phyſicam & Mathematicas.

¶ Et probatur præterea ratione, primo quia vt habetur. 1. poſteriorum textu. 5. & in hoc libro textu ſexto. ſcire eſt res cauſas vſque ad prima principia cognoſcere: ſed rebus naturalibus conueniunt paſsiones quæ ex proprijs rei cauſis procedunt: ergo res naturales ſunt vere ſcibiles, & per conſequens illarum poteſt eſſe ſcientia.

¶ Secundo. De mathematicis eſt ſcientia certiſsima vt quod omnis triangulus habeat tres angulos æquales duobus rectis, &c. ſed tam neceſſarium & perpetuę veritatis eſt hominem eſſe animal, aut ignem ſuapte natura eſſe calidum: ergo iſtorum eſt etiam ſcientia proprie.

¶ Item tertio, vt videtur arguere Ariſtotel. quarto metaphyſi. aduerſus Heraclitum. Si aliquid obſtraret quo minus de rebus naturalibus poſſet eſſe ſcientia, maxime quia ſunt mutabiles, & quando res mutatur, id eſt acquiritur, tunc non eſt: ſed hoc non obſtat: primo quia ſi res tunc cum mutatur non eſt ſub illa forma ad quam mutatur, iam hoc eſt ſcibile, quod non ſit, & quod mutatur: imo profecto tam ſcibile, eſt res iſtas ſenſibiles, eſſe mutabiles, quam intelligentias eſſe immutabiles: & per conſequens ſicut de immutabilitate ſcientiarum poteſt eſſe ſcientia, ita de mutabilitate rerum neque obſtat rationi ſcientiæ totalis, ꝙ habeat ad mixtas aliquas opiniones, vt. q. citata ſuper dialecti. meminimus. & concluſ. quarta ſtatim dicturi ſumus. Et præterea de cœlis manifeſtum eſt eſſe ſcientiam, cum non ſint naturaliter mutabiles generatione, aut corruptione, aut alio motu quam locali.

Ad. 2. principale.

¶ Vnde ad ſecundum principale reſpondent recentiores Dialectici quod ſcientia quanquam ſit de rebus corruptibilibus primæ intentionaliter, eſt tamen de incorruptibilibus, ſecunde intentionaliter, id eſt de propoſitionibus. Attamen. 1. poſterio. textu. 21. aperte mõſtrauimus hunc modum loquendi non ſatis conſequi mentem Ariſtotel. Nam quanuis ita ſit, ſcilicet ſcientiam naturalem eſſe de propoſitionibus neceſſarijs tanquam de obiecto immediato, tamen eſt de rebus tanquam de obiecto principali. Et maxime quia iſti non cenſent hanc propoſitionem omnis ignis eſt calidus, & ſimiles eſſe neceſſarias, niſi in ſenſu modali, quod Ariſtotel. nunquam ſomniauit. Mens ergo eius illic eſt, quod ſcientia eſt de incorruptibilibus per ſe, corruptibilibus vero per accidens, id eſt, de rebus quatenus per intellectum abſtrahuntur à ſingularibus, & fiũt vniuerſales. Quæ quidem vniuerſalia, inquantum abſtracta, non ſunt corruptibilia: ſed inquantum ſunt in ſingularibus, vt prima quæſtione de vniuerſalibus ſuper Porphyr. expoſuimus.

Scientia de incorruptibilibus.

¶ De illis vero, ꝙ ſol oritur ſol occidit, & de coniunctionibus ſiderum, iam diximus primo poſteri. quæſtione ſecunda, ad 3. argumentum & quæſti. 3. ad primum, ꝙ eſt ſcientia de illis, eo quòd naturaliter iſta nõ poſſunt deficere quin certis temporibus contingant. Et de pluuijs & alijs naturalibus, ſcilicet ꝙ tales talibus temporibus cõtingant etiam eſt ſcientia proprie: nam ad certitudinem ſcientiæ ſatis eſt ꝙ regulariter ita contingat, licet aliquando poſsint deficere. Infra latitudiné enim propriæ ſcientiæ, vt illic adnotauimus, ſunt diuerſi gradus certitudinis. Quod expreſſe docet Ariſto. 2. metaphy. textu. 16. Certitudinem enim (inquit) non oportet in cunctis quærere, ſed in his quæ non habent materiam. Quaſi dicat. In naturalibus ſcientijs quæ non abſtrahunt à materia & motu, non eſt tãta certitudo quanta in mathematicis: quæ abſtrahunt à materia. ¶ Et per hoc patet ad primam particulã confirmationis. In hoc enĩ Heraclitus & Cratillus decipiebantur, ꝙ non abſtrahebant vniuerſalia à ſingularibus: cum tamẽ debuiſſent

considerate quod quamuis res ipse in singulari sint mutabiles (quicunque enim homo nascitur & moritur, & quodcunque mixtum generatur & corrumpitur fitque modo calidum & modo frigidum. &c.) tamen quod homo sit risibilis, & quod ignis sit calidus. &c. semper sunt perpetuæ veritatis. ¶ Hinc item colligitur responsio ad illud quod tangitur in. 1. argum: scilicet quod scientia non sit sensibilium: quod præter Aristote. loco citato, etiam astruit August. in. libr. 83. quæstio. vbi ait quod nõ est expectanda sinceritas veritatis à corporis sensibus. Cuius ratio est quod à sensu multæ fiunt deceptiones. Iudicamus enim per sensum solem esse minorem tota terra, baculum cuius medietas est in aqua esse fractum, hostiam consecratam esse panem, imo dæmon potest multas illusiones causare, vt cum in tentatione sub forma hominis apparuit, qui tamen non erat homo: & per magicas artes potest fieri vt res appareant verè, quæ tamen sunt solum apparentes & fictæ. ¶ Nõ equidem necessarium est solutionem argumenti exponere quomodo sensus non fallitur circa proprium obiectum, vt visus circa colorem, nisi forte aut ex alteratione medij, aut organi: vt. 2. de anima. textu. 152. author est Aristotel. vbi id nos explicabimus: sed abunde ad argumentum respondetur, quod solum probat de sensibilibus non esse scientiam ea sola ratione qua cadunt sub sensu, idest inquantum sunt singularia. Non enim habemus scientiam quod hoc est panis, aut homo, aut album, aut nigrum: quia potest aliter esse, aut per miraculum, aut arte dæmonis, aut ex alteratione medij, aut organi: sed tamen est scientia in vniuersali, quòd homo est risibilis, quod panis nutrit. &c. & illa colligit Sanctus Thom. 1. p. quæstio. 84, artic. 6. quod hæc fuit necessitas intellectus agentis, vt scilicet à phãtasmatibus, quæ non sufficiunt ad generandum scientiam, abstraherentur species intelligibiles quæ res vniuersales representarent, de quibus est scientia. Et hoc est quod dixit Aristote. sensibilium non esse scientiam. Non enim negauit, quin sensuum adminiculum necessarium sit ad acquirendas scientias, imo. 1. poster. textu trigesimotertio dicit quod deficiente sensu necesse est deficere scientiam illius sensibilis, & lib. 2. textu. 8. dicit quod nõ possumus cognoscere quod quid est proprie nisi earum rerum quarum per se habemus sensationem.

Sensibium non est sciẽtia.

¶ Ad vltimam particulam confirmationis qua arguebatur philosophos antiquos raras habuisse rerum veritates: qua de causa Socrates physicam deseruit, respondetur quod ante Platonem & Aristotelem, genus humanum in scientijs naturalibus erat sicut infans, quando homines potius hallucinabantur ad veritatẽ, quam illam attingerent: ob idque innumeros habuerunt errores, tam de principijs naturalibus, quam de felicitate morali. Plato vero & præsertim Aristoteles quantum naturale ingenium valuit, philosophiam ad verum exegerunt. At vero naturales ingenij vires antequam lumen fidei nobis irradiaret non fuerunt sufficientes rerum naturas penetrare. Cum enim scientiæ etiam naturales à Deo deriuentur, iuxta illud Psalm. 4. signatum est super nos lumen vultus tui domine, non sufficiũt sine lumine fidei veritatem etiam naturalium attingere, nisi multis erroribus admixtis. Et ideo Aristo. non potuit cognoscere mundum habuisse principium, & alia id genus plurima. Et hac ratione Lactantius libr. 3. eleganter ostendit illos philosophos ante lumen Christi non habuisse perfectas scientias.

Lumẽ fidei ad philosophiã necessarium.

Tertia conclusio. Phy-

Tertia conclusio. Physica est scientia speculatiua. Conclusio expressa est Aristotelis 6. metaphysicorum. textu primo. vbi præmissa distinctione inter scientiam speculatiuam & practicam, speculatiuam subsecat in Metaphysicam Physicam & Mathematicas. Et quod Physica sit speculatiua probat illic Aristoteles ex natura speculatiuæ scientiæ. Scientia enim speculatiua & practica (vt citatum est in tertio argumẽto) differunt fine, scilicet quod practica est propter opus, speculatiua vero solum propter veritatem contemplandam: sed Physica non ordinatur ad opus: quia finis eius est cognitio, & contemplatio veritatis: ergo est speculatiua. Minorem probat illic Aristoteles qua rerum naturalium principia sunt in seipsis & non in nobis & ideo non sunt à nobis operabilia. Principium autem rerum artificialium & moralium est in nobis, atque adeo sunt à nobis operabilia & per consequens eorum scientiæ sunt practicæ.

losophia speculatiua

¶ Ad cuius notitiam videre quicunque potest quæ in quarta quæstione procemiali super dilecticam copiose de hac re diximus. Nunc vero satis est verba Aristotelis exponere. Ad hoc ergo vt scientia sit practica non satis est quòd obiectum eius sit res factibilis, vt illic exposuimus, alias omnis scientia creaturarum esset practica, cum omnes creaturæ sint factibiles à Deo: sed requiritur, quod sit factibilis à nobis: & hoc est quod ait Aristoteles quod principium talium rerum artificialium non est in ipsis, sed est ars quæ est in nobis. Principium autem rerum naturalium est in ipsismet rebus.

Scientia prac. & spe.

¶ Si enim statuam ligneam viridem subtus terram condas, non nascetur inde statua, sed lignum: quia natura ipsa ligni sufficit generare lignum statuam autem solus homo facit. Hinc est quod scientia de statua est practica, cognitio vero ligni est speculatiua. Homo enim potest cognoscere naturam ligni, non tamen facere lignum.

¶ Quinimo licet Deus daret nobis facultatem faciẽdi lignum, non possemus per scientiam quam habemus id facere: quia non docet modum faciendi lignum. Dico quod non possumus facere res naturales, nisi applicando actiua passiuis: animal enim generat animal ponendo semen in loco apto ad generationem.

¶ In Deo autem non distinguuntur scientia practica & speculatiua, nisi solum ex parte finis. Respectu enim rerum quæ sunt vel erunt dicitur scientia practica, sed respectu earum quæ nunquam erunt dicitur mere speculatiua.

¶ Simili ratione Philosophia moralis est practica, quia est de rebus cuius principiũ est in nobis, idest, de operabilibus à nobis principium enim moralium actuum est electio. Sicut enim ars facit opus bonum, idest laudabile secũdum intellectum, ita & electio facit opus bonum & laudabile moraliter. Et ideo Aristoteles secundo. Ethico. capitu. 2. dicit Philosophiam moralem non esse solum contemplationis gratia, sed vt boni efficiamur. Cætera de scientia speculatiua & practica. q. citata satis dicta sunt.

¶ Vnde ad tertium principale argumẽtum negatur minor, scilicet quod physica sit scientia practica: & ad primam probationem respondetur, quod quãuis aliquæ res naturales generentur in nobis, vt habitus & actus intellectus, tamen physica non tractat de illis inquantum operabiles à nobis. Quemadmodum enim physica considerat naturam nutritionis, augmentationis & generationis: non quidem docendo quomodo nos illa faciamus, sicut ars scribendi docet scribere, sed tradendo diffinitiones & demonstrando passiones earum, ita

Ad. 3. principale.

ita & physica est de habitibus & actibus nostris, nõ modo operatiuo, sed modo speculatiuo. Philosophia moralis & physica tractant de actibus & habitibus nostris, scilicet de temperantia, fortitudine intentione, & electione. &c. diuersimode tamen: quia physica tractat de illis speculatiuo modo, scilicet, ꝙ habitus est difficile mobilis, actus vero facile mobilis, ꝙ intentio sit in intellectu &c. philosophia vero moralis tractat de illis practice in quantum ex electione operamur secundum regulas virtutis vt scilicet operemur scientes & eligentes & propter talem finem: & ideo physica est speculatiua, & moralis, practica. ¶ Ad. 2. probationem, quod cognitio rerum naturalium allicit nos in amorem dei, responderet credo Scotus. 4. quæstio. prologi concedendo subinde quod sit practica nam simile dicit de theologia quantum ad illas veritates speculatiuas, Deus est vnus, Deus est trinus. &c. Nihilominus neganda est consequentia: non enim satis est ad rationem scientiæ practice quod mediante eius cognitiono excitet voluntatem ad amandum rem nam tunc cognitio speculatiua de natura auri aut de natura cuiuscunque delectabilis cibi, esset practica, quod certe est falsum: sed requiritur ꝙ ipsa scientia sit de re operabili & modo operabili, idest, quod per se immediate doceat operari, quod physicæ non conuenit. ¶ Ad confirmationem respondetur cum Sanct. Thom. opusculo citato in argumento, quod medicina non continetur sub physica sicut species sub genere vt scientia de triangulo continetur sub Geometria, & sciẽtia de plantis, sub physica, quia corpus sanabile vt est subiectum medicinæ, non est inferius quiditatiue ad corpus mobile. Corpus enim sanabile à natura est species corporis naturaliter mobilis, sed corpus sanabile ab arte est subiectum medicinæ, At vero quia ars non est nisi auxilium naturæ, hinc est quòd physica tradit propter quid conclusionem medicinæ: & hac ratione medicina subalternatur physicæ. Et hoc est quod ait Aristoteles de sensu & sensato, videlicet quòd physici definunt in consideratione corporis sanabilis à natura, & inde medicus incipit sumere sua principia quibus arte sanet. Et ideo nihil obstet quin physica sit, speculatiua, & medicina in parte sit practica. Habet em̃ medicina duas partes, vna quæ est cognitio naturæ herbarũ & cõplexionis humanæ, & illa est speculatiua & pars physice: alia vero est quæ docet applicari medicinas ad sanandum per artem: & hæc est practica.

Ad cõfirm.
Medicina

Quarta cõclusio.
Physica est vna sciẽtia.

Quarta conclusio. Physica est vna scientia.

Conclusio hæc colligitur manifeste ex Aristotele loco citato. 6. metaphysic. vbi distinguit physicam tanquam vnam scientiam contra metaphysicam & mathematicas. Et præterea probatur: quia vnitas scientiæ, vt citatum est in. iiij. argumento sumitur ab vnitate formali obiecti sicut vnitas potentiæ: sed physica, quæcunque tractat, considerat sub vnica ratione mobilis, vt quæstione sequenti palam fiet: ergo est vna scientia. ¶ Et confirmatur quia ridiculum profecto esset dicere quod sint diuersæ philosophiæ, illa quæ tractat de materia & illa quæ tractat de forma, & quæ tractat de motu & quæ tractat de loco. &c. sicut ridiculum esset dicere quod alia est Geometria quæ tractat de linea & alia quæ tractat de superficie aut de corpore: & alia quæ tractat de triangulo & alia quæ tractat de quadrangulo: & quod in philosophia morali alia esset temperantia quæ præcipit abstinere à carnibus, & alia quæ præcipit abstinere à vino, quantumuis obiecta differant specie. Docet enim Aristoteles. 5. metaphys. text. 7. (quod recentiores parum considerant) aliquid esse vnum in vno genere, quod est plura in alio: vt domus est plura in prædicamento substantiæ scilicet plura ligna & plures lapides: & tñ est vna in prędicamento qualitatis, puta vna domus: & decem homines sunt plures in genere substantiæ, tamen in genere quantitatis sunt vnus numerus. Et eodem modo albedo & nigredo sunt plures species in genere qualitatis, & tamen cõueniũt in vna ratione visibilis quia. s. eodem modo immutant potentiam & per consequens ab vna potentia percipiuntur. Ad huncergo modum dicendum est de obiecto scientiæ, quod videlicet quanuis res quæ considerãtur in physica sint plura in predicamento substãtiæ aut qualitatis, aut quantitatis, conueniunt tamen in vna ratione scibilis: quia considerantur sub ratione mobilis. Et ideo simpliciter & sine addito physica est vna sciẽtia. Quæ tamen secũdum diuersas species motus distinguitur in diuersas partes, scilicet in libros de cęlo, de generatione de anima. &c. At vero libri physicorum nõ condistinguntur ab alijs tãquam species distincta, vt aliqui putant, sed habent se ad alias partes sicut consideratio rei mobilis in vniuersali ad considerationes diuersarum mobilium in particulari. ¶ Quod si quis percontetur an intelligamus physicam, saltim quæ pertinet ad libros physicorum, ita esse vnam scientiam vt sit vnica simplex qualitas, is consulat quæstionem nostram tertiam procœmialem super dialecticam, vbi id ample tractauimus. Et forsan est vnica simplex qualitas propter rationes illic adductas. At vero quicquid sit siue sint plures siue vna qualitas, nihilominus sunt simpliciter vna scientia & vnus habitus: sicut quanuis visus esset plures res. esset nihilominus simpliciter vnica potentia. ¶ Vnde ad. 4. argumentum quanquam sint qui dicant philosophiam naturalem posse esse genus ad mathematicas & metaphysicam, nihilominus hoc negatur. Philosophia enim naturalis idem est quod physica: vnde philosophia naturalis non dicitur quia tractat de re naturali, sed quia tractat de re naturali inquantum est res naturalis idest ea ratione qua habet in se principium motus: hac enim ratione dicitur ens mobile: metaphysica vero & mathematica tractant de rebus naturalibus, sed nõ ea ratione qua habent in se principium motus. Enimuero cum scientiarum diuisio (vt quæstio. iij. proe. super dialecticam. &. 1. post. q. 7. adnotauimus) sumenda sit ex diuisione obiecti ea ratione qua est scibile idest inquantum fit quodammodo immateriale, sicut intellectus ipse, cuius est obiectum, est immaterialis & immateriale fiat per abstractionem a materia & motu, sequitur vt secundum diuersos gradus abstractionis obiecti distinguantur diuersæ scientię. Sunt autem tres gradus abstractionis & immaterialitatis vt. 6. metaph. text. 2. & in. 11. c. 6. docet Aristoteles nam aliqua sunt entia a materia separata, non solum secundum considerationem intellectus, sed secundum rem vel quia nullæ talium rerum possunt esse in materia, vt Deus & intelligentiæ, vel quia non vniuersaliter sunt in materia, sed indifferenter se habent ad res materiales & immateriales, vt substantia, ens, & similia: & de his omnibus tractat metaphysica, cuius subiectum adæquatum est ens. Aliæ vero sunt res quæ licet secundum rem esse nõ possunt nisi in materia sensibili, tamen inquantum sunt obiecta scientiæ abstrahuntur à materia sensibili, vt est quantitas, inquantum est obiectum mathematicæ: licet enim quantitas non sit nisi in corpore materiali & sensibili: consideratur tamen à mathematico vt abstrahit

Vnica simplex.
Ad. 4. principale.
Physica. Meta. Mathe.
Tres grad' immateria.

hic à materia: non enim considerat de triangulo inquantum ferreus, aut ligneus sed simpliciter. Aliæ vero sunt res quæ non solum secundum rem, sed neque secũdum considerationem scientiæ abstrahuntà materia & motu, vt homo, equus, lignum, simum, aquilum: & de his tractat philosophia naturalis seu physica, cuius proinde subiectum est ens mobile: tractat enim de ente quocunque quatenus est in materia & subijcitur motui. Exempli gratia. Rectum & curuum, cadunt sub consideratione mathematica: quia non dicunt nisi lineam talem abstrahendo ab hac vel illa materia, sed tamen, simum & aquilum, cadunt sub consideratione physica: quia non dicunt indifferenter quancunque curuitatem sed talem curuitatem nasi: nam simus dicit nasum cauũ aquilus, vero, gibbosum. ¶ Quod si quis arguat, quod tunc obiectum philosophie naturalis non dicit quid intelligibile, sed merè sensibile siquidem non dicit quid abstractum a materia, & per consequens non est obiectum scibile. Respondetur quod ratio immaterialitatis communis obiecto cuiuscunque scientiæ est quod abstrahatur a singularibus, quod etiam conuenit philosophie naturali quæ tractat non de hoc aut illo indiuiduo sensibili, sed de rebus ipsis sensibilibus in communi. Quare secundum hanc abstractionem non sumitur distinctio inter has scientias: sed secundum abstractionem a materia & motu nõ solum in singulari sed in communi. Mathematica enim non solum abstrahit ab hoc vel illo triangulo ferreo, sed à triangulo ferreo in communi: quia nec tractat de ferreo, nec de ligneo, sed de triangulo. Et sic mathematica simpliciter abstrahit a materia sensibili: puta ab albo, nigro, calido & frigido, &c. Non tamẽ abstrahit a materia intelligibili: quia quantitas ipsa de qua tractat, quatenus est subiectum, quo, aliorum accidentium, intelligitur quodammodo sub ratione materiæ, vt. 1. par. quæstione. 85. articulo. primo ad. 2. argumentum meminit Sanctus Thomas. Atqui inter quantitates, continua habet adhuc magis rationem materiæ intelligibilis respectu discrete secundum Aristot. 7. metaphysi. textu. xxxv. quia diuisio continui in plurales vnitates est diuisio materialis. ¶ Ex his sequitur quod Philosophia & physica, se habent vt genus & species. Nam philosophia complectitur & moralem & rationalem & naturalem: physica vero solum dicit philosophiam realem & speculatiuam naturalem quæ est de ente mobili. Possumus ergo dicere philosophiam speculatiuam, naturalem, sed tamen physicam naturalem seu speculatiuam, inepte diceremus: nam physica totum hoc dicit quod sit scientia realis & speculatiua & naturalis. ¶ Ad primam confirmationem. 4. argumenti responsum est iam, quod quannis physica sit de rebus diuersis tamen omnia tractat sub vna ratione formali entis mobilis. ¶ Ad secundam confirmationem respondetur, ꝙ etiam si teneatur opinio Sancti Thome quod vna tota scientia est vna simplex qualitas, non tamen subinde tenendum est ꝙ sit vnica simplex qualitas respectu omnium conclusionum quæ certo sciuntur, & eorum simul de quibus tãtum habemus opinionẽ: nam vna qualitas non potest habere tam diuersas naturas: nihilominus quanquam sint diuersæ qualitates tamen habitus opinatiuus reducitur ad eandem scientiam propter eandem rationem formalem obiecti: quare omnes simul dicuntur vna scientia.

Materia intelligibilis

Philosophia & ph.

Ad cõfirmationes.

5. Cõcl. subiectũ physice ens mobile.

Quinta conclusio. Subiectum physicæ, idest philosophie naturalis, est ens mobile

Quæ nam sint conditiones ad rationem subiecti pertinentes, quæstione quinta procœmiali super dialecticam satis, superque expositum est. Ens mobile idem est quod ens naturale. Ad cuius notitiam notandum est quod Aristote. vt videbimus. 2. huius textu. iij. & iiij. & 5. distinguit inter naturam, & ens naturale, & ens secũdum naturam. Natura vt illic explicauimus, est tam materia quam forma quæ sunt principia motus naturalis: ens vero naturale est ens habens naturam, idest suppositum quod ex materia & forma cõponitur: sed eñs secundum naturam est motus ipse & passiones naturales: vt ferri sursum aut deorsum, calefacere & calefieri. &c. Et quia natura idem est quod principium motus, fit vt ens naturale, idest, habens naturam idem sit quod est ens mobile, idest, habens in se principium sui motus: ad differentiam rerum artificialium, & moralium quorum principia sunt extra in artifice aut in eligente.

¶ Quocirca distinguũt nonnulli ens mobile; vt mobile dicatur, aut subiectum, aut terminus motus. Et accipitur hic motus, non ita stricte vt accipit Aristoteles quinto huius textu. octauo. vbi ait generationem non esse motum, sed mutationem, at accipitur hic vt nomine motus comprehendatur etiam generatio. Itaque materia (vt aiunt) dicitur mobilis tanquam subiectum generationis, & forma dicitur mobilis tanquam terminus, quo, generationis, & totum compositum tanquam terminus quod, idest tanquam id quod generatur. Et in alteratione totum compositum est mobile tanquam subiectum, & calor qui acquiritur dicitur ens mobile tanquam terminus, quo, alterationis, & calidũ tanquam terminus quod, idest tanquam id quod fit calidum. Et pariter in augmentatione, & suo modo in motu locali. Ens mobile

¶ Bipartita ergo est opinio de subiecto philosophiæ. Albertus Magnus cui Egidius subscribit, ait subiectum philosophiæ esse corpus mobile. Cuius rationes tetigimus in. 6. argume. At. S. Th. in hoc itidem prologo dicit subiectũ esse ens mobile. Rationes huius inter alias quidam ex discipulis Sancti Thome assignant hanc. Subiectum scientiæ communitatis, seu totalitatis debet prædicari in recto de omnibus contentis in illa scientia (subiectum enim est quod omnia sub se continet) at corpus mobile nõ prædicatur in recto de omnibus, nã tractat hæc scientia de materia & forma & accidentibus, quæ non sunt corpora, sed tamen, ens mobile, prædicatur de illis: ergo non corpus mobile, sed ens mobile est subiectum physicæ. ¶ At vero ratio hæc profecto nec est. S. Thome neque verum assumit. Ens enim est subiectum metaphysicæ, vt docet Aristote. 4. metaphysicæ tex. 1. & tamen non prædicatur in recto de omnibus de quibus tractat metaphysica: quippe quæ tractat de natura accidentium, quæ non sunt entia sed entis entia. 7. metaphy. tex. ij. & subiectum librorum de anima est anima, quæ tamẽ scientia tractat de potentijs & actibus quæ non sunt anima, sed animæ potentiæ, & subiectum theologiæ est Deus: qui non prædicatur de omnibus contentis in illa scientia, ergo ad rationem subiecti illud non requiritur. Quod manifeste affirmat. S. Thom. in hoc. 1. libr. lectio. ij. in diuisione textus vbi ait quod in hoc libro determinat Aristoteles de principijs subiecti huius scientiæ, idest de principijs entis mobilis: non ergo dicit materiam, aut formam considerari in physica quia est ens mobile; sed quia est principium entis mobilis. ¶ Ex quo sequitur quod quando dixit ens mobile esse subiectum physicæ, non accepit ens in illa generalitate vt dicatur de materia, aut forma aut Duæ opiniones.

ma aut de accidētibus, sed solum vt dicitur de toto supposito. Imo vero ens non predicatur in recto de materia aut forma, quia analogice dicitur de substantia totali & accidentibus: quare de sola substantia dicitur in recto, materia vero aut forma non est substantia directe sed principiū substantiæ: & ideo nec est ens sed principium entis. ¶ Sequitur. 2. quòd nec mobile accepit in illa generalitate sicut materia dicitur mobilis aut accidens dicitur mobile sed pro supposito: quia simpliciter loquendo certe, nec materia, nec forma dicuntur mobilia, sicut nec dicuntur entia naturalia: sed principia entis mobilis & naturalis, vt ait S. Thomas loco citato: quia neque materia neque forma generatur, sed totum vnde sola substantia completa corporea simpliciter & absolute dicitur ens naturale & mobile, quæ videlicet habet in se naturam idest, principium motus.

¶ Ex quo sequitur tertio quòd quando dixit ens mobile esse subiectum, & non corpus mobile, non accepit, ens, tanquam aliquid in supponendo superius ad corpus, vt comprehenderit materiam vel formam, vel accidens sed tanquam superius in significādo scilicet quòd ens mobile, non in quantum corpus, sed inquantū ens est subiectum physicæ. Cuius ratio est subiectum scientiæ est id quod tanquam notissimum supponitur in tali scientia, vt. 1. post. textu. 2. habetur: corpus vero mobile, non supponitur tanquam notissimum in physica, sed ens mobile: ergo, ens mobile, est subiectum & non corpus mobile. Minorem probat S. Thom. ex. 6. physic. tex. 32. vbi probat Aristoteles omne mobile esse diuisibile, & per consequens esse corpus. ¶ Sed offert se statim argumentum quòd Aristoteles non probat corpus mobile esse in rerum natura, sed id solum quòd omne mobile est corpus: imo corpus mobile esse in rerum natura est per sensum notissimum, & per consequens non probatur: corpus mobile, nō esse subiectum. ¶ Hic notandum est quod S. Thom. nunquam somniauit, (vt quidam opinantur) quod corpus mobile esse in rerum natura probetur ab Aristotele imo certo sciebat hoc esse sensu notissimum. Sed ratio S. Thomæ consistit in hoc. Subiectum scientiæ est illud de quo tanquam notissimum supponitur in tali scientia esse primum fundamentum & rationem omnium passionum quæ demonstrantur in tali scientia, nam subiectum est vnde immediate fiunt passiones, & per consequens est fundamentum totius scientiæ (vt quæst. 5. pro. super dialecticam expositum est) sed motus & quies est prima & potissima passio de qua physicus considerat: ergo illud est subiectum in physica de quo tanquam notissimum supponitur esse subiectum & rationem motus: supponitur tamen tanquam notissimum quod omne quod mouetur est ens, non tamen supponitur, sed probatur quod omne mobile est corpus: ergo, ens mobile est subiectū potius quam corpus mobile. ¶ Confir. hæc ratio. Motus diffinitur. 3. physic. text. 6. quod sit actus entis in potentia, & non dicitur quod sit motus corporis mobilis: ergo formaliter loquendo ens est subiectum motus, & per consequens subiectum physicæ. ¶ Vnde nō videor mihi consentire cum domino Caietano in suo opusculo de subiecto scientiæ, quod requiratur ad rationem subiecti, quando exprimitur per subiectum & accidēs, quod tale accidens sit conuertibile cum tali subiecto: nam linea visualis, est subiectum perspectiuæ, & numerus sonorus subiectum Musicæ, tamen nec, visuale conuertitur cum linea, nec sonorum, cum numero, est enim aliqua linea quæ non est visualis, & aliquis numerus qui non est sonorus, sed satis est quod tale accidens illi soli subiecto conueniat, licet non omni. Imo si illud esset necessarium, sequeretur quod ens mobile, non esset subiectum physicæ: quia aliqua sunt entia, quæ non sunt mobilia, vt Deus & intelligentiæ. ¶ Est veruntamen hic vnum argumentum quod illic Caiet. obscurioribus verbis format. Si ens mobile esset subiectum physicæ, sequeretur quòd passio ipsa de qua physica considerat includeretur in ratione subiecti, consequens est falsum, quia ratio subiecti tota præsupponitur in scientia, passiones vero non supponuntur, sed demonstrantur. Sequela tamen patet, quia mobilitas est passio de qua tractat physica. Nec satis est respondere quod mobilitas, vt dicit aptitudinem ad motum, est ratio subiecti, physica autem solum considerat de motu. Non inquam hoc plane satisfacit: nam physica non solum tractat de motu: sed de mobilitate: nam moueri non est passio, sed mobilitas, cuius effectus est motus: sicut scientia de homine non tractat de risu solum, sed de risibilitate. ¶ Propter argumentum respondet Caietanus quòd mobile vt est subiectum, non dicit aptitudinē, sed fundamentum mobilitatis. Quod profecto explicare vix potest quid sit. Res tamen est clarissima: *Ens mobile* nec opus est in istas angustias incidere. Etenim cum dicimus ens mobile esse subiectum, nihil aliud intelligimus, quam ens naturale idest ens habens in se naturam quæ est principium motus. Et certe hoc tanquàm notissimum supponit physica esse. ¶ Ex his sequitur primo quòd nō est opus hic distinguere (vt aliqui discipuli Sanct. Thomæ distingūt) quod duplex est subiectū physicæ: aliud scilicet totalitatis, seu communitatis: & illud est ens mobile, quod (vt dicunt) in recto prædicatur de toto mobili & de eius principijs & accidentibus: & aliud est subiectum principale: & illud est corpus mobile, de quo principaliter physica considerat. Hæc inquam distinctio non est necessaria: quia ens mobile, vt est subiectum, iam ostensum est, nō esse superius in supponendo ad corpus: nec supponere pro principijs & accidentibus: sed sola ratione esse in significando superius. Et hac de causa San. Thom. licet hic vbi erat quæstio de ratione formali subiecti, dixit ens mobile esse subiectum, tamen vbicunque loquitur materialiter de subiecto physicæ, asserit illud esse corpus mobile, vt patet. 1. p. quæstione. 84. articulo. 1. in argumento: sed cōtra, & de verit. quæstio. 14. articulo octauo ad. 16. argumē. ¶ Sequitur secundo quod ens mobile non accipitur hic vt discipuli isti San. Tho. iuniores (alias egregiè docti) existimant, videlicet pro composito tam substantiali, vt est homo, quam accidentali, vt est aggregatum ex corpore & albedine, pro quo aggregato dicunt supponere ly album. Enimuero quanuis aggregatum ex homine & albedine sit ens per accidens, vt ait Aristoteles. 6. meta. textu. 4. tamen nunquam, nec ipse, neque aliquis philosophus admisisset quod album supponeret pro illo aggregato: nam illud non est ens, simpliciter, sed entia, album vero est ens, solum pro corpore supponens, quod habet albedinem. Vnde sicut illud aggregatum non est corpus, vt illi fatentur, ita nec est album. Est enim album nomeē denominatiuum, quod proinde non supponit, nisi pro re cui inest albedo. ¶ Et præterea aggregatum illud non solum non est album, verum neque ens simpliciter, sed solum secundū quid: atque adeo, ens mobile, quod est subiectum philosophiæ, non verificatur simpliciter de illo. Qua de causa Aristotel. loco citato dixit ens per accidens nō esse subiectum scientiæ. Accipit ergo hic ens mobile pro substantia mobili, quæ est corpus directe positū in prædicamento

Non est duplex subiectum.

camento substantiæ. Nulla me certe cupido tenet, aut concertandi, aut comparatione aliorum gloriam aucupandi obidq; quam fuerit possibile, paucissimos citabo, cum quibus contendam. Erit tamen nonnunquam necessarium adnotare aliquas opiniones extraneas, quæ philosophiam exosam faciunt. ¶ Ad quintum ergo argumentum negatur primo quòd ens non dicat vnum conceptum, etenim, vt quæst. 1. super. 4. cap. prædicamentorum explicauimus, nihil vetat ens esse analogum, & nihilominus simplici conceptui subordinari. vnde Aristo. ipse vtrunq; simul asserit. 4. meta & quòd ens sit analogum, & quòd sit nihilominus subiectũ metaphysice. Sed secundo dicimus, quòd hic non est subiectum secundum totam analogiam, sed vt dicitur de substantia mobili. ¶ Ad confirmationem respondetur quòd physica nec est pars subiectiua idest species metaphysice, neque illi subalterna. Ad hoc enim vt sit pars subiectiua, requiritur quod contineatur sub eadem ratione scibilis: sicut scientia de triangulo est pars mathematice, quia scientia de triangulo abstrahit à materia sicut geometria. Attamen ens, vt est subiectum metaphysice: abstrahit à materia & motu, quomodo non abstrahit, ens mobile, & ideo non est directe inferius ad ens in ratione scibilis. Erit tamen hoc modo scientia de cœlo aut de generatione, pars subiectiua physice.

Ad. 5. prin. cipale.

Ens dicit vnum cõceptum.

¶ Item ad rationem subalternationis requiruntur duo. Primum quod subiectum scientiæ subalternatæ sit accidentaliter inferius ad subiectum subalternãtis. 1. sit cõtractum per accidens: quod sit extra essentiam illius subiecti (quod. 1. posterio. capitu. 7. text. 20. explicuimus) vt visuale, contrahit lineam ad subiectum perspectiue. Attamen ens quod est subiectum metaphysice est de intrinseca quiditate cuiuscunque rei. siue sit substantia, siue sit accidens: vt. q. 1. super caput. iiij. prædicamentorum adnotauimus: & ideo ens, mobile, non est accidens omnino extraneum ab ente, vt faciat subalternationem scientiæ. Secundo, requiritur ad rationem scientiæ subalternatæ quod eius principia probentur à scientia subalternãte, vt. 1. post. super tex. xxiij. expositum est: sed tamen principia physice non probantur in metaphysica) nisi quatenus metaphysica est generalis sciẽtia) quia physica resoluit sua principia vsq, ad immediata ex per se nota sensui. ¶ Ad sextum deniq; argumentum responsum est in. 5. conclusione, cur corpus mobile non ponatur subiectũ physice. At vero primam probationem in contrarium assumunt. Scotistæ in fauorem conclusionis. Probant inquam, ens mobile, esse subiectum physice, potius quam corpus mobile eo quòd physica (inquiunt) tractat de intelligentijs, quæ sunt quidem entia mobilia, non tamen sunt corpora. Ratio tamen vtranq; præmissam habet falsam. Enimuero intelligentiæ non sunt entia mobilia motu physico: cum motus physicus mensuretur loco & tempore, à quibus tamen angelus, cum sit incorporeus non dependet. Sed mouetur angeli motu discreto independenter à loco: potest enim esse hic & immediate post hoc in loco distanti sine transitu per medium, quod alterius est negotij disputare. Qui quidem motus non est physicus. Nec intelligentiæ sunt mobiles alio genere motus physici. Quamobrem falsum etiam est quod physica tractet per se de intelligentijs, sed tota eius consideratio terminatur ad animam, quæ est actus corporis, vt. 2. physi. videbimus, quod si tractet physica de intelligentijs, non est per se, quia sunt mobiles, sed ad explicandum naturam mobilium cœlorum quorum ipsæ sunt motrices. Qua ratione tractatur etiam, 8. phy. de primo motore.

¶ Igitur ad argumentum negatur sequela scilicet, quod si, ens mobile, sit subiectum physice, tunc physica tractet per se de intelligentijs: nam quamuis sint entia, non tamen sunt entia physice mobilia. ¶ Ad secundam probationem, quidquid sit de ratione corporis, an illa sit fundamentum & ratio, vt res sint mobiles: tamen nõ est hoc ita manifestum sub ratione corporis: quin aliqua manifestatione indigeat: & ideo ponitur, ens mobile, subiectum cum per se sit manifestissimum omne mobile esse ens. Ad Commenta. vero respondetur ꝙ dicit, res sensibiles esse subiectum non solicitus de ratione formali subiecti, sed quia in rei veritate sole res sensibiles sunt entia mobilia. ¶ Ad tertiam probationem conceditur ꝙ tota physica non tractat, nisi de corporibus: non tamen inde sequitur ꝙ ratio corporis sit manifestissima ratio mobilis, sed id solum ꝙ nullum est ens mobile, nisi sit corpus. ¶ Sequitur in textu caput primum. Hoc enim vt in prologo Commentorum admonuimus obseruandum est: nempe in cuius quęstionis fine fiat ad commenta remissio.

¶ Tex. I. Manifestum est.

Quæstio secunda.

VTRVM MODI PROCEDENDI: quos Aristotel. proponit à principijs ad composita & ab vniuersalibus ad particularia: sint commodi.

Rguitur primo aduersus partem affirmatiuam. Conclusiones duæ Aristotelis sibi ipse repugnant ergo altera earum est falsa. Probatur antecedẽs. Principia rei sunt notiora naturæ, nobis vero minus nota, vt patet primo authoritate Comment. commen. iij. & secundo, authoritate Arist. tex. iiij. vbi ait totum notius nobis esse quam partes: & tertio experientia, quia sensui prius sese offert totum quam partes naturæ vero simpliciora sunt notiora: quia à simplicibus principijs procedit ad composita, sed in secunda conclusione asserit Aristot. à notioribus nobis naturæ vero minus notis: incipiendum esse: ergo non est inchoandum in physica à cognitione principiorum, vt asserit prima conclusio.

Et confirmatur argumẽtum. Si incipiendũ esset à cognitione principiorum, id maxime esset (vt dictũ est in expositione primi tex.) vt seruemus naturæ ordinem, sane quæ à principijs ad cõposita procedit in rerũ productione, sed hoc non: ergo. Probatur minor: quia ordo cognitionis cõtrarius est ordini productionis. Quod enim est primũ in cognitione, est vltimum in productione, vt. 2. phy. videbimus artifex nanq; prius proponit facere domũ, licet in operatione à fundamentis incipiat: & ideo. 11. meta. c. 1 docetur ꝙ finis est primum mouens. ¶ Secundo principaliter arg. Si à cognitione principiorum esset inchoandum, id esset præsertim quia cognitio totius pendet ex cognitione principiorum, elementorũ, & causarum, vt Aristo. probat: sed hæc ratio assumit falsum ergo & cõclusio est falsa. Probatur minor. Si illa esset vera, sequeret ꝙ nulla res naturalis eẽt naturaliter cognoscibilis: qđ est falsum, nã cũ res naturales creatæ sint finitæ entitatis, & ens sit obiectũ intellect⁹, oẽs sũt à

potentia finita, & per consequens naturaliter cognoscibiles. Sequela tamen probatur. Quæcunque res habet infinitas partes quantitatiuas, & homo (in via Aristotelis) dependet ab infinitis hominibus, scilicet à patre, auo, proauo, & sic in infinitum: infinita autem non possunt naturaliter cognosci: ergo. Quod si dicas illa esse infinita principia per accidens, quorum proinde cognitio non est necessaria ad cognitionem rei, arguitur aliter. De homine & de quacunque re dicuntur infinita prædicata essentialia: nam inter quæcunque duo prædicata potest asignari perfectio media, vt.a. quæ sit imperfectior quam natura hominis, & perfectior quam natura animalis, &.b. medium inter.a. & animal. Item possunt multiplicari infinitæ passiones & proprietates, & sunt infinita alia accidentia, & effectus quæ possunt conuenire homini: quæ omnia requiruntur ad perfectam rei cognitionem: quæ tamen cum sint infinita, nõ possunt cognosci. Et id maxime patet de fine hominis, qui est causa per se ipsius, tamen non potest naturaliter cognosci: cum consistat in aliquo supra naturali, puta in visione Dei. Imo vero cum Deus & intelligentiæ, & sol, & orbes cœlestes, omnes sint horum inferiorum per se causa, sequitur quod nulla creatura harum inferiorũ posset cognosci, quin cognosceretur natura Dei & omnium cœlorum & supra cœlestium, & per consequens nulla posset esse scientia rerum naturalium, vt dicebat Heraclitus.

¶ Et confir. Sequeretur quod scientiæ mathematicæ, quas Aristote. vbique appellat scientias certissimas, nõ essent propriè scientiæ: nam vt diximus in expositione textus primi, non demonstrant nisi solum per causam formalem, quæ abstrahunt à materia, & sic per scientiam mathematicam non cognosceretur perfectè natura trianguli, cum non sit cognitus quo ad omnes eius causas. ¶ Tertio principaliter arguitur contra secundam conclusionem. Cognitio nostra incipit à sensu: sed singularia sunt sensibus propinquiora, quam vniuersalia: ergo singularia sunt nobis magis nota & ab illis inchoandum est: quod Aristotel. expressè asserit. 1. poste. text. 5. vnde. 1. de anima text. 8. vniuersale, inquit, aut nihil est aut posterius est: ergo cum hic doceat ab vniuersalibus incipiendum esse, non solum falsum, sed cõtra se ipse loquitur. ¶ Quarto principaliter arguitur aduersus eadem. Vniuersalia sunt nobis cognitu difficillima, eo ꝙ sunt à nostris sensibus remotissima, vt est sententia. Aristotel. 1. meta. capit. 2. ergo falsum est ꝙ vniuersalia sunt nobis notiora.

¶ Et confir. Si vniuersalia essent nobis notiora, sequeretur eadẽ ratione ꝙ quanto essent vniuersaliora tanto essent notiora, & per consequens conceptus entis omnium vniuersalissimus, esset prius quem de rebus conciperemus, consequens est falsum: ergo & antecedens. Probatur minor. Vniuersalia fiunt ab intellectu per abstractionem à singularibus: ergo quanto sunt propinquiora singularibus facilius abstrahuntur, & quanto re motiora, difficilius. ¶ Quinto principaliter tandem argu. contra illam propositionem in text. 2. s. ꝙ non sunt eadem nobis nota & naturæ. Magis vniuersalia sunt nobis prius nota, vt dicit. 2. conclusi. sed eadem sunt etiam notiora naturæ: ergo eadem sunt nobis notiora & naturæ. Probatur minor. Ea sunt notiora naturæ (vt ait commentator) à quibus natura incipit operari, ideo principia sunt illi notiora, sed natura incipit operari ab vniuersalibus: prius enim embrio viuit vita plantæ, mox vita animalis, & tandem vita hominis vt habetur. 2. de generatione animali. capit. 3. ergo animal notius est natura quã homo, sicut & nobis. ¶ Et confir. Color notior est nobis quam species visibiles, quæ producuntur per medium cum species ipsæ non sentiantur, licet sint instrumenta, quibus colorem sentimus, & idem color etiam est notior naturæ quam species, cum color sit causa specierum: ergo. ¶ Et confir. 2. In mathematicis eadem sunt nobis & naturæ notiora. vt. 1. poste. q. 2. adnotauimus nam principia illa, a quolibet puncto in quodlibet punctum lineam ducere, & super quamlibet lineam triangulum constituere, sicut sunt notiora naturæ conclusionibus inde illatis, quia sunt causa illarum, ita & sunt nobis notiora, quia sunt simpliciora & sensibus magis manifesta: ergo non est vniuersaliter conclusio vera scilicet quod quæ sunt naturæ notiora sunt nobis minus nota. ¶ In contrarium est authoritas Aristotel. qui text. 1. statuit primum ordinem à principijs ad composita, & text. 4. secundum ab vniuersalioribus ad minus vniuersalia.

De hac quæstione multi multa dicunt etiam ex doctoribus scholæ S. Thom. quæ vera forsan esse possunt, nobis tamen, præterquam ꝙ sunt prolixa, & plusquam metaphysica, ad rem parum pertinere videntur. Quod ergo ad mentem Aristote. & veritatem exponendam satis est, sex cõclusionibus subijciam. ¶ Supponendum est in primis ex textus expositione ꝙ Aristotel. in. 1. capit. primi libri, non loquitur de principijs aut causis secunde intentionaliter & posteriori stice, qualis sunt præmisse respectu conclusionis (hoc enim alterius est negotij) sed solum loquitur de obiecto scientiæ & eius principijs à quibus realiter dependet. Nec loquitur de vniuersalibus aut particularibus propositionibus, vt in li. Periherme. sed solum de cognitionibus quibus res confuse magis, aut distincte cognoscuntur. Intendit enim vt illic dicebamus, statuere duos ordines quibus tradenda est doctrina de aliqua re. Primus spectat ad res de quibus est scientia: vt, scilicet, cognitio incipiat à consideratione principiorum rei de qua traditur scientia: secundus vero spectat ad ordinem cognitionum: vt videlicet qui doctrinam tradit, incipiat prius per notitias magis vniuersales & confusas. Quamobrem duo erunt articuli in hac. q. Primus erit de primo ordine: qui habebit tres conclusiones, & secundus de secundo, qui habebit item tres. *Duo ordines doctrinæ.*

¶ Hoc supposito incipiendum est à materia quarti & sequentium argumentorum, quibus petitur quæ sint nobis notiora, & quæ sint notiora naturæ: vnde tota materia pendet. Et prius de notioribus naturæ Paulus Venetus & fere expositores respondent aliquid esse notius naturæ quadrupliciter. Vno modo illud est notius naturæ quod secundum naturam est magis cognoscibile: & sic perfectiora sunt notiora naturæ. Et hoc modo ait Aristote. 2. meta. text. 1. ꝙ sicut vespertilionum oculi ad lumen diei, ita & intellectus animę nostræ se habet ad manifestissima naturæ. Secundo modo illud est notius naturæ, quod est principaliter intentum a natura. Et hoc modo species est notior quam genus: quia natura non intendit animal producere nisi intendendo aliquam certam speciem. Tertio modo est notius naturæ illud quod potest cognosci sine alio. Quemadmodum ait Aristot. 5. meta. text. 16. illa esse priora quæ possunt esse sine alijs & non ecõuerso, vt principia possunt intelligi sine composito & genus sine specie. Quarto modo illa dicuntur prius natura, à quibus natura incipit operari. Et hoc modo ait hic Commenta. tex. 3. ꝙ principia sunt notiora naturæ quã cõposita, *Notiora naturæ, quatuor modis*

& minus

& minus nota nobis. ¶ Isti verò modi quamuis luci de i sint collecti, tamen videntur ad libitum multiplicati: nam certe nihil aliud est magis notū esse naturæ, quam esse notius secundum naturam, vt nomen ipsum præse fert. Atqui id quod est notius secundum naturam, eo modo quo est notius, est prius intētum à natura priusque cognoscibile. Et præter ea quia tertius & quartus modus videntur in idem incidere. ¶ Quocirca aliter mihi videor hæc omnia quæ proposita sunt intelligere.

1. Conclus. Vnde prima conclusio sit hæc generalis. Aliquid esse notius naturæ nihil aliud est quam quòd secundum naturam suam sit magis & prius cognoscibile: sicuti aliquid esse nobis notius, nihil aliud est quam quod secundum nostram naturam sit nobis magis & prius notum. Hanc conclusionem nomina ipsa notiorem faciunt quā vt pluribus testibus indigeat. ¶ Ex quo sequitur quod cum dicitur aliquid notius naturæ, non opus est quærere quæ sit illa natura quæ res magis aut minus cognoscit. Aiunt enim nonnulli aliquid esse notius naturæ, idest, Deo qui perfectiora magis cognoscit. Hoc tamen est falsum: nam præterquā quod Deus vniuersa æqualiter cognoscit per suam essentiam, tamen licet per impossibile ab eo res non cognoscerentur, nihilominus essent cognoscibiles secundum naturam. ¶ Paulus & alij ex Commentatore hic commen. iij. eliciunt hunc modum loquendi conditionalem, videlicet id esse notius naturæ, quod si natura cognosceret prius cognosceret. Sed neque hoc plene satisfacit: tum quia antecedens est impossibile: tum quia per modum intrinsecum, si per impossibile ignis cognosceret, tunc aut cognosceret sicut brutum, & tunc non cognosceret vniuersalia: aut cognosceret sicut nos, & tunc eadem essent notiora illi & nobis: nam sicut angelus non posset cognoscere: siquidem est materialis. ¶ Igitur quando dicitur aliquid esse notius aut minus notum naturæ, idest, secundum naturam, non intelligitur aliqua cognitio actiue, idest, quod aliqua potentia quæ est natura, magis aut minus cognoscat illam rem: sed solum intelligitur cognoscibilitas passiua: vt illud dicatur notius naturæ, cuius natura de se habet plus cognoscibilitatis. ¶ Quod si quæratur quid est rem plus cognoscibilitatis habere. Respōdetur quod cum ens sit obiectum intellectus vt colligitur ex. 9. meta. text. xxij. vbi ait Aristote. quod nihil cognoscitur, nisi inquantum participat rationem entis sit, vt illa res habeat plus cognoscibilitatis, quæ plus habet entitatis, idest, actualitatis & perfectionis. Vnde illa quæ sunt à materia abstracta, sunt perfectiora & secundum naturam magis cognoscibilia quam materialia. Ob idque Deus est suapte natura summe cognoscibilis: quia est lumen ipsum intelleċtuale & veritas per essentiam. Mox intelligentiæ iuxta ordinem & gradum suarum perfectionum. Deinde anima rationalis. Atqui inter materialia homo forsan ratione animæ est magis intelligibilis deinde alia viuentia, aut forsan cœli: non enim modo determinamus an omne viuēs sit cœlo simpliciter perfectius. ¶ At vero in compositis totum simpliciter est perfectius secundum naturam quam partes sed quia cætera non sunt paria, partes quia sunt simpliciora sunt prius & magis cognoscibilia cognitione distincta, vt iam nunc dicere pergimus. Quapropter cum Aristotel. ait. 2. metap. illa quæ sunt notiora naturæ, esse minus nota secundum nostram naturam, intelligit tam de intelligentijs à materia separatis, quam de aliis rerum causis. Cuius profecto accōmodatissimum subiecit exemplum. Vt enim sol inter sensibilia propter vehementiam luminis est secundum suam naturam summe sensibilis, tamen natura vespertilionis est in causa vt propter oculorum imbecillitatem non habeat proportionem ad Solem: eodem modo natura intellectus nostri est in causa, vt non habeat proportionem ad ea quæ secundum naturam sunt maxime cognoscibilia.

Cognoscibilitas.

Notitia cō fu. & distincta.

Sed tamen vt hanc generalem cōclusionem ad particularia applicemus notandum est: duplicem esse notitiam rei, aliam confusam, aliam vero distinctam. Notitia confusa est notitia qua cognoscimus totum simul nō cognoscendo seorsum partes: qualis est notitia quæ exprimitur per nomen, vt homo, equus, animal, &c. Alia est notitia distincta, qua scilicet, cognoscimus totum cognoscendo seorsum partes: qualis est illa quæ exprimitur per diffinitionem explicantem compositionem rei, siue physicam, siue metaphysicam, vt cum cognosco materiam & formam vel genus & differentiam ex quibus species constat. At inter notitias confusas illa quæ vniuersalior est, est magis confusa: vt animal, quam homo, & corpus, quam animal, &c. Vnde quia notitia partium, dupliciter dicitur aliqua notitia confusa, sicut duplex est totum. Est vnum totum actuale, idest quod actu continet in se partes, vt homo respectu materiæ & formæ: & species respectu generis & differentiæ: ex quibus metaphysice componitur. Et hoc dicitur simpliciter totum. Aliud est totum potentiale respectu partium, quas tantum continet in potentia: vt genus dicitur totum respectu specierum: quas non actu sed potentia continet. Et hoc non dicitur totum simpliciter, sed secundum quid: quemadmodum dixit Porphirius in capitul. de differentia quod vniuersale totum quoddam, idest quodammodo totum est: quod antiqui appellabant totum in modo. ¶ Caietanus in prologo de ente & essentia hac ratione distinguit duas notitias confusas, & duas distinctas, in confusam speciei, quæ opponitur distinctæ diffinitionis, quā appellat cōfusam totius diffinibilis, & confusam generis respectu specierum quam appellat confusam totius diuisibilis. Super quam distinctionem longam cōstruit disputationem. At vero quamuis hoc verum sit, perspicacior tamen erit forte sermo sine tot distinctionibus. Satis enim est dicere quod inter confusas, illa quæ est magis vniuersalis, est magis confusa. Vt confusa notitia dicatur dupliciter, aut quia inadæquate & tanquam genus significat species, vt animal significat hominem & equum: cui opponitur distincta: sic dicta, quia adæquate significat, vt ly homo, adæquate significat hominem & ly, equus, equum: & alio modo dicatur confusa, quia est nomen speciei confusæ significans partes diffinitionis: cui opponitur distincta notitia diffinitionis, Itaq, homo, respectu suæ diffinitionis est confusa: sed respectu generis animalis est distincta. ¶ Hoc supposito sit secunda conclusio huius articuli. Cognitione confusa totum est notius & prius notum suis partibus, tam naturæ, quam nobis. Quod nobis totum sit notius, asserit Aristotel. in primo exemplo text. 4. nam videntibus rem aliquam à longinquo prius sensui sese offert totum quam partes. Et ratio est quia obiecta sensus sunt accidentia, quæ per se primo conueniunt toti composito, & per cōsequens secundū nostram naturā totū est nobis notius. Quod autē sit notius naturæ, probatur: quia id est notius naturæ quod est prius intentū à natura: sed natura primo intendit producere totū quā partes: ergo totum est prius notius naturæ cognitione confusa. Mi-

Duplex totum.

2. Conclus.

rnocm.

norem expresse confirmat Aristot. 2. Phi. text. 75. & infra vbi ait quod sicut artifex primo cognoscit finem quem intendit puta domum, & deinde inquirit media quæ ordinat in ipsum, ita facit natura. Vnde sicut in his quæ intellectu operantur finis est prius cognitus cognitione confusa, ita & secundum suam naturam totum est prius notum quam partes.

3. Cóclus. ¶ Tertia conclusio. Cognitione distincta partes sunt notiores toto, tam nobis quam naturæ. Probatur quia cognitio distincta totius, vt paulò ante dicebamus, est cognitio qua cognoscimus totum resoluendo illud in suas partes: ergo cognitio distincta totius dependet ex cognitione partiũ. Et de hac notitia distincta intelligendus est Commentator quando dicit principia esse notiora naturæ, quam compositum. Sed in hoc videtur defecisse: nempe ꝙ dixerit eadem principia esse nobis minus nota: cum profecto sicut cognitione confusa totum est prius notum & naturæ & nobis, ita cognitione distincta principia sunt prius & magis nota nobis atq; naturæ. Licet enim cognitione cõfusa à toto procedamus ad partes, tamen in cognitione distincta ex cognitione partium reuertimur ad cognitionem totius. Quare de ordine cognoscendi totum & partes, nulla est differentia inter nos & naturam.

1. Propositio. Aristot. ¶ Hinc sequitur prima propositio Aristotelis, quæ est præmissa primæ conclusionis. Scientia totius dependet ex cognitionibus principiorum, causarum & elementorum. Probatur, nam scientia est distincta rei cognitio: sed distincta cognitio totius dependet ex distinctis cognitionibus principiorum & causarum Ergo. ¶ Hanc conclusionem tanquam communem animi conceptionem probauit Aristotel. 1. poste. text. 5. ex communi consensu omnium tam vere scientium quam eorum qui aliquid scire se putant: omnes enim consentiunt, quod tunc aliqua res scitur, cum causæ cognoscuntur. Et ratio colligitur ex illo. 2. meta. 4. quod rei veritas, quæ est obiectum intellectus, sumitur secundum esse ipsius rei: & quia esse rei non est aliud quam quod habet ex suis causis, fit vt cognitio scientifica rei ex cognitione principiorum eius proficiscatur. ¶ Ex his tandem colligitur primus ordo tradendi doctrinam alicuius rei expressus in prima conclusione principali Aristo. vt. s. ab eius principijs sumatur exordium.

Ad. 1. principale. Vnde ad primum argumentum principale distinguitur antecedens; videlicet quòd principia rei sint notiora naturæ. Si enim intelligatur de cognitione distincta, conceditur: sed negatur tunc quod isto modo sint nobis minus nota. Nec Aristotel. nec Commentat. nec experientia docet, nisi ꝙ totum est nobis notius cognitione confusa: qua etiam secundum naturam est notius, vt probatum est. Et quia ordo tractandi de re est secundum cognitiones distinctas, incipiendum est à principijs. Neq; huic repugnat. 2. conclu. in qua solum habetur quod in ordine cognitionũ incipiamus à cõfusioribus & magis vniuersalibus: quę vt videbimus articulo sequenti, sunt nobis notiora, & minus nota naturæ.

Ad confir. ¶ Ad confirmationem facilis est per ea quæ dicta sunt solutio. Concedimus namque rationem incipiendi à principijs esse quia natura inde incipit operari: & quádo subsumitur quod ordo cognitionis est contrarius operationi distinguitur: ordo náque cognitionis confusæ contrarius est ordini compositionis: nam artifex prius cõfuse & abstractiue cognoscit domũ, cuius ideá format in mente, quam tamen domum vltimo in re facit: verumtamen ordo cognitionis distinctę sequitur ordinem compositionis. Prius namque distinctè & intuitiue artifex cognoscit lapides, quos manu tenet ad conficiendum parietem, quam parietem ipsum, & prius parietem intuitiue quàm totam domum. Et ita in naturalibus cognitione distincta principia sunt secũdum naturam prius & magis cognoscibilia quam totũ.

¶ Ad secundum principale illic responsum est quod cognitio causarum & principiorum per accidens, quæ multiplicatur ratione materiæ aut indiuiduorum (vt sunt partes continui, aut parentes omnes à quibus homo descendit) non est necessaria ad cognitionem rei. Et eadem ratione nec requiritur cognitio omnium accidentium communium, sed satis est cognoscere potentiam passiuam recipiendi illa. Neque requiritur cognitio omnium effectuum: sed satis est cognoscere potentiá actiuam. ¶ Ad aliud vero de prædicatis quidditatiuis, in primis negatur quod de homine sint dicibilia infinita quidditatiua prædicata (quod in prædicabilibus quæstione de specie satis vt credo mõstrauimus) nõ. n. de homine sunt plura prædicata essentialia, quam vsque ad generalissimum substantiæ, vel vsque ad ens. Et quamuis animal. (v. g.) forsan diuidatur in alia genera subalterna, vt in canem & pecus, quæ sub se habẽt alias species non tamen inde sequitur quod inter quãscunque duas species sit dabilis conceptus medius, quí constituat nonam speciem, imo in hoc Aristotel. 18. meta. textu. 8. comparat species numeris, quod quamuis quinarius in infinitum excedat quaternarium, ad hunc sensum, quod nunquam perfectio quaternarij potest attingere ad perfectionem quinarij, nihilominus inter quaternarium & quinarium non est dabilis medius numerus: ita in speciebus licet ad hunc sensum in infinitum distent, vt nulla possit attingere perfectionem alterius nihilominus possunt esse duæ ita immediatæ, vt inter illas non possit esse medium prædicatum essentiale. Quocirca. 8. meta. text. 10. ait quod resolutio definitionis non procedit in infinitum. Et eadem ratione nec sunt infinitæ passiones essentiales alicuius speciei.

¶ Vnde negatur creaturam non posse comprehendi ab alia creatura. Quinimo profecto non dubito quin angelus naturaliter possit comprehendere totam quidditatem cuiuscunque inferioris creaturæ. Nam comprehendere aliquam rem nihil aliud est, quam illam cognoscere quantum illa secundum naturam suam est cognoscibilis, vt ly cognoscibile dicat potentiam passiuam in re ipsa: & cum omnis creatura sit finitæ perfectionis & entitatis, habet finitum cognoscibilitatis passiuæ: & ideo nihil repugnat quominus à potentia finita comprehendatur. Creatura est comprehensibilis. ¶ Dixerim, vt cognoscibile dicat potentiam passiuam eo quod Ocham in. 4. quæstione. 13. quem fere iuniores imitantur, opinatur nihil comprehendi, nisi cognoscatur summa notitia qua cognosci potest: & quia quæcunque creatura potest adeo cognosci infinita notitia, infert nullam creaturam esse comprehensibilem, nec à summo angelo. quippe qui non potest creaturam cognoscere summa notitia qua creatura est cognoscibilis.

¶ Attamen isti profecto tam incomprehensibilem faciunt creaturam, quam Deum: cum tamen Hiere. cap. 32. de Deo specialiter dicat quod est magnus consilio & incomprehensibilis cogitatu. Et præterea qui creaturam dicit esse incomprehensibilem nisi à Deo, præterquam quod male loquitur in fide, non respicit naturam comprehensionis, quæ est vt tantum cognoscatur quãtum est passiue secundum suá naturá cognoscibilis, & non quantum est cognoscibilis à tali vel tali cognoscente

scent. Quantumcunq; enim Deus infinita notitia cognoscat creaturam, non vetat, quominus angelus cognoscens formicam quantum ipsa est cognoscibilis, simpliciter comprehendat illam: sicuti qui paruam habet manum simpliciter comprehendit lapillum paruum, non obstante ꝙ qui maiorem haberet manum, melius, comprehenderet. Et ideo Deus à se solo est cõprehensibilis: quia sicuti passiue est infinite cognoscibilis, ita est infinite cognoscitiuus: vtrumq; .n. habet ratione infinitæ essentię. Vnde Aristo. infra text. 35. ait ꝙ infinitũ eo ꝙ infinitum, non est cognoscibile .i. comprehensibile insinuans id quod est finitum posse quidem à nobis comprehendi. ¶ Dixerim tamen ꝙ angelus &c. quia forsan homo pro isto statu nullam creaturam cognoscit quantum est cognoscibilis: quia, v. g. non cognoscimus omnia genera subalterna vsque ad immediata genera specierum, neq; in substantijs neque in accidentibus: atque adeo nec vltimas differentias, neq; omnes proprias passiones. Cuius causa est materialitas corporis cui submergitur anima. De anima separata alia

Scĩetia humana. erit ratio, quæ non est loci præsentis. ¶ Hoc tamen non obstante non est philosophis adeo anguste loquendum de scientia, quo minus concedatur veram & propriam scientiam physicam nobis esse possibilem. Satis enim est quod habeamus rerum scientias humano modo. Quemadmodum in operabilibus ait Aristotel. 1. ethi. homines esse beatos non vt deum vel angelos: sed vt homines. Ad quod satis est cognoscere naturam materiæ & formæ, causam agentem, & finalem in naturalibus atque adeo scire naturã passionum quas in rebus experimur. Ita nanque & Aristo. & philosophi loquuntur: & subinde nobis loquendum est.

¶ Neque opus est ad cognoscendum naturam hominis cognoscere finem eius supra naturalem, neque Deum quantum ad ea quæ naturaliter non sunt cognoscibilia, sed satis est cognoscere Deum & orbes celestes quatenus sunt horum causa inferiorum quemadmodum hæc Aristot. nouit. ¶ Ad confirmationem negatur ꝙ ea quæ cognoscuntur scientijs mathematicis non sint vere scita. Etenim cum Geometria, v. g. tractet de triangulo quatenus abstrahitur à materia, & per consequẽs à fine & efficiẽte, satis scitur natura trianguli inquantũ est abstractus, si sciantur eius passiones quas Geometria de eo demonstrat.

Articu. 2. Secundus articulus est de secundo ordine & conclusione Aristote. Vbi hoc primo notandum est, ꝙ tam vniuersale quam singulare dupliciter

Vni. & singu. dupliciter. accipitur apud Aristotel. Enimuero. 1. post. text. 5. accipit singulare, simpliciter pro indiuiduis, quæ sunt sensuum obiecta, & vniuersale opposito modo pro eo quod abstrahitur per operatione intellectus à singularibus: vt species comprehendat & genera. Hic vero accipit singulare pro speciebus specialissimis, quæ dicuntur singularia inter obiecta scientiarum, propterea quòd in illis terminatur scientia: quippe cũ non descendant ad indiuidua, vt i capi. de specie ex Platone refert Porphi. in specialissimis esse quiescendum. Et vniuersale accipitur pro genere quod in potentia & confuse continet sub se species. Et respectiue inferius genus subalternũ, dicitur etiam singulare respectu superioris.

4. Cõclu. ¶ Est ergo quarta conclusio huius quæst. & prima huius articuli. Loquendo de vniuersali & singulari primo modo, singulare est prius cognoscibile nobis quam vniuersale. Hanc conclusionem expresse Aristoteles asserit loco citato. Cuius ratio est: quia cognitio nostra incipit à sensu: & singularia obijciuntur sensui, & inde per abstractionem intellectus cognoscit vniuersalia.

Non est hic locus disputandi, an intellectus cognoscat prius singularia quam vniuersalia, an vero prius cognoscat vniuersale, & postea per reflexionem ad phantasma cognoscat singulare. Est nanque opinio Duran. 2. sen. dist. 3. q. 7. & Gregorij lib. 1. dist. 3. q. 3. artic. 2. & fere recentiorum, ꝙ quemadmodum sensus ita intellectus prius cognoscit singularia, & deinde abstrahit vniuersalia. Alia est opinio contraria S. Thom. Vniuersale
1. p. q. 85. &. 86. alibi frequentissime: ꝙ videlicet prius intellectus cognoscit vniuersale, & deinde per reflexionem ad phantasma singulare. Quæ absque dubio videtur esse expressa sententia Ari. 2. de anima tex. prius cog. ab intellectu.
60. vbi ait ꝙ sensus est singularium, scientia vniuersalium: sed expressius in. 3. text. 10. &. 11. vbi ait ꝙ intellectus est vniuersalium, sensus vero singularium, &. 5. meta. text. 16. vbi expresse ait vniuersalia esse priora cognitione secundum intellectum, singularia vero secundum sensum. Et ratio naturalis est, quia cum intellectus sit potentia passiua immaterialis, non potest pati nisi ab obiecto itidem immateriali. Quocirca phantasma, quod est materiale, non potest immediate mouere intellectum, nisi negotio intellectus agẽtis abstrahantur species immateriales (& per consequens vniuersales) quæ receptæ in intellectu possibili ipsum immutent ad cognoscendũ. Atqui re vera si intellectus agens quem expresse ponit Aristo, 3. de anima. tex. 17. admittitur, ad hoc potissimum officium à natura datus est, vt faciat obiectum intelligibile. ¶ Vnde Duran. inde Durand.
sumpsit ansam suæ opinionis ꝙ negauit intellectum agentem. Arguit enim. Obiectum & ratio obiecti debet præcedere actum potentiæ: ergo obiectum intellectus præcedit actum intellectionis: sed nulla res præcedit actum intellectus, nisi res singularis, quia quicquid est in rebus est singulare: ergo singulare primo intelligitur. Cui nos, concedẽtes obiectum præcedere actum potẽtiæ respondemus ꝙ quãuis nulla sit res nisi singularis in essendo tamen ante intellectionem præcedit species intelligibilis producta per intellectum agentem, quæ est vniuersalis in representando: quia in illa relucet ratio formalis obiecti. Ob idque cum dicitur intellectus abstrahere vniuersale à singularibus non est intelligendum de intellectu possibili, qui videlicet primum intelliget singulare, vt inde abstrahat vniuersale: sed de intellectu agente qui abstrahit species vniuersales representantes rationem obiecti abstractam à singularibus. Et de intellectu agente intelligitur verbum Com. 1. de anima. commen. 8. Intellectus est qui agit vniuersalitatem in rebus. Qua de causa non requiritur sensus agẽs: nam cum sensus sit potentia passiua naturalis, immediate patitur ab obiecto materiali. Quo fit vt cum species quæ recipitur in intellectu sit vniuersalis, primo representet vniuersale, & per determinationem à phantasmate singulari, representet singulare. Non tamen requiritur processus semper temporis perceptibilis: nam cum à phantasmate singulari producuntur species vniuersalis, sine mora determinatur species ad representandum hoc singulare quod est representare singulare per reflexionem intellectus ad phantasma. Et ideo quam primum videmus singulare intellectus illud intelligit. At proprius locus hæc disputandi erit in. 3. de anima, loco citato. Neque amplior facienda est hic de hoc disputatio. ¶ Vnum tamen hic adnotare superest: sane quòd nõ dicimus singulare magis simpliciter esse nobis cognoscibile: nam simpliciter loquẽdo,

do, quod est magis cognoscibile secundum intellectũ: est magis cognoscibile. Tametsi ad sensum sit magis cognoscibile singulare. Ex his tandé solutum restat tertium argumentũ principale: cum dictum est aliter loqui Ar. in. 1. post. & hic aliter de singulari & vniuersali.

Ad tertium princi. Scotus.

Accipiendo singulare & vniuersale secundo modo, vt sit comparatio inter ipsa vniuersalia superiora & inferiora est opinio Scot. 1. sent. dist in. 3. vbi, inter alias, ponit duas propositiones quæ ad præsens attinent negotium. ¶ Prima est. Cognitione confusa prius cognoscitur species specialissima, quam superiora genera. Quo fit vt conceptus entis sit vltimus via generationis. Quam probat tribus rationibus. Primo vniuersale cognoscitur per abstractionem à singularibus, ergo illud vniuersale prius mouet ꝙ est perfectius, & cuius singulare vehementius mouet: sed species specialissima inter vniuersalia est perfectior, cum actu contineat superiora genera, ergo prius mouet. Et quod singulare, hic homo, fortius moueat quam hoc animal: probat quia est propinquius sensui, cum magis accedat ad singulare determinatum. ¶ Secundo quia Metaphysica, vt ait Auicéna. 1. Meta. cap. 3. est vltima in ordine doctrinæ, ergo substantiuũ eius quod est ens, postremo concipitur ab intellectu, quam obiecta aliarum scientiarum quæ sunt minus vniuersalia. ¶ Tertia quia si ab vniuersalioribus inciperet intellectus, primus cóceptus qué de rebus formaret esset ens, vnde tunc sequeretur ꝙ oporteret consumere multum tempus: antequam conciperetur conceptus speciei specialissimæ: quod est contra experientiam.

Secũda eius conclusio est. Cognitione distincta primus conceptus est entis, & deinde, descenditur vsque ad vltimam speciem. Probatur: quia cognitio distincta speciei dependet ex distinctis cognitionibus partium definitionis: quare non potest distincte cognosci homo: quin prius distincte cognoscatur animal: neque animal, quin prius distincte cognoscatur corpus: & ita ascendendo: ergo prius distincte debet cognosci ens ꝙ substantia, & substantia quam corpus. &c. ¶ Et possumus adiuuare opinionem Scoti: quia ita nos móstrauimus de toto Physico & eius partibus, népe quod prius confuse cognoscitur totum quam partes, sed distincte prius partes quam totum: idem enim prorsus ipse dicit de toto Metaphysico & partibus eius, scilicet quod confuse prius cognoscitur tota species, sed distincte prius cognoscuntur superiora genera quæ sunt partes

Conclusi. 5 speciei. ¶ Nihilominus est quinta conclusio huius quæstionis, & secũda huius articuli. Cognitione cófusa primo concipitur res ab intellectu conceptũ entis, deinde per ordinem quanto conceptus est vniuersalior tanto est prior intellectui. In primis est expressa senté tia Auicennæ. 5 Meta. cap. 5. quam S. Thom. in principio statim de ente & essentia sumit pro fundamento, videlicet primum quod intellectus concipit de re est ens. Et profecto expressissime asseritur hic ab Aristote. vbi ait ab vniuersalioribus esse incipiédum, eo quod sunt nobis notiora. Et manifeste id confirmatur in tertio exemplo Aristot. Intellectus enim in cognitione vniuersaliũ eo ordine procedit, quo sensus in cognitione singularium: sed sensus procedit à cognitionibus vniuersalioribus: nam paruuli incipientes cognoscere prius de rebus congnoscunt esse entia quædam confuse, deinde esse homines, & postea esse patrem, aut matrem non cognoscendo distincte quæ est ratio entis aut ratio hominis: & videntes à remotis aliquod singulare prius cognoscunt esse ens, mox per motum cognoscunt esse animal, deinde per figuram esse hominem, postremo de facie cognoscunt esse Petrum: ergo ita intellectus procedit. ¶ Secundo arguitur ratione. S. Tho. 1. par. q. 85. artic. 3. vbi eandem asserit conclusionem. In omnibus his quæ reducuntur de potentia in actum compertum est ea procedere ab imperfectioribus ad perfectiora, vt embrio prius viuit vita plantæ quam vita animalis. 2. de gene. animali. c. 3. & homo prius est infans, postea adolescens, & tandem augetur in virũ perfectum, ergo cum intellectus per species rerum procedat de potentia ad actum, procedit ab imperfectioribus: sed cognitiones vniuersales sunt minus perfectæ, quia confuse magis attingũt naturas rerũ: ergo intellectus ab vniuersalioribus procedit. ¶ Tertio probatur conclusio. Primus omnium conceptuum, quos vna quælibet potentiã format, est obiecti sui adæquati, vt primum quod sensus videt est color: & per colorem videt aut vestem aut arborem, & primum quod auditus audit est sonus, & per sonum audit campanam, aut tubam aut musicam: sed obiectum adæquatum intellectus est ens, vt colligitur ex Arist. 9. Met. text. 22. & est cómunis sententia omniũ philosophorum (quam nec Scotus ipse negat) ergo primum quod intellectus concipit est ens, & per consequens quanto prædicata sunt vniuersaliora tanto sunt priora in intellectu. ¶ Itaque vt consonantia primæ & secundæ conclusionum huius articuli euidentius appareat, colligimus ꝙ singularia in supponendo quæ tamen sunt singularia vaga, priora sunt quam vniuersalia in supponendo: nam prius per sensum cognoscimus hunc hominem quam hominem: & hoc animal, quam animal: & hoc ens quã ens. Et hoc est quod voluit Aristo. 2. post. text. 5. Sed tamen comparando vniuersaliora ad minus vniuersalia in significando, tam in intellectu quam in sensu præcedunt notitiæ magis vniuersales, vt prius in sensu est hoc ens quam hoc animal: & prius hoc animal, quã hic homo. Et eadem ratione in intellectu prius est ens quam animal & animal quam homo. ¶ Ex quibus tandem colligitur secundus ordo doctrinæ expressus in secunda cóclusione principali Aristo. videlicet ꝙ secundum naturam nostram ab vniuersalioribus debet in nobis incipere doctrina, cum innata sit nobis via, à notioribus nobis procedere. i. ab his quæ primo occurrũt cognitioni nostræ, siue sensitiuæ: siue intellectiuæ: & confusa magis. i. magis vniuersalia primo occurrant tã sensui ꝙ intellectui. Et hos ordines seruat hic: nã secundum priorem, prius tractat de materia & forma, quam de ente mobili, secundum posteriorem prius in genere quærit an sint aliqua principia rerum naturalium, & quot sunt: deinde in particulari an sint materia & forma. Et ꝓportionabiliter. 1. Ethi. quia finis in operabilibus est sicut principium in speculabilibus, prius incipit tractare de vltimo fine, quam de virtutibus: atque adeo prius in genere, & deinde in particulari. ¶ Cum dictum sit ens esse primum cognitum ab intellectu, non intelligimus ens sub hac vel illa conditione. i. ens sensibile aut ens materiale: sed cófuse accipiendo ens pro vt quicunque latinus accipit. Quod est dicere, id quod est, vt dicat vnum conceptum formalem indifferentem ad materialia & immaterialia substantiam & accidens, Deum & creaturas vt. q. 1. super quartum capi. prædicamentorum expositum est. Hic enim dicitur conceptus confusus entis quem pueri primo concipiunt de rebus, & per consequens quem primo format intellectus. ¶ Subijcitur hic demum tertia conclusio huius articuli, quæ sit sexta totius quæ-

Concor. cõclu. (margin, beside "¶ Itaque vt consonantia primæ")

Conclus. 6. (margin, beside "tia conclusio huius articuli")

stionis. Cognitione distincta, eodem modo incipit intellectus ab vniuersalioribus. Et in hoc couenimus cũ Scoto propter eius ratione: quia non possumus distincte cognoscere hominem quin distincte cognoscamus animal: nec animal quin distincte cognoscamus corpus. Itaque prius est totus ordo notitiarum confusarũ à superioribus ad inferiora: deinde via resolutionis resoluimus hominem in animal rationale, & animal in corpus & sensibile: & corpus in substantiam & corporeum, vt expresse ait Aristot. 7. Meta. text. 10. Et hac de causa quoad vsque supremum distincte cognoscamus, non cognoscamus infimum.

Ad. 1. Scot. Ad primum igitur argumentum Scoti negatur consequentia: nam quanuis vniuersale abstrahatur à singularibus: eo modo quo expositũ est in prima conclusione huius articuli, non subinde sequitur quod species vniuersalis prius moueat ad conceptũ speciei specialissimæ. Imo cũ sit agens naturale, & intellectus pro isto statu sit immersus materiæ, nõ statim mouet ad perfectissimũ conceptum quem producere potest: sed procedit ab imperfectioribus, quales sunt conceptus magis vniuersales. In angelo autẽ, vbi non est species sumpta à materialibus, non prius produceret vnũ cõceptum quam alium. Nec forsan in anima separata.

Ad secundũ Ad secundum respondetur quod Metaphysica non est postrema scientiarum, eo quod ens, quod est eius subiectum, vltimo cognoscatur cognitione confusa: sed quia tractat de ente: vt est commune ad res realiter separatas à materia: quales sunt intelligentiæ, quæ quidem sunt à nostro sensu remotissimæ, & ideo sunt intellectu difficillimæ. Quam quidem rationem expresse dat Aristo. 1. Meta. c. 2. Obidque nihil obstat obiecta aliarum sciẽtiarum facilius cognosci à nobis quã obiectum Metaphysicæ: quia cognitio verbi gratia, Mathematicarum aut moralium scientiarum, nõ depẽdet ex tali cognitione entis.

¶Secundo possumus dicere ꝙ quanuis cognitione cõfusa prius cognoscantur vniuersalia, tamen ad cognoscendum distincte proprietates magis vniuersalium debemus procedere per resolutionem inferiorum specierũ in superiora genera, vt modo dicebamus vsque ad ens quia particulares causæ & passiones sunt nobis notiores quam vniuersales. Et hac de causa Metaphysica est etiam postrema scientiarum.

Ad tertiũ. ¶Ad tertium argumentũ respondetur ꝙ quanuis cõceptus entis sit primus quẽ concipit intellectus, non tamen requiritur semper successio temporis perceptibilis ad formandum conceptũ speciei, sed solum, aut quando defectu ætatis in puero, aut quando propter longam distantiam loci, nõ repræsentatur obiectum perfecte. At quãdo ego in debita distantia video hominem, sine mora temporis cognosco esse ens, & esse animal, & esse hominem. Item si aduerto ad esse hominem prius formo iudiciũ ꝙ est homo, quã quod est animal, aut ens: nam cum illa species omnes illas rationes vniuersales repræsentet, sequitur vt quãdo est debite applicata, posset quẽcunque conceptum primum producere. Quin etiam vt respondebamus Durã. si intellectus aduertat ad Petrum, prius iudicabit esse Petrum, quam esse hominem. ¶Ad nostrum argumẽtum quod fecimus in gratiam Scoti, respondetur quod latet subtus fallacia: nam cum comparamus totũ physicum ad suas partes, comparamus rem ad rem: & ideo cum totum prius obijciatur intellectui quam partes, cognoscitur prius totum quam pars. Sed cum comparamus notitiam speciei, aut minus vniuersalis ad notitiã animalis, aut entis, non comparamus nisi notitiam ad notitiam, & ideo nõ sequitur ꝙ prius cognoscamus speciem quam genus, quatenus confuse & in potentia continet species. Si tamen genus comparetur ad speciẽ tã quam pars diffinitionis ad totum diffinitum, iam dictũ est in text. 4. in expositione secundi exempli Aristot. ꝙ prius notum est hũc esse hominem confuse, quam distincte cognoscatur esse animal rationale: per consequens: quam cognoscatur animal esse genus hominis. Et in hoc stat similitudo cognitionis confusæ inter totum physicum & suas partes, & totum Metaphysicum & suas partes.

Ens simpliciter simplex. ¶Restat hic paruum dubium. Insinuatum enim est conceptum entis posse haberi & confusum & distinctũ: quod videtur esse falsum. Etenim ens (vt bene ait loco citato Scotus) est conceptus simpliciter simplex: quia non constat ex genere & differentia, sicuti homo & alia genera subalterna, & ideo non potest esse conceptus cõfusus cum non possit distingui in huiusmodi partes. Respondetur tamen quòd vocamus conceptum cõfusum, illum conceptum formalem communissimum quem quisque latinus format. s. quod est, vt paulo ante exponebamus. Et ille est primus quem intellectus format: Distinctus autem est quando cognoscitur per suos modos intrinsecos. i. id quod sit ens per se, qualis est substantia, vel in alio, qualis est accidens: & sic de alijs distinctionibus.

Ad. 4. prin. ¶Ad quartum nostrum argumentum in principio quæstionis factum respondet. S. Tho. opusc. 53. ꝙ vniuersalia accipiuntur vno modo in causando: vt sunt Deus, & intelligentiæ quæ sunt causæ vniuersales. Et de illis intelligit Arist. 3. Meta. c. 2. ꝙ sunt cognitu difficillima eo quod sunt à sensibus remotissima: alia sunt vniuersalia in prædicando vt genera, & species, & de illis, si loquamur de cognitione confusa & simplici magis vniuersalia sunt prius nota: sed distincta cognitione, proprietates magis vniuersalium sunt nobis minus notæ: quia cognoscũtur per resolutionem particularium in sua genera vniuersalia, vt modo dicebamus respondendo secundæ rationi Scoti.

Ad confir. ¶Ad confirmationem ista est solutio quam dedimus ad primum Scoti. Concedimus nanque ꝙ quanto vniuersaliora sunt, tanto sunt nobis prius nota cognitione confusa: nam quanuis species vniuersales abstrahantur à singularibus: nihilominus non producunt conceptum perfectum speciei prius quam conceptum imperfectum generis. Sed argumentum procedit secundum imaginationem eorũ qui putant intellectum prius cognoscere singulare, & à notitijs singularibus abstrahere notitias vniuersales: cuius contrarium nos supra monstrauimus conclusione quarta.

Ad. 5. prin. ¶Ad quintum denique argumentum respondetur in primis quod Aristo. non ponit regulam generalem ꝙ omnia quæ sunt nobis nota sint ignotiora naturæ & econuerso: sed negatiuẽ, ꝙ non omnia quæ sunt nobis nota sunt notiora naturæ nec ecõuerso, quia stat aliquid esse notius naturæ, & nobis minus notũ. Quod præsertim verum habet in substantijs separatis à materia quæ cum sint spirituales, sunt suapte natura magis notæ: sed tamẽ nobis, qui per sensum cognoscimus, sunt minus notæ. Et secundo habet verum de principijs & causis occultissimis nobis. De quibus omnibus ait. 2. Meta. text. 1. ꝙ sicut oculus vespertilionis ad lumẽ diei ita intellectus noster ad manifestissima naturæ. Sed de toto physico & partibus eius iam diximus eundem esse ordinem in nobis & natura. At vero de vniuersalibus in prædicando & particularibus, de quibus argumentum formatum est, respondetur ꝙ quanuis natura procedas

cedat ab vniuersalioribus in productione rerum, nō inde sequitur ꝙ sint magis nota naturæ cognitione confusa: imo oppositum sequitur, vt secunda conclusione mōstratum est: quia natura sicut primo intendit totū physicum quam partes, ita primo intendit speciem quam genus: nō enim facit animal aut substantiam aut corpus, nisi intendens facere aliquā certā speciem. Et ideo cognitione confusa vniuersalia sunt nobis notiora: species vero sunt magis notæ naturæ: cognitione autem distincta vniuersaliores causę sunt magis notę naturę. Quod si quis contra solutionem arguat ꝙ inde sequeretur singularia indiuidua esse magis nota naturę quam species quia cum species non sint realiter separata, vt dicebat Plato, natura nec intendit nec producit speciem nisi in indiuiduo. actiones enim & generationes sunt circa singularia, vt habetur. 1. meta. c. 1 ¶ Respondetur ꝙ natura per se non intendit nisi perpetuare speciem, quippe cuius intētio semper est ad perpetuum: sed quia indiuidua materialia sunt corruptibilia, intendit de per accidens producere singularia ad conseruandā speciem: obidq; primo intendit speciē quā singulare. Vnde in perpetuis, vt in cœlis & supra celestibus, in singulis speciebus nō producit nisi singula indiuidua. vnum solē, vnā lunam. &c. quod tamen nō est præsentis loci disputare.

Ad. 1. cōfi. ¶ Ad primā cōfirmationem iam responsum est ꝙ nihil vetat idem esse notius naturæ & nobis: & ideo vtroque modo color est magis notus quam species sensibilis: naturæ quidem, quia est causa, nobis vero, quia est sensibilis. Non tamen intelligo colorem esse notiorem nobis, vt aliqui volunt: eo ꝙ per cognitionē coloris veniamus in cognitionem speciei: nam speciem nō sentimus: sed per coniecturam arguimus aliquam esse speciem in medio per quam cognoscimus colorem distantē. ¶ Quod si quis arguat speciem esse magis notam naturæ eo ꝙ est spiritualior, negatur consequentia: quia cætera non sunt paria. Sunt enim minoris entitatis & perfectionis quam color, cum in esse & conseruari dependeant à colore.

Ad. 2. cōfi. ¶ Ad secūdam demū cōfirmationem eodē modo rn̄detur: nēpe ꝙ in mathematicis eadē sunt notiora naturæ & nobis: nam prima & simplicissima elemēta, & simpliciores conclusiones qm̄ sunt causæ posteriorū, & ideo sunt secundū naturā notiores: sunt etiā notiora nobis: eo ꝙ prima elemēta statim proposita cognoscimus, vt, à quolibet puncto, in quodlibet punctū lineam ducere, super quodlibet punctū circulum describere. Et hęc de secunda quæstione, quæ est circa prologum Aristo.

¶ Sequitur in textu caput secundum & tertium.

¶ Tex. xvij. Habet autem dubitationem. &c.

Quæstio tertia.

VTRVM OMNE TOTVM sit suæ partes simul sumptæ.

TErtia hic quæstio, si intentionem huius libri nobis imitari liceret, ea nempe futura erat, quæ est de numero principiorum rei naturalis. Verum quia inter impugnandos veteres nōnullas profert Aristot. sententias disputatione dignas, propriamq; sententiam de numero principiorum ad textum vsq; sexagesimum septimū prorogat, necessarium est ordinem literę in quæstionibus obseruare. Neq; nobis in animo est circa singula verba Aristo. quæstiones mouere: sed eas tantummodo quas excusare nō possumus: vt quæstio quæcūq; locū propriū expectet: ne si omnia locis in omnibus dixerimus, opus in infinitum abeat. ¶ Mouent hic nonnulli primo quæstionem circa tex. 8. vtrum contra negātes principia sit physico disputandum. Quam nos tamen ceu facilem super tex. 9. terminauimus. Secūdo circa text. 13. disputari posset, vtrum ens analogice de substantia dicatur & de accidente. Hanc tamen quęstionem circa quartum nos caput prædicamentorum abūde discussimus. Tertio hic disputant sophisticę in fauorem Melissi hanc esse veram, tantum vnum est ens. Sed Tm̄ vnum est ens. hæc sophismata sunt dialectica. Est enim illa simpliciter vera: & gratia alietatis, vt patet per vniuersalē, omne ens est vnum, & præterea per exponentes, vnum est ens, & nihil aliud quā vnum est ens. Et item gratia pluralitatis: quia nō plura quā vnum est ens. Nisi forte ly, ens absoluatur à numero, vt supponat etiam collectiue pro pluribus. In quo sensu conceditur à Melisso, dicente omnia entia nō esse plura, quam vnum ens: & à nobis cum Arist. negatur. Quarto circa text. 15. vbi ait Arist. ꝙ substātia & quantum sunt duo, mouetur hic quæstio: vtrum quantitas distinguatur à re quāta. De qua tamē late nos etiam tractauimus in prædicamentis, capit. de quantitate: à qua proinde abstinendum nobis hic duximus. ¶ Ergo circa tex. 17. vbi Arist. reuocare in dubiū videtur an totum & pars sint vnum, quæritur: Vtrū totum sit suæ partes simul sumptæ. Et arguitur à parte negatiua authoritate ibidem Arist. vbi videtur arguere, ꝙ si partes essent idem toti, essent & inter se idē: quod est impossibile. Et. 5. met. tex. 19. ait quod sex nō sunt bis tria &. 7. met. circa fin. tex. 60. ait ꝙ totū nō est suæ partes. Syllaba enim inquit nō est elemēta, puta literę, quibus constat. vt. ba. non est. b. &. a. nam si literę (inquit) loco ab inuicem separentur, manēt literę, & tamen non manent syllabę. Quod itidem repetit lib, 8. text. 15. dicens totum nō est partiū coaceruatio, sicut aceruus: sed est aliquid præter partes. Et. 4. huius tex. 23. ait. ꝙ partes sunt in toto, & vicissim totū est in partibus: quæ locutiones transitiue nō essent veræ, nisi totum a suis partibus distingueretur. ¶ Et confir. præterea authoritatibus. S. Th. qui idem frequenter sentire videtur. Nā tertio senten. dist. 2. magister citans Hieronymum in expositione catholicę fidei dicentem ꝙ humanitas ex anima continetur & corpore, inquit, nomine humanitatis animam & corpus intelligi. In cuius literæ expositione S. Th. ait, nō esse intelligendum humanitatem animam & corpus, quasi proprie dici possit, humanitas est anima & corpus: sed sicut in toto intelligūtur partes, vt in domo paries & tectum: quæ tamen de toto non prædicantur. Hæc ille. Et. q. 1. eiusdem distinctionis art. iij. sępe id repetit. Etenim quæstiuncula. 1. ait quod in Christo fuit corpus & anima, & vlteriꝰ forma totius resultās ex coniunctione vtriusque: quæ humanitas dicitur. Et quæstiuncula. iij. in solutione ad tertium exponens verba iam dicta magistri. s. ꝙ nomine humanæ naturæ corpus & anima intelligitur, ait intelligendum esse materialiter: non ꝙ totum proprie loquendo sit suæ partes, sed aliquid ex partibus constitutum. Multa apud San. Tho. his similia reperiuntur. ¶ Secundo principaliter arguitur. Esse prius est in toto quam in partibus: nā esse est suppositorum quorum proprie est subsistere, & partes sustinentur in toto cuius esse participant, vt ex. 4. huius modo citabamus (præterquā anima rationalis, quę cū in esse nō depēdeat à corpore sed producitur per creationē prius natura habet esse quam illud detur corpori. vt 1. p. q. 76. art. 1. ad. 5. docet S. Tho.) ergo totum distinguitur à suis partibus: nam alias non videtur quomodo esse prius sit in toto quam in partibus. ¶ Et

confirmatur. Accidentia, vt in. 1. de generatione habet videri, subiectantur in toto composito, & non immediate in partibus: quia illi insunt subiecto, de quo prædicantur, & manifestum est non prædicari de materia & forma: sed de toto composito, & propterea indiuiduum completum prædicamenti substãtiæ dicitur prima substantia quia primo substat omnibus accidentibus: quæ est receptissima doctrina. S. Tho. 1. part. q. 76. artic. 6. & alijs frequẽter locis: sed nõ potest bene intelligi quo modo accidentia subiectentur in toto & nõ in partibus nisi totum distinguatur à suis partibus: ergo. ¶ Tertio principaliter arguit Scotus in. 3. disti. 2. quæst. 2. vbi expresse tenet totum distingui à suis partibus etiam cõiunctis. Si totum compositum ex materia & forma non distingueretur à suis partibus, sequeretur ꝙ nulla esset differẽtia inter totum, quod est per se vnum (vt homo) & aceruum qui est solum vnum per aggregationẽ: quã tamen ponit Aristoteles. 7. meta. textu. 60. &. 8. textu. 15. Quod autem sequatur patet: nam tũc sicut aceruus est multi lapides simul, ita & homo est suæ partes. ¶ Et confirmatur primo. Terminus per se generationis est totũ & non partes vt patet. 7. met. tex. 22. &. 27. &. 1. de generatione tex. 10. vbi habetur ꝙ generatio est mutatio huius totius in hoc totum. Vnde licet materia & forma hominis sint perpetuæ, homo cuius actio attingit non ad esse animæ, sed ad vnionẽ ipsius cũ materia, vere generat hominẽ: ergo totũ distinguitur à suis partibus. ¶ Et confirmatur: quia alias (inquit) si totum nõ distingueretur à suis partibus, sequeretur ꝙ non daretur aliquid per se causatũ ab istis partibus. s. materia & forma. Istæ enim partes qñ vniuntur aliquid causant, & nõ seipsas: ergo totum, quod proinde distinguitur ab illis. Et præterea nec daretur aliquod per se subiectũ passionũ. Risibilitas enim per se conuenit, non materiæ nec formæ, sed toti homini. ¶ Quarto principaliter arguitur. Sequitur bene. Totum corrumpitur: & partes non corrumpuntur: ergo totum distinguitur à suis partib9. Vel si totum est suæ partes: partes etiam corrumpuntur. Et pariter arguitur. Totum generatur: & partes non generantur: ergo totum est aliud quàm partes. Argumẽtum fit manifestum in Christo, qui in triduo reliquit humanitatem, postquàm fuit vere mortuus: & tamen neutrã partem dimisit, vt docet secundum fidem Damascenus lib. 3. cap. 25. Et postea in resurrectione iterum factus est homo per iteratam vnionem illarum partium. In illo ergo patet quomodo humanitas fuit prius corrupta sine corruptione partium. & postea resumpta sine generatione partium: & per consequens videtur esse à partibus distincta. ¶ Et confirmatur vt arguunt Dialectici. Si totum non distingueretur à suis partibus, sequeretur ꝙ homo per corruptionem adhuc maneret. Detur enim ꝙ nunc homo moriatur gratia disputationis per vltimũ sui esse: tunc sequitur bene. Istę partes erunt: & iste partes sunt Petrus, ergo Petrus erit. Item sequitur esse possibile supranaturaliter ꝙ Petrus & Andreas erunt Paulus & Ioannes: nempe si ex partibus illorum transpositis fiãt modo isti. Nam sequitur bene. Istæ quatuor partes sunt Petrus & Andreas: & eædẽ sunt Ioannes & Paulus: ergo Petrus & Andreas sunt Ioannes & Paulus. Et ita inferunt ꝙ videntes sunt cæci: si duo priores videãt, & alteri sint cæci. ¶ Item sequitur quòd duo & duo sint tria, & duo & duo sint viginti. Nam duæ quartæ & aliæ duæ quartæ vnius totius sunt tres tertiæ, & viginti vigesimæ. Et sequitur quòd partes essentiales Petri sint partes integrales, nam materia & forma sunt Petrus, & Petrus est suæ partes integrales, ergo. Quod tamen est falsum, nam partes integrales sunt quæ loco & situ distant, partes vero essentiales: quæ à se inuicem non distant. Item sequitur quod materiæ & formæ sint eiusdẽ speciei. Nam materiæ Petri & Pauli & eorum formæ sunt Petrus & Paulus, & Petrus, & Paulus sunt eiusdem speciei, ergo materiæ & formæ sunt eiusdem speciei. Multa alia id genus sophismata pullulant, si cõcedatur totum esse suas partes. ¶ In contrarium tamen est Aristoteles in hoc tex. 17. & tex. 21. vbi sæpe repetit quod si sit aliquod continuum, illud est multa, puta vnum in actu & multa in potentia. Quod verum aliter esse nequit quàm si totum sit suæ partes.

Totum quinque modis, qui ad rem pertinent dicitur. Est enim totum vniuersale, potẽtiale, essentiale, integrale, & totum per accidẽs. Totum vniuersale est genus respectu suarum specierum, quæ sunt velut eius partes subiectiuæ. vt ca. de specie inquit Porphyrius, & pariter species respectu indiuiduorum, de quo in quæstione. 3. super prologum Porphy. diximus vniuersale à suis particularibus sola ratione differre. Totum potẽtiale est subiectum respectu suarũ potentiarum, vt anima respectu intellectus & voluntatis, de quibus in prædicabilibus cap. de proprio disputauimus an realiter distinguantur à subiecto. Totum essentiale est duplex, aut metaphysicum, aut physicum. Metaphysicum est totum diffinitum respectu generis & differentiæ, quæ quidem sola etiam ratione differũt à diffinito. Vt enim ca. de genere dictum est, animal pariter & rationale sola ratione differunt ab homine, postquã vtrũque formaliter prædicatur de illo. Sed totum physicum est idem diffinitum cõpositum ex materia & forma. Et de hoc primo est præsens quæstio, vtrum videlicet materia & forma simul sumptæ sint totus lapis aut totus homo. Totũ integrale etiam est duplex. s. homogeneum quod constat ex partibus quidditatiuis eiusdẽ rationis, vt aqua, lignũ & similia: & totum eterogeneũ quod constat ex partibus diuersarum rationum, vt animal quod constat ex ossibus, neruis, & carne: & pariter ex diuersis membris. De quibus etiam totis intelligitur quæstio. Accipitur præterea totum pro eo quod nõ est totum simpliciter, sed per accidẽs: vt numerus, aceruus domus, & similia. ¶ Intelligitur ergo quæstio vtrum totum essentiale physicũ & totum integrale homogeneũ vel & eterogeneũ, & totum per accidẽs, sit suæ partes simul sumptæ. De quo plures sunt opiniones: sed tamẽ indignum censeo in re tam lucidà tot enarrare hominũ placita. ¶ Scotus loco citato de aceruo (& forsan idem intelligit de omni toto per accidens) tenet quòd nõ distinguitur à suis partibus, videlicet ꝙ cumulus lapidũ est lapides simul sumpti. Sed de toto physico & integrali expresse tenet ꝙ distinguitur. Quod probat tertio argumento supra facto cum suis confirmationibus. Cũ Capreo. in. 3. dist. 2. & alij nonnulli Thomistæ prorsus consentiunt, credentes eandem esse opinionem. S. Th. propter eius verba quæ in primo argumẽto citauimus. Alij tenẽt medio modo, ꝙ totũ eterogeneũ distinguitur à suis partibus, homogeneum vero non. Sed valeãt cum opinionibus suis. Existimo tamen rem esse faciliorem: quã quæ lõga indigeat disputatione. Credo quidẽ neque Aristotelẽ neque S. Tho. vnquam id suspicatos fuisse. Et quanuis id alicubi insinuare viderentur, credo mihi non persuasissent: adeo res mihi manifesta videtur. ¶ Respondetur ergo ad quæstionem duabus cõclusionibus. Prima vniuersalis. Omne totum siue essentiale

Marginalia: Totum. 5. modis. — Scotus. — 1. Conclus.

ſentiale phyſicum,ſiue integrale homogeneum,ſiue totum per accidens,eſt ſuæ partes ſimul ſumptę. Et vt alijs alias authoritates obijciamus,abunde in primis locus citatus Ariſtotelis in hoc textu concluſionem comprobat:vbi ait quod continuum eſt multa. Et inferius tex.11.dicit ꝙ inuiti diſcipuli Parmenidis multa cóceſſerunt eſſe vnum: cum totum plures habeat partes. Nec ſatis reſpondent authores contrariæ opinionis dicentes ꝙ hæc propoſitio,continuum eſt ſuæ partes, intelligenda eſt,non identice,ſed cauſaliter ideſt continuum diuiſibile eſt in plures partes. Et pariter hæ partes ſunt continuum,in hoc ſenſu quòd ex partibus conſtat continuum. At in contrarium eſt,ꝙ cum opinio Melisſi eſſet,id quod eſt aliquo modo vnum, nullo modo eſſe plura,intentio Ariſtotelis fuit contra oſtendere,id quod eſt vnum in actu,eſſe plura in potentia: obidque in ſenſu identico conceſsit,vnum eſt multa.¶Sed præterea.4.huius tex.xxiij.ex profeſſo,vbi dixit totum eſſe quodammodo in partibus, ne quis ſuſpicaretur aliquam diſtinctioné realem, adiunxit:Non enim eſt præter partes totum ideſt totum non eſt aliud quá partes. Et.2.de anima textu.x.de partibus phyſicis ait,ꝙ ſicut pupilla & viſus ſunt oculus, ita anima & corpus ſunt animal.Et.5.meta.tex.xxxj.dicit ꝙ totum continés eſt contenta:& vnum quid illa ſunt ideſt partes ſunt vnũ in toto.vt ibidem lectione.20.exponit.S.Tho. Et præterea Commentator:Themiſt.Philop.& omnes gloſſatores Ariſt.aiunt hic ꝙ quanuis ſingulæ partes non ſint totum diuiſim:collectiue tamen omnes ſimul ſunt totũ. Et Aui.iij.meta.cap.2.ait ꝙ homo eſt anima & corpus: & neutrum per ſe.¶Scio cótrarios reſpondere has omnes prædicationes quæ aſſerunt partes eſſe totum accipiendas eſſe in ſenſu cauſali ideſt ꝙ faciunt totum. Sed primum eadem facilitate poſſent dicere has eſſe cauſales,homo eſt animal,homo eſt albus.Item quia ſi ille eſſet ſenſus,pariter poſſet diuiſiue concedi ꝙ caput eſt totum,& pedes ſunt totum:poſtquam partialiter componunt totum:& tamen Commentator & reliqui omnes expreſſe ponunt differentiam ꝙ partes diuiſiue nullatenus ſunt totum,collectiue vero ſimpliciter ſunt totũ. Adde ꝙ Apoſtolus,quanuis Phyſicam non docebat, tamen loquitur vt loquuntur homines.Omnia inquit mébra corporis cum ſint multa, vnum tamen corpus ſunt

Pau. 1.ad Corinth.12.¶At.S.Thom.manifeſtum etiam eſt

S.Tom. fuiſſe in hac ſententia.Ait nanque hic lectione.4.& loco citato.5.meta.ꝙ partes ſunt vnum in toto. Quod itidem repetit prima.p.q.11.art.1.vbi ait cum Ariſtotele ꝙ ſunt vnũ in actu & multa in potentia:partes autem non poſſunt eſſe aliud vnum quam totum ipſum, Et ibi. artic.2,ait quod tota domus eſt multitudo partium. Et 4.ſen.diſ.44.q.1.art.1.quæſtiuncula. 2. ad ſecundum argumentum approbás opinionem Auicénæ,ait,quod forma totius non eſt forma partis tantum,nec forma aliqua alia præter formam partis ſed totum,reſultás ex vnione formæ,& materiæ,comprehendens vtrunque: & hæc forma(inquit) dicitur humanitas. Quod adhuc expreſsius exponens.4.contra gentiles capitul.51.De humanitate(inquit)nó eſt intelligendum quòd ſit quædam forma conſurgens ex coniunctione formæ & materiæ,quaſi realiter ſit alia ab vtroque:quia alias cum ex tali coniunctione fiat hæc ſubſtantia,ſi illa forma diſtingueretur,non eſſet ſubſtátialis,ſed accidentalis. Vnde inferius infert quod humanitas nihil aliud dicit quá principia ipſa eſſentialia coniuncta. Et.1.p.q.75.artic. 4.ad probandum quod homo non ſit ſola anima citat Auguſtinum.19.de ciuitate Dei,in hoc commendanté Varronem dicenté,quòd homo nec anima ſola eſt,nec ſolum corpus,ſed anima ſimul & corpus.Et quæſtione. 77.arti.1.ad primum ponit illam differentiam inter totum vniuerſale & totum integrale, quam ponit Ariſt.5. meta.text.xxxj.videlicet quod totum vniuerſale prædicatur de ſingulis ſuis partibus.ſ.ſpeciebus, diuiſiue: vt hó eſt animal & equus eſt animal:totum vero integrale non prędicatur,niſi de omnibus collectiue. Addit autem quod hæc prædicatio partes collectiue ſunt totũ eſt quodammodo impropria. Non tñ dicit quòd eſt falſa. Ac deniq; prima.2.q.13.ar.1.animal(inquit)neceſt corpus ſolum,nec anima ſolum,ſed vtrunq; ſimul. Nó ergo fuit opinió aut Ariſt.aut.S.Th.totum diſtingui à ſuis partibus.¶At vero quicquid ipſi ſenſerint,rationibus id confirmatur. Atqui ante rationes metaphyſicas ratio quæ prima fronte ſtatim mouet eſt hæc. Vnũ per accidens,vt ſi dicas numerus denarius,nihil aliud eſt ꝙ ſuæ partes(quod,niſi metaphyſiciſsimi homines, negare poſſunt) homines enim ita loquuntur. Quinque & quinq; faciunt decem,ideſt,ſunt decem:tria & tria ſunt ſex & ita in ſimilibus. Eadem ratione cumulus lapidum nihil aliud eſt quá lapides ipſi,vt Ariſtote.7.meta.text. 60.inſinuat,& Scotus ipſe confitetur:ergo ratione ſimili domus eſt ſuæ partes,& lignum ſuæ partes probatur conſequentia. Cumulus nihil addit ſupra numerum,niſi quod partes ſunt ſimul loco. Decé enim lapides quátumcunque diſtátes ſunt denarius:ſed nó ſunt aceruus niſi in vnum locum aggregentur. Et eadem ratione domus nihil addit ſupra aceruũ,niſi quod lapides & ligna ſint contigua & certo ordine diſpoſita. Tunc ſic arguitur. Sicuti lapides & ligna cum ſunt loco ſeparata, ſunt numerus, & cumulata,ſunt aceruus,& tamen diſpoſita & contigua ſunt domus: ita pariter materia & forma, quæ ſeorſum ſumpta eſſent binarius:ſi per informationem vniantur, ſunt homo. Et aquæ,quæ à diuerſis fontibus fluentes, ſunt plures,in mari cum vniuntur ſunt ſimpliciter & actu vnum,vt enim quinque & quinque facere decé,non eſt aliud quá quinque & quinque eſſe decé,ita materiam & formam per informationem facere hominem,intelligi aliter nequit, quam quòd vnitę ſint homo. Atqui impertinens eſt quod ordo exercitus, aut ordo partium ſint relationes diſtinctę,nec ne: quia talis relatio licet fingeretur diſtinctę,nec eſt totum,nec pars totius,cum ſit accidens. Profecto non video quomodo materia & forma,quæ ſeparatę eſſent vnus binarius,quod eſt vnum per accidens, ſi vniantur per informationem non ſint vnus homo.¶Secundo probatur cóncluſio. Si illa entitas quæ eſt totum diſtinguitur à ſuis partibus ſimul ſumptis, vel eſt ſubſtantia,vel accidens: accidens eſſe non poteſt,ſiquidem eſt prima ſubſtantia ſed quod non ſit ſubſtantia,ſatis probat.S.Th.loco citato.4.cótra gentiles. Nam ſi diſtinguitur tunc erit poſterior ſaltim natura, quandoquidem ſupponit vnioné, & cum per vnionem formæ ad materiam materia formaliter eſt in actu ſubſtantiali,quicquid poſterius natura ſequitur eſt accidens,ſicuti propriæ paſsiones fluũt ſtatim ex vnione formæ ad materiam. Niſi ponas duas in ſuppoſito cópletas ſubſtátias.¶Et cófirmatur ratio. Vel illa tertia entitas eſt diuiſibilis, vel indiuiſibilis: indiuiſibilis eſſe non poteſt:nam lignum verbi gratia eſt corpus & per conſequens ſubſtantia diuiſibilis. Nec vero eſſet intelligibile quod homo eſſet ſubſtantia cópoſita, & tamen humanitas,qua eſt homo eſſet diuiſibilis. Si autem eſt diuiſibilis & compoſita, tunc cum non ſit compoſita ex alijs partibus, quam ex materia & forma in quas immediate eſt diuiſibilis,ſequitur quod non diſtingui-

stinguitur ab illis. Est enim intellectu impossibile aliqd esse diuisibile, nisi in partes quę ipsummet sunt. Et ideo ait Aristotel. quòd continuum est vnum in actu, & mul ta in potentia. ¶ Et tertio arguitur. Si entitas totalis di stinguitur à suis partibus, sequitur quòd seipsa tota dif fert ab illis & ab illarũ qualibet eo modo quo accidés differt à substantia: consequens tamen est falsum: quia totum lignum non differt à forma, nisi per materiam, & à materia nisi per formam: hoc enim est quod authori tatibus supra citatis dicitur, animal nec est corpus solũ, nec anima solũ: sed corpus & anima: népe quia animal à corpore differt per animam, & ab anima per corpus. Si auté totalitas illa se sola differret à partibus, neutrá in sua essentia includeret: ideoq; non differret ab vna per alterá. Et tũc sumitur cõfirmatio arguméti. Ea, quę sic se habent vt quicquid prorsus est pars alterius, & econuerso, sunt idem prorsus realiter: sed partes illę vni tę & totum ita se habent, vt quicquid est pars partium vnitarum est pars totius, & e conuerso: ergo sunt omni no idem. ¶ Quarto principaliter arguitur: quia reuera si entitas illa realiter distingueretur à partibus simul sumptis Deus posset entitatem separare à partibus vni tis: quod tamen contradictionem implicat. Enimuero responsio istorum videlicet, non posse vnum separari ab alio eo quod entitas illa necessario consequitur ad vnionem partium, & per consequens partes vnitæ non possunt esse sine illa, & rursus entitatem illam necessa rio dependere à partibus simul sumptis, & per conse quens non posse esse sine illis manifeste petit principiũ. Propterea nanq; implicat contradictionem vnum esse sine alio: quia certe non realiter distinguuntur. Nec est instantia de relationibus: nam idem profecto credendũ est de propria passione & relatione: nam si distinguan tur à subiecto, possunt separari. Et tunc si Deus posset separare illam entitatem à partibus vnitis, sequeretur quòd si illud totum esset ferrum ponderis vnius librę, separata illa entitate separaretur pondus vnius librę, & nihilominus partes remanentes eiusdem essent ponde ris. ¶ De partibus autem integralibus, ꝙ nõ distinguũ tur à toto, est adhuc argumentum, ꝙ non videtur pro pterea solum ꝙ guttam maris separes à mari, quam ite rum mari infundas, aliquam entitatem corruptam esse & postea aliam de nouo genitam: sed est profecto idem mare. Alia multa id genus argumenta possemus huc ac

2. Conclus. cersere: hæc tamen sint satis. ¶ Secunda conclusio est hæc. Ista prædicatio, materia & forma sunt homo, & ge neraliter, partes sunt totum, aut, totum est suæ partes, non sunt adeo propriæ, ac si dicas, materia & forma cõ ponunt totum, totum resultat ex suis partibus; & simi les. Hác cõclusioné asserit. S. Th. locis citatis. iij. senté. &. 1. p. q. 77. Et ratio huius est, quia hæc propositio, par tes vnitę sunt totum, non explicat compositionem qua faciunt totam: nam vt ait Arist. 2. huius text. 3 1. partes omnes se habent vt subiectum & materia respectu to tius, & totum, vt forma respectu partium. Quod nõ so lum est verum de partibus integralibus sed quodammo do etiam de partibus essentialibus: nam licet forma sit forma respectu materiæ, tamen respectu naturæ totius habent se ambo sicut materia & quid imperfectũ, & to tum se habet vt forma existens in illis. Sicuti domus est vna forma existés in suis partibus. Qua de causa. 4. hu ius text. 2 3. dixit totũ esse in partibus. Vnde licet par tes & totum sint realiter idem, propter modum tũ signi ficandi terminorũ. s. pars & totũ, quæ dicũt quodámo do causam & effectum, significatius dicitur, totũ cõpo nitur ex partibus, quam totum est suæ partes.

Ad primá ergo authoritatem Ari stot. iam in expositione textus respondimus quòd Ari stot. non intendit illic partes simul sumptas distingui à toto: sed solum loquitur de partibus diuisiue, scilicet ꝙ pars quæcunq; est vnum cũ toto. Et contra hoc facit argumétũ ꝙ si vna medietas esset eadem toti, & alia ea dem etiá toti, inter se essent idé. Nam collectiue nulla esset apparentia ꝙ si ambæ simul sumptæ essent totum, vna esset altera. Sed neq; prima cõsequentia valet, quia neutra pars est idem toti in hoc sensu ꝙ pars sit totum sed in hoc ꝙ pars non est actu separata & per cõsequés nec habet vnitatem distinctam à toto. ¶ Secunda autho ritas. 5. metap. potius est pro nobis: ait enim ꝙ sex non sunt bis tria, sed semel sex. Vnde colligitur ꝙ sex vnita tes sunt numerus senarius. Ad authoritatem tamen hác licet aliter qõne. 2. de quantitate cum. S. Thom. respon dimus, dicendum tamen est nunc facilius, ꝙ de nume ris possumus loqui aut materialiter, inquantum sunt vnitates quædam. Et isto modo Aristotel. non negasset quod tria & tria sunt sex. Alio modo formaliter inquá tum quilibet numerus constituit suá speciem cuius per fectio in indiuisibili consistit, sicut species animaliũ. Vn de sicut species equi quantumcunq; multiplicetur nõ potest adæquare speciem elephantis, ita species terna rij quantumcunq; multiplicetur nunquá est species se narij. Et hoc est quod ait, bis tria non sunt sex. ¶ Tertia item authoritas. 7. meta nobis verius quá alteri opinio ni fauet. Nõ enim simpliciter dicit quod syllaba nõ est elementa idest literę: sed quod nõ est elementa sicuti cu mulus. Ná cumulus nihil aliud ponit quá lapides simul loco: syllaba vero nõ dicit literas quomodocũq; dispo sitas: sed iunctas & cõpositas secundũ certum ordinem vt, mus, non dicit solum illas tres literas: sed composi tionem & præterea ordinem. Si enim loco dimouean tur, nulla restat syllaba: & si transponantur faciũt, sum. Non quòd ordo ille sit aliquod accidens, distinctum. Et quando ita esset, tamen nomen, syllaba, nõ supponeret pro aggregato ex literis & accidéte, vt aliqui falso pro fitentur: sed pro literis connotando illum ordinem. Et idem prorsus ait lib. 8. tex. 1 5. videlicet quod totũ non est sola coaceruatio partium, sed aliquid præter partes scilicet partes quæ per informationem faciunt vnum. ¶ Ad aliud quarto huius, iam responsum est quod par tes dicuntur esse in toto & totum in partibus: nõ quòd distinguantur, quin potius ex professo subiunxit quòd totum nõ est præter partes, sed intendit quod totum ha bet se vt forma respectu partiũ, partes vero vt materia. ¶ Ad authoritates. S. Thom. iam responsum est ꝙ non negat veritatem illarum propositionum, totum est par tes, sed solam proprietatem. Et quádo ait quod in Chri sto Iesu non fuit solum corpus & anima, sed vlterius for ma totius quę est humanitas resultans ex coniunctione vtriusq;, loquitur aduersus illos hæreticos qui dicebát Christum corpus & animam seorsum assumpsisse, non tamen ita ꝙ anima informasset corpus. Et ideo ait secũ dum fidem quòd non solum partes assumpsit, sed par tes coniunctas facientes humanitatem: sicuti est in no bis. ¶ Ad secundum principale conceditur quod esse prius natura est in toto quàm in partibus: attamé inde non sequitur totum distingui à suis partibus: sed solum quod ex vnione partium primum resultat vt res com posita sit. Nam materia non habet esse nisi per formam & forma quæ educitur de potentia materiæ: & non pro ducitur nisi per productionem totius. Non enim pro ducitur forma ignis, nisi quia producitur ignis, vt in subse-

Ad Aristot.

Ad. S. Tho.

Ad. 2. prin.

Acciden. in toto cõposi.

subsequentibus patebit. ¶Et eodem modo respondetur ad confirmationem ꝙ licet accidentia sint in toto cõposito,nõ sequitur quod totũ distinguatur à suis partibus:sed propterea accidentia sunt in toto composito, quia esse accidentale præsupponit essentiale à quo dependet:& quia materia habet esse essentiale per formã & accidentale:per accidentia,prius natura materia habet esse per formam substantialem,quàm recipiat accidẽtia.Et ita se ipse exponit illic.S.Th. ¶Ad tertiũ principale, quod est Scoti respõdetur ꝙ differentia inter totum per se (qualis est homo) & totum per accidẽs (qualis est aceruus) nõ est ꝙ aceruus sit suæ partes,homo vero,non:sed quod homo & quodcunq; ens per se nõ dicit solas partes,nec quomodocunque vnitas,sed dicit talẽ vnionem formæ substantialis ad materiam, quæ nõ est ens in actu nisi per formam. Quare aggregatum ex subiecto & accidenti eo non est per se vnum, quia accidẽs aduenit enti in actu. Et hanc differentiam docet Arist. 8.met.text.15. ¶Ad primam confirmationem conceditur terminũ generationis esse totum resultans ex partibus,puta substantiam in recta linea prædicamentali, negatur tñ inde sequi totum distingui à suis partibus. Et ad argumentũ.Istę partes causant & componunt aliquid & nõ seipsas:ergo aliud quod ab illis distinguitur. ¶Respõdetur in primis ꝙ possemus negare minorem dicentes,ꝙ mutuo se causant: nam forma dat esse materiæ:& materia sustinet formã tanquam subiectũ quod est mutuo se causare. Solutio tamen non est ad intentionẽ argumenti: quippe quod probat partes efficere vnũ cõpositum.Et ideo quidã ex nominalibus distingũt maiorẽ.s.ꝙ,partes cõponãt aliquid cõcedẽtes ꝙ diuisiue,quælibet pars cõponit:sed tñ collectiue ambę simul nõ cõponũt aliquid:sed sunt ipsummet cõpositũ. Attamẽ profecto si quęlibet pars cõponit, ambę simul sunt cõponens & cõponens,& per cõsequens complexiue sunt cõponentes:atq; adeo cõponũt. Posset aliqs fortè negare minorẽ. Nã partes videntur causare & efficere seipsas:quia nihil efficiũt nisi per vnionem & tñ ipsę vniuntur. Solutio vero non esset vera:nã cõponere & efficere accipitur in hoc sensu,ꝙ generant:& manifestũ est ꝙ non generant se:licet vniantur. Relatiuum nanque illud denotat ꝙ quęlibet pars generatur siue à se siue ab alia:& manifestum est ꝙ in resurrectione in die iudicij,nec anima nec materia generabitur:sed totus homo. Quare nõ sequitur vniuntur ad inuicẽ: ergo generantur. Et ideo aliter rñdetur negãdo simpliciter cõsequentiam.s.non causant seipsas:ergo aliud:sed solum sequitur ꝙ causant & cõponunt totũ quod ipsę sunt:quippe quod ex earum coniũctione resultat. Nã terminus illius gñationis nihil aliud est quàm ꝙ ex cõiunctione illarũ fiat vnũ totũ,quòd antea non erat. ¶Ad secũdam cõfirmationẽ eodẽ mõ negatur ꝙ nõ detur aliquid per se genitũ. Nã homo est aliquid per se genitũ:cũ nec materia nec forma sint genitę. Et idem est per se subiectum passionum. Quod quidem est vnũ tertiũ ẽns distinctũ à singulis partibus,nõ tñ ab omnibus simul. ¶Ad quartum principale,in quo tot multiplicantur consequentię dialecticę, eodem fere pede claudicantes,rñ det per ordinem. Primo negatur illa consequentia:hoc ens corrumpitur:& hoc ens est vel fuit suæ partes:ergo partes corrumpũtur:nam arguitur in quatuor terminis. (Sane cum maior extremitas in præmissis includit ens singulariter & in conclusione pluraliter) sed concludendum est,ens quod est istę partes corrumpitur. Quod si arguas in duobus hominibus qui simul corrumpantur. Isti homines corrumpuntur:& isti sunt vel fuerunt suę partes:ergo partes corrumpuntur tunc variatur appellatio,seu relatio partis ad partem copulatorũ quæ includũtur in numero plurali. Sensus enim maioris est ꝙ Petrus & Paulus sunt hoc ens quod corrumpitur & hoc ens quod corrumpitur. Et ideo idem copulatum est cõcludendum in conclusione.s.istę partes sunt vel fuerũt hoc ens quod corrumpitur & hoc ens quod corrumpitur. Et eodem modo dicendum est in verbo,gñatur. Et pariter rñdetur ad argumentum de Christo redemptore nostro,quod profecto potius est pro nobis:nam illic insinuat Damascenus ꝙ nullam rem Christus dimisit in triduo:sed mors facta fuit per solam separationem animę à corpore. Si autem humanitas esset res distincta à suis partibus,aliquam rem dimisisset:contra celebrem illam regulã theologorum:ꝙ Christus nihil eorum dimisit quæ semel assumpsit. Negatur ergo illa consequẽtia Christus hanc humanitatem dimisit:& hæc humanitas est vel fuit istę partes:ergo has partes dimisit:sed solum sequitur ꝙ humanitatem quæ est vel fuit hę partes dimisit. ¶In contrarium autem arguitur:quia nulla est appellatio realis,nisi qñ duo termini cõnotatiui ponũtur à parte eiusdem extremi:& tñ nec ly,hõ,est cõnotatiuum,nec ponitur à parte eiusdem extremi cum ly,dimisit. Propter hoc argumentũ Dialectici huius tẽporis concederent,ꝙ Christus dimisit humanitatem,nõ tamẽ humanitatem dimisit. At vero dialecticam semper vellem ad communem modum loquendi accõmodare: & profecto omnium auribus idem sonat:siue humanitas præcedat siue sequatur. Obidq; postquam vere anima à corpore fuit separata,non est negãdum,quin humanitas vere desinit esse. Includit enim ly,desinit,tanquam substantiuũ ly,humanitas:& per cõsequens humanitatẽ Christus dimisit. Rñdetur,ergo ꝙ illa regula solũ est de terminis cõnotatiuis:sed tñ in terminis prædicamẽti substãtiæ põt esse appellatio prædicati super primariũ significatũ subiecti. Et humanitas formaliter significat totũ cõpositũ:quod est dicere,partes inquãtũ sunt vnitę. Hoc em̃ etiã mõ peccat illa cõsequẽtia. Pater est generãs:pater est essentia:ergo essentia generat:sed inferẽdũ est pater qui est essentia generat. Et eodẽ mõ non sequitur Christus in resurrectione humanitatẽ resumpsit,& humanitas est istę partes:ergo istas partes resumpsit. ¶Ad primã partẽ cõfirmationis negatur illa cõsequentia quippe quę est in quatuor terminis. Istę partes erũt:& istę partes sunt petrus:ergo petrus erit. Nã verbũ in antecedẽti includit entia,& in cõsequẽti ens. Qđ si arguas pluraliter de partibus Petri & Pauli qui simul moriũtur. Istę partes erũt & istę partes sunt vel erũt Petrus & Paulus:ergo Petrus & Paulus erunt: concedunt aliqui simpliciter consequentiã & cõsequens,quia Petrus & Paulus erunt entia. Sed profecto lõge melius est negare simpliciter cõsequentiam:quia ly,erunt,in antecedenti includit entia,& in consequenti includit in cõi modo loquendi idem copulatum quod ponitur à parte subiecti.s.Petrus & Paulus erunt Petrus & Paulus. Cõcludendum ergo est,Petrus & Paulus sunt vel erunt res quę erunt. ¶Ad alia quæ ibidẽ subijciuntur sophismata in libris summularum rñsum est. ¶Ad aliud vero:licet simpliciter hac tempestate concedatur quòd duo sunt tria & sunt viginti & infinita,negandum est id tamen in rigore. Nam duo & tria dicũt entia in actu:duę autem medietates non sunt simpliciter duo: quia cum non sint separatę, non habent duas vnitates. Sed cum addito sunt duæ partes aut duo in potentia. Et ideo negatur quod duo simpliciter sunt tria:sed duo potentia, sunt tria in potentia. ¶Ad aliud in rigore loquendo cõcedendũ

Ad Sco.

Ad primam confir.

Ad.2.cõfi.

A.4.prin.

Christus humanitatẽ dimisit.

Ad vlti. confir.

cedendum esset fortè q partes essentiales sunt partes integrales: siquidem totũ est suæ partes essentiales & suæ partes integrales. Sed profectò satius est aures consulere, & negare illã. Nã sensus est, q pars essentialis est pars integralis: & alia essentialis est alia integralis. Qm̃ isti termini includunt copulatũm: & ideo tales propositiones in vsu loquendi denotant correspondentiã partiũ copulati inclusi in prædicato ad partes copulati inclusi in subiecto. Vnde ex illis præmissis istę partes essentiales sunt Petrus & Paulus, Petrus & Paulus sunt partes integrales: concludendum est q partes essentiales sunt res quæ sunt partes integrales, vt seruetur appellatio. Et eadẽ ratione negandum est q materiæ & formæ Petri & Pauli sunt eiusdem speciei: nam sensus est q inter se sunt eiusdẽ speciei. Vnde ex illis præmissis, materiæ & formæ sunt Petrus & Paulus, & Petrus & Paulus sunt eiusdem speciei, cõcludendum est q materiæ & formæ sunt res quæ sunt eiusdem speciei. Et omnes istæ consequentiæ sunt formales: quia ly, res, ponitur solũ ad seruandam appellationem. ¶ Sequitur in tex. Caput quartum. Vt autem physici, &c.

¶ Text. xxxvj. Manifestum est igitur &c.

Quæstio quarta.

VTRVM ENTIA NATVRALIA tam ad maximũ quã minimum terminentur.

Circa illud verbum textus trigesimi tertij, quòd ex nihilo nihil fit, mouẽda fuisset hic qõ, nisi quòd inferius super tex. 78. vbi Arist. sensum horum verborũ distinguit aptius disputabitur nẽpe. q. 7. vtrum forma educatur de potentia materiæ. De illo vero, quòd infinitũ non est cognoscibile, abunde dictũ est in expositione textus. xxxv. ¶ Est ergo quarta quæstio circa tex. xxxvj. vtrum entia naturalia ad maximũ terminentur, & ad minimum. Ad cuius partem negatiuã arguitur. Primo authoritate Arist. 2. de anima tex. 41. vbi ait q ignis in infinitum cresceret, si combustibilia in infinitum applicarentur. Et ratione id confirmatur. Ignis quantuscunque sit, est actiuus: imo quãto maior, magis actiuus ergo igne quocunque dato quantũcunq; magno, si applicaretur stuppa, illam combureret sibique vniret: & per cõsequens non dabitur maximus. ¶ Et secundo arguitur. Si res terminarentur ad maximum, aut minimum, maximè id esset ratione quantitatis: sed quantitas de se nullam certam extensionem determinat: ex ratione enim sua nihil aliud habet, quàm facere partes extra partes in quacunque quãtitate. ¶ Et tertio est commune argumentum: quia si daretur maximus homo & poneretur in loco humido, aut si illi quis pugno maxillas percuteret, vnde necesse esset ipsum tumescere sequeretur quòd desineret esse per vltimum sui esse: quod est contra Aristot. 8. huius tex. 69. Et probatur sequela. Tumor fit per motum: & motus incipere non potest nisi per vltimum nõ esse vt in libro. 3. videbimus. Detur ergo illud instans. Tunc bene sequitur, nũc non tumescit, & immediate post hoc tumescet, ergo nunc est homo, & non immediate post hoc erit homo (alias daretur homo maior maximo) & per consequẽs desinit esse per vltimum sui esse. ¶ Quarto itidem arguitur de minimo. Quocunque ligno quantũcunque minimo dato, quæcunque pars est lignum eiusdem naturæ cum toto, ergo potest esse per se sicut totum. ¶ Et confirmatur sicut superius: quia quantitas de se nullã determinat extensionem quoad paruitatem: quia quacunque data potest esse minor. ¶ Quinto tãdem arguitur: quia etiam dato minimo homine sequeretur pariter q desineret esse per vltimum sui esse. Nam dato illo minimo, si applicetur aliquid diuisiuum, aut condensatiuum, cum diuisio & condensatio sit motus, debet condensatio incipere per vltimum non esse: & illud erit vltimum esse illius minimi. Nam si nunc non cõdensatur nunc est minimum: etsi immediate post hoc cõdensabitur, non erit minimum. ¶ In contrarium est authoritas Aristo. in hoc tex. xxxvj. vbi ait impossibile esse carnẽ, aut os, aut aliquid aliud quantumcunque esse magnitudine, aut in maius, aut in minus. Quod repetit in textu. xxxviij. dicens, q ex minima carne nullam segregabitur corpus: alias erit minor minima,

Quæstio hæc præcipua est in hoc primo libro. Et præterquam quod infra suos ipsa physicos limites longa est, recentiores cumulatis sophismatibus longissimam eam fecere. Vnde in multas quæstiones diuidunt. Aliam quæstionem de maximo & minimo, aliam de minimo naturali facientes. Est veruntamẽ vnica: & rationes vtrique membro de maximo & minimo fere sunt communes. Ob idque vnicã facimus quæstionem. Quam tamen, quia non potest non esse lõgiuscula, in tres distribuimus articulos. In primo exponim⁹ terminos, communiaq; iacimus fundamenta: in secundo disputamus de maximo: atque in tertio tandem de minimo. ¶ Duplicem ergo sensum habet quæstio hæc. Primus est de re: secundus, de modo, idest, primus est an entia naturalia determinentur versus vtrunque extremum. Itaque forma canis non possit tantam informare materiam, quantam forma equi, nec tam minimam, quantam forma formicę. Alius sensus est vtrum esto non possit canis sub quacũque esse quantitate: terminetur tamen intrinsece per maximum quod sic, & per minimum quòd sic: an extrinsece per minimũ quod non, & maximum quod non. ¶ Sunt ergo primum interpretandi quatuor hi termini. Maximum quod sic, est ille terminus quantitatis, sub qua forma naturalis esse potest, & sub nulla maiori. Minimum q non, est, ille terminus quantitatis sub qua forma naturalis esse non potest, & sub quacunque minori (quę non sit minor termino paruitatis) esse potest. Et isti sunt termini magnitudinis: primus quidem intrinsecus: secundus vero extrinsecus. Minimum quòd sic, est terminus quantitatis sub qua forma naturalis esse potest, & sub nulla minori. Maximum quod non, est terminus quantitatis sub qua forma naturalis esse non potest, & sub quacunque maiori (quæ non sit maior termino magnitudinis) esse potest. Quod dicimus de termino quantitatis quo ad esse formæ substãtialis, proportionabiliter applicari potest ad potentiam, & ad motum, & ad res alias, quæ terminantur per maximum & minimum. ¶ Vt maxima distantia ad quam terminatur visus, est illa ad quam potest videre, & vltra illam non potest: & minima quæ non, est illa ad quam non potest & ad quamlibet minorem potest. Duplex sensus. Maximũ. Minimũ.

¶ Et maximum pondus quod potentia potest portare, est illud quod potest, & nullum maius potest. Et mini ma frigiditas quam calor vt. 4. non potest vincere, est illa quam non potest (puta frigiditas vt. 4.) & quamlibet minorẽ potest. Et proportionabiliter in reliquis. ¶ Est secundo notandũ q in quacũq; materia ex duabus sub cõtrarijs infertur alter disiũctiuè istorũ terminorũ, hoc modo:

modo. Est aliqua materia quam forma hominis potest informare,& aliqua quam propter eius magnitudinem non potest. Item est aliqua materia quam talis forma potest informare,& aliqua quam propter eius paruitatem non potest:ergo datur minima quam potest, vel maxima quam non potest. Et suo cuiusq; modo in reliquis.

Sensus tres quęstionis. ¶His suppositis quæstio, præter sensus super signatos, adhuc potest intelligi in triplici sensu. Primus de facto: vtrum inter entia quæ modo sunt sit dabile corpus maximum vel simpliciter, ita quòd nullum aliud cuiuscunque speciei sit maius, aut in propria specie, ita quod nullum eiusdem speciei sit maius. Et proportionabiliter de minimo. Secundus sensus est de possibili supranaturaliter, vtrum detur aliquod corpus ita magnum vt Deus supranaturaliter non possit facere maius, aut simpliciter, aut in sua specie: aut ita paruum, vt non possit facere minus. Tertius deniq; sensus est de possibili naturaliter: & solus iste est ad propositum, tametsi de prioribus duobus singula verba adnotamus.

¶In primo sensu non est dubium quin suprema cælestium sphęra sit in rei veritate maxima: non solum negatiue, vt nullum sit maius corpus: sed positiue, vt sit quocunque alio maius. Imo eadem sphęra est omnium maximum corporum quæ naturaliter esse possunt: non tamen eorum maximum quæ Deus supranaturaliter potest facere.

¶At vero in singulis rerum speciebus necessarium est dare maximum quod sic negatiue. Aut enim inter homines qui modo sunt est vnus homo, alios quantitate excellens: & tunc erit maximus positiuè: aut sunt aliqui æquales, alios vero omnes excedentes: & tunc quilibet eorum est maximus negatiue.

¶De minimo vero manifestum etiam est aliquod esse modo minimum omnium rerum, quæ sunt in mundo. Nondum tamen compertum est quodnam sit illud: nisi dicas illud esse minimum acarum. In singulis autẽ speciebus est minimum quod est per se subsistens in illa specie, aut positiue, aut saltem negatiue, vt dictum est de maximo.

Nõ ẽ max. nec mini. ¶Sed de partibus quæ sunt entia tantum in potẽtia neque est dabilis maxima, neq; minima: vt patet diuidenti continuum per partes proportionales. Etenim versus illud extremum quo tendit diuisio non est dabilis minima,& versus aliud non est dabilis maxima, nã tres quartę est maior pars quam medietas: & tres quartæ cũ vna octaua est maior. Et ita consequenter.

Numerus maximus. ¶Proportionabiliter loquendum est de quantitate discreta. Numerus enim rerum quæ actu sunt in mundo separatę est maximus de facto numerus,& finitus: sicuti binarius duarũ rerũ est minimus. Hoc adnotauerim si modo possem persuadere philosophis huius ętatis, ne de partibus loquantur, ac si essent entia separata. Aiunt enim quod nullus est maximus numerus citra infinitũ: eo quod partes continui sunt infinitus numerus. Quod tamen expresse Aristotel. negat. 3. huius tex. 68. & 69. vbi expresse ait, quod numerus non est infinitus, nisi in potentia: quia numerus fit per actualem diuisionem cõtinui in plures vnitates, & ideo quocunque dato potest dari maior, sed quia continuum non potest esse diuisum in omnem suam partem, fit vt nec numerus possit esse infinitus. Vnde cõtinuum nec est plura simpliciter, nec est numerus, sed omnes partes, sunt vnum, vt frequentissime repetit Aristotel. Et eadem ratione nulla pars ipsius continui est maior, aut longior quam ipsummet continuum.

Linea gyratiua. Fingunt enim in pedali lineam gyratiuam cuius prima pars circuat primam partem proportionalem, secundã vero secundam, & ita consequenter. Et hanc dicunt esse infinitè longam. Quod profecto falsissimum est, cum non sit actu separata: imo nec forte est separabilis, vt videbimus libr. 3. quæstione de infinito. Quare nulla pars pedalis est longior quam pedale. Nec illa prima pars lineæ gyratiuę est longior, quam semipedale: quia non vltra extenditur secundum longitudinem. Et non solum Aristotel. sed quicunque sapiens ita loqueretur. Fateor tamen quod si filium separatum circuiret illo modo primam medietatem pedalis esset tam longum quam faceret circulum: sed non posset illo modo circuire omnes partes proportionales.

¶Hinc sequitur contra quosdam in hoc loco quod in rei veritate est nunc maxima velocitas motus vt patet de velocitate primi mobilis. Negant tamen hoc quidã hac ratione, quia cum primum mobile moueatur super polos, quanto partes sunt propinquiores polo tãto minorem circulum describunt (vt in sphęra materiali quisque potest videre) & cum nulla sit pars propinqua polo qua non sit alia propinquior (si diuidatur orbis per partes proportionales versus polum) & per consequens illa minorem circulum describat, dicunt quòd versus polos non datur tardissimus motus: sed quocunque dato adhuc est alius tardior. Et eadem ratione cum non sit dabilis pars ita propinqua ęquinoctiali qua non sit alia propinquior (si diuidatur orbis versus ęquinoctiale) & per consequens maiorem circulum describat, inferunt quod versus ęquinoctialem non datur velocissimus motus: sed quocunque dato alius est velocior. Eodem modo si diuideretur orbis secundum grossitiem, tunc versus conuexum non datur velocissimus motus, quia quacũque parte data adhuc est alia propinquior, quæ facit maiorem circulum.

¶Hæc tamen profecto non sunt philosophica, nam figurare possumus punctum in superficie conuexa primi mobilis in linea ęquinoctiali: quod quidem faciet maximum circulum: & per consequens ille est velocissimus motus totius orbis. Et hoc siue dentur lineæ & superficies indiuisibiles siue nõ: quia sicut partes nõ sunt actu distinctę a toto, sed efficiunt vnum cum toto, ita nec motus partium est alius à motu totius. Et ideo totum primum mobile mouetur tam velociter, quam illud punctum ad imaginationem signatum. Vnde in primo mobili nec datur motus tardior nec velocior nisi in potentia, quia, scilicet, per potentiam supranaturalem possunt actu diuidi illæ partes. Sed de his satis. De secundo sensu quæstionis an detur aliquod ita maximum quod Deus supranaturaliter non possit facere maius sermonem facturi sumus articulo sequenti postquam viderimus quid sit de potentia naturali.

In secundo igitur articulo videndum est an entia naturalia terminentur ad maximum, ita vt non possint esse naturaliter sub maiori quantitate, & vt diximus in principio duplex est sensus, primus de re, an homo. v.g. non possit esse quantacunque quantitate maximus nec quantacunque minimus, & secundus de modo, vtrum terminetur intrinsece per maximum ꝙ sic & minimum ꝙ sic, an potius extrinsece. Vnde ad ambos sensus respondemus sex conclusionibus tam de potentia naturali quam de supranaturali. Articulus secundus.

¶Et vt certa ab incertis discernamus, prima conclusio est. In omnibus viuentibus, tam in animalibus quam in plantis: est dabilis certus terminus augmenti & decrementi, siue intrinsece terminẽtur siue extrinsece: ita vt nec possit esse homo, aut equus, aut planta, ita magnus 1. Conclus.

sicut mons, nec ita paruus, sicut formica. Hanc conclusionem expresse asserit Aristotel. hic text. 36. &. 38. & præsertim. 2. de anima textu. 41. vbi ait quod omnium natura constantium terminus est & ratio magnitudinis & augmenti. Quod vno consensu quotquot sunt philosophi concedunt. Nec de hoc est controuersia. Et primo id constat experientia: quia quod nunquam hactenus natura fecit, argumētum bonum est in naturalibus, illud natura non posse: nunquam autem auditus est homo quantus est mons, nisi quod poetæ de Atlante fingunt. Ratio tamē cōclusionis in sequēti statim patebit.

2. Conclus. ¶ Secunda conclusio. Viuentia terminātur quo ad magnitudinem intrinsice per maximum quod sic: ita videtur tantus homo, quo maior per naturam esse non possit. De hac conclusione controuersum est inter philosophos, saltem iuniores. Sunt enim qui eam negant propter tertium argumentum principale, quod supra fecimus: quia si daretur maximus homo non posset intumescere, quin desineret esse per vltimum sui esse. Et ideo asserunt augmentum rerum non terminari intrinsece per maximum, quod sic, sed extrinsece per minimum quod non. Sunt item qui illam concedentes probant: quia possent omnes causæ naturales tam bene aptari & concurrere ad productionem vnius hominis, aut equi, aut ignis, vt optimum & maximum per naturam producerent. Sed tamen prius quam à posteriori per inconuenientia, examinanda est à priori veritas est proprijs principijs. Ratio vero potissima conclusionis est hæc: quam docte. S. Tho. 1. p. q. 7. arti. 3. expressit. Forma quæcunque naturalis determinat sibi certa accidentia, vt ignis tantam intensionem caloris & siccitatis &c. inter alia vero accidentia est quantitas & figura quę fundatur in quantitate: ergo forma (v. g.) humana sicut determinat alia accidentia, ita determinat certam quantitatem materię quam animare potest; quam cum animauerit erit maximus homo.

¶ Sed dicet aliquis hoc solum probare ꝙ non poterit animare quantamcunque quantitatem, non tamen probat ꝙ terminetur ad maximum quod sic. Arguitur nihilominus ostendendo vim argumenti. Forma quęcūque intrinsece terminatur ad certam perfectionem quā positiue in se habet: itaque forma equi habet (v. g.) perfectionem vt quatuor inclusiue, & forma elephantis perfectionem, vt. 5. & forma hominis perfectionem vt. 6. Sunt enim species sicut numeri. Tunc sic forma equi intrinsece & positiue includit tantam perfectionem quæ est maxima quam potest habere: ergo intrinsece etiam determinat. v. g. calorem vt. 7. frigiditatem vt duo, & sic de alijs accidentibus quæ sunt maximę eius dispositiones: ergo intrinsece determinat tātam quantitatem, quam informare potest quæ intrinsece terminetur ad maximum & ad minimum. Quare hoc etiam argumento vtemur ad asserendum minimum. Neque ad vim rationis huius quicꝗ refert quantitatē distingui à re quantanecne. Vtroque enim modo cōcedēdū est ꝙ accidentalis dispositio est requisita ad cōseruationē formę substantialis. ¶ Secūdo probatur cōclusio specialiter in viuentibus. Anima viuētis auget suppositum per nutritionē conuertendo alimentū in substantiā aliti, sed hæc virtus augmētatiua est finita, cū essentia ipsius formæ sit finita: ergo dabitur aliquis terminus vltra quē non poterit progredi in augmentatione. Et ꝙ ille sit intrinsecus, scilicet, maximus qui sic, iā probatū est: quia cætera accidētia quæ talis forma requirit illo modo terminātur ad maximū: ergo & quantitas. ¶ Et confirmatur. Forma quęcunq; viuētiū determinat sibi certum tempus durationis vltra quod progredi non potest. Alia enim animalia sunt diuturniora quam alia & aliæ arbores diuturniores alijs, nihilominus omnia habent suam vitę periodum: ergo pariter in augmento est dabilis terminus. Quod vel experientia ipsa compertum est. Crescunt enim vsq; ad certum tempus: & tunc cessant augeri. Et tandem confirmatur authoritate Arist. ponentis minimam carnem & eadem ratione maximam. Hac de causa non enunciabimus has conclusiones, vtra quibusdam enunciantur, sub his verbis. Omne totum eterogeneū, idest habens partes alterius rationis quam totum, terminatur, &c. nam quamuis forsan omne viuens, etiam planta, sit eterogeneum (in planta enim sunt folia, fructus & cortex, &c.) tamen causa cur habent rationem & terminum augmenti, non est quia sunt eterogenea, sed quia habent formam vitalem. Et ideo vt formalis esset oratio, asseruimus cōclusionem sub verbo quod eius causam insinuaret. ¶ Tertia conclusio. Quod dictum est de viuente intelligendum pariter est de eius partibus, & alijs accidentibus quæ ad conseruationem formę requiruntur. Imo non solum in viuentibus sed etiam vniuersaliter in omnibus rebus naturalibus accidentia optime conseruantia formam terminantur ad maximum & minimum naturaliter. Hanc conclusionem pretendit Aristot. hic in isto tex. 36. vbi facit argumentum, quod si partes non terminantur in augmento & decremento puta caro, os, caput, &c. (de his enim partibus vt in Commento. diximus loquitur Aristotel) nec totum terminabitur. Vnde ex opposito consequentis sequitur, quòd si totum terminetur, partes etiam & accidentia terminantur. Et ratio est eadem, quam iam modo faciebamus, quia vnaqueque forma naturalis determinat sibi reliqua accidentia sine quibus naturaliter conseruari non potest: nec enim esse potest aqua tam rara: quam aer, nec aer est tam densus, quam aqua. Et pariter calor non potest esse intensior quam ille qui est naturalis igni: nec frigiditas potest esse intensior, quam illa quę est naturalis aquæ. 3. Conclu.

4. Conclu. ¶ Quarta conclusio. Elementa & omnia alia mixta non viuentia terminantur naturaliter ad maximum quod sic. Naturaliter inquam, idest ordine rerum vniuersalium seruato, puta orbium cęlestium & subcęlestium elementorum. Probatur manifeste: nam cęlestes orbes, cum sint ingenerabiles & incorruptibiles, non possunt per naturam ampliores & capaciores esse. Tunc sic. Concauum orbis lunæ est finitum, ergo intra illud non potest maior esse ignis quam quem orbis lunæ capiat. Eadem ratione probatur de aere, quia non potest esse maior aer quam qui contineatur sub orbe ignis existentis sub vltima condensatione qua esse potest: aer nanq; crescere non posset sursum, nisi ignis condensaretur: nec deorsum nisi condensaretur aqua: & cum, vt præcedens conclusio asserebat, deueniendum sit ad summam condensationem & ignis & aquæ, ita vt sub maiori talia elementa esse non possent, non posset amplius aer crescere. Et eadem est ratio de mixtis.

5. Conclu. ¶ Quinta conclusio. Igni ex sua natura non repugnaret in infinitum crescere si infinita combustibilia ei applicarentur: atque adeo in hoc sensu non terminatur eius augmentum, nec intrinsece per maximum quod sic, nec extrinsece per minimum quod non. Hanc conclusionem manifeste asserit Aristotel. loco citato in primo argumento principali. Neque earum vlla, quæ à doctoribus plurimæ dantur, satisfacit solutio. Dicere nanque quod illa applicatio combustibilium non est possibilis naturaliter, nihil ad rem

tem: iam enim id nos concessimus in conclusione quarta. Sed loquimur conditionaliter, si signato igni, quem illi ponunt maximum, applicaretur stuppa, an ignis augeretur. Respondent aliqui asserentes maximum ignem, quod applicata stuppa, non inflammaretur: non ex defectu particularis agentis, sed ratione vniuersalis naturæ. Quemadmodum aiunt aqua per foramina clepsydræ attracto aere ascendit, ne detur vacuum in clepsydra, natura vniuersali id prouidente. Alij dicunt quòd bene inflammabitur tunc, sed non vnietur igni, ne detur maius maximo: alij vero quod bene quidem vnietur sed tanta particula aliũde maximi ipsius ignis corrumpetur. Istæ tamen solutiones voluntate magis quam ratione nituntur. Nam non disputamus supposito ordine vniuersali rerum: iam enim asseruimus conclusione quarta, quòd suppositis locis & alijs dispositionibus naturalibus elementorum, datur maximus ignis, & maximus aer. Et tunc bene respondetur quòd si elementa essent in summa densitate, intra concauum lunæ implicat posse ignem crescere sine corruptione. Sed solum disputamus de natura particulari ignis, si disputationis gratia poneretur extra orbes cœlestes, & illic applicaretur stuppa. Tunc autem profecto dicere quod non inflammaretur, est dicere contra naturam ignis, qui quanto maior est, tanto magis est actiuus: est mirabile quod minor ignis posset illam stuppam comburere, & non ille maximus. Et dicere quod non vnietur illi: nisi alia pars corrumpetur, est contra communem sensum humanum. Nam tunc ex tali vnione nulla sequeretur dissolutio, aut euersio vniuersi. Vnde potius profecto negarem decies Aristotelem, quam hanc conclusionem possem mihi persuadere. Non enim propter authoritatem Aristote. aut cuiuscunque asserentis maximum naturale, debemus concedere id quod multo plus repugnat modo concipiendi, quam rationes pòderent naturales persuadentes maximum.

¶ Sed his prætermissis probatur quod hæc fuerit expressa mens Aristo. Loco enim citato. 2. de anima. text. 41. expresse voluit hanc constituere differentiam inter ignem & viuentia, quod viuentia habent terminum augmenti: ignis vero non. Tractat enim illic quæstionẽ, vtrum ignis sit tota causa augmenti in viuentibus, vt quidam philosophi opinabantur. Id Aristot. falsum esse probat, ex eo, quod ignis nullum habet terminum augmenti, sed tandiu sine termino augetur, quandiu combustibile applicetur, illa vero (inquit) quæ natura constant, terminum habent & rationem augmenti. Et eadẽ est illic sententia Sancti Thomæ. ¶ Et ratione præterea confirmatur, quia ratio quare forma determinat sibi quantitatem, vt diximus in secunda conclusione, est, quoniam ens naturale augetur ex virtute formæ conuertentis alimenta in substantiam aliti, nec potest seipsam augere nisi augendo totum, & quia virtus formæ est finita, inde fit vt habeat terminum augmenti. Hæc vero ratio non currit de igne: nam forma ignis non nutrit ab intrinseco ignem nutriendo singulas partes, vt forma animalis, sed crescit applicata ab extrinseco noua materia per iuxta positionem, quam ignis comburendo vnit sibi. Quæ proinde non est propria augmentatio: sed impropria. Et ideo cum semper crescente ab extrinseco forma ignis crescat virtus actiua, nullus datur terminus, aut virtutis, aut augmenti. Certe re attente inspecta videtur conclusio & Aristotel esse expressa, & secundum rationem necessaria. Quod de igne dictum est, de aere & de aqua eadem ratione intelligi potest. Nescio tamen an eadem sit ratio de omnibus mixtis homogeneis, vt puta de auro & de argento. Saltim non videtur ita certum, quia formæ istorum sunt quodammodo vegetatiuæ quæ conuertunt terram in se. Sed tamen forsan idem est de istis, quia nec ista est augmentatio proprie dicta vt partes intrinsece nutriantur, sicut in animali: sed fit per extrinsecam appositionem.

¶ Quod si quis arguat quòd Aristotel. in hoc text. &. 2. de anima text. 41. absolute ait quod omnium natura constantium est terminus augmenti. Respondetur primo. quod. 2. de anima expresse per natura constantia intellexit viuentia, quandoquidem ignem non connumerauit inter natura constantia, sed potius distinxit ab illis. Et in hoc loco idem videtur sentire: quia exemplum nunquam posuit nisi in carne & osse & reliquis partibus animalium. ¶ Secundo respondetur ꝙ quamuis de omnibus rebus naturalibus vtiliter loquatur, intelligit tamen supposito ordine vniuersi, vt in. 4. conclusione dictum est. ¶ Sed restat argumentũ in via. S. Tho. S.Thom.
qui videtur statuere terminum augmenti in omnibus etiam inanimatis, nẽpe qui. 1. p. q. 7. art. 3. negat in vniuersum ens aliquod naturale posse esse infinitum: & tamen ex ista cõclusione videtur sequi ꝙ detur ignis infinitus: siquidem eius augmentum non habet terminum.

¶ Caieta. adducens illic authoritatem Aristotel. contra Caieta.
S. Th. effingit nescio quam distinctionem, certe (vt pace doctissimi authoris dixerim) parum physicam. Ait nanque maximum ignem dupliciter intelligi: vno modo de igne per se vno: alio modo de igne per accidens vno. Ignem per se vnum appellat illum qui naturaliter non diuisibilis in duos ignes per se existẽs: sicut si minimum naturale ignis sit digitale, ignis digitalis: & quicunque maior citra ignem duorum digitorum, est ignis per se vnus: quippe qui non sit diuisibilis in duos, alias daretur minor minimo. Ignem vero duorum digitorum, & quemcunq; maiorem, appellat ignem per accidens vnum: quia potest diuidi in duos. Tunc ait quod in igne per se vno datur maximus: sed in igne per accidens vno non datur maximus, nisi propter ordinẽ vniuersi. ¶ At vero significatio illa de igne per se vno nec habet fundamentum in Physica, nec probabilitatem. Certe tunc maximus per se ignis naturalis non sufficeret calefacere manum: nec maxima aqua sufficeret extinguere sitim. Et præterea est implicatio in dictis. Si enim digitalis ignis est per se ignis, & quicunque citra ignem duorum digitorum, qui iam non est per se vnus, manifeste sequitur quod non est dabilis maximus per se vnus, nam quocunque dato maior digitali adhuc est dabilis maior citra bidigitalem, vt patet si secundam digitalitatem diuidas per partes proportionales. Id autem quod secundo dicit videlicet quod in igne maiori duobus digitis non datur maximus, verum est, quia expresse est nostra conclusio: nisi quod nõ deberet vocare vnum per accidens, postquã ignis quãtumcunque fuerit, est tam vere vnũ ens, quam est vnum animal. ¶ Igitur quantum attinet ad S. Tho. cõceditur ꝙ non datur ignis, nec aliquod ens naturale infinitum, non solum per naturam, sed forte ꝙ nec deus id posset facere. Et hoc nos fatemur, vt libro. 3. disputauimus: quia quodcunque ens naturale vẽdicat sibi aliquam figuram, & infinitum nullam potest habere: & propter alias pressius vrgentes rationes. Attamen nullatenus sequitur si ignis non potest esse infinitus, quod detur subinde certus terminus eius augmenti: imo dicimus quod quocunque dato extra cælum, adhuc augebitur si continuo applicẽtur combustibilia. Nihilominus

nunquam deuenietur ad tempus quo sit infinitus. Quemadmodum licet post hac tempus esset perpetuum, nunquam tamen posset perueniri ad instans in quo fuisset transfactum infinitum. Et quemadmodum per diuisionẽ continui quocunq; numero dato dabitur maior, sed nũquam dabitur numerus infinitus.

De potentia vero absoluta Dei Scotus libr. 3. distin. 13. q. 1. opinatur posse dari summam qualitatem finitam, ita vt nec Deus possit eam amplius intendere; qualem inquit esse gratiam Christi cum quo Caieta. 1. 2. q. 24. art. 7. & 3. p. q. 7. artic. 11. & 12. videtur consentire. Sed contra Scotum possumus primo arguere ad hominem. Nam in 2. dist. 2. quæst. 9. tenet expresse nostram quintam conclusionem, scilicet, ꝙ ignis non habet terminum augmenti, sed quocunq; dato potest dari maior, ergo à fortiori supranaturaliter quacunque qualitate potest Deus facere maiorem.

Scotus.

¶Et præterea, quicquid sit de conclusione: certe ratio eius non solum non probat suum intentum, sed potius contrarium. Arguit enim sic. Detur qualitas. a. alicuius intensionis, puta vt vnum & quæritur an ascendẽdo detur status ad aliquam supremam, & habetur propositũ. Quod si non datur status, tunc quanto aliqua plus excedit hanc, erit perfectior, & per consequens illa quæ in infinitum excedit, erit infinite intensa: quod est impossibile. Sed tamen nos dicimus ꝙ ascendendo non datur status: & concedimus quod quanto plus aliqua excedat hanc, tanto erit perfectior: sed tamen nulla est dabilis quæ in infinitum excedat hanc. Sicuti dato binario tũc per diuisionem continui quãto aliquis numerus magis excedit hunc, est maior & nullus dabitur quin alius ad huc magis excedat nullus tamen dabitur in infinitum excedens. ¶Est ergo sexta conclusio. De potentia Dei absoluta nullum dabitur maximum ens, neque in viuentibus, neque in non viuentibus, neque in accidentibus, neque in substantijs, neque simpliciter, neque in propria specie: sed eius potentia solum terminatur exclusiue ad infinitam creaturam. Itaque infinitũ non potest facere, sed citra illud quocunque dato potest maius. Neque tamen Deum non posse infinitum producere, euenit ex eo quod eius potentia sit terminata, quippe cuius est infinita potentia. Sed quia infinitum non est factibile magis quam chimera. Sed de hoc libr. 3. Probatur igitur conclusio. Primum de substantijs inanimatis iam probatum est in quinta conclusione ꝙ naturæ illarum non repugnat augmentum quodcunque. Sed difficultas esset de viuẽtibus, vtrum Deus posset facere vnũ hominem, aut equum, aut arborem quantum est primũ cœlum. Et videtur ꝙ non quoniam deus non pōt facere hominem qui non sit rationalis & risibilis: quia hoc est de intrinseca ratione illius: sed tam de intrinseca ratione est ꝙ habeat certam quantitatem & organizationem: quæ non potest esse in tanta quantitate cœli. Et præsertim videtur ꝙ non pōt seruare hominẽ sub quacunque raritate: nã sub raritate aeris nõ posset esse animalis organizatio. His non obstantibus probatur conclusio: Quicquid Deus potest facere cũ causis secundis potest facere se solo: sed conseruat res mediantibus dispositionibus accidẽtalibus: ergo sine illis poterit se solo cõseruare & per cõsequens pōt seruare hominem & equum sine debita quãtitate. Et tunc quocunque dato potest facere maiorem: & in quacũq; quantitate potest seruare formã mẽbrorũ. Imo potest hominẽ sine organizatione seruare: nam organizatio non est pars essentialis hominis, sicut esse animal, aut esse rationale: sed est sicut accidens illius. Et ideo potest seruare hominẽ sub figura circulari: & sub raritate aeris, & sub calore ignis, & sub frigiditate aquæ. Hoc solum non potest facere vt non sit animal rationale, & per consequens nec potest augere essentialem perfectionem hominis, nam illa consistit in indiuisibili, idcirco si augeretur, desineret esse homo. ¶Quod si quis arguat, quod ille homo existens extra suam naturalem dispositionem non posset exercere operationes vitales: vt sub raritate aeris non posset comedere: quia non haberet duros dentes nec haberet stomachum, nec pedes, &c. ergo non esset homo. Respondetur concesso antecedenti. Saltim de illis operationibus quæ indigẽt organis corporeis (posset nãq; intelligere & velle) sed negatur consequentia: nam modo posset me Deus seruare sine oculis & alijs sensibus: sine pedibus, sine maxillis, &c. ita vt nullam operationem exercerem, & nihilominus essem homo. In materia vero solida quantacunq; finita, posset homo exercere aliquas operationes corporeas.

¶Eadem ratione in intentione qualitatum non est terminus de potentia Dei absoluta: sed quocunque calore dato potest adhuc intendi sine termino: dummodo per miraculum Deus rem conseruet. Si intentio fiat per additionem graduum, potest Deus iam per nouum gradum producere & vnire, si vero per radicationem, proportionabiliter arguatur: nam subiectum recipere maius accidens non arguit nouam virtutem in illo. Quod si quis obijciat authoritatem S. Thom. 3. part. quæst. 7. artic. 12. ad primum argumẽtum, vbi ait ꝙ gratia Christi fuit summa qua non potuit dari maior, licet fuerit finita. Respondetur quod illa in genere gratiæ fuit infinita: nam per illam Christus fuit acceptus ad quancũque gratiam conferendam hominibus sine termino, etiam si essent infiniti: sed in genere qualitatis, licet fuit infinita, fuit tamen summa qua non potuit esse maior de lege. Et ideo ponit. S. Thomas exemplum in naturalibus: sicut cælo (inquit) non potest fieri additio. Non tamen negasset de potentia dei absoluta posse augeri in genere qualitatis. Nam de veritate quæstione. 29. articul. 3. ad tertium ait quod potentia obedientię creaturæ ad Deum est talis capacitas, quæ non potest impleri: sed quicquid Deus de illa faciat, adhuc est in potentia amplius recipiendi.

Ad primum igitur argumentum principale cum sua confirmatione iam responsum est. ¶Ad secundũ respõdetur ꝙ terminus augmẽti nõ cõuenit rebus naturalibus ratione quãtitatis, sed ratione formæ naturalis. Vnde S. Tho. 1. p. q. 7. art. 3. ait ꝙ corpus secũdũ ꝙ cõsideratur mathematice abstrahẽdo à materia sensibili non determinat sibi augmẽtũ incrementi, aut decremẽti, sed corpus naturale ratione formæ quæ certam sibi vendicat quantitatem. ¶Tertiũ vero principale argumentum tanti fuit momenti apud Paulum Venetum (quem multi sunt ex iunioribus sequuti) vt negaret augmentum terminari inclusiue per maximum quod sic, sed terminatur (inquit) per minimũ quod nõ. Quam putat esse opinionem Commentatoris. Sed reuera Cõmentator & lib. 6. tex. 32. & in alijs frequenter locis & Themist. & Philopo. intrinsece tenent terminari & augmentũ per maximum quod sic & decrementũ per minimũ quod sic. Alij satis se respondisse credunt, dicentes, ꝙ tumor & inflatio fieri nequit: nisi præcedente aliqua alteratione, vt est calefactio, vel putrefactio, vel quid simile: & in tali alteratione datur minima dispositio quæ sufficit ad inflationẽ. Tũc aiunt ꝙ illud instans

Ad primum & ad secundum.

Ad tertiũ.

in quo

In quo primo eſt illa qualitas, eſt vltimum non eſſe inflationis & primum non eſſe illius maximi hominis. Et ideo non deſinit per vltimum ſui eſſe.

¶ Hanc vero ſolutionem plane intelligere non poſſum: nam ſuppoſito quod ille homo maximus ſolum corrũpatur ratione inflationis, cum nunc non ſit inflatio, videtur ꝙ adhuc ſit homo: quoniam illa diſpoſitio eodem modo debet corrumpere hominem, quo cauſat inflationem: & per conſequens: virtute illius nunc non eſt inflatio & immediate poſt hoc erit inflatio, fit, vt nunc ſit homo & immediate poſt hoc non erit homo: & per conſequens deſinit per vltimum eſſe. Et præterea quando tumor eleuatur per hoc ꝙ veſpa mordet cutem, videtur ꝙ illud primum inſtans contactus eſt vltimus nõ eſſe tumoris: & tamen illud non poteſt eſſe inſtans non eſſe hominis, quia tunc primo veſpa tangit: & per conſequens erit vltimum inſtans eſſe hominis: quod prætẽdit argumentum. ¶ Aliam ergo mihi videor elicere ſolutionem ex ratione ipſa concluſionis. Maximum enim quod datur in viuentibus ſolum intelligitur terminus ille quantitatis ad quem terminatur argumentum naturale, ſcilicet, illud quod forma in ſua naturali diſpoſitione facit ex alimento. Itaque ille vocatur maximus quo non poteſt dari maior per naturalem nutritionem ab intrinſeco. Huic vero nõ repugnat vt detur maior per viam corruptionis. Volo dicere quod maximus homo & maximus equus non ſubeſt maius periculum mortis per viam inflationis quam alius quilibet citra maximum; mirabile enim eſſet ꝙ morſu veſpæ: aut ſi bucca aut venter extenderetur, ſtatim periret. Sed veniente cauſa inflationis inflabitur quoadusque infirmitas eum naturaliter corrũpat. Et in illa infirmitate dabitur minimum diſtemperamentum ſub qua homo eſſe non poteſt: & illic primum non eſſe hominis: ſicut in alijs infirmitatibus. Ita vt ſub illo diſtemperamento eſſe non poteſt homo, & ſub quolibet minori diſtemperamento eſſe poteſt. Quo fit vt licet detur maximus homo quem forma hominis in ſua naturali diſpoſitione poteſt facere, nihilominus in via corruptionis non dabitur niſi minima inflatio ſub qua non poteſt eſſe.

Quó intelligitur maximus homo.

Maxima diſpoſitio.

¶ Et per hoc ſoluitur aliud argumentum, quod alias eſſet moleſtiſsimum aduerſus tertiam concluſionẽ: vbi dictum eſt, ꝙ aliæ etiam quidditatiuę diſpoſitiones terminantur ad maximum quod ſic. Arguitur enim cõtra: Detur verbigratia quod calor ſub quo poteſt conſeruari forma hominis ſit vt quatuor. Itaque debitum temperamentum. v.g. ſit caliditas & frigiditas vt tria, ſed poteſt durare infirmus quoadusque calor intendatur ad quatuor. Tunc ſic. Calor vt quatuor eſt maximus calor ſub quo homo poteſt eſſe: ergo homo deſinit eſſe per vltimum ſui eſſe: nam in illo tempore quo calor cõtinue intenditur dabitur inſtans in quo primo calor eſt vt quatuor, & immediate poſt illud erit maior: & per conſequens in illo inſtanti erit homo, & non immediate poſt illud erit. ¶ Reſpondetur autem quod tertia cõcluſio intelligitur hoc modo ꝙ ad introductionẽ formæ datur minima diſpoſitio quæ ſufficit, qua poſita res incipit eſſe per primum ſui eſſe. Illa tamen diſpoſitio poteſt creſcere quoadusque veniat ad optimam quę eſt maxima. V.g. maxima diſpoſitio hominis eſt vt habeat calorem. v.g. vt tria, humiditatem vt duo, & ſic de alijs humoribus. Eſt tamen latitudo: quia creſcente, aut decreſcente calore adhuc homo poteſt viuere: licet infirmus: non tamen datur minimum temperamentum ſub quo poteſt conſeruari: alias deſineret eſſe per vltimum ſui eſſe: ſed datur minimum diſtemperamentum ſub quo non conſeruatur. Vnde calor ſub quo conſeruatur non terminatur ad maximum quod ſic, ſed ad minimum quod non. Itaque creſcente febri ſub calore vt. 4. eſſe non poteſt: & ſub quolibet minori (citra minimum) eſſe poteſt. Et ideo inſtans caloris vt. 4. eſt primum non eſſe hominis. Et pari modo ſi moritur homo per defectum caloris non dabitur minimus ſub quo poteſt conſeruari, alias deſineret eſſe homo per vltimum ſui eſſe: ſed datur maximus ſub quo non conſeruatur, vt ſi ille verbi gratia ſit calor vt duo, tunc inſtans quo eſt calor vt duo, eſt inſtans primum non eſſe hominis. In aqua hoc fit manifeſtum. Minima enim frigiditas quæ requiritur ad generationem aquę, eſt verbi gratia frigiditas, vt ſex quæ creſcit vsque ad octo, quæ eſt maxima diſpoſitio aquæ. Sed quando calefit ab igne poterit conſeruari ſub frigiditate vt quatuor, minori forſan quam requirebatur ad eius generationem. Non tamen datur minima frigiditas ſub qua poteſt conſeruari, alias deſineret aqua per vltimum ſui eſſe: ſed datur maxima ſub qua non poteſt conſeruari. Quæ ſi verbi gratia ſit vt tria, illud inſtãs in quo eſt frigiditas vt tria eſt primum non eſſe aquæ. Hæc omnia nitũtur illo fundamento Ariſtotelis quod videbimus. 8. huius textu. 96. videlicet quod res permanentes incipiunt per primum ſui eſſe, & deſinunt per primum non eſſe.

Maxima dẽſi. & ra.

¶ Iuxta hoc ipſum fundamentum intelligendum eſt aliud de maxima & minima denſitate & raritate. Datur enim minima denſitas & minima raritas quæ requiritur verbi gratia ad generationem aquæ: ita vt ſub minori generari non poteſt: illa vero ſub qua aqua in naturaliſsima diſpoſitione conſeruatur, terminatur ad maximam, ideſt ad optimam: ſed tamen illa ſub qua ſimpliciter poteſt conſeruari non terminatur ad maximũ, alias daretur vltimum inſtans eſſe aquæ. Si enim aqua per continuam rarefactionem vertitur in aerem, & raritas verbi gratia vt vnum eſt maxima ſub qua poteſt eſſe, illud inſtans in quo eſt rara vt vnum, eſſet vltimum inſtans illius: quia immediate poſt illud erit maior raritas. Sed dicendum eſt ꝙ raritas verbi gratia vt vnum eſt minima ſub qua non poteſt conſeruari aqua, & minima ſub qua generatur aer. Et ſic ſaluatur ꝙ illud inſtans tranſmutationis aquæ in aerem eſt primum inſtans non eſſe aquæ & primum eſſe aeris vt docet Ariſtoteles octauo huius. Eodem modo ſi aqua per condẽſationem conuertatur in terram, danda eſt minima cõdenſatio ſub qua non poteſt conſeruari aqua: quæ eſt minima ſub qua generatur terra. ¶ Vnde ſequitur quod qui admittunt maximam denſitatem ſub qua conſeruatur aqua, & maximam raritatem ſub qua conſeruatur aer, non philoſophantur à priori ex principijs & naturis rerum, ſed ſolum à poſteriori inferendo ſophiſtica inconuenientia: quæ pro libito & fingunt & diſſoluũt.

¶ Quod ſi quis arguat: Sicut augmentum caloris in homine, & augmentum denſitatis in aqua, non terminatur intrinſece per maximum quod ſic, ſed per minimũ quod non: ita terminetur augmentum quantitatis. Reſpondetur quod augmentum quidem quod fit à forma naturali per nutritionem, illud quidem terminatur ad maximum, ſed illud quod fit via corruptionis per inflationem, iam dictum eſt non terminari, niſi per minimũ quod non.

Tertius demum articulus poſitus

eſt in diſputatiõe de minimo naturali. De quo ſunt duæ opiniones. Prima eſt Scoti in. 2. ſenten. diſtinctio. 2. quæſtio. 9. negantis ſimpliciter minimũ ſaltẽ in

homo

homogeneis, nam in eterogeneis, puta in viuentibus id negare non potest. Non enim solum negat minimum adhuc sensum, quòd res non terminentur ad paruitatem per minimum quod sic (nam hoc non esset adeo improbabile) sed negat simpliciter terminari quo ad paruitatem, aut per minimum quod sic; aut per maximum quod non. Ait nanque nullam esse quantitatem tam minimam ignis quin quæcunque eius pars possit per se subsistere, sed solum inquit in rebus animatis posuit Aristo. terminum augmenti & decrementi. 2. de anima. Opinio hæc in hoc sensu est profecto singularis: nam siue per minimum quod sic siue per maximum ꝙ non, nullus est qui neget res terminari quo ad paruitatem.

1. Conclus. ¶ Respondetur ergo ad quæstionem quinque conclusionibus. Prima substantiæ vniuersæ tam viuentes & eterogeneæ, quàm elementa & alia mixta homo geneą, terminantur naturaliter quò ad paruitatem. Conclusio in primis de animatis à nullo, neque ab ipso Scoto negatur, nam organizatio quæ requiritur in viuentibus etiam in plantis conseruari nequit naturaliter sub quacunque quantitate: neque enim homo nec equus, nec oliua tam parua esse potest naturaliter vt granum sinapis. Sed quod vera etiam sit generaliter de omnibus, saltem apud Aristotel. non est dubium: quippe qui in hoc tex. 38. expresse ait contra Anaxagoram quod ex minima carne non est separabilis caro. Neque responsio Scoti videtur plene satisfacere, dicentis quod ad intentionem philosophi satis est quòd deueniatur ad tam paruam carnem, vt de illa non possit separari ęqualis pars illis quę separatę sunt, cuius oppositum videbatur sequi ex opinione Anaxagorę: non tamen (inquit) negasset Aristotel. quin à quacunque carne sit separabilis aliqua portiuncula semper minor & minor. Non inquam satisfacit solutio: nam Aristotel. duas inter alias, facit rationes contra Anaxagoram. Enimuero text. 36. arguerat de partibus quæ separantur quod nō poterant semper esse minores & minores, quin daretur terminus paruitatis illarum & per consequens si segregatio procedit in infinitum, dantur infinitę partes ęquales in carne. Postea in text. 38. arguit de illa re qua fit separatio, quod etiam terminabitur quo ad paruitatem ita vt ex illa nihil esset prorsus separabile: nec posset proterue dicere Anaxagoras, quod saltem à quolibet fine termino potest aliquid separari. Fateor quod Aristotel. non fuit solicitus de termino paruitatis per minimum quod sic, aut per maximum quod non. Neque de ista differentia terminorum vsquam meminit. Sed tamé expresse voluit quod saltem terminarentur quoad paruitatem. Et licet posuit exemplum de carne & osse: idem intellexit de aqua de qua facit illic mentionem. Et confirmatur ratio authoritate Themistij & omnium expositorum Aristot. & præsertim Commentatoris hic & lib. 6. commen. 32. & 69. & alibi sepè.

¶ Et secundo. Experientia videtur quodammodo illud probari. Videmus enim quod per maximam contritionem, aut contusionem res corrumpuntur, vt triticū in molendino cum fit farina: forsan mutat speciē: quia sub puluere non conseruatur triticum. Et apud pharmacopolas per nimiam contusionem simplicium ad facienda emplastra res corrumpuntur: quia non possunt sub tam parua quantitate conseruari. Tametsi forsan hoc non fiat sine aliqua alteratione.

2. Conclus. ¶ Secunda conclusio. Nihil repugnat res terminari per minimum quod sic, saltem quoad generationem, ita ꝙ detur minima quantitas quæ requiritur ad generationem ignis vt sub minori non possit generari: & minima quæ requiritur ad generationem aquæ & sic de alijs. Conclusio est commentatoris. 6. huius comment. 32, libro. 7. commen. 2. & alibi frequenter. Et ratione probatur. In alijs dispositionibus datur minima quæ requiritur ad generationem, vt dictum est in articulo superiori, vt minima intensio frigiditatis quæ requiritur ad introductionem aquæ, minima densitas &c. eo quod res incipiunt esse per primum sui esse: & ideo illud instans, in quo minima est dispositio, est primum instans esse rei: ergo eadem ratione dabitur minima quantitas quæ requiritur ad generationem. ¶ Et confir. sicut secunda conclusio superioris articuli: quia essentialis perfectio formæ terminatur intrinsece & positiue: ergo & quantitas quæ requiritur ad generationem.

¶ Tertia conclusio. Non datur minima quantitas in corruptione rerum quæ fit secundum ordinem naturalem: sub qua res potest conseruari. Probatur conclusio ex dictis in superiori articulo. Quando aer per condensationem conuertitur in aquam non est dabilis maxima condensatio sub qua potest conseruari, alias si continua esset condensatio, illud instans in quo esset illa maxima condensatio, puta vt duo, esset vltimum esse aeris: ergo eadem prorsus ratione non dabitur minima quantitas sub qua pōt conseruari aer: nā cū per cōdēsationē semper fiat minor aer, daretur eadem ratione vltimū instans esse aeris. Igitur sicut datur minima cōdēsatio sub qua non pōt esse aer, ita datur maxima quātitas sub qua non pōt conseruari. Semper enim obseruandū est ꝙ illud instans medium transmutationis est primū instans esse rei quæ generatur, & primū nō esse rei quæ corrumpitur. ¶ Et confirmatur conclusio præsertim in viuentibus, de quibus dictum est ꝙ non datur minimum temperamentum sub quo possunt cōseruari, alias desinerent esse per vltimum sui esse: sed datur minimū distemperamentum sub quo non conseruatur. Tunc sic arguitur. Cū homo corrumpitur per diminutionem caloris, non datur minimus calor sub quo conseruatur sed maximus sub quo non conseruatur (vt desinat homo, non per vltimum esse, sed per primum non esse) ergo eadem ratione, si corrumpatur homo per extenuationem & consumptionem per maciem, non dabitur minima quantitas sub qua potest conseruari, sed maxima sub qua non pōt conseruari. Et hæc cōclusio, quę ex proprijs principijs naturalibus à priori procedit, notāda est ad dissoluendum mille sophismata quæ fiunt in materia de minimo. Non enim sequitur ꝙ si requiratur minima quantitas ad generationem, detur etiam minima quæ sufficit ad conseruationem. (In quo multi falluntur) plus enim exigitur ad generationē quā ad conseruationem. Et hinc Aristotel. elicuit illam regulam ꝙ res permanentes incipiunt per primum sui esse & desinunt per primum non esse. ¶ Quod si quis in contrarium adducat authoritatem Aristo. qui ait per viam separationis deueniendum esse ad minimam carnem à qua nihil est separabile. Respōdetur quòd ipse non concessit in corruptionibus naturalibus deueniendum esse ad minimum (vt statim amplius explicabimus) sed dixit ꝙ cum res terminentur quoad paruitatem si per impossibile daretur per illam separationem Anaxagoræ vt perueniretur ad minimam, nihil ab illa poterit separari. illi tamen non est illic cura neque alicubi suorū operum de hac differentia, siue per minimum quod sic, siue per maximum ꝙ non res terminentur. Neque. S. Tho. neq; antiqui expressam vnquā memoriā fecerūt huius differētię de minimo quod sic, aut maximo quod non

3. conclusi.

non:sed posteri illam inuenerunt. Et ideo iudicandum est de illa secundum dicta Aristotel. in alijs locis & secundum naturam rerum. Et cum.8.huius generaliter dicat quòd res permanentes incipiunt esse per primum sui esse & desinunt per primum non esse, hinc colligitur quòd data minima quantitas in inceptione & maxima quæ non, in desitione.

4.Conclus. ¶ Quarta cónclusio. De potentia Dei absoluta res non terminantur quoad paruitatem, nec homogenea nec eterogenea, nec per minimum quod sic nec per maximum quod non: sed Deus potest per miraculum conseruare quácunque rem sub quacunque minima quantitate, & sub quacunque minorissimo in puncto. Hoc patet manifestissime de sacratissimo corpore Christi in sacramento altaris: quod totum cum sua quantitate est sub qualibet particula, & sub quolibet puncto hostiæ: & per consequens quodcunq; aliud animal, & à fortiori quácunque aliam substantiam, potest conseruare sub quacunque voluerit quantitate. Verum est tamen quod conseruando hominem sub quantitate grani sinapis: & maxime si conseruaret in puncto, sicut sacramentum altaris, non posset exercere operationes vitales. Quod non est præsentis loci disputare.

5.Conclus. Quinta conclusio. In accidentibus vero non datur minimum nec quoad intensionem, nec quoad extensionem: licet sint qui contrarium opinentur. Probatur. Cum igni applicatur lignum, incipit calefieri per motum: ergo sicuti motus localis incipit per vltimum non esse, ita & alteratio incipit per vltimum non esse. Itaque nunc non est calor in igne, & immediate post hoc erit calor. Tunc vlterius. In his quæ incipiunt per vltimum non esse, non datur minimum quoad inceptionem sed quocunque instanti dato in quo est motus ante illud iam erat motus: ergo eadem ratione quocunque gradu caloris dato extenso per aliquam partem ligni prius fuerat extensus, per minorem partem: & per consequens non datur minima extensio. Et quocunque gradu dato intensionis, ante illum fuit minor intensio: & per consequens nec datur minimum intensionis. Nec est eadem ratio de forma substantiali: nam forma substantialis requirit determinatas dispositiones: accidens vero non, sed ignis per vltimum esse non incipit & exiccare & calefacere lignum & calefaciendo exiccat, & exiccando calefacit.

Contra primam conclusionem

occurrit statim argumentum ex quinta conclusione superioris articuli. Ignis & alia homogenea non terminantur quoad augmentum ex natura sua: nisi propter ordinem vniuersi: ergo nec terminantur quoad decrementum in paruitate. Negatur tamen consequentia, alia est enim ratio de augmento & alia de paruitate: nam ignis propterea semper crescit quandiu combustibilia adhibentur: quia illa est augmentatio impropriedicta per appositionem ab extrinseco nouæ materiæ in quam introducitur noua pars formæ: sed tamen quoad paruitatem determinat forma certam extensionem: sicut determinat alia accidentia quæ requiruntur ad eius conseruationem. ¶ Sed præterea arguit Scotus ad probandum quod res homogeneæ non terminentur quoad paruitatem, nec per minimum quod sic, nec per maximum quod non. Diuidi in partes conuenit rei cuicunque ratione quantitatis, vt patet in prædicamentis capitul. de quantitate &.5.metaphysic. text. 18. ergo cuicunque competit quantitas, conueniat etiam diuisio: sed minimum naturale habet quantitatem eiusdem rationis cum maximo: ergo est diuisibile in partes sicut & maximum, & per consequens dabitur pars separata minor illo. Quod si dicas diuisionem repugnare minimo ratione formæ naturalis: contra. Diuisio est propria passio quæ consequitur quantitatem, ergo cuicunque repugnat diuisio repugnat & quantitas: vel si non repugnat quãtitas, nec repugnabit diuisio. ¶ In primis pro hoc argumẽto & omnibus subsequentibus. ne vera Philosophia cũ casibus metaphysicis misceatur, adnotandum est quod minimum natutale vix aut nunquam profecto contingere potest naturaliter, nec in generatione rerũ, nec in corruptione: nam in generatione, cum ignis. v. g. generat ignem ex ligno, non potest fieri talis applicatio vt minima pars disponatur ante alias, quia applicatio fit simul per multas partes, quæ simul disponuntur: & per consequens nunquam dabitur minimus ignis in ligno. Et præterea quia ignis nihil inflammat, nisi vniendo sibi materiam, & sic non generatur minimus ignis. Et in generatione animalis semen simul disponitur totum: & sic forma introducitur vel in toto animali simul, vel in magna parte illius. Et eodem modo in fine corruptionis ligni non datur minimum lignum, sed bona pars vltima simul inflammatur, & à fortiori quando corrumpitur animal per extenuationem, antequam veniatur ad minimam quantitatem vel maximam quæ non, corrumpitur temperamentum animalis: & per consequens animal. Sed admittimus istos casus metaphysicos: si per impossibile Deus abscinderet vnum minimum naturale aquæ, aut ligni, & relinqueretur suæ naturæ. ¶ Secundo notate quantum ad Scotum, quod si solum vellet probare quod non datur minimum naturale, quod sufficit ad conseruationem formæ, hoc facile daremus illi: vt diximus in tertia conclusione. Nec credo Arist. solicitum fuisse, si res terminentur per minimum quod sic, aut per maximum quod non. Sed tamen vult probare Scotus quod nullo modo terminentur quoad paruitatem. Itaque digitalitas aquæ, aut ignis nec est minima quæ potest esse, nec maxima quæ non potest esse, sed potest esse ignis subduplus per se, & subquadruplus: & ita in infinitum: quod certe est falsum. Et ideo disputationis gratia damus illi quod digitalitas sit minima aqua. Et ad eius argumentum respondemus, vt ipse respondet, quod licet ratione quantitatis non repugnet diuisio, repugnat tamen ratione formæ aquæ, quæ non potest esse naturaliter sub minori quantitate. ¶ Et ad replicam respondetur quod diuisio ad hunc sensum est passio quantitatis, quod extendit partes subiecti in quo est, faciens partem esse extra partem, & hoc etiam conuenit minimo: non tamen ad hunc sensum quod subiectum possit naturaliter diuidi: nam cœlum est quantum & non potest diuidi. Et præterea respondetur quod si hoc minimum aquæ ex vtraque parte haberet sibi vnitam aliam aquam, tunc posset diuidi in quocunque eius puncto. ¶ Et per hoc soluitur secundum eius argumentum, vbi ait quod non est intelligibile quod aliquid sit quantum, quin pars eius sit minor toto existens in toto, nisi daretur aliqua pars in puncto indiuisibili. Respondetur inquam, quod ponentes minimum non negant, quin quæcunque pars minimi sit minor minimo: neque fingant aliquam esse indiuisibilem: sed solum dicunt quod non potest separata per se subsistere. ¶ Et ad aliam confirmationem quam facit, videlicet, quælibet pars minimi homogenei est eiusdem rationis cum toto: ergo si totum per se potest subsistere, quæcunque pars per se potest subsistere

stere: negatur consequentia: patet in partibus cœli, quarum nulla potest per se subsistere. Et est præterea simile in partibus animalis: quæ certe sunt eiusdem rationis, ad hunc sensum, quod constant omnes ex eadē materia & ex eadem forma: & tamen abscissa manu, non potest subsistere sub eadem forma, quia statim corrumpitur: eo quod forma non potest animare illam materiam in qua non est sufficiens organizatio totius hominis. Eodem modo dicimus quod abscissa pars minimi, non potest per se esse ex defectu quantitatis quam forma naturalis requirit. ¶ Hinc item solutum restat aliud eius tertium argumentum quod facit, inquirens vtrum repugnet ab intrinseco partem minimi per se esse, an ab extrinseco: quia resistere non potest corrumpenti. Responsio enim est quod hoc repugnat ab intrinseco: quemadmodum enim formæ animalis repugnat naturaliter esse in materia, nisi sit organizata, & cuicunque formæ homogeneorum repugnat esse nisi cum certis dispositionibus, ita cuicunque repugnat esse, nisi sub certa quantitate. Et ideo quodcunque agens diuidens minimum, corrumperet illud. Aliud facit argumentum maiorem tangens difficultatem.

De corruptione minimi.

¶ Sed prius arguitur argumento communi contra vltimam solutionem. Dato minimo naturali. v. g. aquæ, applicetur aliquod condensatiuum illius. Tunc sequitur in primis quod illud minimum designat esse per vltimum sui esse: nam cum per condensationem res efficitur minor, & condensatio sit motus qui incipit per vltimum non esse, verum erit dicere res modo non condensatur, & immediate post hoc condensabitur: & per consequens nunc est minimum & immediate post hoc non erit. Quod si id non habeatur pro inconuenienti in minimo: arguitur sic. Corruptio vnius, vt patet. 1. de generatione, semper est generatio alterius: sed ex illo minimo non potest aliquid generari: nam generatio non potest esse sine aliqua alteratione præuia, & illud condensatiuum non potest per solam condensationem alterare minimum, vt generetur tam cito aliud sibi simile. Vel detur quod minimum. v. g. lignum diuidatur gladio qui quidem non potest alterare minimum ad generationem alterius rei. ¶ Quod si dicatur quod materia minimi informabitur forma circunstantis, vt si sit in aere conuertetur in aerem. Tunc restat difficultas prima quod aer non potest ita cito disponere materiam minimi ad introductionem formæ & præsertim si illud minimum est aqueum quod corrumpitur per condensationem. Tunc enim cum forma aeris maiorem raritatem exposcat, quam forma aquæ, non videtur quomodo minimum resoluatur in aerem. Atqui vt hæc omnia suprema replica confirmentur, quid si illud minimum diuideretur in vacuo? ¶ Horum multa dissoluuntur tenendo quod non datur minima quantitas quæ sufficit ad conseruationem indiuidui. Quod sane credo esse verum: nam vt diximus de maximo, quod licet detur maxima quantitas ad quam forma in sua dispositione potest peruenire, nihilominus quando corrumpitur per inflationem præter naturalem non datur nisi minima inflatio sub qua non potest conseruari: ita quando minimum corrumpitur, per extenuationem, aut condensationem, non datur, nisi maximum sub quo non conseruatur. ¶ Et contra hoc solum videtur stare authoritas Aristot. in hoc loco text. 38. vbi ait quod ex minima carne non est separabile quicquam. Ad quod tamen iam supra responsum est. ¶ Sed respondetur præterea quod etiam dato minimo causa disputationis, si corrumpatur per solam diuisionem, non sequitur quod desinat per vltimum sui esse: nam illud argumentum æquo pede currit, si res determinetur per maximū quod non. Detur enim quod maxima quātitas sub qua non potest esse lignum sit digitalis. Tunc signato ligno digitali cum vna quarta applicetur gladius diuidens per medium, sequitur quod desinit esse per vltimum sui esse: nā medietas illius non potest separata manere alias daretur minus maximo quod non: quod est idem inconueniens, ac si detur minimus minimo. ¶ Negatur nihilominus quod tunc desinat minimum per vltimum sui esse: quoniā illud lignum habet aliquā grossitiē (quia linea indiuisibilis non datur separata) & per cōsequens diuisio fiet in tempore: atque adeo primum non esse diuisionis erit primum non esse minimi. Quod si super naturaliter diuidatur in instanti: tunc concedimus ꝙ Deus potest non solum minimum, sed vniuersum finire per vltimum sui esse. Et eodem modo respondetur de minimo si admitteretur. ¶ Sed si corruptio fiat per condensationem non ita facile respondetur nisi dicatur ꝙ ante condensationem requiritur aliqua alteratio, puta frigefactio: & ꝙ datur minima frigiditas quæ sufficit ad condēsationem: & illud instās quo primo est illa frigiditas est primum non esse minimi. Sed re vera (vt diximus de maximo) supposito ꝙ alteratio de se non sufficeret corrumpere, nisi ratione condensationis, videtur ꝙ cum cōdensatio incipiat per vltimum nō esse, & ꝙ in illo instanti adhuc minimum nō sit corruptum, & per consequens illud sit vltimū esse illius. At si nō admittatur minimū, sed maximū ꝙ nō (quod. v. g. sit digitale) respōdetur ꝙ non datur aqua per se, nisi maior q̄ digitalis: quæ quidem potest condensari quoadusque veniat ad digitalitatem: & illud erit primum instans non esse aquæ. Et in illa parua morula potest disponi ad nouam formam. ¶ Alia inconuenientia communia sunt siue detur minimum siue maximum quod non. Respondetur ergo ꝙ si illa condensatio fiat ab agente ꝙ possit inducere suam formā, inducet illā: sin minus, resoluetur in materiam circunstantem, etiā si non posset tā cito disponere: quia ad diuisionem sequitur corruptio necessario ex natura rei. Quemadmodū: si animali subito abscinditur caput gladio, cōtinuo subsequitur forma cadaueris: licet gladius non possit disponere ad illā: quoniam illa forma non introducitur ex intentione directa alicuius agentis (sicut ignis corrumpit aquam vt introducat suā formam) sed solum consequitur ad corruptionem alterius ne detur materia sine forma. Et proportionabiliter dicatur etiam si minimum diuidatur in vacuo. Si enim illud minimum quod diuiditur fuerit animal, subsequeretur forma cadaueris. Sed si fuerit elementum aut lapis, tunc dicendum quod aut subsequetur alia forma, natura vniuersi prouidente aut non poterit naturaliter diuidi, natura vniuersi resistente, ne detur materia sine forma. Nam dicere quod restabit materia sine forma, multo est maius inconueniens.

Contra secundam conclusionem

qua dictum est dari minimum in generatione rei naturalis arguitur sic. Applicetur. v. g. lignum igni, & sit quantitas digitalis illa quæ requiritur plene disposita in ligno, antequam introducatur forma ignis, quæ debet incipere in ligno per primum sui esse. Et arguitur sic. In illa digitalitate non erit forma ignis antequam intensio caloris vt octo sit extensa per totam (nam illa est minima quæ requiritur ad generationem ignis) sed, vt in quinta conclusione assertum est, nō datur minima extensio accidentis: ergo intensio vt octo caloris

caloris prius fuit in medietate illius digitalitatis quam in toto. Rursus cum intensione caloris vt octo nulla alia forma potest esse,nisi forma ignis:ergo existente il la intensione in medietate digitalitatis nõ erat illic for ma ligni,nec alia forma quam forma ignis: sed neque erat forma ignis ex defectu quantitatis,ergo tunc fuit materia sine forma.

¶Ad hoc primo respondetur, quod vt plurimum ignis non generat ignem in aliqua materia,nisi vniẽdo eam sibi. Patet in primis de flamma quæ nutritur fumo & aere. Non enim conuertit aerem in ignem,nisi vniẽdo sibi. Idem patet de stuppa & ligno proiecto in ignem; vniendo enim materiam ligni sibi inflammat illam.Sicuti virtus nutritiua animalis non prius tempore con uertit cibum in substantiam aliti,quam vniat substantiæ ipsius animalis. Et in tali casu non currit argumen tum.Non enim ignis expectat disponere minimã mate riam in qua introducat formam: sed quacunque data prius iam vniuit sibi minorem: & per consequens non datur minus minimo per se existens.Vel(quod frequẽ tius vsu venit) simul æqualiter disponit multas partes materiæ,quas simul inflammat. Si vero passum sit distans aliquantulum ab igne,vt si stuppa ponatur peda liter distans ab igne tunc videtur currere argumẽtum: quia inflammabitur, nec tamen vnietur igni:vel si fer ro calidissimo, vbi tamen formaliter non est ignis,applicetur stuppa inflammabitur:& tamen non vnietur al teri igni qui nullus erat. Respondetur nihilominus ꝙ nec tunc poterit disponi medietas minimi priusquam aliæ partes:quia cum ignis agens sit extensus,& stuppa sit extensa,necessarium est vt vel tota stuppa vel magna pars eius simul disponatur. Et ita constat experiẽtia ꝙ simul totum inflammatur.Cum enim lignum non vult ardere,si supponantur paleæ,simul inflammatur. Profecto naturaliter vix posset dari ille casus quo minima materia prius disponatur, quam maior pars: nã etiam semen animalis prius disponitur totum vel saltem non disponitur pars minor minima antequam disponatur maior minima.

¶Quinimo sunt qui credant formã hominis non prius informare partem quam totam materiam. Quod non crediderim:sed potius cõsentio multis medicorũ,quod cor prius viuit in homine & vltimo moritur.Et ideo licet anima sit indiuisibilis,successiue tamen animat totum.Et ita videtur experientia compertum ꝙ prius desinunt viuere pedes quam pectus.Sed de hoc alias.Hoc tamen sufficit hic ꝙ pars quæ incipit viuere non est minima. ¶Si autem semel daretur minimus ignis, forsan ibi posset fieri talis applicatio stuppę vt disponeretur minima eius quantitas successiue.Vtcunque autem id fuerit,admittimus disputationis gratia quod minima quantitas posset successiue disponi.Et tunc respon dere forsan quispiam posset propter argumentũ quod quocunque instanti dato quo est forma ignis in passo, ante illud erat in minori parte postquam ante illud intensio vt octo erat in minori. Hoc tamen nullatenus sustineri potest in physica:quia tunc ignis inciperet esse per vltimum non esse cõtra doctrinam Aristo.8.huius. Et expresse contra Commmen.6.huius commẽ.31.vbi ait quod primũ in generatione est minimum naturale. Et contra manifestam rationem:nam forma ignis non potest incipere esse in passo nisi in illo instanti quo inci pit esse intensio caloris vt.8.quæ est vltima eius dispositio:& talis intensio manifestum est quod nõ incipit per vltimum non esse:sed per primum sui esse:quia cum talis intensio fiat per motum,quocunque instanti dato in quo non est intensio vt.8.adhuc restat aliquid partibile intensionis producendum,& per consequens non immediate post tale instans erit intensio vt octo. Cum ergo intensio vt.8.incipiat esse in passo per primum sui esse,fit vt & forma ignis incipiat esse per idem primum sui esse.Vnde manifeste sequitur quòd est dabilis certa quantitas materiæ in qua primo est:si non maior, saltẽ minima.¶Vnde tandem ad argumentum respondetur quòd quanuis accidens ex natura suæ productionis non determinet minimam intensionem, aut extensionem nihilominus quia forma substantialis exigit certam extensionem, illa summa intensio quæ requiritur ad introductionem formæ:non prius est in parte illius minimi quam in toto, sed quam primum est in parte, per necessariam subsequentiam est extensa per totum ad extensionem formæ substantialis ignis in toto minimo.

Posthæc subsequitur argumẽtum aliud quod Scotus format aduersus minimum. Sequeretur, inquit,ad positionem minimi quòd daretur primum in motu,idest,primum instans esse formæ substantialis:consequens est falsum: ergo. Probat minorem: quia si daretur primum esse formæ in minimo,tunc vel in eodem instanti producuntur alia minima subsequentia:& sic augmentatio ignis in passo non fieret successiue:quod est contra experiẽtiã. Vel producto primo minimo debet agens expectare,vt disponatur alia materia eiusdem quantitatis vt producatur secũdũ minimũ quo producto,adhuc deberet expectare vt disponatur materia tertij minimi: vnde sequeretur motũ augmentationis non posse esse continuũ:sed necessario interrũpi per quietẽ quod est falsum:vt.5.huius.&.1.de generatione est videre.¶Ad primum argumentum concedimus vt probatũ est quod est necessariũ dare primum in motu,idest,primũ instãs esse formæ substantialis in minimo,si tã subtilis esse põt applicatio vt disponatur ante alias partes. Quanuis hoc non sit dare primũ instans esse motus(quod expresse negat Aristo.5.huius).Enim vero generatio formæ substantialis non est motus.Sed negatur tunc vtraque pars disiũctiue,scilicet,aut quod in eodem instanti incipiant esse alia minima subsequentia,aut quòd agens debeat expectare dispositionẽ alterius æqualis materiæ,anteꝙ introducat formã in secundo minimo. Tametsi in hac secunda parte fuerint multi decepti,etiã Thomistæ, cõcedẽtes augmentationem non esse motum continuum,sed fieri per minima vt infert Scotus. Et Commentator fuit huius opinionis.8. huius commen.23.& cõmen.44.Sed profecto non obstante eius & cuiuscunque authoritate,ille est in philosophia intolerabilis error.Et probatur manifeste,quia necessitas minimi solũ est in inceptione formæ,vt dicebamus,propterea quod res permanens incipit esse per primũ sui esse.Et ideo necesse est signare certam quantitatem materiæ in qua primo sit. Sed tamen postea in augmẽtatione cessat hæc necessitas: quia quæcunque pars materiæ post minimã iam est vnita præcedenti,& per cõsequẽs quantulacũque minori minima informetur,nõ datur minus minimo per se existẽs. Et præterea id probatur,quoniam si hoc est primũ instãs esse intensionis caloris vt octo in termino quãtitatis primi minimi, immediate post hoc idẽ gradus erit vltra illud punctũ, & per cõsequẽs immediate post hoc erit ignis maior minimo.Itaque post hoc instãs esse minimi nullum erit dabile instãs quin ante illud erit ignis maior minimo. Et hoc est admodum notandum in motu augmentationis.

Scotus.

Cótra quin tam.

Aduersus quintam conclusionem arguunt nonulli, tenentes quod potest dari minima intensio & extensio. Primo, quia accidens est propter substantiam: ergo cum formæ substantiales determinent sibi minimam quantitatem, sequitur quod etiam accidentia erũt terminata quoad paruitatem intensionis extensionis, sicut arguit Aristot. in hoc loco text. 36. de toto ad partes, ꝙ si totum est terminatum, etiam partes. Ad hoc respondetur ꝙ argumentum solum probat ꝙ accidentia requisita ad introductionem formæ substantialis sunt terminata ad maximum & minimum, vt expositum est in conclusione tertia superioris articuli, & modo in proxima solutione dicebamus. Ita vt forma non introducatur, nisi sit cum certis dispositionibus. Non tamen probat ꝙ in motu alterationis detur remissisima qualitas primo producta, aut minima pars extẽsionis primo calida. ¶ Sed maius argumentum esset ex Arist. qui. 8. huius text. 69. generaliter dicit entia permanentia incipere per primum sui esse: & cum qualitates sint entia permanentia videtur ꝙ incipiant per primum sui esse. Vnde sequitur ꝙ in primo instãti esse qualitatis datur remississima qualitas & minima extensio. Nihilominus respondetur ꝙ Aristo. loquitur solum de generatione & corruptione substantiæ. Sed de accidente, quod producitur per alterationem, idem iudicium est quod de motu. Vnde sicut in motu non datur primum instans esse, ita neque in qualitate quæ per motũ producitur. Secus esset de qualitatibus spiritualibus & forsan de sensationibus, si admitteretur illarum productio fieri in instanti eo quod producuntur absque resistentia. ¶ Alterum argumentum est hoc. Applicatio agentis ad passum fit successiue per motum: ergo datur primum instans applicati esse vt sic loquamur, ita quod nunc est applicatum, & non immediate ante hoc erat applicatum. Tunc in illo instãti producitur aliqua qualitas & non nisi remississima quæ produci potest, ergo.

Applicatio ¶ Pro solutione huius argumenti notandum est quod sphera actiuitatis agentis nullatenus terminari potest intrinsece. sed extrinsece. Volo dicere ꝙ si ignis potest agere per aliquod certum spacium, illud non terminatur per lineam in qua potest agere & vltra quã non potest, sed per lineam in quã non potest & citra quam potest. Et ratio est manifesta: quia effectus agentis, puta calor productus ab igne & lumen productum à luminoso, producitur vniformiter difformiter à summo gradu vsque ad non gradum. Ita vt calor vt octo sit in igne & non gradus sit in extremo spheræ suæ actiuitatis. Et ideo in quocunque puncto est gradus caloris, adhuc vltra illud est remissior calor: & per consequens sphera terminatur vbi primo est non gradus caloris: atque adeo ille erit terminus extrinsecus. Hinc sequitur quod si passum est in illa linea, tũc incipit agẽs applicari ad passum per vltimum non esse. Itaque nunc non applicatur & immediate post hoc applicabitur: & per consequens nunc non est calor in passo, & immediate post hoc erit calor: atque adeo post hoc non dabitur instans in quo sit calor in passo quin ante illud fuerit remissior. Nec dabitur extensus per aliquam partem, quin prius fuerit extensus per minorem. Vnde ad argumentũ conceditur quod applicatio fit per motum: sed negatur cõsequentia cum infertur, ergo datur primum instans factę applicationis: quia quandiu sphera agẽtis est extra illam lineam non facta applicatio: sed quando non gradus agentis est primo in illa linea, tunc incipit applicari per vltimum non esse: & idcirco in quocunque instanti postea est applicatũ, ante iam erat applicatũ. ¶ Hinc sequitur quod illa consequentia non valet, datur intensissimus calor, ergo datur remississimus quia quodcunque agens agit à summo gradu inclusiue vsque ad non gradum exclusiue. Vnde in luminoso, puta in candelã est summus gradus luminis, sed quocunque lumine dato in aliquo puncto spheræ illuminatæ, adhuc vltra illud punctum est lumen remissius. ¶ Quod si quis arguat quod datur minima extensio albedinis, quia datur minimum niuis, quod potest per se subsistere. Respondetur quod illud non est minimum albedinis, sed niuis: quia si albedo non potest esse in minori subiecto, est ratione formæ substantialis quæ non potest esse sub minori quantitate. Et pręterea potest forsan dari & minima extensio & minima intensio, tam albedinis quam caloris quæ posset sentiri: sed tamen non minima quæ posset produci in subiecto. Alia multa sophismata solent hic fieri, quæ indigna sunt physica disputatione. De terminis autem potentiæ actiuæ & resistentiæ, vtrũ videlicet potentia actiua ignis terminetur ad maximũ quod potest, an in minimum quod non pót, non est hic locus dicendi ne materias anteuertamus, subsequitur in textu Caput quintum. Omnes igitur, &c. & caput sextum, & septimum vsque ad text. 70.

¶ Text. lxvij. Quocirca est quidẽ vt duo, &c.

Quæstio quinta.

VTRVM PRINCIPIA RERVM naturalium sunt contraria & tantum tria.

A Parte negatiua primi mẽbri quæstionis arguitur primo. Principia rerũ naturalis sunt substantiæ, nam substantia ex accidentibus nõ cõponitur, vt Arist. hic tex. 52. testatur: sed substantiæ nihil est contrariũ, vt habetur in prædicamentis. c. de substantia ergo principia nõ sunt cõtraria. Et cõfirmatur. Si principia substãtiæ essent cõtraria, maxime essent forma & priuatio, nã materia. cũ prius sit sub priuatione, & deinceps sub forma, neutri earũ est cõtraria: at vero forma & priuatio nõ sunt cõtraria, quia vt habetur in post p̃dicamẽtis, diuersa est cõtrariorũ oppositio ab illa quę est priuitate oppositorũ eo ꝙ cõtrarietas est inter duo positiua: ergo principia nõ sunt cõtraria. ¶ Et confirmatur secũdo. Aristoteles in hac parte videtur sibi ipse modis tribus contradixisse: ergo nõ est auscultandus. Probatur antecedẽs. In tex. 41. dixit principia esse cõtraria: & in tex. 52. affirmauit principia non esse accidẽtia, & substãtiæ nihil esse contrariũ: quæ manifeste contradicũt: nã si principia non sunt accidentia, sunt substantiæ, & si substantiæ nihil est contrarium, principia non sunt contraria. Itẽ tex. 42. dicit contraria non fieri ex alterutris: & inferius in tex. 43. cõtradixit vnũquodque fieri ex suo contrario. puta albũ ex nõ albo. Item tex. 50. dixit principia semper permanere in composito: vnde sequitur non esse contraria. Etẽ, vt cap. de quantitate dictũ est, contraria repugnant in eodem subiecto. ¶ Secundo principaliter pro parte negatiua secundi mẽbri arguitur. Aut principia esse tantum tria, intelligitur de vniuersis principijs tã intrinsecis quã extrinsecis, & tũc sunt quinque, puta materia, forma, & priuatio, & efficiens & finis: aut intelligitur solum de intrinsecis, & sic non sunt nisi tantum duo, puta materia & forma, nã priuatio

priuatio non intrat compositionem rei genitæ, sed est solum terminus à quo generationis.

¶Et cófirmatur. Aut intelligitur de omnibus principijs tam per se quam per accidens, aut de principijs tátum per se. Si de omnibus, nó solum est vnus terminus à quo sed infiniti: fit enim album per accidens ex quocunque non albo, puta ex musico, ex dulci. &c. vt text. 43. docet. Arist. & eadem ratione homo potest esse saltem mediate ex terra, ex ligno, & sic in infinitum quia homo fit ex non homine, & non homo pro qualibet re alia ab homine supponit. Si vero intelligitur de principijs solum per se, tunc non sunt nisi duo, puta materia & forma: vt ex professo docet Aristot. tex. 65. dicens ea sola esse principia per se, ex quibus res fit & facta est, idest, quæ manent in re iam facta: priuatio vero formæ quæ gignitur non manet re genita. In quo videtur secum pugnare: quippe qui text. 43. dixerat musicú per se fieri ex immusico, per accidens vero ex albo, vbi insinuauit priuationem esse principium per se cuius contrarium text. 66. pronuntiauit. ¶In contrarium est sententia Arist. text. 67. vbi vtrunque membrum quæstionis affirmat, dicens quòd principia dicenda sunt quodammodo vt duo, & quodammodo vt tria, & quodam modo vt contraria.

Hæc quæstio prima est ad principia pertinés rei naturalis, de quibus est huius libri principalis intentio. In qua non possumus non aliqua eorum repetere quæ in commentarijs super textum annotauimus. Est nanque animus in his quęstionibus examen, epilogumque textus Aristo. facere. Faciemus autem articulos duos de duobus membris quæstionis. Primum de contrarietate principiorum & alterum de numero, qui adeo connexi sunt vt commode nequiuerint, nisi sub vno quæstionis titulo elucidari. Tractat quæstiones has Arist. postquam veterum opiniones refutauerat: in tribus capitulis. 5. 6. & 7. per triginta textus: nempe à. 41. vsque ad. 70. ¶Circa quæstionis titulum supponatur ex his quæ diximus quæstione prima conclusione. 5. nomine rei naturalis significare ré quæ in se habet principium sui motus. Est enim tam forma quam materia principium, aut actiuum, aut passiuum motus, quo ex his cópositum mouetur. Et ideo vtraque appellatur natura: atque adeo omne compositú ex materia & forma dicitur, & ens naturale, & proinde ens mobile, vt peramplius libr. 2. explicabitur.

Ens naturale.

¶Secundo notandum est ꝙ alia est quæstio, quot sunt causarú genera rei naturalis, alia vero, quot sunt principia: prima enim quæstio pertinet ad secundum librum: hæc vero, ad hunc primum. Enimuero, vt in comméto super tex. primum adnotauimus, differt inter principium & causam: principium enim solum dicit ordinem: causa vero dicit præterea influxum: sicut causa efficiens influit in effectum & finalis mouet efficiens ad agendum. Nó ergo accipitur hic principium generaliter pro quacúque causa: sed specialiter pro partibus essentialibus rei, & pro termino vnde incipit motus. Quo fit vt Deus, intelligentiæ, sol, & homo qui generant hominé, sint quidé causæ efficientes, non tamen principia vt in præsentiarum.

Princip. & causa.

Principiorum diffinitio.

¶Tertio notanda statim est diffinitio principiorum: quá tex. 42. designat Arist. vbi ait. Principia sunt quæ nec sunt ex alijs, neque ex alterutris, sed omnia alia sunt ex illis. Quæ quidem diffinitio de primis principijs rei naturalis intelligitur. Ad cuius euidétiá considerandú est, ꝙ ly, ex, quanuis nonnunquam generaliter accipiatur vt dicat habitudines aliarú causarú, tñ proprie dicit habitudiné principij essentialis, aut termini à quo. Et ita accipitur in præsentiarum. Vnde Aristo. primis duabus particulis intendit docere simplicitaté primorum principiorum. Intelligit ergo quod principia prima non fiunt ex alijs neque ex alterutris tanquam ex principijs essentialibus. ¶Ex quo sequitur primo ꝙ elementa, ex quibus generatur mixtum, nó sunt prima principia, cum quia fiunt ex alijs táquam ex principijs essentialibus, puta ex materia & forma, tú quia mixtum non fit ex illis táquam ex partibus essentialibus, sed ex eorum actione, vt primo de generatione est videre. Sed tam materia quá forma, quia neutrú fit ex alijs tanquá ex principijs essentialibus: neq; ex alterutris, quia nec materia est pars essentialis formæ, nec forma pars essentialis materiæ: sed ex illis táquá ex partibus essentialibus componuntur omnia corpora: fit vt sint prima principia. ¶Sequitur secundo, nihil rationi primorú principiorum obstare, ꝙ tam materia quá forma diuisibilis cóponatur ex suis partibus integralibus, nam partes integrales non censentur hic nomine principiorú, nec cópositio ex partibus integralibus repugnat principiorú simplicitati. Neque rursus est contra naturá principiorum, salté formæ, fieri ex alio tanquá ex causa efficiente: ad quod materia habuerit causam efficiété, non cognouit Arist. ¶Sequitur tertio ꝙ neque obstat principia fieri ex alterutris vt ly, ex, dicat habitudinem alterius causæ, quá essentialis: forma enim fit ex materia, tanquá ex subiecto de cuius potentia educitur, & vicissim materia fit ex forma, seu per formam: quia materia esse in actu naturaliter nequit nisi per formam. ¶Considerandum est præterea ꝙ illa diffinitio non solú conuenit principijs intrinsecis, puta materiæ & formæ: sed etiam priuationi, quia loquitur hic Aristote. de principijs vt se extendunt ad principia contraria: & vt quam primum videbimus inter solam priuationem & formá est contrarietas. Ob idque tertia particula, scilicet, ꝙ alia fiant ex illis, intelligenda est, aut tanquam ex partibus essentialibus aut tanquá à termino à quo, quemadmodum priuatio est principium. ¶Quod si arguas cælos esse entia naturalia, qui tamen non sunt facti ex priuatione, quia materia cælorum nunquam caruit forma quá habuit. Rñdetur quod Arist. solú intelligit omnia quæ fiút per generalem generationé, fieri ex his tribus principijs: cæli vero secúdú Aristot. nullatenus sunt facti: & secundú rei veritaté: nó sunt ex subiecto facti, sed creati ex nihilo. ¶Quarto principaliter adnotandum est quòd de numero & cótrarietate principiorú duodecim veterú opiniones recensuit Arist. in tria fere membra principalia diuisas. Sex enim fuerunt opiniones ponentium vnicum principium. Prima Melissi credentis vnicum esse principium infinitú & immobile. Qui nullam videtur posuisse contrarietatem: obidque omnium pessime philosophatus est, Quá partim super tex. 13. & rursus super tex. 23. explicuimus. Secunda fuit Parmenidis opinantis vnicú fuisse principium secundú rationem, & illud finitú: quia omnia sunt vnú secundú rationé, & vniuersum est finitú: sed tamen secundú apparentiam sensuú posuit cótrarietatem calidi & frigidi, quá appellauit ignem & terram. De qua loquutissimus tex. 25. & tex. 41. Tertia fuit opinio Thaletis, philosophantis principium esse aquam. Et quarta Diogenis & Anaximenis, credentiú esse aerem. Et quinta Heracliti credétis esse igné. Ac denique sexta aliorú credétiú esse aliquid medium inter aquam & aerem, aut inter aerem & ignem. Qui omnes quatuor naturaliter loquétes ponebant principium esse mobile: atque adeo ponebant ra-

Duodecim opiniones antiquorú.

ritatem & densitatem,tanquam duo contraria. De quibus super text. 32. mentionem fecimus.

¶ Tres aliæ fuerunt opiniones in alio extremo, ponentium infinita principia. Anaximander enim primus, & inde Anaxagoras posuerunt infinita principia similaria, id est, eiusdem speciei esse principia in vnaquaque specie: & alia infinita alterius speciei essentialis in alia specie: vt infinitas particulas carnis, infinitas ossis. &c. Quæ quidem (aiebant) fuerunt separatæ ab vno chao, in quo omnes fuerunt ab initio permixtæ. Nisi quod differebant; vt super eundem text. 32. explicuimus, q̄ Anaximander putabat illud chaos fuisse primum principium & causam similarium particularum. Anaxagoras vero cōtra opinabatur illas similares particulas fuisse causam illius chaos. Isti proprie non ponebant principia contraria propterea quod omnia dicebant actu latere in quolibet, quod est contra naturam contrariorum. Tertia vero, atque inter omnes noua, fuit opinio Democriti, qui ponebat infinitas atomos, omnes omnium rerum eiusdem speciei essentialis, differentes autem positione & figura, vt text. 41. late expositum est. Qui quidem proinde quodammodo etiam ponebat principia contraria. ¶ Tres denique præterea fuerunt in medio opiniones ponentium principia plura vno, finita tamen: nam Plato posuit duo contraria ex parte materiæ, puta magnum & paruum, vt super text. 32. dictū est. sed principium formale dicebat esse ideam vniuscuiusque speciei. Pythagoras vero: cuius opinionem super text. 48. expositam fecimus, ponebat par & impar esse principia contraria. Duodecima denique, atque adeo omnium vero proxima, fuit opinio Empedoclis, de qua super textū. 32. sermo à nobis habitus est. Qui quidem ponebat principia omnium rerum esse quatuor elementa: in quibus itidem est cōtrarietas, ex quorum inuicem actione mixta generantur vniuersa. Omnes isti philosophi, præterquam Melissus & Anaximander & Anaxagoras, quodammodo ponebant duo principia contraria circa vnum tertium subiectum.

His præsuppositis (vt literam Aristotelis in epilogum colligamus) sex Aristotelis conclusionibus respondet ad hanc quæstionem. Prima fundamentalis est tex. 41. Principia rerum naturaliū sunt contraria. Non intelligitur vniuersaliter de omnibus, sed particulariter, q̄ in vnaquaque generatione cōcurrunt aliqua principia contraria. Hanc primum probat authoritate omnium fere antiquorum preter Melissum vt diximus & Anaxagoram. Omnes quippe alij in hac sententia consentiebant: coacti vt ait Commenta. experientia. Compertum enim est nihil generari, nisi vbi aliud contrarium corrumpitur. Vnde palam fit in omni generatione duo esse contraria, quorum vnum alterum pellit, vt sibi simile gignat. 1. Cōclusi.

¶ Ratione præterea id probat. Illa enim, inquit, quæ neque ex alijs fiunt, neque ex alterutris, sed omnia alia fiunt ex illis, sunt prima principia: at prima contraria sunt huiusmodi: ergo prima contraria sunt prima principia, & per conuersionem principia sunt contraria. Minor quoad duas priores particulas patet exemplo in prædicamento qualitatis. Album enim & nigrum, & dulce & amarum, quæ sunt contraria secundarum qualitatum, fiunt quidem ex temperamento primarum, puta caloris & frigoris cum humido & sicco. Et fiunt item quodammodo ex alterutris. Nam colores saporesque medij rationem extremorum participant, vt in cōmento. 59. dicebamus. Primę autem qualitates, vt calor frigus, neque ex alijs fiunt neque ex alterutris, scilicet, ex commixtione vnius cum alio. Tertiam vero particulā, scilicet, q̄ omnia fiunt ex contrarijs, probat Aristotel. text. 43. quia vnumquodque fit ex suo contrario seu ex sua propria priuatione, vt album, ex nō albo: & homo, ex non homine. Cuius ratio est hæc: quia fieri aliquid simpliciter, est acquirere nouum esse quod antea non habebat: & fieri tale, est acquirere nouum esse tale. Et ideo ordo necessarius generationis exigit ignem. v.g. fieri ex eo quod nō erat ignis, & album ex eo quod non erat album. At quia naturaliter nihil ex nihilo fieri potest, consequitur, vt vnaquæque forma producatur ex negatione sui in subiecto apto nato ad illā recipiendā, vt ignis necessario fit ex materia, quæ forma ignis carebat, & albū ex subiecto, qđ carebat albedine. Quæ quidē negatio in subiecto proprie appellatur priuatio, vt habetur. 4. meta. text. 4. Atque adeo principia contraria necessaria ad generationem sunt forma & priuatio, scilicet, in accidentalibus productionibus, forma accidentalis & priuatio: & in generatione substātiæ, forma substantialis & priuatio. ¶ Attamen si rem oculatius inspicias, iter has priuationes necessarias vna sola est proxima & per se requisita: aliæ vero sunt remotæ. Exépli gratia. Animal fit necessario ex non animali: sed tamen proxima priuatio est illa quæ accidit materiæ ratione proximæ formæ cui succedit forma animalis. Equus enim nō fit immediate ex ligno: sed ex semine: nec ex semine quomodocūq;: quia in semine mediāt multæ formæ ante introductione formæ equi sed equus fit proxime ex non equo, id est ex proxima priuatione ad formā equi, puta ex embrione. Et hoc est quod adnotauimus in expositione text. 43. q̄ non album aut nō equus potest accipi infinitanter pro quocunque quod non est equus: & alio modo priuatiue pro illo subiecto quod est aptum in proxima dispositione ad formam equi. Et isto modo accipitur priuatio quando dicit Aristotel. q̄ priuatio & forma sunt duo principia contraria necessaria ad generationem. Atqui non solum in animalibus, verum in aliorum generatione id experimur. Nō enim ex ligno immediate fit ignis, aut cineres: sed prius euaporatur humidum, quod conuertitur in flammam, & quod restat conuertitur in carbonē inflāmatum: quod iam non est lignū. At carbo partim resoluitur in fauillas: partim in cineres. Nec sarmentum immediate vertitur in vinum, sed in gemmam & gemma in vuā: ex qua matura fit vinū. Et ideo vinū fit ex nō vino, nō quidem infinitanter: quia nō fit ex lapide: sed ex vua & vua ex gēma. Quemadmodū formæ artificiales nō educuntur de quacunque materia quomodocūque informi: quia statua non sculpitur in aqua, aut in lana, sed in ere, aut marmore, aut duris alijs similibus. Hoc est physicæ studiosis mente seruandum. ¶ Ex quo sequitur primo q̄ principia contraria non sunt necessaria ad cōpositionē rei in facto esse, sed solum ad generationē in fieri: cum enim ex aqua generatur ignis, in igne genito non manet, nisi tantum materia & forma: sed tamen dū generatur necesse est qđ generet ex nō igne. i. ex ꝓpria priuatione ignis in subiecto. ¶ Sequitur secūdo, q̄ nō appellat Arist. principia cōtraria generatiōis, formas substātiales, aut eorū accidētia, sed formam & priuationē: nā forma quæ expellitur, saltim inquantū est quid positiuum, non habet rationē principij in generatione: cū potius corrūpatur tanq̄ obstans generationi. Sed tñ cū de ratione huius, quod est fieri, sit nouum esse acquirere, optime dictum est, priuationē formæ ꝓcedētē esse principium

Fieri.

Priuatio maxima.

cipium tanquam necessarius terminus à quo in ordine generationis. Tametsi vt quæstione. 8. videbitur non nunquam priuatio accipitur pro toto, quod corrumpitur in generatione: fit enim ignis ex aqua quæ est non ignis: & homo ex semine. ¶Sequitur tertio quantam huic textui violentiam inferant, qui hác principiorum contrarietatem nominibus tribuere contendunt. Buridanus. Buridanus enim (cui aliqui ex nominalibus consentiunt) in hoc lib. quæstione. 14. affirmat Aristotelem, vbi dixit, priuationem & formam esse contraria, terminos accipere materialiter. Nam priuatio, inquit, nihil in re ponit: sed oppositio priuatiua est termini significantis idẽ subiectum, quorum vnus connotat aliquam formam, alter vero carentiam illius, vt ly, cæcus: & ly, videns, significant oculum. Sunt ergo secundum eum principia generationis contraria ad hunc sensum, quod isti duo termini generatio formæ ignis & priuatio eius: significant eandem materiam: sed tamen priuatio connotat ꝙ careat forma, & generatio ꝙ illam acquirat: & ideo in generatione prius verificatur de materia terminus priuatiuus, quam positiuus, & in corruptione, econuerso. ¶Hunc alias bonum authorem, citauerim, si forsan quosdam huius ætatis persuasos habere possim, ne nominaliter perseuerent physicam tractare. Nã quicquid de vniuersalibus, distinctionibusq; metaphysicis senserint, tamẽ physicas (quæ rerũ sunt) cõditiones: nulla est causa vt nominibus tribuant. Enimuero quis credat cũ Aristot. dicit principia esse contraria, principia accipere pro terminis? nam cum generatio hominis à parte rei contingat, esto nullus esset conceptus, quomodo termini principia sunt generationis hominis? Item Aristo. probauit principia esse contraria, quia album: inquit: fit ex non albo: & musicum ex immusico: terminus autem non fit ex termino: sed album ex nigro, & homo musicus ex ignorante musicam. Item probat ipse inferius tria esse principia: quia duo contraria nõ possunt inuicem se expellere, nisi circa idem subiectum, quod sit tertium principium: expellere autem actio realis est & non sola significatio terminorum. At non opus est in re manifesta, verba prodigere.

Ad. 1. prin. Igitur ad primum argumentum principale conceditur principia substantiæ esse substantias, seu partes substantiæ. Conceditur que subinde non esse proprie contraria, sed largo modo, idest: priuatiue opposita. (Substantiæ nihil est cõtrarium.) ¶At non ab re ambigere quisque pót, cur substantiæ nihil est proprie contrarium: saltem formæ substantiali. Arguitur enim sic. Calor & frigus eo dicuntur contraria, quia sunt duo entia positiua in eodem subiecto repugnantia: sed pariter repugnãt forma ignis & forma aquæ: ergo pari modo sunt contraria. ¶Et confirmatur. Calor & frigus dicuntur proprie cõtraria, quia vicissim se ab eodem subiecto pellunt: sed formæ substantiales ignis & aquæ pariter se expellunt quin etiam actio prius & principalius est formarũ substantialium, quam accidentalium: ignis nanque principalius agit per formã substãtialẽ, quã per calorem qui est velut eius instrumentũ. ¶Et præterea arguitur authoritate Arist. qui. 1. de cælo text. 20. ait cælũ esse incorruptibile: quia nihil est illi cõtrariũ: insinuans aquã propterea esse corruptibilem, quia ignis est ei contrarius, &. 2. de gene. tex. 24. expresse ait elementa esse cõtraria. Quod si formæ substantiales proprie sunt cõtrariæ, melius hoc modo saluabitur principia generatiõis esse contraria, cum in omni generatione necessario concurrant duæ formæ, (Contraria.) quarum altera eijcitur, altera vero inducitur. ¶Respondetur quòd contraria (quod bene considerandum est) sunt duo extrema contra se posita, extrema vero non sunt: nisi respectu alicuius certæ latitudinis, vt albedo & nigredo sunt extrema in latitudine colorum: & calor summus summumque frigus, in alteratione. Et ideo ait Aristot. ꝙ contraria sunt quæ maxime distant. Hinc sequitur ꝙ contraria non sunt, nisi vbi est magis & minus: vt sit ꝑgressus ab vno ad aliud. ¶Sequitur secundo, ꝙ illa proprie sunt contraria, quæ per se ipsa se expellunt: ad quod necessario requiritur ꝙ sub gradibus remissis possint esse in eodẽ subiecto. Exempli gratia: calor & frigus proprijssime sunt cõtraria, quia vtrunque recipit magis & minus, obidque frigidum fit calidum progressu quodã intẽsionis, dũ simul in eodem subiecto paulatim remittitur frigiditas & intenditur caliditas: sicut mobile localiter ab vno extremo per medium peruenit in aliud. Et ita ex nigro per media fit album: & ex dulci amarũ. Quapropter Arist. ait illic ꝙ contrarietas est perfecta oppositio: nempe ꝙ album non perfecte cõtrariatur pallido aut rubeo, sed tantum nigro. Et quia inter prædicamenta sola quantitas recipit magis & minus, in illa sola est contrarietas. ¶Quocirca, vt S. Tho. 11. met. lect. 12. refert, antiqui credentes formas substantiales esse contrarias, posuerunt illas esse accidentia intensibilia & remissibilia. Et Commenta. 3. cæli commen. 67. volens formas substantiales elementorum esse proprie contrarias, posuit proinde illas intensibiles & remissibiles: & ideo ex vno errore in alterum prolapsus est. Qua de causa Aristot. in prædicamentis cuicunque prædicamento attribuit nõ suscipere magis & minus, & subinde asserit non habere contrarium. ¶Dum ergo quæritur cur substãtiæ nihil est contrarium. Respondetur ꝙ de substãtia totali, quæ est in recta linea, manifesta est ratio: quia non recipitur in subiecto, & actio contrariorum est circa aliquod subiectum. De forma vero substantiali ratio est, quia cum forma substãtialis non recipiat magis & minus, nõ proprie duæ formæ sunt extrema vnius latitudinis: sed excedũt se indiuisibiliter, sicut numeri. Est ergo inter formas substantiales repugnantia: non tamẽ contrarietas proprie. ¶Vnde ad argumentum respõdetur, ꝙ quãuis actio proprie attribuatur formis substantialibus, nõ tamen proprie attribuitur eis contrarietas: eo quod non per se ipsæ immediate expellunt, sed per accidẽtia, quæ proprie sunt contraria. Non enim vnum immediate expellit alterum, nisi quando ambo sunt sub gradibus remissis in eodem subiecto: quod non conuenit formis substantialibus, sed earũ accidentibus. Et in hoc sensu ait. Arist. quod elementa contrariantur: quia vltimũ vẽdicant sibi propria accidẽtia contraria: quæ quidẽ accidentia cum non sint in cælo, nihil est illi contrarium. ¶Et ideo Aristotel. hic in duobus condemnat antiquos de contrarietate principiorum. Primo quod ponebant illa esse accidentia: & secũdo quod appellabant principia: illas formas, quarũ vna expellit aliã: cum tamẽ illa quæ expellitur nõ habeat rõnẽ principij: priuatio vero habet rationem principij à quo. ¶Quod si quis forte percõtetur, quo ergo oppositionis nomine appellatur illa quæ est inter duas formas substãtiales? Respõdetur ꝙ nullo illarũ quatuor, quas tractat Arist. 10. meta. Neque enĩ sunt cõtradictoriæ, nec relatiuæ, nec priuatiuæ, nec cõtrarie oppositæ: sed speciali nomine dicũtur diuersæ. Quapropter postq̃ loco modo citato disputauit Arist. de his quatuor oppositionũ generibus, subsequẽter tex. 24. tractat de eodẽ & diuerso, quales sunt formæ substantiales. ¶At vero quia inter huiusmodi for- (Diuersæ.)

mas quippe quæ se habent vt numeri, vna semper est alia imperfectior, illa virtualiter includit priuationē perfectioris. Et inde est vt ex diuersitate formarum substantialium nascantur differentiæ diuidentes genus & constitutiuę specierū, sensibile insensibile, irrationale, quę explicantur per modum habitus & priuationis. Nihilominus tamen vtraque differentia designat aliquid positiuum. Et hæc de oppositione formarum substantialiū, & differentiarum diuidentium genus, obiter quidem, non tamen prorsus absque proposito dicta fuerint. ¶ Et per hæc patet responsio ad primam confirmationem. Respondetur enim, quod quanuis alia sit oppositio priuatiua à contrariorum oppositione, nihilominus generali nomine illa quæ priuatiue opponuntur dicuntur cõtraria. Et præsertim: quia priuatio formæ quæ gignitur conuenit materiæ ratione formæ substãtialis diuersæ, & quodammodo contrariæ. Qua de causa maiori ratione possunt forma & eius priuatio dici cõtraria: quia agens per actionem contrariorum accidentium expellens diuersam formam, expellit quodãmodo priuationem introducens propriam formam, ad modum contrariorum. ¶ Et ad Buridanum & eius sequaces, arguentes quod priuatio nihil est, & per consequens nulli contrariatur, respõdetur ꝙ satis est sola ratione differre à materia, vt contrarietur quodammodo formæ: non enim ita sunt negandæ distinctiones rerum, vt modi loquendi philosophici permutentur. Tunc enim secluso quocunque conceptu & nomine, materia à parte rei quatenus priuatur forma ignis, quodammodo opponitur formę: quia est sub opposita forma, hoc satis est vt concedamus formam & priuationem à parte rei esse contraria. ¶ Ad secundam confirmationem negatur aliquam esse in Aristotele contradictionem. Et ad primam iam responsum est nihil obstare, & principia substantiæ nõ esse accidentia, sed partes substantiæ: & formam nihilominus & priuationem esse largo modo contrarias: licet substantiæ nihil sit proprie contrarium.

Ad primam confir.

Ad secundã confir.

¶ Ad secundam vero quidam respondent, ꝙ cum prius dixit contraria non fieri ex alterutris, accipit contraria in abstracto: calor enim non conuertitur in frigus: quãdo autem subiungit, ꝙ album fit ex non albo, accepit illa in concreto: idem enim subiectum, quod prius est nigrum, postea est album. Sed tamen aliter forsan proprius respondetur ad intentionem Arist. quod prius dixit contraria non fieri ex alterutris, tanquam ex partibus essentialibus: sicuti non fiunt ex alijs, denotans ꝙ principia debent esse simplicia: sed postea dixit ꝙ vnũ contrarium fit ex altero tanquam ex termino à quo, siue in concreto siue in abstracto. Dixit enim hoc ad ostendendum quomodo principia sunt cõtraria: nempe quomodo calidum fit ex non calido: & calor, ex priuatione caloris: ignis fit ex nõ igne, & forma ignis ex eius priuatione in subiecto apto. ¶ Ad tertium membrum respondetur ꝙ text. 50. non dixit vniuersaliter omnia principia permanere in cõposito: sed intelligit de principijs quæ sunt per se principia intrinseca, puta materia & forma: vt quæstione sequenti monstrabimus: priuatio vero quæ contrariatur formæ & est principium generationis tanquam terminus à quo, non manet simul cum forma. Et ideo nulla est contradictio.

Articul⁹ secundus. Subsequitur in secundo articulo secundum membrum quæstionis. Ex hac ergo secunda conclusione quam toto capit. 5. tractat Arist. ratiocinatur numerum principiorũ. Qua propter in tex. 50. subdit hanc secundam conclusionem. ¶ Principia rei

2. Conclu.

naturalis sunt plura quam vnum. Quæ sequitur ex superiori hoc modo. Principia sunt contraria: sed nihil est sibi ipsi contrarium, vt habetur in prędicamentis capi. 6. ergo plura sunt vno principia. ¶ Tertia conclusio est etiam in eodem tex. Principia sunt infinita. Hãc probat illic quatuor rationibus, quia, inquit, aliàs principia non essent cognoscibilia, & per consequens nec totum ens naturale. Et præterea quia frustra fit per plura quod potest fieri per pauciora: atque alijs duabus rationibus, quæ in commento abũde expositę sunt. ¶ Quarta cõclusio est in tex. 51. Principia sunt plura quã duo. Hanc probat illic tribus rationibus, quas in commẽtis lucide habes expositas. Omnes autem huc tendũt. Principia debent esse contraria: sed duo contraria non possunt inuicem agere & pati, nisi circa vnum subiectum: ergo ponendum est tertium principium quod sit subiectum illorum cõtrariorum. Secunda ratio est. Illa principia debent esse partes substantiæ: ergo non sunt accidentia: sed substãtiæ proprie nihil est contrarium: ergo principia proprie non sunt contraria, sed tanquã priuatiue opposita: priuatio autẽ nõ est, nisi in subiecto apto ad recipiendã formã, ergo præter priuationẽ & formã, quæ sunt duo principia, est etiam subiectum quod est tertium. Quod adhuc Arist. cõfirmat authoritate antiquorum. Et sic habetur principia sunt saltem tria: quæ est prima pars huius exclusiuæ principaliter intentæ, tantũ sunt tria principia. Quinta conclusio est in text. 56. Principia rerum naturalium non sunt plura quam tria: quæ est altera exponens. Probatur. Vnum par primorum contrariorum sufficit ad oẽs generationes quæ sunt in vniuerso, & vni contrarietati sufficit vnicũ subiectum: ergo tm̃ sunt tria principia. Maiorẽ non probat Aristo. sed supponit tanquam notam. Explicat tñ eam Themistius hoc modo. Si essent plura contraria quam duo, aut quicquid generaretur ex duobus contrarijs posset mediate vel immediate generari ex alijs duobus aut non: si sic tũc plura quam illa duo essent superflua. Si vero non, tunc sequeretur primo quod non omnes substantiæ generabiles & corruptibiles reducerẽtur ad idem genus principiorum: quod est falsum, quia cũ substantia sit vnius generis, principia debent esse vnius generis. Secundo sequeretur ꝙ deberent esse infinita contraria: nam eadem ratione qua ponuntur plura quam duo, non posset diffiniri eorum numerus. ¶ Dubitatio tamen est hic non contemnenda (quam super text. 57. partim tetigimus) circa istam quintam conclusionem, quomodo duo tantum contraria omni sufficiant generationi. Arguitur enim sic. Alia principia sunt contraria in motu locali, puta à supremo loco ad infimũ) qualis est motus grauium) vel econuerso (qualis est motus leuium) vel à dextro in sinistrũ: qualẽ. 2. cæli ait Arist. esse motũ cæli. Aliæ sunt, eædẽque plurimæ in motu alterationis, scilicet, a calido in frigidũ, ab albo in nigrũ, &c. & aliæ in motu augmẽtationis & diminutionis, scilicet, à paruo in magnũ & econuerso. Quin etiam in generationibus substantiarum sunt diuersa cõtrarie principia, nam alia est contrarietas principiorum in generatione ignis ex ligno, & alia in generatione animalis ex semine: atque alia in generatiõe cadaueris ex homine. Nam contrarietas formæ & priuationis est ratiõe diuersitatis formarum quarũ altera expellitur & altera introducitur, istæ aũt formæ differũt in specie diuersis generib⁹: ergo & cõtrarietates principiorũ sunt diuersæ: & ꝑ cõsequẽs nõ sunt tãtũ duo principia cõtraria, atque adeo neque principia oĩa sunt tãtũ tria. ¶ Ad hanc dubitationẽ respondetur primum omnium, ꝙ hic non est ser

3. Conclu.

4. Conclu.

5. Conclu.

fermo de contrarietate extremorum inter alios motus, sed de contrarietate principiorum generis substantiæ. Verum est tamen quod tex.42.& rex.50.insinuat Aristot.in vnoquoque genere esse vnam primam contrarietatem ad quam omnes illius generis reducuntur: quod ambobus in locis ferme declarauimus. Sed restat adhuc considerare quod prima contraria possunt intelligi dupliciter:aut quia sunt vniuersalissima in prædicando,aut quia sunt prima in efficiendo.

Prima contraria.

Prima contrarietas in prædicando,authore Aristo.10.meta.tex.15. est habitus & priuatio, quippe ꝙ reliquæ omnes participent rationem huius, vt commento.42. dicebamus. Imperfectius enim duorum contrariorum virtualiter includit priuationem alterius. Vnde eodem libr.tex.7. ha betur ꝙ nigrum est priuatio albi. Et pariter relatiue opposita vt maius & minus:nam de contradictorie oppositis manifestum est ꝙ vnum dicit negationem alterius. Isto ergo modo possumus dicere priuatiuam oppositionem esse primam:quia vniuersaliter prædicatur de quibuscunque oppositis:& præcipue de his quæ diuidunt genus,vt,sensibile & insensibile,rationale & irrationale,&c, Alio modo dicuntur aliqua prima contraria primitate efficiente:quomodo in genere qualitatis caliditas & frigiditas sunt prima contraria:sane ex quibus omnes aliæ qualitates secundæ efficiuntur. Et quanuis humiditas & siccitas annumerentur etiam primis qualitatibus,tamen quia sunt passiuę, sunt posteriores caliditate & frigiditate,quæ sunt actiuę. Quando ergo hic dicit duo prima contraria sufficere, vt sint principium omnium generabilium & corruptibilium, intelligit duo prima vtroque modo:nam in omni generatione concurrunt principia quæ se habent vt habitus (seu forma) & priuatio. Et hæc etiam sunt prima quodammodo in genere causandi, quoniam simplicissima principia ad generationem substãtiæ sunt forma & priuatio,quæ sese vicissim expellunt circa eandem materiam.Et quia omnia accidentia cóproducuntur ad productionem substãtiæ,sunt simpliciter prima. ¶Ex quo sequitur accidentia quæ per alterationem præcedũt generationem nón habere rationem principiorũ,sed sunt instrumenta quibus res corrumpitur,vt materia spolietur forma,& nouã possit recipere,vt quæstione sequenti euidentius monstrabitur. ¶Ex his rursus quæ dicta sunt elicitur solutio vulgatissimi cuiusdam argumenti quod est hoc Cuiuscunque rei,dum gignitur,sunt sua principia ab alijs alterius rei, aut specie,aut numero distincta:& sunt res genitę innumerę,imo secundũ Arist. fuerunt & erunt infinitę:ergo aut infinita,aut saltẽ quã plurima sunt principia. ¶Ad hoc argumẽtum , qui plus nimio terminis & nominibus assueuerũt,explicant tria esse principia,hoc modo.

Tria principia.

Tres sunt termini nó synonymi omnia principia generationis significantes,scilicet, materia & forma & priuatio, At vero postquam principia sunt merę res,non opus est ad terminorum significationes appellare : sed satis exprimitur in hoc sensu propositio Arist.Cuiuscũq; generationis substãtię tria sunt prima principia, Et multo significantius exprimitur,si ly,principia faciat suppositionem simplicẽ & non descendamus personaliter ad singula. Vt cum dicimus, tria sunt principia rerum naturalium , sensus sit. Tria sunt principiorũ genera,scilicet, materia forma & priuatio. Quemadmodum dicimus tantum decẽ sunt prædicamenta,idest,decem sunt rerum genera. Enimuero forma ignis,forma arboris,& forma equi & formæ vniuersæ substantiales in ratione principij sunt eiusdẽ generis:quia concurrunt tanquam principium formale in generatione. Et pariter omnes priuationes in ratione termini à quo sunt eiusdem generis. Nam de materia omnium generabilium nulla est ambiguitas , cum sint omnes eiusdem speciei.

Sexta demum conclusione ex propria sententia respondet Aristot.rext.67.ad vtrumque membrum quæstionis,hoc tenore. Principia quodammodo sunt vt duo , quodammodo vt tria, & quodammodo vt cótraria.

6. Cóclusi.

Duo principia intrinseca.

Intelligit esse quodammodo vt duo, eo ꝙ principia intrinseca rei genitę sunt tantũ duo, eadẽq; realiter distincta,scilicet,materia & forma. Atqui ꝙ tãtũ hæc principia sint intrinseca, probat Phil. rext. 65.hac ratione.Ea ex quibus per se cóposituũ fit & factũ est,sunt eius principia:sed tãtũ materia & formã sunt huiusmodi:ergo.Ex quibus(inquit)fit & factum est,ad excludẽdũ priuationẽ, quæ est principiũ & terminus à quo generationis in fieri,nó tñ in facto esse:quia nó manet in cóposito,& ideo nó est eius principiũ per se. Qđ aũt materia,& forma sint per se principia rei iam factę: probat,quia resolutio cópositi fit in materiã & formã & vnũquodqne cóponitur ex ijs in quæ resoluit. Intelligit verũtñ esse principia quodammodo vt tria, quia omnia simul principia includẽdo principiũ à quo sunt tria ratione:nam priuatio quæ est principiũ per accidẽs licet sit idẽ numero cũ materia, differt tñ ratióe. Quod autẽ priuatio sit principiũ per accidẽs ꝓbat tex.66.quia res fit ex materia in quãtum accidit ei priuatio formæ quæ gignitur,& per cósequẽs fit ex priuatione tanquã ex termino à quo. Intelligit denique esse quodãmodo vt contraria:quia forma & priuatio sunt contraria. Veruntñ nó dicit simpliciter esse contraria:quia non omnia principia sunt contraria:materia enim non contrariatur formæ. In summa,comparando materiam ad formam,dicit esse quodammodo duo : verum cóparando eam simul ad priuationem, dicit esse quodãmodo tria. Rursus conferendo formam cum priuatione, dicit esse vt contraria, innuens ꝙ si consideretur in ordine ad materiam,non est illi contraria.

Ad. 2. prin.

¶Ad secũdum igitur principale argumentum respondetur, ꝙ Arist. loquitur hic de principijs secũdũ propriam nominis significationẽ, vt notabili secũdo in principio quęstionis explicuimus, scilicet,pro illo quod pertinet intrinsece ad ordinẽ generationis,& ideo efficiẽs & finis nó numerantur inter principia. Sed cum arguitur,aut intelligitur de principijs intrinsecis & per se,aut de extrinsecis & per accidens tota difficultas est de priuatione, quæ nec est intrinseca rei genitæ,nec proinde principiũ per se illius, sed per accidens vt tex.66.docet Aristotel.cuius contrarium videtur dixisse in textu.43.

¶Et arguitur quòd si priuatio est principium per accidens,non esset asserendum proprie principiũ quia principia per accidens sunt infinita:& ideo non cadunt sub scientia.

¶Ad hoc respondet Commentator cómẽro. 66, ꝙ priuatio licet sit principium per accidẽs,est tñ necessariũ. Sicuti propria passio,licet sit accidẽs. est tñ necessaria. Et ideo Ari.nec loquitur hic de solis principijs per se, nec de oĩbus per accidẽs:sed de necessarijs. Attamẽ cótra hanc expositionẽ videt̃ esse ꝙ diximus. 1. posterio, q.3.de intentione Arist.ꝙ idẽ est necessariũ & per se,nihil enim necessario rei cóuenit,nisi quod per se. i.ab essentia sua cóuenit,vnde & propria passio facit secundũ modum per se.

Priuatio.

¶Aliter ergo arbitror esse dicẽdũ:scilicet,ꝙ priuatio si cóparetur ad materiam,est quidẽ accidẽs illius:item si comparetur ad cópositũ quod gignitur,est

tur,est etiam principium per accidens: quia non dicit aliquod positiuum influens in compositum, sicut vera causa:neque permanet in illo tanquam pars eius essentialis:sed est eius principium per accidens ad hũc sensum ꝙ cõpositum fit ex materia cui accidit priuatio. Et hoc intendit Aristo.tex.66.Si tamen priuatio comparetur ad generationem ipsam,tunc non est solam necessarium principium: sed quodammodo intrinsecum & per se intrans diffinitionem generationis & corruptionis.Et hoc voluit dicere,textu.43.generatio enim est mutatio à non esse ad esse corruptio vero mutatio ab esse ad non esse,vt habetur.5.huius text.7.Cum ergo quæritur de quibus principijs determinat Aristote. esse tria respondetur quod nec de solis principijs intrinsecis & per se entis naturalis,nec de omnibus extrinsecis & per accidens sed de intrinsecis & per se generationis entis naturalis:quę sunt terminus à quo & terminus ad quem & subiectum. Generatio.

¶Quod si interroges quomodo fieri potest, vt aliqua sint per se principia generationis,quæ non sunt rei genitę.Respondetur. Idcirco ꝙ alia est diffinitio rei naturalis,& alia generationis eius:res enim naturalis diffinitur physice per solam materiam & formá: est enim simitas nasi cauitas: & homo animal compositũ ex materia & anima rationali. Et per hoc probat Aristot.hæc duo tantum esse principia intrinseca rei naturalis,vt supertextum.65.exposuimus.Generatio vero est mutatio substantiæ de non esse ad esse:& corruptio mutatio de esse ad non esse:in quarum prima diffinitione ponitur priuatio,tanquam terminus à quo incipit mutatio: & in secunda tanquam terminus in quem desinit.

¶Sequitur consequenter,quæstio sexta.

¶Text.lxix.Hæc non sic vnum existens,&c.

Quæstio sexta.

¶VTRVM MATERIA SIT adeo pura potentia,vt nullam de se habeat actualitatem.

Ost numerum iam diffinitum principiorum,sequitur singulorum,singulis quæstionibus rimari naturam, quippe quorum cognitio plusquam dimidium est totius physicę scientię. Arguitur ergo quod materia non sit pura potentia.Materia per se est ens reale existens sine operatione intellectus, atque adeo reale subiectum formæ quam sustinet & conseruat:ergo de se est actu ens,& per consequens non est mera potentia.¶Et confirmatur. Materia differt à priuatione vt text,75.&.79.ait Arist.in hoc quod priuatio est per se non ens:materia vero est prope substantia,permanés in cõposito,ergo materia per se habet aliqué gradũ entitatis,& per cõsequés nõ est mera potétia.¶Et cõfirmatur secundo.Materia habet ex se veras proprias passiones:habet enim appetitũ formæ,vt habetur text.81.habetque potentiã.vnde educitur forma,vt habetur tex.78.quod est habere realé causalitaté respectu formæ, hæc autem,nisi rei quæ per se sit,competere non videntur:ergo materia per se est ens in actu. Item est per se principium,vt habetur tex.65.ergo est per se ens,quia entis principium est entis ens.

¶Secundo principaliter arguitur.Si materia esset pura potentia vt distinguitur contra actum,sequeretur ꝙ nec per diuinam potentiam posset esse materia sine forma(haberet enim tunc materia esse ita intrinsecè à forma,sicut corpus habet esse album ab albedine:ita enim se habet pura potentia essentialis ad esse simpliciter,sicut pura potentia accidentalis ad esse album)sed repugnat per quãcunque potentiam corpus esse album sine albedine:ergo ita tunc repugnaret, materiam esse sine forma. Consequens tamen inde apparet falsum quod cum materia & forma sint duæ res numero distinctę: vt enunciat Arist.tex.67.& neutra illarum sit pars alterius(in quo sensu dixerat Aristo.tex.43.principia non fieri ex alterutris)sequitur Deum posse materiam seorsum conseruare sine forma:sicuti formam potest sine materia.¶In contrarium est Arist.tex.69.vbi ait. Vnũ igitur principium hæc(scilicet materia)non sic vnum, neque sicens,vt hoc aliquid:vnum autem scilicet forma,secũdum quod ratio. Vbi docet materiam de se nõ existere nisi per formam.

Quæstio hæc duos habebit articulos. In primo respondebitur ad quæstionem & in secundo alia minora dubia circa naturam materiæ terminabuntur. Atqui primum omnium attente notanda est natura materiæ, quæ fundamentum est scientiæ naturalis.Et quo ab eius diffinitione sumatur exordiũ. Materia(vt text.82.habetur) est primum subiectum vniuscuiusque,ex quo fit aliquid cum insit,non secundũ accidés.Ait,primũ subiectum,ad differentiam subiecti accidentium,quorum subiectum,quo,est quantitas subiectum vero,quod,est totum compositum,vt.1. de generatione super text.24. dicturi sumus: materia vero est subiectum formæ substantialis, quæ præsupponitur accidentibus.Ex quo cum insit fit aliquid non secundum accidens, ad differentiam priuationis, quæ nec permanet in composito,nec proinde per se concurrit ad eius esse quia esse compositi non resultat ex esse priuationis,sicuti est esse materiæ & formæ.Et eadem particula excluditur terminus à quo includés formam contrariam.Fit nanque acetum ex vino:& tamen vinũ non est hoc modo materia(quia nõ manet in aceto)sed est terminus à quo.Et fit mixtum ex elementis quæ nõ sunt hoc modo materia:quia non manent formaliter in mixto. Tametsi etiam si manerent excluderétur per aliam particulam:quia non sunt subiectum primũ. At quia materia vt text.68.habetur innotescit per analogiá ad subiectũ accidétiũ & potissimum artificialium, prima cõparatio est ꝙ sicut subiectũ formæ accidétalis recipit à forma esse accidentale, puta esse album, aut calidum,&c.ita materia prima recipit à forma esse substantiale,idest,simpliciter actu existere.Vnde sicut prima substantia, id est,suppositum est primum subiectũ respectu omnium accidentium,eo quod illa sola simpliciter per se existit,ita materia,quia est subiectũ formæ dantis esse simpliciter,dicitur simpliciter prima materia & primum subiectum.¶Est tamen differentia quod prima substantia est subiectum accidentiũ: dans illis esse,quia esse accidentium non est aliud:quam inesse substátiæ:sed tamé prima materia nõ est ita subiectum, vt illo modo det esse formæ. Imo potius forma est actus per quem actu est materia, veluti albedo est forma per quam subiectũ est album. Quocirca materia sustinet quidem,conseruatque formam:at non proprie dando illi esse:sed tanquam potentia ad esse per formam.

Materiȩ diffinitio.

Comparatio materiȩ ad subiectũ acci.

¶Hinc sequitur secunda apprimèque notanda differétia,cur ex materia & forma fit vnum ens per se, tamen ex subie-

Vnũ per se

ex subiecto & accidentibus non fit vnum per se: quam docet Aristotel.8. metaphy. text.15. quia videlicet cũ forma substantialis aduenit materiæ, non aduenit enti quod simpliciter sit per se in actu ante aduẽtum formæ: ob idque non ponunt in numero forma & materia, vt duo simpliciter entia, sed quod resultat est simpliciter vnum, accidens vero aduenit enti quod per se est actu ens:& ideo forma & subiectum semper manent duo nó facientia vnum.In quo sensu intelligitur illa maxima. Ex duobus entibus in actu non fit vnum simpliciter.

¶Hinc sequitur tertia differentia quantum ad modum loquendi, quod proprie subiectum accidentium dicitur materia in qua:sed materia prima dicitur proprius materia ex qua(vt habetur in diffinitione Arist.ex quo &c.)Et ratio est, quod esse suppositi non constat tanquã ex partibus ex esse accidentium, sed potius subiectum communicat illis suum esse:licet vicissim recipiat ab illis denominationẽ accidentalem sed tamen esse suppositi resultat ex materia & forma,tanquam ex partibus essentialibus.

Potentia. His præiactis fundamentis circa quæstionis titulum notandum est, quod potentia & actus,quo ex opposito distinguuntur, multis modis dicitur,vt habetur.5.metaphysic. textu. 14: & copiosius lib.9.in principio. Vno modo actiue, sicut calor est potentia ignis ad calefaciendum aquam, & alio modo passiue, sicut siccitas ligni est potentia passiua vt bene sit combustibile:& tertio modo pro potentia subiectiua, sicut corpus recipit colorem & intellectus speciés.Et istis modis non accipitur in proposito.Non enim hic disputamus an materia habeat potentiam actiuam: neq; quærimus an sic habeat potentiam passiuam, vt sit combustibilis:aliæ nanque sunt, diuersæque huiusmodi quæstiones.Neque rursus ambigimus an materia sit potentia subiectiua respectu formæ: hoc enim notissimũ est. Sed accipitur hic potentia vt distinguitur cõtra actum substantialem vel accidentalem qui est esse. Et quærimus vtrum materia in sua ratione formali includat actum huiusmodi: quemadmodum homo in sua ratione includit formam: & album includit albedinem. ¶Ad quam quidem quæstionem respondetur tribus conclusionibus,Prima.Materia est verum ens actu existens seu entis ens, in alio existens.

1.Conclus. ¶Probatur:materia est vera pars substantiæ de qua simpliciter prædicatur esse: vt enim vera est hæc propositio,lignum est,ita & forma est, & materia est, nisi quod suppositum subsistit,partes vero non per se subsistunt: ens vero est particeps huius quod est esse: ergo materia est ens reale,actu existens in toto.Conclusio hæc præterea comprobatur argumẽto primo principali cum suis confirmationibus.

2.Conclus. ¶Secunda conclusio.Materia in sua intrinseca ratione formali non includit actum aliquem à quo formaliter sit.Et hoc est esse puram potentiam. Probatur. Actus & forma in quocunque genere idem prorsus est:sed materia prima,vt nomen ipsum sonat,nullam in sua ratione formam includit, quin potius omnem excludit: ergo materia nullam de se habet actualitatem. Probatur maior inductiue.Id quod aliquid est actu album,est forma accidentalis albedinis:& quo est actu calidum, est forma caloris.Et eadẽ ratione quo aliquid est actu equus, est forma equi:& quo aliquid est actu homo, est forma hominis,& ita discurrendo per omnia. Imo idem prorsus significat,esse actu tale,& esse formaliter tale, id est, á forma:ergo eadem ratione, esse si absolute dicatur est ab aliqua forma.Cum ergo materia de se nullam formã dicat,nullum in sua ratione includit actum.Et per consequens est mera potentia.Et confirmatur.Nulla res est simpliciter,nisi sit in aliqua certa specie substantiæ, puta homo,equus aut lignum,&c.sicut nulla res est qualis nisi in aliqua certa spetie qualitatis, nec quanta nisi in aliqua certa specie quãtitatis,&c. sed materia de se nullam dicit certam speciem:sed quid penitus informe: ergo in sua ratione non includit aliquem actum: sed est mera potentia.¶Hanc conclusionem intendit Arist.in text.præsenti.69.dicens ꝙ materia non est hoc aliquid sed aliud principium,scilicet,forma,est vt ratio. Quasi dicat. Materia nó habet esse:nisi per formam. Et textu. 71. ait ꝙ materia est prope substantia.i. in potentia vt subsistat per formã.Et text.78.ait materiã esse ens, non simpliciter,sed in potentia. Quod euidentius pronunciat.1.de gene.text.11.Et expresse.7.meta.tex.8.materia(inquit)secundum se,nec est quid nec quantum,nec aliquid aliorum generum. Hanc deniq; conclusionem Aristote.perscrutatus est aduersus antiquos:qui omnes in hoc pessime errabant,ꝙ principiũ materiale entis ponebant esse ens in actu includens formam:alij.s.aquam aut aliud quoduis elementum:alij vero res ipsas naturales latitare in quolibet.Vnde cogebantur negare generationem substantiæ simpliciter:nam enti completo in actu non potest aduenire forma,nisi accidentalis.Quapropter cum videret Arist.materiam esse aptũ subiectũ ad vniuersas formas,cognouit eam in sua ratione nudã prorsus esse omni forma. Sicuti oculus eo caret omni colore,vt accipere possit omniũ species colorũ.¶Tertia conclusio est.Materia non est nisi per formam. Hæc manifeste sequitur ex superioribus,hoc modo.Materia vere & realiter est(quæ est prima conclusio) & non est per se(vt habetur in secunda) ergo est per formam. Et hoc est quod ait.3.huius text.67.Materia continetur à forma.Et.1.de gene.text.83.Materia efficitur, vt sit in actu per formam.

¶Et confirmatur:quia esse actualiter idem est quod esse formaliter,& per consequens esse per formam. Itaq; sicut Petrus est albus per albedinem & æs est statua per figuram,ita materia simpliciter est per formam. Licet forte nonnihil differat,vt iam modo dicturi sumus.

¶Hæc denique omnia manifestiora fiunt nominibus, quibus græce materia & forma significantur. Materia nanque nuncupatur,hyle,forma vero,entelechia.Hyle autem in artificijs significat materiam,non quancũque, sed informẽ,vt est sylua lignorum & lapidum quæ edificio construendo congregata sunt.Et ideo in naturalibus proprie significat materiam primam omni penitus forma nudam.Entelechia vero significat formam, non quomodocunque,nam eidos,etiam significat formam. Sed eidos,quamuis communiter significet omnem formam etiam illam,quæ est pars compositi, tamen potius significat formam totius quam dicimus naturam hominis, aut equi,&c.Entelechia vero significat proprie formam.i.actum & perfectionem corporis vt distinguitur contra merã potentiam. Aliqui scribunt endelechiã per.d.sed tamen græce per.t.scribitur: nisi quod cũ.t. post.n.proferatur græce vt.d.latinum, aliqui transtulerunt per.d. ¶Et per hæc solutũ est primũ argm̃ cũ suis confirmationibus:ad formã eñ primi distinguitur maior,scilicet materia per se est ens reale,si enim ens dicat actũ essendi,hoc negatur:imo hoc habet per formã, vt expresse ait Aristo.locis iã mó citatis. Si autem ens accipiatur vt dicat essentiã partialẽ,quod est esse principiũ

Hyle, entelechia.

Ad primum argumẽtũ.

essentię compositi, hoc bene probat argumentũ, & cõfirmationes. Neq; sequitur. Materia est per se principiũ: ergo est per se actu, sed est per formam totius: sicutest ꝑ esse totius. ¶ Hinc sequitur ꝙ materia generabiliũ nec proprie est eiusdẽ speciei nec differẽs specie à materia cęli: quia tã vnitas quam differentia specifica, vtrumq; est à forma. Et ideo Ari. 3. huius tex. 65. dicit ꝙ materia non habet speciem. Sed dicitur materia generabilium eiusdẽ speciei negatiue: quia non habet de se vnde differat specie. Et dicitur differre genere à materia cęli quia vna appetit formam: alia vero non. Genere in quam modo quo statim dub. quarto videbitur.

Articulus secundus.

In secundo articulo primum dubiũ est circa materiã secũdi argumenti principalis vtrũ per potentiã Dei supernaturalẽ posset esse materia sine forma. Est enĩ theologis de hoc controuersia. Nã S. Th. 1. p. q. 66. ar. 1. & quodl. 3. ar. 1. existimat id implicare contradictionem. Cui subscribit Duran. in. 2. d. 12. q. 2. Scotus vero eodem libr. d. & q. quem sequitur in eodẽ loco Gregorius, dicunt contra, rem esse possibilem. At res est theologa, paucis eam absoluemus duabus cõclusionibus. Prima. Probabilissimum est & quod rei naturę congruentissimum videtur, materiam per nullam potentiam esse posse sine forma. Probatur ratiõne. S. Tho. 1. Conclus. Id quod implicat contradictionem Deus non potest facere: sed est contradictionis implicatio materiam esse sine forma, ergo. Probatur minor. Materia formaliter habet esse per formam: nam vt dictum est materia de se est mera potentia, cuius actus est forma: quemadmodum corpus, quòd de se est pura potẽtia, vt sit album formaliter est album per albedinem, sed implicat cõtradictionẽ aliquid esse actu tale sine forma qua est tale, vt implicat corpus esse album sine albedine: ergo eadem ratione implicat materiã esse sine forma. ¶ Et cõfirmatur Implicat contradictionem aliquid esse nisi in aliqua certa specie, vt paulo ante dicebamus: sed materia sine forma nullius est prorsus speciei: quia species est forma. Imo hoc ipsum sonat forma, quod species vt Aristo. hic loquitur text. 81. Quod cõfirmatur ex illo citato. 7. meta. text. 8. Materia nec est quid, nec quale, nec quantum &c. ¶ Et confirmatur secundo: quia si materia est, ea est corpus finitũ, & per consequens habet aliquam figuram quadratam, aut circularem, &c. hanc tamen sine quantitate habere non potest: nec quantitatem aut aliud quoduis accidens sine forma substantiali: ergo implicat materiam esse sine forma. ¶ In contrarium arguunt Scotus ac Gregorius argumentis multis quæ quisq; apud illos & apud Capreo. 2. dist. 13. videre potest. Sed quæ alicuius sint ponderis hæc sunt. Ex duabus quibuscunq; reb' realiter distinctis quarum neutra est pars alterius deus potest vtranlibet sine altera seruare: sed materia & forma sunt huiusmodi: ergo potest deus seruare materiam sine forma. ¶ Hoc tamen argumentum in via Scoti tenentis deum non posse seruare subiectum sine relatione nullum est contra Sanct. Thomam: quia profecto maior dependentia videtur naturalis materiæ à forma, quam subiecti à relatione. Etenim sicut pater formaliter est pater secundum Scotum ab illa paternitate distincta, ita & materia est formaliter secundum Arist. à forma: imo magis dependet: quia esse substantiale habet à forma. Et per consequens si Deus non potest seruare (vt ipse dicit) fundamentum sine relatione, multo minus potest materiam sine forma.

¶ Secundum argumentum est hoc. Quicquid Deus facit & conseruat per causam secundam potest se solo facere & conseruare: deus conseruat naturaliter materiã per formam: ergo potest illam sine forma conseruare. ¶ Et confir. Accidens plus dependet à substantia quam materia à forma: & tamen in sacramento seruat accidentia sine subiecto: ergo. Item tantum forma dependet naturaliter à materia (saltem forma corporalis quę educitur de potentia materiæ) quantum materia dependet à forma: sed potest Deus conseruare formam sine materia: siquidem seruat accidentia quæ sunt minoris entitatis: ergo pariter potest materiã sine forma seruare. ¶ Ad hæc veruntamen respondet. S. Th. quodlibet. 3. citato, ꝙ aliter dependet materia à forma, quam accidentia à subiecto. Accidentia enĩ dependent à subiecto in genere quodammodo efficientis seu conseruãtis & pari modo forma dependet à materia: materia vero dependet à forma in genere causæ formalis: sicuti corpus esse albũ dependet ab albedine. Vnde ad formam respondetur ꝙ quicquid deus facit aut conseruat cum causa secunda: concurrente tanquã efficiens, aut quomodocunq; cõseruans in ratione subiecti, potest conseruare se solo: vicẽ tñ causæ formalis non potest supplere: quoniam nõ potest facere corpus album sine albedine, aut hominẽ sine anima. ¶ Nihilominus sit secunda conclusio. Probabile est deum posse materiam sine forma seruare. Neque in hoc puto derogari grauissimæ authoritati. S. Tho. tum quia res, non est tanti momenti: tum quia nõ nego quin in principijs persistendo Aristo. probabilissima est eius sententia: quam quicunq; potest optime sustinere. Et forsan ego fallor. Ratio quæ me veruntamen mouet, vnica est illa prima. Hoc est enim mihi ingenium, vt credere aliud non possim, quam quòd ex duabus quibuscunq; rebus realiter distinctis, quarum neutra est pars alterius, Deus possit vtramlibet sine altera conseruare nihil enim Deo negandum est, nisi vbi manifestissima est contradictio: quæ certe in hoc non adeo est manifesta. Neque id mihi persuadeo solum in rebus absolutis, vt Scotus arguit, sed etiã in relatiuis, quod ipse negat. Profecto si paternitas distincta esset à patre meo, ambigere non possum quin Deus possit patrem sine illa entitate, etiam meviuo, seruare. Etsi illud implicaret contradictionem, vt putat Scotus, pariter implicaret quòd materia esset sine forma, vt modo dicebamus. At qui hoc mihi bonum est argumentum, relationes non distingui realiter à subiectis; nempe quòd destructa quacunque alia entitate, saluis patre & filio, vnus esset pater & alter filius: eo quod ille genuit: hic vero genitus est. Idemque asseruimus capitul. de proprio, de subiecto & passione, videlicet quòd Deus potest hominem seruare sine entitate quæ est risibilitas: & animam sine intellectu. At nihilominus ille homo risibilis esset, & intellectiuus ex sua natura. Tametsi neq; ridere, neque intelligere posset, nisi restitutis ei illis potentijs. Veluti cæcus, visiuus quidem est: vt sic loquar in potentia remota: quia videre potest si modo dentur ei oculi; quod lapis non potest. 2. Conclus.

¶ Ad rationem proinde. Sanct. Thom. vtcunq; respondetur, ꝙ quanuis naturaliter materia formaliter habeat esse per formam, non tamen hoc est adeo illi intrinsecũ quam est corpus esse album per albedinem, quia esse album, non dicit aliquam essentiam, aut partem essentiæ, sed solum informari albedine: materia vero dicit aliquã essentiam distinctam à forma vt dicebamus in prima conclusione: siquidem essentia totius constat ex essentia partiali materiæ & ex essentia partiali formæ. Et ideo licet sit talis essentia, vt naturaliter non sit actu nisi per formam, non tamen repugnat Deum illam actualitatem

litatem supplere seruando materiam sine forma. Quemadmodum cap. de quantitate diximus, ꝙ licet corpus per quantitatem habeat partem extra partem, nihilominus supranaturaliter potest Deus seruare corpus extensum sine quantitate. ¶ Quod si tunc percontaris, vtrum materia sine forma seruabitur in puncto, an in loco extenso? Aliqui dicunt, quòd non potest seruari nisi in pūcto postquam non habet quantitatem. Crediderim tamen quòd Deus poterit seruare sicut voluerit: nam vt dicebamus etiam illic, si Deus à me separaret modo quantitatem, partes non fluerent ad punctum, vt aliqui autumant, quia nec moueri possent: sed Deus deberet eas seruare miraculose in toto loco in quo sunt modo. Tamen si tunc non replerent locum. Imo posset mecum tunc aliud corpus esse in eodem loco, siquidem ego tunc nō essem quantus. Eodem modo posset materiam conseruare in eodem loco & figura qua conseruaretur à quantitate: licet si figura distinguitur à re figurata, tunc nō haberet figuram à se distinctam.

¶ Quod si tunc arguas. Si materia esset sine quantitate tunc partes integrales non facerent vnum, nam partes integrales continuantur per quantitatem. Ad hoc respondet Scot. quòd tunc materia haberet partes substantiales, non per quantitatem: sed non respondet per quid vnirentur partes postquam faciunt vnum substantialiter. Dicendum igitur est forte vt diximus. 1. quæsti. de quantitate quod forsan formaliter partes substantię nō vniuntur per quantitatem, eum sit accidens, vel saltem non ita formaliter quin Deus in hoc posśit supplere vicem quantitatis. ¶ Quod si secundo interrogetur, possetne Deus seruare materiā sine forma substantiali, cui nihilominus inhærerent accidentia, puta quantitas, & qualitas? &c. Responsio huius pendet ex alia quæstione vtrum accidentia subiectentur in materia prima, an in toto composito. Enimuero secundum primā opinionē nihil vetat quominus Deus per miraculum posśit seruare materiam cum accidentibus cuiuscunque speciei, sine forma substātiali, vt appareat equus, vel bos, vel quicquid voluerit. Attamen si accidentia subiectantur in toto cōposito, videtur forte quòd materia sine forma non potest magis recipere accidentia corporalia, quam angelus. Sed de hoc latius. 1. de gene. super textum. 24. Vbi concedemus quòd per miraculum, forsan non repugnat accidentia subiectari immediate in materia.

¶ Hoc veruntamen est hic adnotandum: quòd licet teneatur materiam posse esse sine forma, id tamen multo magis miraculum est, quam formam posse esse sine materia cum sit minus. Obidque nullatenus concedendum est (vt admonet Sanct. Tho. 1. p. q. 66. art. 1.) in creatione rerum creatam fuisse materiam informem, ex qua post mortem eductæ sunt formæ. Imo vt inquit Augustinus de fide & symbolo. cap. 1. certissime creditur omnia Deum fecisse ex nihilo: & tamē si formam præcessisset materia, tunc composita non fuissent proprie creata sed genita. At de hoc satis.

Secundum dubium est vtrum potentia & appetitus materiæ ad formam sint res & inter se, & à materia aliquo modo distinctæ.

Secundum dubium appetitus.

Et videtur quod sic, ait enim Aristo. text. 78. rem fieri de potentia materiæ (quod quæstione sequenti disputabitur) potentiæ vero, vt cap. de proprio diffinitum est, sunt accidētia distincta à subiectis, vt intellectus & volūtas: quod certe non authoritas tantum Sanct. Thom. sed rationes & cōmunis modus concipiendi suadere videntur, ergo & potētia materiæ distinguitur à materia. Et de appetitu habetur tex. 81. ꝙ materia appetit formam: appetitus autem alia res videtur esse à potentia: nam appetitus solū dicit inclinationem, potentia vero dicit quodammodo causalitatem: ergo sunt duæ res à materia distinctæ. Ad hoc dubium respondetur vnica conclusione. Potentia & appetitus sola ratione, & inter se, & à materia distinguitur. Conclusio. Ad cuius euidentiam notandus est ordo inter hæc quatuor quæ sunt aptitudo, priuatio, appetitus, potentia. Primum quod in materia est considerandum, est aptitudo ad formam. Quæ nihil aliud est quam proportio quædam ad formam tanquam quid suapte natura ordinatū ad illā. Aptitudo. Et quia lumen fidei naturalia etiā nobis facit lucere, consideremus ꝙ Deus creauit materiā tanquam proprium quoddam & aptisśimum receptaculū formæ. Quemadmodum in annulo fit vas proportionatū figuræ gemmæ quæ in illo est cęlāda. ¶ Aptitudo hæc in materia est causa, vt negatio formæ in illa sit priuatio: est namq́, priuatio, vt habetur. 4. met. tex. 4. negatio formæ in subiecto apto. Priuatio. Itaque, quia materia est apta, negatio dicitur priuatio: & non econuerso: quia est priuata, est apta. Quo fit vt materia cæli, nō habeat priuationem formæ ignis, quia non est apta ad recipiendū illam. ¶ Rursus ex priuatione nascitur appetitus vt ait Arist. text. 81. vbi ait ꝙ materia non appetit formā quā habet, sed quam non habet: vnde illa celebris dimanauit sententia. Appetitus. Priuatio est causa appetitus. Quocirca inepte distingunt hic nonnulli, alium esse appetitum carentiæ in materia respectu formæ quam non habet, & alium complacentiæ respectu formæ quam habet. Nam improprie & abusiue dicitur quis appetere id quod habet, appetitus enim dicit desiderium & motum ad formam quam quis non habet: sed complacentia in re quā quis habet potius est quies & fruitio, quàm appetitus. Sicuti beati non tam proprie dicuntur appetere beatitudinem, quam beatitudine frui. ¶ At vero potentia materiæ est genus quoddam causalitatis respectu formę proueniens ex eadem aptitudine, vnde prouenit appetitus. Potentia. ¶ Hoc etiam præterea vellem lectores admonere vt dictas rationes, quæ sunt in rebus cognitis, explicent non per terminos, sed quemadmodum Aristotel. vt quæstione. 8. elucidabimus, per diuersas considerationes rerū. Nam hæc non est distinctio intèr reales & nominales, sed est loqui & Aristotelice & secundum rerum naturā. Quod enim aliqui possent dicere, ista differre ratione ad hunc sensum, quod sunt termini significantes eandē materiam sub diuersis connotationibus, idem est prorsus, nisi quòd aptius dicitur hoc modo. Aptitudo, priuatio, appetitus, & potentiæ materiæ sunt eadem res, quæ est materia, considerata per intellectum diuersis considerationibus, videlicet in ordine ad diuersa. Etenim differre ratione, nihil est aliud quam differre per solam considerationem intellectus. Exempli gratia. Materia considerata in ordine ad formam tanquam aliquod receptaculum illi proportionatum, habet rationem aptitudinis. Considerata vero vt carens tali forma, ad quā est apta, habet rationem priuationis, vt. q. 8. videbitur. Rursus considerata in ordine ad formam, tanquam imperfectum tendens ad suam perfectionem & finē, habet rationem appetitus. Sed si cōsideretur in ordine ad formam, tanquam quodammodo ad effectū (quia forma dependet à materia in genere causæ) habet rationē potentiæ. Itaq; appetitus & potentia materiæ differunt, quòd appetitus dicit ordinem ad finē: potētia vero, ordinem ad effectū. Et ꝙ hæc distinguantur ratione patet per cōparationem ad animalia, in quibus appetitus & potentia

tia differunt re. Appetit enim homo aliquando dignitates, & pecunias, quarum non habet potentiam cõsequendi. Et rursus stat quempiã habere potentiam cõsequendi, qui tamẽ non habeat appetitum illarum. Vnde si materia esset animal (cuius appetitus sequitur cognitionem) appetitus eius esset actus elicitus, tendens in finem: potentia vero non esset, nisi virtus à qua dependet quodammodo forma in fieri, vt. q. sequenti explicabimus. ¶ Hinc palam est cur forma non dicatur vice versa appetere materiam: nempe quia materia non est finis & perfectio formæ. Nihilominus inclinatur ad illam actuandum & perficiendum, saltem anima rationalis separata habet talẽ appetitum ad corpus: nã informis corruptibilibus non possumus hoc dicere: quia qñ nõ sunt in materia, nullibi sunt vt appetãt corpus: & qñ sunt in materia, iam non appetunt, postquã actu quiescunt in illa: tanquã proprius eius actus.

Ad. 1. argu. ¶ Ad primum ergo argumentum rñdetur ꝙ potentiæ substantiæ ad producẽdum vel recipiendum actum, qui est accidens, sunt itidem accidentia, sicut intellectus agens ad producendũ species, & intellectus possibilis ad recipiẽdum, & calor ignis ad comburendum: & siccitas ligni, vt sit bene combustibile. Potentia vero materiæ non est ad actum accidentalem sed ad recipiẽdũ formam substantialẽ, & quodammodo concurrendũ ad productionem eius. Et ideo potentia materiæ nõ est accidens eius: sed ipsa per se est potentia proportionata formæ, vt ait. S. Th. 1. q. 77. ar. 1. Et ratio est quia potentia & actus debent esse eiusdẽ generis: quamobrem, sicut potentia ad actum substantialem est substantia. Appetitũ vero materiæ ad formã manifestum est non esse accidens distinctum à forma. In solis enim animalibus actus appetendi est actus elicitus à potentia, & ab illa distinctus: sicuti volitio. In rebus autem inanimatis nihil aliud est, quam quædã inclinatio & propensio ad suum finem. Et maxime quãdo finis est substantia: inclinatio enim tunc nihil aliud est quam natura ipsius rei quæ inclinatur. De grauitate autem & leuitate grauium & leuium alia forsan est ratio: nam cum illæ sint potentiæ & inclinationes ad motum, qui est accidens, forsan distinguuntur realiter à rebus grauibus & leuibus. Sed de hoc, lib. octauo.

Fũdamẽtũ. ¶ Hoc mente seruandum est fundamentum, quo nititur opinio S. Thomæ, accidentia non subiectari immediate in materia: quod nihil aliud est dicere vt se ipse prima parte. q. 76. artic. 6. exponit, quam quòd materia est in potentia ad formam substantialem & accidentia ordine quodam. Et quia esse simpliciter est fundamentum omnium esse accidentalium: puta huius quod est, esse calidum, esse album, &c. immediatius materia inclinatur ad formã substantialem, quàm ad accidentalem. Et ideo prius saltem natura forma substantialis inest materiæ quam accidẽtia.

Materia requirit dispositiones. ¶ Quod si verum sit, falsa est illa proprietas, quam aliqui tribuunt materiæ, scilicet quòd materia requirit accidentales dispositiones ad recipiendum formã. Nam secundum istos materia nõ habet immediatum ordinẽ ad formam. Quod tamen Aristotel. nunquam docuit. Sed calor qui in aqua præcedit formam ignis, solum est ad expellendum formam aquæ: qua dum materia est spoliata, prius natura recipit formãm ignis, quam accidentia, quæ manent in igne genito. Sed de hoc in primo de generatione.

¶ Ambigere hic quispiam posset vtrum materia habeat naturalẽ appetitum ad animam rationalem. Et videtur quòd non: quia cum nõ educatur de potentia naturali materiæ: videtur quòd nec appetitus naturalis extẽdatur ad illam. ¶ Respondetur nihilominus quòd appetitus & potentiæ materiæ non sunt plures vt singuli sint ad singulas formas: essent enim tunc infiniti. Sed vt quæstione. 8. radicitus videbitur, est vnus appetitus ad formam in genere, nisi quòd illam quam habet iam desinit appetere. Quod autem appetat in genere formam quã nõ habet hinc prouenit: quia non potest esse sine forma & illa quam habet est corruptibilis: & ideo materia celi non appetit aliquam formam. Vnde sequitur quòd materia indifferenter appetat quamcunq; formam: etiam animam rationalem: ad quod sufficit ꝙ sit naturale receptiuum illius: licet non educatur anima de potentia materiæ. ¶ Quod si secundo arguas ꝙ saltem materia hominis non appetit aliam formam: cum quia illa est optima quam habere potest, tum etiam quia illa non est corruptibilis. Respondetur ꝙ materiæ non est melius esse per vnam formam quàm per aliam. Et ideo quia anima, licet nõ sit corruptibilis, est tamẽ à materia separabilis adhuc materia hominis appetit aliam formam. Hinc sequitur ꝙ appetitus materiæ non determinatur ad habẽdam vnam solam formam vel plures simul: & ideo si repugnat habere plures formas non est ex appetitu materiæ: sed ex repugnantia formarum inter se.

3. Dubium. Tertium dubium est de sensu illius dicti tex. 69. scilicet, quod materia est cognoscibilis per analogiam. Cui addunt nonnulli ex recentioribus: per analogiam ad formam. Et dicunt materiam cognosci per analogiam ad formam, nihil aliud esse, quã cognosci per hoc quod forma recipitur in subiecto & corrumpitur manente materia. ¶ Ad hoc tamen iam diximus in commento quòd Aristoteles non dicit, per analogiam ad formam, sed per analogiam. Et præterea arguitur contra istum sensum: quia analogia est proportionum similitudo: ꝙ autem materia sit subiectum vbi recipiatur forma, nullam dico analogiam, aut similitudinem inter materiam & formam. Item eadem ratione diceretur formam cognosci per analogiam ad materiã nam illo modo quo cognoscimus materiã recipere formam, cognoscimus & formam recipi in materia. Item quia Aristoteles voluit tradere illic modũ sensibus manifestum, quo possumus cognoscere latẽtem materiam modus autem iste nõ est vt per cognitionem formæ substantialis veniamus in cognitionem materiæ: antiqui enim experientiam habebant ꝙ ex ligno fiunt cineres, & tamen inde non cognoscebant ꝙ materia esset subiectã distinctum à forma.

Analogia

Cognitio materiæ. ¶ Igitur dicendum est ꝙ duplex est quæstio de cognitione materiæ. Prima. Vtrum per se sit cognoscibilis, siue à nobis, siue ab angelo. Ad quod Arist. 7. met. tex. 36 respondet ꝙ materia per se est ignota. Et commentator hic comment. 69. respondet ꝙ non potest intelligi per se quia res cognoscitur in quantũ participat de actu, & entitate. Vnde quia materia est purã potentia, sicut nõ est nisi per formam, ita nõ est cognoscibilis nisi per formam. Et reuera distincta cognitione intelligi non potest: nisi per formã. Diffinitur enim materia per formã intrinsece, tanquam per suum proprium actum, sicut album per albedinẽm, forma vero non diffinitur per materiam, nisi extrinsece tanquam per suum subiectum: & ideo forma, quæ est actus cognoscibilis est suapte natura sine materia, non tamen econuerso. ¶ Secunda quæstio est de modo cognoscendi materiã pro isto statu. Et hæc est quam hic determinat Aristo. Vbi notandum est quòd materiam rerum naturalium, vt docte adnotauit Philoponus duplex fuit modus inuestigandi apud anti

quos

modos. Primus per negationem. Enimuero vt primum efficiens, quod à sensibus est remotissimum; cognoscimus per negationes: dicimus enim Deum esse illud, quod nec est album, nec quantum, nec corpus, & ita discurrendo per ea quæ videmus: sed est aliquid his omnibus perfectius, atque adeo purus actus, vnde hæc omnia procedunt: ita materia prima, vt iam citatum est ex Aristotele, nec est quale nec quantum, nec quid, & ita discurrendo per omnia genera, sed est aliquid omnibus imperfectius, & pura potentia, & per consequens primum omnium subiectum, veluti si cęco à natiuitate volentes explicare quid est lignum, ostenderemus illi per tactum scannum, arcam, & alia lignea artificia, & diceremus lignum esse id, ex quo omnia illa fiunt. ¶ Secundus modus cognoscēdi fuit positiue per analogiam ad materiam artificialium, id est, per similitudinem inter duas proportiones. Sicut enim se habet marmor ad statuam ita materia prima ad formam substantialem. Hoc est, sicut sensu experimur ex marmore: in quo prius erat sculpta figura Mercurij, mox fieri statuam Iouis, ita intellectu contemplandum est, ꝙ eadem materia quæ prius fuit sub forma ligni, postea fit sub forma cinerum: atque adeo eandem esse rerum generabilium materiam. At quia formę sunt actus, quibus composita specie distinguuntur, per se ipsę cognoscuntur. Per formas nanque cognoscimus hominem, & equum differre. Quare non est opus analogia ad cognoscendum formas.

4. Dubium Materia est ingenerabilis. Quartum est hic dubium, qua de causa materia est ingenerabilis, & incorruptibilis: quod Aristot. asserit text. 82. Cuius rationem subtexit, quod cum non posset generari ex nihilo, deberet præsupponi aliquod prius subiectum ex quo generaretur: quod est contra naturam materiæ, cum ipsa sit primum omnium subiectū, alias esset processus in infinitum. ¶ Vbi hoc duxerim adnotandum, ꝙ rem esse incorruptibilem non dicit solum, vt aliqui putant cōseruationē Dei perpetuā. Existimat enim Gabr. 2. sent. d. 2. q. 1. & alij, angelum nō aliter esse incorruptibilem, hominem vero corruptibilem, nisi quia Deus vult perpetuo conseruare angelum, non autem hominem. Isti vero nō penetrant rerum naturam. Quoniā licet mō Deus statueret conseruare animalia, essent ipsa nihilominus corruptibilia: & licet annihilaret angelos, essent nihilominus suapte natura incorruptibiles. Et ideo incorruptibilitas dicit naturam rei, sicut corruptibilitas. Causa ergo corruptibilitatis est aptitudo materiæ ad aliam formam, qua priuatur, vnde nascitur appetitus ad aliam formam. Est ergo res à natura sua incorruptibilis tripliciter. Aut quia nullam habet materiam, vt angeli, aut quia licet habet materiam, non tamen habet priuationem alterius formæ, quia forma, quā habet, non habet contrarium (qua ratione probatur. 1. de cælo text. 20. cælum non esse corruptibile) aut quia est primū subiectum, quod de nullius prioris potētia pōt educi, & hac rōne materia est incorruptibilis. ¶ Ex quo sequitur, ꝙ incorruptibilitas primo, & secundo modo arguunt perfectionem, & primo modo, maiorem quā secūdo mō; incorruptibilitas vero tertio modo nō arguit maiorē perfectionē: perfectior enim est equus & sua forma, quā materia licet equus sit corruptibilis materia vero nō. ¶ Sequitur scdo cur Aristo. 10. Met. text. 26. dixit corruptibile & incorruptibile esse differentiā, non specificā, sed genericam. Etenim vt differentia quæ est forma & actu est specifica, ita illa quæ puenit rōne materiæ, est generica. Diximus enim ꝙ de genere, genus in ordine ad differentiam se habere vt materia: cùm ergo corruptibilitas sit ratione priuationis & potentiæ materię, & pariter incorruptibilitas: quæ videlicet aut nulla est, aut non est in potentia ad aliam formam, fit vt hæc differentia sit generica. ¶ Sequitur tertio, ꝙ omnia hæc ingenerabilia & incorruptibilia produci non possunt, nisi per creationem, nec corrumpi, nisi per annihilationem supranaturaliter: quæ Aristot. & philosophi naturales non cognouerūt. ¶ Sequitur quarto, ꝙ intelligentias cælum & materiam primam perpetuo durare non esset miraculum: sed esset naturale: desinere autem esse hoc esset miraculum. Econuerso vero ꝙ Deus conseruaret perpetuo hominem aut equū hoc esset miraculum: sed ꝙ corrumpantur est naturale. Sequitur denique postremo pro tyronibus philosophiæ ꝙ tota materia quæ modo est in orbe, in animalibus & plantis, & alijs quæ generantur & vsque ad finem mundi generabūtur, eadem fuit numero creata in principio mundi: cui nec addi quicquam potest nec adimi per naturam, secus in miraculo sanctissimi sacramenti. Sed quæ modo est sub forma terræ, mox est sub forma herbæ, deinde sub forma bouis, postremo sub forma hominis qui bouem cōmedit. Et rursus sepultum cadauer vertitur in terram. Et pariter aer cauernas terræ ingressus vertitur in aquam: & aqua rigans arborem vertitur in lignum: & lignū in ignem, & ita iugiter manēte semper eadem materia sub formis diuersis. Et illa quę in me modo est vna, diuiditur in partes. Et quę modo sunt diuisę, aliquando conueniunt in idem suppositum.

Dubium quintum est vtrum materia prima sit alicuius actiuitatis. 5. Dubium vtrum materia sit actiua. Ad quod facile respondetur nullius esse actiuitatis, vt Aristot. 1. de generat. text. 50. & infra late probat aduersus antiquos, dicens, ꝙ materiæ potius est moueri & pati, agere & mouere alterius est potentiæ, scilicet causæ efficientis. Ratio ex superius dictis colligitur manifesta. Enimuero agere præsupponit esse: nihil enim agit, nisi inquantum est in actu, quia omne agens intendit agere sibi simile: aqua enim quando est in potentia calida non calefacit, sed quando est actu calida: ergo per eandem formam qua res habet esse habet & agere simile. Vt ignis per calorem quo est calidus, calefacit: & equus, per formam qua est equus, generat equum: & ita in cæteris: sed materia prima vt dictum est nullam in sua ratione formam includit: ergo nullius est actiuitatis. ¶ Et confirmatur, quia si materia esset alicuius actiuitatis intenderet producere sibi simile in specie: sed materia de se nullius est speciei, ergo.

Per hæc tandem soluitur postremum dubium vtrum materia prima sit entium infimum 6. Dubium vt dictum est. Respondetur infimum esse substantiarum omniū per se subsistentium substantialiumque; oīm formarū. Hoc est manifestū: nec culpiam debet philosopho in dubium reuocari: quia perfectio in genere entis idem est quod actus perfectior. Cum ergo forma omnis sit actus, & omne compositū includat formā, materia vero sit pura potētia, fit vt sit omnium imperfectissima. ¶ Sed de accidentibus est dubium, quippe qui videantur minoris esse entitatis quā materia, quę per se est pars substantiæ. Respondetur tamen quod proprie non sunt cōparabilia: quia cōparatio debet esse in eodem genere: sed materia hoc habet perfectius, ꝙ est pars substantiæ: accidētia vero hoc habēt perfectius: ꝙ sunt actus qui dant aliquod esse: in quo similitudo dei magis lucet. Vnde August.

gust. 12. confessio. cap. 7. Duo (inquit) cœlum & terrã fecisti domine: vnum prope te, quo superior tu esses, aliud prope nihil, quo inferius nihil esset. Atqui nomine cœli intellexit cælestes spiritus: nomine vero terræ materiam primam, vt ille ipse ait super Gen. c. 1. eo ꝙ (teste S. Th. 1. p. q. 66. art. 1.) sicut terra omnibus subsidet ita materia est primum subiectum. ¶ Colligamus ergo theoremata octo materiæ. Nempe ꝙ materia est primũ subiectũ, quod est pura potẽtia, ꝙ est per se principiũ substãtię, ingenerabilis & incorruptibilis, ꝙ nullius est actiuitatis, ꝙ est cognoscibilis per analogiam ad materiam artificialem, ꝙ est appetens formam, ꝙ est denique potentia, de qua educitur forma. Quod sequens quæstio monstrabit.

Octo theoremata materiæ.

¶ Sequitur in tex. Caput. 8.

In cap. viij. Text. lxxxviij. Contingit eadem dicere secundum potentiam, &c.

Quæstio. vij. De forma.

VTRVM FORMA EDVCAtur de potentia materiæ.

A Parte negatiua arguitur. Nihil inde educitur vbi nõ erat, sed forma antequã educatur nõ est in materia, quia, vt dictum est q. præcedenti, materia prima est pura potentia, omni forma nuda: ergo forma non educitur de potentia materiæ, Vel ponenda est in materia aliqua inchoatio formæ vnde educatur: quam non ponit Aristo. Et confirmatur. Educi idem est quod extra in re produci: sed forma non producitur à materia: quia vt dictũ est: materia nullius est actiuitatis: ergo non educitur de potentia materię: si non ponatur in materia aliqua seminalis virtus productiua materię. ¶ Secũdo principaliter arguitur. Inquirendo quid est formã educi de potentia materiæ. Aut enim est materiã concurrere actiue: & hoc non, vt modo dicebamus: aut solum ex appetitu naturali passiue illam recipere: & hoc non, quia tunc anima etiam rationalis educeretur de potẽtia materię: nam materia tam aptum subiectum est receptiuum animæ rationalis, quam alius cuiuscunque formæ. Quod si dicatur formam educi de potentia materię esset materiam mediantibus dispositionibus attingere productionem formæ, tunc arguitur. Primo accidentia non attingunt ad productionem formæ substantialis, alias imperfectius produceret perfectius. Et præterea hoc potius esset produci de potentia dispositionum & agentis, quã educi de potentia materiæ. ¶ Et postremo videntur etiam dispositiones attingere ad productionem animæ rationalis: nam illis positis in embrione tã naturale est subsequi animam rationalem, perindeque esset miraculum non subsequi, quàm in alijs formis esset. ¶ Tertio principaliter arguitur. Si forma educeretur de potentia materiæ, maxime quia alias agens naturale crearet producendo illam ex nihilo, sed hoc naturali agenti non repugnat: ergo nulla est ratio. Probatur minor: quia si hoc agenti naturali repugnaret, id maxime esset (vt dicunt) quia arguit potentiam infinitam, hoc tamen est falsum: quia nulla maior virtus requiritur ad producendum effectum, quam est perfectio ipsius effectus. sed ex nihilo producere aliquid non est infinitus effectus: qui enim ex nihilo produceret formicam nihil aliud faceret quàm formicam: formica autem est finita [illegible] ctio: ergo nihil est causæ cur non possit hoc fieri [illegible] agente naturali. ¶ Et confirmatur: quia si daretur a deo per impossibile frigiditas separata in vacuo, tunc ignis posset eam naturaliter corrumpere: quod tñ non posset facere, nisi producendo calorem vbi illa est: quẽ cum non educeret de potentia subiecti (quia nullũ subiectũ est) consequitur vt crearet illum.

Quæstio hæc præcipua est in hoc primo libro: quippe in qua operæpretium est explicare generationis naturam: quæ basis prima est philosophiæ naturalis. Tres erunt quæstionis articuli, secundum numerum & ordinem argumentorum quæ proposita sunt. In primo nanque referentur atque refellentur opiniones quinque ponentium aliquid perpetuum in materia, vt inde educatur forma, vel vt inde indiuiduetur. Contra quos statuitur vna conclusio vniuersalis. In secundo explicabitur quid nam sit formam educi de potentia materiæ. Vbi respondetur ad quæstionem vna conclusione exceptiua. In tertio demum explicabitur in quo consistat ratio productionis rei alicuius ex nihilo: quæ est creatio. Videreturque an sit agenti naturali possibilis. Ad quod respondebitur per vnam exclusiuam. ¶ In quæstionis ergo statim vestibulo supponendum est fundamentum illud, quod in lumine naturali & vniuersi philosophi ante Aristotelem vt per se notum semper habuerunt, & Aristoteles hic etiam inter respondendum antiquis textu. 75. tanquam manifestũ confitetur. Nempe ex nihilo nihil fieri, saltem per se & simpliciter, vt limitat Aristotel. nam ex priuatione per accidens nihil vetat, fit enim ignis ex materia cui accidebat priuatio formæ ignis.

Arti. prim.

Ex nihilo nihil fit.

¶ Et eadem ratione fit ex aqua, quæ non est ignis: & homo ex semine, quod est non homo. At vero quid sit simpliciter fieri ex nihilo, explicari non potest, nisi exposito prius quid sit fieri ex aliquo: quod est educi de potentia materiæ. Quod proinde articulo tertio reseruetur. ¶ Secundo notandum est ꝙ istud principium adeo animis hominum insedit, vt non solum antiqui negauerint simpliciter generationem, sed multi post Aristotelem, alias Aristotelici, crediderint aut formas aliquo modo, aut aliquam earum particulam, vel accidens in materia latitare antequam ab agente manifeste producatur. Et ista fuerunt in multiplici differentia. Fuerunt enim quidam, quos Duran. 2. sentent. distinct. 18. refert, dicentes in materia latitare quasdam possibilitates verbi gratia in materia aquæ est possibilitas ignis, & possibilitates omnium formarum, quæ inde possunt educi. Quæ quidem possibilitas per actionem agentis conuertitur in actualem formam. Secunda fuit opinio Alberti Magni in hoc. 1. libro. tracta. 3. capitulo. 3. & capitulo. 15. qui dixit formas omnes latere in materia secundũ quasdam inchoationes. Inchoationem autem formæ appellat formam secundum essentiam & non simpliciter secundum esse. Itaque imaginatur Albertus formam ignis & quamcunque aliam latere in materia ligni secundum essentiam: produci tamen ab agente secundum esse actuale. Vnde in materia latent formæ confusæ secũdum habitum: & postea per productionem agentis fiũt in actu distinctæ. Et tertij (vt Aureo. 2. distinction. 18.) id non potentes intelligere, dicunt quod forma est in materia secundum partem: quæ postea per actionem agentis reducitur ad perfectum ad modum intensionis accidentium. Quarta est opinio quam recitat Sanct. Thom. 2. 2. distinct. 18. quæst. 1. arti. 2. s. ꝙ in materia est per

Opiniones quinque.

est perpetua forma corporeitatis, quæ facit illam esse corpoream & extensam, & est communis omnibus generabilibus & corruptibilibus: ex cuius virtute producuntur formæ specificæ. Quam opinionem tenet Scotus in.4.dist.11.q.2.art.2. Postrema opinio est Commentatoris in hoc.1.lib.text.63.& latius in libello de substantia orbis.c.1.&.c.4.tenentis in materia esse perpetuas dimensiones interminatas, illi coæuas & incorruptibiles, quæ faciunt illam extensam & diuisibilem, vt in diuersis portionibus materiæ recipiantur diuersæ formæ specificæ. ¶ Opiniones istæ aliquas habent communes, & rationes, & impugnationes, & alias speciales: Omnes enim ponunt aliquid reale in materia incorruptibile & ingenerabile adiuuans causam efficientem ad generationem. Rationes vero quatuor primarum opinionum sunt tres communes. Prima quia nisi ponatur in materia entitas aliqua similis formæ generandæ, sequitur formam produci ex nihilo & per consequens creari. Probatur consequentia: quia forma non producitur ex forma contraria præcedente in materia, cum sint repugnantes: nec ex materia prima: tum quia nullius est actiuitatis, tum etiam quia omne quod producitur producitur à suo simili & materia nullam habet similitudinem cum forma. Secunda ratio est, quia alias materia non appeteret formam, nam nihil appetit, nisi suum simile: si autem in materia non esset aliquid qualitercunque simile formæ generandæ, non appeteret illam. Et tertio sequeretur quòd generatio omnis esset violenta, & per consequens non esset naturalis. Violentum enim, vt habetur.3.ethic.cap.1.est quod fit ab extrinseco, passo non conferente vim: cum ergo materia prima nullius sit actiuitatis, si non esset in ea aliqua virtus productiua formæ, tunc generatio ignis ex aqua esset atque violenta.

Conclusio. His non obstantibus statuitur aduersus istos. Prima conclusio vniuersalis. Nihil à materia distinctum est in ea perpetuum. Et quidem contra has omnes opiniones sunt argumenta communia. Primo contra omnes est authoritas Aristot. qui tantum ponit tria principia scilicet, materiam formam & priuationem sola ratione distinctam à materia, cum tamen secundum istos aliquod sit in materia principium realiter ab illa distinctum. ¶ Item quia ponunt aliquid præter materiam coæuam materiæ & ingenerabile & incorruptibile, sicuti est ipsa: quod tamen est quodammodo opinionem Anaxagoræ ab orco (vt aiunt) reuocare. Aristo. nanque solam materiam astruit ingenerabilem esse, & incorruptibilem. Item, in solis viuentibus datur virtus alterans semen & materiam in qua est reducens eam vt sit actu planta aut animal: in alijs vero impossibile est aliquam virtuté agere in suam propriá materiam: quia non potest esse idem agens & patiens: isti vero contrarium dicunt. ¶ Sed contra singulas sunt

Possibilitas. preterea arguméta specialia. Prima enim opinio asserés illas possibilitates formæ manifeste asserit impossibilia. Primo quia asserit possibilitatem.v.g. formæ ignis, quæ est in aqua, conuerti per actionem ignis in actualé formam ignis. Contra quod arguitur. Aut possibilitas illa erat res alia, aut specie, aut saltem numero distincta à forma quæ producitur, aut eadem numero, si primum mutari non potuit in aliam: etenim nigredo fieri nequit albedo, nec vna albedo fit alia, & per consequens nec vna forma substantialis fieri potest alia: Hoc enim est miraculum, quod veneramur in sanctissimo sacramento altaris, quòd panis transsubstantietur in corpus Christi. Vbi adhuc non cócedimus quod illa res numero quæ erat panis postea fit corpus: sed quod desitio panis terminetur ad esse corporis. Si autem possibilitas illa non differebat numero à forma quæ producitur, hoc est asserere opinionem Anaxagoræ tenentis res quę produci videntur prius latere in subiecto. ¶ Item vel illa possibilitas formæ est substantia, vel accidens: si accidens non est possibilitas ad formam: forma enim substátialis, licet producatur instrumentaliter ab accidente: tamen non educitur de potentia accidentis. Et sic non euitarent quin produceretur ex nihilo. Si vero esset substantia, tunc faceret cum materia prima vnum ens actu & sic principium non esset materia nuda omni forma: sed esset incidere in opinionem antiquorum dicentium principium esse ens actu scilicet, aquam vel aerem, &c. cui secundum Aristotel. non potest aduenire forma substantialis. ¶ Secunda opinio alia etiam propria affert absurda. Ait enim inchoationes formarum esse formas ipsas secundum essentiam. Itaque in materia aquę sunt secundum essentiam omnes formæ quæ inde possunt educi. Et ideo tracta.3.capitul.15. Agens (inquit) non producit formam secundum essentiam, quia essentia iá erat: sed secundum esse. Videtur tamen contradictioné implicare, quod essentia formæ fuerit, & quod producatur secundum esse. Arguitur enim sic. Essentia formæ ignis erat in aqua ante actionem ignis: ergo per actionem ignis non producitur: nam produci est acquirere esse. Quod si dicas ante habuisse esse essentiæ & nunc acquirere esse existentiæ. Arguitur sic. Essentiam esse, est habere esse existentiæ manifestam enim est ante creationem mundi essentias rerum non fuisse. Quoniam verbum, est, secundum adiacens semper dicit esse existentiæ. Tametsi concedatur ante creationem mundi Petrú fuisse hominem, & hominem fuisse animal. Vnde essentiæ fuerunt productæ per hoc quod receperunt esse existentiæ in suis indiuiduis. Non intelligo esse existentiæ esse rem distinctá ab essentia: sed ad hunc sensum, quod ab ęterno petrus fuit homo, & homo fuit animal (quod est dicere, illa prædicata erant de essentia subiecti) sed per creationem Deus dedit illis, vt essent. Et hoc fuit producere essentias. Ad propositum ergo. Si formę sunt in materia ante actionem agentis, non simpliciter producuntur. ¶ Et præterea currit argumentum sicut contra superiorem opinionem: quia tunc illę inchoationes cum sint substantiæ, faciunt vnum compositum substantiale cum materia: & per consequens principium est vnum ens cópletum, vt dicebant antiqui. ¶ Et præterea est tertium argumentum, quòd secundum Albertum non debent poni singulæ inchoationes singularum formarum indiuiduarum, sed vna inchoatio pro omnibus eiusdem speciei, quia dicit solum esse inchoationem secundum essentiam: & essentia omnium indiuiduorum eiusdem speciei est eadem.

Inchoationes. Alber.

¶ Hoc tamen quodammodo est alludere ad ideas Platonis. Concedit enim vnam inchoationem communem omnium formarum ignis, quæ nec est ista forma, nec ista, nec ista singularis. Vel si dicat quod est singularis & indiuidua, non videtur quomodo sit inchoatio plurium indiuiduarum formarum. ¶ Et quarto arguitur. Vel aliqua de nouo substantia producitur actione agentis naturalis quæ prius non erat, vel non. Non potest dicere Albertus quod aliqua substantia de nouo producatur: nam essentia formæ secúdum ipsum iam erat, & per cósequens nec forma producitur, nec aliquid sui. Nisi fingat quod producitur esse existenti distinctú. Hoc tamé falsum

falsum est: vt modo dicebamus: quia non distinguitur esse ab essentia tanquam diuersa res. Et esto distingueretur, non tamen est vera substantia: sed quodammodo accidens, seu actus substantiæ, vt capit. 4. prædicamentorum. quæst. 1. dicebamus. Si autem nulla substantia de nouo producatur, sequitur opinio Anaxagoræ, quod generatio non est productio substantiæ, sed manifestatio illius quæ prius latebat. ¶ Et. 5. arguitur. Nihil agit nisi inquantum est actu: sed formæ non præsunt in materia secundum esse actuale, vt vult Alber. ergo non iuuant ad agendum. Et hoc argumentum currit contra possibilitates primæ opinionis.

3. Opinio. ¶ Tertia opinio non est impugnatu digna: quia ponit formas substantiales intensiuas admodum accidentiũ. Intelligibile enim non est, particulam formæ ignis latere in materia ex qua postmodum fit perfecta forma, nisi id fiat per modum intensionis. Quod tamen est manifeste contra rationem formæ substantialis: quarum perfectiones consistunt in indiuisibili, vt habetur. 8. metaphysic. text. 10. In quo comparantur numeris.

4. Opinio. Forma corporeitatis. ¶ Quarta opinio latius habet disputari in libris de generatione & de anima: vbi examinabitur an plures formæ substantiales possint esse in eodem cõposito: quod Sanct. Thom. 1. p. q. 76. arguit esse impossibile. Et pro nunc arguitur ex intentione Aristo. forma quæcũq; substantialis facit cum materia simpliciter vnum, quod est actu ens: ergo compositum ex materia & forma corporeitatis esset simpliciter vnum, sed forma substantialis nõ potest subiectari simpliciter in eo quod est actu ens (hoc enim differunt forma substantialis & accidentalis ꝙ accidentalis aduenit composito substantiali cum quo proinde non facit vnum simpliciter) ergo si in materia præcederet forma corporeitatis, tunc forma ignis adueniens nõ esset substantialis, nec faceret simpliciter vnũ cum priori composito. Hoc enim argumento arguit Arist. 3. meta. text. 18. aduersus Platonem, ꝙ si alia esset idea & forma animalis, & alia bipedis, tunc animal bipes non esset vnum simpliciter in homine. ¶ Et confirmatur. Si ignis non haberet ab eadem forma esse corporeum & esse ignis, sed à diuersis, tunc haberet se vt lac, quod alio accidente est album, & alio dulce: & per consequens corpus non esset genus ignis nec ignis poneretur sub corpore in recta linea prædicamentali: sicuti album non est genus dulcis nec econuerso Item ignis haberet duo esse substantialia simpliciter distincta puta esse corpus, & esse ignem: sicut in lacte esse dulce, non est esse album. Et cum ens dicatur ab esse, sequitur quod ignis esset duo entia. Non est ergo in igne neque in re aliqua naturali, nisi vnica forma substantialis. Vnde homo ab vna anima rationali habet esse ens, esse substantiam, esse corpus, esse animal, & esse hominem. Sed de hoc alias. ¶ Est præterea argumentum contra istos & potissimum contra hanc vltimam opinionem quia adhuc posita forma corporeitatis, nõ explicatur quemadmodum forma specifica, quæ secundum se totam producitur, educatur de virtute illius formæ corporeitatis quippe quæ non magis concurrit actiue ad generationem, quam materia ipsa. ¶ Et præterea est manifestum argumentum. Materia ex diffinitione Aristotel. tex. 82. est illud subiectum (quicquid illud sit) quod est perpetuum & subijcitur formæ, quæ de nouo generatur, sed erat controuersia inter eum & antiquos, ꝙ illi opinabãtur esse ens actu includens formam: Aristote. vero dicebat esse puram potentiam: ergo ponere formam corporeitatis perpetuam cum materia est ponere illud compositum ex materia & tali forma, esse subiectum formarum generabilium: atque adeo esse materiam. Quod est manifeste incidere in opinionem illorum aduersus Aristotelem. Profecto argumentum secundum Aristotelem integram facit fidem aduersus formam corporeitatis. ¶ Quarta opinio Commentatoris aliud habet fundamentum. Dimensiones interminatas vocat corpus de genere quantitatis. Siue quantitas distinguatur à subiecto, siue non, nihil ad rem modo differt. Nisi quod perspicacior erit opinio tenendo quantitatem distingui à re quanta, vt tenet Commentator. Dimensiones Commentatoris.

¶ Appellat ergo dimensiones interminatas quãtitatem extendentem materiam: abstrahendo ab hac & ab illa magnitudine, quam specifica forma sibi determinat. Enimuero vt materia de se est indifferens ad quamcunque formam, ita de se habet indifferentem quantitatem ad quamcunq; extensionem: saltem circa quantitatem orbis lunæ, sub quo vniuersa generabilia continentur. Et hanc quantitatem vocat dimensiones interminatas: quia extensio est secundum tres differentias positionis, scilicet, longum, latum, & profundum. Hę autem dimensiones terminantur postea ab agente secundum exigentiam formæ introducendę.

¶ Fundamentum commentatoris ponentis istam quantitatem perpetuam in materia, est hoc. Diuisio numerica indiuiduorum oritur ex hoc quod diuersæ formæ in diuersis partibus materiæ recipiuntur: differt enim numero forma vnius ignis à forma alterius, & per consequens totus ignis, à toto igne, quia hæc forma recipitur in hac portione materiæ, & illa in illa: diuisio autẽ materialis non est, nisi ratione quantitatis: ergo materia intellecta ante omnem formam habet suam quantitatem. Vnde Commentator non ponit dimensiones interminatas vt forma educatur de potentia materiæ, sed vt fit causa indiuiduationis formarum, vt videre est in libello citato de substantia orbis. Vnde Scotus & alij ponentes formam corporeitatis coæuam materiæ, subsequenter habent ponere istam quantitatem & dimensiones interminatas. Et. S. Thom. in. 4. distin 12. quæstion. 1. artic. 2. quæstiuncula. 3. videtur applaudere huic opinioni, nisi attente legatur. Attamen. 1. p. q. 76. articu. 6. ad secundum argumentum, & in quæstione de anima. art. 9. & alibi sæpe manifestat opinionem suam aduersus Commentatorem. ¶ Et quòd in via. Sanct. Tho. opinio Commentatoris sit falsissima, est manifestum argumentum. Accidentia subiectantur in toto composito, quantitas est accidens: ergo est in toto composito. Et per consequens in materia, ante omnem formam cogitata, nulla est quantitas, nullęque subinde dimensiones interminatæ. ¶ Sed in quacunque via, si teneatur quantitatem distingui à re quanta (vt. q. 2. de quantitate diximus fuisse opinionem & Aristotelis, & verosimiliorem) est quoque falsa. Accidens enim præsupponit esse, simpliciter in subiecto in quo est: sed quantitas est accidẽs: ergo siue insit composito siue materiæ primæ, non potest illi inhærere, quin prius, saltim natura, fit: & cum materia, vt dictum est suapte natura non habet esse substantiale nisi per formam, fit vt prius saltem natura, materia habeat esse per formam substantialem, quam recipiat quantitatem. ¶ Et confirmatur manifesto argumẽto. Aut in equo sunt duæ quantitates realiter distinctę, alia perpetua, qua materia est quanta, & alia producta à generante equum: primum non est credibile: vna enim numero quantitas sufficit extendere omnia quæ sunt in eodem supposito. Si autem est vnica, tunc vel generans equum nullam producit quantitatem, quod absurdum esset dictu, cũ alias omnes dispositiones equi produ-

produxerit: aut si quantitatem produxit, non erat alia perpetua in materia. ¶ Et confirmatur secundo præter quam quod ponit aliquid incorruptibile distinctum a materia contra doctrinam Arist. adhuc peius errat quã superiores, in hoc, quod cum illud sit accidens, non potest cum materia facere vnum ens per se. Item nec illud accidens potest conseruari consideratum ante omnem formam: nam materia licet sit primum subiectum omnium quæ sunt in supposito tamen forma est quæ dat esse materiæ & toti composito, & quæ accidentia omnia supposito conseruat. ¶ Et tertio arguitur, etiam si quantitas credatur non distingui à substantia tanquam alia res materia tamen nullam habet naturaliter extensionem nisi tanquam dispositionem formæ substantialis necessariam ad generationem & conseruationẽ eius (quæcunque enim forma determinat sibi certam quantitatem, vt. q. 4. elucidatum est) ergo in materia per se considerata nullę sunt interminatę dimensiones.

¶ Ad argumenta aliorum, quæ tangunt eductionẽ formæ de potentia materiæ, respondebitur in fine quęstionis: sed ad argumentum Commentatoris respondetur cum S. Tho. locis citatis, ꝙ in materia nulla est quantitas præter illam quæ generatur ab agente naturali ad introductionem formæ, Et dum arguit, principium indiuiduationis formarũ est diuisio materiæ per q̃ntitatem, conceditur ad hunc sensum, quod istę dispositiões numero in hoc loco, in hoc tempore, in hac parte materię sunt causa vt producatur hæc numero forma. Negatur veruntamen contraria, cum infertur, quantitatem esse perpetuam in materia. Sed forma: v. g. equi prius natura dat materiæ & composito esse substantiale mox esse corporeum deinde esse hoc animal, & postremo esse huius speciei. Et in illo priori quo dat esse corpus intelliguntur dimensiones terminatę ad esse huius animalis. Itaque solum natura dimensiones præcedunt esse equi. Hoc est dicere. Quia hæc materia habet has dimensiones, recipit formam equi. Sed de hoc alias.

Articulus secundus. Si igitur in materia nihil est præter ipsam de cuius virtute educatur forma edocere restat in hoc secundo articulo quid nam sit formam educi de potentia materiæ. Enimuero qui dicunt aliquid præexistere in materia, vtcunque exponunt eductionẽ formæ de potentia materiæ: illo tamen secluso, cũ materia nullius sit actiuitatis, & passiue recipere formam non satis est vt forma educatur de potentia materię (vt ante quæstionem arguebamus de animali rationali) difficile iudicant doctores hanc eductionem explicare.

¶ Iuniores quidam ad dispositiones accidentales materiæ recurrunt dicentes: formam educi de potentia materię idem esse quod formam produci in materia certis dispositionibus disposita, quæ naturaliter ordinantur ad talem formam, sine quibus forma nõ produceretur.

1. Opinio. Et ad argumentum de anima rationali respondent ꝙ illę dispositiones embrionis non ordinantur ex sua natura ad animam rationalem. Obidque (vt aiũt) nec introductio formæ in materiam sequitur ex natura dispositionis materiæ: sed ex pacto diuino. Deus enim pepigit (inquiunt) positis dispositionibus introducere animã. Et ideo subinde concedunt quod istę dispositiões nihil prorsus agunt ad introductionem animę rationalis, potius quam aliæ alterius speciei; sed Deus eodem modo posset producere animam cum alijs dispositionibus, sicut cum istis: nisi quod ex suo beneplacito hoc facit: quia ita pepigit. ¶ Sed reuera doctrina hæc nihil pertinet ad philosophiam naturalem. Nam ad pactum & beneplacitum dei appellare, est rerum naturas tollere. Et quanquam natura à Deo dependeat tanquam à prima causa, nihilominus res naturaliter agunt Deo generaliter concurrente modo (vt ita dicam) necessario acsi nõ esset causa libera. Atqui quando causas impedit naturales, illud est miraculum. Ad propositum ergo argueretur. Quemadmodum positis dispositionibus in embrione ad introductionem animæ rationalis posset Deus de potentia absoluta nõ producere animam, vel illam cum alijs dispositionibus producere & conseruare, ita omnino positis sufficientibus dispositionibus ad formam ignis in ligno posset illam non producere vel aliam quancunque producere (nam. vt. q. 4. dictum est potest Deus supranaturaliter formam quancunque in materia cum quibuscunque dispositionibus cõseruare) & conuerso, sicut esset miraculum positis dispositionibus ad formam ignis non subsequi formam ignis in materia, ita esset miraculum, positis dispositionibus sufficientibus in embrione non subsequi animam rationalem, ergo dispositiones ad animam rationalem, ita naturaliter disponunt ad introductionem animæ rationalis, sicut dispositiones ignis ad introductionem formæ ignis. ¶ Et confirmatur. Homo tam propriè generat hominem, quam equus equum, alias non esset ita proprie pater, quod est absurdum: ergo ita naturaliter virtus seminalis hominis attingit generationem hominis quam virtus seminalis equi generationem equi: & per consequens ita naturaliter attingit introductionẽ animæ in materia. ¶ Et confirmatur secundo. Si dispositiones nõ attingunt naturaliter introductionem animæ rationalis in materia, sequitur quòd nec naturaliter eam conseruant in materia: sed ex pacto diuino conseruatur. Et eadem ratione medicinę quæ adhibentur infirmis non conseruarent naturaliter vitam, nec mors esset naturalis: sed solum esset pactum diuinum conseruare quãdiu vellet. ¶ Secundo modo posset dici quod formam educi de potentia materiæ est dispositiones attingere non solum ad introductionem: sed ad productionem & simpliciter ad esse formæ. Habetque iste modus probabilitatem: nam reuera ita est quod dispositiones aliarũ formarum attingunt productionem earum: non tamen dispositiones animæ rationalis. Attamen dispositiones teneant se ex parte causæ efficientis tanquam instrumenta quibus causa efficiens generat, hoc potius est formã produci virtute agentis naturalis, quam educi de potẽtia materiæ. Educi enim de materia designat, præter concursum agentis, aliqualem concursum materiæ. 2. Opinio. 3. Opinio.

¶ Nõnulli Thomistę dicunt formam educi de potentia materiæ nihil aliud esse quam formam actu recipi in materia quæ erat in potẽtia receptiua materia. Sed animam rationalem dicunt non recipi in materia: quia intellectualitas repugnat materiæ. Hoc tamen non bene intelligo: quoniam cum anima sit actus corporis physici &c. 2. de anima text. 6. negari non potest, quin verè recipiatur in materia. Vnde quandiu est in corpore intelligere non potest, nisi dependenter à materia: vt pote per conuersionem ad phantasmata.

Educi de potẽtia materiæ. His igitur & alijs omissis expositionibus, quid sit educi de potentia materiæ scrutandum est ex significatione ipsa nominum: quæ vbique magnam habet energiam ad explicandam naturã rerum. Igitur cum educi idem sit, quod extra duci, id est, inde extrahi vbi prius erat, educi aliquid de potentia materiæ (quod. 1. par. quęstio. 90. articulo secundo. Ad secundum vno verbo significauit. Sanct. Thom.)

est actu in fieri, quod prius erat in potentia materiæ. Et quia omnes formæ tam substantiales quam accidentales generabilium & corruptibilium, præter animam rationalem, antequam actu fint præerant in potentia materiæ, vel subiecti, vbi recipiuntur, fit vt quãdo producuntur, educantur de potentia materiæ. Sed quia anima rationalis non præfuit in potentia materiæ, nõ educitur de potentia materiæ.

Formã præesse in materia.

¶ At vero declarare restat quid est formam præesse in potentia materiæ, hinc enim res ista pendet. Respondetur quod formam esse in potentia materiæ, nihil aliud est quam dependere in fieri & esse à materia in genere causæ receptiuæ & passiuæ. Quod per causas efficiẽtes explicari potest. Enimuero inter alios modos quibus Aristot. 4. huius text. 23. docet aliquid esse in alio, vnus & præcipuus est, esse in illo tanquam in causa. Erat enim mundus in deo antequam fieret, scilicet, in virtute productiua dei: & omnia generabilia sunt isto modo in sole: & fructus in seminibus: dicitur nanque, cum nux subtus terram conditur, illic esse arborem: & in semine est animal. Atqui in moralibus, dicimus in potestate alicuius aliquid esse quia illud facere potest. Sicuti dicimus in rege esse vitã illius qui meruit mortem. Eodem ferme modo aliquid esse in potentia materiæ, nihil aliud est, quam dependere à materia in fieri & esse: non quidem in genere causæ efficiẽtis, sed in genere causæ materialis: quod est genus causandi passiue. Et quia omnes formæ, præter animam rationalem, fiunt & sunt dependenter à materia, optime dicuntur esse in potentia materiæ, atque adeo inde educi. ¶ Sed quæreret quispiam cum anima rationalis producatur positis dispositionibus in materia, & non aliter: veluti producitur forma equi, vnde arguitur non dependere à materia? Respondetur quòd quicquid Aristo. de hoc senserit (quod altioris est negotij disputare, ad libros de anima pertinentis) lumen tamen nobis fidei id certo reuelauit. Credimus enim animam per se subsistere. Quod est dicere suapte natura in suo esse non dependere à corpore. Enimuero vt. q. præcedenti dicebamus, non est dicendũ animam esse perpetuam, eo solum quod adeo conseruatur, sicuti posset formam equi perpetuo conseruare: esset enim hoc rerum negare naturas. Si enim equum aut eius formam perpetuo Deus conseruaret, miraculum esset, & supra naturam rerum: quod autem anima rationalis duret sine corpore, sua natura est, velut est natura angeli, eo quod est immaterialis. Sed formæ aliæ vniuersæ, cum sine miraculo esse non possunt nisi in corpore, fit vt naturaliter dependeant à materia. Et cũ eodem modo se habeat res ad produci, sicut ad esse: fit vt formæ aliæ dependeant in fieri à materia: anima vero rationalis, minime. Et hoc est formas alias ante earum productionem præesse in potentia materiæ, rationalẽ vero non. Et inde sequitur quod aliæ producuntur à materia dependenter, quod est dicere materia suo modo concurrente ad esse formæ: anima vero rationalis producatur non concurrente materia ad eius productionem.

Anima rationalis,

Ex his ergo colligitur conclusio

2. Conclu. principalis

exceptiua, qua ad titulum quæstionis respondetur.: Omnis forma generabilium, præter rationalem educitur de potentia materiæ. Omnis inquam tam substantialis quam accidẽtalis, præter formam cœli: quod neutiquam est generabile. Quod aliæ formæ præter rationalem educantur de potentia materiæ, est sentẽtia Aristo. in hoc tex. 78. vbi ait res non fieri ex nihilo, sed ex ente in potẽtia, qualis est materia. Et copiosius hoc disserit. 1. de generatione tex. 11. & infra: vbi quæstio hec tractari etiam solet. Et ratio ex ijs quæ dicta sunt colligitur sub tali forma. Omnis forma quæ in esse depẽdet à materia fit dependenter à materia: sed omnis forma generabilium, præter rationalem, in esse depẽdet à materia: ergo fit dependenter à materia: quod est educi de potentia materiæ. Maior est nota quia cum fieri sit esse acquirere, vna quæque res vt habet esse ita fit: & per cõsequens quę dependet in esse, dependet etiam in fieri. Et minor patet ex superius dictis. ¶ De animæ vero productione quid senserit Aris. nondum satis exploratum habent interpretes. Tametsi mentem quæ est pars intellectiua animę manifestè asserat esse à materia separatam, idest: independentem: vt patet. 1. de anima tex. 65. & lib. 3. text. 20. & copiosius. 2. de gene. animaliũ. ca. 3. vbi animam vegetatiuam & sensitiuam ait educi de potentia materiæ, intellectum vero venire de foris. Qua propter, nisi phrenesis illa cõmentatoris audiatur ponentis intellectum rem esse distinctã ab anima, quę anima corrupta, perpetuo inquit permanere, certum est Aristo. posuisse animam perpetuam. Quod si est perpetua, tunc sicut in esse non dependet à materia, ita neque fit dependenter à materia, & per cõsequens de eius potentia non educitur. Sed hinc sumitur magnum argumentum quod secundum ipsum fuerunt etiam animæ à parte ante perpetuæ: quia nondum nouit à solo Deo quicquam creari posse. Qua de causa intelligentias posuit esse perpetuas: nempe quæ cum non possint per generationem fieri, non vidit quomodo aliter fieri possent. Hanc tamen quæstionem ad primum vsque de anima reponamus. Supponimus tamen nunc ex fide animam rationalem naturaliter esse posse sine corpore, & tunc facimus argumentum. Nulla forma quæ in esse non dependet à materia, dependet ab illa in fieri: anima rationalis nõ dependet in esse à materia: ergo nec quando fit educitur de potentia materiæ.

De anima qd Arist.

¶ Quod si quis arguat animam rationalem dependere à corpore. Nam quandiu dispositiones sufficiunt animã conseruare in corpore, durat vita quibus distemperatis, sequitur mors. ¶ Respondetur differentiam esse inter animam & alias formas, quod anima quidem conseruatur à materia & suis dispositionibus, non simpliciter, sed ea ratione qua corpus animat: quia non potest corpus informare nisi cum talibus dispositionibus. Et ideo dispositiones & concursus materiæ attingunt quidem ad introductionem animæ in corpus, sed non ad productionem. Et ęqua ratione conseruant eam in corpore: non tamen conseruant simpliciter, quoniam separata naturaliter manet. Reliquæ vero formæ non solum dependent à materia quantum ad informationem, sed simpliciter: quia separatæ nõ supersunt. Quocirca nõ solum materia & eius dispositiones attingunt ad introductionem formę in materiam, sed ad eius productionem. Hinc sequitur secũdo, quod anima licet sit subsistens, est tamen media inter angelos & formas corporales. Angelus nanque per se subsistit vt suppositum, ita vt nec dependet à materia, nec potest informare materiam: anima vero suapte natura, & per se subsistere potest, & informare materiam. Reliquæ vero formæ ita informant materiam, vt per se subsistere nequeant, nisi miraculo sustineantur. ¶ Quod si quispiam percontetur quomodo aliter Deus concurrat ad productionẽ animæ rationalis, quam aliarum formarum, vt illam creet, has verò non. Videtur enim q non aliter concurrat: postquam naturali lege, vt producitur equus, producitur

Anima media inter nos & angelos.

ducitur homo non aliter nec alias, quam disposita materia, Respondetur quod longe aliter. Deus concurrit nam animam se solo ita producit, vt eodem concursu quo producit eam in materia, posset eam producere in vacuo absque materia: formam vero equi producit generaliter concurrendo cum igne, educendo illã de potentia materiæ, taliter vt eodem concursu non possit se solo producere eam in vacuo: nisi specialiori modo supplendo vicem seminis & quodãmodo vicem materię. Non tamen productio animæ nostræ censetur miraculosa: sed naturalis: quia natura animæ est, vt non aliter quam per creationem producatur. ¶In summa si illustrissimam desideras differentiam inter animam rationalem & alias formas. Formæ vniuersę, vt apud. Sanct. Tho. 1. p. quæstion. 90. arti. 2. eo educuntur de potentia materiæ, quod non producuntur per se, sed comproducuntur ad productionẽ suppositi. Nam vt super textu. 62. cepimus adnotare, & in tex. 64. repetit Aristote. & .7. meta. tex. 27. ex professo docet, & hic in subsequẽtibus frequentissime adnotabimus, forma non fit: sicut nec materia: sed compositum, siue substantiale, siue accidentale. Non enim fit forma equi, sed equus: nec fit per alterationem albedo, sed album: nec caliditas: sed calidum. Eo modo quo loquitur Aristote. quod non fit musica, sed homo fit musicus & ex immusico fit musicus. Quod est fieri secundũ quid, Et ratio est manifesta: quia cum rem produci sit esse acquirere, & aliæ formæ à rationali habeant esse dependens à materia, non simpliciter producuntur: sed comproducuntur ad esse suppositi. Obidque .7. & .11. meta. accidens non dicitur ens, sed entis ens. Vnde cum ignis calefacit aquam, nõ producit, sed comproducit calorem, faciendo suppositum esse calidum. Nec producit formam ignis, sed comproducit, producendo ignem. Itaque via ad producendum formam est facere calidum, aut ignem. Sententia expressa est Commentatoris. 12. meta. com. 18. vbi ait quod formæ secundum Aristote. non producuntur: sed comproducuntur: quia non creantur. Quocirca, si ita loquendum est, prius natura in via generationis àqua fit calida, quã sit calor: & prius natura ignis est ignis, quã sit forma. Etenim licet forma sit id quo agens alterat aquam, aut generat ignem, nihilominus via generationis agens dando esse toti, dat partibus, & accidentibus. Et in hoc consistit ratio eductionis formæ de potentia materiæ. At vero in generatione hominis anima non producitur per productionem hominis: sed prius natura est in se quam insit homini: vnde in hoc consistit eius creatio, quod actio Dei terminatur ad esse animæ immediate: & non fit per esse totius. Actio vero virtutis seminalis terminatur ad vnionem animæ cum corpore. In quo consummatur vera & propria ratio generationis, vt generans sit pater: genitusque sit filius.

Differẽ. inter animã & alias for.

Forma pri⁹ est in se &c.

¶Ex his demum quæ dicta sunt sequitur corollarium hoc, apprime notandum: nempe falsum esse principiũ illud, tam apud quosdam celebratum: vbi asserunt, ꝙ omnis forma priùs est in se quam inhæreat. Quin potius hoc interest inter animam rationalem reliquasque omnes substantiales accidentalesque formas. Forma nanque prius in se esse siue tempore siue natura: est per se habere esse independenter à materia, idest, est per se subsistere: quod soli animæ nostræ competit. Formę vero aliæ vniuersę nullum esse prorsus habent nisi esse in supposito. Et ideo falsum est ꝙ prius sint in se quam inhæreant. Exemplum est in artificialibus à quibus Arist. sumit argumentum naturalium. Enimuero quando in lapide sculpitur statua, aut ęs funditur, aut quãdo sigillum imprimitur ceræ, non prius natura est forma artificialis, quam inhæreat (etiam si teneatur formam distingui à subiecto) sed fit forma statuæ per hoc ꝙ fit statua. ¶Quod si arguas forma dat esse composito: ergo prius natura habet illud, quia nemo dat qđ nõ habet. Negatur cõsequentia. In hocẽ differũt causa efficiẽs & formalis ꝙ efficiẽs, nisi sit actu talis, nihil operat. Aqua eñ non calefacit, nisi sit calida: nec generat equum, nisi id quod est actu equus. Forma tñ non habet in se prius esse quod dat supposito. Albedo enim dat esse album & non est alba: & calor dat esse calidum, & nõ est calidus: sed forma est id quo subiectũ est tale. Et pariter forma equi dat esse equũ, tñ nõ est equus sed est id quo equus est equus. Et quia forma equi nullũ aliud esse habet, ꝙ̃ esse id quo equus est equus, non prius natura est, quã sit in materia, & sit pars equi. Vnde non sequitur, forma prius natura cõponit quã totũ sit: ergo prius natura est vt .2. huius. q. 3. patebit. Anima vero rationalis, quia habet per se esse separatum, prius natura est, quam insit materiæ. Et in hoc consistit ratio creationis.

Ad argumẽta.

Ad primum igitur argumentum

quod faciebant illi, qui ponunt, aut possibilitates, aut inchoationes formarum in materia, respondetur, quod forma dicitur educi de potentia materiæ, eo quod ipsa vel aliquid eius actu præfuerit in materia: sed quia forma pręfuerat in potentia & quodammodo virtualiter in materia. Non quidem ꝙ materia actiuè cócurrat, sed in ratione subiecti naturalis per cuius transmutationẽ res producitur. ¶Ad secundum respondetur, ꝙ non opus est materiam habere similitudinem cum forma, vt illam appetat: sola enim causa efficiens est quæ producit sibi simile. Materia vero appetit formam: non sicut simile suum simile, sed sicut imperfectum suam actualem perfectionem, vt quæstione præcedẽti dicebamus. ¶Ad tertium negatur consequentia, scilicet, ꝙ si in materia non sit aliqua virtus adiuuans effectiue virtutem agentis, tunc productio ignis esset violenta. Satis enim est materiam aquæ suapte natura habere potentiã passiuam, & inclinationem naturalem ad formã ignis, vt generatio ignis sit naturalis, non solum ex parte ignis generãtis, sed ex parte subiecti, vnde fit generatio. Nõ dixerim ꝙ aquæ simpliciter sit naturalis generatio ignis ex ea: nam aquæ ratione formæ est violenta calefactio: quippe quæ tendit ad eius corruptionẽ. Sed dico ꝙ est naturalis materiæ aquę ex qua fit ignis. ¶Quod si arguas hinc consequi vt productio formæ artificialis statuæ ex ligno sit etiam ligno naturalis: siquidem habet naturalem inclinationem, vt ex eo fiat statua. Negatur lignum, aut aliquod substantiuum artificialium habere naturalem inclinationem, seu naturalem potentiam passiuã, vt inde educatur forma artificialis. Quin imo dolatio lignifit per eius corruptionem, cui lignum resistit: potentia vero naturalis non est in materia, nisi respectu agentis naturalis: est enim in auro ratione materiæ potentia naturalis vt calefiat ab igne: tamẽ vt ꝙ disponatur in formam annuli aut vasis: nõ est naturalis potentia, sed obedientia, vt sic dicamus, respectu artificis: quatenus ars præsupponit naturã. Sed de hoc copiosius libr. 2. ¶Eædem sunt prorsus solutiones ad primum principale argumentum in capite quæstionis cum sua confirmatione. At quia illic fit mentio de virtutibus seminalibus, respondetur hanc esse differentiam inter veuentia, & non viuentia, quod in solis viuentibus virtus actiua est coniuncta materiæ in eodẽ supposito. Vt in nucleo oliuæ, sub terra posito est virtus

Virtus seminalis.

tus actiua, quæ de materia in qua est educit formam oliuæ, & in arbore est virtus quæ de materia arboris educit fructus: & semine animalis existente in matrice fœminæ, est virtus actiua impressa ab agente, quæ educit formam de potentia materiæ in qua est. At vero non viuentia, vt elementa non generantur per virtutem actiuam, quæ sit in materia vnde educitur forma: sed per dispositiones quæ ab agente recipiuntur in materia separata. Velut ignis generatur ex stuppa mediantibus dispositionibus quas stuppa recipit ab igne. Quocirca virtutes seminales (atque adeo nomen seminis) solum concedendæ sunt in viuentibus. Semen enim idem pollet quod materia cui cóiuncta est virtus actiua, educens formam de eius materia. Sed de hoc latius alias.

Ad secũdũ princip. ¶ Ad secundum principale argumentum cum suis confirmationibus satis responsum est inter exponendum quid nam sit formam educi de potentia materiæ.

Articulus tertius. Creatio.

At vero circa materiam tertij principalis argumenti superest in hoc. 3. articul. breue facere verbum de creatione. Quod intelligenti rationem eductionis formæ de potẽtia materiæ facillimum erit. Atqui, vt à diffinitione exordiamur, creatio est productio alicuius ex nihilo. Hoc communiter doctores exponunt quod sit productio alicuius non præsupposito subiecto. Sed sanctus Thomas. 1. parte. quæstio. 45. articul. 1. id exponit sub his verbis. Creatio est productio totius entis, seu entis inquantum ens. Et in re idem est, si modo recte vtraque difinitio intelligatur. Nisi quod diffinitio Sanct. Thom. significantius exprimit, & verba philosophi, & naturam creationis.

Fieri tripliciter. ¶ Vbi notandum est quòd fieri aliquid contingit tripliciter. Primo modo fieri secũdum quid: quæ est acquisitio alicuius accidentis, vt fieri calidum, fieri album. Et dicitur hæc factio secundum quid: quia præsupponit subiectum, quod sit substantia completa per se subsistens: qua de causa, vt superiori quæstione dictum est, forma accidentalis aduenìens, non facit vnum simpliciter cum subiecto, sed vnum per aggregationem. Secundo modo fit aliquid simpliciter quando fit substãtia. Et hæc dicitur factio simpliciter, quia non præsupponitur subiectum quod sit substantia completa per se subsistens, sed sola materia prima, quæ est pura potentia ad formam: ob quã causam forma substantialis adueniens facit vnum simpliciter cum materia. Nempe quia materia non erat vnum ens simpliciter absque forma. Hos duos modos tractat Arist. in hoc lib. per totum. ca. 7. & expresse distinguit tex. 62. ¶ Sed tertio modo aliquid dicitur fieri secundum se totum inquãtum ens, id est, eo modo, vt nihil illius præsupponatur, sed fiat ex nihilo. Et hæc dicitur productio totius entis, & productio entis inquantum ens: quæ est creatio: quam Arist. nec philosophi naturales cognouerunt. ¶ Manifesta fit hæc diffinitio ratione Arist. Fieri vnumquodque est nouũ esse aut esse tale acquirere, quod est fieri ex eius priuatione: album enim fit ex non albo: & musicum, ex non musico: vt ait hic Arist. tex. 43. nam quod erat ante album nõ fit album. Ex tex. 76. si canis (inquit) fit ex equo, tũc non fit animal inquantum animal, sed inquantũ canis: nam ratio communis animalis erat antea in equo. Nec canis fit ex non animali, sed ex non cane. Et eadem ratione homo fit ex non homine: & lignum, ex nõ ligno, & ita in singulis vt illud fiat cuius ratio non immediate præcesserat. Ergo eadem analogia ens simpliciter fit ex non ente, quod est dicere, ex nihilo. Fieri autem ex nõ ente, est ꝙ nullum ens prorsus præsupponatur ad productionẽ eius. Vnde egregie profecto, vt pleraque om nia Sanct. Tho. 1. p. q. 44. artic. 2. metitus est cognitionem naturalium philosophorum. Quippe quos ait solum cognouisse productiones particulares rerum: puta album fieri ex non albo: & calidum fieri ex frigido, & ignem fieri ex non igne, & equum ex non equo. Et quia priuatio particularis entis saluatur in aliquo subiecto: vt priuatio albi saluatur in nigro & priuatio caloris, in subiecto frigido & priuatio formę ignis aut formę equi in alia materia quæ est sub alia forma, inde habuit Aris. & antiqui pro principio per se noto ꝙ quic quid fit, fit ex præsupposito subiecto, cui accidit priuatio talis formæ. Et ideo non dixit quod homo fit simpliciter ex non ente: sed ex non ente tali, scilicet, ex non homine: nã sẽ mẽ nõ est nõ ens, sed nõ homo. Deus aũt: qui est vniuersalis causa entis inquãtũ ens, põt ens ex nõ ente producere: & per cõsequẽs materiam, atque adeo vniuersum creare. ¶ Ex quo sequitur aliud esse fieri ens simpliciter, & aliud fieri ens inquantum ens. Nam quotiescunque generatur substantia fit ens simpliciter: ad differentiam alterationis quę est factio secundũ quid, vt fieri calidum. Tamen qñ fit homo aut equus non fit ens inquãtum ens: nam ratio entis præcessit in materia ex qua fit equus: & id quod erat, non fit: sed fit equus inquantum equus. Fieri ens in quantum ens. ¶ Igitur cũ aiunt ꝙ rem creari est produci: non præsupposito subiecto, & rẽ generari est rem produci præsupposito subiecto intelligendũ est nõ præsupposito, concurrente ad productionem: nam anima rationalis: licet non producatur, nisi in subiecto, non tamẽ præsupponit subiectum tanquã concurrens ad productionem. ¶ Tametsi multo profecto significantius dicatur ꝙ aliquid creari, vt ait hic magnus Albertus, siue sit materia, siue forma, siue præsuppositum, siue accidens: est secundum se totum produci: nihilo illius, id est, nulla eius parte præsupposita. Hoc enim nomen creationis designat. Quamobrẽ, licet in productione equi nõ supponeret materia supponeretur tñ ex natura productionis, aut forma alia, aut si pars integralis, reuera nõ crearet. ¶ Quod si arguas tñ subsequi formas oẽs substãtiales & accidẽtia creari, quia forma equi producitur nulla eius parte præsupposita. Negatur certe sequela: quoniam forma equi, vt superiori articulo dicebamus, non producitur, sed comproducitur: quia non habet per se esse, sed esse in supposito. Et multo minus accidẽtia producuntur sed comproducuntur. Enimuero si essent formæ in suo esse independentes à materia, tũc reuera produceretur, sicut anima producitur: atque adeo crearẽtur: licet reciperentur in materia sed propterea non creantur: quia simpliciter non producuntur. Homo vero & equus & quodcunque suppositum, licet simpliciter producantur, quia habent per se esse, non tñ creantur quia equus non producitur secundum se totum: sed præsupponit aliquid sui, puta materiam.

Corolla. ¶ Ex his sequitur vanã esse illam distinctionem, qua aliqui distinguunt, dupliciter aliquam causam effectum creare. Vno modo quando producit rem independẽter ab alia quacũq; causa, id est, nulla alia superiori cõcurrẽte. Et hoc modo implicat cõtradictionẽ aliquam causam secundam creare: quippe quæ semper dependet à deo. Alio modo quando aliquid producit non præsupposito subiecto. Enimuero gratis fingitur ille prius modus creãdi: cũ creatio nullum respectũ dicat ad causam efficientẽ, sed ad subiectum vel partem rei. Et ideo si causa secunda produceret aliquid ex nihilo, hoc esset proprissime creare: licet in genere causę efficientis dependeret à Deo concurrente. Sequitur secundo, ꝙ neque opus

que op⁹ est alia distinctione quam claritatis causa po nit Scotus in quarto & alij, vt refert Caietan. 1. part. q. 90. artic. 2. scilicet, ꝙ creari stat dupliciter: vno modo præsupposito subiecto, quemadmodum creatur anima alio modo nullo præsupposito subiecto, vt creatus fuit mundus. Quoniam reuera isti modi non differunt in ratione creationis, siquidem materia non præsupponitur ad productionem animæ, vt explicatum est: sed ad animationem. Et ideo proprijssime & simpliciter creatur anima. Nec est alius modus, nisi vnicus, creationis quæ est productio ex nihilo. ¶Sed multo profecto minus apparentiæ habet Occham. 2. sent. quæstio. 4. vbi ait ꝙ omnis productio formæ est generatio respectu causæ secundæ, & simul creatio respectu Dei. Itaque cũ ignis generatur ex stupa, dicit ꝙ respectu ignis generatis illa est generatio: quia ignis non potest ignem producere, nisi dependenter à materia, sed respectu dei, est creatio: quia taliter producit illam formam, vt posset illam se solo producere. Et idem est de productione equi & de productione hominis: ita vt nulla sit differẽtia inter animam rationalem & alias formas. At reuera hoc philosophiæ prorsus aduersatur: Deus enim vt ait Augustinus super primum ca. Genesis, post primam creationẽ mundi nihil vnquam creauit præter animam rationalem. Vnde licet posset formam equi se solo producere, non tamen illo concursu generali quo concurrit cum equo & cum virtute seminis obidque modo non creat illa. His fundamentis adnotatis conclusio huius tertij articuli est exclusiua. Tantum Deus potest creare. Saltem virtute naturali. Et eadem ratione solus ipse potest annihilare. ¶Hanc cõclusionem, vt pote quæ theologa est, non intẽdimus hic ad vnguem examinare, sed quatenus ad physicã pertinet aperire. Quod Deus possit creare, præter lumen fidei S. Thom. 1. p. q. 45. articul. 5. hac naturali ratione ostẽdit. Vniuersaliores effectus vniuersalioribus causis competunt, sicut producere ignem, conuenit igni, producere equum, conuenit equo: sed producere in vniuersum substantiã, conuenit soli, qui causa est omnis substantiæ generabilis: at inter omnes effectus ratio entis est vniuersalissimus comprehendens accidẽtia & substantias tam corporales quam spirituales: ergo ille conuenit vniuersalissimæ causæ: Est profecto egregia ratio metaphysica cuius sciẽtię est altissimas reddere causas, vt enim ignis est particularis causa ignis: & equus, equi: & calidũ calidi & c. ita Deus qui cum sit essentiæ infinitæ virtualiter continet omnem rationem entis, producit vniuersaliter ens, & omnem rationem entis: producere autem ens inquantum ens, est producere ex non ente (quod est dicere ex nihilo) sicut producere hominem est producere ex non homine (id enim producitur, cuius ratio immediate non præcessit) ergo deo proprium est res ex nihilo producere, quod est creare. Et confir. Deus est vniuersalissima & prima causa: ergo est causa omnium entium: sed sunt multa entia quæ, nisi per creationem, produci nequeunt, vt angeli, anima rationalis, cœlum: & materia prima: ergo hæc potuit creare. Impugnat hanc rationẽ Scotus in. 4. dist. 1. q. 1. sed non est præsentis loci impugnationes eius afferre. ¶Quod autem nulla causa secũda posset creare virtute propria, sicut potest generare, omissis alijs rationibus quas S. Thom. & Scotus locis citatis, & theologi. 2. senten. d. 1. faciunt contra Auicẽnam, qui. 9. meta. c. 4. tenet primam intelligentiã creare secundam: & secundã tertiam & c. vulgatissima ratio est hæc. Ad creandum requiritur virtus infinita, nulla virtus creata est infinita: ergo nulla talis potest creare. Maior probatur. Creare est rem ex nihilo producere, sed inter nihilũ & aliquid, est infinita distantia (quippe quæ omnem distantiam inter quæcunque duo positiua extrema exuperat) ergo requirit infinitam virtutem.

Ocham.

3. Conclus.

Deus creat.

Causa secũ danõcreat.

¶Hanc itidem impugnat Scotus loco citato contendens probare, ꝙ inter nihilum & ens finitum non est distantia, nisi finita. Non enim (inquit) plus distat formica à nihilo, quam est quãtitas perfectionis eius. Et ideo producere aliquam rem finite perfectam ex nihilo, nõ arguit infinitam perfectionem. Prætermissa autem examinatione huius litis Sant. Thomas loco citato ad tertium argumentum egregie profecto explicat hanc rationem. Vbi non ait, distantiam esse infinitam inter nihil & aliquid, sed arguit hoc modo. Virtus potentiæ nõ solum attenditur ex perfectione effectus, sed ex modo producendi, puta ꝙ citius aut alio faciliori modo producat, ergo quanto agens educit formam de potentia magis ab actu remota, tanto est maioris virtutis, & per consequens si educit alias de nulla potentia, erit virtus infinita. Exempli gratia, ꝙ ignis educat ignem de potẽtia materiæ stupę, quæ est ligata sub contraria forma & dispositionibus, arguit aliquam virtutem: sed ꝙ educat illam de potentia materiæ ferri, quæ est magis ligata sub dispositionibus remotioribus, est maioris virtutis (& ideo paruus ignis non inflammaret ferrũ) ergo producere ignem nulla præsupposita materia, arguit infinitam virtutem. ¶Et confir. quia alias si virtus agentis pensanda est solum ex perfectione effectus: & nõ ex termino à quo, vt vult Scotus, tunc æqualis virtus esset educere ignem de potentia materiæ, & producere ex nihilo. Et confir. secundo quia producere ignem de materia cæli, argueret infinitam virtutẽ, eo ꝙ illic nulla est potentia ad ignem. Disputatio sese hic late patens insinuat, an saltem instrumentaliter creatura posset cõcurrere ad creationem tanquam instrumentum per virtutem supernaturalem Dei: quod S. Tho. illic negat, propterea ꝙ creatura non potest habere actionem propriã erga nihil, & ideo non potest assumi & eleuari à Deo, vt sit instrumentum creationis: sicuti si serra non haberet actionem propriam circa lignum, non posset assumi vt instrumentum ab artifice ad faciendum scannum. Hæc tamen disputatio altior est, quam vt physicis sit aliquo modo tractanda. Concitanda enim esset hic materia de sacramentis, an gratiam creent: & de sacramento altaris, quomodo dum vermes generantur ex hostia consecrata excusetur illic creatio, cum nulla videatur precessisse materia: & materia de miraculis, vtrum Christus mediante humanitate fecerit miracula producendo visum per tactum oculorum, quem non eduxit de potentia materiæ, & resuscitando Lazarum per vocem: & vtrum sua voce, vt instrumento, dicendo, fiat cælũ, posset creare cælum sicut verbo mentali dicendo, fiat firmamentum, creauit illud. De his ergo & similibus nec verbum hic vllum fit: sed desinat physicus, vbi theologus incipit, à quibus omnibus supersedendum est vsq; ad sua cuiusque loca theologica.

Ad tertium igitur principale argumentum satis responsum est quod licet producere formicam aut equum ex materia non arguat maiorem virtutem quam sit perfectio ipsa effectus producti, tamen modus producendi ex nihilo, arguit infinitam. Et ideo creatura non potest creare. ¶Vnde ad confirmationem respondetur quod si daretur frigiditas in vacuo, nullo modo ab agente naturali pos-

Ad. 3. principa.

Ad confir.

set corrumpi quia est materia de cuius potentia educeret calorem. ¶ Dubium esset hic tamen de lumine vtrũ educatur de potentia aeris tenebrosi in quo producitur. Et videtur quod non: quia formam educi de potentia materiæ, est produci per transmutationem materiæ: & tamen cum sol incipit oriri, non est proprie transmutatio aeris, cum nulla forma contraria inde expellatur. Et augetur dubium de speciebus sensibilibus, quæ producuntur ab obiecto visibili per medium, quæ cum nõ habeant contrarium in aere, non videtur quomodo educantur de potentia aeris. Nam quod recipiatur in aere, non tollit rationem creationis: vt patet de anima, quæ non creatur, nisi dum recipitur in materia. ¶ Ad hoc aliqui distingunt aliquas formas magis depẽdere à materia: alias vero minus. Illę quæ producuntur per transmutationem materiæ: plus dependent: illæ vero quæ non habent contraria, minus dependent. Quæ quidem distinctio non displicet, si modo simpliciter concedatur omnes corporales formas, quæ fiunt sub sole, edu ci de potentia materiæ. Respondetur ergo ex his quæ supradicta sunt, lumen educi de potentia aeris, propterea ꝙ sol non producit prius natura lumen, quã faciat aerem luminosum: sed producit lumen illuminando aerem. Sicuti ignis producit calorem calefaciendo subiectum. Ita vt in vacuo nullam habeat virtutem sol producendi lumen. Quam ob causam Arist. 1. meteo. ca. 2. necesse est, inquit, mundum hunc inferiorem cõtinuum esse lationibus superioribus, vt virtus eius inde gubernetur: sane quod per vacuum cælestes influentiæ non possent descendere. Idem dicendum est de speciebus sensibilibus, quæ per medium multiplicantur. Concurrit enim medium suo modo ad deferendum species vsque ad sensum: obidque quodammodo educuntur de potentia medij. Cuius signum est quod determinãt certum medium, puta aquam vel aerem, ita vt per aliud densius multiplicari nequeant. ¶ De accidẽtibus spiritualibus animæ non spectat hic dicere: quia illa non ordinantur ad generationem nec sunt materialia. Tametsi suo etiam modo educantur de potentia subiecti: cum non possint ab agenti naturali in vacuo produci. Paulo plus forsitan iusto immorati sumus in hac quæstione, eo quod ad physicam fores aperiat.

¶ Sequitur in text. Caput nonum. Tangentes. &c.

¶ In capite nono textus. lxxix. Nos autem materiam. &c.

Quæstio octaua.

VTRVM PRIVATIO SIT ens reale, an sola ratione à materia distinguatur.

Duersus partem affirmatiuam arguitur. Et primo quòd priuatio sit vera res realiter à materia distincta, est argumentũ. Seclusa quacũq; operatione intellectus hæc est vera cęcitas est, in quo differt à pura negatione, quia hæc est falsa, chimera est, sed ens est participiũ huius ꝙ est esse: ergo priuatio est verũ ens. ¶ Et confirmatur primo. Priuatio determinat sibi propriũ subiectum: cęcitas enim nõ est in aure, sed proprie in oculo: & surditas in aure: ergo est ens positiuũ. Et tertio quia priuatio est per se terminus à quo realis motus: ait enim Aristot. quod album realiter fit ex non albo. Colligitur ergo quod priuatio est verũ ens reale. ¶ Confirmatur secundo. Priuatio nihil aliud est: quam forma contraria quæ expellitur per aduentum nouæ, vt forma aquæ est priuatio formæ ignis: ergo. Probatur antecedens, quia nulla alia ratione materia priuatur forma ignis, nisi quia est sub forma aquæ, quæ vt quæstione quinta dictũ est, virtualiter est priuatio formæ ignis. Qua de causa concedimus, ex aqua fieri ignẽ tanquam ex termino à quo: nempe quia aqua ratione suæ formæ est quodammodo priuatio ignis. ¶ Et confirmatur tertio: quòd realiter distinguatur à materia, sic probatur, priuatio distinguitur à materia specie, vt habetur text. 60. & vtrunque est ens reale: ergo distinguntur realiter: quia entia eo dicuntur realia: quia distinguntur realiter. ¶ Secundo principaliter arguitur ad aliud extremum. Priuatio est negatio formæ: negatio vero nihil est: ergo priuatio nullatenus distinguitur à materia, sed est ipsamet materia, quæ caret forma. ¶ Et confirmatur. Materia, & priuatio vt habetur text. 60. sunt idem numero: sed quæ sunt idem numero sunt idem specie, vt habetur. 5. meta. text. 12. & quæ sunt idem specie, sunt idem diffinitione, vt ibidem asseritur, & esse idẽ diffinitione, est esse idẽ ratione: ergo materia & priuatio non differũt ratione. ¶ In medio horũ extremorum est sententia Aristo. in hoc textu. 79. vbi ait materiam & priuationẽ differre, eo quod priuatio est simpliciter non ens, & materia est non ens per accidens. Et superius tex. 60. dixerat esse idem numero, sed differre specie, idest, ratione, vt seipse interpretatur.

Quæstio hæc post ea quæ dicta sunt facilis est. De qua inter arguendum quatuor sunt insinuatæ opiniones. Prima est quorundam plus nimio realium ꝙ priuatio est nescio quid positiuum distinctum à materia. Hæc tamen nullam præsefert probabilitatem. Nam vt nomen ipsum sonat, & ab Aristotele quarto meta. text. 4. diffinitur, priuatio est negatio in subiecto apto. Cæcitas nanque non dicit formã, sed negationem visus in oculo. ¶ Et cõfirmatur quia cum aer illuminatur nihil profecto positiuum inde pellitur: nam lumen non est qualitas actiua pellens aliquid contrarium: & per consequens quando obtenebratur nihil ibi generatur, ergo tenebræ nihil aliud sunt quam absentia luminis in diaphano apto illuminari. Et eadem ratione priuatio formæ ignis in materia aquæ nihil positiuum est, quod corrumpatur per aduentum formæ. 1. Opinio. ¶ Secũda opinio est ꝙ priuatio vnius formæ est forma contraria: vt priuatio albedinis est nigredo aut medius color: & priuatio formæ ignis est forma substantialis aquæ, aut quęuis alia contraria igni. Sed neque ista opinio omnino consonat verbis Aristot. nam tunc materia & priuatio realiter distinguerentur, cum tamẽ tex. 60. expresse enunciet materiam & priuationem esse vnum numero, & differre ratione. Item quia priuatio, vt quæstione quinta dictum est, per se intrat diffinitionem generationis: quippe quæ est mutatio de non esse ad esse, cuius priuatio tanquã terminus à quo, est principium: 2. Opinio. vnatũ forma impropriissime diceretur principium sui contrarij. ¶ Tertia est opinio nominaliũ quorundam, 3. Opinio. qui distingũt nomẽ priuatiõis posse accipi, aut pro subiecto quod priuatur, aut pro forma qua priuatur aut pro aptitudine ad talem formam. Et tunc dicunt quod in prima acceptione materia est priuatio: & similiter in

tertia

tertia. Itaque oculus est, & aptitudo ad visum, & cæcitas, & item aptitudo est cæcitas. Sed secundo modo accipiendo priuationem, illa distinguitur à subiecto. Idé dicunt de materia prima, quæ est & aptitudo & priuatio. Quod confirmant ex text. 60. vbi habetur materiá & priuationem esse idem numero. Quo (inquiũt) circa differentia inter materiam & priuationem solum consistit in nominum connotationibus. Hoc enim nomen, materia supponit pro materia connotando quod sit primum subiectum formæ: nomen vero priuatio pro eadem accipitur materia, connotando quod aliqua forma careat. ¶ At vero illa in primis multiplex acceptio priuationis nomini non congruit. Quis enim dicat ꝙ cæcitas accipitur pro visu, aut pro aptitudine ad videndum: cum forma & aptitudo dicant aliquam perfectionem priuatio vero imperfectionem & absentiam formæ? Quod autem accipiatur pro subiecto, vt hæ sint veræ, oculus est cæcitas, materia est priuatio, quanuis in re non adeo multum à vero deuiet: in modo tamen loquendi neque Aristoteli neque sermoni, quo nó solum philosophi, sed prudentes quicunque vtuntur, consonat. Aristoteles enim expresse, vt visum est, ponit principia rerum naturalium esse vt tria, & ait vt tria ad denotandum priuationem aliquo modo distingui à materia. Obidque certo certius est, quod Aristoteles nunquam admisisset huiusmodi locutiones, oculus est cæcitas, aer est tenebræ, materia est priuatio, sicuti nec viri prudentes in familiari sermone eas reciperent. ¶ Et præterea tunc propositio Aristot. tria sunt principia, sustineri non potest, nisi appellando ad connotationes terminorum, scilicet tres sunt termini nó synonymi significantes principia, & tamen revera extra scholas nullus sic auderet loqui: sed diceret vt ait Aristotel quod tria sunt principia. s. duo realiter distincta & tertium distinctum ratione.

Conclusio. princip. Igitur sententia Aristo. posita est in medio inter hæc extrema. Secundum quem ad quæstionem respondetur vnica conclusione: Priuatio ratione tantum distinguitur à materia. Quod est dicere: Materia & priuatio non sunt duæ res: sed tamen materia alia ratione & diffinitione est materia, & alia róne & diffinitione est priuatio. Quod enim alij explicant per connotationes terminorum, Arist. censet proprietates esse in re, quas solus intellectus distinguit. Itaq; materia seclusa operatione intellectus est materia: & seclusa operatióe intellectus priuatur forma: sed tñ materia & priuatio nó sunt duo, nisi per solá operationé intellectus, distinguentis inter illas duas rationes, quæ sunt subijci formæ, & carere forma. Et quia priuatio significat in abstracto priuationem id est abstrahédo à subiecto, nó prædicatur de materia formaliter, sed solũ identice. Ita vt hæc sit vera, aer est res quæ sunt tenebræ, tñ aer nó est tenebræ, sed tenebrosus: & oculus est res quæ est cæcitas, non tñ est cæcitas, sed cæcus. Iuxta modum quem quæstione secunda de quantitate adnotauimus negandi has propositiones, sedens est sessio, pater est paternitas, licet sessio non sit alia res à sedéte, nec paternitas alia res à patre. Etem̃ ista propositio, oculus est cæcitas, nó solũ significat ꝙ sunt eadé res, sed ꝙ sint eadé res sub eadé róne & diffinitione. Nescio pfecto cur sit difficilius hmõi ppositiones negare, quàm affirmare. Vt em̃ nimias rerum distinctiones non facile credo; ita neque incongruos loquendi modos libenter audio. ¶ Probat ergo Aristot. quod materia & priuatio distinguátur ratione, decem rationibus quæ ex textu colligũtur. Prima est in textu. 58. sumpta ex diuerso modo loquendi de materia & priuatione. Ea nanque distinguntur ratione, de quibus diuersimode loquendum est: sed tales sunt materia & priuatio: ergo. Probatur minor: quia in accidentalibus concedimus quod ex non musico (quæ est priuatio) fit musicum non tamen concedimus quod ex homine (qui se habet vt materia) fit musicum: sed quod homo fit musicus. Sed in substãtialibus concedimus quod ex non homine, tanquam ex termino à quo, fit homo: & quod non homo, puta semen, fit equus: non tamen concedimus quod ex materia, tanquam termino à quo, fit homo, sed tanquam subiectum nec concedimus quod materia fit homo. 1. Ratio. ¶ Secunda ratio est statim in textu. 59. Ea distinguntur saltem ratione, quorum vnum manet, altero non manente: sed materia manet in genito, priuatio vero nó, ergo. Et ex hac potissimum concludit textu. 60. differentiam specificam, id est secundum rationem (vt ait) inter materiam & priuationem. 2. Ratio. Vbi notandum est quod quando materia stuppæ recipit formam ignis, non solum dicendum est, quod non manet priuatio formæ ignis, sed etiam quod priuatio non manet. Nota. Aiunt enim quidam quod priuatio manet: quia materia manet: & materia est priuatio: ergo priuatio manet. Attamen respectu huius verbi præsentis, manet, falsa est minor: nam cum est materia sub forma ignis: iam non est eius priuatio. Si vero arguatur respectu futuri ante introductionem formæ, hoc modo. Materia manebit sub forma ignis: & materia est priuatio formæ ignis: ergo priuatio manebit sub forma: certe Aristotel. & antiqui negarent minorem; materia enim est res quæ est priuatio: sed non est priuatio. Et ideo concludendum esset solum identice, res quæ est priuatio manebit. Sed qui mordicus voluerit contendere quod illa sit vera, materia est priuatio, debet negare consequentiam propter variationem appellationis: quia hæc conclusio, priuatio manebit, facit sensum manebit in ratione priuationis. Concedere autem quod priuatio manebit, expresse est contra Aristotelé, dicentem, quod priuatio, quia contrariatur formę, non manet sub suo contrario. ¶ Tertia ratio est in text. 65. Materia est per se principium generationis, & in fieri & in facto esse, quia est pars rei genitæ sed priuatio non est principium per se rei genitæ sed solum per accidens quia necesse est accidere materiæ ex qua fit generatio ergo. 3. Ratio. ¶ Quarta colligitur ex textu. 67. &c. Priuatio cótrariatur formæ: materia vero non: ergo. 4. Ratio. ¶ Quinta est in textu. 78. Materia habet potentiam de qua educitur forma, quia positiue concurrit ad generationem: priuatio vero non habet talem potentiam tum quia est negatio, tum etiam quia contrariatur formæ, vnde educitur: ergo. 5. Ratio. ¶ Sexta colligitur ex eodem textu. Materia se habet vt subiectum respectu priuationis: priuatio vero significatur per modum formæ quæ expellitur per generationem formæ contrariæ in eodé subiecto: ergo. 6. Ratio.

¶ Septima & præcipua est in hoc textu præsenti. 79. Priuatio est simpliciter nó ens: quia est negatio formæ in subiecto apto: materia vero solum per accidés est nó eas, quatenus accidit ei priuatio formæ quam appetit: ergo. Et dicitur materia per accidés non ens, quia materia est pura potentia, vt fit in actu per formá. 7. Ratio. ¶ Octaua est in eodem tex. Materia est prope substãtia. i. potétia ad esse per formam: priuatio vero, formaliter sumpta, nihil est, ergo. 8. Ratio. ¶ Nona est in textu. 18. Materia appetit formam 9. Ratio.

formam: priuatio vero nequaquã, quia contrarium nõ appetit suũ cõtrariũ: ergo. ¶ Decima deniq; est in tex. 82. Materia per se non corrumpitur, quia manet in cõposito: priuatio vero per se corrũpitur corrupta forma contraria illi quæ generatur, vt per corruptioné formę aquę corrũpitur priuatio formę aeris qui immediate succedit: ergo. ¶ Ex his omnibus cõcludit in eodẽ textu diffinitionem materiæ in qua differt à priuatione, quæ in commento & quæstione. 6. satis exposita est.

10. Ratio.

Ad primũ principa.

Per hæc ad primum argumentum principale respondetur distinguendo quod seclusa operatione intellectus ista sit vera, cæcitas est. Si enim intelligatur aliquid esse in rei veritate pro quo subiectum supponit & ratione cuius verificatur illa propositio, id conceditur: sufficit enim ad veritatem illius q̃d oculus careat visu. Si autem intelligatur quod seclusa operatione intellectus illud quod in abstracto significatur nomine cæcitatis distinguatur ab oculo, hoc negatur. Itaq; in via Sanct. Thom. & certe in via Aristote. aliud est ꝙ aliquid habet esse per operationem intellectus, & aliud ꝙ distinguatur ab alio per operationem intellectus. Solutio & doctrina est Aristote. 5. Metaph. textu. 14. & Sanct. Thomæ. 1. p. q. 48. articulo. secundo ad secundum, vbi habetur quod ens vno modo accipitur pro eo quod sufficit ad veritatem propositionis: & isto modo priuatio est ens: in quo differt à pura negatione. Concedimus enim quod cæcitas est, & tenebræ sunt, negamus autem, quod chimæra sit. Sed alio modo accipitur ens pro vt diuiditur in decem prædicaméta, puta vt dicit aliquam quidditatem: & isto modo priuatio non est ens: sed negatio entis: puta negatio formæ: iuxta illud Dio. 4. capit. de diui. no. malum est non existens & non bonum. ¶ Hinc sequitur quod priuatio est ens rationis, quia solum est quædam carentia distincta à subiecto per operationem intellectus comparantis eãdem rem ad diuersa. Distinguimus enim inter materiã & priuationem per hoc quod cognoscimus materiam esse subiectum formæ: priuationem vero non: & priuationem esse contrariam formæ, materiam vero non. Et sic de alijs supra positis differentijs. Vnde id hic duxerim adnotandum ꝙ falso aliqui imponunt S. Thomæ, quòd senserit materiam & priuationem distingui realiter: quod reuera nusquam dixit. Sed potius loco citato & prima quæstione de malo articulo. 1. ad postremum argumentum, & vbique dicit ꝙ priuatio est ens rationis. ¶ Ad primam confirmationem conceditur quod priuatio determinat sibi aliquod subiectum: sed tamen illud non determinat, quia priuatio sit aliquid positiuum, sed ratione formæ, cuius est priuatio. Priuatio enĩ non est pura negatio, sed negatio in subiecto apto nato: & ideo non dicitur, nisi de subiecto, quod habet aptitudinem ad formam cuius est priuatio. ¶ Vnde quæstione. 3. de vniuersalibus super Porphyrium posuimus differentiam inter tria genera entis rationis: quæ sunt negatio, priuatio, & relatio. Negatio enim, vt, non vide re, nihil ponit in re. Relatio vero, puta ratio speciei in homine ponit quidem in re subiectum remotum, puta hominem: sed tamen fundamẽtum propinquum quod est cognosci conceptu abstrahente à singularibus: ad quod consequitur relatio speciei, non est in re, sed est operatio intellectus. Priuatio vero supponit in re non solum subiectum remotum sed fundamentum propinquum, puta aptitudinem. Et ideo inter entia rationis habet plus de entitate. ¶ Ad secundam confirmationem conceditur quidem, quod materiæ aquæ conuenit priuatio formæ ignis, ratione formæ substantialis quam habet contrariam. Et subinde conceditur hac de causa receptas esse inter Philosophos has locutiones, ex aere fit aqua, ex grano fit spica, ex semine fit animal, tanquam ex termino à quo: quod hic adnotandum est. Negatur tamen inde subsequi quod talis forma sit priuatio: sed priuatio est carẽtia formæ in subiecto quod est aptum illam recipere. Sicut tenebræ sunt carẽtia luminis in aere & cum materia sit subiectum, priuatio est carentia formæ in materia.

Adprimam cõfirmat.

Tria entia rationis.

Ad. 2. confirma.

¶ Sed est contra hoc argumentum. Si priuatio formæ aduenientis non esset formæ substantialis præcedens, sed absentia eius in materia, sequeretur quod priuatio corrupta eadem numero rediret: consequẽs est falsum. Probatur sequela. Est in materia terræ priuatio formæ ligni, quæ, cum ex terra germinatur lignum, corrumpitur. Corrumpatur ergo idem lignum & vertatur in terram. Videtur quod in eadem materia redeat eadem numero priuatio formæ ligni: quippe cum sit priuata, vt prius fuerat. Si autem diceretur quod priuatio formæ ligni erat forma terræ, tunc illa corrupta nunquam rediret. Aliqui non habent pro inconuenienti quod eadẽ priuatio redeat.

¶ Secus est de forma positiua, de qua ait Aristot. 5. huius text. 56. semel corruptum non posse reddire. ¶ Alij hoc impugnant quia potentia ad formam, vt supra dictum est, consequitur priuationem: sed in materiam, vnde prius fuit corrupta aliqua singularis forma nunquã amplius redit potentia ad eandem formam: quia potentia materiæ ad formam naturalis: & naturaliter eadem forma numero semel corrupta nõ potest generari. ¶ Isti tamen supponunt quod priuationes & potentię formæ sint tot numero in materia quot formæ quibus caret. Et sic haberet infinitas priuationes & potentias, maxime si mundus esset perpetuus. ¶ At vero cum priuatio & potentia non distinguantur à materia, vt supra dictum est, nisi ratione, ne sint aliquæ entiales distinctæ à materia, improprie dicerentur plures priuationes, aut plures potentiæ: sed sunt potius plures respectus & relationes rationis. Quod nihil aliud est dicere, quã quod materia caret pluribus formis, & est in potentia ad plures formas.

¶ Quæquidem potentia est vna saltem eiusdem rationis: quoniam materia eadem ratione concurrit ad generationem omnium formarum, scilicet tanquam principium passiuum. Imo potentia materiæ de se non est ad hanc, vel illam: sed ad formam in genere, determinatur vero ad hanc ab agente per eius dispositiones. Et pariter priuatio proxima non est nisi ad hanc formam, quæ immediate successura est. Et ideo arbitror cum materia per acquisitionem formæ perdit (vt sic loquamur) eius priuationem, quod si iterum corrumpatur, eadem priuatio reuertitur in genere, id est materia est priuata eadem forma, quia quantum est de se apta est recipere illam. Non tamen habet potentiam naturalem ad illam producendam, eo quod ipsa forma non est naturaliter iterum producibilis. Est tamen in potentia obedientiali, vt Deus posset iterum eam creare in eadem materia.

¶ Sicuti modo materia omniũ hominũ defunctorũ vere habet priuationẽ ad animas quas habuit, licet nõ habeat potẽtiã ad recipiẽdũ illas actione naturali, sed actione Dei in finali resurrectione. Ad tertiã cõfirmationem

Ad. 3. cõfir

nem negatur quod materia & priuatio vtrunque sit ens reale. Imo priuatio est ens rationis ad sensum expositum. Et ideo non distinguitur specie à materia, sicut res habens quidditatem distinctam, & per consequens non distinguitur realiter, sicut res positiuę diuersorum prædicamentorum: sed solum differt ratione quam Aristotel. vocat differentiam specificam.

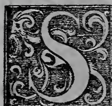
Ad.2.prin. ¶ Ad secundum principale satis responsum est, negatur enim quod priuatio sit mera negatio sed est negatio in subiecto apto nato. Et ideo ratione distinguitur à materia. ¶ Ad confirmationem qua arguitur, materia & priuatio sunt vnum numero: ergo sunt vnum specie: negatur consequentia: quæ multos profecto potest decipere. Cum enim ait Aristotel. ea quæ sunt vnum numero esse vnũ specie, intelligit quod eo modo quo sunt vnum numero sunt vnum specie. Exempli gratia. Si sunt vnum per prædicationem formalem vnius (vt sic loquar) de alio, vt si a. &. b. sunt vnum numero taliter vt. a. sit. b. quemadmodum tunica est indumentum & Petrus est homo, illa sunt eiusdem speciei inter se. Ea vero quæ sunt vnũ numero, id est, faciũt vnũ tertium numero, aut sunt in eodem supposito, nó opus est quod sint eiusdem speciei inter se. Enimuero materia & forma hominis sunt vnum numero: quia faciunt vnum simpliciter: & tamen inter se non sunt eiusdem speciei, sed faciunt vnam speciem, puta vnum hominem. Quin etiam omnia accidentia quæ sunt in lacte, scilicet, quantitas, albedo & dulcedo sunt vnum numero: quia non habent vnitates separatas: sed sunt supposito idem, & tamen inter se differunt specie. Item virgæ medietates, quarum vna est viridis & altera sicca sunt vnum numero (tenendo ꝙ materia sit continua) quia faciunt vnum tertium numero: & tamen inter se non sunt eiusdem speciei: quia non sunt taliter vnum numero, vt vna medietas prædicetur de alia. Ad propositum ergo materia & priuatio sunt vnum numero identice: quia materia est res quæ est priuatio: non tamen formaliter quia alia est ratio & diffinitio vnius & alia alterius. Et hanc vocat Aristotel. differentiam specificam. Et hæc, Deo authore de primo libro.

Libri primi finis.

Reuerendi patris, fratris Dominici Soto Segouiensis, Theologi, ordinis Prædicatorum, super secundum Physicorum Aristotelis, Quæstiones.

¶ In capit.j.tex.iij. Tanquam natura &c.

Quæstio prima de natura. VTRVM DIFFINITIO. naturæ sit bona,

Ecundus hic liber, vt in commentarijs dicebamus, reliquas duas causas entis mobilis consider..t: efficientem, scilicet, & finalem. Sed quia intétio est hic Phil. ostendere hác scientiam demóstrare per omnes causas præmittit in duob⁹ statim primis capitulis medium & subiectum & passiones huius sciétiæ: nempe quid nam sit natura, quid ens naturale quid ens secundum naturam. Obidque circa primum mouetur hæc. 1.q. de diffinitione naturæ: qua ait Aristo. naturam esse principium & causam mouendi & quiescendi ei, in quo est primum: per se & non secundum accidens.

Naturæ diffinitio.

¶ Atqui ꝙ non sit bona, est primum argumentum. Diffinitio hæc non conuenit omni naturæ: ergo nó est bona. Probatur antecedens. Deus & intelligentia sunt naturæ: vnde Boetius lib. de duabus naturis. Persona (inquit) est rationalis naturæ induidua substantia, & accipit rationale, vt se extédat etiam ad intellectuale, scilicet, ad Deum & intelligentias: & tamen Deus nó habet in se vllius motus principiũ: sane qui Malachiæ. 3. ait. Ego dominus & non mutor. Neque angelus est mutabilis: aliquo istorum quatuor motuum, de quibus vbique loquitur Aristote. scilicet alterationis generationis augmentationis, vt notum est, aut motus localis, quia angelus cum sit substantia spiritualis non dependet á loco vt successiue moueatur. ¶ Secundo hic principaliter arguitur. In cœlo est natura (quandoquidem est ens naturale): & tamen non est principium motus: ergo. Probatur minor quia forma cœli non est principiũ actiuum sui motus, sed extrinsecus mouetur ab intelligentia: alias si ab extrinseco moueretur, esset profecto viuens, hoc est enim proprium viuentium vt á sua ipsorum forma moueantur. Neque materia cœli est principium passiuum naturale motus. Sequeretur enim ꝙ cœlum naturaliter inclinaretur ad motum circularem, & per consequens ille esset naturalis: quod tñ est falsum, vt Auicéna. 9 meta. argumentatur. Quia omnis motus (inquit) naturalis est propter aliquam quietem, vt patet in grauibus & leuibus: & tamen motus cœli non terminatur ad aliquam quietem. Colligitur ergo nullum esse in cœlo principium motus. ¶ Et confir. In cœlo est natura & tamen nullum est illic principiũ quietis. Sicuti econuerso in terra est natura: vbi tamen non est principium motus secundum se totam quia tota terra moueri nequit. Ergo non omni naturæ conuenit, vt sit copulatiue principium motus & quietis. ¶ Tertio principaliter ad elementa descédédo arguitur. Ignis & quod cun que elementum habet in se naturam, postquam est ens naturale: & tamen non habet in se principiũ sui motus: ergo. Probatur minor: quia ignis non habet in se principium actiuum quo ignis ipse mouetur, alias moueret se ab intrinseco, & per consequens esset viuens. Quod si dicatur habere in se principium passiuum, puta materiam, quæ est in potentia naturali ad aliam formam: contra hoc arguitur. Sequeretur ꝙ productio artificialis formæ ex auro, aut marmore esset naturalis: nam aurum & marmor habet principium passiuum naturale receptiuum illius formæ propter duritiam & cósistentiam partium quam habent. Quin etiam & motus violentus grauis, quo sursum proiectum effertur, esset naturalis si quidem habet principium passiuũ talis motus. ¶ Quarto principaliter arguitur. Si ratio naturæ in hoc consisteret, ꝙ sit principium talis motus eius suppositi in quo est, sequeretur quod in solis viuentibus esset natura quæ esset principium actiuũ motus, quippe quæ ab intrinseco nutriuntur, augétur, & localiter mouentur, cósequéseft falsum, ergo & antecedens. Probatur minor. Grauia videntur moueri á seipsis deorsum tan quam á principio actiuo si dimittantur: quia non vidétur á quo moueátur alio. Et semé animalis, antequá viuat, habet virtuté actiuá educété formá animalis de potétia materiæ in qua est. Et pariter granum subtus terram, dum putrefactum non viuit, habet nihilominus virtutem actiuam ad proferédũ spicam. Et aqua calefacta mouetur intrinsecus ad debitá frigiditaté. ¶ Quinto cótra illá conclusioné Arist. text. 6. quod naturam esse, nó sit demóstrabile: arguitur ad hominé: nam negotium eius in lib. 1. fuit aduersus antiquos demonstrare materiam esse & formas esse substantiales, quas antiqui nó cognouerũt. ¶ Et cófirmatur ex Cómentatore qui cómento. 3. ait demóstrari posse materiam esse hoc modo. Natura est id quo naturalia differunt ab artificialibus: sed naturalia differunt ab artificialibus in hoc q̃d habent in se principium motus: ergo natura est principium motus. ¶ In contrarium est authoritas Aristotel.

Natura.

Significatio huius nominis natura, quæ ad cognitionem libri secundi primum est lumen, ne ad libitum acceptionibus terminorum, sicut fieri solet, vtamur, sumitur ex Aristotele. 5. metaph. text. 5. vbi docet nomen hoc primum fuisse impositum ad significandum nascentium generationem. Vt natura idem sit quod nascitura: seu natiuitas. Nasci autem dicuntur tantummodo viuentia. Et quia in generatione viuentium virtus seminis est in ipso semine, quod á sua virtute intrinseca mouetur & disponitur ad generationem animalis: deriuatum est nomen naturæ ad significandum vniuersaliter principium intrinsecum motus eius in quo est: siue actiuum sit, siue passiuum: siue in viuentibus, siue in non viuentibus: siue sit

motus alterationis, seu augmentationis, siue localis. Et secundum hanc acceptionem diffinitur hic ab Aristotele. At vero quia ex principijs naturalibus constat essentia rei extensum est tertio nomen naturæ, vt loco citato ait Phi. ad significandum essentiam rei quæ est terminus principalis generationis. Hominem enim generari nihil aliud est quam essentiam hominis de nouo incipere esse in hoc supposito. Et hoc est quod ait hic Ari. tex. 14. q natura se habet ad naturam. idest nasci turam & natiuitatem, sicut sanitas ad sanationē. Vt sicut sanitas est terminus, qui à sanatione producitur; ita natura sit species illa quæ generatur per natiuitatem. Et quia species constituitur per formam substantialem principalius quam per materiam, concludit q forma est magis natura quā materia. Et hinc dimanauit illa distinctio duplicis formæ: vt alia sit forma partis, puta illa quæ est pars compositi, vt cum distinguitur contra materiam: & alia forma totius, quæ includit materiam & formam & significatur in abstracto: vt humanitas equinitas: de qua latius. q. 3. Natura Grece dicitur physis. Vnde physici. i. de natura differētes. ¶ At natura dicitur ens naturale id quod habet naturam. Obidque abusus est nominū, distinguere, q ens naturale accipitur stricte pro substātia per se subsistente, & large vt accipiatur etiam pro principijs & accidētibus eius. Vnde postea sequitur hæc falsa conclusio, q non omne ens naturale habet in se principium intrinsecum sui motus: vt patet de forma simplici. Quapropter vnicuiq; tribuit Aristo. suum proprium nomen: vt ens naturale solū dicatur illud quod in se habet naturam, puta substantia per se subsistēs, cuius principia. s. materia & forma, nō dicuntur proprie entia naturalia, sed naturæ & principia rei naturalis: accidētia vero proprie dicuntur entia secundum naturam. i. cōsequentia rerum naturas.

Duplex forma.

Ens naturale.

His præhabitis ad quæstionem

respondetur vna conclusione. Cui ad maiorem expressionem adhibentur tres aliæ. ¶ Prima cōclusio. Diffinitio naturę est optima. Conclusio probatur tum authoritate Arist. tum etiam si particulę singulę, vt super tex. 3 expositæ sunt, adnotētur. Sūt enim particulæ quatuor. Prima loco generis, principium & causa. Est enim tam materia quam forma principium idest primum, vnde incipit motus (principium enim dicit ordinem) est etiam vtraq; causa in suo genere: addit nanque, causa, supra principium, concursum. Punctum enim principium est lineę, & instans principium temporis: & tamen proprie non est causa. Et ideo non opus est ly, &, præter intētionem Arist. mutare in, vel, vt quidam volunt: dicentes, q causa accipitur pro forma, & principium pro materia: aut econuerso. Tametsi hoc verum sit, q forma perfectiori modo est causa quam materia. ¶ Secunda particula est motus & quietis. Vbi hæc coniūctio copulatiua mutanda est in disiunctiuam. Siquidem Arist. consulto posuit copulatiuam, vt insinuaret q natura saltem generabilium, eo est principium motus, quia tendit ad quietem. De cælo vero quid dicendum sit, patebit in responsione ad confirmationem secundi argumenti. ¶ Tertia particula est, primum, ad excludēdum formas accidentales: puta grauitatem, & leuitatem elementorum, & calorem naturalem animalium: quæ non sunt naturæ: licet sint principium instrumētale motus, sed sola forma substantialis. ¶ Quarta est, per se & non secundum accidens, aliqui dicunt ad excludēdum casum & fortunā: vt fossio terræ, qua intendit plantatio vineæ, est causa inuentionis thesauri de per accidens idest præter intentionem agentis. Sed tamen non opus est ad fortunā diuertere, postquam Aristot. se se in hac particula exponit. Ponitur enim ad excludendum artem medici, qui seipsum sanat: quæ licet sit principium sanationis eius in quo est, est tamen eius in quo est per accidēs. Etenim ly, per se, determinat illud verbum in quo est, & sicut album non fit per se ex dulci, sed ex nigro: ita sanum nō fit per se ex medico, sed ex infirmo, cui accidit vt sit medicus.

¶ Philoponus ait hanc non esse iustam diffinitionē naturæ, propterea quod non explicat quid sit natura, sed quæ sit actio & effectus naturæ. Et ideo est (inquit) descriptio ab effectu. Quam obrem ait quod natura est quædam vita seu vis formatrix & gubernatrix corporum. Attamen Sanct. Thom. merito reprehendit huiusmodi correctionem diffinitionis Aristotel. etenim nomen, natura, ex sua propria significatione dicit quòd sit principium motus: nam dicit respectum ad nascituram seu natiuitatem. Et ideo per talem respectum debet diffiniri: & non per aliquod absolutum vt isti volūt. Nō q natura sit relatiuum secundum esse, idest, de prædicamento relationis: sed solum secundum dici: nempe quod debet diffiniri in ordine ad actum: sicut, potētia. ¶ Sequitur ex hac conclusione, quòd forma nō dicitur natura eo quod sit principium generandi sibi simile in exteram materiam, vt forma ignis nō dicitur natura eius ab eo quod aquam calefacere potest, & inde generare ignem: sed materia aquæ est natura: quia est principium naturale passiuum ad recipiēdum talem motum. Neque forma animalis dicitur natura ab eo quod filiū generet: sed ab eo quod est principium intrinsecū quo animal nutritur, augetur, & mouetur localiter. Forma vero ignis est natura, quia est principium eius mot⁹ sursum, & forma aquæ, quia est principium eius motus deorsum. ¶ Sequitur secundo, quod ens naturale non accipitur in proposito particulariter, vt distinguitur contra supranaturale, aut contra violentum, aut cōtra volūtarium, aut contra artificiale, sed generaliter cōtra omne illud quod non habet in se principium sui motus, vt sunt artificialia & alia, de quibus quæstione sequēti sermo habendus est.

Philopon⁹.

¶ Quare Adam, licet supranaturaliter fuit creatus, erat tamen ens naturale. ¶ Secunda conlusio. Tam materia quam forma est natura. Hanc probat Aristot. ca. 1. quia vtraque est principium motus & quietis, materia quidem passiuum, forma vero, actiuum. Forma tamen est magis natura quam principium. Quod Aristote probauit tribus rationibus, quas in commētis latius explicuimus scilicet. Et quia est id à quo potissimum res denominatur naturalis, sicut forma artis est id à quo res dicitur artificialis. Vt enim lignum non dicitur Mercurius quoadusque habeat formam Mercurij, ita nec semen dicitur actu equus; quoadusque actu habeat formā equi. Item quia lignum defossum sub terra & putridum iterū germinat sibi simile secūdum formam, quod est producere sibi simile in natura. Et tertio: quia forma est terminus motus qui dicitur nascitura & natiuitas, & per consequens forma est magis natura. ¶ Quod si perconteris vtrum natura vniuoce dicatur de materia & forma. Comment. hic comment. 1. & Albertus Magnus negatiuam partem sentiunt. Attamen, salua eorum authoritate, non video cur non dicatur vniuoce.

Ens naturale.

2. Conclus.

Primo, quia hoc nomen, pars essentialis, vniuoce dicitur d materia & forma, licet enim materia aliter sit pars quam forma, pars tamen significat vnam rationem cōmunem

munem vtriusque abstrahendo ab hoc vel illo mō partis,& ideo vtraque ponitur reductiue in prædicamento substantiæ.¶ Et confirm. Natura idem est quod principium,sed principium vniuoce dicitur de illis, est enim principium vt genus ad materiam & formã:ergo. ¶ Et tertio confirmatur quia Aristot.asserit formam esse magis naturam quam materiam : comparatio autē non fit nisi inter ea quæ conueniunt aliqua ratione communi: ergo natura dicitur vniuoce de illis. Cum hoc tamē stat quod alia sit ratio specifica principij & naturæ in materia,& alia in forma. Est enim materia natura, quia est principiū passiuum & potentia: vnde incipit motus naturalis & forma, quia est terminus & actus ad quem terminatur. Et hoc est forte quòd philosophi citati intelligunt equiuocationis nomine.

3. Conclu. ¶ Tertia conclusio. Omnia & sola viuentia sunt & dicūtur entia naturalia ratione principij actiui scilicet ratione formæ substantialis. Conclusio hæc. 7. huius latius patebit: vbi principium illud tractabitur, quod omne quod mouetur, ab alio mouetur. Sed probatur interim vtcunque. In omnibus & solis viuentibus forma est per se principium actiuum motus eius in quo est: ergo. Probatur prima pars antecedentis. Viuere vt habetur. 2. de anima textu. 13. consistit in hoc quòd res à sua propria forma mouetur, aut motu augmētationis, aut alterationis, vt patet in plantis, aut præterea motu sensitiuo, vt patet in animalibus: aut vltra hoc motu locali, vt patet in animalibus perfectis: aut denique supra hæc omnia secundum intellectū, vt in homine est videre: ergo omnia viuentia habent in se principiū per se actiuum intrinsecum sui motus. Secunda vero pars. s. ꝙ solis viuentibus hoc competat probatur. Forma aquæ aut ignis, vt paulo ante dicebamus, non dicitur natura propterea ꝙ in extrinsecam materiam producit sibi simile: sed propterea, quòd sit principium motus sui proprij subiecti: sed forma ignis non potest motum efficere in ipsamet igne in quo est. Cuius ratio est: quia omne mouens producit sibi simile in subiecto vbi est eius priuatio. Cū ergo in igne nulla sit pars quæ careat, aut summo calore, aut forma ignis, non potest formā ignis esse principium motus eius in quo est. Et eadem ratione neque aqua existens in sua naturali dispositione se mouet. Neque aurum, aut ferrum atque alia mixta homogenea secūdum primas qualitates idest quæ vniformiter per totum habent primas qualitates. Quod addiderim, quia si ferrū est difformiter calidum, potest pars magis calida calefacere aliam minus calidam: aut pars frigidior, calidiorē frigefacere. Sicut in viuentibus contingit: cor enim mouet alias partes: & pars morbida corrumpit sanam: aut viceuersa, quæ sana est, restaurat infirmam. Et hoc est quod. 8. huius ait Aristot. in eo quod ab intrinseco mouetur necessarium est signare per se mouētem distinctā à parte per se mota.

Differentia viuentium. ¶ Itaque in summa differentia attente obseruanda inter viuētia & nō viuentia, hæc est, ꝙ perfectio & status viuentium consistit in moueri: sane quę quandiu mouētur viuūt: & cessante motu, cessat vita: status vero & perfectio non viuentium consistit in quiete: obidque non mouentur, nisi quando sunt extra locum & perfectionē naturalem. Ideoque formæ viuentium proprium est, esse principium actiuum intrinsecum motuum, per quod viuens ipsum se mouet nutritione, augmentatione, aut localiter. Atque adeo proprium est viuēti generare per semen à se decisum, cui imprimit virtutem actiuam, forma vero non viuentium, non mouet subiectum in quo est, sed aliud extrinsecum: vt ignis non se, sed stupam calefacit: nec mouet se localiter sursum, quia motus ille attribuitur generāti, vt in solutione ad. 4. patebit. Quare male quidam assignāt hanc solam differentiam inter viuentia & non viuentia: quòd non viuentia solum mouentur ad vnam differentiam positionis mutādo locum: viuentia vero ad omnem. Etenim licet planta solū augeretur sursum versus & non versus radices, aut in latum esset ille motus proprius viuentis, & ecōuerso licet per impossibile daretur mixtum participans vtranque naturam ascendendi vt ignis, & descendendi, vt lapis, essent illi motus non viuentium. De hac autē natura viuentiū. 2. de aīa latius. ¶ Quarta cōclusio, sequitur ex tertia. 4. Conclus. Substātiæ nō viuentes dicūtur entia naturalia solum ratione naturæ & principij passiui intrinseci: principiū vero actiuū habent ab extrinseco. Vt aqua est ens naturale, quia habet principium passiuū sui motus: puta formā rōne cuius mouetur deorsum: & materiā rōne cuius recipit calorē ab igne. Et pariter lignū & res aliæ vniuersæ. ¶ Ex quo sequitur. 1. ꝙ calefactio passio aquæ & generatio ignis ex illa, nō dicitur naturalis à natura ignis. s. à forma q̄ est principiū actiuū: sed à natura aquæ puta à materia q̄ habet naturalē inclinationē ad recipiendū illū motū. Dixerim calefactio passio. i. quatenus est motus aquæ nā si cōsideretur, vt actio & motio qua ignis mouet, dicitur etiā naturalis igni. i. secundū naturā ignis: quia est actio q̄ cōsequitur eius naturā. Et ad hūc modū loquendū est in oībus non viuentibus. ¶ Sequitur secūdo ꝙ nullū ens pōt dici naturale à principio actiuo intrinseco suæ generationis: quia implicat cōtradictionē quippiā à seipso, vel ab aliqua sui parte produci. ¶ Sequitur tertio, ꝙ motus progressiuus animalis nō est mixtus, aut præter naturā (vt quidam sentiūt) sed est simpliciter naturalis. Sunt enim qui animalia duntaxat considerantes in quantū sunt grauia, dicūt ꝙ eleuatio pedis ad ambulādū est violēta: impressio vero eius in terra est naturalis. Et ideo talis motus est mixtus. At vero motus iste non debet attendi penes naturā vniuersalē grauis, sed penes particularē animalis. Etenī neque alia grauia puta lignum aut lapis descendunt in quantum sunt talis speciei: sed secundum vniuersalem naturam grauitatis. Itaque forma ligni non est principium descensus in quantum dat esse lignū, sed in quantum facit esse corpus cui prædominatur natura terræ, aut aquæ. Et pariter anima rōnalis, licet sit indiuisibilis tamen in quantum dat homini esse corporeum cui prædominatur natura terræ, est principium descensus. Attamen forma quæcunque animalis perfecti, est principiū naturale motus progressiuus. Qui proinde motus simpliciter est naturalis animalibus, quemadmodum & nutritio & augmentu. n. Vt enim habere pedes, est propria passio aliquorum animalium, ita & motus ad quem pedes ordinantur, est naturalis. Sicut & serpentibus reptare est motus naturalis. ¶ Sequitur deniq; quarto ꝙ cuicunque rei naturali corporeæ competit motus aliquis proprius, cuius principium sit materia & ille vel alius cuius principium sit forma, alias, si aut materia, aut forma non esset principium alicuius motus, in quo est, non esset natura: & per consequens nec talis res esset ens naturale.

¶ Vnde palam fit, cur idem sit ens naturale, & ens mobile. Ens naturale & mobile Nempe, quia ens naturale idem est quod habens naturam: & natura idem est, quod principium motus eius in quo est. Conclusiones istę & perspicaciores fiēt & exactius limabuntur solutionibus argumentorum.

Igitur ad primum atque principa

le ar-

Deus & intelligentię.

le argumentum respõdetur, q̃ Deus & intelligentię nec sunt entia naturalia, neque habent in se naturam vt loquitur hic Arist. Deum enim manifestissimum est nõ habere principium sui motus: cum sit summus actus nihil habens de potentia ad aliquem motum. Et angeli, cum incorporei sint, motu corporeo moueri non possunt. Nec subinde in motu locali à loco dependent: sed possint mutari de loco ad locum distantem sine hoc quod pertranseat per medium. vt. 2. sent. est videre de quo nihil ad pręsens. Motus autem intentionales secundum intellectum & voluntatem non sufficiunt apud Aristot. vt angeli dicantur entia naturalia. Deus ergo & reliquę substantiæ spirituales habent duntaxat naturam in tertia acceptione suprapposita. s. essentiam. Deus quidem infinitam, angelus vero, specificam.

De secundo principali argumento fuerunt apud veteres diuersæ sententiæ, quas, prima parte quæstione. 70. artic. 3. refert Sanct. Tho. quidam enim prædecessores Aristotelis putantes cælum actiue moueri à sua propria forma, opinati sunt cælum esse animal. Et consequenter dicebant motum cœli esse naturalem à principio intrinseco actiuo. Et reuera bene syllogizabantur. Proprium enim animalium est, vt paulo superius dicebamus à seipsis moueri. Et ideo profecto qui diceret cœlum moueri à propria forma, subsequenter tenetur concedere illud viuere: quod est absurdũ. Quapropter Aristotel. recte iudicans cœlos non esse animalia, perscrutatus est non moueri ab intrinseco: sed ab intelligentijs: quæ singulis orbibus sunt singulæ accommodatæ. At vero Commentator in de substantia orbis, &. 12. metaph. commen. 41. & in lib. de cœlo: quem Paulus hic Venetus & alij imitantur: nescio quam vnionem fingit intelligẽtię cum cęlo, vt sit velut eius anima. Ob idq; cœlum asserit esse vt animal & quodammodo moueri ab intrinseco. ¶ At vero falsum est hoc & absq; vlla probabilitate. Quod vel fides nostra satis nos docet. Intelligentia enim nullo modo vnitur orbi: sed assistit illi, vt motor eius intrinsecus: vt lib. de cœlo latius patebit. Vnde non opus est distinguere, vt iuniores distinguunt, quòd cœlum si accipiatur vt includat intelligentiam, mouetur ab intrinseco: si vero vt distinguitur ab intelligentia, mouetur ab extrinseco. Enimuero cœlum nullo modo accipitur vt includat intelligẽtiam: & ideo simpliciter dicendum est quòd cœlum mouetur ab extrinseco.

Cœlũ non est animal.

Sed hinc emergit dubium maius, quòd tunc sequitur motum cęli non esse naturalem. De hoc fuit opinio Auicennæ. 9. meta. per oppositum extremum scilicet, quòd motus cœli simpliciter nõ est naturalis: quia nec à forma propria actiue mouetur: nec habet in se principium passiuum quod sit naturalis inclinatio ad motum. Ait veruntamẽ quòd neq; est motus violentus: sed præter naturam. Quod est dicere, neque cœlum habet naturalem inclinationẽ ad illum motum neque naturalem repugnantiam. ¶ Rationes Auicẽnæ sunt tres. Prima nullus est motus naturalis rei, nisi ille quo mouetur à dispositione & statu non naturali ad naturalem dispositionem: sed motus cœli nõ est quo mouetur à dispositione & statu non naturali ad naturalem: ergo non est naturalis. Maiorem ostendit exemplo grauis, quod mouetur descensu naturali, nisi à loco in quo sursum violenter detinetur ad centrum, vbi quiescit: &

Auicenna.

aqua non mouetur naturaliter, nisi quando est calida extra suam naturalem dispositionem, vt se reducat ad naturalem dispositionẽ. Minor vero est manifesta: quia cœlum nunquã esse potest extra suam naturalẽ dispositionem: atq; adeo motus eius non est ad acquirendam naturalem dispositionem: & per consequens non est naturalis. ¶ Secunda ratio Si motus cœli est naturalis, sequitur q̃ cum sol. v. g. mouetur ab oriente in occidens, naturaliter recedit ab oriente: & eadem ratione quando postea in nocte subtus terram reuertitur ab occidente in oriens, naturaliter etiam mouetur ad idem punctũ orientis. Vnde sequitur quod duo motus contrarij naturaliter conueniunt eidẽ corpori: quod est repugnantia. ¶ Tertia ratio est. Si motus. v. g. primi mobilis ab oriente in occidens esset naturalis, sequeretur q̃ si vice uersa moueretur ab occidente in oriens motu planetarum ille esset motus contra naturam. Et eadem ratione si intelligentia vellet cœlum sistere & tenere ne moueretur, pateretur difficultatem sicuti qui vellet vtrem aere plenum sub aqua retinere, cum aer sursum nititur, consequens tamen est falsum, quia si intelligentia vellet primum mobile mouere motu contrario, aut illud immotum retinere, indifferens esset cœlo. Sẽtentiæ Auicẽnæ subscribit Scotus. 2. senten. d. 2. in fine quæstionis. 6. & ponit exemplũ. Sicut superficies (inquit) nec habet naturalem potentiam, nec repugnantiam ad albedinem, vel nigredinem, sed neutram, idest, indifferẽtem ad hãc vel illam. Et eadem ratione quæstione. 1. proponit potẽtiam neutram mediam, inter naturalem & violentam. ¶ Contra hãc tamen opinionem arguitur primo, quod nulla est propriè potentia neutra respectu alicuius qualitatis, vel motus. Et primo de potentia actiua manifestum est, neque contrarium dicerent Auicenna aut Scotus. Nam si est potentia ad producendum per se aliquid erit potentia naturalis, quod si non poterit producere, nulla erit potentia, si vero poterit producere, non tamẽ sine auxilio supranaturali, non dicetur potẽtia neutra sed mixta potius ex naturali & supranaturali, vt ait S. Thom. intellectum creatum producere non posse visionẽ Dei, nisi supranaturaliter fuerit adiutus lumine gloriæ quod non disputationis, sed duntaxat exempli gratia dictum sit.

¶ Quod vero nulla sit potentia passiua respectu alicuius qualitatis, vel motus, probatur ex proportione potẽtiæ actiuæ. Etenim si nõ datur in rerum natura potentia neutra ad agendum, certe neque erit ad patiendum.

Non est potentia neutra.

¶ Sed arguitur secundo. Aut nomine potentię neutrius intelligit potentiam quæ de se determinatur ad genus, sed est indifferens ad species (sicut patet in suo exemplo quòd superficies est indifferens ad albedinem, vel nigredinem) & hic est abusus nominis, nam certe superficies omnis corporis mixti (quod dixerim ad excludẽdum superficiem elemẽti & cœli) potentia est naturalis ad recipiendum colorem, licet ad hanc vel illam speciẽ non determinetur de se, sed ab agente. Quod si hãc appelles potentiam neutram, certe eadem ratione potentia materiæ ad formam erit neutra, quia solum est potentia ad formam in genere, ad hanc vero vel illam non determinatur de se, sed ab agente. ¶ Et confirm. quod potentia subiecti ad albedinem vel nigredinem sit naturalis, quia illa accidentia educuntur de potentia subiecti, non enim possunt ab agente naturali produci, nisi dependenter à subiecto, sicut forma substantialis educitur de potentia materiæ. Aut nomine potentiæ quæ est neutra intelligit meram negationem. Et hæc nullo modo dicitur potentia. Aut intelligit aliquid positiuũ.

Et

Et tunc profecto, videtur repugnantia dicere, ꝙ sit potentia, & sit neutra. Nam potentia. 9. metap. text. 13. definitur per illud ad quod est in potentia. Si ergo est potentia, est saltē inclinatio, aut resistentia respectu actus: si autem sit neutra, nulla est inclinatio, nec resistentia. Obidque dicere quòd est potentia, & est neutra, videtur inuoluere cōtradictionem. Sed neutra potentia idē est quod nulla potentia. ¶ At quicquid sit de potentia neutra in alijs, quòd tamen cęlum non habeat potentiā naturalem ad suum motum circularem, re vera videtur assertio indigna homini philosopho. Ex his quidem qui lumine fidei creationem mundi nouerūt, satis deberet esse hoc argumentum. Deus qui omnia disponit suauiter rebus omnibus sub cęlo indidit naturam ad suos ꝓprios motus: igni, vt naturaliter calefaceret: terrę & arboribus, vt naturaliter germinarent: animalibus, vt naturaliter prolem facerent: ac denique materiam primā creauit, quæ naturalem ad omnes formas haberet potētiam, at tanquam vniuersalem omnium horum causam creauit orbes cęlestes, qui suis motibus omnia hæc inferiora procreassent: ergo à fortiori munus hoc cęli suapte natura faciunt: & per consequēs motus vnde hęc omnia pendēt est illis naturalis. Mirabile est formicam naturaliter moueri: non autem cœlum.

Cęlum naturaliter mouetur.

¶ Secundo arguitur. Cęlum, perinde ac res vniuersę naturales, aliquam habet inclinationem naturalē: sed nullam potius potest habere quam moueri, quippe cū hoc perpetuo illi conueniat: ergo motus eius est naturalis. ¶ Et confirm. Aut materia & forma cœli sunt naturalia principia illius motus, aut non. Si sic, ergo motus est naturalis: si non, ergo neutra earum est natura: quia cum nullo alio motu posset moueri cęlum, neutra esset principium motus eius in quo est.

¶ Et tertio arguitur. Cęlum habet naturaliter figuram rotundam aptissimam ad circularem motum: est etiam substantia incorruptibilis, ad motum perpetuum accōmodata: ergo & motus ipse est naturalis: si enim media ordinata ad finem sunt naturalia cœlo: finis etiam ipse naturalis vtique est. Veluti si homini naturale est habere oculos & pedes, naturale est illi videre & ambulare.

¶ Et quarto arguitur. Idem est aliquid cuipiam per se competere, & naturaliter competere: nam per se conuenit alicui quod à natura conuenit: sed moueri circulariter per se conuenit cęlo, sicut graui descendere, & leui ascendere (quia non conuenit illi per accidens) ergo cōuenit naturaliter.

¶ Et confirmatur. Motus cęli est mensura & causa prima omnium motuum inferiorum; sed motus omnium inferiorum per se conueniunt suis substātijs: ergo à fortiori motus cœli per se conuenit cęlo: nam mensura in vnoquoque genere debet esse regularissima: quod non esset si esset res per accidens.

Conclusio Ad. 2. prin.

Est ergo conclusio quo ad secundum principale respondetur. Motus cœli est ei naturalis: non quidem ratione principij intrinseci actiui, quia forma cęli nō est actiua sui motus sed ratione principij passiui, quia scilicet potentiam habet & aptitudinē naturalem ad illum motum. Conclusio est Sanct. Tho. 1. p. quæstion. 70. articul. 3. ad quartum. Quinetiam est expressa Aristotel. 12. metaphysi. text. 10. vbi ait quod cęlum materiam habet: non in potentia ad aliā formam sed ad motum localem. Vbi simul asseritur, & quòd est compositum ex materia & forma, contra Commentatorem dicentem esse corpus simplex, & quòd motus eius est naturalis. Et. 1. cęli. text. 13. & 14. ex professo probat ꝙ motus circularis est naturalis cęlo sicut mot⁹ sursum est naturalis aeri & igni: & motus deorsum, aquę & terræ, vbi hæc omnia apertiora patebunt. ¶ Est veruntamen animaduertendum ꝙ cū dicimus in cęlo esse principium naturale sui motus, non id solum intelligimus esse materiam, sed principalius formam: nam alias cum nullus alius motus cōueniat cęlo, si forma nō esset principium illius, tunc non esset natura: sed intelligendum est, vt est intentio Arist. 1. cęli. ꝙ sicut graui & leui conuenit motus naturaliter deorsum, aut sursum ratione suarum formarū: ita & cęlo ratione suę formę conuenit ille motus circularis: cum ratione etiam formę conueniat figura illa circularis. ¶ Dubiolum tamen restat ex dictis, vtrum motio cęli in quantum est actio procedēs ab intelligentia, sit naturalis veluti dictum est in quarta conclusione: calefactionem qua ignis calefacit, esse illi naturalē. Et videtur quòd illa motio nō sit, nisi volūtaria nā angeli libere vidētur mouere intelligētias. Et inde sequitur ꝙ nullum esset miraculū, si intelligētia vellet cessare à motu: atq; adeo si cęlū quiesceret. ¶ Respondetur ꝙ licet intelligētię secūdū fidē per voluntatē moueāt: quia tñ est lex naturalis cęlorū, vt ꝑpetuo moueātur, illę intelligētię mouēt acsi essent merę causę naturales. Et ideo si motus cęli cessasset (vt cessabit in die iudicij) esset supernaturale. Quemadmodū Deus volūtarie cōcurrit cū causis scđis cōcursu gñali: nihilominus quia agit lege naturali, censetur agere per modū naturæ. Et ideo cū cessat concurrere cū causis secundis (quēadmodū Danielis. 3. nō cōcurrit cū igne ad cōburendū pueros) est vere miraculū. ¶ Vnde ad primū argumētū Auicēnę negatur illa sua maior syllogismi. Nō. n. est necessariū motū naturalē esse à dispositione & statu nō naturali ad naturalē: sed hoc solū est verū in motibus naturaliū generabiliū & corruptibiliū: quorū finis est quies vt in graui & leui. In mixtis vero motus corruptionis ꝙ est à dispositione naturali ad non naturalem est etiam ex parte materię naturalis: vt motus quo putrescit lignum & quo corrumpitur animal. Cœlum vero, ꝙ non ordinatur ad quietem in aliquo loco, neque est corruptibile, habet motum naturalem inuariabilem & vniformem. Enimuero, vt perfectio naturalis viuentis (vt paulo ante dicebamus) consistit in hoc quod est mouere se ita perfectio naturalis cęli est perpetuo moueri ab intelligentia. ¶ Ad secundum respōdetur ꝙ natura cęli nec est recedere à puncto oriētis, nec accedere ad illud: sed est perpetuo moueri & transire per quodlibet punctum cœli. Quare recessus à puncto orientis & accessus ad illud nō sunt motus cōtrarij: sed sunt partes vnius motus naturalis.

Dubium.

Ad argumēta Auicen.

¶ Ad tertium argumentum respondēt nonnulli concedentes, quod cęlum est indifferens ad motum ab oriēte in occidentem, vt modo mouetur, aut viceuersa si ab intelligētia moueretur modo retrogrado. Ego tamē profecto id non concedo: sed credo naturam cœli esse, moueri vt modo mouetur. Nec virtus intelligentię, nec simul omnium, posset mouere ipsum econuerso, nisi solū de potentia Dei absoluta. Et hoc euidentius confirmat motum cęli quem modo habet esse illi naturalem. Motus aūt proprij & naturales planetarum sunt de occidēte ad orientē, vt est ex libris de cęlo intelligere. Sed cū hoc est etiam illis naturale vt a primo mobili rapiantur ab oriente in occidentem motu diurno. Sed de hoc alias. ¶ Ad aliud si intelligentia vellet sistere & tenere cęlum, respondetur, quòd nulla esset fatigatio: sed per hoc quod ipsa nō moueret, cessaret motus: quia in cęlo nulla

nulla est virtus actiua motus: sicut est in vtre inflato sub aqua ad motum sursum.

An cœlū habeat principiū quietis.

Circa materiam confirmationis est etiam opinio Commentatoris. 12. meta. text. 41, & de substantia orbis. c. 2. tenentis ꝙ cęlum habet principium quietis. Itaq; quantum est ex se est indifferens ad motum & quietem. Et in hoc sensu citat Arist. 9. meta. textu. 17. vbi ait, non esse timendum vt cœlū quiescat. Ac si dixisset (vt ait Commentator) ꝙ licet habeat potẽtiam passiuam ad quietem, intelligentia verumtamen nunquam cessabit mouere. Et alij qui in verba Cōmentatoris iurarunt, dicunt ꝙ licet cęlum secundum totum motum non quiescat, tamen quiescit quodammodo hodie à motu hesterno qui prӕterijt: & cras cessabit à motu hodierno. ¶ At vero nec opinio Commentatoris, nec istorum discipulorum eius est rei physicę consentanea. Arguitur. n. sic. Natura non est principium quietis, nisi qñ motus ad quem inclinatur ordinatur ad quietem, vt patet in grauibus & leuibus: sed motus cęli ad nullā prorsus ordinatur quietem ergo natura cęli non est principium quietis. Minor latissime probatur ab Aristo. 1. de cęlo vbi ait: motum cęli esse perpetuū, vt generationes horum inferiorum perpetuo durẽt. Vnde. 2. cęli. tex. 2. acute ait motum cęli suspicere quietem horum inferiorū. Quod est dicere, cessatione & corruptione horū inferiorum (hanc enim appellat quietẽ) vti tāquā via ad nouas generationes. Obidq; non solū non ordinantur ad quietem propriā, verūneq; ad aliquam quietem horum inferiorū. Sed habet pro fine, perpetuo motu conseruare semper species rerum quæ de se sunt corruptibiles. Secundo arguitur quia figura cęli rotunda non est suapte natura facta ad quietem, sed ad motum: ergo nec illa est inclinatio cęli ad quietem. ¶ Et tertio arguitur, qa si esset in cęlo inclinatio ad quietẽ, sequeretur ꝙ quies esset finis motus: & per cōsequẽs esset aliqua difficultas ex parte cęli vt moueretur: quod est contra Arist. 9. meta. tex. 17. vbi ait ꝙ nulla est fatigatio, nec resistentia in motu cœli. ¶ Et postremo arguitur: quia in die iudicij, cum motus cœli cessabit, erit profecto miraculum: non solum ex parte intelligentię cessantis, sed supra naturā cœli: & tamen si in cęlo esset principium quietis, tam naturale esset illi quiescere, quam moueri. Et authoritas Arist. quam citat. 9. meta. potius est contra eum: sentit enim Phi. non esse timendum ꝙ cęlum quiescat: non solum: quia intelligentia non cessabit, sed quia repugnat naturę cęli. Accedit huc demum sententia Themist. tenentis in cęlo nullum esse principium quietis. Et Sanct. Thom. quæst. 5. de poten. ar. 5. hanc eandem dn̄am cōstituit inter cęlum & elementa. ¶ Alia opinio recitata ridicula est profecto: nā cœlum nullo modo quiescit à motu hesterno: sed mere negatiue se habet respectu illius: quia est transactus. ¶ Alij dicunt ꝙ cęlum quiescit secundum puncta polorum super quibus vertitur. Aut secundum alios (quod itidem est) quiescit in loco totali in quo mouetur: quia non mutat locum secundum se totum. ¶ Sed ꝓfecto arbitror, ꝙ in cęlo nulla est quies: nec quietis principiū. Et ideo potius dicendum est, ꝙ quando Arist. dixit copulatiue naturam esse principiū motus & quietis, intellexit, ꝙ vbique est aliqua natura quæ sit principium motus eius in quo est: sed vbi motus ordinatur ad quietem, principium motus est etiam principium quietis: vbi vero motus est naturalis status & perfectio rei, non est necessarium ꝙ sit principium quietis. ¶ De natura autem terrę palam est quō sit principium motus. Primo quia secundū partes est principiū motus localis quæcunque enim pars terrę sursum eleuetur, suapte natura cadit: & quia appetitus partiū appetitus est totius sequitur terram habere principium motus. Et prӕterea materia terrӕ est principium motus alterationis & corruptionis ipsius.

Ad tertium principale conceditur elementum quodcunque habere in se naturam: non quidem propter principium actiuum sui motus, vt. 3. & 4. conclusionibus expositū est. Forma enim ignis non potest ipsummet ignem in quo est, aut alterare aut augere alias enim esset viuens. De motu autem locali, quamprimum videbitur. Et hac de causa Alber. ponebat inchoationes formarum, & alij alias possibilitates, vt libr. 1. q. 7. visum est. Nempe vt astruerent calefactionem aquæ: & generationem ignis ex ea, esse naturalem ex parte passi. Nam cum forma aquæ nihil iuuet ad talem motum, si non poneretur illic aliquid conferens vim & quod adiuuet agens putabāt eiusmodi motus esse violentos. ¶ Has tamen opiniones abunde illic expugnauimus. Quocirca secundum Arist dicendum est, vt tales motus sint naturales, satis esse, ꝙ materia ignis & aquæ ligni, &c. est principium passiuū sui motus: ratione cuius corruptio ignis calefactio aquæ, aut ligni est illi naturalis. Et passum conferre vim, est formam educi de potentia materiæ: aut saltem quod materia sit in potentia naturali quę ad eius receptionem concurrit, vt in generatione hominis. ¶ Sed est argumentum in contrarium. Sequeretur quod cū lapis sursum proijcitur, motus ille esset naturalis: nam quāuis non habeat principium actiuum intrinsecum, habet tamen materiam quæ est receptiua illius motus. Quod si dicas illum motum repugnare formę grauis, eodem modo calefactio aquæ repugnat eius formę, vt pote cum sit motus tendens ad eius corruptionem. Quod si rursus respondeas motum localẽ sursum recipi in toto composito, cui ille motus repugnat, calorem vero recipi in materia aquæ, quę est in potentia ad omnem formam.

¶ Solutio in primis in via S. Thomæ non habet locum: nempe qui tenet accidentia omnia subiectari in toto composito. Et prӕterea licet calor subiectetur in materia, postquam repugnat formæ quam actu habet, videtur quod motus non sit naturalis. ¶ Respondetur quod siue calor subiectetur in materia siue in toto composito nihil ad præsens refert: sed motus dicitur naturalis ratione principij passiui, quando ille motus disponit ad formam substantialem ad quam materia prima est in potentia (qualis est calefactio aquæ) motus vero lapidis sursum quia repugnat formę substantiali, & non disponit ad aliam formam substātialem ad quam materia sit in potentia, est violentus. Materia enim ad nullum motum est in potentia: nisi ratione formę substantialis quā appetit.

¶ Et per hæc respondetur ad aliud de ente naturali respectu formę artificialis. Est enim cōclusio quod nullū ens naturale habet principium naturale, neq; actiuum neque passiuum respectu formæ artificialis. Cum enim forma artificialis in ligno, aut ære, non sit dispositio ad introductionem formę substantialis, materia harū rerū naturalium nullum habet appetitū ad tales formas: nec proprie dicuntur educi de potentia materię: quia eductio de potentia naturali materię solū est respectu agentis naturalis. Dicuntur autem entia naturalia apta, aut inepta ad artificialia: non propter inclinationem quam

Naturalia respectu artifi.

habeant

habeant ad talem formam (nihil enim lignum inclinatur vt inde fiat Mercurius aut Iupiter) ſed quia vel melius obediunt inciſioni, vel cuiuis alij operationi artificis, aut quia ſunt longioris durationis.

Grauia mouētur à generante.

Ad quartum principale argumentum conceſſo ſolis viuētibus in eſſe principium actiuum ſui motus ad primum argumentū de motu grauium & leuium, negatur formam ſubſtantialem grauis, aut grauitatem, eſſe principium actiuum deſcenſus. Et idem negatur in leuibus. Solutio eſt quam ex profeſſo philoſophus. 8. huius text. 32. & affirmat & comprobat. Tractat enim illic vt tractauerat in. 7. quod omne quod mouetur, ab alio mouetur: & ſi quid mouetur intrinſecus, debet diſtingui pars per ſe mouens à parte per ſe mouente, vt in animali cor mouet alia membra. Et cum in corpore ſimplici, videlicet, quod eſt homogeneum ſecundum qualitates primas: non ſint partes diuerſę complexionis & naturę, vt vna poſſet mouere aliam (qualia ſunt elementa) concludit quòd non mouentur intrinſecus: ſed à generante. Quod ſi quis dicat formam lapidis eſſe partem quæ mouet: & materiam, partem quæ mouetur. Hoc ſtare non poteſt: quia forma non eſt quæ agit, ſed ſuppoſitum agit per formam. Neque materia proprie eſt quæ deſcendit, ſed lapis. Forma enim animalis non eſt quæ nutrit, nec materia eſt quæ nutritur, ſed totum animal nutrit & auget ſe per formam. Vnde in viuentibus partes illę per ſe mouens & per ſe mota, debēt eſſe integrales, vt in. 8. huius videbimus. Et ideo qui dicit formam lapidis eſſe principium actiuum, ſolum dicit eſſe principium quo, ſed principium quod, eſſet tunc lapis: & per conſequens moueret ſe. Quod ne Ariſt. cōcedat, dicit principium mouens, tanquam quod, eſſe generans ſed forma lapidis eſt id quo lapis mouetur à generante. ¶Ratio eſt hæc. Generans aliquid: ſicut dat formam dat omnia accidentia & conſequentia ad formam quæ requirūtur ad perfectum ſtatum naturalem ipſius geniti: ſed ſtatus perfectus grauis. v.g. lapidis eſt, eſſe in centro, generans formam lapidis dat illi impetum quēdam naturalem vt deſcendat ad centrum, niſi impediatur. Et ideo motus grauis attribuitur generanti. Sicuti qui iactat lapidem imprimit illi impetum quo moueatur. Non diſputo an impetus ſit res diſtincta, nec ne: eſt enim hoc impertinens, vt eſt impertinens grauitatem, aut leuitatem accidētia eſſe diſtincta à ſubſtātijs tamet ſi probabilius eſt diſtincta eſſe. ¶Eſt tamē preſto argumentum. Arbores & omnia viuentia nutriuntur augenturque per virtutem, quam habent impreſſam à generante (generans enim formam dat conſequentia ad formam) ergo eadem ratione huiuſmodi motus attribuerentur generāti. ¶Solutio huius facile elicitur ex differentia ſupra poſita inter viuentia & non viuentia quòd ſtatus naturalis viuentium conſiſtit in moueri: ſtatus vero & perfectio non viuentium, in quieſcere. Hinc ſequitur quod actio generantis plantam aut animal illic ceſſat, vbi animal genitum habet ſuam propriam formam & virtutem, qua poſſet nutriri & augeri cuius proinde nutritio & augmentum attribuitur ipſi animali genito. Reliqua vero cum extra locum ſuum naturale ſint ſemper extra ſuum ſtatum & perfectionem naturalem, motus ad talem locum attribuitur generanti quaſi mittenti genitum ad ſuam perfectionem. ¶Quod ſi quis rurſus obijciat, quod ſtat quando graue deſcendit non eſſe generans quod illud genuit. ¶Reſpondetur quòd res quæ non eſt, mouere poteſt quandiu eius virtus durat, vt in exemplo proiectę ſagittę, aut globi catapultę maniſeſtum eſt. Ignis enim eſt qui mouet globū illum (etiā quando diſtanter mouetur) per impetum impreſſum. Et idem dicturi ſumus modo de ſemine emiſſo ab animali, quod ſemen mouetur ab animali per virtutem ab eo impreſſam. Colligitur ergo ꝙ tam forma ſubſtantialis lapidis, quam grauitas ſunt principium paſsiuum motus: forma quidem ſubſtantialis principale: & grauitas inſtrumentale. Et idem dicendum eſt de leui. ¶Sed non deeſt adhuc aduerſus hanc ſententiam argumentū Forma ſubſtantialis lapidis eſt veluti inſtrumentum, vt dictum eſt, generantis: ſed inſtrumentum reducitur ad genus cauſæ efficientis: calor enim quo ignis calefacit, eſt principium actiuum: ſicuti & dolabra qua artifex dolat lignum. Item ſi grauitas eſt inſtrumentum, videtur ꝙ forma ſubſtantialis ſit principale agens reſpectu illius. ¶Reſpondetur, ꝙ inſtrumentum quando eſt coniunctum agenti, vt in exemplis modo poſitis, reducitur ad genus cauſæ efficientis, ſed tamen forma producta ab agente in paſſo quod mouetur, reducitur ad genus cauſę formalis, & ideo eſt principium paſsiuum. Calor enim qui eſt formaliter in igne calefaciente, eſt velut principiū actiuum, ſed tamen ille qui ab igne productus eſt in aqua, non eſt principium actiuum, ſed formale a quo aqua eſt calida. Vnde ſi ille calor productus moueret aquam localiter, certe eſſet principium paſsiuum talis motus ſicut impetus in ſagitta. Et hac ratione grauis dicitur principium paſsiuum. Verum eſt tamen ꝙ licet reſpectu generantis ſit paſsiuū, tamen reſpectu grauitatis dicitur aliquando actiuum, eo ꝙ grauitas conſequitur ad talem formam, acſi produceretur ab illa. Et hoc modo S. Th. q. 5. de potentia arti. 5. dicit formam grauis & leuis quodammodo eſſe principium actiuum ſui motus. Licet loco citato ſuper Ariſt. &. 3. p. q. 32. art. 4. & vbique ſimpliciter dicat conformiter ad Ariſt. in graui & leui non eſſe, niſi principium paſsiuum ſui motus. ¶Similis fere reſponſio eſt ad ſecundum membrum de ſemine. Virtus enim ſeminis eſt virtus generantis, per quam generans immutat ſemen vſq; ad productionem animalis. Non tamen eodem modo quo dictum eſt de graui & leui. Grauitas enim & leuitas ſunt principia paſſiua, virtus tamen ſeminis eſt actiua. Non enim comparatur ſolum ad ſemen quod mouetur, ſed ad animal inde generandum, reſpectu cuius illa virtus eſt actiua, ſicuti calor qui formaliter eſt in igne eſt inſtrumentum actiuum calefactionis aquæ. ¶Et pari modo ſe habet virtus in grano ad producendum ſpicam, & in ſemine plantę ad plantę generationem. In ferro autē quod mouetur ad magnetem, dicendum eſt vt in. 7. huius videbimus ꝙ non mouetur per virtutem actiuam quæ eſt in ferro, ſed per actiuam quę eſt in magnete qui ferrum alterando ad ſe trahit.

Magnes.

Reductio aquę ad frigiditatem.

Ad poſtremum membrum quarti argumenti principalis, vt Paulus hic Venetus recitat, fuerunt quatuor modi diuerſi de reductione aquæ vehementer calidę ad ſuam frigiditatem. Primo eſt opinio Auicen. pri. ſuę phyſicę dicentis, illam reductionem fieri per ſe à forma ſubſtantiali aquæ. Quia tamen non exprimit, an id fiat mediante frigiditate, nec ne, quidam exponentes Auicēnā dicunt id fieri mediante frigiditate virtuali: alij ſine vlla prorſus frigiditate. ¶Secūdo eſt opinio Egidij, ꝙ illa reductio eſt quidem à forma ſubſtantiali aquæ, non per ſe, ſed per accidens. Itaq; cum aqua ſuapte natura inclinetur de ſe ad frigiditatē ideo

Auice.

Egi.

ideo quando habet caliditatem per se intendit illá corrumpere: & quia ad corruptionem caliditas sequitur

Burleus.

productio frigiditatis, fit vt per accidens & posterius natura producat frigiditatem. ¶ Tertia est opinio Burlei, ꝙ illa reductio non fit á formá aquæ saltem vbi multo plus est caloris quá frigiditatis: quia á proportione minoris inæqualitatis non fit actio: sed illa inquit fit á medio circunstante frigido, paulatim frigefaciéte par-

Iacobus de Forli.

tes prius exteriores, deinde interiores aquæ. ¶ Quarta est Iacobi de Forliuio tenẽtis ꝙ aqua nunquam est vni-

Paul. Ve.

formiter calida: ideoque partes frigidiores frigefaciũt calidiores. ¶ His addit suam Paulus Venetus, dicens, ꝙ inclinatio naturalis aquæ est densitas certa: obidque cũ per calorem sit rarior quam debeat naturaliter esse, reducit se ad condensationem: & quia ad condensationé consequitur frigiditas, de per accidens reducit se ad frigiditaté. ¶ Horsum has omnes opiniones recitauerim quia videre non possum cur res ista tanto iuniores philosophos pauore stupefecerit, vt in tot eos dispersérit vias: cum (si non fallor) non sit adeo difficilis. Atqui opinio Burlei, vt in hoc verum habet, quod mediũ circunstans semper iuuat aquam calidam, vt se ad frigiditatem reducat, ita in hoc fallitur, quod forma substantialis aquæ non sit etiam in causa talis reductionis: cum enim vt modo dicebamus, forma grauis in virtute generantis sit principium motus localis quo graue tendit ad suum locum, á fortiori forma aquæ est principium quo aqua reducitur ad suam perfectionem quando est extra illam: eo appetitu naturali, quo vnaquæque res appetit se in esse conseruare. ¶ Et præterea quia sæpe aqua reducit se ad frigiditatem maiorem, quam sit medij circunstantis: & tunc tota illa non potest esse á circũstante. ¶ Dubitari certe non potest quin forma substantialis aquæ sit principium huiusmodi reductionis. Sed tũc sunt opiniones Ægidij & Pauli quod illa reductio fiat de per accidens á forma substantiali ignis. Quod profecto, salua eorum authoritate, non est credibile. Nam quod ait Ægidius per se aquam intendere corruptionem caliditatis, ad quod per accidens consequitur frigiditas, non videtur physice dictum. Primo quia agens naturale nunquam per se intendit corruptionem, nisi intendendo productionem formæ cui alia contrariatur: & ideo potius per se aqua intendit reducere se ad frigiditatem quam corrumpere caliditatem. Quod ex modo facta ratione confirmatur, nam si aqua corrũpit calorem, non est nisi vt consequatur dispositioné naturalem qua se in esse conseruet: qualis est frigiditas. Sicuti graue certe non mouetur, nisi vt quiescat in cétro. ¶ Et præterea in genere causæ efficientis certe prius natura est productio formæ, quam expulsio contrariæ: Ignis enim inducendo calorem in aquam expellit frigiditatem. Et eadem ratione aqua non corrumpit calorem, nisi producendo frigiditatem. ¶ Eadem argumenta currunt aduersus Paulum, dicentem, ꝙ de se aqua intendit condésationem ad quam subsequitur frigiditas. Enimuero frigiditas tam de per se requiritur ad conseruationem aquæ, quá densitas. Imo ratione densitatis est frigiditas: quare principalius intendit se aqua reducere ad frigiditatem, quam ad densitatem. ¶ Confirmatur, quia certe densitas non fit, nisi á frigiditate tanquá per causam: & ideo prius natura aqua se ad frigiditatem, reducit quam ad densitaté. ¶ Opinio Iacobi de Forliuio pugnare videtur cum experientia: nam aperte videtur aliqñ aqua esse adeo calida vt per totá sit vniformis: & qñ aliqua esset pars minus calida, tñ ad sensum (cui isti confidunt) videtur nullá esse, in quá non sit plus multo caloris, quá frigoris: & ideo idem restat illi labor quomodo illa possit vincere alias, vt illas ad frigiditatem reducat. Colligitur ergo ꝙ forma aquæ est huiusmodi reductionis principium per se, vt recte ait Auicenna.

¶ Tunc vero restat dubium vtrum per aliquam frigiditatem id fit. Sunt enim qui putant aquam posse venire in tantum calorem, vt nulla sit illic prorsus frigiditas formalis. Quæ quidem opinio, vt est manifeste contra veram physicam, ita fuit plurium errorũ causa. Arguitur enim sic. Forma substantialis aquæ conseruari naturaliter non potest sine eius naturalibus dispositionibus (vt in rebus omnibus naturalibus palam est) sed dispositio necessaria aquæ est frigiditas & humiditas, vt est doctrina Aristotel. 1. de gene. ergo vbi nulla est frigiditas, aqua esse non potest.

Aqua esse non potest absq; frigiditate.

¶ Et confirma. Manifestum est formam aquæ introduci non posse in subiecto quoadusque sit certa frigiditas & humiditas: ergo ad conseruationem eius requiritur certa frigiditas & humiditas: licet forsan non táta quanta ad generationem requiritur. Et secundo arguitur. Omnes confitentur requiri certam densitaté citra quá non potest conseruari forma aquæ: sed causa densitatis est frigiditas: ergo nec potest aqua conseruari sine certa frigiditate formaliter.

¶ Reuera qui hoc negat, fateri subinde tenetur conseruari posse naturaliter formam aquæ sine aliquo prorsus accidente proprio aquæ: nam si frigiditas & humiditas non sunt necessariæ, non video quodnam aliud sit accidens necessarium: ¶ Sed quo alio, rogo, opus est argumento quam hoc. Aut in subiecto aliquo est calor summus, aut citra summum. Si summus, illud est ignis: nam summus calor determinat materiam necessario ad introductionem formæ ignis. Si non est summus: ergo habet tantam frigiditatem, quanta sufficit vt cum calore simul adæquetur gradus summus. Etenim si summ⁹ gradus est vt. 8. necessarium est vt cum calore vt. 6. sit frigiditas vt duo: & cum calore vt. 4. frigiditas vt. 4. & sic proportionabiliter, vt lib. 1. de gene: palam fiet.

Per hæc condemnatur alia opinio quæ asserit frigiditatem virtualem. Nam illa solum asseritur ab illis qui credunt nullam esse in aqua calidissima frigiditatem. Ideoque hac posita superuacaneum est præter frigiditatem formalem ponere etiam virtualem in aqua. Isti tamen omnes inde decepti sunt ꝙ plus æquo crediderũt sensibus: quibus tamé debet philosophus eminere. Experimur enim aquam calidissimam vehemétius multo cóburere manũ, quam flammá ignis. Et inde arguũt isti ꝙ sicut in igne non est frigiditas, ita neque in aqua. Et tamen illatio nulla est penitus. Causa enim cur aqua plus comburat, non est quod calor sit illic magis intensus: implicatio est enim contradictionis ꝙ extra ignem sit tam intésus calor quá in igne. Sed causa est ꝙ aqua est densior quam flamma ignis: ac subinde habet plus de multitudine materiæ, & per consequens plus de multitudine caloris. Vnde si aqua illa rarefieret ad tantam raritatem sub quanta est flamma ignis, multo minus calefaceret quá flamma & tñ tũc haberet tam intésum calorem, quá modo habet aqua. Quod vel ipsa experiétia manifestat. Vapor enĩ qui exhalatur ab aqua calidissima, tá intensum certe habet caloré, q̃ aqua: sed quia est rarior habet min⁹ de multitudine formæ: & ideo minus calefacit. Est ergo fallacia arguere: est hic plus de multitudine caloris: ergo calor est magis intésus. vt libr. 1. de ge. q. de intésione elucidabit. Digitus enim cádentis ferri multo plus habet multitudinis formæ caloris, quá flámma ignis pedalis, tñ non habet tam intésum calorem,

Frigiditas virtualis.

alias esset ignis: quoniam partes illius caloris non vniũtur secundum intentionem: sed extenduntur per materiam: quæ est multo maior quam in flamma ignis pedalis. Vt ad propositũ denique reuertamur, cum in aqua quantumcunque calida, non sit summus calor, necessarium est vt illic sit formalis frigiditas. Vnde hãc habeo pro certa conclusione, ꝙ naturaliter non potest esse aqua sine frigiditate aliqua. Naturaliter (inquam) quia Deus (vt libr. 1. q. 4. dicebamus) potest rem quamcũq; sine suis dispositionibus miraculose seruare. ¶ Addiderim profecto, non esse penitus improbabile, quod non potest naturaliter esse aqua tam calida, quin plus habeat frigiditatis, quam caloris. Quia cum summa frigiditas & humiditas sit dispositio & perfectio aquæ, videtur ꝙ ad generationem aquæ saltim requiratur, multo maior frigiditas quam est gradus medius, & ad conseruationem, licet minus requiratur, semper tamen requiritur vltra gradum mediũ. Vt si summa frigiditas (quæ est naturalis aquæ) est vt. 8. ad generationem aquæ requiritur. v. g. gradus vt. 5. vel. 6. & ad conseruationem quicunque gradus vltra. 4. ita vt saltem gradus vt quatuor sit maximus sub quo non potest conseruari aqua. Bene intelligo nullam esse de hoc demonstrationẽ: est tamen rationi naturali consentaneum, vt nulla forma citra medietatem suæ naturalis dispositionis conseruari queat. ¶ Ex hoc confirmatur: quia certe in viuẽtibus ita est probabile: & de igne nullus profecto diceret ꝙ possit conseruari quia ad minus habeat calorem vltra gradum medium. Si ergo aqua nunquam esse potest, nisi cum frigiditate vltra. 4. necesse est vt calor eius sit minor: nam vt paulo ante dicebamus ex ambobus simul debet resultare gradus summus. Et ad experientiã quæ in contrarium videtur pugnare, respõdetur (præter id quod dictum est de maiori densitate) ꝙ quia frigiditas non est tam actiua, vt caliditas, licet plus sit illic frigiditatis minus tamen sentitur: imo non sentitur. ¶ Quod si hæc vera sint, nulla est difficultas in reductione feruẽtis aquæ ad frigiditatem. Reducit enim se à sua forma substantiali principaliter per frigiditatem quæ exuperat calorem. ¶ Nihilominus probabilius existimo minus esse frigiditatis in aqua bullienti quã caloris. Ideoque tandẽ respondetur, ꝙ illa reductio ad frigiditatem attribuitur generanti aquam, vt dictum est de motu grauium & leuium. Et ideo licet frigiditas sit multo minor calore, tamen quia forma agit in virtute generantis, plus potest forma, vt reducat se ad frigiditatem & conseruet se in esse, quam calor in absentia conseruãtis possit resistere. Calor enim, nisi sit in subiecto naturali, puta in igne, vel in mixto vendicante sibi talem calorem, indiget semper ab extrinseco conseruari: alias non potest resistere formæ subiecti in quo est: licet minus ibi sit de accidente contrario. Vnde regula illa, ꝙ à proportione minoris inæqualitatis non fit actio, intelligenda est inter accidentia cõtraria, quæ sunt in suis cuiusque naturalibus subiectis: puta inter calorem qui est in igne & frigiditatem quæ est in aqua.

In aqua plus semper est frigoris &c.

¶ Hinc sequitur, ꝙ animal infirmum, quod semel est extra suam naturalem dispositionem, non ita facile ab extrinseco reducitur ad sanitatem & integrum statum naturalem. Nempe quia illa reductio animalis fit per hoc quod pars sana mouet non sanam: & quia omne agens in agendo repatitur, debilior fit in tali actione semper calor naturalis. Et inde est ꝙ natura indiget medicinis extrinsecus adiuuari. Hinc est quorũdam opinio medicorum qui existimant corpus qđ semel notabiliter est extra suam naturalem dispositionẽ, raro aut nunquam ad integrum statum naturalem redire. Tametsi mihi nondum sit hoc exploratum. Sed tamen hactenus physicus.

Ad quintum principale abunde responsum est in commento textus sexti: vbi recitauimus opinionem Auicen. tenentis non esse per se notum: naturam esse: eiusque rationes diluimus. Vnde in proposito satis est dicere quod Aristo. in. 1. Phy. non demonstrauit naturam esse, idest, aliquod esse principiũ motus. Imo dixit quod qui hoc negat, negat primum principium scientiæ. Sed intentio eius fuit in illo libro ostendere quæ nam res sit actus natura, scilicet, quod materia non est ens actu completum, sed pura potẽtia: nec forma est duntaxat accidens: sed actus substãtialis. In quibus ambobus errabant antiqui. ¶ Ad commentatorem vero non est necessarium respondere: nam ipse se exponit: quippe qui ait, naturam esse, non esse demonstrabile: sed esse quodammodo explicabilem eius diffinitionem per experientiam, videlicet, illud esse intelligendum nomine naturæ, quod est principiũ motuũ naturalium, quos experientia compertos habemus.

Tex. vij. Lecti natura, lignum, &c. Et capit. ij. tex. xviij. Determinatis his, &c.

Quæstio secunda.

¶ VTRVM ET NATVRALIA AB ARTIFICIALIBVS: & physica à mathematicis distinguantur.

Aduersus partem affirmatiuam primi mẽbri quæstionis arguitur sic. Sunt artificialium formæ plurimæ, quæ principia sunt motus eius in quo sunt: ergo non est hæc vniuersalis differentia inter naturalia & artificialia. Antecedẽs patet in forma nauis, in formis rotarum plaustri, & alijs id genus. Nauis enim non ita velociter moueretur, nec rota, nisi sub illa forma artificiali. Item ars citharizandi & saltandi est per se principium motus eius in quo est. Etenim motus manuum citharœdi & motus pedum saltatricis nõ potest fieri: nisi ars sit in ipso subiecto quod mouetur, puta in intellectu mouentis pedes aut manus, ergo.

¶ Et confirmatur. Stat aliquem eundem motum esse simul ab arte & natura: ergo artificialia non distinguuntur à naturalibus. Hoc patet de sanitate quæ fit ab arte medici, sed concurrente natura infirmi: & de doctrina quæ fit à doctore: sed concurrente ab intrinseco natura discipuli: ergo non in vniuersum differunt naturalia & artificialia. ¶ Secundo principaliter arguitur. Si naturalia distinguerẽtur ab artificialibus, sequeretur quod forma artificialis distingueretur à subiecto naturali: distinctio enim rerum nõ est, nisi à formis quæ sunt distinctæ: consequens est falsum: ergo & antecedẽs. Probatur minor. Cum fustis recta incuruatur vt fiat arcus: aut extrema laminę auri iunguntur vt fiat annulus, efficitur nouum ens artificiale: & tñ nihil videtur illic produci de nouo pręter q̃ quod res naturalis aliter se habet q̃ ante: quia nõ videt quodnam accidẽs manus artificis sine aliqua alteratione solũ per motum localem possit producere: ergo naturalia nõ distinguuntur ab artificialibus. Tertio principaliter arguitur pro parte negatiua secundi membri quæstionis, nempe contra id quod ait Aristo.

Aristot.toto cap.2.scilicet,scientiam physicam distinctam esse à mathematicis,eo quod mathematicus abstrahit à materia.physicus vero non,Imprimis,omnis scientia abstrahit à singularibus:ergo tam physicus quã mathematicus abstrahit à materia. ¶Et confirmatur. Tam physicus quam astrologus demonstrat terram esse rotundam:& vterque tractat de motibus planetarum, de figura orbium & syderum quia hæc omnia sunt formæ & proprietates naturales rerum,ergo non prorsus differt inter scientiam physicam & mathematicas. ¶In contrarium est Aristo.qui text.1.&.2.asserit naturalia distingui ab artificialibus,& in hoc textu.7.dicit quod lignum est,natura & subiectum lecti: & æs,statuæ. Vbi videtur distinguere inter ens naturale & formam artificialem.Et capi.ij. distinguit inter scientiam physicam & mathematicam.

Duos breues articulos designat quæstionis titulus.Primus est quomodo naturalia differant ab artificialibus: & secūdus quomodo physica à mathematicis. Circa primũ hoc imprimis attendendum est quod diuersa est quæstio,vtrum naturalia distinguantur ab artificialibus,& vtrum forma artificialis distinguatur à subiecto naturali:in quo est. Prima enim est quæstio physica,quam hic tractat Aristo.text. 1.&.2.& fere in.1.ca.Cuius sensus est, sintne eiusdem an diuersorum prædicamentorum:secunda vero est metaphysica:quæ obiter hic inseritur.Et ideo de singulis sensibus statuemus in primo art.singulas conclusiones.

1.Conclus. ¶Prima conclusio est.Naturalia differunt formaliter ab artificialibus,siue forma artificialis sit res distincta à subiecto,siue non.Etenim scamnum domus, &c. sunt in prædicamento qualitatis,lignum vero lapis &c.sunt in prædicamento substantiæ.

¶Hanc probat hic Arist.quia ens naturale, inquãtum est naturale,habet in se principium sui motus, artificiale vero,non.Lectus enim aut statua ab illa forma artificiali nullum habet proprium motum:sed tamen à forma naturali habet vt descendat deorsum.

¶Atqui rem aliquam, quæ in hoc differat à naturali, exhibere non possumus,nisi artificialẽ:nam forma proprie loquendo aut figura esse non potest,nisi aut naturalis,aut artificialis.Sed tamẽ si operationes aut actiones considerentur:distinguitur in hoc naturale, non solum ab artificiali:sed à voluntario,quod est in moralibus:& à supernaturali,& à fortuito:& violento. Opus enim virtutis liberum, licet sit quodammodo naturale idest,ex inclinatione naturæ ad bonum,tamen non dicitur naturale, vt in proposito:quia illud nõ est à natura,idest,à materia vel forma, nec ab aliquo accidente naturali:sed ab electione. Vnde tam naturale quam voluntarium fit à principio intrinseco. Ait enim. Arist. 3. ethi.capitul.1. quòd voluntarium est cuius principiũ est intus in ipso agente.Differunt tamen: quod naturale est à principio naturali:voluntarium vero ab electione voluntatis,quæ est principium liberum.

Naturale, & voluntarium.

Violentum ¶Ex quo sequitur quod violentum opponitur vtrique scilicet,& naturali & voluntario.Est enim violentũ, vt ibidem habetur, quod fit à principio extrinseco passo non conferente vim.Sed passum conferre vim,stat dupliciter. Vno modo per inclinationem principij naturalis.Quemadmodum diximus calefactionem aquæ non esse illi violentam:quia calor ille educitur de potentia materiæ.Alio modo per electionem. Vnde quãdo quis scienter vapulat à prælato,qui cum posset resistere,non resistit,non est vapulatio violenta:sed libera. Vnde cũ hæreticus comburitur,combustio illa nõ est violẽta, vt opponitur naturali: est tamen violenta, vt opponitur voluntario:quia passum confert vim per materiam naturalem non tamen per volũtariam electionem. ¶Rursus naturale opponitur supranaturali. Si em̃ Deus moueret lapidem sursum, motus ille non esset naturalis: quia non esset à principio intrinseco actiuo, aut passiuo. Sed tamen nec est violẽtus,acsi moueretur à causa naturali:quia respectu causæ naturalis lapis resistit: respectu vero Dei minime, quoniam in omni re naturali est obedientia respectu Dei. Vnde motus linguæ asinæ Balaam,nec fuit violentus nec naturalis: sed supranaturalis. Et idem est de cessatione solis Iosue. 10.& de cessatione cælorum in fine mundi. At dubium est cum graue ascendit ne detur vacuum, vt cum attracto aere ascendit aqua per fistulam,vtrum motus ille sit violentus,postquam est contra particularem naturam aquæ: an sit naturalis cum sit à natura vniuersali. Respondetur quod licet posset responderi cũ distinctione, scilicet ꝙ est vno modo naturalis, & alio modo violẽtus:tñ simpliciter loquẽdo est naturalis:siquidẽ est à natura vniuersali. Sed est violẽtus secundũ quid. Idẽ dicere possumus de mõstris. Cũ enim aĩal nascit̃ orbatũ aliquo mẽbro,aut sub effigie alterius speciei q̃ sit intẽta à natura particulari mõstrũ est, eo ꝙ est cõtra naturã particularẽ sed tñ simpliciter est naturale. Nã qñ homo nascitur 6.digitis,aut.4.illud fuit ex impedimẽto dispositionis materiæ: qđ quidẽ fluxit ex actione causarũ vniuersaliũ,& alicuius causæ particularis in matrice. Quemadmodũ corruptio aquæ ab igne, licet quodãmodo secundũ quid posset vocari contra naturã aquæ, est nihilominus simpliciter naturalis. Fortuitũ aũt,seu casuale, si accipiatur vt distinguitur contra naturalẽ, mõstra ista possunt dici fortuita: quia sunt præter intentionẽ agentis particularis. At vero fortuitum & casuale potius dicuntur respectu eorũ quæ agunt à proposito & libere. Vnde fortuitum est quod euenit præter intentionem agentis. Vt inuẽtio thesauri, quã nõ intendebat fodiẽs terram. Sed de hoc latius.q.3. ¶Vnde ad primum argumentũ principale, quod directe est aduersus hãc primã cõclusionẽ, respõdetur ꝙ formæ artificiales possũt esse causæ: non quidẽ motus naturalis quo ad substantiam, sed velocitatis quoad modũ. Globus em̃ velocius descẽdit, quã quadratus lapis: quia figura circularis est apta ad motum. Vñ qđ nauis supernatet aquæ, habet à natura ligni: si enim esset plumbea non nataret: ꝙ vero ita velociter moueatur à ventis, forma artificialis est causa, & idem dicendum est de rotis plaustri.

Supranaturale.

Ascẽsus grauis.

Monstrum.

Fortuitum.

Ad.1.prin.

¶De artibus vero saltandi & citharizandi, posset quis dicere quod non sunt principium motus naturalis, & ideo non sunt naturæ. Sed hoc est quod argumentum contendit: videlicet, quod diffinitio naturæ conueniat arti, quæ non est natura. Quod si dicatur quod ars non est principium primum illius motus, sed forma substantialis solutio non satisfacit: quia certe ars illa est principium primum motus talis. Dicendum ergo arbitror de istis artibus, sicut de forma nauis. Nam ars illa non est principium motus saltatricis quantum ad substantiam motus, sed quantum ad modum, quo mouentur membra. Vnde sicut natura est principiũ motus simpliciter, ita & ars forma artificialis potest esse principiũ motus artificialis, qui est modus quidam motus naturalis. Et ita motus rotarum plaustri potest dici etiam motus artificialis. ¶Ad aliud de sanitate respondetur, quod sanatio est motus mixtus, puta partim naturalis partim artificialis: medicina enim non sufficit per se sana-

re nisi iuuando naturam. Et ideo ille motus est partim à principio intrinseco & partim ab extrinseco puta ab arte. Et idem est dicendum de acquisitione doctrinæ, quæ est ab intellectu discipuli, arte magistri dirigente.

Duæ opiniones.

Secundus sensus scilicet an forma

artificialis distinguatur à subiecto naturali est, vt diximus metaphysicus: à quo proinde facile, nos extricabimus. Sunt de hoc duæ extremæ opiniones. Prima est nominalium, qui vt negant quantitatem distingui à re quanta ita negant formam artificialem distingui à subiecto, Sed dicunt quod cum artifex facit domum, aut calceum, aut statuam, nihil aliud facit quam rem aliter se habere. Potissimum argumentum est secundum principale. Et certe qui scribit non videtur aliquod accidés producere, sed atramentum facit aliter se habere.

¶ Alia est realium opinio in alio prorsus extremo, tenentium, quod non solum quantitas distinguitur à re quanta, sed præter quantitatem produci ab artifice formam artificialem, quæ est qualitas. ¶ Inter has duas opiniones arbitror medio modo dicendum. Non facile declinare vellem à via regia: in hac tamen parte forte non displicebit modus iste noster loquendi: quem hac

2. Conclus. secunda conclusione huius arti. expono. ¶ Forma artificialis non distinguatur realiter à quantitate, tanquá res alia, sed solum formaliter. Forma inquam artificialis quæ est accidens ab arte præcise productum. Nam possunt per artem applicando actiua passiuis produci formæ nouæ substantiales, vt patet de forma panis quæ specie distinguitur à tritico: & de forma vitri quæ distinguitur à massa: vnde fit. Volo dicere quod cum faber lignarius facit quadratum lignum, quod erat rotũdum, nihil de nouo producit, præter nouam superficié quæ est terminus quantitatis illius corporis. Et idé de statuario dicendum est. Vnde qui domum ex sectis lapidibus & lignis construit, nullum prorsus accidés producit: sed ex superficiebus partium fit vna figura dom⁹ Quæ non est vnum ens, nec vna quantitas, sed est vna figura in genere qualitatis, & idem dicendum de sartore & sutore facientibus vestem, aut calceum. ¶ Hác cõclusionem aduersus negantes quantitatem distingui à re quanta, non alijs rationibus corroboro, quam illis quas in prædicamento quantitatis fecimus ad suadendum quantitatem distingui à re quanta. Quæ licet non sint demonstrationes, certe in physica & potissimum secundum Arist. rem faciunt probabilissimam. Admissa vero quantitate distincta, cũ figura & forma sit qualitas, quæ est passio quantitatis, manifestum est ꝙ figura vel est qualitas distincta à quantitate, ita vel saltẽ quantitas ipsa: ¶ Quod autem non sit qualitas realiter distincta à quantitate, ita vt sint duæ res, his mihi saltem rationibus persuadeo. Primo pluralitas ista rerum asseri non debet nisi propter aliquam rationem quæ non sit bono modo solubilis: sed certe nulla est efficax ratio qua concludatur esse accidens distinctum à quatitate imo oppositum videtur intellectus concipere, alias quoties quis digitum aut in directum porrigit aut in arcum contrahit nouum accidens produceret quia figura est diuersa. ¶ Sed potissimum apud me argumétũ ex hoc secũdũ. Si forma. v. g. statuæ esset accidés distinctũ à ligno & eius quantitate, sequeretur, ꝙ Deus posset seruare lignum cum sua quantitate sine illo accidente nec contrarium possum ratione vlla aut authoritate in animum inducere, mirabile enim est ꝙ Deus fecerit duas distinctas res, quarum nulla est pars alterius, tamen nõ posset quamlibet illarum sine altera conseruare. Tunc arguitur. Separato illo accidente quod est figura, manente ligno & sua quantitate, profecto haberet eãdem effigiem quomodo habet nam haberet eosdem terminos & extrema quátitatis: ergo superuacaneum est ponere figuram esse aliud accidens præter quantitaté. Eodem arguméto conuincor dicere: ꝙ esse existentiæ non est res alia secũda distincta ab essentia, vt discipuli multi Sanct. Tho. (nescio an S. Tho.) habent pro comperto. Nam certe si existentia realiter distingueretur à me, illam Deus posset corrumpere me saluo, & per consequens tunc ego existeré sine re illa: atqueo adeo vanũ est ponere aliud præter me & mei partes quo ego sim. Sed dicitur esse distingui ab essentia: sicut sedere ab homine: quia non est de essentia hominis vt sit quippe cũ ante mũdi creationé homo erat animal rationale. Sed de hoc alias. ¶ Quod si quis in nos argumentum retorqueat: quia eadé ratione probaretur figurá nõ esse quãtitaté, nã seclusa etiá quãtitate à ligno, substantia ligni si supernaturaliter maneret, eádé figuram haberet, quã modo habet. Hoc certe negatur. Imo seclusa quátitate, licet Deus per miraculum posset seruare partes meas in loco in quo sum, nõ tamen esset intelligibile quod ego haberem effigiem faciei, quam modo habeo, & figuras membrorum. Hoc est ergo potissimum argumentum ꝙ figura est ipsamet superficiens exterior quantitatis.

¶ Tertium argumentum est de figura domus aut vestis. Queritur enim figura domus sit ne diuisibilis an indiuisibilis: indiuisibilis censeri nõ potest: siquidem domus ex rebus diuisibilibus constat: & preterea: quia si esset indiuisibilis, esset in qualibet parte domus, sicut anima in corpore: & tunc quælibet pars esset domus. Si vero est diuisibilis, tunc necesse est dicere, ꝙ sit tota in omnibus partibus collectiue. Et tunc sequitur ꝙ nõ est vnũ accidens numero. Intelligere enim nemo sanę mẽtis potest vnum numero accidens esse in pluribus substantijs non facientibus vnum ens: quales sunt partes domus. Scio realissimos istos cõtendere soluere hoc argumentũ: solutiones tamen eorũ neque faciunt satis argumento, nec oportet eas in mediũ afferre. Est quartũ argumétũ: quia vel forma domus ꝓducitur successiue vel in instáti: in instáti vix põt sustineri physice: qa sola forma substátialis est quæ incipit esse per primũ sui esse. Si vero producatur successiue, palá cõsequitur quod forma totius nõ est aliud quá aggregatũ ex formis partiũ Quæ est conclusio quam nos intendimus. Et cum formæ lapidum & lignorum non sint nisi superficies vltimæ sequitur quod ex illis resultat forma domus.

Aliud esset proprium argumentum aduersus Paulũ Venetum & alios, qui hoc loco tenẽt, nõ solum figuram distingui à subiecto naturali, verum quod nomé rei artificialis supponit pro aggregato ex subiecto & tali accidente. Itaque ista nomina, statua lignum arca, &c. nõ supponunt pro ligno habẽte figuram: sicut istud nomẽ figuratum sed pro aggregato ex ligno & figura. Sicut homo supponit pro aggregato ex materia & forma.

At vero modus iste loquẽdi, tametsi à viris alias mágnę authoritatis sit vsurpatus, certe vt honore eorũ dixerim, nõ est philosophis recipiẽdus. Nã quicquid ipsi dicant, cum forma artificialis adueniat enti in actu, ex subiecto & tali forma non fit vnũ ens per se, sed per aggregationem: sicut ex subiecto & albedine. Et ideo ista nomina nõ supponũt pro tali aggregato: alias non ponerentur in vno prædicaméto, magis quá si diceres aggregatum ex substantia & accidente. Supponunt, ergo hæc nomina pro subiecto connotando tales formas.

Igitur

Igitur ad ſecundum principale argumentum quod pugnat à parte nominalium conceditur ꝙ qui fuſtem, aut aurum, aut quodcunque aliud ens naturale mutat in diuerſas formas artificiales nullum nouum accidens producit, quod ſit qualitas diſtincta, vt certe bene probat argumentum. Vnde qui ex pluribus fruſtis facit veſtem aut calceum, aut ex pluribus lapidibus & lignis facit domum, nihil producit diſtinctum à quantitatibus partium. Sed tamē aliquando producitur nouus terminus quantitatis, dictum enim eſt.q.2.in prædicamento quantitatis quod duæ pedalitates vnius continui bipedalis, vniuntur per vnam ſuperficiē quæ eſt terminus communis vtrique. Obidque duæ ſuperficies non poſſunt eſſe immediatę. Vnde ſequitur ꝙ cum diuiditur continuum, neceſſe eſt vnam ſaltē ſuperficiem produci de nouo: nam partes quæ continuæ terminabantur per vnam ſuperficiem: terminātur diuiſæ per duas. Ideoque ſtatuarius cudendo lapidem, aut dolãdo lignum, neceſſe eſt vt producat nouas ſuperficies quæ educuntur de potentia quãtitatis. ¶Sed reſtat ſoluere argumēta realium, quibus contendunt probare figuram eſſe qualitatem diſtinctam realiter à ſuperficie.

Ad argumēta realium

¶Et prius arguūt authoritatibus Ariſt. Ait enim in hoc tex.7.ꝙ lignum eſt ſubiectum lecti. & æs eſt ſubiectum ſtatuæ. Quod infra tex.28.repetit: Et rurſus tex.13.cōfitetur antiquis ꝙ ſi ſtatua ligni defodiatur ſub terra: naſcitur quidē lignū, non autem forma ſtatuæ. Ait nanque ꝙ naſcitur ex homine homo, nō tñ ex lecto lectus: ſubiectum autem ac forma videtur deſignare aliquā diſtinctionem. Item ſi ex ſtatua geminatur forma ligni, & nō forma ſtatuæ, vidētur eſſe diſtinctę formæ. Et. 8. meta.tex.9.ait ꝙ formæ artificiales nō ſunt ſubſtantię: ſed accidentia. Et in ſumma in prædicamētis.c.de qualitate forma & figura ponuntur ſpecies qualitatis: ſed prædicamenta ſunt eſſentialiter diſtincta: ergo formæ artificiales realiter diſtinguuntur & à quantitate & à ſubſtantia. ¶His veruntamen aliiſque id genus Ariſt. dictis, abunde, reſpondetur illo verbo quod in cōcluſione poſuimus. Quod quidē in prædicamēto quãtitatis. q.2.ar.1.copioſe tractauimus. Vbi dictū eſt, ꝙ ſtat aliqua quodãmodo diſtingui formaliter, dato quod non ponãtur in numerū tãquã duæ res. Formalis em̄ diſtinctio eſt eorū quæ rōne & diffinitione differūt, qua ratione nō prædicantur de ſe inuicē in abſtracto. Nullatenus enim cōcederet Ariſ.ꝙ ſubſtãtia eſt ſimilitudo aut ſeſſio: licet nec forſan cōcederet quod relatio, aut ſitus ſit res alia à ſubſtãtia. Eodē modo ego hic dicerem, quod quãtitas ligni identice eſt res quæ eſt forma artificialis tñ hęc eſt falſa, quãtitas eſt forma artificialis: quia facit ſenſum formalē. Et ideo non ſolū facit ſenſum quod ſit eadē res, ſed quod ſint idem rōne: quod eſt falſum: quoniã forma artificialis ſignificatur per modū formæ accidētalis reſpectu ligni, & quantitatis eius. Et ideo alia eſt ratio & diffinitio ligni & alia quantitatis & alia formæ ſcamni. &.5.meta.tex.8.ait Ariſ. quod quarto modo ea ſunt idē, quorū ratio eſt eadē: & ea ſunt diuerſa, quorū rationes ſunt diuerſæ. Obidque figura artificialis formaliter, & ſecūdū rōnē figuræ eſt qualitas: idētice tñ eſt eadē res qui eſt quãtitas. Lignū aūt eſt ſtatua, & ſcãnū, &c. Nam cū hæc prædicata ſunt concreta. formaliter prædicantur de ſubſtãtia. Eodē modo ligna & lapides nō ſunt forma domus, ſed ſunt domus. ¶Quod ſi rurſus arguas. Domus formaliter ponitur in vna ſpecie prædicamenti qualitatis, ergo ſignificat vnã formã. Patet cōſequentia [illegible], quod dũtaxat eſt [illegible] per aggregationem, nō ponitur in vna ſpecie prædicamenti, vt aggregatum ex lapidibus & lignis, cum illud non ſit ens: ſed entia. ¶Reſpondetur vt ſæpe ſolemus ſecūdum Ariſt.4.meta.text.3.vbi ait tot eſſe ſpecies vnius, quot ſunt ſpecies entis, & lib.5.tex.7.vbi ait vnū dici multipliciter ſicut ens: reſpōdetur inquã quod domus dicit vnam formam in genere qualitatis, quæ tñ eſt plura in genere quãtitatis. Domus aūt ſupponit collectiue pro pluribus in genere ſubſtantiæ. Per hæc ſoluitur aliud argumētū: quod ſumitur ex dictis Ariſt. hic in text.13. Stat rē naturalē manere, artificiali corrupta, vt ſi manētibus lapidibus, & lignis, deſtruatur domus: ergo forma eſt alia res à lapidibus: & lignis. Negatur em̄ conſequentia. Sed ſolū ſequitur, quod formaliter. i. ſecundū rōnē & diffinitionē diſtinguitur. ¶Per hæc facilè rñ debitur ad quodcūque argm̄ realiū. Arguūt em̄ ꝙ eadē res eſſet duo cōtraria, vt ſi ex eadē cera, aut filo, nūc fieret quadratū & ſtatim circulus: eadē res quæ modo eſt figura vna poſtea eſt alia. Cōceditur em̄ cōſequēs idētice: formaliter tñ negat̄. ¶Sed Achilles eorū eſt. Cū ſit res artificialis aut ſit aliquid: aut nihil: nō eſt dicēdū quod qui facit veſtē, aut ſtatuam, faciat nihil: ergo facit aliquid. Tūc vel illud aliquid eſt forma diſtincta, & habetur intētū, vel ſolum aliqualiter ſe habere: & tūc petitur (inquiūt) principiū. Nã illud, aliqualiter ſe habere, vel diſtinguitur à rebus quæ aliqualiter ſe habent: & ſic erit forma diſtincta: vel nō diſtinguitur & ſic nihil fit. ¶Reſpōdetur tamē ꝙ artifex ſemper facit aliquid. Et ſi quæratur quid facit, dico ꝙ facit domū, calceū aut ſtatuam. Facere veſtem.

Quæ eſt factio ſecūdū quid, vt.1.huius tex.62.dixerat Ariſ. Et cū interrogatur vtrū illud aliquid ſit res noua, quæ antea nō erat vel ſolū aliqualiter ſe habere: reſpondetur ꝙ aliqñ eſt aliquid diſtinctū: vt cū ſculptor ſcalpit lapidē, ſemper nouã, & nouã ſuperficiē ꝓducit: quæ eſt termin⁹ quãtitatis. Aliqñ vero nō eſt quid diſtinctū, vt cū ex fruſtis pãni aut corei fit veſtis: aut calceus, aut quando ex lapidibus & lignis conſtruitur domus. Neque hoc eſt petere principium: quia ita diſponere partes, eſt facere domum, quod eſt facere aliquid.

In articulo ſecundo reſtat breue facere verbum de diſtinctione ſcientię phyſicæ à mathematicis. Vbi notandū quod ponere differētiã inter ſciētias (vt cōmēto hic.16.notauit Cōmētator) pertinet in cōmuni ad dialecticã. Vnde.1.poſt.tex.43.docet Ariſ. ſciētias diſtingui penes obiectū. Nihilominus in particulari non eſt abs re examinare hic quomodo phyſica differat à mathematicis: propterea ꝙ videtur cōuenire in obiecto. Præſertim phyſicus & aſtrologus, vbi adnotãda eſt quãtū ad rē pertinet differētia inter purã phyſicam & purã mathematicã (q̃lis eſt Geometria) & ſcientiam mediam (qualis eſt Aſtrologia.) Obiectum enim proprium mathematici: ſiue pure ſit mathematicus, ſiue medius, eſt quantitas. Vnde conſideratio rei naturalis in ordine ad materiam ſenſibilem, ſcilicet, vt ſubiicitur qualitatibus & motui, eſt pure phyſica: vt conſideratio de oſſe & ſanguine, de cōplexione animalis & arboris &c. Et pariter cōſideratio de quãtitate in ordine ad motū vel inquãtū eſt terminus rei naturalis, vt tractare de curuitate inquãtū eſt figura naſi: & de figura ſphericain quãtū eſt terminus cruris, aut trūci arboris, aut inquãtū eſt apta ad motū perpetuū, ſecūdū quã rōnē cōſiderat phyſicus de figura orbiū & aſtrorum. Purè aūt mathematicus cōſiderat de quantitate & figuris eius, ſine aliquo reſpectu ad materiã ſenſibilē. Cōſiderat em̄ geometra naturã triãguli, quę eſt habere tres angulos ęquales

Differt inter phyſicã & mathema.

Figura artificialis.

duobus rectis, non considerando ꝙ sit durum, aut molle, in tali aut tali corpore. Scientia vero media tractat quidem naturã quãtitatis cõtractę ad aliquam certam materiã sensibilẽ, vt Perspectiua, de lineis & angulis radiorũ visualiũ. Musica, de proportione numeri sonori. Astrologia vero de figura corporis cęlestis. ¶ Sed hinc nascitur dubiũ: quia videtur. Perspectiua non differre à physica. Vt enim physicus tractat de curuitate, quatenus est in naso, aut in tibia, ita tractat perspectiuus de lineis & angulis, quatenus sunt in materia sensibili: & astrologus de q̃titate quatenus est in astro. ¶ Respondetur ꝙ differũt dupliciter. Primo in obiecto: & secundo in medio demonstrationis. Primo enim differũt, quod Astrologus tractat quidem de figura astri, solũ inquantum est figura: nõ cõsiderando, an illa naturaliter cõueniat astro, nec ne. Nec considerando ad quem finem habet illã figurã. Physicus aũt tractat de illis figuris, non inquantum sunt figuræ solũ, sed inquantũ sunt proprietates cõuenientes naturę & fini astri. Vnde sequitur secũda differentia ꝙ physicus demõstrat illud in ordine ad finẽ: vel causam efficientẽ, vel materialem. vt. q. 5. amplius patebit. Demõstrat eñ physicus cælũ esse rotũdũ & astrũ quodcũque, hoc modo. Perpetuo motui debetur figura perpetua: sed figura sphęrica habet rõnẽ quãdã perpetuitatis (quatenus circulus, nec principium habet nec finem) ergo figura sphęrica competit cœlis, qui perpetuo mouẽtur. Idẽ probabitur rõne materiæ. Corpus cuius materia non est in potentia ad aliã formã: est perpetuũ: cælũ est huiusmodi: ergo est ꝑpetuũ: sed corpori perpetuo cõpetit figura perpetua (qualis est circularis) ergo cælũ est figuræ circularis. Astrologus aũt ostẽdit figurã solis vel à signo, quia eclipsis solis ꝑ interpositionẽ lunæ apparet orbicularis: vel ꝓbat orbẽ esse rotundũ, propterea ꝙ sol dũ mouetur semper eodẽ die æqualiter distat à terra. Eodem modo perspectiuus tractat de lineis & angulis radiorũ visualiũ, nõ inquãtum ordinantur ad talẽ finem vel procedunt à tali causa physica, nec inquantum pertinent ad rei naturalis complexionem, aut naturam, sed inquantum faciunt hos vel illos angulos in oculo, vel hos aut illos bases in obiecto. Et ideo ait Arist. tex. 20. quod istæ scientiæ mediæ sunt magis physicę, quia finis istarum scientiarum est explicare quantitatem non in vniuersali, sed talem quantitatem in rebus naturalibus.

Ad. 3. prin. Duplex est materia.

Ad tertium igitur principale argumentum respõdetur ꝙ duplex est materia. s. sensibilis & intelligibilis. Q̃d expressa sentẽtia est Arist. 7. me. text. 35. Materia sensibilis (vt ait S. Tho. 1. p. q. 85. ad secũdũ argumẽtum) est materia corporalis, vt subiacet sensibilibus qualitatibus & determinat certã speciẽ substãtiæ: vt materia ligni, aut ferri quæ vẽdicãt sibi certas species qualitatũ. Materia vero intelligibilis est substãtia corporea, puta hac sola rõne, qua est subiectũ q̃titatis. Nã cũ quãtitas sit subiectũ qualitatũ, quæ sunt ꝑ se ꝓpria obiecta sensuũ, possum⁹ intelligere substãtiã corporeã abstrahendo ab oĩ materia sensibili. s. hoĩs, equi ferri, &c. At vero vtrolibet modo accipiatur materia, accipitur adhuc dupliciter. Vno modo ꝓ materia singulari & signata, quæ est hæc. Alio modo ꝓ materia in vniuersali abstrahẽdo à singularibus. Ait ergo S. Tho. loco citato, ꝙ oĩs sciẽtia abstrahit à materia singulari signata. Physica enim (perinde atque aliæ sciẽtiæ) nõ tractat de his carnibus & his ossibus Petri in singulari: quia hę numero partes nõ sunt de essentia speciei humanæ: siquidẽ hęc nõ sunt in Paulo. Est tñ differentia, ꝙ physica nõ abstrahit à materia sensibili in cõi & vniuersali, tractat enim d̃ aĩali & plãta, de osse & carne in genere, aut in specie humana, vel equina, &c. Mathematice vero saltẽ purę mathematicę, abstrahunt à materia sensibili non solũ in singulari: sed etiã in cõi. Etenim non solũ abstrahit in singulari ab isto triãgulo lapideo aut eneo, verũ nec cõsiderat in genere de triãgulo lapidis, aut aeris sed de triangulo. At vero mathematicę non abstrahũt à materia intelligibili in cõi: quia licet abstrahant à quacũque naturali specie substantiæ, nõ tñ abstrahũt à substantia corporea: quoniã tractãt de figuris superficierũ & corporũ & linearũ: quæ nõ sunt nisi in substãtia corporea. Quæ quidẽ corporea substãtia habet rõnẽ materiæ inquãtũ subiectũ est quãtitatis, sed dicitur intelligibilis, quia abstrahit ab speciebus rerũ sensibiliũ. Metaphysica vero in hoc supereminet mathematicis, ꝙ abstrahit à materia nõ solũ sensibili, sed etiã intelligibili: quia tractat de substãtia abstrahendo: etiã à corporea. Speculatur nãq; de intelligẽtijs, quæ abstrahũt ab oĩ materia physica, solũ vero recipiũt actiones & mutationes spũales. ¶ Ad cõfirmationẽ iã responsum est, quod mathematicus & astrologus diuersis rationibus tractãt de figuris astrorũ. Et quãuis astrologus tractet etiã de motibus planetarũ, nõ tñ quaten⁹ sunt mot⁹ naturales competentes cœlis: sed quatenus per motus iudicãt de distãtijs planetarum, de ascensu obliquo vel recto: quę nomina nõ est præsentis loci interpretari. ¶ Eodẽ modo respondetur ꝙ physicus demonstrat rotunditatẽ per hoc ꝙ omnes partes appetũt venire ad centrũ & in figura sphęrica oẽs partes superficiei equaliter distãt à centro. Astrologus vero id demonstrat à posteriori ex figura eclipsis lunę, quæ fit per interpositionẽ terræ orbiculariter: vel ex eo ꝙ non ex eadem parte terræ videtur idem astrum, tumore terræ impediente. ¶ Sequitur in text. Caput tertium. De terminatis, &c. Ad confir.

¶ In capit. iij. tex. xxxviij. Vno igitur modo. &c.

Quæstio tertia.

¶ VTRVM QVATVOR sint tantum causarum genera.

Rimum omnium à parte negatiua arguitur, superfluum esse hic sermonem istũ de causis. Ordo enim scientiarum hoc, inter cætera, postulat, vt de re vna non nisi vno loco dicatur, de causis vero huiusmodi rei naturalis tractauit Philosophus. 2. poste. capit. 11. & 5. met. textu. 2. ergo superuacaneum erat sermonem hic istum repetere. ¶ Secundo principaliter arguitur, quod fuerit sermo mancus & diminutus. Causa vniuoce dicitur de quatuor generibus, vti natura, de materia & forma: ergo sicut data est vna in genere diffinitio naturæ, ita ante causarũ diuisionẽ cõstituenda fuisset diffinitio causæ, omnibus generibus cõis: quã tñ Arist. ꝓtermisit. ¶ Tertio principaliter arguit̃. Causare idẽ significare videtur, ꝙ agere: sed materia nullius est actiuitatis: ergo materia non est causa. ¶ Et eodem modo arguitur de forma & fine. Forma etenim, ea ratione qua concurrit in genere causæ formalis: non efficit, sed fit, cum enim ignis ex stupa facit ignem: forma quæ præerat in igne non concurrit vt causa formalis: sed vt principium efficiens: forma vero ignis geniti, quæ concurrit vt causa formalis: non concurrit actiue: sed comproducitur ad productionem totius: & per conse-

consequens potius habet rationem effectus quã causæ. ¶Et hoc inde præsertim confirmatur quod forma vt lib.1.quæ.7.dictum est posterius natura est quam totũ ea saltem quæ educitur de potentia materiæ. ¶Et de fine adhuc est magis notum non esse causam:tũ quia causa debet effectum præcedere:finis autem est vltimum motus,quo habito cessat motus:tum etiam quia vt in sequentibus videbimus finis & forma in naturalibus coincidunt. Quarto principaliter arguitur, quod nulla sit causa efficiens. Causa enim & effectus relatiue dicuntur:& per consequens simul se & inferunt & perimunt vt text.37.autor est hic Philo.maxime si sit causa in actu. Tunc sic arguitur. Si aliqua esset causa efficiẽs, maxime essent illæ quarum exempla ponit Aristo.in text. 29.scilicet,consultor,pater faciẽs:& transmutans: sed ꝙ istæ non sint causæ, probatur: nam stat consultorem actu consulere, quando non fiat id quod consulit:& qñ pater generat,tunc non est filius qui gignitur:& quãdo filius genitus est,iam non est semen vnde genitus est:& quando statuarius incipit dedolare lignum facit quidẽ statuã:quæ tamen non est:ergo istæ non sunt causæ efficientes. ¶In contrarium est authoritas Aristote.

Pro huius quæstionis decisione, quæ præcipuum habet locum in physica notandum est primo quod de causis rei naturalis, quatenus sunt principia eius cognitionis, ad dialecticum attinet disputare. De illis vero in quantũ sunt differentiæ entis (quod subiectum est metaphysicę) ad metaphysicum spectat dicere:diuiditur enim ens (inter alias diuisionẽs) in illud quod se habet:vt alterius causa,& illud quod se habet vt effectus. Sed negotium physicũ est de causis disserere, ea ratione qua applicantur ad suos effectus, inducendo formas in materiam. ¶Et per hoc primum argumentum diluitur. ¶Notandum est secundo: ꝙ Arist. nũquam diffiniuit in vniuersum causam vna diffinitionẽ communi ad omnia genera:sed,vt hic patet &.5.meta. à diuisione causarum incipit: & vnumquodque genus seorsum diffinit: quia vix profecto constitui potest vna ratio in qua omnes causæ conueniant:tametsi vniuoce causa dicatur de omnibus generibus quatuor. ¶Et per hoc soluitur secundũ principale argumẽtum, Aristoteli nanque non solet esse curæ genus diffinitione monstrare, qñ id per species perspicacius elucidatur. At ne suã cuiuis ad libitum diffinitionẽ proferre liceat. Causa (vt ex lib. de causis citari solet) est id ad quod aliud sequitur. Hæc diffinitio, si sano modo intelligatur, omne genus causæ cõplectitur. Primũ omnium in personis diuinis ad intra nulla est ratio, causæ & effectus. Pater enim producit generando filium:tamen quia non facit essentialiter aliud:sed suã eandẽ essentiã dat filio, nõ est eius causa. Nec ambo sunt causa spiritus sancti, quẽ spirent. Item verbum, sequitur, dicit intrinsecã consequentiam & depẽdẽtiã illius quod sequitur ab alio, ex quo sequitur. Etenim sequitur dialecticè: dies est, ergo sol lucet, tamen dies non est causa lucis, sed effectus. Nec filius in diuinis est effectus patris:quia cum in eadẽ essentia subsistat, non depẽdet ab illo:sicuti idẽ nõ depẽdet à se. Et præterea nõ debet extrema cõsequentiæ accipi materialiter pro rebus, sed formaliter secũdũ rationẽ causæ & effectus. Deus enĩ qui causa fuit mũdi, ab æterno fuit antequã esset mundus:& pater multo tẽpore est ante filiũ. Sed consequẽtia debet intelligi de causa & effectu in actu. Sequitur enim, medicus sanat, ergo sanitas fit. Sed de hoc latius in solutione ad postremũ argumentum. ¶Tertio notãdũ est ꝙ de numero causarũ fuerunt inter antiquos opiniones variæ. Illi nanque primi Philosophi, qui ponebant vnicum principium rerum, puta aquam vel aerem,&c. ignorauerunt, vt ait Aristoteli.1. meta.capitulo.3. rationem causæ formalis: quia dicebant totam naturam rerum esse vel aquam vel aerem: quæ entia solum se habebant, vt causæ materiales, vt 1.huius dictum est,& apertius in hoc text.7. alias vero formas non esse:nisi modos varios se habendi rerum. Ignorata autem causa formali, nosse perfecte nequierant causam efficientem:atque adeo nec finalem. Nam causa efficiens est quæ producit formam propter finem. Quocirca ait Cicero lib.1.academi. quæstion. ꝙ Democritus:quia ignorauit causam efficientem, ignorauit,& finem,& ideo dixit omnia fieri à casu. Hæc, ille. Vnde eò dementiæ sunt præcipitati, vt omnium effectuum solam materiam assignarent esse causam. Nempe dentes anteriores esse acutos,& molares esse obtusos:plantas pedis esse planas; oculos & aures esse talis dispositionis, solum ratione materiæ prouenire: quam ita acciderat disponi. Cum tamen, vt Aristotel. docet inferius ait, hæc omnia sunt propter finem,& propter operationes necessarias animalium. ¶In alio extremo Plato in Timeo posuit sex genera causarum, scilicet, materiam,& finem,& efficiens principale,& instrumẽtum,& formam extrinsecam & separatam, scilicet, ideã (quam vocabat causam exemplarem) & præterea formam intrinsecam particularem. ¶Arist. vero inter hos medius multo omnibus sapiẽtius quatuor excogitauit causarum genera, nempe materialem, formalem, efficientem,& finalem. Instrumentum vero reducit ad causam efficientem: & exemplar, ad causam formalem vt quam primum videbimus. ¶Quarto denique notandũ est, ꝙ quemadmodum (vt initio secundi poste. visum est) quatuor sunt interrogationes eorum quæ vere scimus scilicet, an res sit, quid sit,& an hoc sit hoc,& propter quid sit hoc:ita sunt & quatuor causarum interrogationes. Etenim quod generali nomine illic dicitur, ꝓpter quid, hic diuiditur in quatuor, vt, propter quid, specialiter sit interrogatio finis, à quo interrogatio causæ efficientis, ex quo vero; causa materialis: sed; per quid, est interrogatio causæ formalis.

Ad genera singula descendentibus à materia inchoandum est: quæ est primum subiectum quod generationi supponitur. Cuius diffinitionẽ lib.1.& text.71.&.q.6. satis exposuimus. Est enim primum subiectum ex quo cum insit aliquid fit per se. Ad differentiam priuationis modo illic exposito. Annotat vero Arist. textu hic.31. differentias quatuor materiæ. Ad cuius intelligentiam præterea quæ in commẽto diximus, notandum est quatuor esse cõsuetas diuisiones materiæ. Prima. Triplex est materia, scilicet, in qua, ex qua,& circa quam. Materia in qua, idem est quod subiectum formæ. Quæ est triplex (vt sit secũda diuisio) scilicet, materia prima nude cõsiderata, quæ est subiectũ formæ substãtialis. Et materia cõsiderata sub accidentibus. Quæ in animalibus organizata dicit̃ corpus physicum. Et tertia materia accidentium, siue naturalium, siue artificialium: corporalium, aut spiritualium, vt lignum, anima,&c. ¶Materia ex qua (quæ est tertia diuisio) est itidem triplex secundum Cõmentatorem in cõmen.31. scilicet cõpositionis tñ, alterationis tantũ, cõpositionis & alterationis simul, vt in exẽplis Arist. eodẽ textu patet. Compositionis tantum, vt literæ sunt materia syllabæ,& lapides & ligna, materia domus quæ sine alteratione manent in eius compositione. Alteratio-

Margin notes: Respõsi. 1. arg. princi. — Ad. 2. prin. — Causæ diffinitio. — Causarum numerus. — Interrogationes causarum. — Materia. — Diuisiones quatuor materiæ.

alis tantum vt vinum ex quo corrupto fit acetum: & panis, pisces, ex quibus alteratis & corruptis nutritur animal. Tametsi hæc significantius dicuntur termini a quibus, quam materia. Alterationis & cōpositionis simul, vt mel, acetum, & sal, sunt materia oxymeli (genus confectionis & potionis est.) Conficitur enim oxymel ex melle & aceto, alteratis quidem sed, manentibus secundum substantiam, vt putat Comment. Et hoc modo ait, elementa esse materiam mixtorum: quia censet formaliter illic manere. Quod tamen falsum est, vt in libr. de generatione examinabitur. Sed sunt materia, quia ex eorum inuicem alteratione & corruptione fit mixtum.

¶ Ex quo sequitur quod eadem est materia in qua & ex qua. Quin etiam omnis materia in qua forma naturalis est ex qua. Siquidem & forma substantialis educitur de potentia materiæ, in qua recipitur: & omne accidens naturale corporeum educitur de potentia subiecti. Materia enim in qua & ex qua solum dicit diuersos respectus. Respectu enim formæ quam recipit dicitur in qua: sed respectu totius quod componit dicitur ex qua.

¶ Materia circa quam est obiectum potentiæ vel habitus, vt materia visus est color: & materia fortitudinis, pericula belli. ¶ Aliter solet diuidi materia in primam & secundam, vt materia secunda dicatur materia cum conditionibus indiuiduantibus, puta hic & nunc: ratione quorum producitur hæc numero forma.

Ad. 3. prin. ¶ Restat circa materiam tertij argumenti principalis declarare modum causandi materiæ. Illo nanque argumento conuincuntur iuniores quidam dicentes materiam improprie esse causam: nempe quia causare est agere. At vero profecto isti nō solum Aristoteli, sed physicæ veritati aperte contradicunt, cum enim compositum suapte natura pendeat ex materia, non solū in fieri, sed in conseruari: negari neutiquam potest materiā esse causam. Et præterea arguitur: quia eadem ratione nulla proprie esset causa, nisi sola efficiens. Nam forma quæ generatur non concurrit ad esse geniti efficiendo, sed informando. Si ergo idem est causare: quod agere, forma non esset causa. Neque finis proprie esset causa.

Causare. ¶ Dicendum ergo in primis quod causare non est verbum Latinum in hac significatione ad significandum hoc quod est efficere: sed quia philosophi latini (sicut neque Græci) non habent vnum verbum generale quo comprehendant diuersos modos concurrendi causarū, ideo à causa vsurpāt hoc verbū causare, vt sit commune ad efficere & finalizare & materializare (vt sic loquamur) & informare. Et ideo negatur quod causare sit agere: sed est superius. Materia enim vere & proprijssime causat, dum concurrit in genere subiecti, de cuius potentia educitur forma. Atque hic peculiaris est modus eius concurrendi. Simili ferme ratione ad argumenta alia de forma & fine in subsequentibus respondebitur. Cætera de materia quæstione. 6. copiose sunt exposita.

Forma. Forma ait Aristot. textu. 28. est species & exemplum. Philosophus non magnopere curat rem per diffinitionem exprimere, dummodo exemplis constet. Et reuera si formam volumus diffinire, nihil potest significantius dici quā ꝙ forma est actus perquē res in aliquo certo esse specifico constituitur. ¶ Est enim, vt duplex esse, ita & duplex forma, scilicet: substātialis vt forma hominis aut equi, per quā hō habet vt sit homo & equus vt sit equus, & accidentalis vt quantitas, calor: color &c. per quas res habet vt sit quāta & calida & colorata, hæc sit prima diuisio formæ.

¶ Secundo forma substantialis (vt exemplum Aristot. innuit.) alia est forma partis, quia est forma actuās materiam: & alia forma totius quæ se habet vt forma respectu suppositi, vt humanitas equinitas & reliquæ naturæ. Etenim vt albedo se habet accidentaliter ad album ita & humanitas essentialiter ad hominem: non disputo si humanitas distinguitur ab homine necne, habes enim de hoc mentionem: in præ. capitul. de substantia quæstio. 1. Sed quicquid sit negasset tamen Aristote. in sensu formali quod homo sit humanitas. Prima dicitur forma physica & secunda metaphysica: quia naturæ considerantur à metaphysico non vt generantur & corrumpuntur. Et quia res sortitur speciem à forma. Aristotel. vtique formā appellat speciem, Obidque text. hic. 31. non ponit exemplum de forma physica: sed de æquitate, & natura metaphysica. Atqui quot exempla posuerat de materia tot subiungit de forma. Vt enim partes rei cuiuscunque sunt eius materia, ita & compositio se habet vt forma.

¶ Adiecit autem species & exemplar, vt exprimeret quidditatem ipsam agentis naturalis esse exemplar. Est enim exemplar duplex: aliud Dei qui est autor naturę. Et illud est ratio obiectiuā in sua essentia (quin potius ipsa eius essentia) quam inspiciens creauit hæc inferiora. Sed aliud est exemplar particulare cuiusque agētis, quod nihil est aliud, quā eius quidditas. Arbor enim & animal & res quæcunque, à Deo directa, intendit producere effectum similem naturæ suæ. Et in hoc Aristot. contradicit Platoni ponenti ideas separatas.

¶ Forma accidentalis (vt sit tertia diuisio) alia est artificialis, & alia naturalis. Mox alia est spiritualis quę ad rem nihil pertinet cum nec sint dispositiones nec instrumenta generationis, aut corruptionis substantiæ. Alia est corporalis. Et hæc rursus alia est quæ se tenet ex parte materiæ vt quantitas, & alia ex parte formæ, vt qualitas. Diuiso formæ accidētalis.

¶ Modus ergo concurrendi & causandi (si verbum recipitur) proprius formæ, non est (vt prætendebat tertium argumentum) agere seu efficere: sed est concurrere tanquam actum & terminum quo generationis per quem id quod sit habet esse. Quod enim concurrit vt forma ad generationem ignis ex stuppa non est formæ ignis generantis: illa enim concurrit vt principiū quo, efficientis: sed forma in qua genito terminat generationem. Modus cōcurrēdi formæ.

¶ Ideoque ad confirmationem respondetur ꝙ non est de ratione causæ in vniuersum esse prius suo effectu, in quo multi profecto etiam melioris notæ, vel ego fallimur sed illud proprium est materiæ & efficiētis, forma vero & finis non sunt prius effectu, sed simul. ¶ Quod, si arguas. Forma prius natura componit totū quā totū sit: ergo prius natura est. Certe consequentia nō valet. In his enim, quæ sunt simul tempore, esse prius natura, nihil aliud est quā esse causam. Et quia componere cōpetit parti, conceditur totum esse, quia forma cōponit. sed tñ esse conuenit supposito in quo partes subsistunt, & ideo ecōuerso, quia totum est: partes sunt. Quemadmodum quia albedo dealbat & informat: lignum est albū: nō tñ quia albedo est alba. Fateor hāc esse metaphysicā: sed nō penitus adnotatu indignā. Ideoq; cū dicitur in diffinitione, causam esse id, ad cuius esse sequitur aliud, non intelligitur generaliter ꝙ causa sit prius natura: sed ꝙ prius natura componat, aut quodāmodo moueat. Sicuti finis qui antequam sit, mouet agens. Forma vero informando & componendo acquirit esse in toto

Causa

Causa efficiens.

Causa efficiens ait Philoso. textu. 29. est primum principium, unde incipit motus, aut quies. Animaduertenda est diffinitio. Particula enim, vnde distinguit causam efficientem ab alijs: lapides enim & ligna non se coniungunt ad compositionem domus, sed artifex est qui materiam applicat ad op⁹. Et pariter in naturalibus, nec materia se mouet ad formā, nec forma se in materiam inducit: sed agēs est qui formam de potentia passiua materiæ educit. Apponitur, primum, quo excludantur accidentia quæ sunt velut instrumenta agentis. Calor nanque ignis non est præcipuum efficiens: sed ignis per formam substantialem. ¶ Ex quo sequitur quod principium & natura impertinenter se habent. Natura enim est principium actiuum, aut passiuū quo proprium suppositum mouetur: efficiens autē est principium solum actiuum mouēdi, aut proprium suppositum aut alienum. Vnde materia est quidem natura, nō tamē efficiens: forma vero ignis ea ratione qua mouet aquam non est natura ignis, sed in quantum est principium passiuum motus sursum: est tamen efficiens in quantum mouet aquam. Sed forma animalis respectu nutritionis proprie & augmenti, est, & natura simul & causa efficiens.

¶ Quod si quis arguat finem esse potius principium vnde incipit motus: nam agens à fine quem habet in intentione mouetur ad inducendum formam in materia. Domus enim futura est, quæ mouet artificem ad opus. Respōdetur quod, principiū vnde motus, intelligitur quā tum ad exequutionem. Et quanuis finis sit primū in intentione, tamen exequutio motus incipit ab agēte. Modus ergo agendi causæ efficientis omnium est compertissimus, est enim concurrere influendo in effectum.

Efficientis autem quamplurimæ, sunt diuisiones. At quia hæc causa est in qua ratio causę perspicacior est, operæpretium est altius hic diuisiones generales causæ enarrare. Quæ duodecim & his plures sunt Aristot. texto trigesimosecundo, & infra, quatuor duntaxat expressit diuisiones causæ. s. in singularē seu propinquam, & vniuersalem, seu remotam: in per se, & per accidens: in simplicem, & complexam.

¶ Quorum singula sex membrorum subsecando in causam in potētia & causam in actu, conficit membra duodecim. ¶ At vero vt copiosior lucidiorque sit partitio: Causa primo diuiditur in causam per se & causam per accidens. Causa per se ait prima secundæ quæstio. 85. articulo quinto. Diuus Thom. est illa, quæ virtute suæ propriæ naturæ, seu formæ, producit effectum. Loquitur autem particulariter de causa efficiēte. Sed quo omnia causarum genera cōprehendamus. Causa per se est illa ad quam per se. i. intrinsece ex sua natura sequitur effectus: nempe ad quem necessario est requisita. Quo circa causa particularis efficiēs per se denominatur ab effectu: vt statuarius est per se causa statuę, medicus medicaminis, equus, equi: homo, hominis. Causæ vero vniuersales vt Deus & intelligentiæ & cæli: tametsi non denominētur à suis effectibus, sunt nihilominus per se causæ omnium inferiorum. Causa per accidens, opposito modo est illa quæ non est suapte natura requisita, sed per accidens coniungitur cum causa per se, aut cum per se effectu. ¶ Vnde causa per accidens (vt sit. 2. diuisio) dupliciter contingit scilicet aut quia accidit causæ per se, aut quia accidit effectui. Et primo modo dupliciter. Vno modo, quia accidit eidem supposito in quo est causa per se, vt musicus est causa statuæ: quia musica est in eodem supposito in quo est ars statuaria.

Prima diui. per se & per accidens.

2. Diuisio. Causa per accidēs duplex.

¶ Et huiusmodi causa nullatenus effectum attingit nec ad illum vtique pertinet. Alio modo suppositū ipsum singulare causa est per accidens, quia accidit statuario, vt sit Polycletus, aut quiuis alius. Quæ causa magis accedit ad causam per se, quam prima, vt in commento dictum est.

¶ Alio modo contingit causa per accidens, quia accidit effectui per se, idest, quia modo quodam attingit eum. Et hoc dupliciter: aut remouēdo prohibēs quo effectus impediebatur, vt qui fundamenta demolitur, est causa per se remotionis fundamenti, & per accidēs ruinæ domus: & sal est causa per accidens conseruationis carniū hoc modo attingēs conseruationem, quod per se obstat causis corruptionis. Aut rursus causa per accidens coniungitur cum effectu per accidens positiue. Idque dupliciter. Aut pertingēdo ad effectum ipsum per se in tantum, quem consequitur effectus nō intentus. Et hęc est fortuna. Veluti fodiens sepulchrum intētione sepeliendi mortuum est causa per accidens inuentionis thesauri. Aut non pertingit ad effectum vsque; sed ad aliquam eius dispositionem. Et hæc causa dicitur occasio: sicut persecutio tyrannorū fuit causa fortitudinis martyrum: eo quòd fuit causa mortis, ad cuius tolerantiam fortitudine opus erat. Et culpa, cuius improbus pœnas luit, occasio est subsequentis mutationis mentis ad bonum: quę à timore proficiscitur. De quibus causis, quęstio. 5. copiosius dicturi sumus. ¶ Ex dictis subsequitur superuacaneam esse sectionem illam causæ in causam propriè dictam, & causam sine qua non. Enim vero si causa aliquo modo concurrit ad effectum, est quidem propriè causa. Sin minus, nihil penitus à causa per accidens distat, vt Sanct. Thom. 4. sententiar. distinction. 1. quæstione. 1. articulo quarto adnotauit. Signum ergo quod creditor à debitore memorię gratia recipit, quod causa sine qua non est post modum solutionis; periade est causa per accidens, atque musica, statuæ: quia non plus ad effectum concurrit. Quare qui sacramentis Ecclesiæ hoc duntaxat modo attribuunt esse causam gratiæ: simpliciter esse causam negant. ¶ Atqui quanuis Arist. in sola causa efficienti posuerit exemplum, vt potè in qua diuisio hæc, per se & per accidens, perspicacius conspicitur, communes tamen conditiones sunt alijs generibus. Corpus enim est per se causa materialis albedinis: sed magnum vel musicum est causa materialis per accidens. Et anima est per se forma hominis: quòd autem sit sapiens, est forma per accidens. Et sanitas est finis medici in quantum medicus: sed tamen quòd medendo ditescat, est finis per accidens medici: & per se auari hominis.

Causa sine qua non.

Contra hanc diuisionem sunt duo parua dubia. Primum est propter Occham. 1. senten. dist. 2. q. 10. vbi ait non esse magis per se istā, calidū calefacit, aut ędificator ædificat quā istam album calefacit, & musicus ędificat. Duo enim asserit. Primum quod eo modo quo hęc est per se, calidū calefacit, est & hæc, album calefacit, si calidum sit album. Nam sequitur bene, calidum calefacit, & album est calidū: ergo albū calefacit, & per consequens prædicatum per se conuenit rei significatę per subiectū. Et hoc inquit sufficit vt sit per se. Et ad Aristotelem in hoc loco dicentem quod Polycletus, aut musicus per accidens est causa statuæ statuarius vero est causa per se, respondet sensum esse quod in sensu composito non stat hanc esse fal-

Dubium Occham.

 sam,

ſam,Polycletus ſtatuam faciens facit ſtatuam,tamē ſtat hanc eſſe falſam,Polycletus ſtatuam facit.Et hoc eſt (inquit)primam eſſe per ſe,& ſecundam per accidens. Secundo ait econuerſo hanc eſſe etiam per accidens:ignis autem calidum calefacit eo modo quo eſt hæc , album calefacit,quia ignis calefacit per aliud:i.per calorē.At vero neſcio profecto cur tam grauis negat Ariſtoteles vniuerſalem modum loquendi philoſophorum.Ariſtotel.enim non dicit ſolum,quod ędificans ędificat: eſt ꝑ ſe vt ſubiectum dicat actum:ſed,ędificator ędificat,ſtatuarius eſt cauſa ſtatuæ,vt dicat habitum.Et iſtā ait ſimpliciter eſſe per accidens,muſicus eſt cauſa ſtatuæ, licet ſit vera.Et ita omnes loquuntur.Cauſa ergo per ſe dicitur illa quæ explicat rationem formalem qua eſt cauſa huius effectus.Vnde falſum eſt has eſſe per accidens,ignis calefacit,calidum calefacit,licet cauſa calefaciendi ſit accidens,puta calor,quia propria & per ſe cauſa principalis caloris eſt ignis:& per ſe inſtrumētalis eſt calor. Reſpondetur ergo conſequentiam non valere,ędificator eſt cauſa per ſe ſtatuæ ; ędificator eſt muſicus, ergo muſicus per ſe eſt cauſa ſtatuæ: propter appellationem quæ mutatur.Nam ly: per ſe:appellat propriam rationem ſubiecti.i.ꝙ iſtæ hō ratione artis ędificatoriæ ędificat.¶ Quocirca non eſt idem eſſe cauſam per aliud , & eſſe cauſam per accidens.Ignis enim eſt cā per ſuam formā imo ignis calefacit inſtrumentaliter per calorē, qui eſt accidens,& tñ calefacit per ſe:quia de ratione intrinſeca ignis eſt,& forma tanquā pars quidditatis,& calor tanquam paſsio.Et eadem ratione,licet ars ſtatuaria ſit accidens,nihilominus eſt per ſe cauſa ſtatuæ.¶Nec ſufficit prędicatum conuenire rei ſignificatę per ſubiectū, vt propoſitio ſit per ſe:ſed requiritur (quo ad propoſitum attinet)vt effectus importatus per prædicatū conueniat ſubiecto ratione ſignificati formalis:vt,ędificator ędificat.Intelligo non opus illis eſſe hæc nos enunciare,qui in Ariſt.verſantur.Sane qui.1.poſte.c.4.copioſiſsime de ꝓpoſitionibus per ſe ſit loquutus: ſed eos admonitos eſſe velim, qui leui cā receptiſsimos modos loquendi ab ſcholis relegant.Nam & vulgus quidem & ſapientes , cum audiunt pictorem pulchras depingere imagines,& dicūt rem eſſe naturalē:cūm vero audiunt, ſutorem itidem pulchrè pingere,rem dicūt eſſe accidētariam. ¶Secundum dubium eſt circa illud dictū text. 38.ꝙ ſtatuarius in communi eſt cauſa per ſe ſtatuę:ſed hic ſtatuarius, cauſa huius ſtatuæ. Arguitur enim ſic. Actiones(vt habetur.1.meta.c.1.)ſunt ſingulariū:non enim homo in communi,ſed hic homo agit:ergo nō ſtatuarius,ſed hic ſtatuarius eſt cauſa per ſe.Ad hoc reſpōdetur ꝙ aliud eſt loqui de propria rōne cauſæ , aliudq; de cōditione quæ requiritur ad exercitiū operis. Cauſa enim per ſe conuertibiliter reſpondet per ſe effectui. Et quia ad faciendum ſtatuam, abſtrahēdo ab hac & ab illa,non requiritur hic ſtatuarius,ſed ſufficit aliquis ſtatuarius idcirco ſtatuarius in communi eſt cauſa ſtatuæ in communi,& hic,huius:vt in commento per amplius expoſitum eſt.Cum hoc tamen ſtat conditionem requiſitā cauſæ efficienti ad agendū eſſe ꝙ ſit in ſingulari.Et hoc eſt quod ait Ariſt.1.meta.ꝙ homo non ſanat nec ſanatur, ſed hic homo. ¶Simili ferme modo dicendū eſt in prædicamento ſubſtantiæ, ꝙ hominis in cōmuni cauſa per ſe eſt homo:& hic homo per ſe hui⁹ hominis. Sed quodammodo per accidens eſt cauſa hominis:quia poteſt fieri homo non ab iſto homine.Quanuis non ſit tam accidentalis:ſicut Polycletus eſt cauſa ſtatuæ.Nam ars per quam Polycletus facit ſtatuam accidit illi: nec ly, Polycletus eſt inferius quidditatiue ad ly,ſtatuarius.Pe

Alia eſt ratio cauſę & alia conditio.

tro vero eſt eſſentialis illa forma per quam facit hominem: & eſt quidditatiuè inferius ad hominem qui eſt per ſe cauſa hominis.

Vtranq; cauſam tam per ſe quam per accidens partitur Ariſt.in particularem & vniuerſalem ſeu in proximam & remotam.Quæ ſit ordine tertia diuiſio. ¶Ad cuius notitiam cōſiderandum eſt ꝙ cauſa proxima & remota bifariam accipiuntur,nempe aut ratione ſuppoſiti,aut ratione modi ſignificandi & prædicandi.Ratione ſuppoſiti,quando plura cōcurrunt,quorum primum mouet ſecundum, vt in cauſis particularibus,cauſa proxima phlebotomię eſt inſciſsio venæ,cauſa vero remota & prior eſt medicus , qui præcipit inſciſſionē.Et iſte propriè dicitur cā mediata & immediata. Et in naturalibus cā particularis eſt cauſa ꝓxima vt hō generans hominem.Cauſa vero vniuerſalis,vt ſol eſt remota prior. Non ꝙ non attingat effectum:ſed quia mouet cauſam particularem.Tametſi non tā propriè dicatur remota,quā dicitur vniuerſalis. Inſtrumentū vero, vt ſcalpellus tonſoris,quia nō eſt cauſa principalis non dicitur propinquior tonſore:ſed tonſor eſt cauſa proxima,licet ſcalpello venā cædat. Alio mō accipiūtur cauſa proxima & remota in prædicando:nō ꝙ ſint duo agētia:ſed idem ſignificatum conceptu particulari, aut vniuerſali. Vt medicus eſt cauſa proxima medēdi & artifex dicitur cauſa remota:qm̄ artifex ſuperius eſt quā medicus. ¶Similis formæ diſtinctio eſt cauſæ vniuerſalis (q̄ fuerit hic quarta) in vniuerſalē in cauſando,& vniuerſalē in prædicando.Quæ eſt eadē cū diuiſione in cauſam ſuperiorē & inferiorē & hæc eſt ſimpliciter diuiſio in cauſam vniuerſalē & particularē. Cauſa em̄ cęleſtis eſt vniuerſalis in cauſando reſpectu hoīs:ꝗa ſol nō ſolū cū hoīe cōcurrit ad producēdū hoīem,ſed cū equo, ad producēdū equū:& cū igne,ad producēdū ignē. Nō tñ eſt vniuerſalis in prædicando : quia ſol non prædicatur de homine.Artifex vero eſt vniuerſalior quā medicus in ꝑdicando.Et apparere cuipiam pōt non eſſe vniuerſaliorem in cauſando : quia nulla eſt ars gn̄alis ad oīa artificia.His præiactis,ambiget quiſpiā vtrū Ariſt.vtrūq; modū cauſę vniuerſalis & particularis intellexerit.¶Facit enim ad partē negatiuā , ꝙ eius exēpla ſolū poſita ſunt de cauſa vniuerſali in prædicādo. Sed eſt nihilomin⁹ ꝓ parte affirmatiua argumentum: ꝙ ad rem phyſicam potius ſpectat diſtinctio cauſarū particularium & vniuerſalium in cādo.ſ.inferiorū & ſuperiorū.¶Egregie reſpōdet.S.Th.ſuper tex.32.dicens ꝙ oīs cauſa vniuerſalis in prædicādo eſt etiam quodammodo vniuerſalis in cauſando.Et econuerſo,omnis vniuerſalis in cauſando eſt quodāmodo vniuerſalis in prædicando. Et rō profecto eſt authore ſuo digna:quoniā vnumquodq;,inquit, eadē forma agit,ꝑ quā eſſe habet,vt ignis , per quā formā eſt ignis,producit ignem,& equus, per quam eſt equus,gignit equum.Forma ergo & quidditas rei quāto vniuerſalior eſt in prædicando , tanto ad plures pertingit effectus.Artifex enim,quanuis non ſignificet vnam artem generalem ad omnia artificia, ſignificat tamē vnam rationem communē,obidque ratio artificis in cōmuni eſt non ſolum mederi,ſed ſtatuam facere,aut domum,&c.Atq; adeo,vt eſt in prædicando,ita & quodāmodo in cauſando eſt vniuerſalior cauſa. Pari mō ſol, vt eſt in cauſando, ita eſt quodammodo in prædicando vniuerſalior.Non qđ ſol prædicetur de hoīe & alijs particularibus cauſis,ſed in ratione cauſæ hoc modo, ꝙ homo eſt ſolum generans per ſe hominem, ſol vero, per ſe ge-

3. Diuiſio in cauſam ꝓximā & remotam ſeu partim & vniuerſalē.

4. Diuiſio in vniuerſ. cauſam & part.

Omnis cauſa vniuerſalis in prę. &c.

generans animal, & generans corpus. Item ignis solum est calefaciens: sol vero est alterans scilicet calefaciens & frigefaciens. Eodem modo tonsor est præcise in salute infirmi euacuans per phlebotomiam, medicus vero, qui est vniuersalior in causando, est etiam vniuersalior in prædicando: quia est generaliter euacuans & sanãs siue per phlebotomiã, siue per potionem. Exempla quæ Arist. ponit in causis efficientibus & formalibus, in omnibus generibus causarum adhiberi quoq; possunt. Enimuero vt medicus est causa efficiens particularis & artifex vniuersalis: & proportio dupla est causa formalis proxima proportionis duplę in numero sonoro, quę est diapason: & proportio est forma remota, ita statuæ causa materialis proxima est marmor: remota vero, lapis: sed remotissima est corpus durum, vt sit genus ad lapides & ligna & metalla, &c. Et in finibus, finis proxim⁹ medici est sanitas, vniuersalis vero est bonum, quod est commune ad sanitatem & alia bona. Et in naturalibus hominis causa efficiens proxima per se est homo: remota vero, animal. Et finis proximus est vita: vniuersalis vero, bonum in communi. ¶ Dubitatio est tñ vtrũ possint signari in omnibus generibus causarum proximum & remotum ex parte suppositi. Respondetur in efficientibus & finibus illud esse manifestũ, causa enim proxima hoĩs est pater, & remota auus: & finis proximus arboris est fructus, remotus vero hõ: sicut finis proxim⁹ gñationis hoĩs est vita corporalis: remotus vero, vita ęterna atque adeo omniũ vltimũ est Deus. In materiali vero cã generatiõis substãtię nõ possũt dari plures quã vna materia q; est materia prima. Nisi im ꝓpriè dicas materiam primã esse remotã: & illã cũ dispositionibus esse propinquã. Respectu vero formę accidẽtalis materia proxima est ens naturale (si mõ illud sit subiectũ accidẽtiũ) materia vero prima est subiectũ remotũ, sed in causis formalibus substãtialibus dañ quidẽ proxima & remota in ꝓdicando. Vt humanitas est proxima forma hoĩs: aĩalitas verò remota. Veruntñ cũ in cõposito nõ sunt plures formę nõ dabuntur distinctę formę quarũ vna sit proxima & alia remota. Discernuntur tñ diuersę rationes eiusdẽ formę. Vt anima nr̃a, quatenus dat esse corporeũ, est forma remota: inquantum vero dat esse sensitiuum, est propinquior: sed qua ratione dat esse rationale, est forma proxima. ¶ Facile quisq; põt diuisiones istas ad causas per accidens applicare. Album enim est causa per accidens proxima statuę: sed coloratum est causa remota.

¶ Non est necesse diuidere rursus cãm in immediatam & mediatam quia idẽ est immediatũ & mediatũ, quod proximũ & remotũ nisi quod proximũ & remotũ proprius latinè dicũtur. De quibus membris latius dicturi sumus. q. se. vbi explicabitur, an cãę superiores, & maxime Deus, sit cã proxima & immediata horũ inferiorum. Nam ex dictis videtur subseq causas superiores esse remotas: cũ tñ vt videbimus: immediate attingant effectũ ¶ Aliã tertiã diuisionẽ subnectit. Arist. in cãm simplicẽ ꝑ se, vt statuarius & simplicẽ ꝑ accidẽs, vt Polycletus: & ex vtraq; cõplexam, vt Polycletus statuarius. Sed parui est momẽti. ¶ Alię sunt preterea diuisiões causarũ: q̃, licet aliquę earũ possint quodammõ attribui causis finalibus, tñ ꝓprie nõ cõpetunt, nisi efficientibus. Prima (quæ sit numero quinta) deriuatur ex ea quæ mõ dicta est. Est q; causarũ in plurali: nẽpe qñ plures cõcurrũt ad eũdẽ effectũ. Alię enĩ sunt causæ essentialiter subordinatæ & alię accidẽtaliter subordinatę. Essentialiter subordinatę sunt illę quarũ vna absq; alia agere nequit, vt sol & hõ & Deus. Nec enim hõ actu generare põt, quin sol & Deus actu etiã cõcurrant: nec rursus sol sine hoĩe

5. Diuisio. Causę efficiẽtis in essentialiter subordinatam, &c.

generare põt hoĩem. Imo nec deus naturaliter sine causa secunda effectus nr̃ales producit. Causæ accidentaliter subordinatę sunt, quarũ vna aliquid põt efficere, alia tunc non cõcurrente, sicut pater & auus & proauus &c. qñ enim pater generat, auus nihil facit. De istis lati⁹ lib. 7. dicturi sumus, vbi docet Arist. ꝙ essentialiter subordinatę non possũt esse infinitæ accidẽtaliter vero subordinatas nihil vetat in infinitum abire. ¶ Sexta diuisione diuiditur causa efficiens in causam vniuocam & æquiuocam. Causa vniuoca est q̃ producit effectũ sibi similẽ vt sunt oẽs causæ naturales horũ inferiorũ. Ignis enim producit ignem equus equũ, &c. Imo & artifex quodã mõ dicit causa vniuoca respectu artificij, qđ simile arti exhibet quã habet in mẽte. Causa æquiuoca est quæ effectũ sibi similem in forma nõ producit, vt est sol & oẽs causę superiores respectu horũ inferiorũ. ¶ Et hinc ortũ habet septima diuisio causæ efficiẽtis. Alia enim est causa à qua effectus depẽdet in fieri tãtũ, & alia à qua depẽdet in fieri & cõseruari. Cuius rationẽ egregiè ꝑfectò. 1. p. q. 104 ar. 1. explicat. S. Th. pluribus quidẽ verbis, sed hæc est in summa. Qñ agẽs imprimit in effectu formam eiusdẽ rationis secũ, tunc effectus quidẽ dependet in fieri, nõ tñ in cõseruari: quia iã effectus cõseruabit ꝑ formam receptam, vt hõ generat hoĩem, cui dat formã eiusdem rationis: & equus, equũ: & ignis, ignẽ: effectus ergo productus nõ dependebit in cõseruari à causa Sol vero producens hoĩem nõ comunicat illi formã eiusdẽ rationis secum: & ideo quandiu est, dependet in cõseruari à sole. Et hac ratione cęli ipsi & angeli & vniuersus orbis dependet in esse à deo quia deus habet esse per suam essentiam: sicut ignis est ignis per suam essentiam, & qa deus non põt dare alicui talem essentiam, vt per se conueniat esse, ꝓpterea semper omnia in esse depẽdent a deo. Est enim mentis intuitu contemplandum, eo modo mundum à Deo conseruari quemadmodum lumẽ aeris depẽdet in esse à sole, quia cum sol non dat aeri formam suam, quam primum sol abscedit, lumen cessat. Et eadẽ analogia subtrahente Deo suum concursum, eodẽ momento vniuersum in nihilũ euanesceret. Hinc sequitur ꝙ oĩs effectus ęquiuocus depẽdet nõ solũ in fieri, sed in cõseruari à sua causa: & ęquiuocatio est causa huius depẽdẽtię. Et hac rõne omnes effectus horũ inferiorum đpẽdẽt in esse à causis superioribus. ¶ Sequitur secũdo, ꝙ qñ causa secunda particularis ꝑfectè producit similẽ sibi formam, tunc effectus nullo mõ dependebit in esse à causa. Vnde generaliter nulla substantia dependet à sua causa secunda in fieri: nec aĩal ab animali nec planta à plãta à qua fuit producta nec ignis ab igne. Si vero ꝑducat suã similitudinẽ imperfecte tunc effectus depẽdebit quidẽ in esse, sed poterit nihilominus tantisper in absentia causę durare, vt cũ ignis calefacit aquã, non tñ perfectè quoadusq; aqua fiat ignis, durabit aqua calida aliquo tempore in absentia ignis, sed tandem frigescet. Secus de calore animalium & aliorum mixtorum, qui cum forma mixti conseruatur, quia est sibi naturalis. At vero si nõ producat formam suam, nec perfecte, nec imperfecte, tunc nec per momentum durabit in absentia causæ. Vt cum candela illuminat aerem, sublata cãdela nihil luminis manebit in aere. ¶ Quod si percõteris cur calor taliter imprimitur, vt durare possit in absentia ignis, lumen vero nequaquam. Respondetur ꝙ calor est dispositio ad formam substantialẽ ignis: & ideo est quodammõ participatio formę lumen vero, quia non est dispositio ad introductionem formę substãtialis, idcirco nullatenus durat in absentia causæ. ¶ Artificiorum autem alia est ratio: forma enim artificialis, cũ nihil aliud

6. Diuisio in vniuocã &c.

7. Diuisio. dependere in esse & in conseruari.

sit

sit quam compositio rerum naturalium, aut quomodo libet aliter eorũ figura, in fieri duntaxat pendet ab artifice: inesse vero cõseruatur à subiecto naturali vt patet de domo, veste, &c. ¶ Octaua diuisio manifestissima est causarum alia prima & alia secunda. Causa prima est solus Deus quippe qui à nulla alia dependet: sed per suam infinitam essentiam, quæ ad nullum genus entium coarctatur, eminẽter est omnia. Causę vero secundę, sunt reliquę omnes siue vniuersales sint siue particulares: nempe quæ à prima dependent non solum in essendo: sed in causando. ¶ Causis vniuersalibus seorsum positis. Nona diuisio est causarum particularium. Quam. S. Thomæ hic lect. 5. ponit inter causas efficientes alia est cõsilias: consultor enim dat agenti formam per quam agat sicut auus dat formam producendi filium, & generans dat graui formam per quam mouetur. Alia est causa disponens sicut faber lignarius dolat lapides, vt architectus cõstruat basilicam, in naturalibus vero idem ignis per calorem disponit passum & per calorem introducit formam vt sequenti. q. videbimus. Alia vero est cã adiuuans: sicut medicinę iuuant naturam vt se reducat ad sanitatem ¶ Et per hęc facile intelliguntur minutiores aliç diuisionis causę, in totalem & partialem, sufficientẽ & insufficientem, &c. Causa enim consulens est partialis & insufficiens: & pariter adiuuans, & disponẽs. ¶ Decima deniq; & insignis diuisio est. Causarum particularium alia principalis & alia instrumentalis. Causarum inquam, particularium. Nam causæ vniuersales in via Ari. nõ diuiduntur contra instrumenta. Illa enĩ erat doctrina Platonis qui solã primã cãm appellabat efficiẽtẽ reliquas vero oẽs causas dicebat esse eius instrumenta, veluti inferiores artifices sunt instrumenta architecti. Nec adeo multũ erat ineptus sermo. Nisi ꝙ cũ creaturæ habent in se virtutes agẽdi, melius ait Ari. ꝙ causa principalis est illa q̃ agit ꝑ ꝓpriã virtutẽ intẽdẽs ꝑfecte assimilare sibi passum, instrumẽtalis vero est q̃ agit tanquã virtus, aut ꝑ virtutẽ causę principalis, vt faber lignari⁹ est cã principalis intẽdẽs producere arcã similẽ suę arti serra vero est instrumẽtũ qđ ꝑ motionẽ artificis ꝓducit arcã, similẽ, non sibi, sed arti. Et in naturalibus ignis est cã principalis calefactionis per quã intẽdit ꝓducere ignẽ, in quo cõsistit ꝑfecta assimilatio: calor vero est causa instrumẽtalis: quia tãquã virtus ignis ꝓducit calidũ quæ est quędã imperfecta assimilatio ignis tẽdens ad ꝑfectã & aĩa est principalis cã & nutritionis & gñationis aĩalis: calor vero nãlis est cã instrumẽtalis nutritionis: & semen est instrumẽtũ gñatiõis. ¶ Vñ instrumẽtũ est duplex: aliud cõiũctũ: & aliud separatũ. Instrumẽtũ cõiũctũ: vt calor in naturalibus, & serra vel calam⁹ in artificialibus. Tametsi hoc aĩaduertẽdũ est hic, qđ calor ignis aut calor naturalis aĩalis quo fit nutritio quãuis dicãtur quodãmodo causę instrumentales ad differentiã formę substãtialis, nihilominus formę naturales nõ dicũtur tã ꝓprie instrumenta artificũ: sed forma tã substãtialis quã accidentalis dr̃ principiũ, quo, aut substãtiale, aut accidentale. Et vtraq; est: potius virtus agentis, q̃ instrumẽtũ. Instrumẽtũ vero cõiũctũ dicitur in artificialibus illud quod nullã virtutem habitualẽ recipit à cã principali ꝑter motũ quo actu mouetur, vt patet de calamo & serra: q̃ nisi actu moueãtur nihil faciũt. Instrumentum vero separatum est illud quod recipit aliquam virtutem, qua semota causa principali, adhuc agit. Et hoc modo semen solet appellari instrumentum generationis separatum: vel significãtius, virtus separata, quo modo. S. Th. astruit sacramenta esse causas instrumentales Dei ad producendum gratiam per virtutem quã habent à Deo. Et hanc nihil aliud esse existimo, quã institutionem qua à Christo instituta sunt ad talem effectum. ¶ Vndecima est diuisio quam Aristot. ponit quartam. textus. 34 in causam in potentia, vt domificator, & in causam in actu, vt domum faciens. ¶ Duodecima deniq; diuisio est quę habetur text. 30. Causarũ enim efficientium alia est positiua: vt gubernator nauis est causa seruationis, & alia priuatiua, vt absentia est causa submersionis Hic tamen est notandũ ꝙ causa priuatiua nõ est causa per accidens, sed per se, effectus priuatiui. Cũ enim positiuum per se conueniat alicui positiuo, priuatiuum illius per se conuenit priuatiuo alterius. Et ideo cum per se causa conseruationis sit præsentia nautę & gubernatio nauis, fit vt quando præsens gubernando posset & deberet nauem liberare, tunc eius absentia sit per se causa submersionis. Vnde illius submersionis est duplex causa per se, altera positiua, vt ventorum impetus & procella, & altera priuatiua scilicet absentia, aut negligentia nautę. ¶ Possent hic pręter ea multiplicari aliç diuisiones causarum. Nam alia est causa naturalis. s. effectus illius qui cõcursu naturali sequitur: & alia est supernaturalis: vt causa creationis & gratię & glorię Et naturalium idest quæ non sunt miraculosę: alia est libera & alia naturalis idest agens ex necessitate, nisi impediatur. Sed de his satis.

8. Diuisio causę, in primam & secundam.

9. Diuisio consulẽs disposit, &c.

10. Diuisio in principale & instru.

11. Diui.

12. Diui.

Causa finalis ait Philosophus text. 31. est id cuius gratia aliquid fit. Quæ diffinitio in commento abunde exposita est. Obidque modus agendi finis non est proprie efficere, sed mouere agens ad opus secundum esse quod habet in intentione. Hoc tamen in agentibus à proposito est euidentius. Artifex enim à fine qui est constructio, aut habitatio domus, mouetur ad opus: & infirmus à sanitate quam desiderat mouetur potionem potare: agentia vero naturalia non agunt se in fines: sed aguntur à Deo datore naturę. Obidq; brutum generans animal, aut hirundo faciens nidum sine cognitione finis mouetur à natura ad procreandam prolem, vt corruptibilium species perpetuo duret. Veluti sagita à iaciente directa mouetur ad signum. ¶ Est tamen hic nõ prętereunda dubitatio, vtrum finis habeat rationem causæ secundum quod est in re, an secundum quod est in intentione. Exempli gratia. Infirmus cognoscens sanitatem esse sibi bonam concupiscit eam: quo desiderio mouetur ad sumendum potionem.

Cã finalis.

Dubitatio.

¶ Dubium est vtrum sanitas secundum quod est futura in re, an secundum quod est cognita moueat infirmum. Et videtur quod secundum quod est in intentione cognoscentis, sit causa. Nã concursus causę pręsupponitur ad effectum, finis autem secundum esse reale non præsupponitur ad actionem, sed secundum esse cognitum: quoniam per actionem, agentis acquiritur finis: quoniã nomen finis, idem sonat, quod vltimum. Et cõfirmatur. Quod non est non potest esse causa: sed finis secundum esse reale non est quando est actio: ergo nec tunc secundum esse reale est causa. Pro solutione huius dubitationis notandum est ꝙ ly secundum, potest dicere, aut rationem causæ finalis, aut conditionem quæ requiritur ad agendum. Distinctio patet in causa efficienti. Rõ. n. calefaciendi in igne est calor: sed conditio requisita est applicatio agẽtis ad passum. Est ergo prima propositio. Finis mouet secundum esse reale ꝙ habet post quam est acquisitus, vt ly, secundũ, dicat rationẽ formalem finalizandi vt hoc verbo explicemus modum peculiarem concurrendi finis. Probatur. Finis secundum Philosophum

sophum hic text.31. est illud quod est optimum & vlti mum & cuius gratia omnia fiunt sed illud optimum & vltimum cuius gratia omnia fiunt est finis secundũ esse reale:optimum enim quod mouet infirmum ad sumendam potionem est sanitas quam existimat se consequuturum:ergo secundum esse reale mouet in ratione finis. ¶Secundo idem confirmatur. Finis & bonum idẽ sunt iuxta illud.1.Ethi.bonum est quod omnia appetũt:sed nihil est bonum,nisi secundum esse reale:ergo secundũ illud esse habet rationem finis.Probatur minor.Bonum idem est quod conueniens:at nihil alicui conuenit, nisi quatenus in re ad suam pertinet perfectionem:ergo nihil est bonum,nisi secundum esse reale. ¶Et postremo arguitur.Illud est finis,quod si agens non consequatur actio est frustra: ergo secundum eam rationem qua agens illud consequitur habet rationem finis. ¶Secũda propositio sit.Finis mouet secundum quod est in intentione, vt ly, secundum dicat conditionem requisitam. Est enim adnotandum quod quemadmodum causa efficiens debet applicari localiter secũdum realem præsentiã,ita modus proprius quo applicatur finis est per cognitionem,aut particularis agentis(si agit libere mouendo se in finem,vt creatura rationalis)aut per cognitionem primę causæ dirigentis,vt sunt bruta & res insensibiles:quæ à Deo mouentur in suos cuiusq; fines.¶Vnde ad argumenta in contrarium respondetur,quod iste est proprius modus causandi finis, vt moueat antequã sit in re.Et ideo Ari.1.de gene.tex.55.dicit ꝙ finis mouet metaphoricè quia non agit per contractum realẽ. Et in hoc differt ab efficiẽte. Possumus dicere ꝙ mouet intentionaliter: siquidem mouet producendo intentionem qua intenditur finis.

Conclusio principalis: Conclusio ergo respondẽs ad quęstionem est quatuor esse genera causarum, scilicet materialem,formalẽ efficientem,& finalem.Cuius diuisionis sufficientia quam Philosophus infra. text.68.insinuat,& S.Thom.explicat,est huiusmodi.Causa aut sola consideratur quoad esse: & quantum adhoc sufficit forma quæ dat esse & quidditatem rei.Obidque substãtiæ separatæ quæ habẽt quiditatem sine materia,appellantur formæ.Aut consideratur quãtum ad fieri. Et tũc cum aliquid produci in his inferioribus nihil aliud sit quam id quod erat in potentia educi ad actum, necessaria est materia de cuius potentia educatur forma & agens educens de materia formam, & præterea finis intentus à tali agente. Quia opera naturæ sunt opera intelligentiæ,quibus actionibus res à prima causa in proprios diriguntur fines.

Ordo causarum: ¶Ordo autem harum causarum est hic.Primus concursus est causę finalis: quem sequitur actio agentis:mox ad actionem agentis sequitur forma in materia præsupposita.Atq;adeo agẽs producit ꝓpter finem formam in materia quæ est propter formam

Ad.4.prin.: Tria quæstionis argumenta principalia soluta sunt. Superest ergo quartum diluere quo petitur sensus diffinitionis causæ:nempe cã est id ad quod aliud sequitur.Et primũ omnium manifestum est,vt ait ipse Philosophus textu.37.non intelligi de causa in potentia. Stat enim ꝙ sit ędificator antequam sit domus, & ꝙ sit aĩal anteq̃ generet filium.Exponitur ergo ferè ab omnibus de causa ea ratione qua actu agit & de effectu ea ratione qua actu fit.Manifestum enim est ꝙ si ędificator ędificat,aliquid ędificat: & si homo generat,aliquid generatᷣ.Hæc enim verba,ędificatur,generatur ampliant.¶Attñ quãuis verum sit huiusmodi consequẽtias esse necessarias, non tamen plane videtur hic esse sensus diffinitiõis cãę nec sensus Philosophi dicẽtis ꝙ cã in actu & effectus in actu cõuertuntur. Enimuero hoc potius est exprimere naturã relationũ actionis & passionis, quã rõnẽ causæ. Actio eñ & passio in actu dicũtur correlatiuè:eo ꝙ motus idẽ vt ab agẽte est actio,& vt à patiente est passio.Et ideo actio & passio solũ differunt penes diuersas relationes.Quæ quidẽ explicantur cũ dr̃ in hac cõsequẽtia agens agit ergo patiens patiᷣ. Ratio vero causæ ꝑcedit actionem:saltem natura.Itẽ quia nihil esset dicere, causa est,quæ cũ aliquid causat,fit illud ꝙ causat.Nam diffinire causam per causare, esset diffinire idem per idẽ.

Sensus diffinitionis: Aliter ergo dicẽdũ est nempe ꝙ illa diffinitio intelligẽda est nec simpliciter mãliter de re quæ est cã, nec rursus in alio extremo vt includat actionẽ: sed medio mõ de cã formaliter secũdũ rõnem cãę.s. Causa est qua posita secũdũ rõnem cãę ponitur effectus.Poni autẽ secũdũ rõnem causæ est ꝙ oĩa requisita ad agendũ,vel causandũ(vt oẽs cãs includamꝰ)sint debite applicata ad opus.Intelligitur ergo cũ quinq; cõditionibus videlicet ꝙ sit cã,totalis per se,naturalis,debitè applicata, & nõ impedita. Totalis inq̃,qa posito sole non generabiᷣ homo nisi ponaᷣ etiã hõ vt causa, Per se,qa posita fossione sepulchri nõ sequiᷣ necessario inuẽtio thesauri:eo ꝙ est cã eius per accidẽs.Naturalis(vt distinguitur cõtra voluntariã)nam cũ hõ statuit hodie apud se æris facere statuã posita illa volitione nõ ponitur statim effectus, nisi pro statuto tpe à voluntate. Imo deus ab ęterno ꝑdestinauit producere mũdũ:nõ tñ posita prędestinatione factus est mundus,nisi in tpe destinato. Debite applicata, quia ignis nihil agit,nisi intra sphęram suę actiuitatis. Non impedita,quia ignis ille Babylonicæ fornacis applicatus pueris nihil illis nocuit subtrahente deo cõcursu gñali.Et qui ardẽtẽ furnũ intrãt nihil ab igne lędunᷣ aut prohibẽte lapide quẽ dicũt naturales(siquis eũ manu teneat)ignẽ ab actiõe prohibere, aut ꝓpter vnctionem qua secũdũ alios liniuntur.Itidẽ debite applicato semine in matrice impediẽtibus alijs causis naturalibus aut nihil generatur aut generatur mõstrũ.¶Sed arguiᷣ cõtra hãc solutionẽ. Quando aĩalia cõueniũt ad gñrationẽ tũc causa ponitur sub ratione causę:&tamen effectus non ponitur puta filius,& quando statuarius incipit dedolare lignum iam tunc ponitur causa sub ratiõe causæ & tñ non ponitur effectus: ergo adhuc isto modo nõ satis defenditur diffinitio causæ. ¶Respõdetur vno modo ꝙ satis est poni tunc effectum in fieri : cum enim semen deciditur filius est in fieri, & cum fundamentum iacitur,domus est in fieri.Hoc tñ si rectè inspiciatur, videtur recidere in priorem solutionẽ quã superiꝰ reprobauimus.Et ideo aliter forsan dicendum est ꝙ quando dr̃ causam esse id ad quod sequitur aliud : in causis naturalibus,intelligitur in tempore determinato à natura si nõ impediatur actio. Vnde ad hoc ꝙ vere pater sit causa filij,satis est quod modo faciat id vnde post nouẽ menses nascetur filius nisi aliqua causa impediatur animatio embrionis. Et proportionabiliter dicendum est in artificialibus.Et hæc est doctrina Aristotel. 2. poste. text.25.¶Hinc sequitur ꝙ hoc nomen causa, ampliat à parte post. 1.ampliat nomẽ effectus.Hæc enim est vera Petrus est causa Pauli, eo momento quo Petrus generat. Et ideo ly, Pauli, ampliatur,sicuti in hac, Paulus generatur.

Causa ampliat: Nec tamen ly,causat,nec ly,generatur, ampliat simpliciter: quia vtrũque ponit effectum esse iam in fieri. Sed tamen à parte ante non ampliatur ly, Petrus. Etenim si quando embrio animatur mortuus est pater qui genuit,illa est tunc falsa, Petrus est causa

sa,aut,Petrus generat,tametsi cum addito verum sit dicere,virtus Petri generat,seu Petrus manens in virtute seminis generat,sicuti Aristote.concedit.8.huius quod graue mouetur à generante quod nō est in re:sed in virtute quam impressit graui vt quæstione. 1. dictum est.

¶Sequitur subsequenter quæstio quarta.

In capite.iij.text.xxix. Amplius vnde principium mutationis,&c.

Quæstio quarta.

VTRVM FORMA SIT PRINcipium quo causa efficiens agit.

A Parte negatiua arguitur primo contra id quod quæstio præsupponit.s.causas secūdas aliquid agere.Deus in rerum natura nihil fecit redundans atq; superfluū sed concursus causarum secundarum est superfluus ergo neutiquam est asserendus. Probatur minor.Deus cuiuscunq; motus horum inferiorum est causa sufficientißima, quæ vt in dogmatibus est theologorum,vbiq; est præsens per essentiam pręsentiam & potentiam(à fine enim ad finem attingens vt habetur Sapientiæ.8.disponit omnia suauiter)nec eius infinita potentia auxilio indiget vllo creaturarum,ergo creatura nihil agit,sed Deus ad præsentiam ignis calefacit:& ad præsentiam solis illuminat,&c. ¶Secundo principaliter arguitur contra id quod quęritur. Si forma substantialis esset principium formale actionis sequeretur ꝙ ignis non esset per se cā efficiens actionis quod est falsum:nam certe id quod per se calefacit est ignis. Sequela tamen probatur:quia tunc ignis calefaceret per formam:atq; adeo forma esset per se principium,& non ignis.¶Tertio principaliter arguitur. Si forma substātialis esset principium quo principale ad producendū ignem, eadem ratione calor esset principium quo instrumentale ad eundem effectum:nam sicut homo pedibus ambulat & oculis videt,ita calor videtur esse instrumētum generationis ignis:consequens tamen videtur falsum:qm̄ tunc accidens produceret substantiam: & per consequens ageret vltra perfectionem proprię speciei. ¶Quarto principaliter arguitur.Si forma est principiū actionis,etiā calor erit principium calefaciendi: & tūc sequeretur ꝙ calor separatus ab igne vt calor hostię cōsecratæ,posset calefacere naturaliter sine miraculo,pręter illud quo conseruatur sine subiecto: consequens est falsum:ergo & antecedens.Probatur minor ex Aristot. in principio metaphysicę &.1.đ anima text.64. vbi ait ꝙ forma non agit sed suppositum. ¶Quinto deniq; & postremo arguitur.Si forma esset principium actionis, sequeretur ꝙ virtus & actiuitas agentium deberet attēdi penes multitudinem formæ,nam multiplicata,aut diminuta virtute,eadem proportione crescere, aut decrescere actionem necessarium est,consequens tamē est falsum:ergo & antecedens.Probatur minor.In ferro cādēti(vbi tamen formaliter non sit ignis) minus multo est multitudinis caloris,quā in flāma est stupę ignitę,quia cū in flāma sit ignis calor est illic summe intensus qualis non est in ferro vbi non est formaliter ignis:vbicūq; tñ calor est intensior: videtur plus esse de multitudine caloris:& tamen experientia cōpertum est ferrum multo vehementius calefacere quā flamma stupę:ergo non attenditur actiuitas ex multitudine formę. Pro parte affirmatiua quæstionis est Aristo.qui in textu pręsenti. 29.dicit causam efficientem esse illam, vnde sumitur principium motus,vbi asserit causas secundas esse actiuas.Et.3.huius tex.17.affirmat formā(quam appellat speciem)esse principium & causam motus.

De materiali causa libro primo satis dictum est,&de fine.q.6.plura dicturi sumus.Restat ergo hic de efficiente & forma examinare, vtrum forma sit principium quo causa efficiens operatur.Ad quā quæstionem iuxta numerum & ordinem argumentorū quinque conclusionibus respondebimus. De efficientia causarum,duę fuerunt antiquę extremę opiniones: quas.2.sen.d.1.q.1.arti.4.recitat S.Thom.in quarum medio consistit sententia vera. Prima fuit quorundam opinio, qui primo quod fecimus, argumento adducti opinabantur causas secundas neque vniuersales, nec particulares quicquam agere. Quam postmodum opinionem comprobat Gabri.4.sent.d.1.q.1.dicēs, quod causę secundæ nihil reuera agūt:sed Deus in ipsa statim rerum creatione pepigit ad præsentiam creaturarum se statim agere.Vnde quando ignis applicatur stuppę nihil ignis agit:sed Deus ad pręsentiam ignis ex lege quā statuit,calefacit stuppam & tandē comburit.Quemadmodum(inquit)si nunc statueret legem vt quotiescunque ego dicerem,fiat ignis,ipse ad præsentiam verbi ꝓduceret ignem.Sicuti in rei(inquit)veritate pepigit cū verbis consecrationis,vt ad præsentiam verborū Christus se poneret in sacramento,verbis nihil agentibus. ¶Hanc opinionem loco citato.S.Thom.merito negligit impugnare,sed ait positionem esse stultam,sane quę ordinem tollit vniuersi.Ego,nisi.S.Thom.dixisset,non auderem quemquam hos verbo subnotaret Sed tamen profecto indigna est quæ opinionibus philosophorum annumeretur.Imo neque illi audiendi sunt qui temperantius loquentes dicunt satis non esse euidens ignem calefacere & solem illuminare. Alia in alio extremo fuit opinio,quod Deus nō agit immediate:sed ipse creauit primum ens.s.primum angelum, & ille per virtutē receptam à Deo creauit secundum:& vltimus cęlum & cęlum ista inferiora. Eodem isti mouebantur argumento,quia nō poterant intelligere quomodo Deus & causa secunda simul immediate concurrunt ad eūdē effectum:nam si Deus concurreret,ipse solus videretur sufficere. Hanc opinionem sequutus est Auicenna, vt refert.Sanct.Thom.1.p.quæstione.45.articu.5. Sed ista opinio præsertim derogat religioni Christianæ. Vnde contra opinionem vtranque statuitur hic, prima conclusio. Ad motum omnem & actionem naturalem, nec Deus solus,nec sola creatura, sed Deus simul & causæ vniuersales & causa particularis concurrunt. Quod nō solum Deus concurrat,euidentißimū & profecto quāta esse potest naturali euidentia.Primo quia alias nulla est in rei veritate causa secunda efficiens præter Deum nam quòd Deus ad præsentiam solis calefaciat,nō sufficit,vt sol sit aut dicatur causa: sed causa sine qua non quam paulo antè diximus esse causam per accidens nihil ad rem pertinens,sicut musicus est causa statuæ.Secundo. Si Deus non fecit res propter operationes ociosas illas fecit,atque adeo superfluas & sine aliqua prorsus necessitate : quod sapientiæ diuinæ maximè derogat.Probatur sequela,nam si sol non est qui illuminat sine sole illuminasset nos Deus eo modo quo secundum istos nunc illuminat,quid ergo opus fuit solem creare, vt ad eius præsentiam Deus illuminaret?

Tertio ꝙ tūc nulla esset ratio quare magis ad p̄sentiā solis

Tres opiniones.

1.Conclus.

solis statuisset illuminare, quam ad præsentiam alterius cuiuscunque rei: nec esset ratio cur potius ad præsentiam ignis ordinasset calefacere, quam ad præsentiam aquæ: nec esset ratio cur potius ad præsentiam cibi nutriretur animal, quam ad præsentiam aeris subintrantis per respirationem.

¶ At vero quis adeo sit stupidus qui non palam videat naturam solis esse illuminare, non autem naturam ligni & naturam ignis esse calefacere, & naturam propriam animalium esse nutrire: quod non conuenit rebus alijs inanimatis: & naturam aquæ extinguere sitim & naturam mellis alium generare saporem in gustu quam generat acetum. Et reuera qui hoc negat, sine causa dicat necesse est creatas esse naturas herbarum: alimentorum que & aliarum penitus rerum tam variorum saporum & cæterarum virtutum.

¶ Quod si quis dicat hanc censeri esse naturam rerum propter solum pactum in earum creatione factũ à Deo. Arguitur sic. Aut pactum hoc intelligitur superadditũ naturæ rerum, aut quòd de intrinseca ratione & essentia solis esset illuminare, & ignis calefacere &c. Si primo modo, vt isti se exponunt, iam tunc certe negant illam esse naturam rerum: nam quod non pertinet ad essentiam, non pertinet ad naturam: dicere enim nemo potest naturam verborum consecrationis esse transubstantiare panem in corpus: cum potius supernaturaliter ad hoc fuerint instituta: ratione cuius institutionis sunt quidẽ causa: sed tamen supernaturalis tanquã instrumẽtum Dei. Et reuera quamuis deus in prima institutione rerum statuisset ad præsentiam lapidis hominem generare, nunquam esset hoc lapidi naturale. Si vero secundum dicatur, hoc illud est quod nos venari cõtendimus nempe quod de intrinseca ratione & essentia solis est esse luminosum: & animalis, nutrire se, & generare sibi simile, &c. Quod si hoc est illis naturale, non potuit Deus aliter res condere. Vt enim non potuit facere hominem qui non esset animal rationale, ita non potuit facere animam: quæ non esset causa suæ nutritionis: & solem, qui suapte natura non esset causa luminis. Enimuero vt ait Augustinus ante mũdi creationem quatuor & tria erãt septem: nec Deus potuisset aliud facere. Et pari modo nec Deus potuit facere quin causę istę naturales suapte naturã essent causæ: propterea nanque dicuntur causæ naturales.

¶ Ecce ergo manifestam rationem conclusionis. Res ab intrinseca sua ratione & natura sunt causæ: & tales eas Deus condidit qualiter suæ conueniebat naturæ: ergo ad effectus istos particulares non solus Deus, sed causæ istæ particulares concurrunt. ¶ Quarto quod hoc sit etiam lumine naturali euidentissimum confirmatur authoritate Aristo. & omnium Philosophorum asserentiũ ista principia naturalia scilicet ignis est calefactiuus, aqua est frigefactiua, & alia id genus experiẽtia esse per se nota. Quare indignus est hæc negans, contra quem Philosophus naturalis disputet. ¶ Quinto quomodo dicere isti possunt quod homo nõ est qui loquitur, aut ambulat: cum hoc fiat per motum linguæ & pedum. Et pręsertim in actionibus liberis, quomodo homo meretur, si ipse non est qui studiose agit: aut quomodo peccat, si ipse non est qui occidit hominem. Quin etiam, quo modo concedendum est quod non homo, sed Deus ad præsentiam passionis prauæ, elicit odium sui in homine.

¶ Et præter authoritatem Aristotel. omniumque Philosophorum, quibus nihil notius vnquam fuit, quam actio secundarum causarum, est etiam expressus locus sacer Gene. 1. vbi habetur, Germinet terra herbam virentem & facientem semen, & lignum pomiferum faciens fructum iuxta genus suum, cuius semẽ in semetipso sit super terram.

¶ Ecce non Deus solum, sed terra produxit lignũ quod in semetipso habet semen ad procreandam speciem. Et rursus hominibus dictum est, Crescite & multiplicamini: nempe per propriam actionem. Vt quid enim necessarius esset concursus vtriusque sexus, decisioque seminis, & tam multæ eius transmutationes, nisi causę secundæ aliquid agerent? Et. 1. de Trin. August. Sic Deus res quas condidit administrat, vt eas suos motus agere sinat. Fuerim in re manifesta aliquanto prolixior, vt admonerem non esse cuiusuis assertum inter opiniones continuo referendum.

¶ Quod aũt solum causa secunda concurrat sine Deo, in primis esset erroneũ id asserere & contra prouidẽtiã Dei, qua immediate oĩbus prouidet; vt Gregorius adnotauit super illud Iob. 34. Quẽ cõstituit aliũ super terrã: aut quẽ posuit super orbẽ quẽ fabricatus est? Et contra illud Ioan. 5. pater meus vsq; modo operatur: & ego operor. ¶ Est tamen ratio optima naturalis. Res nãles per formas easdẽ operantur, per quas habent esse: nam esse est propter operari, ergo eo modo quo res à Deo dependent in esse, dependent in operari: sed in esse dependent à Deo conseruante eas per suam præsentiam: ergo eodem modo concurrit cum illis ad operandũ per præsentiam. ¶ Et confir. Rẽ fieri, est esse acquirere, sed res dum sunt conseruantur à Deo præsente ipsis rebus, ergo dum fiunt per se etiam Deus attingit earum productionem. Hac enim vna ratione Sanct. Thom. 1. par. q. 8. artic. 1. & theologi recte sentientes probant Deũ esse præsentem omnibus rebus per essentiam: nempe quia immediate attingit effectum. Nam alias, si solum moueret primum angelum, & angelus moueret orbem, & orbis hæc inferiora, nullũ esset argũ ꝙ Deus esset hic pręsens. Non ergo solus Deus mouet hæc inferiora per imperium, sicut rex vno loco existens per imperium mouet totum regnũ: sed immediate attingit, sicut calor ignis attingit stuppã. ¶ Et cõfirmatur hæc ratio: quia nisi Deus immediate concurreret cum causis secũdis, sequeretur ꝙ non posset eas prohibere à suis motibus, nisi obijciendo contrarijs contraria scilicet, non posset ignẽ impedire ne calefaceret, nisi contra ponendo aquã vel aliam causam frigiditatis. Nam si Deus non concurreret in quacunque actione, tunc suspendendo cõcursum non impediret actionem causę particularis. Hoc tamen derogat eius omnipotentiæ. Imo solum suspendendo concursum generalem ad motum fecit solem sistere Iosue. 3. & ignem non agere in fornace. Est ergo conclusio principalis vera: ꝙ deus cum causis tam vniuersalibus quàm particularibus concurrit simul ad eundẽ effectum. ¶ Vnde ad minorem primi principalis argumenti conceditur Deũ esse cuiuscunque motus causam, quę omnibus assistit per suam præsentiam & omnipotentiã negatur tñ consequẽtia quæ inde infertur, causam secũdam nihil agere. Dispositio enim quã Deus omnia suauiter disposuit est, quod res conditas suis naturalibus virtutibus concessit agere: & iam dictũ est Deum non potuisse creare rerum naturas quantum ad essentialia aliter quam fecit, potuit namq; nõ creare ignem, nec solẽ sed ꝙ creatus sol non esset luminosus, & ignis non esset calidus, non potuit fieri. Vnde si non fineret res agere, impediret virtutes naturales vt fecit in miraculis iam modo citatis. ¶ Vnde ad argumentum Gabrielis. Deus est causa sufficiẽtissima: ergo creatura non agit, distinguitur antecedens. Quod enim Deus sit causa sufficientissima

Deus vbiq; concurrit.

Ad. 1. prin.

tissima in habitu idest, quæ si vellet ipsa sola facere quod facit cum causis secundis, id quidem conceditur. Quod autem ille concursus, quo concurrit cum causa secunda, sufficeret facere quod facit cum causa secūda, id negatur. Et ideo non est superuacaneus concursus causę secundæ.

¶Ex quo sequitur dictum illud Petri de Aliaco in principio.4.sentent. scilicet, quòd plus facit Deus quando concurrit cum igne ad producendum ignem: quam si se solo produceret ignem, propterea quod quando cum igne concurrit non solum est causa effectus ignis, sed est causa quod ignis calefaciat, certe, bona venia dixerim, non esse verum: licet sit à Gabriele & alijs tam celebratum. Nam quando se solo facit, supplet concursum causæ secundæ: & ideo specialiori modo concurrit: id maxime si rem ex nihilo producat. In hac enim salebra isti hærent, quod putant concursum causæ secundæ nō esse illi naturalem. Si enim hoc inspicerent, viderēt minus esse Deum agere cum causis secundis, quam supplere vicem earum: primum enim est natura, & secundum est miraculum. Vbi autem talis virtus non est naturalis causæ secundæ fateor quod maius forte miraculum est deum facere verbi gratia, quòd verba sacramentalia actiue instrumentaliter concurrant ad consecrationem panis, quā si absq; aliquo instrumēto creato id faceret.

¶Sed restat argumentum vbi plus est difficultatis. Si Deus & orbes cęlestes & ignis simul concurrunt ad calefactionem, aut concurrunt æque immediate, sicuti duo impellentes columnam, quam volunt prosternere: aut ignis concurrit immediate: & Deus mediate, sicut serra immediate serrat & artifex mediate per serram, itaq; istæ creaturæ sunt sicut instrumenta Dei. Hoc secundum dici non potest: quoniam si Deus solum moueret ignem ad comburendum stuppam, non immediate attingendo formam quæ inducitur in materiam stuppę non esset per essentiā præsens omnibus rebus: quod, vt modo dicebamus, falsum est. Si autem immediate concurrat primo modo, tunc non videtur quid agat ignis.

¶Et confir. Deus conseruat ista inferiora mediantibus causis secundis vt. 1.p.q.104.articul.2. probat. Sanct. Th. Creauit enim illas immediate sine causis secundis: sed conseruat eas mediātibus causis secundis: ergo causa particularis immediatius attingit effectū quā Deus.

¶Sed ex alia parte, videtur quòd etiam Deus immediatius attingat. Nam prius natura Deus videtur concurrere, quam ignis, si quidem Deus est causa mouens ignem quam cconuerso. Difficile ergo est explicare quomodo Deus & reliquę omnes causæ concurrant æque immediate. ¶Hic consueuerunt quidam distinctionem facere quam ex Sanct. Thom. tertio. contra gent. capitulo.70. sibi videntur elicere. Nempe quod dupliciter aliqua causa dicitur immediata. Vno modo immediatione virtutis: & alio modo immediatione suppositi. Illa causa est immediata immediatione virtutis, quæ agit per propriam virtutem & illa dicitur hoc modo mediata, quæ agit per virtutem quam recepit ab alio. Sed illa causa est immediata immediatione suppositi, quę attingit effectum per hoc quod mouetur ab alio: & illa est hoc modo mediata, quæ mouet aliud suppositum, vt in sectione ligni artifex est causa immediata immediatione virtutis: & serra mediata, sed immediatione suppositi contrario modo serra est causa immediata: & artifex mediata.

Immediate dupliciter.

¶Hoc modo dicunt deum concurrere immediatum immediatione virtutis: & ita solent homines dicere se aliquid facere mediante Deo: quia agunt per virtuté quā recipiunt à Deo. Sed immediatione suppositi causę particulares immediatius attingunt: nam mediantib' illis scilicet, per virtutes quas eis communicat, cōseruat hęc inferiora. Nec prorsus displicet ista distinctio (quanuis non sit formaliter. Sanct. Thomæ) dummodo non intelligatur esse integram similitudinem. Nam primum res naturales agunt per virtutem sibi propriam competentem suæ essentiæ: licet habeant illam à deo, sicut ab illo habent naturam. Et præterea Deus non est vt artifex, qui non tangit lignum, nam per essentiam, vt dictū est, est præsens effectui qui producitur.

¶Vnde nō est necessarium non cōstringi his angustijs sed satis est dicere quòd singulæ causæ cōcurrūt in suo genere immediate: & quęlibet est in suo ordine talis, puta ignis tanquam causa vniuoca & particularis, & orbes cęlestes, tanquam causę vniuersales à quibus particulares pendent, & Deus tanquam causa omnium prima. Quam ob causam Sanct. Tho. loco citato ait quod principalis effectus dependet à prima causa: & quanto causa est superior: tanto principalius dependet ab illa. Hęc ille. Sed tamen est considerandum quod cum causæ vniuersales indifferenter se habeant ad omnes effectus, causa particularis determinat omnes causas vniuersales, quasi materialiter, ad productionem huius effectus. Et ideo quantum ad emanationem, effectus immediatius procedit à causa particulari, eo quòd producitur similis, non causis vniuersalibus, sed particularibus.

¶Sed aliud posset fieri argumentum. Deus prius natura agit quam causæ secundæ: ergo quando causæ secundæ agunt iam est productus effectus. Respōdetur quod prioritas hæc naturæ non est prioritas instantis, in quo verum sit dicere, Deus agit quando creaturæ non agunt. Non enim prius isto modo Deus agit quam creatura, sed omnino simul. Quod autem prius natura Deus agat, nihil aliud est, quam, quòd Deus moueat creaturas ad agendum: non tamen prius mouet, quam causa particularis determinet in genere causæ materialis causas vniuersales ad agendum. Et hoc est memoriæ commendandum.

Secunda conclusio. Forma substantialis est principium formale principale quo agens agit, & forma accidentalis est principium, quo minus principale quodammodo instrumentale.

Probatur primo authoritate Aristot. supra citata. 3. huius text. 17. vbi ait ꝙ species .i. forma, principiū est & causa motus. Et confirmatur ratione. Vnum quodque agit inquantū est actu: sed per formam res est in actu, ergo per eam operatur. Exponitur maior. Id quod est possibile, vt antichristus per hoc solum quod possit esse, nihil agit realiter. Nec id quod potest esse calidum, calefaciet nisi actu sit calidum. Et per consequens ignis non producit ignem, nisi per id quod est actu ignis, neque equus producit equum, nisi per id quod est actu equus, sed ignis est ignis, & equus est equus, per formas, ergo illa sunt principia agendi. ¶Præterea. Intentio agentis est assimilare sibi passum, sed passum non assimilatur agenti, nisi in forma & specie, ergo forma est principium agendi. ¶Et postremo id confirm. quia materia nullius est actiuitatis, restat ergo vt actio sit à forma.

¶Secunda pars conclusionis probatur. Quemadmodū forma ignis est id quo ignis est ignis, ita calor est id quo ignis est calidus, sed eo principio quo aliquid est actu tale facit sibi simile, ergo sicut per formam facit ignem, per calorem facit calidum. Et confirmatur, quia

quicquid est calidum,siue ferrum, siue aqua calefacit. ¶ Atqui in hac conclusione,vt iacet nulla est inter doctores controuersia.

¶ Vnde ad.2.principale respondetur ꝙ esse per se principium & causam actionis stat dupliciter,vno modo tanquam principiũ,ꝙ,& isto modo ignis est per se causa & principiũ calefaciẽdi & generãdi ignẽ:quia ꝙ alicui cõuenit per suã propriã formã cõuenit per se. Aliomodo tãquã principiũ,quo,quod est esse rationem formalem agendi & hoc conuenit formæ quæ dicitur principium per se & primo. Quocirca Deus:quia est res simplicissima est per se primo principium suarum actionum tanquam quod:& tanquam quo.

Ad.2.prin. Est autem hoc sub iudice vtrum accidentia sint instrumenta attingentia ad productionem formæ substantialis.v.g. ignis per calorem non solum calorem: sed formam substantialem producat,

Scotus. Scotus nanque in.4.sen.d.12.quæsti.3.pro indubitato habet ꝙ accidens,nec principaliter,nec instrumentaliter concurrit ad productionem formæ substantialis.Præcipua & vnica eius persuasio est quam tertio argumento tetigimus: nempe ꝙ nulla res agere potest vltra suã speciem,idest,ꝙ res inferior:non potest producere effectũ se nobiliorem. ¶ Nihilominus & ratio physica & oculata experientia videtur contrarium persuadere. ¶ Ideo que tertia conclusio huius quæstionis est.Calor est igni instrumentum ad producendum non solum calorẽ,sed formam substantialem.Probatur.Ratio mediorũ sumitur à ratione finis,vt in hoc secũdo tex.91. asserit Aristo.sed ignis non calefacit,nisi, vt formam substantialẽ inducat in materiam:ergo calor qui est instrumentum calefaciendi est simul instrumentum producẽdi formã. ¶ Et confirm.Ad productionem caloris, qui est minima dispositio ad introductionem formæ substantialis ignis,naturali necessitate subsequitur forma substãtialis:sed calor attingit illam dispositionem:ergo attingit formam.Et confirma.quia certe calor naturalis in animali instrumentum est nutritionis & augmentationis, vt expressa est doctrina Philosoph.2.de anima.tex.50. nutritio autem est productio partialis substãtiæ: ergo. ¶ Sed secundo arguitur.Radij solares in speculo concauo reflexi producunt formam ignis:ergo calor producit substantiam.Non negamus, quin sol producat illam:sed tamen videtur esse ratio ꝙ non producat immediate: nisi per calorem intensum.Nam cum sol non sit formaliter calidus neque ignis,videtur ꝙ nõ producat ignem , nisi mediate per calorem formalem. ¶ Et confir.adhuc euidentiori experientia.Ferrum candens vbi tamen non sit formaliter ignis stuppam applicatam inflammat:sed forma illa substantialis ignis non potest produci à forma ferri,ergo producitur à calore tanquã virtute ignis. Et tertio principaliter arguitur. Virtus seminis in matrice fœminæ immediate producit animam tanquam virtus generantis.Est enim semen in potentia corpus viuens:vt habetur.2.de anima text.10.& tamẽ virtus illa est accidens;ergo. ¶ Profecto sunt adeo manifeste experientiæ ad rem cõprobandã,vt Scotus loco

Ad.3.prin. citato in hãc ceciderit solutionem. Ait enim quod propter nullã experientiã cõcedendum est quod res nobilior producat nobiliorẽ. Vnde qñ nulla alia,inquit,causa nobilior signari possit quæ educat formam animalis ex semine:cõcedẽdũ est qđ forma immediate producitur à solo Deo:potius ꝗ̃ dicatur fieri à virtute seminis. ¶ Hoc tñ nescio equidẽ quomodo in physica sustineri possit.Nã primũ omniũ simpliciter reputaret impossibile Philo[illegible] hus quicunque in lum[illegible] [illegible]turali primã causam aliquid efficere posse in his inferioribus , nisi mediante causa secunda. Manifestissime ergo illa responsio contradicit Aristo.Imo & Philosopho Christiano.Nam quanuis nostra nos fides docuerit,deũ se solo posse facere id quod facit per causas secundas, id tñ dicimus esse miraculum. Cum autem de rerũ natura sermo est,nullatenus cõceditur deũ sine causa secũda effectus producere naturales:alias in generationibus semp̃ essent miracula. ¶ Item vt lib.1.q.7.dictum est, sola anima rationalis est, quæ à solo Deo producitur: aĩæ vero brutorũ,si à solo Deo producerentur, nõ educerẽtur de potẽtia materiæ,nec esset differẽtia inter animã rõnalẽ & animã brutorũ. ¶ Itẽ Aristo.7.meta.text.31.expresse ait quod semẽ potestate, & virtute cõtinet formã sicuti ars artificis licet realiter nõ sit domus,est tñ virt⁹ faciẽdi domũ. Vbi Cõmẽtator & Galenus dicũt virtutẽ cælestẽ adesse semini ad generãdũ:sed vocant eam diuinã: quia est virtus & generãtis & omniũ causarũ vniuersalium:vt.3.de gene.animaliũ late disserit Arist. Certe nescio quomodo negari posset quin virtus seminis attingat ad ꝓductionẽ formæ. ¶ Et cõfir. præterea cõclusio in his quæ per putrefactionẽ generãtur , & in aĩalibus quæ febre,aut alio accidẽte moriũtur: vbi certe forma cadaueris ab accidẽtibus producitur.Et hæc est cõclusio S.Tho.4.d.12.q.1.ar.2.&.3.p.q.77.art.ad tertium argumentum. Vbi ait quod immutationes naturales nõ fiunt immediate à forma substãtiali:sed ab ea mediantibus accidentibus.Intelligatur ergo sic conclusio,quod quemadmodum ignis est agens quod calefacit & ꝓducit formam ignis, ita vtriusque motus principium quo est & forma substãtialis,& simul calor,illa quidem principale:& hæc instrumẽtale. ¶ Et præterea est mihi argumentum sumptum ab artificialibus quorum analogia cognoscimus naturalia.Serra à forma sua naturali solũ habet scindere lignũ,scindere aũt hoc vel illo modo ad faciendũ,vel scãnũ,vel arcã hoc non habet à se, sed ex motione artificis vtentis sectione serrę,& eam quodam modo eleuantis ad productionẽ huius,vel illius formę artificis,ergo eadem proportione quanuis cõcederetur propriam actionẽ caloris esse calefacere,tñ ignis calefactione vtitur ad producendum formã. ¶ Scio & hoc Scotum negare in.4.sen.d.1.q.5.negat inquam instrumẽtũ artis aliquid agere propterea quia durities:inqt serrę non est actiua. ¶ Sed reuera hoc est vniuersa in quæstionẽ rẽuocare,quis eñ neget formã serrę factam esse ad incisionẽ & artificẽ per serrã secare? Non enim nos dicimus quod serra agit actione naturali,sicut ignis per calorem,sed actione artificiali.Et simili proportione dicimus quod formæ substantiales nõ sunt principia immediata ad generandum:sed id faciunt mediante calore. ¶ Sed dubium est hic propter verba quæ statim ibidem subiungit Scotus,vbi ait quod calor qui producitur ab igne in aqua,non expellit effectiue gradũ frigiditatis sibi contrarium,sed formaliter. Dubium inquam est an verum hoc sit. Et videtur esse verum propter eius rationem,quæ est hæc. Vbi duæ formæ sunt contrariæ & incompassibiles in eodem subiecto nõ potest vna alterã expellere,quia cũ omne agens agat per contactum , necesse esset vtrambæ essent simul ad hoc quod vna aliam expelleret,sed quia formaliter repugnant,expellunt se formaliter. Ponit exemplum. Sicuti vnum corpus inquit non expellit aliud effectiue ab eodem loco,sed formaliter. Et ita inquit serra expellit non effectiue,sed formaliter particulas ligni,quod secat à loco quem ipsa intrat. ¶ Sed reuera quanuis

ignis per formam substantialem principaliter expellat frigiditatem, id nihilominus facit instrumentaliter per calorem quem introducit. Quod & experientia, & suũ ipsius exemplum manifestat. Mirabile enim esset sane quod cum ego, cupiens esse in loco in quo est alius, expello illum humeris, tunc non concurram effectiue: & quod serra vel gladius effectiue non separet partem corporis ab alio postquam contingunt se. Dubitari ergo profecto non potest quin ignis per calorem quem producit in aqua effectiue expellat frigus. Sicut aer intrans, effectiue aperit fenestram: licet non stent simul introitus aeris & clausa fenestra. Nec satis mirari possum, quomodo hoc Scotus negare potuit.

¶Respondetur ergo quod calor qui introducit expellit frigiditatem. Enimuero vt ego pello alium loco per hoc quod ipse desinit esse in illo per instans primũ non esse, quod est primum esse, quo ego sum in eodem loco, ita calor qui introducitur pellit frigiditatẽ ad quod sufficit quod frigiditas desinit esse per primum non esse quod est primum esse contrarij gradus caloris. Et hic concursus sufficit, vt se dicantur contingere. Quocirca prius natura introducitur calor quam frigiditas cõtraria pellatur: quia in his quæ sunt simul tempore nihil aliud est esse prius natura altero, quam esse alterius causam.

¶Respondetur ergo ad tertium principale, quæ est ratio Scoti, per distinctionem: quod res ignobilior tanquam causa quidem principalis & particularis non potest rem nobiliorem vltra suam speciem producere. Et ratio huius est: quia omne agens huiusmodi intendit producere sibi simile in specie, vt homo hominẽ, ignis, ignem, &c. attamen tanquam instrumentum & virtus alterius causæ nihil omnino vetat, quominus accidens concurrat ad generationem substantiæ.

¶Sed replicat Scotus contra hanc solutionem, inquirens, quid nam intelligatur, cum dicitur calorem in virtute substantiæ producere substantiam. Aut enim per illam virtutem intelligitur aliquid respectiuum, aut absolutum: non est dicendum quod sit relatio: quia relatio cum sit minime entitatis, non est causa substantiæ. Si vero sit aliquid absolutum: aut est substantia ipsa: & sic nõ datur quod accidens producat substantiam. Aut est accidens caloris: & sic petitur principium dicendo quod illud accidens est causa substantiæ.

¶Ad hoc metaphysicum argumẽtũ respondetur, quod illa virtus substantiæ in calore ad producẽdum ignem nihil aliud est prorsus quam calor ipse, dicitur enim ille agere in virtute substantiæ, idest, tãquam virtus substãtiæ. Nec petimus principium dicẽdo quod virtus sit instrumentum producendi substantiam, considerat enim Scotus calorem ignis acsi esset per se suppositum quod propria virtute agit, cum tamen attente intelligendum est verbum Arist. 7. met. tex. 2. vbi ait ꝙ accidẽs nõ est ens: sed entis ens. Quo palam significatur, accidentia nihil aliud esse, quam virtutes quasdam substãtiæ: vt sicut oculi dati sunt homini ad videndum: & pedes ad ambulandum: ita calor naturalis datus est illi, vt sit virtus nutriendi, augmentandi, & generandi. Vnde non est imaginandum, vt Scotus fingit calefactionem esse per se à calore: & generationem formæ à forma substantiali: quia calori, sicut per se naturaliter non conuenit esse, ita nec operari: sed vtraque actio est à forma substantiali per calorem. Neque prius natura forma substantialis calefacit, aut producit formam substantialem, quã hoc faciat per calorẽ. Quidque si ignis daretur per miraculũ sine calore, sicut nõ posset calefacere, ita neque ignẽ generare: sicut homo sine oculis non posset videre.

Quarta huius quæstionis conclusio est. Calor separatus ab igne, dummodo sit extensus in quantitate, producit omnino eundem effectum quem produceret si esset in igne, vt calor aut frigus sacramenti altaris eundem gradum omnino caloris & frigoris naturaliter producit in manu quem produceret si esset illic panis. Neque hoc est qui negare possit: quãuis Scotus dicat ꝙ hoc non faciunt in virtute panis. Sed tamen profecto, vt de semine dicebamus, illa accidentia eodem modo: afficiunt manum, quo afficeret panis: quia agunt tanquam virtus relicta à pane. Quapropter cum aqua calida calefacit manum, illius certe calefactionis principium non est forma substantialis aquæ, vt aliqui existimant, sed calor in virtute ignis. Et hac de causa calefactio illa dicitur naturalis: non à natura aquæ: sed à natura ignis. Dixerim si sit extensus: quia cum actiones naturales fiant per motum corporalem: fit vt sicut non possunt recipi, nisi in subiecto quãto, ita nec exerceri possunt, nisi ab agente quod sit quantitate extensum. 4. Conclus.

¶Hinc sequitur ꝙ si calor summus, vt octo (qui suapte natura esse non potest, nisi in igne) per miraculum esset ab igne separatus, produceret eodem modo formã substantialem ignis, sicut si esset in igne. Hanc conclusionẽ subsequenter ad suam opinionem negat Scotus. sed tamen qui senserit calorem in igne esse instrumentum & virtutem ad producendum ignem, concedat subinde opus est quod separatus itidem efficiat. Et ideo S. Tho. 1. p. q. 53. art. 1. non minus calor (inquit) calefaceret si esset per se subsistens, quam si esset inhęrens, idest, si esset vt quatuor, calefaceret vt quatuor, & si esset vt octo calefaceret vt octo: atque adeo tunc produceret ignem.

¶Et probatur cõclusio. Calor vt octo est dispositio sufficiens ad introductionem formæ ignis, ergo vbicunq; sit, eundem faciet effectum: sicut virtus seminis in absentia animalis à quo decisum est, generat animal.

¶Sed probatur secundo. Detur calor summus vt octo separatus: cui applicetur guta aquæ. Et arguitur sic. Ille calor producit in materia aquæ calorẽ vt octo, quantus ipse est (neque hoc negare potest Scotus: siquidem calorem per se concedit calefacere) sed cum calore, vt octo non se compatitur forma substantialis aquæ: ergo in tali materia non erit forma aquæ: & per consequens vel erit materia sine forma, vel introduceretur forma ignis. ¶Perseuerat adhoc argumentum respondere Scotus, quod tũc à solo Deo corrumpetur forma aquæ & introducetur forma ignis. Sed non est mirum cum in generatione naturali equi ex semine id concedat, si posito miraculo caloris separati idem asserat. At vero qui virtutem seminis intellexerit concurrere ad productionem substantiæ, nihil metuet confiteri calorẽ summum separatum posse producere substantiam. ¶Vnde ad quartum argumentum respondetur quod quando inquit Arist. actiones esse, non formarum, sed suppositum, loquitur secundum rerum naturam: quia illis tantum conuenit operari quibus conuenit esse: nam operari est producere esse simile agenti. Attamen si per miraculum detur accidens per se esse ad modum substantiæ, consequenter habet agere sicut ageret substantia. Ad. 4. prin.

Quinta atque postrema conclusio quæstionis est. Actiuitas agentis attenditur penes multitudinem formæ tam substantialis, quam acciden- 5. Conclus.

accidentalis. Nam quantitas accidentis quantitatem
consequitur formæ substantialis: saltem existẽtis in suã
naturali dispositione. Itaque ignis bipedalis eadẽ pro-
portione dupla qua plus habet multitudinis & caloris
& formæ substantialis, quam ignis pedalis, potest maio
rem effectum producere. Conclusio hæc sequitur ex su
perioribus hac ratione. Tota virtus agentis est forma:
ergo secundum eius quantitatem erit & actionis quan
titas. Ex quo sequitur quod vbi esset forma infinita, es
set actiuitas infinita: & vbi finita, finita. Sed tamen con
tra hoc est argumentum.

¶ Non augetur, aut diminuitur actio nisi secundum pro
portionem qua augetur, aut diminuitur causa totalis:
sed causę particulares nõ sunt causæ totales, cum simul
requiratur concursus causarum vniuersalium: ergo ig
nis bipedalis non erit in duplo maioris actiuitatis quã
pedalis: quippe cum causæ vniuersales non mutentur,
sed eædem concurrant cum igne pedali, quæ concur-
runt cum igne bipedali.

¶ Responsio est manifesta ex his quæ paulo ante dice-
bamus. Causę enim vniuersales nõ agũt: nisi ex determi
natione causarum particulariũ. Et ideo in illa propor-
tione qua causa particularis est maior, plus concurrunt
Deus & causæ vniuersales cum tali causa.

¶ Quapropter quanuis causa particularis non sit tota-
lis, illa tamen aucta, aut diminuta, in eadem proportio
ne augetur, aut diminuitur concursus causarum vniuer
salium. ¶ Attamen circa solutionem quinti argumenti
quod nonnullus in errorem adducit, notãdum est quod
multitudo formæ attenditur penes multitudinem mate
Ad. 5. prin. riæ. Ita vt in eadem proportione in qua plus est de ma
teria, plus est de forma. Ratio huius est quia materia, vt
libr. 1. dictum est nihil aliud est quã potentia formę, &
forma nihil aliud quam actus materiæ. ¶ Secundo no-
tandum est, quod multitudo materiæ cognoscitur per
extensionem & intensionem vbi est ęqualis dẽsitas, aut
penes densitatem. vbi est æqualis extensio & intensio.
Exempli gratia. Flamma ignis bipedalis in duplo plus
habet multitudinis formæ quam flamma ignis pedalis,
vbi vtraq; esset flãma stuppę ęque rarę: vbi vero flãma
pedalis est densior, puta quando fumus ligni viridis in-
flammatur, non opus est duplam materiam esse in igne
bipedali: atque adeo neque duplam formam. Imo põt
esse plus materiæ & formæ in igne minori. In rebus cali
dis vbi non est formaliter ignis, sed calor, res patet eui
dentius. Plus multitudinis caloris est in pruna pedali
querci, quam in pruna pini: quia quercus lignum est
densius: vbi sint æquales quantitates & intensiones. Et
multo plus erit in ferro æquali. ¶ Tertio notandum est
vt. 6. huius libr. 1. de gene. per amplius constabit, quod
est insignis fallacia dignoscere multitudinem formę pe
nes intensionem. Enimvero neque in ferro neque in a-
lia re, quæ non sit formaliter ignis, potest esse tã inten-
sus calor quam in flamma rarissimi ignis: nam cum ca-
lor sit dispositio naturalis ignis esse nequit summus ca
lor, nisi vbi est forma ignis: in ferro vero, vbi non est ig
nis, non potest esse calor tam intensus: sicut in flamma
ignis. Hinc sequitur quod ęqualis multitudo caloris in
materia ęque extensa intensio erit vbi materia fuerit
rarior. Et hinc fit quod licet in substantia ferri non sit
formaliter ignis, quia nõ est calor intensus verbi gratia
nisi vt. 6. applicata tamen stuppa inflammabitur: quia
cum illa multitudo caloris ferri producatur in stuppa,
magis intenditur: & ideo fit ignis. Demus exempli gra
tia intensionem fieri per additionem gradus ad gradũ:
dico ꝙ in pedali ferro calido vt quatuor, multo plus
caloris est quam in flamma ignis pedalis: licet non sit
tam intensus calor: quoniam illi gradus in ferro non
vniuntur secundum intensionem: sed condensantur, vt
sic dicamus, in densiori materia.

¶ Vnde si ferrum illud posset rarefieri ad tantam rarita
tem quanta est flamma ignis, fieret quidem in centuplo
verbi gratia extensius quam modo est: & tunc in nulla
eius parte tantum calefaceret: sicut flamma ignis.

¶ Et per hæc patet responsio ad formam quinti argu-
menti. Negatur quod in ferro calidissimo sit minus mul
titudinis caloris quam in flamma stuppę: licet in flam-
ma stuppę sit intensior, negaturque, vbicũque calor est
intensior, esse plus multitudinis formæ, nisi cætera sint
paria in raritate. Imo dicimus quod in ferro pedali est
multo plus multitudinis caloris: ob idque vehementius
calefacit.

¶ Sed est adhuc replica. Sit verbi gratia pinus calida
quæ in eadem proportione sit extensior in qua ferrum
est densius: ita vt sit æquale de multitudine materię &
formæ caloris in vtraque. Tunc arguitur sic. In toto il
lo ligno tantum est de multitudine formæ caloris quan
tum in minori ferro: & tamen vehemẽtius calefaciet fer
rum quam lignum illud cuicunque eius parti fiat appli
catio, vt experientia constat: ergo non attẽditur actiui
tas per multitudinem formæ. ¶ Respondetur quod in
tali casu vehementius calefaciet totum ferrum: nõ qui-
dem propterea quod habet plus de multitudine formę
sed quia virtus vnita fortior est seipsa dispersa: quia dũ
tota multitudo formæ quæ extenditur per. 10. pedes
condensatur ad pedalitatem, vehementius agit. At vero
hæc ad vnguem examinari nequeunt quoadusque lib.
1. de gene. explicemus naturam intensionis.

¶ Hinc sequitur quam sint sine apparentia sophismata
quæ hic indigne à nonullis multiplicantur. v. g. si esset
aliquod pedale vniformiter calidum vt quatuor: volũt
probare ꝙ illud posset fieri infinite calidum sine addi
tione noui caloris, vt si diuiso per partes proportiona-
les, calor primę partis per rarefactionem extendatur
per totum: & itidem calor secundę partis per rarefactio
nem extendatur per totum: & ita calor cuiusque partis.
Hoc enim modo putant resultare calorem infinite in-
tensum: quia cuicunque parti adduntur infiniti calores
eiusdem intensionis.

¶ Nulla est tamen in argumento apparentia. Primo,
quia multitudo formæ quomodocunque condensetur,
aut rarefiat semper est eadem & ideo actiuitas nũquam
variabitur. Et præterea calor nõ potest de se rarefieri:
nisi ponatur in subiecto rariori. Si autem subiectum effi
ciatur rarius, sicut rarefiunt illę partes deberet subie-
ctum extendi in infinitum & esset infinite rarum.

¶ Quod implicat contradictionem. Et præterea: licet
admitteretur illa sua imaginatio, deueniendum est ad
tantam raritatem caloris, qua non posset esse maior &
tunc non posset calor minoris partis extendi per totũ.

¶ Hæc aliaque id genus sophismata multiplicãtur hac
tempestate: quibus & tempora discipulorũ & ingenia
perdantur. ¶ Sed & subijciunt hoc loco quæstionem, an
potẽtia tam actiua quam passiua terminetur per maxi-
mum quod sic, aut minimum quod non: vbi alia sophis
matum genera indigna profecto, non solũ Philosophię
sed & summularum etiam volumine. Quocirca nõ rem
adeo existimamus necessariam, vt peculiaris de hoc sit
quæstio, sed lib. 6. vbi Aristo. mentionem facit de pro-
portione motuum quod fuerit necessarium, dicemus.

¶ Sequitur in textu caput quartum cum quinto & sex-
to vsque ad textum. 67.

¶In capit.iiij.textu.xxxix. Dicuntur. autem fortuna & casus.&c.

Quæstio quinta.

¶VTRVM FORTVNA ET casus & perinde fatum in numero sint causarum.

Duersus partem affirmatiuā arguitur primo. Nulla est fortuna ergo præsupponit falsum. Antecedens patet non solum authoritate Aug. qui in principio statim retractationum accusat se quod aduersus Academicos sæpe fuerit vsus nomine fortunæ, verum, & gentiles ipsi lumine naturali negabant fortunam. vnde Satyricus ille satyra. 10. Nullum numen abest si sit prudētia: sed te Nos facimus fortuna deam, cæloque locamus. ¶Secūdo arguitur. Esto esset fortuna, de illa tamen nulla potest esse scientia: nam vt patet hic apud Philosophū text. 52. fortuna est causa per accidēs: sciētia vero vt. 1. post. text. 19. & infra habetur non est nisi de his quæ sunt per se. ¶Et confirm. Fortuna, vt patet in text. 53. est occulta & immanifesta: ergo de illa nulla est definitio: nam definitio est quæ rei naturam manifestat: cuius tamen non est definitio nec esse potest scientia. ¶Tertio principaliter arguitur, quia videtur Arist. contraria dicere de fortuna, dum inquit fortunam esse causam per accidens: nempe effectus illius qui est præter intentionem agentis: & tamen tex. 58. & 61. dicit ꝙ solum cōtingit fortuna in his quę agunt à proposito per intellectum. ¶Et confirm. 2. Partitur Phi. in tex. 48. ea quæ fiunt, in tria: nam alia (inquit) & fiunt semper, alia frequenter: in quibus fortuna non contingit: alia vero sunt quæ in minori parte, idest raro cōtingunt: & in his tantum est fortuna, hæc autem diuisio est insufficiens, vt ait Auicenna quem citat illic Commentator: nam alia sunt æqualiter contingentia ad vtrumlibet: vt hominem sedere & non sedere, tacere & loqui &c. quæ etiam videntur esse à fortuna: cum causæ naturales ad huiusmodi effectus de se sint indifferentes & indeterminatę: ergo diminutus fuit Aristotel. ¶Quarto principaliter arguitur. Si fortuna esset de numero causarū ascribēda maximè reduceretur ad genus causæ efficientis: vt Arist. ipse docet text. 65. sed hoc est falsum: ergo. Probatur minor. Materia est de se causa indeterminata, quia de se ad nullam speciem determinatur: nisi per formā: vt. 3. huius textu. 65. videbimus: sed fortuna & casus sunt causæ indeterminatę & indefinitæ, vt habetur hic. text. 53. ergo fortuna potius reducitur ad genus causæ materialis. ¶Et confirmatur. Effectus fortuitus est ille qui accidit effectui intento ab agente, vt patet in text. 51. vt si aliquis vadat ad forum gratia salutandi amicum, & in itinere inueniat debitorem, à quo recuperat pecunias: sed huius fortuiti effectus prima causa fuit finis intentus propter quem ille iuit ad forum: ergo finis ipse potius est fortuna, quam causa efficiens, puta quā homo vadens ad forum. ¶Quinto principaliter arguitur. Fatum nullatenus est asserendum: ergo secūda pars quæstionis præsupponit falsum. Probatur antecedens primo authoritate Grego. in hom. epiphaniæ dicentis. Absit à fidelium cordibus, vt fatum aliquid esse dicant. Et præterea ratione. Aut fatum idem prorsus est quod fortuna scilicet causa præter intentionem agens, aut est aliqua certa causa agens prouidenter ex intētione. Nō primum quia, vt. 5. de ciui. Dei cap. 9. ait August. fatum dicitur à fando, vt fatum sit id quod est prædictum ab aliqua prouidentia. Si autem detur secundum, tūc causa illa quæ dicitur fatum non potest esse, nisi Deus qui ab æterno præordinauit ea quæ in rebus futura sunt. Deum autem appellare fatum inconueniens est: quicquid agit sicut eum appellare fortunam, nam Deus libere agit, fatum autem censebant Philosophi esse causam necessariam, puta syderum constitutionem vt ait illic August. & astrologi iudiciarij docent. ¶In contrarium vero scilicet quod fortuna & casus sint, patet ex text. præsenti. 39. & 42. vbi ait multa fieri à fortuna & text. 52. vbi diffinit fortunam.

Materia hæc casus & fortunæ visa nobis est aptior, quæ in commentis tractaretur, quā in quæstionibus, & ideo plura illic diximus quam hic sumus dicturi. Quatuor sunt termini qui quandam inter se videntur habere similitudinem. s. fatum, fortuna, casus & occasio: quæ quodāmodo attinere videntur ad genē causæ: obidq; licet hic Aristo. solum de fortuna & casu loquatur, de his omnibus operæpretium est dicere nempe de fortuna & casu in. 1. arti. & in secundo de fato. ¶Fortuna à forte dicitur: forte autē id sit: qđ est prę ter intētionē. Quo fit vt fortuna, & per se causa, è regione, opponatur. Est enim causa per se illa quæ ex intētione operatur: atq; adeo inde sequit, vt effectus idē qui respectu superioris causæ est per se, respectu inferioris, quæ à superiori dirigitur, sit per accidēs. Vulgatū exēplū est qđ. S. Th. 1. p. q. 116. art. 1. ponit: vt si dñs duos seruos eodē mittat, seorsum vtrūq;, intētione vt sibi sint inuicē obuij: quā tñ intētionē illis nō reuelat, sed diuersa illis dat negocia. Tūc ꝙ sibi ipsi cōcurrant, respectu eorū est fortuitus effectus: quia est præter scientiam & intētionem eorum: at respectu dñi nō est fortuitus: sed per se intētus. Exēplū hoc materiam hāc illustrat, & secūdū philosophos naturales & secundum Christianos. Philosophi enim Arist. præcedentes fuerunt in triplicē opinione vt hic meminit Arist. textu. 40. Prima opinio fuit eorum qui omnino negabant fortunam: ea ducti ratione vt tex. 53. adnotauit, ꝙ cum effectus fortuitus (qui est per accidens) non habeat certam & determinatam causam, fortuna est causa hominibus occulta. Et præterea, quia vt text. 58. dixit causa quæ per se non operatur, non est simpliciter causa. ¶Hos repellit Philosophus ex communi omnium consensu vno ore dicētium multa fieri à fortuna & casu. Secunda opinio fuit in alio extremo quæ refertur tex. 44. Democriti dicētis in motibus cælorum fuisse fortunam & ratione materiæ, quia. s. illuc forte concurrerunt orbiculares atomi qui fuerunt causa motus circularis cælorum. Quoniam vt q. 3. dicebamus: quia Democritus negabat causam finalem, & per consequens efficientem, omnia dicebat facta esse à casu. ¶Istos tamen tanquam omnium ineptissimos reprobat ibidem Arist. vt in commen. latius dictū est: quia cum experientia constet in his inferioribus res naturales non fieri à fortuna (quia ex oliua nō nascitur nisi oliua) à fortiori dicendum est motus illos, qui multo sunt diuiniores, atq; adeo istorū causæ, cōtingere ex necessitate naturæ. Et præterea quia experientia docet in effectibus naturalibus aliqua cōtingere monstra, illos aūt regularissimos motus nūquā copertū est deficere. Tertia opinio recitatur text. 47. s. quod fortuna est quędam prima causa omnium fortuitorū effectuū: sicut deus est prima causa omnium effectuū per se. Vnde antiqui-

Fortuna. Phi. de fortuna.

tiqui eam colebant tanquam deam vt Augustin. ait.5. de ciuita.Dei capitulo.18.Inde vt arbitror mouebantur,quod non poterant intelligere quomodo effectus fortuiti sequantur ex concursu causarum per se: vnde enim omnium effectuum signanda sit aliqua causa, cogebantur dicere fortunam esse aliam causam realiter distinctam à causis per se.¶ Opinio autem Aristo. consistit in hoc quòd fortuna & casus sunt causæ efficientes,distinctæ à causis per se, non quidem realiter, sed sola ratione.

Diffinitio fortunæ. Diffinit ergo fortunam Phil.text. 52. hoc modo. Fortuna est causa efficiens,per accidens,in his quæ secundum propositum fiunt propter finem,raroque contingunt.Ad cuius intelligentiam (licet in commento vtcunque sit exposita) animaduertendum est quòd diuisio causæ in per se & per accidens est analogica: causa enim simpliciter solum dicitur de causa per se intendente finem sicuti equus est causa equi: statuarius, causa statuæ:& mercator per negotiationé, causa diuitiarum:& homo per virtutem,causa felicitatis.Causa vero per accidens est solum causa secundum quid:quippe quæ non habet, aut propriam formam naturalem,aut proprium propositum ad illum effectum. ¶ At vero causa per accidens, vt quæsti. 3. dicebamus, vno modo accipitur pro ea forma quæ accidentaliter coniungitur cum causa per se:sicut musicus est causa statuæ.Et hæc non est fortuna.Alio modo vt coniũgitur cum effectu per se:& hoc dupliciter.Vno modo remouendo prohibens,aut resistendo corrumpenti,vt amouens columnam sustinentem tectum,est causa ruinę tecti:& sal est causa præseruationis carnium. Et neque isto modo causa per accidens est fortuna:quia hæc agũt ex intentione.

¶ Tertio modo dicitur causa per accidens:quia attingit positiue,non quidem ad effectum cuius est causa per accidens,sed ad aliquam dispositionem:sicut furor tyrannorum erat causa patientiæ martyrum.Et hæc causa in moralibus dicitur occasio: sicuti in naturalibus per antiparistasim calor solis in ęstate est causa per accidens frigiditatis aquæ in puteo: nam vnum cõtrarium non est directe causa alterius,sed per accidens:vt frigiditas fugiens calorem intendit se.Et hoc modo patiétia martyrum,quæ necessaria erat in persecutione tyrannorum,efficiebatur fortior.¶ Quarto modo causa dicitur per accidens:quia attingit effectum quem non intendebat:vt fodiens sepulchrum est causa thesauri. Et hæc est fortuna vel casus.Quare causa per se & fortuna sola ratione differunt respectu diuersorum effectuũ vt in commento.50.adnotauimus.¶ Hinc elicit Arist. text.1.&.51.ꝙ tam fortuna,quam casus contingunt in ijs quæ agunt propter finem.Non ꝙ casus fortuitus sit intentus tanquam finis:sed ꝙ fit per accidens adiũctus causæ intendenti alium finem,vt inuentio thesauri adiungitur fossioni terrę qua intenditur sepeliri mortuũ. Dupliciter autem exposuimus illic quomodo semper casus fortuitus contingat in ijs quæ sunt propter finem vno modo ꝙ talis actio, aut fiat, aut apta sit fieri propter finem vt si quis indeliberate & ociosè fricans barbam erueret sibi oculum, ille est casus, licet illa actio nullum habuerit finem,quia nata est habere finem: Secundo modo melius,ꝙ talis effectus fortuitus,licet tũc actu non fiat propter finem,sit tamen aptus fieri propter finem.Quod itidem super textu.63.adnotauimus. Et cum moueri à fine sit proprium causæ efficientis, tá fortuna quam casus reducitur ad genus causæ efficientis.vt habetur textu.55.¶ Secundo notandum ex Philosopho.text.48.quod cum effectuum alij contingunt semper,alij frequenter,alij vero raro (quæ membra illic abunde exposuimus) fortuna, non est,nisi eorũ quæ in minori parte & raro contingunt.Si enim quis nauigans in hyeme,pereat,certe non potest dici casus:quia talibus nauigationibus frequenter contingit naufragium. Et qui delectationis causa fornicatur,non à casu peccat, quia peccatum semper adiungitur tali actioni.

¶ Tertio notandum est vt superius text.49.diximus,ꝙ agere propter finem contingit dupliciter:vno modo à proposito,scilicet, ex cognitione & electione particularis agentis, vt est in actionibus liberis:aliæ vero sunt quæ agunt ex necessitate naturæ, non quidem ꝙ ipsa se moueant ad finem, sed ꝙ moueantur à datore naturæ:sicut eum ignis generat ignem:hirundo facit nidũ: formica congregat grana,&c.Et in hoc differunt fortuna & casus,vt egregiè manifestat Ph.textu.58.& infra. Agere propter finem.

¶ Sunt ergo in diffinitione fortunę particulæ quinque. Prima ponitur loco generis,scilicet,causa efficiens.Secunda particula est,per accidens,ad differentiam causæ per se:quæ sola ratione differt à fortuna. Tertia in ijs,quæ agunt propter finem, ad explicandum ꝙ cum quis indeliberate fricat barbam, illa fricatio non est à fortuna,licet non sit intenta,quia illic non sunt duo effectus:sed vnus solus qui fit temere.Quarta in ijs quæ raro & in minori parte contingũt,ad differentiam eorum,quæ semper,aut frequenter accidunt.Et in ijs omnibus quatuor particulis conueniunt casus & fortuna. Quinta particula est,secundum propositum, & in hoc differt fortuna à casu generaliter dicto,vt expositũ est. Quapropter hac sola particula dempta, residuum erit diffinitio casus. Ex quo sequitur quod causa per accidens superius est ad casum & fortunam, nam musicus est causa per accidens statuæ:& non est fortuna nec casus.Casus vero superius se habet ad fortunam vt habetur in text.57.¶ In summa,casus & fortuna est concursus duarum per se causarum à neutra earum intentus: Nota. Exempli gratia.Quis ex intentione recreandi animum in forum exijt,tegula tunc appetitu naturali ex grauitate cecidit quando homo erat subtus:causa illius percussionis fuerunt duæ causæ per se intendentes alios fines, quarum vtraque est per accidens respectu illius, quia neutra illarũ intendebat illá percussioné.Ité quis intendens thesaurum seruare defodit subtus terrá,qué forte subito mortuus illic reliquit,alius intendens plátare vineam. defodit terram & inuenit thesaurum. Et huncin modum est casus & fortuna. Atqui hoc modo intelligere oportet, quod omnis effectus per accidens reducitur ad causam per se, nempe quòd si hic effectus est per accidens, est quia fit præter intentionem alicuius causæ,& per consequens illa intendebat alium effectum respectu cuius est causa per se. Ex quo sequitur quod differentiæ fortunæ,nempe cum dicitur bona vel mala,parua vel magna,non sumuntur,nisi ex parte effectus,vt super.text.56.adnotauimus. Effectus per accidens reducitur ad causam per se.

Qualitates fortunæ. Per hæc manifesta fiunt vniuersa quæ & philosophi & poetæ de fortuna predicauerunt. Occulta. Primo nanque dicitur fortuna causa occulta & immanifesta in quo approbatur quodammodo tertia opinio supra recitata. Cum enim fortuna non sit causa quæ ex intentione faciat certum effectum,non equidem possumus per effectum venire in cognitionem causę,id quod super textum.53.exposuimus.

¶ Secundo fortuna non operatur secundum ratio-

nem: ex ijs quæ raro contingunt non possimus rationem certam sumere, vt super textu. 65. satis expositum reliquimus. Eandem ob causam dicitur fortuna insana cęca, bruta, volubilique saxo insistens, vt Cicero libro. 2. ad Herennium ex Pacuuio refert. Insana quidem: quia magnos subitos & atroces habet effectus. Cęca quia oculus causæ efficientis est intentio, & fortuna in quantum fortuna non operatur ex intentione. Bruta: quia quid dignum quid ve indignum internoscere nequit. Saxo volubili insistens: quia semper est in cótinuo motu. ¶ Hic rursus sequitur quam fuerint cęci qui fortunam, aut causam vnam, aut certe deam fecerũt, vt August. lib. 4. de ciui. Dei cap. 18. meminit. Si enim dea esset, quomodo mala, cæca, insana &c. imo cum fortuna sit causa quatenus non agit à proposito, nulla esse potest certa causa. ¶ Sequitur ex his denique quomodo Christianis licitum sit de fortuna loqui. Primum omnium respectu dei nulla est fortuna. Cum enim nec passer cadat in terram sine dei prouidentia, apud quem capilli etiam capitis numerati sunt, nihil in rebus accidere potest, quod ipse nõ præordinauerit. Fit ideo quemadmodũ in principio dicebamus, si dñs duos seruos cõsulto mittat vt sibi forte in aliquo loco occurrant, respectu quidem illorum occursus erit fortuitus, non tñ respectu domini: ita prorsus licet respectu causarũ particularium, siue à proposito, siue ex necessitate naturæ agétium, effectus dicatur fortuitus & casualis, quia nõ sunt ab eisdem causis particularibus intenti, & eadem ratione huiusmodi causæ dicantur fortuna vel casus: tamen respectu Dei nullus est effectus fortuitus: nec ipse potest dici fortuna: quia Deus nihil forte: sed summo iudicio facit. ¶ Quocirca abusus est verbi cum dialectici aiunt Deum contingenter creare, aut quicquam aliud facere: etenim contingenter idem est quod forte & de se indeterminate facere: quod Deo nequaquã cõuenit. Sed abutuntur nomine contingétiæ pro eo quod est, libere agere. Enimuero infinita Dei omnipotentia in hoc etiam lucet, ꝙ effectibus necessarijs causas attribuit necessarias: contingentibus vero, contingétes q̃d. 1. p. q. 19. art. 8. ait S. Tho. Vt motibus cælestibus, motrices intelligentias: & istis effectibus corruptibilibus attribuit causas quæ possunt per alias impediri: Vnde non sequitur hæc medicina cõtingenter sanat: & Deus concurrit cum ea ad sanandum contingenter: ergo Deus contingenter concurrit. Nam propterea medicina contingenter concurrit, quia taliter concurrit, vt impediri possit eius intentio. Deus tamen concurrés cum illa non impeditur: siquidem concurrit cum alia causa impediente, & nihil seipsum dicitur impedire. Sed concurrit certissimo modo qualiter ab æterno ꝑsciuit. De hoc autem satis. ¶ Hac eadem de causa Phi. 2. magnorum moralium. c. 8. ait ibi minus esse fortunæ, vbi plus est intellectus: & contrario. Nam cum aliquid esse à fortuna nihil sit aliud quam esse præter intentionem, fit vt qui plura in futurum prouidet, ei pauciora fortuitu accidant: hominibus autem improuidis multa casu eueniant. Vt in bello, quanto dux industrior est & prouidétior, quia plura facit ex intentione, pauciora contingét illi præter intentionem. Vnde. 1. ethi. ca. 9. &. 10. dicit ꝙ felicitas eo quòd consistit in operatione virtutis, quę ex deliberatione operatur, non est à fortuna. Tametsi in lib. 7. c. 13. dicat bona exteriora fortunæ seruire felicitati. &. 1. poli. c. 7. dicit quod fortuna minimum dominatur in artibus, quæ sunt artificiosissimæ.

Insana, &c.

Christiani de fortuna.

Vbi minus deintel &c.

Igitur ad primum articulum quæstionis respondetur vnica conclusione. Fortuna non est simpliciter causa: est nihilominus causa per accidens quæ reducitur ad genus causæ efficientis. Prima pars est Aristotel. textu. 54. cuius ratio est quia id solum est simpliciter tale, quod per se est tale: fortuna autem cum non intendat effectum fortuitum, non per se est causa. Quocirca effectus fortuitus nullam habet simpliciter causam. Secunda pars, scilicet, quod sit causa per accidés, in diffinitione fortunę dixerat Arist. Quod tñ reducatur ad genus causæ efficientis, asserit text. 65. cuius ratio est, quia fortuna & casus non est nisi in his quæ agunt propter finem: agere autem propter finem est proprium causæ efficientis. ¶ Vnde ad primũ argumentum, respondetur ꝙ Aug. prohibet Christianis frequenter vti nomine fortunæ. Nõ ꝙ non sit nobis licitũ ita loqui, si intelligimus fortunã eo modo quo explicatũ est, scilicet, cõcursũ fortuitũ causarũ per se intédétiũ aliũ finé, sed propterea: quia nomé fortunæ videtur insinuare aliq̃ causam quę agat pręter intentioné Dei, cum tñ præter eius intétioné, qui oĩa scit, nihil cótingat. Vnde non est dicendũ hoc fortuna voluit, aut noluit: sed hoc Deus voluit, aut noluit: quia solus ipse, & cui ipse reuelauit, sciuit aut nouit, ea quæ fortuitu contingunt. ¶ Et in eodem sensu negauit Satyricus fortunam: non quod negasset experiétiã qua videmus multa fortuitu cótingere: sed optime negauit esse deã quæ ex intentione operaĩ casus fortuitos. Et ideo dixit quòd vbi adest prudentia & præuisio futurorum, nullũ numé, idest, nulla dea deest quia prudétia est sufficiés causa futurorũ. Debuisset tñ gentilis addere, ea quæ nos prouidemus, Deum præuidisse. ¶ Ad secũdũ respondetur quod q̃uis fortuna sit causa per accidens, nihilominus per se cóuenit fortunæ vt sit causa per accidens, & tota illa diffinitio quã ponit Aristo. fortunæ. Et ideo de illa potest esse sciétia: nõ quidé per propositiones per accidens, sed per propositiones per se: qualis est illa in qua prædicatur diffinitio fortunæ de diffinito, & illę præterea in quibus prædicantur passiones de illa, vt quod fortuna sit causa occulta, agens præter rationé, &c. ¶ Et eodé modo ad cõfirmationé respõdetur quòd quanuis fortuna sit res occulta, nihilominus hoc sit manifestũ de illa ex sua diffinitione, quòd est occulta eo quòd effectus fortuitus ex multis causis põt prouenire. ¶ Ad tertiũ respõdetur quòd nulla est in verbis Arist. cõtrarietas. Est enĩ fortuna causa per accidens, propterea quòd effectus fortuitus nõ est intétus à tali causa, est nihilominus fortuna semper in his quæ agũt propter finé, idcirco quod talis causa semper intendit alium effectum cui adiungitur effectus fortuitus, vt in commétis & in hac quæstione late expositũ est. ¶ Confirmatio secunda est argumétum Auicennæ vt super tex. 48. insinuauimus. Ait enim quod si actiones istæ humanæ quæ sunt ad vtrumlibet indifferentes considerentur quatenus sunt effectus voluntatis, sunt quidem à proposito, quia homo ex intentione stat, aut sedet, ambulat aut quiescit, si vero considerentur inquantum sunt effectus naturæ quæ de se est indifferés principium huiusmodi motus & quietis, sunt inquit à casu. ¶ Nulla veruntamen ratione opinio hæc fulciri potest. Enimuero conditio effectuum nõn debet materialiter pensari ex causa remota quæ de se est indeterminata, sed formaliter ex causa determinanté & applicante alias causas ad effectum. Et quia voluntas est qua determinatur homo sedere vel ambulare, idcirco, licet ex natura rei sint res indifferentes ad vtrumlibet, censentur tamen ab Aristotele inter ea quæ ex necessitate vel vt plurimum contingunt: propterea quod posita

Conclus.

Ad. 1. prin.

Ad secũdũ.

Ad tertiũ.

Auicen.

posita causa, scilicet, voluntate non impedita, semper sequuntur huiusmodi effectus. Obidque nullatenus dicuntur à casu, vel fortuna, sed à proposito. Quis enim dicat à casu, me modo ambulare, & Petrum sedere: aut me dicere, illumque scribere?

Ad quartũ. ¶ Ad quartum principale conceditur vt dictũ est fortunam reduci ad genus causæ efficientis. Et ad primam rationem in contrarium respondetur quod alia est indeterminatio materiæ quæ determinatur per formam ad certam speciem: & illa non fit forte: sed ex intentione agentis: alia est indeterminatio agentis quæ determinatur per finem. Et hæc indeterminatio constituit rationem fortunæ. ¶ Ad confirmationem respondetur quod causa proxima fortuiti effectus est agens: quod quidé proinde dicitur fortuna: finis autem intentus à tali causa est remota causa quę mouebat agés, & ideo talis finis nó est fortuna.

Fatum. De fato (quod ad secundum articulum quæstionis attinet) duæ fuerunt apud priscos contrariæ per extremum opiniones. Vnam ferunt fuisse Stoicorum quod fatum est series & ordo naturalium causarum quæ ineuitabili necessitate effectus operatur vt ꝙ iste moriturus esset hac morte & hac die, quòd futurus esset fortunatus, aut infortunatus ex necessitate fati venire. Vnde Chrysippus vt refert Aulus Gellius lib. 6. c. 2. (qui fuit post Zenonem) Stoicorũ princeps Fatum est, inquit, sempiterna quædam indeclinabilis series rerum & catena. Et Seneca itidem Stoicus lib. 2. naturalium quæstionum. c. 36. fatum, inquit, existimo necessitatem rerum omnium actionumque quam nulla vis rumpat. Tametsi quantum ad Senecam pertinet videtur profecto in subsequentibus Christiane loqui de fato. Hinc multi ex antiquis fatorum necessitati attribuebant prosperitatem & aduersitaté vitæ & mortis humanæ. Vnde Virgil. de Paride. Te tua fata trahũt ne cœpta relinquere possis. Hinc astrologi dicunt fatũ esse constitutionem & positionem syderum qua quisq; natus est. Quam inquiunt habere vim super complexionem humanam vt homini in vita prosperitates istę aut illę, & aduersitates varię contingant. ¶ In alio extremo (vt Augusti. 5. de ciuitate. ca. 9. arbitratur) fuit Cicero in libris de natura deorum & de diuinatione. Nempe qui vt necessitatem fati aduersus Stoicos negaret, incidit in aliam amentiam, vt diceret, deum non esse præscium omnium futurorum. Arguebat enim quòd si præscita sunt à Deo omnia futura, eo ordine necessario euenient quo futura esse præscita sunt: obidque nó esset in nostra potestate euitare mala quæ facimus, aut facere quæ omittimus bona. Et ita inquit Augustinus, vt homines faceret liberos, fecit sacrilegos: videlicet vt crederent deum, non habere omnium præscientiá. ¶ Medius modus qui creditur fuisse Arist. & quem fides Christiana confitetur est quem ex dictis illic Augustino & ex Boetio. 4. de cósola. colligit. S. Th. 1. p. q. 116. & quem. 3. con. Gentiles ca. 92. latius exponit videlicet quod fatum est ordo causarum naturalium pręordinatus & pręscitus à Deo quæ ita influunt in hæc inferiora, vt tamen ex sua natura deficere possint: & ex diuina libertate dependeant. Et hoc modo vtrique opinioni recitatę cótra dicimus Primæ quidem, quia non ponimus fatum esse causam necessario & ineuitabiliter agentem: secundę vero, quia confitemur Deum omnium ab æterno fuisse pręsciũ, nihilominus suam præscientiam nullam necessitatem imponere rebus, quominus eas sinat agere secũdum suam naturam, vt alię possint alias impedire. Exé-

pli gratia. Cóstellationes cælestes & ordo omnium causarum naturalium non est dubium quin aliquid agát ad mores hominum: non quidem necessitando, sed disponendo. Enimuero, quia anima est actus corporis, multũ afficitur ex dispositione corporis: quæ sententia est Arist. 1. de anima tex. 12. Cholericus enim suapte natura est iracundus: & ad literas aptus: phlegmaticus vero desidiosus, ad literasque ineptus. At sanguineus est bene natus ad beneuolentiam hominum conciliandam. Isti tamen effectus impediri possunt per educationem: & alias causas etiam naturales. Item Germani ad alios mores sunt propensi, quam Hispani. Vnde mediate huiusmodi sydera sub quibus homines nascuntur possunt esse causæ bonæ aut malę fortunæ. Et hic ordo & concursus causarum est fatum à fando, quia est prædictus à Deo. ¶ Conueniunt ergo & differunt fortuna & fatum. Primo enim conueniunt quod vtraque causa est hominibus occulta. Et præterea quia sicut fortuna non est, nisi in habentibus intellectum, ita nec fatũ est proprie: nisi in hominibus, aut in alijs rebus quatenus ad fortunam hominum pertinet. Non enim dicitur fatum arboris, aut bruti cum fulmine pereunt: quemadmodum diceretur fatum hominis. Differunt tamen quòd fortuna vt dictum est dicit causam per accidens quæ vnum intendit & aliud consequitur: fatum vero est causa per se inclinans ad aliquem effectum: qui tamen potest per aliam causam particulárem impediri. ¶ Sed est hic tamen ad maiorem horum intelligentiam adnotandum quod isti effectus particulares hominum ex triplici causa superiori contingunt. Primo ex constellationibus cælestibus vt modo dictum est influentibus in corpora humana, ratione quarum dispositionum anima inclinatur ad hos vel illos effectus. Secundo ex angelis custodibus qui aut prouincijs, aut personis particularibus sunt in custodiam deputati, vt nobis bona persuadeant: sicut dæmones persuadent mala. Et tertio ex prouidentia Dei. Deus autem, quia omnia futura in particulari cognoscit & nihil fit præter eius intentionem, non dicitur fortuna, vt supra dictum est. Neque dicitur fatũ: nam fatum est id quod passiuè dictum & ordinatum est: scientia vero & potentia Dei non est dicta nec ordinata, sed dicens & ordinans. Est ergo Deus causa gubernans & ordinans: & eius concursus est gubernatio & prouidentia quæ nihil contingenter & indeterminate agit, sed omnia ex certo iudicio. Et ideo, vt supra diximus, non est dicendus causa contingens, cum eius intentio impediri non possit. Neque concursus & custodia angelorum vocatur fortuna: quia ex intentione nos custodiant. Nec proprie angelus est fatum quia non est in ordine causarum naturalium. Ordo autem naturalium causarum est fatum ratione iam dicta. Non tamen vocabitur fortuna aut causa per accidens & casualis respectu effectuum quos intendit, vt quando nascitur móstrum: illud quidem erit casuale respectu particularis agentis, quia est præter intentionem eius non tamen erit casualis effectus respectu causarum cælestium: quippe quę ex intentione concurrebant cum alijs causis particularibus impedientibus rectam dispositionem materiæ, & efficientibus monstrum. Quocirca homo dicitur bene vel male fortunatus respectu causarum particularium, præter quarum intentionem contingit illi talis effectus, scilicet, intentio thesauri, aut casualis mors, vt si casu flante salubri aere in tali temporis articolo homo liberatur à morte, est bene fortunatus respectu omnium naturalium causarum, quæ non intendebant illum effectum, sed non di-

Fortuna & fatum.

cetur fortunatus respectu Dei, qui illud sciebat: nec respectu angeli custodis, qui potuit ex intẽtione esse causa illius. Tametsi notãdum sit obiter in præsentia quod
Fortunatus
fortunatus non dicitur propter vnum actum fortunæ, sicut nec studiosus propter vnum actum virtutis: sed propterea quod plurimum illi prospera accidunt. ¶ Respectu autem constellationum cælestium à quibus homo bene vel male inclinatur, dicitur homo bene vel male natus. At vero respectu angeli non dicitur homo bene natus, sed bene custoditus: quia ex intentione custodit nos. Et eadem ratione, nec respectu Dei vllo modo dicimur bene, aut male nati, aut fortunati: sed bene gubernati, & bene prouisi. Non tamen male gubernati: quia malorum quæ nobis contingunt, aut nos sumus causa per voluntatem, si sunt mala culpæ, aut si sint alia mala pœnæ Deus occulto iudicio illa ordinauit ad bonum. ¶ Hinc demum sequitur ꝙ in ijs quæ dependent ex solo concursu Dei (vt creatio mundi, conseruatio angelorum & orbium cælestium) quæ cum suapte natura sint perpetua entia ex nulla causa secunda, sed ex solo Deo dependẽt, necesse potest fortuna, nec casus, nec fatum: quia cum non dependeant ex causa quæ deficere possit: nihil potest illis à casu, vel fortuna contingere. In his autem inferioribus, quia dependent ex causis secundis, potest contingere casus & fortuna: & quanto res ex pluribus causis dependent, tanto pluribus accidentibus casualibus sunt subiectę.

Voluntas.
¶ Et hinc rursus sequitur ꝙ voluntas nostra nulli est immediate subiecta fortunæ aut casui: quia in suis actionibus à solo Deo immediate dependet. Nec alia causa mũdi pôt eam directe mouere: nisi angelus vel dæmon, non quidem compellendo, sed proponendo sibi obiectum bonum vel malum per modum persuasionis. Et ideo non habet quo possit se à commissis peccatis excusare: sed de hoc alias. ¶ Ad quintum ergo argumentum
Ad.5.argu.
respondetur primo ad authoritatem Gregorij, quod interdicitur Christianis nominare fatum eo modo quo Gentiles loquebantur de fato, credẽtes, esse causam necessariam ineuitabilem, vnde fabulabantur esse apud inferos tres Parcas à contrario fato nominatas, quod nemini parcerent: secundum tres differẽtias temporis, puta
Parcæ.
præsentis, & futuri. Quæ quidem ad modũ mẽtium: filum vitæ nostræ ducunt: filum enim quod in fuso tortum est, significat tempus præteritum vitæ: quod modo ex colo trahitur & filo torquetur, significat instans præsens: quod vero ex colo nondum extractum est significat tempus futurum. Vnde Lachesis filum deducit ex colo. Clotho vero fusum torquendo colligit filum: sed Atropus illud rumpit. Quas quidem fingebant esse inexorabiles, quia vnicuique destinata est vitæ periodos. Putabant enim præsentiã Dei necessitatem rebus imponere. Et hoc est quod Gre[illegible] condemnat & Augustin. 5. de ciuit. Dei. c. 9. At vero si modo iam exposito loquamur de fato, vt sit ordo rerum præordinatus & præfatus à Deo, qui non imponit necessitatẽ rebus, nihil periculi est vti hoc nomine, fato. Vnde idem Augustinus eodem lib. c. [illegible] si propterea inquit euẽtus rerum quisquam fato attribuit: quia ipsam Dei voluntatẽ fati nomine appellat, sententiam teneat: sed linguã corrigat. Quocirca si astrologi nihil aliud nobis prænunciarent quam euentus aliquos in generali ad quos sydera nos nostræ natiuitatis inclinãt, neque illos ita affirmarent ineuitabiles, tolerabiles quidem essent, sed de hoc merito quidẽ reprehenduntur, & quod ad particularia nimium descẽdunt, & summam certitudinem suis prænosticis arrogãt. ¶ Ad rationem aũt satis respõsum est, dum constituta est inter fatum & fortunam differentia, ostensumque est quemadmodum fatum nõ est Deus neque eius prouidentia: sed ordo naturalium rerũ ab ipso præstitutus. ¶ De arte ariolandi: qua vtebantur gentiles, ex animalium extis auiumque volatu, & alijs id genus futuros euentus portendentes, nihil opus est mẽtionem facere: quippe cum ea dæmonum fallaci suasione obseruabant.

¶ In cap. viij. tex. lxxv. Dicendum igitur. &c.

Quæstio sexta.

¶ VTRVM NATVRA agat propter finem.

A Parte negatiua arguitur primo cõtra primã conclusionẽ Arist. in tex. 76. ꝙ physico incũbit per omnes causas demõstrare. Si hoc esset verum, maxime vt ait illic Cõmenta. quod physico proprium est considerare materiam: sed hoc nõ: quia metaphysicus abstrahit à materia (cum tractet de intelligentijs) & tamen habet etiam ipse considerare omnes causas, vt Aristot. 3. meta. text. 3. docere videtur. ¶ Secũdo principaliter arguitur contra eundem textum, vbi ait tres causas in idẽ coincidere. Forma ignis est pars substantiæ: eius tamen finis est calefacere, nam esse est propter operari. Et in artificialibus forma domus est ordo partium: finis autem est habitatio: ergo forma & finis non sunt idem.
¶ Et confirmatur. Materia nõnunquam & efficiẽs coincidunt: imo & materia & finis (vt quando aqua se reducit ad frigiditatem) ergo debuisset Aristo. dicere ꝙ oẽs quatuor causæ aliqñ coincidunt & non tm̃ tres. ¶ Tertio principaliter arguitur contra aliud dictum eiusdem text. 70. scilicet, ꝙ illa quæ non habent in se intrinsecũ principium sui motus, non cadunt sub physica. Cæli nõ mouentur ab intrinseco vt. qõ. 1. huius libri dictum est & tamen pertinent ad physicam considerationem: nam libri de cælo sunt mere physici. Imo intelligentias quæ nullo modo mouentur, nec sunt entia naturalia, pertinet ad physicum considerare, de quibus proinde differit Arist. 8. huius, ergo dictum illud est falsum. ¶ Quarto principaliter arguitur. Natura non mouetur à fine: ergo non agit propter finem. Cõsequentia est nota, nã, propter, dicit motionem qua agens mouetur à fine & ad finem. Sed probatur antecedens. Quando ignis comburit stuppam forma generanda nullatenus potest mouere ignem: nam aut moueret illum realiter per se immediate: & hoc non, cum talis forma nõ sit. Aut per hoc quod ignis recepit virtutem agendi à tali fine: sicut ait Aristo. graue moueri à generante, & hoc non: quia ad hoc saltem requiritur quod illa forma fuerit. Aut mouetur intentionaliter: sicut infirmus à sanitate futura quam cognoscit mouetur ad sumendam potionem: & hoc non, quia ignis non cognoscit. ¶ Et confirmatur. Si natura agit propter finem, maxime animalia illa bruta quorum exempla ponit Philosophus: sed ea non, ergo. Probatur minor. Aut hirundo extruens nidum cognoscit finẽ, scilicet, procreationem filiorum, aut non: si non cognoscit, male dicit Aristo. ꝙ illa animalia non agunt ex deliberatione: nam si cognoscunt finem ordinant

nent media ad finem. Si tamen non cognoscant finem, mirabile est quod tanta arte vtantur hirundines, apes, & vermes illi serici, bombices nomine. Et reuera quicquid sit de alijs, tamen formica cógregans grana, videtur cognoscere finem: nam cognoscit alimentum: & canis venaticus videtur cognoscere feram, quá absentem indagine sequitur.

¶ Quinto principaliter arguitur. Si natura ageret propter finem, id maxime esset, quia causa naturali concursu & instinctu producit talem effectú (hoc enim sonat agere propter finem) sed si hoc esset verum, sequeretur ꝙ cum natura producit monstra, ageret etiam tunc propter finem: quoniam sicut naturali concursu producitur perfectus homo, ita naturali concursu causarú vniuersalium & particularium impedientium productionem perfecti hominis producitur móstrum. Cósequés tamen est contra Aristo. c. 8. appellantem monstra peccata naturę, atque adeo effectus per accidens, propter ea ꝙ rarò contingunt.

¶ Sexto principaliter arguitur contra aliam conclusionem in text. 88. s. q; necessitas in rebus naturalibus sumitur à fine. Durities osſis & oculorum mollitudo prouenit ex dispositionib⁹ materiæ: quia scilicet in osse est magis densa & sicca: in oculo vero mollior & rarior: & ꝙ æs appositum igni liquescat, lignum vero vertatur in cineres, prouenit ratione materiæ, scilicet, quia materia æris est, aquea materia vero ligni terrea. Item quòd res istę sublunares sint corruptibiles: prouenit ratione materię: quia scilicet sunt materiales: nec est alius finis earum corruptionum: ergo male dictum est ꝙ necessitas sit à fine. ¶ Septimo demú arguitur aduersus aliud verbum in text. 91. quo insinuatur finé esse prioré causam quam materiam atque adeo omnium causarú primam. Materia est perpetua loquendo naturaliter: & in rei veritate præsupponitur ad introductionem formę: quæ vt docet Arist. coincidit cú fine: ergo materia est prior causa quam finis.

¶ Confirmatur. Ordo causarum particularium sumendus est ex ordine vniuersalium: sed inter causas vniuersales prima omnium est Deus qui est prima causa efficiens: ergo causa efficiens præcedit finem. In contrariú est authoritas Aristo. qui per totum capit. 8. probat naturam agere propter finem.

Quæstionis huius materia abunde

constat ex textus expositione: sed ne filum quęstionum rumperemus, mota est vt & textus & commentatorum epilogum faciamus. Summa trium capitulorum à textu. 68. vsque ad finem huius secundi libri consistit in septem conclusionibus: tribus pręambulis in. 7. cap. & quarta principali. in. 8. & tribus item appendicibus.

1. Conclus. ¶ Prima in textu statim. 70. Philosopho naturali incúbit per omnia causarum genera respondere & suas conclusiones demónstrare. Ratio est vt in Commento. 68. diximus: quia considerat res naturales, non solum quá tum, ad esse quod est à forma, sed quantum ad fieri: ad quod requiruntur alię tres causę. Idem pollet ratio Cómenta. commen. 70. scilicet, quia physicus habet considerare materiam, quæ dependet à forma, & per consequens propter finem educit formam de potentia materię. Vnde mathematicus vt illic dicebamus, qui abstrahit à materia, solum demonstrat per formam, scilicet, per quidditates & diffinitiones rerum: nihil cósiderans de efficiente & fine. De metaphysica vero quę tangitur in primo argumento, non ita manifeste determinauit Aristot. quòd habeat tractare de omnibus causis: vt. 3. metaphysi. lect. 5. adnotauit. Sanct. Thomas. Nihilominus etiam metaphysica tractat de omnibus causis: alia tamen ratione quam physicus. Cum enim consideratio eius sit de ente in communi: de cuius ratione nó est materia (quia intelligentiæ quæ sunt optima entia sunt immaterialia & ingenerabilia) non considerat de materia & forma quæ sunt partes rei naturalis: sed cósiderat de forma totius quæ est quidditas rei cóstans ex genere & differentia tanquam ex materia & forma. Nó enim diffinit hominem, quod sit compositum ex corpore & anima: sed ꝙ sit animal rationale.

¶ Quod si cósideret de materia & forma physicis, id facit in genere quatenus sunt potentia & actus: quæ sunt entis differentiæ. Et eadem ratione non tractat de fine intrinseco generationis: sed de extrinseco rei genitę & per consequens nec de efficiente quatenus mouet motum, sed de mouente non moto. Tractat enim de intelligentijs quæ mouét non motę, & sunt secundum Aristotel. extrinsecus finis omnium corruptibilium. Tametsi reuera, Deus sit vltimus omnium finis. Et per hęc patet solutio ad primum.

2. Conclus. Finis duplex. ¶ Secunda conclusio est in eodem textu. Forma & finis sunt idem re, quibus efficiés etiam est idem secundum rationem. Nam finis mouens ignem ad comburendum stuppam est forma introducenda sibi similis in specie.

Ad. 2. ¶ Sed pro solutione secundi argumenti notandum est ꝙ duplex est finis, alius est finis generationis & alius rei genitę. Finis generationis est ipsamet forma quę introducitur per generationem. Et de hoc fine loquitur Ph. Cum enim vnus equus generat alium, forma equi generantis nó habet rationé formæ in tali generatione, sed forma equi geniti, quæ eadem fuit finis mouens agens, vt produceret sibi simile, finis auté rei genitę est actio puta vt res genita iterum operetur. Sicuti finis generationis plantę est forma plantę, finis autem rei genitę est fructus. Et de hoc fine non ait Aristot. ꝙ coincidat cum forma. Imo nec semper talis finis cadit sub cósideratione physica. Finis enim hominis est operari secundú virtutem, quæ pertinet ad Philosophum moralem, & visio beatifica, quæ pertinet ad theologum.

¶ Ad confirmationem respondetur, quòd in generatione substantiæ nunquam materia potest coincidere, nec secundum rem, nec secundum rationem, vel cú efficiente (quia materia nullius est actiuitatis) vel cum forma aut fine, quia materia est pura potentia & forma & finis sunt actus. Et ideo Aristote. non dixit materiam coincidere cú alijs causis. In alterationibus vero nihil prohibet, vt materia & agens sunt idem, vt quando aqua reducit se ad frigiditaté, vbi etiá perfectio aquæ est finis. Aut quando semé per virtutem intrinsecam digeritur ad generationem, quanuis etiam túc aqua moueatur in virtute generantis, & semen in virtute animalis à quo fuit decisum.

¶ Tertia conclusio, est in eodem textu. Mouentia quæ mouent mota, idest quæ habent in se intrinsecum principium sui motus, pertinent ad physicam considerationem, quia sunt entia naturalia, illa vero quæ mouét & non mouétur, id est quæ non habent principiú intrinsecum sui motus, quia non sunt entia naturalia, non pertinent ad physicum. Vnde infert tria esse genera rerum ad tres scientias pertinentia. s. intelligentias quæ nullo modo mouentur, cœlum quod mouetur sed non corrúpitur, & ista corruptibilia. 3. Conclus.

¶ Ad tertium igitur argumentum respondetur ꝙ cœli, licet non habeant principiú intrinsecum actiuú sui mo

tus

tus habent tamẽ principiũ passionum motus localis, vt eadem quęstione dictum est: obidque sunt entia naturalia pertinentia ad physicam: sed quia non sunt corruptibilia distinguũtur ab alijs entibus naturalibus. De intelligẽtijs vero & prima causa alia prorsus ratione quam metaphysicus tractat Philosophus naturalis. Metaphysicus enim tractat de illis quatenꝰ sunt quędã entis genera per suas diffinitiones quidditatiuas (quales pro isto statu de illis venari possumus) Physicus vero duntaxat tractat de illis per ordinem ad motũ: reducit enim particulares motus ad prima mouentia particularia: deinde ad vniuersalia.

¶ Vt cur genitus est homo, quia ex semine humano: & cur semen erat humanum: quia decisum ab homine. Et illud ad primũ mouens particulare. Nihilominus: quia causæ particulares dependẽt ab vniuersalibus, necesse habet tractare de cœlis & eorũ motibus. Atq; adeo perscrutari tenetur vtrum talis motus cœlorum conueniat illis ab intrinseco, an ab extrinseco. Et hac necessitate tractat de intelligentijs inquantum sunt cœlorũ motrices. Vtrũ vero sunt materiales vel spirituales, hoc pertinet ad metaphysicum. Et hæc de septimo capit. quod in Commentis latius expositum est.

Conclusio principalis

In capit. viij. constituit principalem conclusionem quartam in ordine, qua respondetur ad quæstionem. Quæ vt in Commentis dicebamus in præcipuis est quas Aristote. asseruit. Nõ enim solum ad intelligentiam rerum naturalium summopere conducit, verum ad corroborationem diuinę prouidentię, res vniuersas in suos cuiusque fines dirigẽtis: vnde Empedocles & Democritus ex ignorantia finis non solum errores: sed certe deliramenta plurima somniarũt. Nã vt quæstione tertia & hic super text. 74. adnotauimus, ignorato fine, necesse est & causas efficiẽtes latere: efficiens enim agit propter finem. Et hinc lapsi sunt isti in illum errorẽ, ꝙ omnia sunt facta à casu, etiam cœli, propter fortuitum concursum atomorum circularium, aut pyramidalium, aut alterius figuræ. ¶Et præterea nullã præter materialem reddebant rerum causam: ob cuius necessitatem dicebant prouenire varietatem membrorum animalium, omniumque generationes & motus, vt in commentis septimi capitis late expositũ est. Atq; adeo nimirum si Dei prouidentiam, imo & Deũ ipsum, ignorauerint. Nam cũ Deus sit qui suos quibusque rebus indistinctus ad suos certos fines impressit, ignorantibus fines rerum, non restat in lumine naturali quomodo cognoscant Deum esse causam horum inferiorum, aut certe esse Deum. Aduersus istos constituit Philosophus hanc conclusionem. Natura agit propter finem. Quam nouem egregijs rationibus corroborat. Primo, quia ea quæ sunt à natura contingunt, aut semper, aut frequenter.

¶ Secundo quia natura agit similiter vt ars: quam constat agere propter finem. Et tertio, quia ars imitatur naturam: vt patet in arte medica: quæ eodem modo producit sanitatem quo produceret natura si posset: quęta men ars ordinat media ad finem. Et. 4. exemplo brutorum animalium, puta formicę & hirundinis quæ sine aliqua consultatione agũt propter finem. Et. 5. quia materia est propter formã. Et. 6. ex indicio sumpto à monstris: quæ idcirco sunt monstra, quod non attingunt finem intentum à natura.

¶Et. 7. quia certus est ordo & series actionum, vt prius sit semen deinde digeratur, &c. quod est testimoniũ illa ordinari ad finem. Et: 8. quia plantę etiam agũt propter finem, licet nõ sit ita manifestũ. Et postremo: quia si natura non ageret propter finem, non solum contingerent monstra constantia ex diuersis membris animalium, aut membris deformia, sed indifferenter fierent monstra ex partibus animalium & plantarum coeuntibus: quod est cõtra experientiam. Has rationes: quia copiose (ni fallor) exposuimus in Commentis, molestũ duximus hic pluribus verbis explicare. Comment. consulite.

Insania est finẽ negarę

¶Reuera nihil aliud quam furor & insania est de rebus naturalibus finẽ tollere. Quis enim homo, nisi qui hoc nomine non est dignus (vt alia prætermittamus) dicere audeat, cum cęterorum animalium, tum maxime hominis membrorum compaginem, forte & casu factam: sanc quę ad suacuiusque officia tam sunt copiosè apposita, atque adeo mirabiliter accõmmodata, vti oculi, aures, manus, pedes, & his interiora, os, dentes, guttur, stomachus, tanquã multæ venę, arteriæ, aluique diuersi, quibus alimentum, quo sine viuere nequimus, sumatur teratur, deglutiatur, digeratur, distribuatur, & egeratur. Et in cerebro rete illud, merito mirabile nuncupatum, quod spiritibus colandis artifex natura retexit, quales sensibus visui esse possent. Atqui quis inficiari potuit, aerẽ & reliqua elementa, seminũque & plantarũ tam multa genera, in vsum esse animaliũ, & præsertim hominum, condita vniuersa: figuramque ipsam iumentorum ad vehendum, cum sarcinas, tũ etiam homines ipsos aptissime fuisse creata? Et vt ethnicus ille cecinit nõ sibi, sed nobis nidificare aues, mellificare apes, vellera ferre oues, aratraque boues.

¶Si qui vnquam hæc olim ignorabãt, nimirum si nullum Deum colerent: nam qui modo de his vniuersis, Deum non colit, amat, & veneratur, dabit ille ingratitudinis penas. ¶ Sed vt ad solutionem quarti argumenti reuertamur, respondetur ex distinctione Aristoteles in textu. 49. vbi distinguit ea quæ sunt propter finem in duo: alia enim agunt propter finem, id est, à proposito: & alia tanquam directa ab alio. Possumus tamen in tria membra explicatius distinguere, vt ait. Sanct. Thom. 1. p. quæstio. 59. artic. 1. &. 12. quæstio. 1. &. 6. alia enim agunt propter finem sine aliqua prorsus cognitione finis. vt plantę, & elementa: alia vero cum cognitione finis. Dupliciter tamen, aut cognoscendo finem materialiter, idest, rem particularem, quæ est finis, non cognoscendo rationem finis, neque ordinem mediorum ad finem: & isto modo bruta cognoscunt finem: cognoscunt enim famem & sitim: quam sentiunt: & hordeum quod comedunt, & quam bibunt aquam, non tamen cognoscunt hæc ordinari ad sedandam famem aut sitim, propterea ꝙ imaginatiua bruti non est collatiua vnius ad aliud. Alia sunt quæ agunt propter finem cognoscẽdo formaliter finem & ordinem mediorum ad ipsum. Vt Deus & creaturæ rationales.

Ad. 4. Agere propter fi. tripliciter.

¶Tunc ad formam argumenti respondetur ꝙ insensibilia agunt naturaliter propter finem primo modo: sensibilia vero secundo modo. Sed semper restat argumentum quomodo ignis, aut planta mouetur à suis finibus scilicet, ab igne generando, vel à germinandis fructibus. Respondent communiter nihil aliud esse plantam moueri fructibus quam habere virtutem naturalẽ producendi fructus. Sed certe hoc non satisfacit verbo qđ est agere propter finem: nam ly, propter, dicit quodam modo moueri à fine.

¶Et ideo dicẽdũ est ꝙ quemadmodũ cognoscens albũ dirigit sagittam in album, imprimendo illi impetũ, vel motum

motum ad talem determinatum locum, & ideo album mediate mouendo hominem mouet sagittam: quia virtus impressa est sagittæ ex intentione albi ita quia conditor naturæ Deus ex intentione fructuũ impressit plãtę virtutem germinandi, planta mouetur quodammodo à fructibus, id est, per virtutem sibi impressam ex intentione fructuum. Et ideo opus naturæ, est opus intelligentiæ. Et eodẽ modo ignis quodammodo mouetur ab igne generando.

¶ Quod si contra obijciatur. Natura illa cõuenit ab intrinseco taliter quod non posset Deus facere prunum quin suapte natura esset productiua pruni. Respondetur id esse verum: nihilominus in rei veritate, quãdo res creatæ sunt: conditæ sunt illa intentione. Et philosophi naturales: licet ignorassent creationem mundi, ita tamen explicabant naturas rerum, ac si essent opus intelligentiæ.

¶ Quando diximus hominem agere à proposito monẽdo se in finem, non intelligimus de actionibus naturalibus, sed de moralibus, vt ducere vxorem ad procreandos liberos, emere alimenta, &c. sed tamen actiones naturales vt generationes & nutritiones eodẽ modo fiũt quo in cæteris animalibus.

Bruta quomodo agũt propter finem.

¶ De materia cõfirmationis variæ sunt opiniones quas recitat Paulus Venetus. Alij enim dicunt quod formica congregat grana ex cognitione quadam naturali quã habet futuri euentus, scilicet, ꝙ in hyeme indigebit. Et ita araneus texit telam ex cognitione naturali qua cognoscit telã futuram. Alij dicunt ꝙ ista animalia operantur ex memoria præteriti: vt hirũdo niduli memor quẽ fecerat anno præterito, facit nunc similem.

¶ Sed nihilominus rei veritas est quod eiusmodi animalia nullum prorsus finem futurum cognoscunt: neq; ista operantur ex memoria præteriti. Quando enim diximus bruta cognoscere finem intelligimus, aut de obiecto præsenti (puta quando brutum bibit aquam) aut de fine localiter distante, qui per aliquem sensum percipitur: sicuti vultures olfactu mouentur ad remotissima cadauera: tamen de futuro certe nihil cognoscunt. Et quanuis aliqua animalia bruta habeant memoriam & sint quodammodo prudentia, vt docet Aristote. in principio metaphysic. sicut apes retinent quodammodo in memoria flores quas collegerunt, & vbi collegerant: & bruta habeant ordinem singularem in memoria quod tali loco comederunt: ratione cuius ad stabulum properant nihilominus hirundo non indiget memoria niduli præteriti ad faciendum præsentem: nam hirundo hoc anno nata, quæ nunquam fecit nidum, sine memoria præteriti facit nidum: & ita formica noua congregat grana.

¶ Dicendum ergo quod ista animalia solo instinctu naturali quæ non est cognitio: sed inclinatio (sicut graue inclinatur ad centrum) operantur non cognoscendo quo fine id faciant: sed natura instigante. Imo neque equus quando generat cognoscit futurum filiũ: sed solũ habet sensationẽ præsentem delectationis: nec quando sumit hordeum cognoscit futuram satietatẽ: sed pręsentem famem antequam comedat, & præsentem satietatem comedendo.

¶ Nec solum non cognoscunt finem rei quam faciunt, vt araneus non cognoscit futuram muscam ad quam illaqueandam texit telam: nec vermis bombix cognoscit futurum sericum: aut hirundo, futura oua: sed neque cognoscunt finẽ intrinsecum ipsius rei: vt hirundo non cognoscit quantitatem & figuram rotundam nidi quẽ facit: sed instinctu naturali facit nidum quem postea videt esse rotundum. Quocirca illi quos hic notat Arist. tex. 80. dicentes huiusmodi animalia ex arte operari merito sunt reprehendendi: nam certe si hirundo cognosceret figuram futuram nidi & eius durationem, addisceret vno tempore meliorem nidum facere: vel vna hirundo doctior esset quàm alia.

¶ Vnde ad formam confirmationis respondetur, quod licet huiusmodi animalia non cognoscãt finem, nihilominus natura magistra docta sunt, operari ad modum artis. Imo propterea dictum est, quod ars imitatur naturam. Et ad aliud respondetur quod formicę cognoscũt quidem præsentia grana quæ colligunt: non tamen futuram necessitatem in hyeme: sed natura instigat tantũ colligere quantum erit postea necessarium. Canis vero habere potest memoriam ferę quam antea vidit: nõ tamen illud est necessarium ad indagandum. Nam & si nunquam leporem vidisset, olfactu traheretur vsq; ad leporem.

5. Conclu.

Aliæ sunt conclusiones tres ab ista principali appendices & corollariæ. Prima in text. 88. quæ sit ordine quinta. Monstra sunt peccata naturæ, non potentis ad suum proprium finem peruenire.

Monstra.

Aduersus Empedoclem qui dicebat monstra in prima institutione rerum à casu fuisse facta ex fortuito cõcursu membrorum. Ad cuius intelligentiam notat hic Albertus tracta. 3. capit. 3. quatuor de causis in genere contingere monstra. Aliquando enim fiunt propter penuriam materiæ, aut in toto (vt cum nascitur pigmęns homo) aut in parte: vt cũ nascitur homo truncus aliquo membro. Aliquando ex superabũdanti materia: aut in toto (vt cum nascitur giganteus homo) aut in parte (vt cũ homo nascitur sex digitis.) Tametsi his addere nos possumus, quod nonnunquam quantitas parua, vel magna geniti prouenit ex vehementi, aut exigua virtute agentis non potẽtis totam materiam digerere. Tertio proueniunt ex indebita proportione qualitatum ad materiam, scilicet, caloris aut humidi: ratione cuius nascũtur homines grossi aut exiles.

¶ Et quarto contingunt ex malitia continentis, scilicet matricis. Et ideo nascuntur homines gibbosi, claudi, & nonnunquam bicorpores. Quale monstrum nos ipsi vidimus: hominem scilicet ex cuius ventre appendebat alius homo præter caput: propterea quod panniculus medius duorum vẽtriculorum matricis, in quibus duo erant fœtus, ruptus esset: & ambo fœtus fuerunt cõiuncti. His ergo modis impedita natura particularis ne possit consequi suum finem, prodeunt huiusmodi mõstra.

¶ Vnde ad quintum argumentum principale respondetur, quod mõstra possunt comparari, vel ad causas vniuersales, vel ad causas particulares quæ impediuntur à suo fine, vel ad causas particulares impedientes. Si cõpararentur ad causas impeditas, vt monstrum hominis ad hominem generantem & ad semen, dicuntur quodã modo effectus per accidens: cum quia tales causæ non per se intendunt illa monstra: tum etiam quia raro contingunt. Et ideo dicuntur quodammodo effectus casuales. Ad. 5.

¶ Nõ tñ sunt simpliciter casuales, sicuti effectus fortuitus. Nã in fortuna & casu dicitur fortuna causa accidentalis talis effectꝰ, quia accidit effectui per se intẽto: mõstrum autem non sic; sed potius est defectus finis intẽti. Respectu vero causarum impedimentum particulariũ monstrum posset dici per se intentum: non primo: sed tanquam medium ad suum finem, veluti corruptio aquæ est effectus ignis. Qui certe nõ est per accidẽs (vt quidam

quidam voluat) sed per se intentus tanquam via ad generationem, quam per se primo intendit. Posset etiam dici per accidens, vt causa quæ rupit ventriculum aut quæ fecit exuberantem calorem, non intendebat per se monstrum: sed per accidens sequutum est. Respectu vero causarum vniuersalium dicunt ꝙ est effectus per se: sicut respectu Dei qui per se concurrit ad omnes effectus. Alij dicunt ꝙ causa vniuersalis non intendit monstrum, scilicet, illam deformitatem, mõstrum tamen intendit, scilicet, rem quæ est monstrum. Sed parum refert quomodo loquamur quando de re constat. Hoc enim est certum ꝙ monstrum non est miraculum, postquam fit mediantibus causis secundis. ¶Hinc constat qua de causa non contingunt tot monstrorum genera in plantis quot in animalibus: vt textu. hic. 83. insinuauit Aristot. Nempe ꝙ ad generationem animalis multo plura concurrunt quam ad generationem plãtæ: & vbi plura requiruntur, pluribus etiam modis contingit deficere. Qua etiam ratione plura monstra contingunt in

6. Conclu. hominibus, quàm in brutis. ¶Sexta conclusio, est in. c. 9. tex. 88. Necessarium in rebus naturalibus dicitur de materia. sed tamẽ ratio necessitatis sumitur à fine. Hæc conclusio addita est ab Aristotele, vt in commentis di-

Necessariũ ctum est ad respondendum aduersarijs. Cum enim antiqui dixissent totam causam effectuum naturalium prouenire ex parte materiæ, Arist. vero contra dixisset prouenire ex parte finis, restabat argumentum, quia negare non possumus necessitatem ex parte materiæ. Alia enim est materia oculi (nempe aquea & mollis) alia materia auditus, alia ossis, & alia carnium. Alia inquã non loquẽdo de materia prima, sed de materia physica, quę includit dispositiones. Respõdet ergo Aristo. ꝙ in vnaquaq; re naturali est hæc aut illa materia necessaria: tamen ratio necessitatis est à fine. propterea enim requiritur talis materia oculi, quia talis est accõmoda ad finẽ, scilicet, ad recipiendum species: & talis materia est necessaria in osse propter duritiem: quæ est necessaria vt ossa sint sustentaculũ hominis. Sicut in artificialibus necessaria sunt lapides & ligna, sed ratio materiæ est, quia talis materia requiritur ad cõstructionem domus. Vbi adnotandus est modus loquendi, ꝙ finis non dicitur necessarius: sed mediũ requisitum ad finem: nam necessa-

Ad. 6. riũ idem est quod requisitum. ¶Vnde ad sextũ principale cõceditur ꝙ durities ossis & mollities oculi prouenit à materia, sed tamen ꝙ talia membra habeant diuersas materias physicas, reducendum est in finem tanquam in primam causam, vt modo dicebamus. Et pariter conceditur ꝙ æs igne liquescit, lignum vero inflammatur ratione materię, attamen necessitas materiarum est, quia talis materia requiritur ad finem intrinsecum, puta ad quidditates & naturas talium rerum: & tãdem ad finem extrinsecum, puta ad diuersos vsus hominum.

Corruptio ¶At vero ad postremum membrum argumenti respõdetur, ꝙ corruptio rerum non reducitur de per se ad aliquẽ finem intrinsecũ: quia vt supra text. 23. dixerat Arist. mors & corruptio non est finis rerum: & ideo corruptio nõ reducitur in finem sed in causam materialẽ. Est enim homo mortalis, quia materialis: nihilominus corruptio non est per se primo intenta à natura, sed tanquam medium ad generationem: est enim corruptio vnius alterius generatio. ¶Septima denique & postre- 7. Conclu.

ma conclusio colligitur ex textu. 91. Finis est omnium causarum prima. Ait enim Aristo. ꝙ tam materia quam finis cadunt in considerationem hominis: præcipue tamen finis: eo ꝙ est causa materiæ. Et ita supra insinuauerat tex. 26. scilicet ꝙ finis est prima omnium causa. Sũt Finis, primarum causarum.

qui rationem huius cõclusionis reducant in causas vniuersales propterea ꝙ intelligentiæ & Deus sunt finis omnium corruptibilium: tamen Aristot. non intelligit, nisi de fine particularis generationis. Estque intelligenda conclusio de causis formaliter, scilicet, quando actu causant. Etenim vt in artificialibus, quanuis lapides & artifex præcesserint tempore domum, tamen quãdo artifex molitur ex lapidibus facere domum, primum mouens est finis, scilicet domus facienda: quæ quidem mouet non realiter: sed intentionaliter vt supra dictum est per cognitionẽ. Et eodem modo in naturalibus primũ mouens hirundinem ad faciendum nidum est procreatio prolis: ex cuius intentione, vt diximus impressus est illi instinctus nidificandi. Et tunc congerit materiã: vnde educit formam nidi. Et pariter primum mouẽs equũ ad generationem est procreanda proles. Et ita in reliquis. Vnde vt ordinem causarum colligamus primum mouens est finis, qui mouet agẽs: secundum agẽs quod mutat materiam: & tertium est materia de cuius potentia educitur forma. Atque adeo forma quæ in ratione finis erat primũ mouens per intentionẽ, in ratione formę est vltima causarum ordine executionis. ¶Vnde ad Ad. 7.

septimum principale respondetur ꝙ loquendo naturaliter in via Aristo. sicut res quæ est materia fuit perpetua, ita & finis & formæ & omnes causæ fuerunt perpetuæ quia mundus fuit ab æterno: sed quantum ad rem sufficit, non dicimus ꝙ res quæ est finis materialiter sit prior, quàm res quæ est materia: nam finis est forma ista quę generatur: cum tamen materia sit perpetua: sed loquimur formaliter quòd quando causæ applicantur ad opus, primum mouens est finis, vt modo exponebamus. ¶Ad confirmationem vero respondetur, quòd sicut Deus est prima causa efficiens, ita est vltimus omnium finis. Est enim alpha & o. principium & finis. Sed quando immensæ eius bonitati placuit creare mundum, primum etiam mouens (vt ita more nostro de Deo loquamur) fuit finis, puta etiam bonitas: statuit enim ab eterno mundum creare propter hominem: & hominem propter se: nempe vt eius perpetua societate frueretur.

Finis secundi Physicorum.

Reuerendi Patris, Fratris Dominici Soto Segouienſis, Theologi, ordinis Prædicatorum, ſuper tertium Phyſicorum Ariſtotelis Quæſtiones.

¶In textu.vj.Eius quod potentia,&c.

Quæſtio prima.

¶VTRVM DIFFINITIO motus cum reliquis adiacentibus ſit ab Ariſtotele bene aſsignata.

Vm libro primo & ſecundo de principijs & cauſis entis mobilis dictum ſit, negotium huius tertij libri (vt in commentarijs dicebamus) eſt de motu: qui eſt paſsio mobilis:& de infinito. De motus ergo diffinitione mouetur prima hæc quæſtio. A cuius parte negatiua arguitur primo contra id quod Phi. ante diffinitionem motus tex. 1.præſupponit, videlicet, ꝙ natura, ignorato motu, nequeat cognoſci. Naturam eſſe (vt li.2.tex. 6. idem ipſe aſſerit) eſt per ſe notum, vbi ſubinde ait ridiculum eſſe hoc demonſtrare: ergo cognitio naturæ ab alterius cognitione non pendet. ¶Et confirmatur. Eadé ſunt principia cognoſcendi, quæ ſunt principia eſſendi: vt enim res ſe habet ad eſſe, ita & ad cognoſci. 2.met.tex. 4. ſed natura eſt principiū motus, vt patet ex diffinitione: ergo potius motus cognoſcitur per naturam, quā natura per motū. Alias tractatus de motu anteponēdus fuiſſet tractatui de natura, & per cōſequēs liber hic debuiſſet ſecundum præcedere. ¶Secundo principaliter arguitur contra diffinitionem motus. Motus nō eſt in aliquo certo prædicamento, vt Ph. ipſe præmittit textu.4. ſed vnuſquiſque motus reducitur ad genus ſui termini: vt augmentatio ad quantitaté: alteratio ad qualitaté, &c. vnde infert ꝙ ſicut ens non eſt vniuocū ad omnia prædicamenta, ita nec motus in communi ad motus particulares: id autem quod nō pertinet ad vnum genus, nō habet vnicam diffinitionem: nam tunc genus diffinitionis non eſſet potius vnius prædicaméti quā alterius: ergo motus non diffinitur vnica diffinitione. ¶Tertio principaliter arguitur. Diffinitio illa motus conuenit omni formæ: quoniam omnis forma eſt actus ſubiecti exiſtētis in potentia ad illā, vt forma ſubſtantialis eſt actus materiæ quæ eſt eius potētia. Quinimo ita formaliter diffinitur anima. 2. de anima. text. 6. ſcilicet, eſt actus corporis phyſici organici in potētia vitā habētis: ergo diffinitio motus conuenit alijs à diffinito. Quod ſi dicatur ꝙ motus eſt actus imperfectus ſubiecti carentis perfectione eiuſdem actus, ſequitur tunc ꝙ calor aquæ tepidæ quæ ceſſauit calefieri eſſet motus, ſiquidē eſt actus imperfectus: cōſequēs eſt falſum: cū tūc ſit calida ineſſe quieto. ¶Et confirmatur. Diffinitio tūc motus nō cōuenit generationi quā tā hic Ariſt. cōprehendit ſub generali nomine motus: poſtquam ponit illius exēplū: ergo non conuenit omni cōtēto ſub diffinito. Probatur antecedens: quia forma ſubſtantialis in generatione non introducitur ſucceſsiue. Idque cum non ſit intenſibilis, & remiſsibilis: ſed in inſtanti producitur eo modo quo lib. 1. q. 4. expoſitum eſt, patet cum paleæ introducta ſufficiēti diſpoſitione inflāmātur ergo quā primū eſt aliquid formæ ſubſtantialis in materia, iā eſt in actu cōpleto: & per cōſequēs nō eſt amplius in potentia. ¶Quarto principaliter arguitur. Aut in diffinitiōe diffinitur motus in quātū eſt actio, aut in quātū eſt paſſio: ſi in quantum actio, tunc motus eſt actus potentiæ actiuæ, potētia autem actiua eſt actus perfectus: vnumquodque enim agit in quantum eſt actu, ſicut dictū eſt: ergo potius dicendum eſt quod motus eſt actus procedens ab ente exiſtente in actu, quam actus entis in potentia. Item talis motus videtur ꝙ nō ſit in paſſo, ſed in agēti: nā agens ab actione dicitur agēs: & per cōſequēs actio eſt in agente: tn̄ Ariſt. tex. 17. dicit motū non eſſe in mouente: ſed in mobili. Si vero motus diffiniatur, vt eſt paſsio, tūc reſtabat diffinire motū vt eſt actio: nam ab illo motu qui recipitur in paſſo nō apparet quomodo denominetur agens. ¶Quinto principaliter arguitur contra illam concluſionē quam Ariſt. prætendit. c. 3. ſcilicet, quod agēs & patiēs ſunt idem. Actio eſt propria forma denominās agēs: ſicuti albedo, album: ſed albedo non pōt determinare, niſi illud in quo eſt: ergo actio eſt in agēte, motus aūt eſt in paſſo quod mouetur: ergo non ſunt idem. ¶Et confirmatur. Agens & patiēs debent in omnibus proportionari, præter illud quod producitur in paſſo: ſed in paſſo ſunt tria, ſcilicet ſubiectū & potentia receptiua & paſsio: ergo in agente præter agens & virtutem actiuam, debet eſſe actio. ¶Et ſecundo confirmatur. Actio & paſsio ſunt duo generaliſſima: ergo ſunt primo diuerſa: atque adeo hæc negatiua eſt immediate vera, actio non eſt paſsio, vt habetur, 1. poſte. tex. 31. & per conſequens non ſunt idem. ¶In contrarium eſt authoritas Ariſto. oſtendentis aduerſus antiquos ſuam eſſe optimam diffinitionem motus.

In hac prima quæſtione, textum, vti ſolemus, per cōcluſiones examinabimus. Quæ ſunt numero quinque ſecundum numerū argumentorum. Prima ſtatim textu. 1. Phyſicus habet cōſiderare de motu: quia habet conſiderare de natura: quæ ignorato motu, cognoſci nō pōt, propterea qđ natura diffinitur per motū (vt lib. 2. dictū eſt) & non pōt cognoſci diffinitio ſi eius partes ignorētur. 1. Conclu. ¶Vnde ad primū argumētū reſpōdetur ꝙ tā naturā, quam motū cognoſci, ſtat dupliciter, vno modo quantū ad ſi eſt: alio modo quantū ad quid eſt. Ad primū. Et vtroque modo proportionabiliter cognitio naturæ dependet quo ad nos ex cognitione motus; ſed à priori econuerſo cognitio motus dependet ex cognitione naturæ. Exēpli gratia. Naturam eſſe eſt per ſe notū nobis: nihilominus id nos cognoſcimus, quia per ſe notū eſt motum eſſe. Vnde loco citato lib. 2. ppterea dixit, quod eſſet ridiculū demonſtrare naturā eſſe, quia natura eſt principiū motus, & ad ſenſum eſt p ſe notum res moueri: quod aūt per experientiam cognoſcimus, nō indiget demonſtratione. Sicut ignem eſſe calidum

dicitur per se notum, quia experiētia cognoscitur per calefactionem. Eodem modo cognitio naturæ quo ad quid est dependet ex simili cognitione motus: eo quòd quid sit natura, diffinitur per motum. Vnde nisi cognoscamus quid est motus, non possumus cognoscere quid est natura. Velut fieri nequit, vt cognoscatur distincte quid est homo, antequam cognoscatur quid est animal. Et hoc est quod hic affirmat Aristotel. Possumus tamen cognoscere naturam esse antequam diffinitiue cognoscamus quid est motus: quia illud est per se notum: hoc vero tractatur in hoc libro.

¶ Ad confirmationem respōdetur quòd à priori & propter causam cognitio motus dependet ex cognitione naturæ: sed tamen quo ad nos, econuerso quantum ad si est (vt modo dicebamus.) At quantum ad quod quid est, prius debuit cōstitui diffinitio naturæ quæ est principium motus, tanquam diffinitio subiecti de quo tractat physicus: & deinde videre diffinitionē motus quæ ponitur in diffinitione naturæ. Quam ob rem debitus fuit ordo vt materia secundi libri præcederet materiā tertij. Sicut scientia de homine prius debet statuere diffinitionem hominis, deinde inquirere diffinitionē animalis, quæ requiritur ad eius distinctam cognitionem.

¶ Quid si quis arguat posse cognosci quid sit natura absque hoc quod cognoscatur quid sit motus: quia potest cognosci quid est causa, absque hoc quòd cognoscatur qui est effectus: sicuti potest quis cognoscere quid est terram interponi inter solem & lunam: non cognoscendo quid est eclipsis: nempe si non cognoscat lunam recipere lumen à sole. Respondetur quòd quando causa non diffinitur formaliter in ratione causæ potest quidem cognosci quid est, ignoratis effectibus illius, vti cognoscere possumus quid est equus non cognoscēdo quidditatiue omnes eius effectus: tamē natura diffinitur formaliter in ratione causæ: & ideo in sua diffinitione ponitur eius effectus, puta quòd sit principiū motus: & per cōsequens perfecte non cognoscitur ignorato quid est motus.

2. Conclu. Secunda conclusio est in textu quarto. Motus non est præter res ad quas est motus, idest ad eadem prædicamenta pertinet motus in quibus sunt formæ acquisitę per motum. Cuius ratio (vt illic dicebamus) quia motus nihil est nisi acquisitio formæ: vnde sicut materia reductiue ponitur in prædicamento substantiæ, quia est pars substantiæ & quid imperfectum in illo genere, ita augmētatio ponitur in prædicamento quantitatis, quanta via ad quantitatem: & alteratio in prædicamento qualitatis, &c. ¶ Sed circa materiam secundi argumenti principalis & ad cognoscendum rationem motus est hic attente notādum, cum Commentatore tex. 4. & S. Tho. lecti. 5. ꝙ motus dicit duo scilicet formā eamque in fieri quæ nondum peruenit ad terminum. Et hoc modo non habet peculiare prædicamentum: sed reductiue ponitur in prædicamento illius formæ: vt cum aqua quæ calefit, attingit. v.g. ad calorē vt quatuor, sicut calor vt quatuor est in prædicamento qualitatis tanquam quid imperfectum quod non facit perfecte calidum, ita calefactio materialiter est in eodem prædicamento. Alio modo accipitur formaliter, vt dicit viam & acquisitionem cōtinuā eiusdem formæ. Et isto modo habet peculiare prædicamentū, nam si consideretur vt procedens à causa efficiente est in prædicamento actionis, si autem considere tur vt recipitur in passo: quod tali forma mouetur, est in prędicamento passionis. Et idem proportionabiliter dicatur de cæteris generibus motuum. ¶ Vnde ad formam argumenti respondetur ꝙ non diffinitur hic materialiter pro formis quæ acquiruntur, nam illo modo motus non est vniuocus, sicut nec ens ad. 10. prædicamenta: sed diffinitur formaliter, vt pertinet ad prædicamenta actionis, vel passionis: nempe vt dicit acquisitionem continuam formæ: quæ quidem ratio est communis & vniuoca omni generi motus. Vt enim res successiue acquirit qualitatem, ita & quantitatem, & vbi. Nam de forma substantiali alia est ratio.

Ad secūdū Motus formaliter.

¶ Quod si quis percontetur quomodo ista acquisitio distingatur à forma quæ acquiritur vel à subiecto, quod illam acquirit, expectet solutionem vsque ad quęstionem sequentem: hęc enim interrogatio petit an motus distinguatur à mobili: acquisitio enim illa est motus. Interim tamen dicimus quod acquisitio illa & fluxus formæ non est res tertia distincta à subiectio & forma: sed fluxus dicit formam illam in ordine considera tam, & ad terminum à quo & ad terminum ad quē pro vt, scilicet, est continuus & non intercisus processus ab vno ad aliud. Et hoc est quod ait S. Thom. lect. 5. scilicet, quod motus non completur solum per id quod est in rerum natura: sed per id quod ratio apprehendit. De hoc tamen latius. q. sequenti.

3. Conclu. Diffinitio motus. Tertia cōclusio est diffinitio motus text. 6. scilicet. Motus est actus entis in potentia secundum quod in potentia. Et quanuis eam satis illic exposuimus, nihilominus pro solutione tertij argumenti, notandum est primo, quod potentia vno modo accipitur actiue: quæ non est ad propositum nisi quatenus motus est effectus mouentis. Alio modo accipitur passiue pro possibilitate physica, siue ad esse substantiale, siue ad aliquod esse accidentale. Et hæc rursus accipitur dupliciter, scilicet, absolute, vt dicat ordinem subiecti ad formam: seu ad esse per formam, siue actu habeat illam, siue non. Et isto modo materia nunc mea est in potentia ad meam formā quia est suapte natura subiectum eius: & ego eadem ratione sum in potentia ad omnia accidentia quæ habeo. Et hoc modo non accipitur potentia in diffinitione motus: sed tertio modo, vt scilicet, potētia dicat aptitudinem in subiecto simul cū priuatione formæ: vt corpus quod est frigidum est in potentia, vt sit calidum: & puer est in potētia vt sit vir, & graue quod est sursum est in potentia vt sit deorsum: & semen est in potētia vt sit arbor vel animal. Et hoc modo accipitur potentia in diffinitione motus. ¶ Secūdo notandum est, vt illic dicebamus, ꝙ cū motus nō sit nisi quandiu res mouetur (neque enim aqua quādo est in pura potētia ad calorem, antequam per calorem sit aliquo modo in actu, neq; rursus postquā est in cōpleto actu caloris mouetur) duo requiruntur ad rationem motus, scilicet, ordo à pura potētia in actū cōpletū, vt, scilicet, inceperit & nōdū peruenerit ad terminū, & rursus continuitas. Si enim postquā aqua acquisiuit aliquē gradū caloris cesset alterari, ille gradus acquisitus non erit amplius motus. Quod Aristot. tex. statim. 1. admonuit, dicēs, motū esse de genere continuorū: & tex. 20. dicens, esse actum non intercisum. Est ergo motus actus imperfectus habens respectū duplicē, scilicet, & ad terminū à quo qui est pura potentia, & ad terminū ad quē qui est cōpleust actus. Et ideo motus est actus entis in potentia, idest, actus subiecti, qđ nō est in pura potētia: sed iam habet aliquid de actu, est tamen semper in aliqua potentia, qui nondum peruenit ad completū actū, vt patet in aqua cū calefit, & in animali cū augetur, vel localiter

localiter mouetur. ¶ In quantū est in potentia: quia forma substātialis aquæ, & frigiditas in esse quieto est quidem actus entis in potentia. s. aquæ, quæ est in potentia ad calorem: at quia non est actus entis in quātum est in tali potentia non est motus. Pariter forma substantialis eris, licet sit actus entis in potētia ad statuam, nō tamen est motus: quia nō est actus illius in quantum est in tali potentia. Nec rursus forma statuæ erit motus: quia tūc iam subiectum desinit esse in potentia ad illam. ¶ Sed ait quispiam saltem calor vt vnum in aqua tepida cessante calefactione per nullam particulam excluditur à ratione motus: cum tamen non sit motus. ¶ Propterea aliqui dicunt addendum in diffinitione q̄ sit actus continuus. Censeo tamen non esse necessarium, postquam Aristo. id non apposuit: sed satis excluditur per illā particulam, secundum q̄ in potentia, nam ille calor remissus non est actus aquæ in quātum est in potentia ad aliū calorem, sed in quātum informat aquam & denominat taliter calidam. Igitur (secundum quod in potentia) accipitur formaliter, in hoc sensu, quod sit actus entis tendentis à potentia in actum quasi in via. Et per hæc responsum est ad tertium argumentum principale. Neq; enim forma substantialis aut calor remissus habet ratioñē motus. Anima enim est actus corporis physici in potentia vitam habentis, secundo modo accepta potentia vt non dicat priuationem. ¶ Confirmationi vero conceditur conclusio quam intendit. s. quod generatio nō est proprie motus: siquidem forma substantialis esse nō potest actus entis in potentia ad vlteriorem gradū: cum non sit intensibilis, sed tota simul introducatur per primum sui esse. Et ideo in eodem instanti quo est actus, cōplet totam potentiam subiecti, vt amplius non sit in potentia: licet successiue extendatur per subiectum, vt qñ lignum subiectiue inflāmatur: vel si forte anima prius informat aliquam partem corporis, puta cor, quam totum. Hoc tamen non est ad propositum: quia illa particula in qua est forma non est amplius in potētia: sed de per accidens est quod eadem forma extendatur per aliam partem subiecti. Et ideo aliqui dicunt quod accepit hic Arist. generationem, vt comprehenderet alterationem. Non tamen est id verisimile: quandoquidem distincta posuit exempla alterationis & generationis. Et ideo dicēdum est q̄ posuit exēplum de generatione: nō q̄ sit proprie motus, vt in lib. 5. hac eadem ratione ipse docet: sed quia est mutatio quædam quæ est terminus alterationis: nam motus & digestio seminis terminatur ad introductionem formę substantialis: quæ facta dispositione, in instanti introducitur.

Ad.3. (margin)

Generatio non est motus. (margin)

4. Conclu. Quarta conclusio est in text. 17. de subiecto motus. s. motus est in mobili: quam dicunt esse diffinitionem materialem. s. motus est actus mobilis in quātum mobile. Hanc probat Ph. eo quod motus est per se actus mobilis: sicut albedo est forma albi: licet per accidens contingat q̄ agens sit etiam mobile, eo quod repatitur: & per consequens, q̄ aliquis etiam motus sit in agente, non inquantū est agens, sed in quātum est patiens: vt in commento latius explicuimus. ¶ Vnde ad quartū argumentū respōdetur q̄ motus diffinitur abstrahēdo ab actione & passione: & ideo illa diffinitio cōuenit motui, siue cōsideretur in quantū actio, siue in quantum passio. Id quod Ph. text. 23. expresse docet, dicēs, q̄ sicut est duplex potētia actiua & passiua, ita dupliciter potest intelligi diffinitio motus. Quod hic est animaduertenuū: nam calefactio aquæ ab igne conside rata in quantum actio, est etiā actus entis (puta ignis) existentis in potentia actiua: idest: exercētis talem potentiam. Nihilominus in toto cap. 2. explicatur diffinitio de motu in quantum est passio, vt in cōmentis & hic modo dicebamus. Quapropter non opus fuit dare duas diffinitiones actionis & passionis. Neque opus est q̄ actus proprius agentis sit subiectiue in ipso agente: licet aliquando id per accidens contingat in actionibus immanentibus, vbi idem est agens & patiens, videlicet, in cognitionibus quæ recipiuntur in potentijs cognoscitiuis: & in frigiditate aquę tepidę reducentis se ad frigiditatem: & in nutritione viuentium. Enimuero agens denominatur ab extrinseco, scilicet, ab actu quem producit in passo. Sicut pater à filio & simile à suo simili: hæc enim est propria differentia inter agens & passum. Imo hoc nomina ipsa prę se ferūt vt. s. motus qui procedit ab agente recipiatur in passo, à quo & agens denominatur extrinsece agere: & passum, intrinsece pati: vt iam modo euidentius patebit.

Ad.4. (margin)

Artic. 2. 5. Conclu. Quinta & postrema conclusio est quam Aristot. tractat toto capit. 3. atque adeo in text. 22. concludit Actio & passio sunt idem motus: nihilominus inter se formaliter differunt, vt videlicet identice actio sit eadem res quæ est passio, puta idem motus formaliter tamen falsa sit hæc prædicatio, actio est passio. De qua conclusione sit secūdus articulus huius quęstionis. Exempli gratia cum ignis calefacit aquam, idē calor qui successiue recipitur in aqua, est passio qua aqua patitur: & est actio: qua ignis agit: quia vero alia ratione est actio, scilicet: quia procedit ab agente, alia vero est passio, puta quia afficit aquā, hæc formaliter est falsa, actio est passio. Sunt enim duę rationes primo diuersę pertinentes ad diuersa prædicamēta: atque adeo differunt genere. Et doctrina hæc Aristotel. perspicua est & facillima, nisi opinionum contentione obtenebrata fuisset.

Actio & passio. (margin)

Illi enim quibus negotium est in istis relationibus anxie perscrutari, quid senserit Herueus: quid ve Burlifer aut Burleus, sexcentas opiniones, distinctiones, & conclusiones cumulant. Disputant enim vtrū actio vel passio supponat solum pro motu, scilicet, pro calore, qui acquiritur, an vero solum pro relationibus diuersis, an pro aggregato ex motu & relatione: an pro fluxu caloris, qui distinguitur à calore, & relatione & vtrum relatio actio sit distincta ab agēte formaliter in illo existēs & vtrum præter relationem, qua ignis dicitur agere, & calorem qui est virtus calefaciendi, sit alia entitas absoluta quæ sit actio agentis. Et quid de hoc sentiat Sanct. Tho. Scotus vel nominales. Hæc vero minoris sunt momēti, quam vt tantum negotium nobis facessant. Quod tamen (ni fallor) certissimum est, consistit in his subiectis propositionibus.

Prima. Actio aut passio non supponunt in recto pro relatione, sed pro motu ipso, quicquid illud sit de quo mouetur quæstio sequēs. vt si. v. g. teneamus motum caloris esse calorem qui acquiritur, ille est actio est passio, hoc expresse asserit Ari. tex. 22. dicens q̄ tam actio, quam passio est motus. Et secundo id manifeste probatur: nam actio & passio sunt distincta prædicamenta à prædicamento relationis, ergo non supponunt pro relatione, sed pro fundamento proximo relationis. 1. Conclu.

Secunda conclusio. Actio supponit pro motu connotando relationem ab agente, puta quòd procedat ab illo, sicuti & passio supponit pro eodem connotan do rela 2. Conclu.

do relationem ad passum.s.ꝗ afficiat ipsum.

3. Conclu. ¶Hinc sequitur tertia. Actio & passio nō sunt relatiua secundum esse, sed solum secundum dici. Quos terminos in prędicamento relationis.q.1. exposuimus. Relatiuum enim secundum esse est nomen illud quod imponitur ad significandum solam habitudinem vnius ad aliud, sicut simile quod non significat de formali albedinem meā, aut alterius: sed solam habitudinem, quæ est esse ad aliud: relatiuum vero secundum dici est illud qđ impositum est ad significandum rem aliquam absolutā quæ tamen explicari non potest, nisi per respectum: ad aliud quæ dicuntur dialectice nomina potius respectiua quam relatiua, vt scientia quæ significat qualitatem quæ est adequata cognitio obiecti. Eodem modo actio & passio non significant de formali relationem, sed qualitatem. aut quemcunque alium motum quæ est vera res absoluta: licet rationes illæ differentes actionis & passionis explicari non possunt, nisi in ordine ad agens & passum. Et ideo faciunt prædicamēta distincta à prædicamento relationis: nam in prædicamento relationis ponuntur habitudines quæ nullum habent esse, nisi esse ad aliud: hic autem ponuntur motus qui solam denominationem extrinsecam habent ab alio: passum enim denominatur ab agente & agens à passo. Non nego quin actio & passio importent relationes: sed dico ꝗ formaliter non significant, nisi agere & pati quicquid illud sit, etiam si non essent relationes: simile autem solam relationem formaliter significat cuius: hoc ipsum quod est esse ad aliud.

4. Conclu. ¶Quarta propositio. Iste relationes non sunt res distinctæ à subiectis quæ denominant: sed solū sunt quedam denominationes ab intrinseco. vt in igne nulla est relatio distincta à qua dicatur agens: sed denominatur agens à motu quo mouet aquam. Hoc credo me satis manifestasse in prædicamento relationis quæstio.2. quia intelligere non possum propterea quod ignis calefaciat aquam, quæ entitas in illo resultet. Et prę terea licet talis entitas fingeretur, dubitare nequeo (quicquid totus mūdus mihi diceret) quominus posset Deus igne calefaciente aquam talem entitatis productionē impedire: & tunc eque bene calefacere aquā sine illa: & per cōsequens superfluit. Et hæc est manifestissima doctrina. S. Thom. vt illic ostēdimus & ex lectione hic quinta facile constat.

¶Vbi expresse ait ꝗ passum extrinsece denominatur ab agente: & agens à passo. Et paulo inferius dicit ꝗ hæc duo prædicamenta differunt eo ꝗ licet vnus sit motus tamen ab illo res denominatur diuersis denominationibus exterioribus, scilicet agens à passo & passum ab agēte. Quod si aliquando dixerit. S. Thom. actionem esse in agente, intelligitur ꝗ denominatio est in agente: sed

5. Conclu. tamen forma qua denominatur est in passo. ¶Quinta propositio. In agente nihil aliud est quam agens ipsum & virtus agendi. Hanc conclusionem addiderim propter aliquos Thomistas qui putant in igni verbigratia quando calefacit, præter formam substantialem & calorem, qui est virtus calefaciendi, esse adhuc nescio quam entitatem absolutam quæ est productio actiua caloris. quæ est fundamētum relationis agentis. Quam opinionem videtur impugnare Scotus. 4. distinct. 17. quæst. 1. Et quicquid sit de eius argumentis, existimo certe nihil esse prorsus in igne præter formam & calorem quo calefacit. Primo, quia Aristoteles. hic expresse disputat vtrum actio sit in agente: & respondet quod non: nisi in passo. Neque aliam prorsus actionem ponit à qua agēs denominetur præter motum qui est in passo ab agente. Et quando Aristote. &. Sanct. Thom. contrarium dicerent. persuadere mihi certe non possent, quòd quando ignis calefacit aquā, aliqua entitas producitur in igne nam cum ignis nihil prorsus producat quam calorem in aere contiguo circunstante, non video vnde produceretur talis entitas in agente. Vnde quando. Sanct. Tho. 1.p. quæstio. 54. articul. 3. ait operationem esse actum potentie operatiue, non vult dicere talem actum distingui ab agente & eius virtute: sed quòd illa est perfectio & proprius finis potētiæ operatiue: sicuti actus edificatoris est edificare: non tamen quòd edificare sit alia entitas quam domum facere. Nec certe productio conceptus, quam vocant alij actum intelligendi, si accipiatur passiue, est aliud quā ipsa notitia: & si actiue, aliud quā intellectus. Sed de hoc alias. Et reuera in his hactenus verū habet nominalium opinio. Nō ignoro Thomistas plerosque perscrutari authoritates Sanct. Tho. quibus entitates istas multiplicent: nihil aliud profecto facientes, quam grauissimum philosophum obscurum atq; adeo inuisum reddere: ego tamen certus sum. S. Thom: non multiplicasse huiusmodi relationes, aut entitates ad sensum istorum & quando contrarium in illo reperirem, aut exponerem aut nihil crederem eius honori & authoritati obuiari, si in rebus his minimis communem potius modum concipiendi amplecterer.

¶Est nihilominus sexta propositio (in qua profecto multi ex nominalibus indigne negant expressam doctrinā Aristote. in hoc textu. 22.) Actio & passio sunt primo diuersa: atque adeo formaliter hęc est falsa, actio est passio licet hæc si vera, actio est eadem res quæ est passio. 6. Conclu.
Probatur, quia propositio in sensu formali non solū denotat quòd res significata per prædicatum sit res significata per subiectū, sed ꝗ sint idem secundum eandē rationem: & quādo prædicantur in abstracto significant, ꝗ ratio vnius sit ratio alterius, aut saltem ꝗ ratio prædicati includatur in subiecto, vt humanitas est animalitas. Et certe conclusio hæc non solum est Aristo. sed vniuersali modo loquendi est receptissima. Quis enim dicat ꝗ actio est passio: cum sint res adeo diuerse, vt etiam sint opposite: aut ꝗ agere est pati, nempe ꝗ comburere est comburi, aut verberare est verberari, &c. Reuera si idioma hoc discitur in scholis, satius esset nunquā scholas videre.

¶Quintum igitur argumentum principale est Scoti, qđ cum alijs quam plurimis refert Capreó. 2. sent. d. 13. q. 1. & alibi frequentissime, ad probandū nomine Scoti ꝗ actio sit entitas existens in agente ab eo distincta, nihilominus profecto sentētia Arist. est hic in contrariū. Ex cuius mente respondetur ad argumentum negando ꝗ actio sit forma intrinseca agentis, sicut albedo albi, imo contrarium ex professo vult hic docere Arist. scilicet, ꝗ agens denominatur agens ab extrinseco, scilicet, quia aliquem effectum producit vel in se (si sit actio immanens) vel in alio, si sit actio transiens. Vnde ad cōfirmationem negatur, ꝗ sicut passio est in passo, ita actio debet esse in agente, imo ab eodem motu qui recipitur in passo denominatur & agens agere & patiens pati, vt in solutione superioris argumenti dicebamus. Ad secundam verò confirmationē conceditur ꝗ actio & passio sunt primo diuersa & illa est immediate falsa, actio est passio, nihilominus negatur inde sequi, ꝗ sint duę entitates, aut absolute, aut respectiue realiter distincte à motu, sed sunt duæ rationes eiusdem motus, quæ solum per operationem intellectus distinguntur, vt idē motus consideratus in ordine ad agens, sit actio, & cōsideratus in ordine ad patiens sit passio.

¶Sed imminet hic statim nobis argumentum duplex.

plex, primum à realibus & alterum à nominalibus. Primum est hoc quo Scotus frequenter vtitur. Seclusa quacunque operatione intellectus motus est actio & motus est passio: ergo actio & passio seclusa operatione intellectus distinguuntur.

¶Negatur tamen hæc consequentia quod maxime notandum est in via Aristotelis, & S. Thomæ & in rei veritate. Non enim sequitur actio est, & passio est, seclusa operatione intellectus: ergo distinguuntur seclusa operatione intellectus. Enimuero seclusa operatione intellectus motus est ab agente & est in passo: non tamé iste sunt rationes distinctæ: nisi per operationem intellectus comparatis ad diuersa. Et ideo sunt quidem relationes reales: sed sola ratione inter se & à motu distinctæ. Et hęc dicitur ratio ratiocinata propterea quod inuenit fundamentum distinctionis in re. Et hoc sufficit vt seclusa operatione intellectus hæc sit falsa, actio est passio, qua scilicet seclusa operatione intellectus obiectiuè & fundamentaliter est illic facere & pati quæ intellectus ratione distinguit. Et si nominales hæc vellent animaduertere censeo facile conuenirent cùm S. Tho. quia in re certe conueniunt.

Ratio ratiocinata.

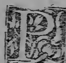
¶Alterum vero argumentum est à nominalibus. Sequitur ex ista doctrina Aristote. quod idem omnino miraculum, quod in diuinis fides catholica confitetur, asseritur quoque in creaturis, illic enim sola fides cogit nos negare hanc consequentiam, hæc singularissima essentia est pater, & eadem essentia est filius: ergo pater est filius, & tamen similem consequentiam negat hic Aristo. scilicet hic motus est actio, & hic motus est passio: ergo actio est passio. Respondetur tamen vt quæstion. 2. de quantitate respondimus, quod licet sit nonnulla similitudo, est nihilominus latissima differentia: nam hic solum negamus consequentiam propter differentiam rationis & diuersum modũ significandi terminorum in abstracto: illic vero negatur consequentia propterea ꝙ duæ personæ realiter & formaliter sunt vna res & etiã realiter & formaliter sunt plures res. Itaque hæc propositio Actio est passio, est falsa non propterea quod sunt duæ res, sed duæ rationes: illa vero pater est filius, propterea ꝙ sunt duæ res, idest, duæ personæ vnde iste præmisse motus est actio & motus est passio, equiualent vni de omni: nam quicquid est motus est actio: illic vero non quicquid est essentia est pater. Quare hic committitur defectus appellationis ac si argueretur, motus est actio & motus est passio: ergo actio in quãtum actio est passio. Et ideo sic concludendum est, actio est res quæ est passio, id solum fit ne varietur appellatio: in diuinis vero arguitur ex puris particularibus. Vnde consequẽtia bona est, quicquid est essentia diuina est pater, quicquid est essentia est filius: ergo pater est filius, & præmisse sunt falsæ: hic vero quãuis dicas quicquid est motus est actio quicquid est motus est passio: ergo actio est passio, nó sequitur propter defectum appellationis. Et hoc est accurate memoriæ commendandũ aduersus nonnullos qui existimant similem esse hanc consequentiam illi quæ fit in diuinis.

¶Sequitur statim. q. 2. super text. 4. præcedentem.

In text præcedenti. iiij. Non est autem motus præter res.

Quæstio secunda.

VTRVM MOTVS SIT RES distincta & à mobili & à forma seu termino.

PRo parte affirmatiua arguitur primo. Si motus non distingueretur à mobili, tunc motus alterationis, vel esset qualitas (puta calor, aut frigus) aut subiectũ ꝙ quod alteratur: & motus augmẽtationis esset quantitas vel subiectum: & motus localis esset vel spacium quod transitur, vel mobile transiens, vel vbi. Sed hæc omnia sunt falsa, nam hæc, scilicet, substantia. quantitas, qualitas: vbi, sunt diuersa prædicamenta ab actione & passione in quibus ponitur motus: & per consequens sunt primo diuersa, vt habetur. 10. meta. tex. 12. atque adeo iste negatiue sunt immediate vere, substantia non est motus, qualitas nó est motus, quantitas non est motus, vt habetur. 1. post tex. 32. ergo motus est res distincta à rebus aliorum prædicamentum.

¶Et confirmatur. Res diuersorum prædicamentorum differunt genere: nam idem differre genere: & differre prædicamento, vt habetur. 5. metaphy. tex. 12. sed quæcunque differunt genere, differunt numero, vt ibidem subiungitur, motus autem, substantia, qualitas, &c. differunt prædicamento, & per consequens numero.

¶Et secundo id confirmatur. Quæcunque sic se habẽt, vt possit vno destructo alterum manere, distinguntur realiter: motus & substantia & qualitas & vbi ita se habent, vt possit manere aqua cum calore, cessante motu, & homo sub hoc vbi, id est, in hoc loco, cessante motu locali: ergo tam motus alterationis quam localis distinguitur realiter & à qualitate & ab vbi & ab spatio.

¶Secundo principaliter arguitur. Motus est ens successiuum cuius partibus repugnat esse simul, ratione cuius Aristotel. 6. huius text. 29. ait motum non posse esse in instanti, substantia vero, quantitas, qualitas, & vbi, habent partes permanentes, obidque possũt esse in instanti: qua etiam de causa motus incipit esse per vltimum non esse, substantia vero per primum sui esse.

¶Et confir. Partes substantiæ & omnium accidentium quæ sunt in illa vniuntur per quantitatem: partes vero motus: vt. 5. & 6. huius latius patebit, continuantur per mutata esse: quia sicut de tempore nihil habemus, nisi instans præsens, quod dicitur nunc ita de motu nihil aliud potest esse præsens, nisi mutatum esse quod durat per instans, ergo motus distinguitur à mobili & à forma vel vbi quæ acquiritur per motum.

¶Item tertio arguitur authoritatibus multis Aristote. Ait enim hic quod motus est actus entis in potẽtia: per quod distinguitur à qualitate acquisita, quæ est actus entis existentis iam in actu sub illa, & text. 16. dicit ꝙ motus est in mobili: quæ quidem locutio transitiua denotat distinctionem, & tamen in eo quod mouetur localiter non potest dici ꝙ spacium sit in mobili, ergo motus est aliqua entitas existens in re quæ mouetur. Et. 7. meta. text. 5. ait quod ad qualitatem & quantitatem est per se motus, sed ad motum non est motus, quod est dicere qualitas acquiritur per motum, motus autem non acquiritur per motum. vnde expresse infert illic Commenta: quod motus ad albedinem non est albedo, sed albificatio. Et. 2. de anima. text. 133. ponit quinque sensibilia communia, quæ sunt magnitudo & figura numerus motus & quies. ¶Et postremo hæc omnia confirmãtur ex communi modo loquendi. Concedimus enim vt modo dicebamus ꝙ calor acquiritur per motum, nó tamen per caloré, & locus vel vbi acquiritur per motũ localé, non tamen per locum vel vbi. Item concedimus ꝙ motus est via, calor vero terminus, & ꝙ motus est causa calo-

ſa caloris,non tamen calor eſt cauſa motus:& quod motus eſt velox vel tardus,ſubſtantia vero, vel qualitas, vel vbi non eſt velox aut tardum:quæ omnia non poſſent ſaluari, niſi poſito quod motus diſtingueretur à mobili. ¶Item alias concedendum eſſet ꝙ motus circularis eſſet motus rectus:& vniformis eſt difformis, vt ſi aliquis globus ab alto caderet & ſimul cadens moueretur circulariter vniformiter,tunc idem globus eſſet motus circularis vniformis,& rectus difformis:quia ille caſus velocior eſt in fine quam in principio. Quin etiam ſequeretur quod motus contrarij eſſent omnino idem ſcilicet,quod calefactio eſſet frigefactio:& augmentatio eſſet diminutio: nam ſi calefactio non eſt res diſtincta à calore qui acquiritur:pariter frigefactio quæ eſt remiſsio caloris non diſtingueretur ab ipſo calore : & ſic idem calor erit modo intenſio modo remiſsio: modo calefactio,modo frigefactio.Et ſimili ratione eadem quantitas quando acquiritur erit augmentatio,& quãdo deperditur erit diminutio, & eadem ſagitta ſurſum proiecta quando aſcendit erit aſcenſus,& quando cadit erit deſcenſus.Multa alia id genus poſſent his adiungi: ſed per hæc facile erit reliqua diſſoluere.

¶In contrarium eſt authoritas Ariſto.in textu præſenti quarto,vbi ait quod motus nõ eſt præter res ad quas eſt motus.Vbi videtur dicere quod motus alterationis non diſtinguitur à qualitate acquiſita , nec motus augmentationis à quantitate,nec motus localis à re quæ eſt vbi.

Quæſtionem hanc, quanuis metaphyſica ſit,excuſare hic nequimus : tum quia vſu iam recepta eſt: tum etiam quia non poſſumus plene intelligere diffinitionem motus,niſi cognito quænam entitas ſit.Præmiſimus vero aliam licet hæc ſit ſuper textu.4.prior vero ſuper.6. quia conueniebat à diffinitione motus proficiſci. Et quanuis fere doctores diſtinctas quæſtiones moueant de motu locali & motu alterationis,exiſtimo tamen non adeo differre, quin melius ſub vna terminentur. Tametſi de motu locali nonnulla ſit maior difficultas.Obidque in.1.artic.tractabitur quæſtio de motu alterationis,vbi res eſt euidentior:deinde in articu.2.extendemus ad motum localem ſermonem. ¶Primum autem operæpretium eſt ſenſum quæſtionis intelligere. Dum aqua calefit,præter calorẽ qui acquiritur, & relationes ſeu reſpectus actionis & paſsionis, eſt qualitatis acquiſitio:nam motus(vt quæſt.1.dicebamus)eſt fluxus & tendentia formæ à potẽtia ad actum. Vnde actualis illa acquiſitio qualitatis,quicquid illud ſit , eſt motus,quoniam motus alterationis eſt alteratio. alteratio vero eſt acquiſitio qualitatis quæ eſt in paſſo. De hac diſputatur vtrum ſit tertia entitas diſtincta ab aqua & calore:an vero ſit aqua ipſa,aut calor. Proportionabiliter de motu augmentationis quæritur, vtrum ſit res ipſa,quæ augetur : an quantitas quæ in fieri acquiritur:an potius tertia entitas. Et in motu locali ſuo modo. In motu enim locali ſubiectum quod mouetur non acquirit nouam formam intrinſecam quæ ſit terminus motus,puta qualitatem, aut quantitatem:ſed quemadmodum alteratio eſt illa actualis acquiſitio ſucceſsiua intẽſionis qualitatis,ſcilicet,qua ſemper eſt ſub maiori:& maiori gradu,ita motus localis eſt actualis & ſucceſsiua acquiſitio locorum,vt in quolibet inſtanti ſit in alio loco quam immediate antea fuerat : & immediate poſtea erit.Et ideo illic eſt maior difficultas,vtrum, ſcilicet,motus ſit ſpatium:per quod mobile mouetur : an ſucceſsio illorum vbique ſunt reſpectus, aut aliqua entitas abſoluta.Suo modo erit ſermo de generatione quãuis non ſit motus,ſed mutatio. De hac.q. Albertus hic tractatu.1.c.3. plures,refert opiniones, quam opus ſit huc adducere.Tres ſatis eſt recitare,quibus rem aperiamus.Vna fuit antiqua:quam ſequitur Pau.Venet. ſcilicet,quod motus alterationis eſt fluxus quidam realiter diſtinctus ab ipſa qualitate quæ acquiritur, vt calefactio eſt fluxus,& via qua acquiritur calor. Et iſti dicũt quod motus eſt entitas abſoluta.¶Secunda opinio eſt quod eſt quædam relatio realis qualitatis ipſius ad eius terminum:quæ eſt habitudo tendentis in finem.Et hęc eſt fere opinio realium , & præſertim Thomiſtarum. Ocham lib.2.queſt.9.& Gregorij eadem.d.1. quæſt.4. quos nominales ſequuntur dicũt:quod eſt ipſamet forma abſoluta,puta calor qui acquiritur.Fiunt vtrinque innumera argumenta : quæ moleſtiſsimum eſſet referre,& difficillimum intelligere.

Reſpõdetur ergo ad quæſtionem 1.Concluſ. tribus concluſionibus de motu alterationis & augmentationis. ¶Prima. Motus (formaliter loquendo) eſt fluxus : ſiue ſit alterationis , ſiue augmentationis,ſiue localis. Hæc concluſio vt certiſsima ſupponenda eſt in omni opinione , quippe quæ manifeſte elicitur ex diffinitione motus.Illis enim verbis,motus eſt actus in potentia,nihil aliud voluit exprimere Ariſtote.vt quæſtio.1.dicebamus, quam quod motus eſt fluxus quidã continuus formæ,procedentis à pura potentia in completum actum. Idem patet ex communi modo concipiẽdi.Nam motus eſt via quædam qua acquiritur forma vel locus,Et ita Comment.& omnes Philoſophi frequẽter dicunt motum eſſe viam.¶Hinc ſequitur,vt quęcũque opinio teneatur,nulla tamen negare debeat motũ formaliter loquendo eſſe ens ſucceſsiuum: quemadmodum & tempus. Nam motus conſiſtit in fieri & acquiri. Itaque motus ſemper dicit reſpectum ad præteritũ & futurum , vt qualitatem intendi eſt nunc eſſe in maiori gradu,quam immediate ante hac & in minori quam immediate poſt hac. 2.Concluſ. ¶Secunda concluſio.Fluxus ille non eſt entitas realiter diſtincta à qualitate.Hoc primo manifeſte patet in textu præſenti.4. vbi expreſſe ait Ariſt. motum non eſſe præter res ad quas eſt motus,id eſt,motum alterationis idem eſſe realiter cum qualitate:& motum augmentationis,idẽ cum quantitate,&c.Sed.2. id arguitur.Si motus eſſet entitas alia diſtincta à qualitate,quę acquiritur:ſequeretur ꝙ ignis qñ calefacit aquã duas ſimul qualitates produceret in aqua,ſcilicet,& calorem & fluxum illum:conſequens tamẽ eſt falſum.Primo,quia ignis profecto natura ſua nihil habet producere ꝙ calorem & formam ignis:neque intellectus aliud concipere poteſt:quod potiſsimũ ſemper argumentum in phyſica eſſe duxerim.Et præterea vt arguit hic Phil. text.19.ſ.qđ ſi actio & paſsio eſſent duo motus exiſtentes in paſſo,tunc duplici motu moueretur:idẽ profecto hinc ſequitur,nam tunc aqua nõ ſolum alteraretur per calorem,ſed etiam per fluxum quæ eſt alia qualitas diſtincta. ¶Et tertio arguitur illo argumẽto cõmuni quo ſolemus vti aduerſus iſtas diſtinctiones. Si motus ad calorem & calor ſunt duę res diſtinctę,certiſsimũ eſt deũ poſſe alterã illarum entitatum ſine altera ſeruare:ſiquidem neutra eſt pars alterius, ſed oĩo diſtincta. Et tunc certe ſecluſa illa entitate quæ dicitur motus,ſi calor reciperetur ab igne in aqua,aqua moueretur ſicut modo: & per conſequens calor ille in fieri eſſet motus : obidque ſuperflue modo ponitur:nam ponentes illũ neceſſe habent dicere,quod ſine motu illo nõ moueretur aqua,

magis

magis quam paries esset albus sine albedine. Et præterea quia viceuersa posset Deus seruare illum fluxum qui dicitur motus suspendendo actionem ne produceretur calor: & tunc deberent dicere quod aqua moueretur motu calefactionis: & tamen non calefieret.

¶ Quarto arguitur: quia vix profecto possumus comprehendere ista accidentia successiua: nempe quorum nulla prorsus pars sit nec in aliquo instanti præterito nec futuro, & tamen quocunque instanti dato, aliqua pars præcessit & aliqua erit futura. Et præsertim in motu alterationis. Arguitur enim sic. Qualitas quæ acquiritur per motum alterationis est res permanens & durans: ergo motus per quem acquiritur non est entitas distincta successiua adhunc sensum quod eius partes in nullo instanti sint.

¶ Quinto maioris explicationis gratia arguitur. Aquā moueri motu calefactionis nihil aliud est quam pertrāsire distantiam quæ est inter non gradum & summum gradum caloris: distantia vero hęc nihil aliud est quam calor ipse: sicut distantia hinc ad Romam nihil aliud est quam medium spacium: ergo motus calefactionis nihil aliud est realiter: quam calor ipse qui acquiritur & quodammodo pertransitur.

¶ Sexto denique & postremo confirmari potest conclusio ex illa regula Aristote. 1. huius, frustra fit per plura quod fieri potest per pauciora: si vero necessitas aliqua est ponendi illam entitatem distinctam maximè ne concedamus propositiones quæ communi modo concipiendi & apud omnes Philosophos censentur falsæ, scilicet, motus alterationis est qualitas quæ acquiritur, via & acquisitio rei est terminus & res ipsa quæ acquiritur. Vt enim nullus diceret motum ad certum locum esse quietem in illo loco, ita nec diceret motum esse qualitatem ipsam, sub qua mobile quiescit. Sed tamen ad negandum istas prædicationes satis est distinctio ratiōis, seu formalis, quam sequenti conclusione explicabimus ergo non est necesse ponere fluxum distinctum realiter à qualitate quæ acquiritur.

3. Conclus. **Tertia Conclusio. Fluxus iste qui** est motus ad calorem ratione distinguitur à calore. Vbi notandum est quod idem calor dum acquiritur potest considerari quadrupliciter. Vno modo absolutè & materialiter, vt est quædam qualitas: & tunc est in prædicamento qualitatis, vt dicebamus articulo præcedenti. Secundo modo, vt est in fieri: puta vt est in continua acquisitione: & hac ratione est motus, quapropter vt illic dicebamus identicę reducitur ad idem prædicamētum in quo est illa qualitas: formaliter tamen, idest, vt ratione distinguitur, est prædicamentum actionis, vel passionis: & est postprædicamentum propterea quòd est commune ad multa prædicamenta, scilicet, ad quātitatem qualitatē, & vbi. Tertio cōsideratur vt est effectus agentis & tunc est specialiter in prædicamēto actionis. Et quarto vt est id quo afficitur passum, & sic est in prædicamento passionis. Et ideo dicebamus superius ꝙ motus in diffinitione accipitur vt abstrahit ab actione & passione. Quod si quispiam percōtetur quid addit qualitatē esse in fieri supra qualitatem? Dico ꝙ nihil addit quā relationē quam dicebat secūda opinio: puta habitudinem continuę tendentię ad terminum ad quē: dummodo non censeatur esse rem distinctam vt aliqui opinātur, sed modū & aliqualiter se habere qualitatis, sola ratione distinctū. Hāc cōclusionē nō aliter probamus, quam vt saluemus communes modos concipiendi & loquendi receptissimos inter Philosophos, vnde in re nō differimus ab schola nominalium, sed solum in modo loquendi. Quod enim ipsi appellāt connotationes terminorum, nos appellamus distinctionē rationis. Aiunt enim quod hoc nomen motus supponit pro qualitate connotando ꝙ sit in fieri, & hoc nomen actio pro eadē qualitate connotando ꝙ fit ab agente. Nos tamen dicimus ꝙ motus est illa qualitas ea ratione qua est in fieri: & actio est eadem qualitas ea ratione qua fit ab agente. Est tamen in modo loquendi latissima differentia. Concedunt enim ipsi quod acquisitio qualitatis est ipsa qualitas quæ acquiritur. Aristotel. vero & omnes Philosophi negarent illam, sicut negant illam, calor est calefactio. Itaq; illa aliqualiter se habere diuersa, quia nominales concedunt, deberent sufficere ad negandum similes propositiones in sensu formali: postquam pertinent ad diuersa prædicamēta. Calor enim est in prædicamēto qualitatis, sed motus est in prædicamēto actionis vel passionis. ¶ Vtrique ergo (si ego non fallor) per extremum peccauerunt. Reales quidem quia videntes illas propositiones esse falsas: crediderunt significare res distinctas: nominales vero credentes non distingui, concesserunt res diuersorum prædicamētorum formaliter de seipsis prædicari: cum tamen artificium prædicamētorum fuit distinguere res quæ sunt primo diuersa. Quod quidem artificium satis saluatur per istas distantias rationis, seu formales quod idem est: nā ista distinctio sumitur penes diuersas diffinitiones quidditatiuas rerum. Alia enim est diffinitio quidditatiua motus: & alia diffinitio qualitatis, & alia quantitatis (eo modo quo generalissima diffiniri possunt.) Vnde non vocamus distinctionem rationis (vt supra dicebamus) eo ꝙ motus vel actio sit ens rationis. Sunt enim identice entia, realia: puta qualitas, sed quia per solam considerationem intellectus distinguimus inter calorem & motum, considerando illa tanquam duo. Et ideo S. Thom. & antiqui Philosophi in hoc sensu appellabant has distinctiones reales, non quod seclusa operatione intellectus essent duæ res, sed quod seclusa operatione intellectus est in rebus, vnde sumitur illa distinctio. Vnde non inepte posset distingui duplex distinctio realis, vna quæ est inter rem & rem vt distinguuntur substantia & qualitas, alia quæ est inter illa quæ distinguuntur tanquam res & modus realis eius, vt distinguitur sedens, & sessio, fundamentum, & relatio, motus, & qualitas, &c. Distinctio realis.

¶ Quæritur hic autem vtrum sicut negatur ista, actio est passio & qualitas est actio, ita sit negandum, motus est actio. Et videtur quod sic, quia motus dicit fluxum & actio dicit relationem. Respondetur, quòd ad affirmandum, aut negandum huiusmodi propositiones oculus attente habendus est semper, vt videatur an sint res diuersorum, an eiusdem prædicamenti. Vnde sicut ista est falsa, actio est passio, quia sunt res diuersorum prædicamentorum, ita & ista, qualitas aut quantitas est actio, aut passio, quia qualitas & quantitas & actio & passio sunt res diuersorum prædicamentorum. Et pariter istę, motus est qualitas, motus est quantitas, sed motus est acquisitio qualitatis, aut quantitatis. Istæ tamen verissimę sunt, motus est actio, motus est passio, nam motus est quid superius ad actionem & passionē. Diuiditur enim motus per motum alterationis & motum augmentationis, & idem est motus alterationis, quod alteratio actio, aut alteratio passio. Quocirca oculis ambobus animaduertendum est quod Aristotel. non dixit quod actio, aut passio est qualitas, sed ꝙ est motus. Dubium.

¶ Sed in contrarium arguitur, Stat esse motum

sine actione, vt patet in sagitta quæ proiecta mouetur postquam cessauit actio, scilicet, proiectio sagittantis: & è conuerso stat esse actionem vbi nullus est motus, vt patet in illuminatione, & in generatione substátiæ, quę fiunt in instanti: quæ quidem proinde sunt actiones sine motu: ergo neque omnis motus est actio: neque omnis actio est motus.

¶ Ad primum respondetur, quod quandiu durat motus proiecti durat actio proijcientis. Ait enim Aristo. quod actio est motus in passo: & per consequens quandiu proiectum mouetur, proijciens dicitur agere per virtutem & motum quem impressit proiecto. Quinimo vt lib. 2. q. 1. dicebamus, quando graue descendit, generans eadem ratione dicitur agere.

¶ Ad aliud respondent aliqui, ꝙ sicut illuminatio non est motus, præsupponit tamen motum localem applicationis luminosi: pariter generatio præsupponit alterationem. Solutio tamen non est ad propositum. Est enim quæstio vtrum ipsamet productio luminis formaliter sit motus: & pariter productio substantiæ. Ad quod respondetur ꝙ non sunt proprie motus: sed mutationes, quia non fiunt successiue: quapropter hactenus non fecimus mentionem de generatione. Proportionabiliter tamen loquendum est de generatione: sicut de alijs motibus, scilicet, ꝙ generatio non distinguitur à forma vel composito quæ generatur, non tamen est motus: quia non est ens successiuum nec fluxus. Sed in eodem instáti quod est primum esse substantiæ, res simul gignitur & genita est. Et idem dicendum est de creatione. Vnde quando dicimus omnem motum esse actionem & passionem, loquimur large de motu, vt comprehendamus etiam mutationem.

Motus localis.

De motu autem locali est difficultas noua, propterea quòd id quod acquiritur per motum localem non est forma intrinseca quæ recipitur in ipso mobili, sicut per motum alterationis recipitur qualitas, & per motum augmentationis, quantitas: sed solum acquiruntur successiuè diuersa loca, quæ sunt res extrinsece continentes locatum. Quapropter licet Ocham & Gregorius conueniant de motu alterationis & augmentationis, differunt tñ de motu locali. Gregorius enim existimat motum localem esse spacium per quod mobile mouetur. Quam opinionem sustinent nonnulli Thomistæ, credentes illam opinionem esse. S. Tho. Ocham vero putat motum localem non distingui realiter à mobili: cui ego potius fidem adhibeo. Ratio & analogia Gregorij est hæc. Quemadmodum se habet qualitas in motu alterationis, se habet spacium in motu locali: & qualitas est idem realiter cum motu alterationis, vt modo dicebamus: ergo & spacium est idem cum motu locali. Probatur maior. Quemadmodum in motu alterationis id quod acquiritur est qualitas qua mobile mouetur, ita id quod acquiritur in motu locali est spacium quod successiue secundum partes pertransitur. Id enim quod acquiritur per motum localem est locus: locus autem est aer ipse qui me circunstat secundum nominales: ergo motus est spacium:

Rō. Grego.

¶ Et possumus nos hanc opinionem confirmare ex his quæ paulo ante dicebamus: videlicet ꝙ quemadmodũ spacium mediũ inter terminum à quo & terminũ ad quem est distantia quæ pertráſitur per motũ localem: ita latitudo qualitatis à nó gradu vsque ad summũ est quodámodo distátia quæ pertransitur per motũ alterationis, ergo sicut acquisitio illius qualitatis, idest motus alterationis nó distinguitur ab ipsa qualitate, ita motus localis non distinguitur ab ipso spacio: quod est locus acquisitus per motum.

¶ Aduersus hanc opinionem communiter ab omnibus arguitur, ꝙ primum mobile mouetur: & tamen si ponamus supremum cælum moueri, non posset signari motus eius: quia extra ipsum nullum est spacium quod acquiritur. Respondet Gregorius ꝙ eius spacium est terra, vel aer circa quem mouetur. Sed tamé demus quod cælum, nec extra, nec intra se quicquã habeat: sed moueatur supranaturaliter in vacuo, non posset tũc signari spacium quod esset motus. Item si me quiescente aer qui me circunstat moueretur, tunc successiuè acquirerem alium & aliũ locum: & per consequens illud spacium esset motus meus: & tamen ego non mouerer. Hęc autem forsan posset ipse diluere, dicens, ꝙ loquitur de spacio vero, vel imaginario quod semper supponatur esse immotum & quiescens. ¶ Aliter tamen arguitur. Motus vt ait Phi. text. 17. est in mobili, nam motus est id quo mobile mouetur: sicut albedo est id quo corpus est album: spacium vero seu locus, materialiter accipiẽdo pro aere continente non est in mobili, quia est illi extrinsece circunstans, ergo locus vel spacium non potest esse motus. ¶ Notandum est ergo locus (vt in. 4. huius latius videbimus) dupliciter accipitur, vno modo materialiter pro aere circunstante (siue sit fixus & permanens, siue currens, vt fluit ventus) seu potius accipitur hoc modo pro vltima superficie continentis. Et tunc est de prædicamento quantitatis. Alio modo accipitur formaliter pro eadem superficie connotando respectum in ordine ad aliquod fixum verum vel imaginarium. Et hic est de prædicamento vbi. Hic enim locus habet ꝙ sit hic numero propterea quod est in hac numero distãtia à centro terræ (quantum ad altitudinem) & in tanta à puncto orientis (quantum ad longitudinem mundi) & in tanta à polo, quantum ad latitudinem. Et quanuis isti respectus & relationes non sunt res realiter distinctæ, nihilominus explicari non potest quid est me esse in hoc lóco numero, nisi per huiusmodi respectus. Et quanuis in rei veritate non distinguantur loquendum est nobis claritatis gratia ac si distinguerentur. Respondetur ergo ad Gregorium quòd analogia non est inter qualitatem, quæ acquiritur motu alterationis: & loca materialiter accepta, quę acquiruntur per motum localem, sed inter qualitatem & loca formaliter loquendo, scilicet, vt connotant vbique sunt in me & identice sunt ego ipse. Vnde identice loquendo motus localis est mobile ipsum, consideratum quatenus continuo est in alio & alio loco, scilicet, quatenus modo est in alio loco quã fuit immediate ante hoc & erit immediate post hoc. Quare sicut qualitas quando est in esse quieto definit esse motus, ita vbi in esse acquisito definit esse motus.

Cótra Grego.

Locus dupliciter.

¶ Quod vero aliqui Thomistæ velint attribuere. Sáct. Thomæ motum localem esse spatium propterea quod 1. p. q. 110. art. 3. & alibi frequenter dicat quod mobile secundum locum nó est in potentia ad aliquid intrinsecum: sed ad aliquid extrinsecum, puta ad locũ, nullã prorsus habent apparentiã quia. S. Thom. nó loquitur de potentia mobilis ad motum sed de potentia eius ad terminum motus. Vult enim dicere quod non sicut alterabile acquirit qualitatem & augmentabile quantitatẽ, mobile localiter acquirit in se formam absolutam, non tamen negat quin successio qua est in diuersis locis sit motus qui realiter est idem cum mobili.

¶ Nihilominus tamen, vt dicebamus de motu alterationis, nullatenus concedendum est in sensu formali quod substantia est motus. Quis enim inter Philoso-

Philosophos audeat proferre quod cœlum est quidam motus, aut quod pater meus fuit motus, tunc enim ego essem filius cuiusdam motus: & cum ego comedo, aut bibo, interrogatus quid comedo, possem respódere me comedere & bibere quosdá motus. Profecto vt reales nimij sunt in rerum multiplicatione, ita & huiusmodi nominalium quorundam locutiones: præterquá quod sunt cótra Aristotelem, auribus quoque & vulgi & Philosophorum dissonant. Et eadem ratione qua in sensu formali negatur quod motus alterationis seu alteratio est qualitas (cum motus & qualitas sint diuersa prædicaméta) negatur quod motus localis est vbi. Aliud em̃ prædicamentum est vbi, quam actio & passio quæ importantur nomine motus. Vbi enim solum dicit esse in hoc loco, siue per modum quietis, siue per modum transitus motus autem dicit illam continuationem successionis vbi.

¶Ex quo sequitur quod si dum nauis mouetur versus orientem homo intus moueretur versus occidentem taliter, vt semper maneret sub eodem Zenit (quod est púctum fixum in cœlo) talis homo non moueretur secundum se totum, licet moueret pedes.

Ad. 1. prin. Ad primum Argumentum principale Ocham & Gregorius simpliciter concedunt quod qualitas est motus alterationis, & mobile, vel spacium est motus localis, confundentes subinde prædicamenta contra artem profecto Aristotelicam. Dicút enim quod motus & qualitas, seu motus & mobile, vel spaciú, sunt duo termini supponentes pro eodem sub diuersis connotationibus. Nos tamen quanuis in re non differamus tamen, vt seruemus modum philosophicum loquendi, concedimus solum in sensu identico ꝙ motus alterationis est res quæ est qualitas, & motus augmétationis, res quæ est quantitas: nihilominus in sensu formali negamus, motus est qualitas, aut quantitas, & pariter concedimus quod motus localis est res, quæ est mobile: negamus tamen, mobile est motus, vt expositum satis est.

¶Ad primam confirmationem quæ nititur authoritate Aristo. respondetur ꝙ quando Aristo. dixit ea quæ differunt specie & genere differre numero, solum intelligit in hoc sensu ꝙ vnum nó prædicatur de alio formaliter: nihil tamen vetat ꝙ quæ differunt specie & genere, sint vnum numero: ad hunc sensum, ꝙ sint vnum subiecto: sicut Petrus & sua quantitas & qualitas sunt vnum numero: & duę medietates eiusdem virgę, quarum alia est viridis & alia sicca sint vnum numero. Et eodem modo ratio motus & ratio qualitatis coincidút in eandem rem: sed tamen quia differunt genere, differunt numero, ad hunc sensum: quod sunt duę distinctæ rationes, quarum vna formaliter non est alia. Et isto modo actio & passio differunt numero, sicut differunt genere.

¶Ad secundam confirmationem respondetur quod si in subiecto maioris, quæcunque sic se habent, &c. sit sermo de quibuscunque duabus rebus in rigore maior est vera (quæcunque enim duæ res realiter distinguuntur) sed maior est falsa. Si autem intelligatur de duabus sola ratione distinctis, tunc negatur maior: quantuncunq; à realibus sit consecrata tanquam maxima quædam inuiolabilis. Et est instantia de fundaméto & relatione & de omnibus sex vltimis prædicamentis. Concedimus enim ꝙ qualitas & motus alterationis sunt duæ rónes, quarum vna potest manere sine alia: potest enim manere qualitas sub ratione qualitatis, quando non maneat sub ratione motus, puta quando manet in esse quieto: & tamen non inde sequitur ꝙ motus realiter distinguatur à qualitate sed solum ratione. Et idem dicatur de quantitate & motu augmentationis: & de vbi & motu locali. Potest enim manere vbi, puta mobile in hoc loco, quando vbi non habeat rationem motus: tamen non sequitur quod realiter distinguantur.

¶Et ne quis realium existimet hanc solutionem non esse Aristotelicam, videat Aristotelem libro primo, text. 59. similiter prorsus arguentem de materia & priuatione, scilicet, quod materia manet in genito priuatio veroque fuerat principium à quo non manet & tamé non subinde infert materiam & priuationem differre realiter sed solum ratione vt expresse ipse asserit textu. 60.

¶Secundum principale argumentum est principium apud Paulum Venetum & alios tenentes motum distingui à mobili. Propter quod fingunt motum tam alterationis, quam augmentationis, quam localis, esse quoddum ens successiuum cuius nulla pars potest esse secundum se & quodlibet in sui instanti. Aiunt vero partes motus continuari per quædam indiuisibilia: quæ dicuntur mutata esse: sicuti partes lineæ continuantur per púcta: & partes temporis: per instantia. Atque adeo dicút de motu nihil esse præsens, nisi mutatum esse: sicut de tempore nihil est præsens nisi instans.

¶Et tunc de existentia motus sunt diuersę inter eos opiniones. Alij enim dicunt quod proprie motus non est, in ordine ad copulam de pręsenti, sed motus fuit & erit quia habent pro inconuenienti dicere illud esse in hoc instanti, cuius partes non sunt. Alij vero dicunt quod motus est: si ly, est, vniat pro toto tempore motus, non tamen si vniat pro instanti, & ir ne nihil differunt à prioribus. Paulus vero & alij dicunt, vt dicendum est, quod etiam si ly, est, vniat pro instáti, hæc est vera, motus est, concedimus enim quòd nunc est hora nona, & dies iouis: & mensis Iunij & annus. 1544. Ad quarum propositionum veritates satis est quòd sit nunc instans continuatiuum temporis: & eadem ratione concedendú est quod núc est motus cęli, & quòd est deambulatio mea: postquam cœlum nunc mouetur, & ego deambulo. Ob idque eadem ratione sufficit ad veritaté huius: motus est, quod sit mutatum esse continuatiuum partium motus. ¶Contra hanc sententiam arguit Grego. & alij nominales. Primo aduersus hoc indiuisibile quod est mutatum esse: quia vel motus componitur solum ex mutatis esse: & hoc non, quia vt. 5. &. 6. huic patebit, sicut magnitudo non componitur ex indiuisibilibus, ita nec motus: quia etiam est de genere continuorum, vel componitur ex partibus quæ non sunt mutata esse: & tunc dicunt difficile esse imaginari quomodo in nullo instanti ante hoc fuit, nisi mutatum esse: & tamen immediate ante & immediate post quodlibet instás durationis motus fuit & erit aliqua pars motus. Hoc tamen quicquid sit de tempore probabilissimum est, vt in prædicaméto quantitatis dicebamus, quantitatem distinguidre quáta, & per consequens partes lineæ continuari per puncta, & partes superficiei per lineas.

Existentia motus.

¶Hoc mihi tamen fateor est intellectu difficile, vt paulo ante dicebamus, quod detur aliquod ens, cuius nulla pars vnquam sit de præsenti secundum se & quodlibet sui: & tamen habuerit & habebit partes. Eo præsertim, quod entitas illa deberet esse bifariam diuisibilis, scilicet, & secundú subiectum: nam animalis quod localiter mouetur caput & omnia mébra mouentur: & per consequens entitas illa deberet esse extensa per totum subiectum. Et præterea esset diuisibilis ad diuisionem temporis in præteritum & futurum. Et per consequens secundum primam diuisionem haberet partes permanentes

nentes:& secundum secundā,nō,nisi successiuas.Quod neque intellectu facile est nec creditu.Et ideo non credo motum esse entitatem successiuam distinctam,realiter.Quod nec de tempore possum satis mihi persuadere vt lib.4.videbimus.

¶Deinde arguitur quod si motus iste distingueretur à mobili,vt ait Pau.sequeretur quod eadem res simul dum esset fieret & corrumperetur in eodem tempore & instanti vt patet de illa entitate:nam eodem tempore adæquato quo acquiritur corrumpitur per successionem partium.Et certe corollarium est concedendum. Et idē est dicendum de tempore si ponatur entitas distincta.

¶Item sequeretur quod ad præteritum esset potentia. Nam detur.v.g.motus horarius durans à nona vsque ad decimam:de quo secundum hanc opinionem in quocunque instanti intrinseco illius horę verum est dicere quod totus ille motus est.Simus nunc in illo instāti primæ quartæ:& tūc verum erit dicere quod totus motus horarius est:& per consequens in instanti medio totius horę verum erit dicere motus horarius fuit. Simus ergo in illo instanti medio:& arguitur sic.Iste motus horarius fuit:& tamen nunc potest facere Deus quod nunquam fuerit:quia potest facere quod medietas sequens non erit:& tunc nunquam erit verum dicere totus motus horarius fuit,ergo ad præteritum est potentia.

¶Hoc etiam corollarium debent concedere: quia hæc propositio,hic motus horarius fuit,ita est vera in instanti horę medio,vt dependeat ex vna de futuro contingē ti:& propositionibus veris de præterito dependētibus à futuro contingenti contingere potest vt nunquā fuerint verę. Quare hæc non sunt magna inconuenientia.

¶Sed tamen propter argumenta superius facta negamus motum distingui à mobili. Non tamen propterea negandum nobis est quin motus(formaliter loquēdo) sit ens successiuum vt Grego.& Ocham videntur negare.Nam quanuis eadem res sit qualitas & motus,tamen ea ratione qua est qualitas non dicit ens successiuū: sed solum formā inhærentem subiecto:ea vero ratione qua est motus,est ens successiuum. Itaque ratio motus est continuā successio.Quocirca licet motus & mutata esse non sint realiter distincta,sed sola ratione: loquendū tamen nobis est de illis claritatis causa acsi distinguerētur.¶Vnde ad formam argumenti distinguitur quod motus sit ens successiuum. Si enim accipiatur materialiter pro qualitate,aut quātitate,aut vbi quibus est idē realiter,negatur:imo est ens permanens. Si vero accipiatur formaliter secundum propriam rationē motus, id conceditur.Et eodem modo conceditur quod repugnat & habere omnes partes simul,adhūc sensum,quod ratio motus in qualitate si sit intensionis cōsistit in hoc, quod immediate ante hoc fuerit minor & immediate post hoc maior,quam nunc est:si vero sit motus remissionis:consistit in hoc,quod immediate ante hoc fuerit maior & immediate post hoc minor.Et ratio motus localis consistit in hoc quod mobile immediate ante hoc fuerit in alio loco & immediate post hoc in alio quam modo est.Non tamen quod sit aliqua entitas distincta quæ solum consistat in fieri.

¶Et proportionabiliter respondetur ad confirmationē quod materialiter loquēdo de motu pro re quæ est motus partes eius continuantur per quantitatem: quia est ens permanēs.Si vero loquamur formaliter sub ratione motus,cōcedimus quod de motu in instanti præsenti nihil aliud est quā aliquid ad imaginationem indiuisibile. Quod si vocetur mutatum esse,de nomine non disputamus adhunc sensum,quod in quocunque instanti intrinseco motus localis mobile est in aliquo loco, in quo nec fuit immediate ante, nec erit immediate post. Et suo modo dicatur de motu alterationis & augmentationis.

¶Authoritates omnes,quæ in tertio argumento citantur,facile ex his quæ dicta sunt soluuntur, posita distinctione rationis motus à mobili & termino. Per hoc enī saluatur quod motus sub ratione motus sit actus entis in potentia,idest,consistat in fluxu & fieri qualitas vero dicat actum in actu quieto. Et eadem ratione saluatur quod motus est in mobili:nam motus augmentationis & alterationis & suo modo generationis est forma quæ recipitur in passo:motus vero localis dicitur esse in mobili propter distinctionem rationis.Et pariter respondetur ad illud.7.meta.scilicet, quod ad qualitatē est per se motus : non tamen ad motum, idest, qualitas in quātum qualitas acquiritur per motum,idest,acquiritur successiuè : motus autem non acquiritur per motum:quia illa successio non acquiritur per aliam successionem.

¶Pariter respondetur ad illud secūdo de anima,quod qualitas in quantum calor est sensibile propriū tactus: sed in quantum motus est sensibile commune: quia ratio motus non solum,per tactum,sed per visum & auditum percipitur. Et per hæc etiam saluantur illi modi dicendi quod motus est via:qualitas vero & vbi est terminus: & quod motus est causa qualitatis: non tamen econuerso: & quod motus est velox vel tardus,qualitas vero minime.Omnia ergo hæc saluantur per distinctionem rationis.

¶Alia vero corollaria, scilicet, quod motus vniformis sit difformis,& quod motus circularis sit rectus,& quod ascensus erit descensus,cōcedūtur à nominalibus:quia idem globus qui cadit mouetur circulariter & recte, & idem rursus proiectus ascendit.Nullatenus tamen sunt concedendi huiusmodi locutiones:tum quia sunt contra communem modum concipiendi: tum etiam quia alia est diffinitio motus circularis & alia motus recti. Quinimo Aristotel.1.de.cœlo dicit quod ascensus & descensus sunt motus contrarij,tam absurdum ergo esset dicere quòd ascēsus sit descensus:quam quòd calor est frigus.Concedendæ ergo sunt locutiones illę identicę, scilicet,quod eadem res quæ est motus circularis est etiam rectus,& quæ modo est ascensus postea est descensus,sed tamen formaliter loquendo,nec ascensus est descensus,nec motus circularis & vniformis est rectus aut difformis.

¶Et proportionabiliter respōdetur ad aliud quod motus intensionis sit motus remissionis:nam licet eadem qualitas quæ modo intenditur postea remittatur intensio tamen est acquisitio qualitatis,scilicet,vbi immediate post hoc erit maior gradus quam nunc & nunc quam immediate ante hoc:remissio vero est diminutio qualitatis,ita vt viceuersa nunc sit in minori gradu,quam immediate ante hoc fuit & in maiori quā immediate post hoc erit.Et proportionabiliter dicatur de augmentatione & diminutione. Quod autem calefactio sit frigefactio,nulla est apparentia:quia neque in sensu identico calefactio est frigefactio:nā est res quæ est res quæ est calor,q acquirit,& frigefactio est res quæ est calefactio

Illi qui à triginta hinc annis aut quadraginta scripserunt, quia non erat illis in animo libros de cœlo & de generatione interpretari, sed ad libros physicorum vniuersam reuocare Philosophiam , tractant hic ad longum de qua-

tuor speciebus motus, scilicet, localis, alterationis, generationis, augmentationis. Nobis tamen quo institutum est super libros illos etiam scribere, vitio merito daretur, si species motus in particulari hic tractaremus, vbi Aristot. mentionem de illis nullam fecit, nisi in genere sub nomine motus. Quin potius id vellem Philosophis huius temporis dissuadere, ne in libris physicorum tantum temporis hæreant. Intentio enim Aristo. fuit in his libris tractare de motu solū in genere, & in reliquis descendere in particulari ad species quascūque motus vt in libris de cœlo ad motum localem: & in libris de generatione, ad alias tres species motus. In quibus proinde medulla Philosophiæ est inquirenda. Atqui si de intensione augmentatione & rarefactione & de motu locali hic tractaretur (præter ordinis peruersionem) in immēsum abiret hic tertius physicorum. Eo vel maxime si sophismata quæ de velocitate horum motuum huc aggerantur, submoueremus: indigna certe quibus humana vexentur ingenia: tantum abest vt digna sint quæ in libro physicorum recitentur. De velocitate autem motus ad sextum & ad septimum huius proprie pertinet differere. De quo illic satis dicimus. Non ergo hic legātur hæc sed ad sua, vsque cuiusque loca spectetur: eo præsertim. ꝙ. 5. huius incipit Aristo. distinguere has species motus disputandū ad quæ nam genera rerū sit per se motus. Interdū satis est præsupponere de modo quo fit intēsio duas esse, inter alias, celebres opiniones: alteram nominaliū communem, scilicet, ꝙ fit per additionē gradus ad gradum in eodem subiecto adequato: ita vt sicut qualitas est diuisibilis in partes secundum extēsionem subiecti, ita est diuisibilis in partes secundum intensionem. Alia vero est opinio S. Thom. quod qualitas, quemadmodum forma substantialis ligni, & quemadmodum quantitas, habet quidem partes secundum extensionem: secundū tamen intensionem minime, sed est indiuisibilis secundum suam essentiam: intensio autem fit per hoc quod illa forma magis ac magis radicatur in subiecto, & magis actuat ipsum vt illic per amplius res dilucidata examinabitur.

¶ Sequitur statim in textu caput quartum & sequentia vsque ad finem libri.

In textu. lvj. Atque manifestū est quod quodammodo. &c.

Quæstio tertia.

VTRVM INFINITVM sit naturaliter possibile.

N duo partitur Ari. hunc tertium librum, vt in initio commentorum eius dicebamus. In tribus enim capitulis egit de motu, & in quinque reliquis de infinito. De primo disputauimus duas quæstiones: de altero disputabimus item duas, hanc quidem, scilicet, vtrum naturaliter sit infinitum, alteram vero vtrum possit esse supranaturaliter. ¶ Primum omnium arguitur contra primam statim assertionē Arist. text. 24. s. ꝙ ad physicum pertinet disputare de infinito. Quod nō est. i. ꝙ habet rationē entis nō scitur. 1. post. tex. 5. quia ens est obiectū intellectus: infinitū autē non est possibile in actu, vt ipse asserit textu præsenti, imo nec si esset cognoscibile, vt dixerat libro. 1. textu. 35: & hic repetit text. 66. ergo de infinito non est scientia, & per consequens ad nullum pertinet disputare de illo. ¶ Et confir. quia si ad aliquem pertinet disputare de infinito, is esset vel mathematicus (cū finitū & infinitum sint passiones quantitatis, vt patet text. 35. de qua considerat mathematicus) vel metaphysicus, cum quia solus Deus est infinitus, tum etiam quia infinitum diuiditur per infinitum in actu & infinitum in potentia, vt habetur textu præsenti: hæc autem diuisio est proprie diuisio entis, vt habetur. 9. meta. text. 21. de Deo aūt & ente in genere pertinet ad metaphysicum disputare. Id vel maximè quod physicus non considerat, nisi de ente mobili: infinitum autem si esset, non esset mobile, vt hic ostendit Arist. text. 48. & infra. ¶ Secūdo principaliter arguitur, ꝙ detur infinitum in actu. Potentia frustra est quæ non reducitur ad actū: nam potētia illud est quod actu fieri potest. 9. meta. text. 12. sed Aristote. concedit hic infinitum in potentia: ergo naturaliter potest esse in actu. Quod si quis respondeat pro Aristotele, vt seipse statim explicat text 57. ꝙ non est in potentia, vt reducatur in actum completum quemadmodum entia permanentia, vt æs fit statua, sed quæ reducitur ad actū qui est in fieri: vt entia successiua, quemadmodum tempus, & motus, & series generationum, & diuisio continui. Arguitur sic. In continuo sunt partes infinitæ illic actu existentes: ergo agens naturale potest illas actu separare. Quemadmodum enim ignis quando comburit lignum omnes partes proportionales successiue diuidit, ita videtur quod non repugnaret naturaliter esse actu diuisas: & tunc esset naturaliter infinitum in actu multitudine.

¶ Et confirmatur manifeste aduersus Aristotelē, quod detur infinitum in actu: nam si mundus fuit ab eterno, tempus & motus quæ transierunt sunt infinita in actu, scilicet, infinite circulationes cœlorū. Perinde enim est profecto ꝙ actu trāsierit infinitum, acsi modo detur infinitum permanens: præsertim si tempus & motus sint accidentia distincta à mobili. Atque inde patet quod infiniti homines fuissent actu hactenus transacti. Imo probatur ꝙ si mundus est futurus perpetuus, erūt etiam infiniti homines in actu respectu copule de futuro: nam quæro de illa tota collectione quæ in rei veritate erit, an erit finita vel infinita: non finita, quia non potest signari sub quo numero erit: ergo in rei veritate erit infinita. ¶ Et confirmatur secundo argumento quod hactenus non constat quomodo illud soluisset Aristo. si enim mundus fuit ab eterno, ita vt ante quemlibet hominem fuit homo, & quot fuerunt homines tot fuerūt animæ, & animæ sunt perpetuæ, liquido colligitur nūc esse animas actu infinitas.

¶ Tertio arguitur ꝙ detur nunc aliqua perfectio actu infinita. Natura hominis est aliqua q̄titas perfectionis & perfectio angeli in infinitū excedit hominē: ergo perfectio angeli est infinita, quoniā si data pedalitate daretur quantitas quæ in infinitum excederet illam, illa perfectio esset infinita. ¶ Et confirmatur. In homine sunt infinita prædicata essentialia quorum quodlibet addit nouum gradum perfectionis supra aliud ergo est infinita perfectio. Probatur antecedens. Natura animalis dicit nouum gradum perfectionis super naturam corporis: & perfectio hominis aliquem gradum super perfectionem animalis: ergo inter animal & hominem pōt dari vnus gradus medius perfectior animali & imperfectior homine: & inter illum gradum & animal potest dari vnus alius & sic infinitum: & iste omnes perfectiones vsque ad substantiam & ens sunt in homine, ergo.

¶ Quartum argumētum esse posset. Ignis potest produ-

cere infinitos calores,ideſt,non tot quin plures:nempe quod applicarentur combuſtibilia: ergo habet infinitã virtutem. Quod ſi dicas non poſſe naturaliter applicari infinita,ſaltem ſi per impoſsibile applicarentur illi infinita combuſtibilia in eodem loco,infinitos calores produceret:& per cõſequens videtur habere infinitam virtutem naturalem.¶In contrarium eſt Ariſt.in hoc tex. 56.vbi ait naturaliter eſſe infinitum in potentia: infinitum vero in actu,nequaquam.

De infinito ſecundæ intentionaliter

ſumpto pro hoc nomine, non homo , & ſimilibus nihil ad præſens. Infinitum autem primæ intentionaliter acceptum pro rebus,de quibus hic diſputatur,idem eſt vt nomen ipſum ſonat, quod res non infinita,aut limitata:ſicuti,immenſum,idem eſt:quod non menſuratum. Accipitur autem ab Ariſtotele in text.hic. 34.dupliciter. Vno modo negatiue pro eo quod nõ habet terminum neque aptitudinem vt terminetur:quia,ſcilicet non eſt quantum,vt punctum poteſt dici infinitum : ſicuti vox quæ eſt obiectũ auditus,eſt indiuiſibilis. Alio modo accipitur priuatiue pro eo ꝙ non eſt terminatũ, aptum tamen eſt terminari : nempe quia eſt quantum: nam omne quãtum ex natura ſua eſt aptum terminari. Linea enim terminatur per puncta:& corpus per ſuperficiem:ſiue realiter diſtinguantur à ſubſtãtijs,ſiue non: quanuis perſpicacior erit ſermo ſupponendo diſtinctionem quatitatis à re quanta. ¶Secundo autem diuiditur infinitum:quia aliud eſt infinitum ſecundum eſſentiam,& aliud ſecundum quantitatem,Eſſentia enim cũ habeat perfectionis quantitatem:& finita eſſe poteſt, & infinita. De huiuſmodi infinito nihil hic loquutus eſt

Infinitũ duplicitèr.

1.Concluſ. Ariſto. poſſumus tamen de hoc obiter ſtatuere primã cõcluſionem.¶Tantum Deus eſt infinitus per eſſentiam: imo tantum ipſe eſſe poteſt hoc modo infinitus. Cõcluſio ab omnibus theologis conſentiẽter eſt receptiſsima in.1.d.43.tametſi profecto à priori difficile ſit rationẽ aſsignare. Niſi illa ſit,quã S.Tho.1.p.q.7.arti. 1.&.2. affert. Ait enim ꝙ in rebus materialibus tã materia terminatur per formã,quam forma per materiã. Materia enim de ſe habet infinitam, ideſt,illimitatam potentiã ad formam,& ideo hic text.65.infinitum in potẽtia cõparatur materiæ,potentia vero illa materiæ,quæ de ſe eſt indifferens ad plures ſpecies,terminatur per formã conſtituentem illam in aliqua certa ſpecie. Sed forma etiam de ſe quodammodo habet quandam infinitatem & illuminationem:quia de ſe eſt indifferens ad plura indiuidua: terminatur vero & limitatur ad hoc indiuiduũ per hoc quod recipitur in hãc numero materia,& his diſpoſitionibus ſingularibus,ſcilicet,hic & nunc.&c. Nã in formis quæ educuntur de potentia materiæ,propterea forma producitur hæc numero,quia educitur de potentia huius materiæ cum his diſpoſitionibus. Et anima rationalis,licet prius natura ſit in ſe,quã inſit materiæ, vt lib.1.q.7.dictum eſt,eſt tamẽ hæc:quia ſit à Deo receptibilis in hac numero materia. Hinc ſit ꝙ infinitas potentiæ materiæ dicit imperfectionem, quia eſt mera potentia ad eſſe per formã:finiri autem dicit perfectionẽ:quia eſt acquirere actũ. Ecõuerſo vero infinitas ex parte formæ:quia forma eſt actus, dicit perfectionẽ : & limitari ad iſtam materiã & ad hoc ſuppoſitũ dicit imperfectionem. Hinc ergo ſumitur argumentum. Forma quãto eſt natura ſua immaterialior tãto eſt perfectior: Deus eſt ſimpliciter à natura ſua immaterialis:quia nõ coarctatur , nec limitatur ad aliquẽ gradũ perfectionis ergo eſt eſſentialiter infinitè perfectus. Maior probatur. Eo anima rationalis eſt perfectior quam anima bruti:quia eſt immaterialior,ideſt,quia ex ſua natura poteſt ſubſiſtere ſeparata à materia quod non poteſt anima bruti. Et angelus eſt perfectior quam anima rationalis:quia eſt magis immaterialis,propterea quod nõ eſt receptibilis in corpore:ergo maior eſt vera. Minor autem patet quia cum Deus habeat per ſe eſſe, non receptum ab alio,ſequitur quod eſſentia illius eſt omnino purus actus, nihil habens admixtum de potentia.¶Et per hoc ſoluitur argumentum.Scoti.1.ſent.d.2.q.2.ꝙ angelus eſſet tunc infinitus:quia non eſt aliquomodo materialis. Reſpondetur inquam ꝙ quanuis non recipiatur in materia ſenſibili,habet tamen eſſe receptũ ab alio:& per conſequens quodammodo eſſentia angeli recipitur in ſuppoſito: & ideo non eſt ſimpliciter infinitus. Scio rationem eſſe metaphyſicam : ſed certe ratio rei tam remotę à ſenſibus noſtris , non poteſt eſſe, niſi metaphyſica & intellectu difficilis , ob idque à priori non poteſt alia reddi: nam probare Deum eſſe infinitum:quia poteſt perpetuare mundum in infinitum, aut producere aliquid ex nihilo,præterquã ꝙ eſt probatio ab effectu,eſt etiam ineuidens , & potius ex hoc quòd habet eſſentiam infinitam,debet probari à priori virtus infinita & conſequenter effectus infinitus,quã econuerſo.¶Poſſumus tamen ſic forſan clarius proponere rationem. Perfectum tantum valet quantum id cui nihil deeſt in ſuo genere,& imperfectum id cui aliquid deeſt:ergo infinite perfectum eſt id quod nihil ſimpliciter recipere poteſt:& quicquid poteſt aliquid recipere non eſt infinite perfectũ,omnia vero materialia poſſunt aliquid recipere, vt patet ad experientiam & angeli recipiunt eſſe & volitiones & intellectiones, Deus autem cum nihil habeat potentialitatis ad recipiendũ,ſequitur ꝙ eſt infinite perfectus.¶Et hinc patet rõ quare nulla creatura poteſt eſſe infinita, ſecundum eſſentiam,quia videlicet implicat eſſe creaturam, quæ non recipiat eſſe:& ſi recipit eſſe poteſt etiam recipere alia accidentia,& per conſequens implicat ꝙ ſit infinite perfecta. Nam illa probatio quam alij faciunt ſcilicet , ꝙ ſi creatura ſit infinita: illa eſſet Deus certe non explicat cauſam proximam & per ſe:quia plus requiritur vt ſit Deus,quam vt ſit eſſentia infinita,quoniam ad infinitatem ſufficeret eſſentia illimitata in perfectione : ſed ad hoc ꝙ ſit Deus,requiritur quod ſit independens & habeat per ſe eſſe ex intrinſeca ratione ſua & non ab alio. Et ideo ratio proxima quare non poteſt eſſe creatura infinita,eſt,quia ſi eſt creatura,recipit eſſe: & ſi recipit eſſe,habet limitatum eſſe ad certũ gradum , vt homo ita eſt homo ꝙ nullo modo eſt equus,&c. ¶Apoſteriori vero probatur infinitas Dei hoc modo. Deus eſt per ſe cauſa omnium rerum,ergo eſt quodãmodo omnia , vtenim quod eſt per ſe cauſa ignis debet eſſe formaliter ignis, aut quodammodo eminenter , vt ſol, & quod eſt cauſa hominis,debet eſſe homo,&c. ita Deus cum ſit omnium cauſa debet eſſe eminenter omnia:eſſe autẽ non poſſet eminenter omnia,ſi haberet eſſe limitatum ad aliquod certum genus,ergo habet eſſe illimitatum quod eſt eſſe infinitum. Sicut oculus:quia videt omnes colores non habet limitatam naturam alicuius coloris:& ideo vt in prædicamentis dicebamus Deus nõ ponitur in genere. Aliam probationem adduximus in lib.1.q.7.ex modo producendi : quia videlicet potuit producere aliquid nihilo præſuppoſito. Per oppoſitum extremum , quia omnis creatura habet eſſentiam finitam,nec poteſt habere infinitam eſſentiam,nec virtutem, nec accidentia infinita. Sed de hoc ſatis.

¶Ad

Diffinitio de infiniti.

Ad propositum ergo vt redeamus aliter accipitur infinitum ratione quantitatis aut continue aut discrete. Et hoc modo loquitur in hoc libro Aristot. Quo circa diffinit infinitum esse illud cuius secundum quantitatẽ accipientibus semper aliquid accipere est extra, vt patet in tex. 63. vbi eandèm diffinitionem expositam dedimus. Et hæc conuenit tam infinito in magnitudine, quam in multitudine: tam in actu quam in potentia. Neoterici autem Philosophi dicunt infinitum hoc modo adhuc accipi dupliciter, vno modo categorematice, vt est nomen supponens pro re infinita: & alio modo syncategorematice vt est aduerbium exponibile per hanc orationem, non tantum quin maius, aut tantum & in duplo plus & in quadruplo, &c. Et hoc pro infinito in magnitudine. Et proportionabiliter infinitum multitudine exponitur, non tot quin plura seu aliquod & in duplo plura & in triplo, &c. Statuunt

Infinitũ dupliciter.

præterea hanc regulam, quod quando infinitum ponitur à parte predicati, tunc accipitur nominaliter & categorematice, vt, Deus est infinitus, continuũ habet partes infinitas. Quando vero ponitur à parte subiecti, tũc accipitur syncategorematice, & exponibiliter, vt, infinite parua est pars continui. Regula tamen non est adeo necessaria. Quin potius consulende sint aures. Exactior forsan esset regula, quod accipitur syncategorematice, quando habet formam aduerbij, vt, infinite parua est pars continui, continuum est diuisibile in infinitũ. Nam quando habet formam nominis, etiam à parte subiecti accipitur categorematice, vt infinite partes sunt in continuo, infinita res est Deus.

¶ At vero nec Aristotel. neque veterum vllus Philosophorum vtitur his nominibus: sed vt patet textu presenti. 56. distinguitur infinitum in infinitum in actu & infinitum in potẽtia. Quibus verbis vtitur Sanct. Thom. & interpretes vniuersi. Atqui idem existimo pollere infinitum actu, quod infinitum categorematice: & infinitum in potentia, quod infinitum syncategorematice. Et sumitur hæc distinctio ex distinctione huius quod est esse permanenter, aut succesiue. Nam infinitum in actu est illud quod habet infinitas partes permanentes: & idem est infinitum categorematice.

¶ Est ergo infinitum hoc modo illud quod vni parti signate habet infinitas equales & non communicantes, vt si daretur infinita linea versus orientem, signata vna pedalitate, habere infinitas equales non communicantes. Dicitur, equales, quia in vno pedali sunt infinite partes inequales proportionales. Dicitur, non communicantes: quia bipedale habet infinitas equales communicantes scilicet infinitas pedalitates, nempe primam medietatem, & aggregatum ex secunda medietate prime pedalitatis & prima medietate secunde, & aggregatũ ex vltima quarta prime pedalitatis & tribus quartis secunde, & ita infinitum diuisa prima pedalitate per partes proportionales, & pariter secunda.

¶ Dicitur, vni parti signate, vt supponat determinate: nam si supponeret confuse, dares in pedali infinitas nõ communicantes equales vni scilicet duas tertias equales tertie parti, & tres quartas equales quarte parti, &c.

¶ Infinitum autem in potentia est ens succesiuum, vt ait hic Aristotel. text. eodem. 56. Vnde infinitum in potentia est illud cuius partes si incipias numerare semper quæ numerate sunt, sunt finite, & quæ restant numerande infinite. Et hoc est quod aiunt Philosophi huius temporis, syncategorematice, vt si tempus post hoc infinitum incipias numerare, non dabitur tanta pars temporis quin adhuc alia pars restaret transeunda: nunquã tamen veniretur ad instans in quo sic numerando sit transactum infinitum. Pariter in infinitum potest Deus creare speciem creaturarum perfectam: quia quacunq; data poterit creare perfectiorem: nunquam tamen dabitur infinite perfecta. Simili modo continuum est in infinitum diuisibile syncategorematice: nam quotcunque datis diuisionibus, possunt esse plures: sed nũquam dabuntur infinite facte. ¶ Hic tamen adnotauerim ꝙ non est subinde concedendum: quod iuniores isti concedunt scilicet infinite magnam esse partem continui syncategorematice, propterea quod signato pedali, aliquanta est pars illius & non est aliqua tanta pars, quin adhuc detur maior, addendo medietatem excessus quo totum excedebat illam. Iste enim præmisse concludunt quidem ꝙ non detur maxima pars, non tamen ꝙ detur in infinitũ magna pars. Ad hoc enim nõ sufficeret quod quacunq, parte data daretur maior pars, sed requireretur ꝙ quacũque quãtitate data daretur aliqua pars maior: & clarum est, ꝙ nulla est pars maior quantitate totius. Et reuera hoc sonat quod detur infinita pars. Eadẽ rõne est potẽtia portatiua petri terminaetur ad minimũ quod non:) nam pondus equale sue resistentie non põt portare & quodlibet minus põt, esto inquã hoc detur, non tamẽ illico sequitur, vt isti concedunt, ꝙ Petrus infinitum pondus põt portare: sed requiritur ꝙ quocũque pondere dato posit maius portare. ¶ Et ideo conuertuntur ille due expositiones non tamen quin plus, & aliquantum & in duplo maius, & in triplo, &c.

2. Conclusi

His præiactis fundamentis præter primam supra positam conclusionem adhibentur alie due quibus ad quæstionem respondetur. Sit ergo secunda conclusio. Datur naturaliter infinitum in potẽtia: tam in quantitate continua quam in discreta. Cõclusio est expressa Arist. text. præsenti. 56. & sequentibus. Quam quatuor exemplis ostendit. s. in tẽpore, & motu cœli, & quantum ad discretam, in generationibus: quæ tria per se existimabat in infinitum durare. Et ideo quãtocunque tẽpore & motu signato, adhuc posset esse maior quod est esse infinitũ in potentia. Et idem est de generationibus. Nos vero christiani, quos fides docet mũdũ nõ duraturum in infinitũ, exẽpla ponere possumus de igne inferni: qui durabit in infinitũ; & per cõsequẽs quocunq; tẽpore & motu illius dato adhuc restabit amplius. Idemque censetur de damnatorũ cogitationibus quin etiam de actibus beatorum quos habere possunt extra verbum: qui in infinitum poterunt multiplicari. Quartum exemplum est de partibus continui, quas dicit esse infinitas in potentia. Vbi adnotandum est quomodo Aristo. non ponit partes continui actu infinitas: non ꝙ non sint infinite partes proportionalis in continuo: sed ꝙ non sunt per se infinita entia: nam cum ens & vnum conuertantur, & partes ille non sunt actu separate, & per consequẽs nec habẽt vnitates distinctas, sed faciunt vnum cum toto, fit vt nec sint entia actu plura. Obidque ait continuũ esse infinitum in potentia: nempe quia potest diuidi in duas medietates, & in quatuor quartas, & ita in infinitũ. Taliter tñ inquit ꝙ illa potentia nunquam potest reduci ad actum, veluti æs quod est in potentia statuæ potest aliquando esse actu statua: sed taliter, vt quecunque diuisiones dentur erunt finite & restabunt semper infinite. Et ideo ait infinitum esse imperfectũ & vt materia: nempe quia illa ratio infiniti semper est in fieri & nũquã exhauritur. Cõsule cõmẽta. qui

bus hæc explicatius adnotauimus. Est enim duplex potentia alia permanentium quæ potest aliquádo reduci ad actum, vt puer qui modo est potentia vir aliquando erit vir. Alia est potentia successiuorum, quæ non reducitur ad actum, permanentem, sed actus eorum cósistit in fieri. Et tale est infinitum in potentia.

3. Conclu. ¶ Tertia conclusio. Nullo modo est naturaliter possibile infinitum in actu, neque in magnitudine nec in multitudine. Et hæc pariter asseritur ab Ari. eodem text. aduersus eius predecessores Philosophos: quorum opiniones abunde vt reor explicitę sunt in commentis, cum rationibus quibus multis Aristotel. aduersus eos vsus est. Cum enim in rei veritate principium generationũ perpetuo debeat durare: probe illi hallucinabantur debere esse infinitum:

¶ Non tamen cognoscebant principium nisi materiale, & ideo conuincebantur eiusmodi principium materiale ponere infinitum in actu: hoc quidem decepti, vt id quod primo principio efficienti (qualis est Deus) debebant attribuere, attribuebát principio materiali. Nam cum in materia eadem quæ nunc est sub vna forma, possit postea succedere sub alia, sufficiens est materia finita ad perpetuitatem generationum, vt supra textum. 73. liquidum fecimus. ¶ Atqui quantum attinet ad magnitudinem dupliciter conclusionem possumus explicare: secundum quod quantitas alicuius corporis dupliciter potest considerari. s. aut physice aut mathematice. Corpus. n. physicum est ꝙ per certam formam constituitur in certa spẽ: & cum omnis forma naturalis determinet sibi certam quantitatem quo ad maximum & minimũ. vt lib. 1. q. 4. per tractauimus planum inde fit non posse naturaliter esse corpus Physicũ infinitum. Secundo probatur conclusio: argumento Arist. in hoc libro text. 48 vsque ad. 52. Omne corpus Physicum est mobile naturaliter ad certum locum (vt grauia & leuia) vel circulariter in loco, vt cœlũ: sed corpus infinitũ nullo istorũ motuum esset mobile: ergo. Probatur minor: nã motu recto nõ haberet locum naturalem quo moueretur (cũ omnia repleret) de motu autem circulari, sic manifeste probat, hoc supposito quod lineę circuli quanto lõgius distant à centro, táto & inter se plus distant, vt apparet in subiecta figura. Si ergo illę lineę protraherentur in infinitum. fieret vt & inter se infinitæ distarẽt. Tũc sic arguitur. In motu circulari necesse est quod linea quæ nũc verbi gratia est in puncto a tandẽ per motum aliquando veniat ad punctũ. b. vbi est alia linea exiẽs à centro: sed in corpore infinito nunquam posset illuc peruenire: nam lineę quantuncunq; proxime deducantur à centro si in infinitum protrahantur distabunt infinite: & cum spacium infinitum nõ sit pertransibile, fit vt neutiquam posset vna peruenire ad punctum in quo est alia.

¶ De corpore autem mathematico non currerent ista argumenta, corpus eñ mathematicum est quátitas per intellectum abstracta abhoc vel ab illo corpore Physico. Nihilominus cum corpus mathematicum solum per intellectum, sit abstractum, & in rei veritate non possit esse: nisi in aliquo corpore naturali, fit, vt sicut corpus physicum non potest esse infinitum, ita nec corpus mathematicum. ¶ Sed pręterea arguitur. Si daretur infinitum naturaliter maxime esset extra cœlum (vt ponebát Pythagorici) vbi nos credimus esse vacuum: nã latera cœli cum finite distent, nõ possunt capere intra se infinitum. Si autem extra cœlum esset infinitũ, illud cum non posset esse pura materia, sequit ꝙ illic essent infinita entia naturalia: & sic essent infiniti mundi, quod primo de cœlo scite redarguit Arist. ¶ De infinita intentione qualitatis non est hic necesse verbum addere: nam qua ratione non potest esse corpus physicum naturaliter infinitum secundum quantitatem, nec potest habere infinitam qualitatem: de potentia vero supranaturali quidnã dicendum sit quæstio sequens præstabit.

Ad primum igitur argumentum

respondetur primo, ꝙ quanuis infinitum nõ sit in actu, est tamen in potentia modo iam exposito. Et præterea quanquam infinitum non sit possibile hoc tamen non esse possibile, pertinet ad physicũ ostẽdere: nõ vt sciat simpliciter: sed vt sciatur non esse possibile. Ea ratione qua ad physicum pertinet tractare de vacuo quod non est possibile.

¶ Ad aliud respondetur ꝙ infinitum cognoscitur per suũ positiuum: sicut tenebrę & cęcitas cognoscũtur per lumen & visum. Est enim infinitum cuius pręter numeratas partes semper est similes alias numerare ¶ Ad cõfirmationem respõdetur ꝙ alia ratione pertinet ad mathematicum tractare de infinito (nempe quia est passio priuatiua quantitatis) & alia ad metaphysicum (videlicet quatenus infinitum dicit potentiam vel actum) nihilominus alia ratione etiam pertinet ad physicum: vt ait Arist. s. quia tractat de mobili & motu, qui fit in tempore. Vnde quia hæc omnia sunt quãta, pertinet ad ipsum differere an eorum quantitas possit esse infinita. Itaq; alij tractant de infinito, vt abstrahit à materia & motu: physicus autem concernẽdo materiam & motũ. ¶ Ad secundum principale optima est responsio Arist. quam supra textu. 57. exposuimus: videlicet ꝙ vnicuique potentiæ conuenit reduci ad actum eo modo quo illi conuenit habere actũm: & quia infinitum non datur in permanentibus, sed in successiuis, potentia infiniti reducitur ad actum qui consistit in fieri: non tamen ad actum completum: qui est actu habere infinitas partes. Et isto modo generationes & tempus & motus, quæ sunt infinitum in potentia, reducuntur successiue ad actum: qui nunquam finitur. Et eodem modo partes continui quæ sunt entia in potentia plura per diuisionem fiunt actu plura, nunquam tamen possunt esse actu separatę. Et id eo ratio infiniti est ratio imperfecti. ¶ Sed tunc ad replicam negatur quod partes illę continui possint actu esse separatę, alias continuum esset diuisum in omnem suam partem: quod implicat contradictionem vt sequẽti quæstione videbitur. Esset enim tunc pars indiuisibilis. Neque ignis quando comburit lignum diuidit illud in omnem suam partem, tum quia combustio non procedit sigillatim per partes proportionales numerando vnam post aliam, tum etiam quia illa non est proprie diuisio, sed consumptio per introductionem nouę formę in præcedentem materiam. Ad. 2. prin.

¶ Ad alia vero inconuenientia respondetur, quod Ari. non negasset tempus transijsse infinitũ & pariter motũ & circulationes cœli, quia incipiendo ab isto instáti numerare tempus pręteritũ semper vltra quamlibet diem erit dare aliam diem, quæ est diffinitio infiniti (Ab ęter nõ vero non potuit incipi numeratio, vt hic finiretur.) Sed negat esse actu infinitũ propterea ꝙ oẽs illę partes nõ possunt esse simul vt expresse subiũgit text. 58. Imo quãuis daretur tẽpus esse accidẽs distinctũ, & qđ Deus posset illud conseruare, repugnat tamen quod formaliter illã successionem tẽporis & motus Deus cõseruaret similiter

similiter. Et idem est dicendum de generationibus præteritis infinitis.

¶ Et eadem ratione non negaret respectu copule de futuro quòd tẽpus infinitũ erit etiam categorematice demonstrando totum tempus futurum: sed negat esse actu infinitum propterea quod incipiendo hinc numerare nunquam post hac signabitur instans in quo verũ sit dicere infinitos dies esse transactos. Itaque adhoc q̃d hæc sit vera infinitum tempus erit, non requiritur quod ista de inesse sit vera, in aliquo instanti post hoc tempus infinitum est transactum: (quod requiritur vt sit post hac infinitum in actu) sed satis est ꝙ hæc post hac sit vera, Infinitum tempus est, si verbum vniat pro toto tempore futuro, aut si vniens pro instanti denotet tunc esse aliquod instans continuatiuum temporis infiniti. Vnde apud Arist. nõ est idẽ ꝙ infiniti homines precesserint, aut quod post hac infiniti erunt: & aliquando dentur infiniti in actu. ¶ Ad aliud de animabus fateor difficillimum esse diuinare quid Arist. respondisset. vnde vt ait Sanct. Thom. 2. contra genti. cap. 38. propter hoc argumentum Philosophi ante lumen fidei in varios errores abierunt. Alij enim dixerunt humanas animas esse mortales. At quia Aristot. 1. de anima tex. 65. & lib. 3. text. 20. de generatione animalium. capitu. 3. manifeste posuit mentem esse perpetuam & separabilem à corpore, tanquam perpetuum à corruptibili. Commentator captus est demẽtia illa vt affirmaret intellectum esse perpetuum, ac perinde vnum in omnibus hominibus, animas vero corrumpi. Quod certe bonum fuisset illi, ne nunc eius anima in inferno penas lueret: nõ solũ quod sarracenus fuit sed ꝙ isto errore ansam Christianis etiã plurimis exhibuerit reuocãdi in dubium animarũ perpetuitatem. Alij (vt pythagorici) ponebãt circulationẽ animarũ, ita vt vna anima successiue sit in diuersis corporibus: qua ratione finite sufficerent hominibus infinitis. Alij vt Aui. & Algazelus (quorum opinionem refert Sanct. Thom. 1. p. quæstion. 7. articul. 4.) dixerunt solum Aristote. negare infinitam multitudinem causarũ de per se: non tamen infinitam multitudinem rerũ per accidẽs. Causę per se sunt illę quę sunt essentialiter subordinate: quarum, si essent infinitę, nulla esset prima: & per consequens non esset possibilis actio: eo quod causa prima est quæ debet omnes alias mouere. Animę vero infininitę nõ essent essentialiter subordinate: sed singulę essent singulorum hominum formę. Sed profecto hoc est impossibile secundum Aristotel. qui textu hic. 41. expresse negat numerum infinitum. Nec valet responsio quod loquebatur solũ de numero qui resultat ex diuisione quantitatis: nam ratio eius etiam comprehendit numerum rerum indiuisibilium.

De infinitis anima.

¶ Ait enim quod omnis numerus est numerabilis: & per consequens habet primam & postremam vnitatem. Et reuera omnia inconuenientia, quæ quæstione sequenti monstrabimus inferri posita infinitate rerum diuisibilium, sequuntur etiam ex infinita multitudine animarũ preterquam quod animę non occupant locum. ¶ Vnde Sanct. Thom. 1. part. quæstion. 46. articulo secundo nihil respondet ad Aristotel. sed cum sit alias tam eius discipulus, videtur eum in hac parte deserere: innuens, ꝙ quanuis fuerit possibile de potentia Dei absoluta mundum fuisse ab eterno, non tamen est possibile quòd homines fuerint ab eterno, sed quod angeli numero finito & cœli & res perpetuę fuissent ab eterno. De quo nos disputabimus lib. 8.

¶ Sed ais quicquid sit de natura rerum saltem supranaturaliter postquam non repugnat mundum fuisse ab æterno, vt illic. Sanct. Thom. & fere theologi confitẽtur, posset Deus qualibet die produxisse vnam animam, vel vnum angelum, quę cum sua natura sint entia perpetua essent nunc infinita in actu. De hoc quæstione sequenti disputabitur. ¶ Hæc argumenta rem faciunt vehementer dubiam quid responderet Arist. quippe qui non solum opinatus est mundum fuisse ab eterno. vt libr. 8. videbimus sed quod ante omnem hominem fuit etiã hõ. Et hoc est manifeste necessarium secundum eius principia, nam ipse (vt cæteri omnes Philosophi) ignorauit creationem. Vt enim libr. 1. adnotauimus, impossibile reputauit ex nihilo aliquid fieri: homines autẽ incipere non poterant, nisi daretur primus homo, aut primi homines in aliquo numero, qui quidem cum nõ potuissent ex prioribꝰ alijs generari, debuissent fieri per creationem, aut sicut in rei veritate factus est homo de limo terræ quod Aristotel, nec suspicari vnquam potuit. Et ideo supposito quod nõ habuit opinionem Pythagorę, nec Commentatoris, ineuitabiliter sequitur quod posuisset infinitas animas modo existentes, vbicũque illę sint. Nam cum non occupent locũ, vbicunque esse possunt. Sicut concederet quod fuerunt infinite reuolutiones cœli. Atqui illi qui Aristotelem habent pro Deo, discruciant se, vt respondeant huic argumento: christiani vero non est cur de hoc se tantum fatigent: nam est hoc magnum argumẽtum quod habemus contra Aristote. ad probandum mundum non fuisse ab æterno: quoniam reuera creaturę esse non potuerunt, nisi per creationẽ creatio autem neque hominis neque alicuius rei corruptibilis potuit fieri ab eterno vt relinqueretur suę naturę nã si ab æterno creatus esset equus, relictus suæ naturæ, debuisset durare tantum per tempus finitum, & per consequens ille equus etiam ab ęterno fuisset mortuus: vt est manifestum: implicat tamen cõtradictionẽ quod ab eterno fuerit natus, & ab eterno mortuus, & tamẽ ꝙ prius per viginti annos fuisset natus, quam mortuus. Si ergo nullus homo ex natura sui potuit ab eterno creari impossibile est ante omnem hominem fuisse hominem, vno autẽ impossibili dato, nihil mirũ si aliud sequatur. Atque adeo id manifeste concludit hoc argumentum, quod Aristotel. lumine naturali, quantocunque fuerit præditus, pertingere exacte nõ potuit ad rerum veritates omnes naturalium.

¶ Et ideo quanuis concessisset infinitas animas, nullum argumentum est ita esse, postquam illud inferebat ex vno impossibili. Et forte hac de causa ita lubrice & sub nubilo loquutus est de perpetuitate animarum, quia videbat subsequi infinitas esse nec videbat clarè quomodo producerentur in corpore, & tamen non educerẽtur de potentia materię, ꝙ tamen erat necessarium, si erant perpetuę, nam ꝙ producerẽtur per creationem ignorauit. Quocirca de intelligentijs: quia non sequebantur eadem inconuenięntia palam enuntiauit esse perpetuas improducibiles & incorruptibiles: finitas tamen & non receptibiles in materia. ¶ Ad tertiũ distinguitur quod angelus in infinitum excedat perfectionẽ hominis, aut homo perfectionem equi, Si enim intelligatur positiue & categorematice scilicet quod excedat per aliquã latitudinem habẽtem infinitos gradus perfectionis, sicut infinita pedalia excederent vnam pedalitatem, id negatur, quia illo modo, solus Deus essentialiter excedit omnem creaturam, idcirco, vt dicebamus in prima conclusione, quod eius essentia est illimitata & nõ coarctata ad aliquem certum gradum & perfectionem specificam, sed est eminenter omnia, aut quod excedat negatiue. i. ꝙ species qui nõ potest attingere ad perfectionem

Ad. 3. prin.

nem hominis: nec species humana ad perfectionem angeli, & sic conceditur: vnde tamen non sequitur ꝙ species angeli sit infinita, sed habent se in hoc species sicut numeri vt. 8. meta. text. 10. docet Aristot. species enim quinarij est finita, licet species quaternarij nõ possit attingere ad speciem quinarij: quia huiusmodi species consistũt in indiuisibili, & ideo repugnat ꝙ fiat eis additio in eadẽ specie. Repugnat enim ꝙ sit homo essentialiter perfectior me: alias non esset homo. ¶ Cõfirmatio tertij argumenti multis modis peccat. Primo vt dicebamus in prædicabilibus, quæstione de specie, & lib. 1. huius quæstio. 2. falsum est ꝙ inter hominem & animal sit signabilis gradus medius essentialiter imperfectior homine, & perfectior animali: sed animal est ꝓximũ & immediatum eius genus: cum enim diffinitio hominis constet ex animali & rationali. non habet aliũ gradum: nisi istos duos. Et secundo ascendendo supra animal nõ proceditur in infinitum: sed solum vsque ad substantiam quod expresse docet Aristo. 8. meta. textu. 10. vbi in hoc comparat species numero (qui non diuiditur in semper diuisibilia sed sistit in vnitatibus) & nõ magnitudini quę diuiditur in semper diuisibilia, videlicet quod diffinitio specifica non diuiditur in infinitum sed datur primum genus & vltima differentia. ¶ Et prę terea quòd modo mihi occurrit. Quanuis daretur latitudo media inter hominẽ & animal, & inter animal, & corpus, non se tamen haberent sicut infiniti gradus perfectionis ęqualis & non communicantes, sed sicut diuisio continui per partes proportionales. Itaque inter hominem & substantiã est latitudo finita perfectionis procedens ab homine vsque ad substantiam tãquam à certa latitudine perfectionis ad imperfectum: quod se habet sicut principium talis perfectionis i dest sicut vnitas

Ad. 4. prin. post principium numeri. ¶ Ad quartum principale conceditur, ꝙ ignis potest producere infinitos calores syncategorematice. i. non tot quin plures naturaliter posito mundo perpetuo: hoc tamen non est infinitum in actu: sed solũ in potentia, vt expositum est. Quod si applicentur per miraculum infinita simul cõbustibilia, iã casus non est naturalis: sed hoc spectat ad quæstionem sequentem, an Deus possit facere infinita actu diuisa. Illo tamen per impossibile dato, conceditur ꝙ producerentur infiniti calores: sicuti sol, si applicarẽtur infiniti aeres actu diuisi, ꝓduceret infinita lumina. Sed tamẽ inde nullum est argumentum ad probandum infinitã virtutem ignis. Ignis enim solum potest producere calorẽ vt octo in quodcũque passum. Quod autem sint tot vel tot numero, hæc est per accidens ex parte materię. Imo illo etiam dato per impossibile, ignis in infinitum cresceret. vt lib. 1. q. 4. disputatum est.

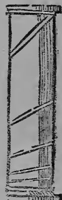
Textu. lxvj. Quocirca ignotum, &c.

Quæstio quarta.

VTRVM DE POTENTIA Dei absoluta possit fieri supra naturaliter infinitum in actu.

PRo parte affirmatiua arguitur. Quicquid non implicat contradictionem Deus potest facere, infinitum esse non implicat cõtradictionem: ergo id potest à Deo fieri. Maior est nota & authoritate Lucæ. 1. non est impossibile apud Deum omne verbum: & ratione, quia repugnantia esse non posset, nisi aut ex parte Dei, & hoc non cum sit potentiæ infinitæ, aut ex parte effectus qui tamen si non implicat contradictionem, non habet repugnãtiam, vt fiat. Minor autẽ probatur, quia posito infinito, nulla potest inferri contradictio. Nihilominus secundo probatur, ꝙ non implicet contradictionem, nam tota disputatio in hoc puncto versatur. In continuo sunt infinitę partes, vt Aristo. concedit dicẽs, ꝙ est diuisibile in semper diuisibilia. Nec valet si dicatur ꝙ sunt in potentia, siquidem illic sunt actu existentes in toto, ergo Deus cognoscit singulas distinctè. Tunc sic quidquid Deus conseruat per causas secundas potest se solo conseruare, sed illę partes sustinentur per vnionem in toto, ergo poterit illas diuidere & seorsum conseruare, quo facto erit infinitum in actu. ¶ Tertio principaliter arguitur de linea gyratiua. Sit enim colũna pedaliter circularis, bipedalis autem longitudine, vt apparet in hac figura. Illic possumus cogitatione intelligere vnam partem digitalis latitudinis quæ circumeat primam partem proportionalem illius columnæ diuise proportione dupla, quequidem linea erit plusquam pedalis, & aliam partẽ continuam eiusdem lineæ angustiorem, quæ gyret secundam partem proportionalem & eadem ratione gyrentur omnes quæ sunt infinitę, quę quidem linea in rei veritate existit in illa columna, postquam est pars illius. Hoc intellecto patet illam lineam esse infinitam, quia quælibet pars illius lineæ ad minus erit pedalis postquã facit circulum pedalem, & sunt infinitę, ergo linea erit infinita. Quam nihil repugnat Deum posse separare à toto, & tunc erit actu infinita.

¶ Quartum argumentum est. In hora futura, quæ nunc incipit, sunt infinitę partes proportionales, quas Deus distinctę cognoscit, ergo poterit in singulis singulos angelos creare. ¶ Qua ratione in fine horæ erunt infiniti angeli. Et eadem ratione potest in qualibet parte creare ignem: vel lapidem pedalem & vnire pręcedenti & hoc modo in fine horæ erit ignis aut lapis infinitus, hæc autem nullam implicant contradictionem, ergo. ¶ Quinto principaliter arguitur. Nihil repugnat vt ita confessum est apud theologos mundum fuisse ab ęterno, quod & Sanct. Thom. 1. par. quæstione. 46. affirmat, ergo nec repugnat Deum in qualibet die creasse vnũ angelum, vel animam, atque adeo essent modo tot actu angeli quot fuerunt dies, dies autem vt superiori quęstio. dicebamus, fuissent tunc infiniti, ergo angeli essent modo actu infiniti.

¶ Postremo arguitur. Virtus potentię attenditur ex obiecto, virtus enim calefactiua est, quia calefacit, & visiua quia videt, virtus autem Dei est infinita, ergo potest producere obiectum infinitum. ¶ Hæc & alia huiusmodi argumenta fieri solent ad probandum possibilitatem infiniti supranaturaliter. ¶ In contrarium nõ possumus Aristotelem expresse citare, cũ de supra naturalibus nihil nouit, nihilominus videtur in hoc textu pręsenti insinuare esse impossibile de quacunque potentia, dicens quod infinitum non est cognoscibile sub ratione infiniti, quod autem non est cognoscibile per nullam potentiam fieri potest. Item quia vt videbimus infinitum implicat contradictionem.

Quæstio hæc celebris est & per quam

per quam multis rationibus vtrinque controuersia cũ Philosophis tum etiam theologis. Antiqui semper habuerunt pro comperto Deum non posse facere infinitũ sicut non potest facere chimeram, propter repugnantiam rei.

¶Ita tenent Sanct.Thom.1.quęst.7.&.q.46.licet illic solum de naturis rerum disputet,negat tamen infinitatem animarum fuisse possibilem.Sed quol.9.articul.1. expresse negat per omnem potentiam fieri posse infinitum.Eandem opinionem tenet Scotus.2.sent.d.1.q.3. & Bonauent.1.senten.distin.43.Et eadem distinctione Durandus: qui licet non adeo frequenter solet fidẽ adhibere sententijs Sanct.Thom.in hac tamen parte eum indubius sequitur. Et Marsilius in.1.quæstio.42.dicit hanc esse opinionem communem: & eandem sequitur: & ingeniose certe eam corroborat licet plus insistat de infinitate perfectionis: de qua nihil hic intẽdimus dicere:quod enim quæstione præcedenti diximus,abundat Philosophis. Hanc vero opinionem repellunt nominales.Occham quidem.2.distinct.1. sed inter omnes latissimè Gregorius in.1.distinct.43.quæstion.4.nam Gabriel lib.2.distin.1.quęst.3.vtranque opinionem cẽset esse probabilem. ¶Et quanuis Gregorius tres conclusiones sigillatim ponat scilicet ꝙ potest Deus facere infinitum magnitudine, multitudine & intẽsione qualitatis:tamẽ quia rationes germanę sunt & connexę, vnica conclusione responderetur ad quęstionem. ¶Per nullam potentiam possibile est dare infinitum in actu:aut magnitudine,aut multitudine,aut intensione. (Conclusio principalis) Terminus superiori quæstione expositus est. Appellamus infinitum in actu,si sit continuum, illud quod est ens permanens habens omnes suas partes simul:taliter,vt vni certę signatę sint in illo infinite ęquales non cõmunicantes,&c. Infinita vero multitudo est collectio infinitorum entiũ separatorum: sed infinita intẽsio qualitatis est,vbi sunt infiniti gradus ęquales non communicantes,&c.

¶At vero quia tota hæc disputatio in hoc posita est, vt examinetur an implicet contradictionem infinitum esse,hoc primum omnium stabilire est operepretium. Et enim & naturali, & fidei præsertim lumine, receptissimum est & solenne,omnipotentiam Dei nullatenus terminari,sed esse infinitam: infinitas verò in hoc consistit quod omne factibile possit facere. (Implicare contradictionem.) Si autem aliquid nequit facere,non est ex defectu potentiæ, sed quia illud ex natura sua non est factibile, vt quod chimera sit, & quod homo sit irrationalis,&c. Attamen quid sit factibile,hoc est sub iudice.

¶Ait theologorum schola idipsum quodcunque esse factibile,quod non implicat contradictionem. Quæ quidem sententia, ni sano sensu intellecta, profecto sustineri non potest.¶Bifariam enim contingit aliquid implicare cõtradictionem, vno modo quod intrinsece, expresse & formaliter infert duas cõtradictorias:vt si quis diceret orbem lunæ qui capitur intra orbẽ Veneris esse illi æqualem:aut cor hominis esse ęquale toti homini sequeretur expressa contradictio. Orbis enim Veneris continet intra se orbem lunæ:ergo est maior illo:& per consequens non est æqualis.

¶Item totum est maius sua parte, vt patet ex diffinitione totius:cor est pars hominis:ergo non est æquale illi. Atqui si isto modo intelligatur implicatio contradictionis,profecto manifestissime est falsum, (Ad.2.prin.) quod quicquid non implicat contradictionem, Deus possit facere. Innumera enim concedimus, Deum non posse facere:ex quibus tamen non sequitur huiusmodi contradictio. In diuinis namque confitemur non posse filium generare alium filium:& tamen ex opposito non sequitur manifesta contradictio.Et negamus Deum posse facere hominem esse equum,seclusa vnione hypostatica, & tamẽ non sequitur expresse, Petrus est equus.ergo non est homo,nam posset aliquis dicere, quod licet natura id non posit,tamen Deus posset facere vnum hominem,qui simul esset equus.

¶Et negamus Deum posse facere chimeram, & tamen illa creata certe nulla cõtradictio expressa sequeretur nisi quod esset vnum monstrum constans ex partibus diuersorum animalium. Quin imo concedẽtes infinitum in quantitate, negant possibile esse infinitum in perfectione:& tamen profecto non sequitur manifesta contradictio, si daretur essentia infinite perfecta. Quod enim aiunt tale infinitum continuo sequi esse Deum,re uera non sequitur euidenter: nam vt dicebamus quæstione proxima,plus requiritur vt sit Deus, quam vt sit essentia infinita.Sufficeret enim ad essentiam infinitam habere infinitos gradus perfectionis: licet dependeret ab alio. Alio modo accipitur implicare contradictionem,pro eo quod includit repugnantiam:ad quod sufficit quod intellectus lumine naturali, quam primum id proponatur, dissentiat & resiliat: neq; vllo modo adhęrere possit, quod enim lumini naturali intellectus repugnat,merito dicitur natura sua repugnare.

¶Et hoc modo verum est quod quicquid non implicat idest non repugnat intellectui Deus potest facere. At qui hic profecto est germanus sensus loci illius Luc. 2. non est impossibile apud Deum omne verbum. Verbũ enim illic tantum valet, quantum id quod potest mẽte concipi esse factibile,non enim potest facere hominem esse irrationalem,aut chimeram esse: quia suppositis naturis rerum scilicet quod homo sit animal rationale:statim intellectus dissentit,vt possit simul esse animal brutum. Et suppositis naturis diuersorum animalium, renuit quod possit esse monstrum diuersorũ naturas participans.

Hoc supposito profecto non est ita multum difficile persuadere infinitum implicare contradictionem. At quia isti,vt infinitum defendant, alia noua inconuenientia cumulant, incipiam à diuisione continui:tametsi hoc lib. sexto.ex professo tractandum sit. Et vt secundum argumentum propositũ quod magnificat Gregorius in authorem ipsum reijciam, arguitur.

Si Deus posset facere infinitum,sequeretur quod posset illud etiam facere per diuisionem continui in omnem suam partem, hoc tamen profecto non solum implicat contradictionem, secundo modo, sed primo mõ: quia facta quacunque diuisione si est pars illa adhuc est diuisibilis.Nec valet solutio Gregorij quod scilicet illa iam est actu diuisa:nam cum continuum non constet ex indiuisibilibus, quęcũq; fiat diuisio fit in partes adhuc diuisibiles,quæ licet naturaliter nõ possint esse per se sub quacunque parua quantitate, tamen supernaturaliter possunt diuidi. Sed quia hoc in sexto explicatius habetur examinari,supponatur hic(id quod nemo præter Gregorium dignus nomine Philosophi negare posset) continuum non posse actu diuidi in omnem suam partem, alias(vt Philosoph.probe infert sexto.huius) sequeretur,continuum componi ex indiuisibilibus: quod implicat contradictionem, nam vnum indiuisibile additum alteri non reddit maius.¶Vnde ad secundum principale argumentum (nam ad primum in calce quæstionis (Nota.)

stionis respondebimus) omissis varijs responsis quæ dãtur à diuersis, conceditur Deum cognoscere distinctè infinitas partes cõtinui: cognoscit tamen eas sicuti sunt idest cognoscit eas actu componere totum, esseque diuisibiles in infinitum syncategorematice: nõ tamen cognoscit omnes collectiue posse esse actu diuisas. Quemadmodum cognoscit quidem entia ex quibus fingitur componi chimera, non tamen cognoscit illam esse possibilem. Et ideo non potest illam facere.

¶ Sed ecce validissimam replicam Gregorij. Quando dicitur quod continuum habet partes in potentia, aut ly, potentia determinat ly, habet: & tunc sensus esset q̃d solum potest habere illas: quod est falsum (imo actu habeat eas) aut determinat ly, partes, vt sit sensus quod illę partes non faciunt singule per se vnum, sed omnes simul componunt vnum: & tũc (inquit) non est maior ratio quod sint isto modo infinitę facientes vnum, quam si essent actu separate.

¶ Damus nos illi secundum sensum, vt enim semel intelligatur quid est pars in potentia, explicamus, q̃d partes continui sunt quidem actu partes: quia actu componunt: non tamen sunt actu entia: quia ens & vnum conuertuntur: & ideo pars quæ non per se subsistit, non est ens, sed entis ens. Est autem repugnantia quod sint actu infinita entia, nulla est tamẽ quod sint actu infinite partes in toto. Si enim illa fierent per diuisionem continui in omnem suam partem darentur partes continui indiuisibiles vt dictum est. Si autem alio modo crearentur actu infinita simul per se subsistentia, sequerentur incõmoda alia quæ iam modo inferentur.

Partes in potentia.

¶ Ad formam ergo argumenti conceditur, quod quicquid Deus conseruat per causas secundas efficiẽtes potest se solo conseruare. Quod autem nõ possit singulas partes continui actu diuidere non est, quia non potest supplere vicem causæ efficientis, sed quia repugnat intrinsecę rationi quantitatis esse diuisam in omnem suã partem: eo quod de ratione quantitatis est esse diuisibilem & de ratione partis est esse quantam: atque adeo quantuncunque detur minima diuisa, restat adhuc diuisibilis.

¶ Similimodo peccat tertium principale argumentum famosę lineę gyratiuę: de qua tam se anxie affligũt multi: alijs dicentibus esse infinitam solum syncategorematice idest non tantam quin maiorem, alijs minus maledicentibus quod si infinita est linea gyratiua, linea gyratiua est infinita. i. si est infinita syncategorematice: est infinita categorematice: nam si non est tanta quin maior, eadem ratione concedendum est ꝙ vni pedalitati signatę (quanta est grossities columne) habet infinitas ęquales. Nihilominus falsissimum est ꝙ sit infinita in actu, aut categorematice, aut syncategorematice. Est enĩ ridiculum in physica quod in corpore bipedali detur linea longior quã sit totum: nã eisdem punctis, quibus clauditur longitudo totius, clauditur longitudo cuiusq; partis ipsius. Et irrideret Aris. quod inter duo puncta finite distantia, detur aliqua linea actu infinita.

¶ Respondetur ergo ad formam argumenti, ꝙ quamuis cogitatione possimus imaginari talẽ lineam, tamen nõ est actu infinita: sicuti neque actu est ens per se. Quod si Deus incipiat illam separare à toto, erit semper tam lõga quanta erit pars separata: nunquam tamen Deus per suam omnipotentiam poterit totam separare: sicut non potest diuidere continuum in omnem suam partem. Et in hoc sensu conceditur quod est infinita in potentia, & syncategorematice, separabilis: quantacunque enim separetur, poterit separari maior: non tamen est potentia infinita categorematice: quoniam non est possibile, vt sit separata infinita: veluti cõtinuum est in infinitum diuisibile: nũquam tamen potest esse actu diuisum in partes infinitas. ¶ Per hæc itidem respondetur ad argumẽtum Maioris qui. 4. sent. d. 11. q. 2. censet posse infinitũ fieri in actu multitudine, si sacerdos intenderet consecrare solas partes pares hostiæ diuisæ proportione dupla: tunc enim cum in omnibus paribus erit corpus, in imparibus vero panis, fit vt partes illę panis sint actu diuisæ: tamen si albedo & alię qualitates sint continuę: ille nanque non credit quantitatem distingui à re quanta. Quod si tenentes quantitatem distingui respõderint manere illic omnes partes sub eadem quantitate continuã saltem sequitur quod partes panis erunt infinitę actu diuisę secundum substantiam. Et præterea arguitur quia si hoc modo Deus facere potuit vt diuidetur substantia, manifeste sequitur quod potuerit simili modo corrumpere partes pares quantitatis & quod manerent impares. ¶ Huic tamen argumento respondetur primo Physice quod petit principium, nam si implicat contradictionẽ continuũ esse diuisum in omnem suam partem (quia tunc daretur pars indiuisibilis) negatur posse Deum cõferre talem virtutẽ verbis, vt posset illo modo intercalare partes proportionales. Et reuera si Philosopho naturali non posset persuaderi mysteriũ eucharistiæ aliter, quam vt simul hoc corollarium admitteret, satis profecto esset illi persuasu difficile. Pręterea respondetur more theologorum, quod certe sacerdos qui illo modo prętenderet consecrare, & nullatenus cõsecraret, & sacrilegus proinde esset: consecrari enim nõ potest materia, nisi sit distincte præsens, vt possit demõstrari pronomine, hoc, quod est in forma verborũ: partes vero impares non possunt illo modo esse præsentes homini distincte & sigillatim: siquidem sunt infinitę, nec alicui creaturæ. Et quanquam deo sint præsentes, iam dictum est quod Deus non cognoscit illas vt actu separabiles: & ideo nec posset Deus illo modo consecrare, sicut non potest diuidere continuum in quamlibet suam partem.

Maior.

Hinc sumitur alterum argumen-

tum aduersus istos assertores infiniti, ꝙ profecto quamuis vera esset opinio infiniti, fieri tamen nequiret modo quo ipsi concedunt. Casus enim eorum frequentissimus est qui positus est in quarto argumento principali: nempe, quod hora futura diuisa per partes proportionales minoribus terminatis versus finem, Deus producat in qualibet parte vnum angelum, & sic erit multitudo infinita aut lapidem & continuet cum alio, & hac ratione erit magnitudo infinita. Huiusmodi tamen casus, præter positionem infiniti, nõ solum implicant, sed certe explicant manifestam contradictionem: nam ponunt quod hora sit numerabilis per quam libet suã partem, quod est impossibile, sicut ꝙ vnum cõtinuum permanens diuidatur in omnem suam partem. Et certe quãuis Deus possit facere alio modo infinitum, non posset tamen oẽs partes proportionales horæ numerare incipiendo à prima. Et hæc est ratio Arist. hic text. 41. vbi sic arguit, omnes numerus est numerabilis, infinitũ autem non est numerabile, ergo non potest esse numerus infinitus. ¶ Et textu. 59. expresse ait, quod si quis continuum aliqua certa proportione diuidat, nunquam illud pertransibit. Nec potest intellectus aliud capere, nisi quod si Deus numeraret illo modo omnes, numeraret vltimam. Et ideo qua ratione non datur vltima,

ma, fit vt nec sint omnes numerabiles. Nec valet consequentia in instanti terminatiuo horæ tota transiuit, & quælibet eius pars: ergo potuerunt omnes numerari sigillatim versus illud instans: sicut non sequitur, musca potuit pertransire totum pedale: ergo potuit transeundo numerare sigillatim omnes partes proportionales. Vnde Gabriel loco citato: licet dicat probabilem esse positionem infiniti, non tamē persistit in hoc quod fiat
1. Corolla. per partes proportionales horę. ¶ Quocirca posito isto modo infinito, non solum sequuntur incōuenientia propria infiniti, sed alia noua, & manifestiorem implicātia contradictionem.

¶ Quapropter vt plene respondeamus quarto argumēto, ostendamus septem argumentis quomodo implicat contradictionem infinitum factum per partes proportionales horæ, & quinque alijs quomodo repugnet simpliciter: vt omnia sint numero duodecim. Primo si Deus posset facere isto modo infinitū, sequeretur quod etiā posset facere illud producēdo pedalitates illas per omnia instantia horæ (nam sicut cognoscit omnes partes proportionales, ita cognoscit omnia instātia) taliter tamen vt nullum prętermittatur instans totius horæ: quo non producatur vnū pedale & vniatur præcedenti. Nihil enim argumento refert instantia esse accidentia distincta, nec ne. Tunc sequeretur ꝙ illius infiniti secundum longitudinem nulla esset pars continua maior quam pedalis: quod profecto expressam dicit contradictionem. Sequela tamen probatur.

¶ Detur pars aliqua maior pedali, quæ sit. v. g. bipedalis, illę duę pedalitates fuerunt productę in duobus instantibus diuersis: & Deus nouit quæ instantia erant illa: sed nulla possunt esse instantia immediata, imo nulla, inter quæ non medient alia infinita: ergo inter productionem primæ pedalitatis & productionem secūdæ fuerunt alię infinitæ productę, & per consequēs istę nō sunt immediate vnitę. Et pari modo replicabitur de quibuscūque duabus pedalitatibus quas dederis immediate continuas. Propter argumentum hoc nullus credo admittet huiusmodi productionem partium continui per omnia instantia, nullum prętermittēdo: sed per partes proportionales: aut per instantia incipientia partiū vt ponit Gregorius: quæ habent certum ordinem.

2. Corolla. ¶ Tunc sequitur secundum corollarium scilicet quod dabitur vltima pars & non dabitur vltima pars proportionalis in continuo. Negatiua supponitur ex natura continui: sed probatur affirmatiua. Producat Deus in prima parte proportionali horæ vnum baculum pedale in manu mea, quod ego pugno comprehendam: in secūda parte proportionali excludat illud, & producat aliud cōtinuum priori: quodquidem prius procedat versus orientem: in tertia parte proportionali excludat secundum, & ponat tertium continuum cum secundo. Et ita per totam horam. Itaque in qualibet parte proportionali, pugno teneo ego vltimum pedale. Tunc sequitur quod in fine ego habebo aliquod pedale in manu: nec oppositum potest quis assentire. Primo, quia nullū fuit productum nisi in manu, nec aliquid fuit inde exclusum, nisi ad positionem alterius.

¶ Et præterea, quia illud infinitum tendens versus oriētem terminatur in manu mea, quia versus occidentem non est infinitum, & non poterit locus alius signari, vbi terminetur. Quod si in fine horæ detur aliquod in manu: reuera illud erit vltimum. Certe non video quomodo quis possit hic contradictionē subterfugere scilicet quod detur vltima pars & nō detur vltima pars proportionalis horæ. Item est mirabile quod in instanti terminatiuo illius horę verum sit dicere, immediate ante hac hoc corpus fuit finitum, & in nullo instanti fuit addita pars nisi finita, & tamen modo est infinitum.

¶ Sed tertium corollariū est, quod posset Deus producto vno infinito secundum quid, puta quod sit infinite longum versus orientem, terminatum hic Salmanticæ, pedaliter latum & pedaliter profundum, posset inquā ex illo infinito nihil prorsus addendo, facere vnum infinitum simpliciter versus omnem differentiam positionis. Probatur sequela. Volo quod in prima parte proportionali horæ, Deus ponat secundam pedalitatem illius infiniti super primā, & in secunda parte proportionali ponat tertiam & quartam pedalitates ad latus illarum correspondenter, & in tertia parte capiat quatuor alias pedalitates & apponat prioribus retro versus occidentem, vt fiat corpus vndique quadratum, & cubum ex octo pedalitatibus. Et ita per omnes partes proportionales augeat illud corpus sub figura quadrata versus omnem differentiā positionis, sursum & deorsum, ante & retro, detrorsum & sinistrorsum, nullam partē creando, sed taliter vt nihil addatur corpori cubo, nisi quod demitur à corpore infinite longo. Tunc manifestū est ꝙ in instanti terminatiuo horæ, illud corpus erit infinitū simpliciter cum infinities fuerit facta æqualis additio quaque versus. 3. Corolla.

¶ Et pręterea, quia si negetur restare simpliciter finitū signari non poterit cuiusnam sit quantitatis, & tamē factum est ex vno infinito secūdum quid. Quod profecto intellectus qui capit, nec putat esse contradictionem, nescio quomodo non capiat esse possibile, hominē esse equum. ¶ Atqui præterea sequitur quod in illo instanti terminatiuo verum erit dicere. Immediate ante hac corpus hoc erat vndique quadratum, & in nullo instanti additū est illic quicquam, nisi sub figura quadrata, & tamen modo non est quadratum, quia infinitū nullam potest habere figuram. ¶ Quartum corollarium est. Dato illo secundum quid versus orientem infinito, hic terminato, pedalis latitudinis & profunditatis, posset Deꝰ infinities infinita ab illo tollere, taliter tamē, vt semper manere infinitum. Probatur. Volo quod Deus in prima parte proportionali horę auferat ab illo infinito omnes pedalitates impares scilicet primam, tertiam, quintam, &c. pares autem vniat, iam aufert vnum infinitum, & manet aliud. In secunda parte proportionali horę itidem diuiso illo infinito per pedalitates auferat impares & vniat pares. Et ita faciat per omnes partes proportionales horę quæ sunt infinita. Tunc in instanti terminatiuo horę abstulit ab illo infinito, infinities infinitum, & semper manet infinitum. 4. Corolla.

¶ Est mirabile quod in singulis partibus proportionabilibus vnius horę Deus non producat, nisi vnā pedalitatem, quando productum fuit illud infinitum secundū quid, & tamē postea in qualibet hora auferat ab illo infinities infinitū, & hoc faciat per infinitum tempus, & tamē non possit hauriri illud infinitum. Hoc quidē non contradictionē, sed dementiam (nisi verbo adesset inuidia) appellarem. ¶ Scio equidē solutionem istorū fore, hæc esse corollaria quę sequūtur ex infinito, & ideo nō esse inconuenientia. Ac si positio infiniti esset articulus fidei, vt quicquid inde sequatur sub pœna inferni sit cōcedendum. Quinimo profecto si ex articulis nostræ fidei similia absurda aduersus nos colligerent infideles, grauissime & periculosissime periclitaretur fides, cū tñ isti, vt leuiculā opinionem defendant, nihil faciunt hæc concedere. Quintum corollarium est. Dato vno corpore circulari pedali, posset per partes ꝓportionales horę 5. Corolla.

semper

semper illud circulariter Deus augere circumponẽdo pedalem grossitiem in qualibet.

¶ Quo dato subsequitur quod in instanti terminatiuo horę verũ erit dicere. Immediate ante hac, hoc corpus fuit circulare: & in nullo instanti quicquam est additũ, nisi circulariter: & tamen modo non est circulare. Item tunc lineę quę exibant à centro singulę à se inuicem in infinitum distabunt. Nam quãto plus elongantur à centro, tanto magis distant, vt in præcedenti quæstione dictum est: & cum diducantur lineę in infinitum secundũ hanc opinionem, sequitur quòd darentur infinitę lineę quarum singulę à singulis in infinitum distant.

Sextum corollarium. ¶ Sextum corollarium est. Datis duabus columnis pedaliter distantibus si Deus per partes proportionales produceret infinitũ lignum, inter illas in qualibet parte proportionali horę interponendo vnam pedalitatẽ inter columnas: quarum altera versus orientem, altera versus occidentem moueretur, daretur infinitum inter duo puncta. Quod si dicas non esse inconueniens, quia illę columnę in infinitum distabunt Arguitur contra, ꝙ non sit possibile duas res finitas in infinitum distare. Deus distincte cognoscit loca illa vbi sunt illę columnę quandoquidem distincte cognoscit intuitiue columnas ipsas. Tũc sic. Aut intelligit vltra illa loca alia esse imaginaria loca adhuc longius distãtia: & tunc non cognosceret columnas illas in infinitum distare. Si autem dicatur quod Deus non cognoscit alia loca imaginaria versus orientem & occidentem vltra illas columnas, hoc profecto videtur intellectu difficile imo impossibile: nam cum columna illa quæ est versus orientẽ sit corpus finitum, necesse est vt Deus videat eam esse in loco finito pedali: & per consequens circunquaque Deus intelligeret locum imaginarium extra illam: atque adeo versus orientem non distat in infinitum: sed poterit adhuc eam pellere vlterius.

¶ Mirabile enim est profecto quod Deus videat columnam in aliquo certo loco & non possit eã depellere quocunque velit. Intelligenti relinquimus rem animaduertendam.

Septimum corollariũ. ¶ Septimum corollarium posset huc accersiri ex lib. nostro. 3. simul. Sequeretur enim secundum hãc opinionem quod eadem ratione, posset Deus in prima parte proportionali horę producere vnum angelum, & eundem in secunda parte annihilare: & rursus in tertia parte reproducere: ita per totam horam in partibus imparibus producere & in paribus annihilare. Quo dato sequitur (vt loco citato dicebamus) quod ille angelus in fine horę erit & non erit (supponitur enim quod in instãti extrinseco terminatiuo horę, nec producatur de nouo, nec annihiletur.) Probatur sequela: nam des vtram partem malueris. Si dicas quod erit: ergo in vltima parte proportionali fuit productus, quam necesse est dicere fuisse imparem. At vero nulla dabitur postrema impar, quam nõ sequatur alia par in qua fuit annihilatus: ergo in fine manet annihilatus. Quod si dederis quod non erit eadem arte probabo quod erit, nam post quamlibet parem in qua fuit annihilatus, fuit alia impar in qua fuit productus. Reuera argumentum, vel deducit respondentem ad metam non loqui: vel quancunque dederit partem contradictionis, cogit eum alteram simul concedere.

¶ Existimo ad quartum argumentum principale, satis esse responsum: nempe quod producere infinitum per partes proportionales horę, non solum repugnat rationi infiniti, sed ex modo producendi infert peiora adhuc & absurdiora inconuenientia.

At quia fautores infiniti saltem affirmabant Deum posse producere infinita entia in eodem instanti actũ separata, non per diuisionem continui, nec per partes proportionales horę, & pari modo vnam magnitudinem infinitam: inferam inde alia corollaria, quibus ostenditur esse etiam hoc impossibile. Sit ergo octauum corollarium, argumentum quod ipse contra se facit Gregorius. Sequeretur quod vel pars nõ esset minor suo toto, vel quòd non quęcũque sunt ęqualia vni tertio sunt ęqualia inter se, vel quòd vnũ infinitum esset maius alio, quorum neutrum est pars alterius. Corol. 8.

Et faciam prius argumentum in quantitate discreta, vt ipse facit. Sit infinita multitudo lapidum hinc à Salmãtica versus orientem, & infinita etiam hinc versus occidentem: quarum prima vocetur. a. secunda. b. & . & . c. sit pars multitudinis. a. quæ quidem pars incipit à Parisijs versus orientem. Item quod. a. excedat. c. per totã multitudinem quæ est hinc vsque Parisios. Tunc arguitur sic. a. multitudo est ęqualis. b. quia vtraque est infinita, & neutra est pars alterius. & eadem ratione. c, est æqualis. b. ergo. a. & . c. inter se sunt æqualia. Si negas aliquã partem antecedẽtis, das duo infinita quorum neutrum est pars alterius non esse ęqualia. Si negas consequentiam, das quod non quęcunque sunt ęqualia vni tertio, sunt ęqualia inter se. Si vero concedis antecedens & cõsequentiam, sequitur quod non omne totum est maius sua parte: nam. a. est totum respectu. c.

¶ Respondet Gregor. quod idem argumentum posset fieri de duobus continuis & de medietate alterius eorũ, datis enim duobus bipedalibus. a. & . b. tot sunt partes adęquatę in. a. quot in. b. & tot etiam in. c. quæ est medietas. a. quot sunt in. b. & per consequens tot sunt in. c. quot sunt in. a. licet. a. sit totum & . c. pars. Eodem modo nihil inconuenit dicere ad argumẽtum, tot esse lapides in. c. infinito quot sunt in. a. Miror autem quomodo sit contentus hac solutione: aut qua ratione potuit adduci vt concederet tot esse lapides in. c. quot in. a. cum ad oculum cõstet lapides qui sunt hinc vsq; Parisios esse in a. & non in. c. & illinc vtrunq; esse infinitum versus oriẽtem. Nec profecto est par ratio de partibus proportionalibus continui quæ sunt illic in potentia, & de partibus ęqualibus multitudinis infinitę, quę sunt per se subsistentes. Nam quia nulla est tam parua pars quin sit diuisibilis in infinitas, nihil inconuenit tot esse partes numero in medietate, quot in toto: minores tamen. At ꝙ partes ęquales in magnitudine tot sint in parte, quot in toto, intellectus capere non potest.

¶ Quod si in quantitate continua fiat argumentum, inconueniens erit manifestissimum. Sit enim linea. a. hinc infinita, versus orientem, & pars eius à Parisijs versus orientem sit. c. linea vero infinita hinc versus occidentem sit. b. & fiat argumentum. a. linea est ęqualiter longa. b. & . c. est ęqualiter longa eidem. b. ergo. a. & . c. sunt ęqualia in longitudine.

¶ Dicere autem ꝙ pars secundum longitudinem sit ęqualiter longa suo toti, expressissima est cõtradictio. Nec locus relinquitur fugiendi ad numerum partium proportionalium continui. ¶ Nonum corollarium est. Sequeretur ꝙ datis duabus lineis quarum. a. est longior quam. b. per solum motum localem, sine noua quantitatis additione. b. fieret lõgior quam. a. Patet: Si. a. inciperet hinc Salmantica & esset versus orientem infinita b. vero inciperet à Parisijs; manifestum est quod. a. sit longior quam. b. & tamen si manentibus fixis his punctis Salmanticæ & Parisijs, Deus moueret illos, vt

vt partes tendentes in orientem verterentur versus oc
cidentem:tunc illa linea terminata Parisijs , esset lon-
gior quam hæc quæ terminatur Salmanticæ.Non igno
ro quin Aristotel.admisso per impossibile infinito ver-
sus orientem non concederet quod per aliquam poten
tiam illud extremum versus orientem (quod nullum
est) posset circulariter moueri versus occidentem.Sed
tamen isti id non possent negare,nam posset Deus ma-
nente prima pedalitate hic fixa Salmanticæ in prima
parte proportionali horæ abscindere secundam pedali
tatem quæ est versus orientem & vnire retro primæ ver
sus occidentem,& in secunda parte proportionali horæ
vnire secundam pedalitatem eodem modo , & ita per
totam horam linea quæ erat infinita versus orientem
fier infinita versus occidentem. Quod si idem fiat de il
la quæ terminatur Parisijs,concluditur totum corolla
rium.

10. Corol. ¶Decimum corollarium egregium certe est. Si Deus
posset producere infinitos homines producat eos. v.g.
ordinatos hinc versus orientem:quorum singuli singu-
los, præcise habeant pileos. Sequeretur quod posset
Deus auferre ab istis infinitos pileos,imo infinities infi
nitos,& tamen quilibet maneret cum suo pileo. Proba
tur. Volo,quod auferat omnes pileos hominum parium
puta secundi,quarti,&c. manentibus imparibus : & ta-
men tertius det pileum suum secundo, & alij duo impa
res,scilicet,quintus & septimus dent pileos suos tertio
& quarto,& alij quatuor impares,scilicet,nonus & tres
sequentes dent pileos suos hominibus quinto,sexto,se-
ptimo,& octauo , & postea octo impares dent suos pi-
leos octo subsequentibus hominibus vsque ad sextum
decimum : & ita fiat per omnes partes proportionales
horę.Tunc demum in fine sublati erunt infiniti,& qui-
libet manebit cum pileo.Atqui eadē arte poterit Deus
vti in infinitis horis,aut mille,vel decies centenis milli
bus,vt semper auferendo infinitos pileos relinquat sin-
gulos.¶Atqui potest alio modo verti corollarium. Da
tis illis hominibus cum singulis pileis,posset Deus nul
lum prorsus pileum addendo facere,vt quilibet habeat
infinitos. Probatur,in prima parte proportionali horæ
omnes impares,puta tertius & quintus &c.(qui sunt in
finiti) dentur primo homini:in secunda parte propor-
tionali ex alijs restantibus omnes etiam impares inter
calariter,puta tertius quisque(qui etiam erunt infiniti)
dentur secundo homini : & in tertia parte proportiona
li ex residuis tertius etiam quisq; detur tertio homini.
Quod si idem fiat per omnes partes proportionales ho
ræ,in instanti terminatiuo quilibet habebit infinitos.
Nec refert hoc fiat per partes proportionales horæ: an
simul faciat Deus in eodem instanti. Fateor corolla-
ria ridicula sunt sed esset etiam ridiculus, qui vt posi-
tionem infiniti defenderet,ista concederet. ¶Eadē pro
portione sequitur quod si singuli illi homines infiniti
haberent singulos præcise aureos,possent ex illis vnus-
quisque tantum ditescere quantum vellent. Exempli
gratia.Si illos infinitos aureos coniicerent in vnum cu
mulum:& postea quilibet resumeret centum profecto
omnibus sufficeret cumulus:nam tot sunt in cumulo cē
tenarij,quot sunt homines.Et si rursus facerent cumulū
& quilibet vellet accipere decies centena millia,abun-
de quidem haberent in cumulo,vnde possent extrahere.
Quod si rursus facerent cumulum,& vnusquisque par-
ce acciperet vnum tantum aureū:exhaurirent totum cu
mulum, perinde acsi quicunque acciperet decies cente
na millia.Si hæc non est contradictio,nescio quam exi-
stiment isti esse contradictionem. ¶Vndecimum corol-
larium posset esse illud quod tetigimus libr. 3.Summu-
larum.Datis enim infinitis angelis,vel Deus potest plu
res alios producere vel non:si non potētia Dei esset ex
hausta:quod impossibile esse loco citato(vt reor)osten
dimus:nam cum potentia Dei ex se sit illimitata,& crea
tio rerum non ponat aliquam materiam,quæ posset ex
hauriri per creationem,fit vt quotcunque rebus crearis
infinitis & infinities infinitis , nulla potest reddi causa
cur deus non possit producere plures. Nam reddere
pro causa deum iam produxisse quotquot potuit:est pe
titio principij:hoc enim ostendit argumētū,scilicet, ꝙ
postquā non est repugnantia ex parte causæ efficientis,
nec ex parte materiæ , quotquot dentur creaturæ non
sunt causa vt nō possint plures produci.Sed de hoc il-
lic copiosius dictum est in materia modalium lect. 2.Si
autem dicatur ꝙ datis infinitis angelis adhuc Deus pōt
producere plures,sequitur ꝙ vna multitudine simplici
ter infinita potest dari alia maior:quod rationi infiniti
repugnat.Vt enim data magnitudine simpliciter infini
ta contradictio est posse esse maiorem , ita datis infini-
tis hominibus qui sint simpliciter infiniti videtur im-
possibile posse esse plures:nam qua ratione posset Deus
infinitæ multitudini addere vnitatem,posset etiam infi
nitæ magnitudini addere nouam partem: quod est re-
pugnans nisi illa se penetraret cum alijs.

¶Sed quicquid sit de infinita multitudine rerum indi-
uisibilium , arguitur quod Deus non possit producere
infinitos homines saltem relictos suæ naturæ.Sequere-
tur enim quod quælibet pars cum qualibet parte se pe
netrarent in eodem loco.Probatur sequela.Illi infiniti
homines habebūt infinitos oculos:infiniti autem oculi
dextri replebunt omnem locum imaginarium. Imo in
finita grana milij aut infinitæ formicæ. Si ergo oculi
dextri omnem locum imaginarium replent necesse est
vt sinistri se penetrent cum dextris,& cum nō sit maior
ratio de vno quam de alio,sequitur ꝙ quilibet penetra
tur cum quolibet:& eadem ratione lingua & manus &
pes penetrantur cum singulis alijs membris.Et vt euidē
tius argumentum appareat:creet deus prius infinitos
oculos,profecto tunc non poterit creare infinitas lin-
guas,nisi penetrādo linguas cum oculis,quod si postea
creet pedes,debent penetrari cum alijs membris: ergo
eadem ratione si creet infinitos homines,omnia mēbra
debent se inuicem penetrare. Quare non poterit Deus
infinitos homines creare relinquendo illos in suis natu
ralibus:nam penetratio illa est supranaturalis.¶Quin
imo nullam multitudinem rerum diuisibilium actu sepa
ratarum poterit Deus creare quin singulæ partes cum
singuli se penetrent.Nam creet.v.g.infinita grana mi-
lij,& arguitur sic, si creasset infinitas medietates illo-
rūm granorum,illæ occupassent totum infinitum locū
imaginarium,ergo non posset alias medietates creare,
nisi penetrando illas cum prioribus. ¶Et confirmatur
quia si creatis infinitis granis integris Deus annihila-
ret medietates illorum,medietates quæ superessent re-
plerent tantum locum,quantum grana integra: etsi ex
medietatibus reliquis adhuc corrumperet medietates
singularum,adhuc illæ quartę partes replerent tantun-
dem locum,siquidem sunt infinita entia æqualia, ergo
quando erant infinita grana integra singulæ partes se
penetrabant cum singulis,sicut est corpus Christi in sa
cramento.Pudet certe plura huiusmodi monstra multi
plicare.Ista duo argumenta vltima colligimus ex in-
tentione Aristotel.hic text.43.vbi pro comperto habet
non posse mixtum componi ex pluribus elementis
simplicibus quorum quodlibet sit infinitum:nam vnum

illorum repleuit totum locum imaginarium: & per consequens non relinquet alijs locum. Eodem enim modo colligimus nos, quod si datis singulis particulis singulorum granorum milij aut hominum, ille replerent omnem locum imaginarium, fit vt integra ipsa tota infinita numero esse non possent, nisi per partium penetrationem. ¶ De qualitate infinitè intensa non opus est nouũ argumentum addere quia si fiat intensio per additionẽ gradus ad gradum (vt isti dicunt) eisdem ferme argumentis redarguitur, quæ facta sunt aduersus infinitam quantitatem: nam intensio nihil aliud est quam quantitas intensionis.

¶ Sed aduersus infinitam virtutem motiuã (quã etiam ponunt possibilem creari à Deo) à priori est argumentum ꝙ virtus motiua est tanta quanta est perfectio rei: & ideo si non potest dari creatura infinita secundum essentiam, nec potest dari infinita secundum virtutẽ. Sed tamen à posteriori formatur duodecimum & postremũ argumentum. Detur verbi gratia intelligentia infinitæ virtutis quæ moueat cœlum, sitque nunc cœlum quiescens vt centrum solis sit in oriente: & incipiat illud nũc mouere per vltimum non esse. Arguitur quod sit implicatio contradictionis ipsum moueri infinita virtute. Primo si intelligentia mouet infinita virtute immediate post hoc erit facta perfecta circulatio (quia si tardabit per tempus, non mouebitur infinite velociter) rursus: ergo immediate post hoc centrum solis erit in eodem puncto in quo nunc est. Tunc sequitur bene. Omnia puncta cœli erunt immediate post hoc in eisdẽ punctis loci in quibus modo sunt: ergo nec mouetur, nec incipit moueri: sed perfecte quiescit.

¶ Item si infinita velocitate mouetur circulariter, sequitur primo quod immediate post hoc erunt factæ infinitæ circulationes: nam qua ratione erit vna, erũt plures: & qua ratione erunt plures erunt infinitę, hoc tamẽ profecto: nescio quis intellectus capiat: nempe quod immediate post hoc erunt factæ infinitæ, & tamen ordine certo vna post aliam, imo infinities infinite & vniformiter. Et secundo sequitur, quod nũquam quiescet: sed primo impulsu illius intelligentiæ mouebitur cœlũ in finito tempore: quia non potest signari tempus quando quiescet. ¶ Et quo perspicacius fiat argumẽtum in motu recto, sit exempli gratia machina bellica vt catapulta, quæ ignito sulphure iactet globum infinita velocitate. Et arguitur sic. Aut globus ille quiescet aliquando, aut nũquam quiescet. Si primum: quæritur vbi quiescit aut quando: nec poterit profecto signari locus, aut tempus quietis. Si nunquam quiescit: ergo infinito tempore mouebitur: & per consequens non mouebitur infinita velocitate: nam infinita velocitas videtur esse illa quæ tempore finito pertransit infinitum spacium. Et sic semper est contradictio. Eo vel maxime quod communi animi conceptioni repugnat mobile infinita velocitate infinito tempore (& præsertim in directum) moueri vt infinities infinita spacia directe transeundo nunquam cesset.

¶ Item quia vel transiuit per medium, vel nõ: quod autem corpus moueatur ab extremo ad extremum, & non per medium, rationi motus repugnat, vt lib. sequẽti videbimus. Si aũt trãsibit per mediũ: ergo immediate post hoc erit in loco pedaliter distãti & in loco decupedaliter in alio & centupedaliter distanti: quod certe fieri nequit, nisi simul in eodẽ instãti sit in multis locis: id quod per virtutem saltem creatam impossibile est fieri. Quod si Deus simul poneret eandem rem in pluribus locis non moueretur per illa. Nec valet solutio quod sicut immediate post hoc ante quodlibet instans erunt infinita instantia infinitarum partium proportionalium horæ: (licet nulla duo instantia erunt simul) ita immediate post hoc illud mobile erit infinitis locis, licet nunquam erit simul in pluribus. Non inquam satisfacit solutio: nam alia ratio est de partibus proportionalibus horæ quæ sunt minores versus nos, nec possunt numerari, & aliud est de locis certis & æqualibus spatijs distantibus vt possit eadem res immediate post hoc esse in omnibus, quin sit simul in illis.

¶ At metuo ne dum infinitum redarguo, redargutionem ipsam in infinitum producam. Libuit autem nenijs istis tantisper ludere, vt portenta quæ infinitum velut chimæra illa fabulosa parit: in medium proferrem.

Ad primum igitur argumentum,

Ad primũ principale.

concessa maiori scilicet, quod quicquid non implicat contradictionem modo illo secundo exposito Deus possit facere: negatur tamen quod infinitum non implicet illo modo contradictionem, vt præfatis rationibus ostensum est. Simili nanque argumento, tenentur autores contrariæ opinionis respondere. Negant enim posse creari creaturam infinitæ perfectionis. Contra quos, si arguatur quod creet Deus in parte proportionali horæ creaturam alicuius perfectionis, & in fine creaturam duplę perfectionis, & in tertia creaturam triplę perfectionis: & sic consequenter vt in fine horæ detur creatura infinite perfecta. Respondent quod repugnat creaturæ, vt sit infinitè perfecta. Et data infinita magnitudine dicunt, quod Deus non poterit illam augere quia repugnat naturæ infiniti augmentum. Pari modo nos dicimus quod repugnat naturæ rerum esse infinitum in actu secundum extensionem, aut numerum. Et reuera multo nos magis dignificamus omnipotentiam Dei quam qui asserunt infinitum: nam illi, dato infinito, concedunt aliquod esse ens quod Deus agere non potest nec mouere. & quod dantur duæ columnæ adeo distantes, vt Deus non possit amplius separare.

Nos autem dicimus nullam esse possibilem rerum multitudinem aut magnitudinem, aut distãtiam quin Deus possit illam augere, &c.

¶ Quod si vrgeas vnde prouenit ista infiniti repugnantia: Diuus Thomas quol. 9. articulo primo citat quosdam dicentes repugnantiam esse quia dato infinito illud esset infinite perfectum secundum essentiam, quod repugnat rationi creaturæ, vt quæstione proxima dicebamus. Illud veruntamen non sequitur, nam licet esset lapis infinitę magnitudinis, non esset essentialiter perfectior quam esset lapis pedalis, nec equus infinitę magnitudinis esset tam perfectus quam homo, nec esset essentialiter perfectior quam est modo. Obidque respondet repugnantiam esse ex natura quantitatis, vt enim naturæ hominis intrinsecę repugnat esse irrationalem ita ratione quantitatis siue continuę siue discretę (etiam si sit numerus indiuisibilium) repugnat esse infinitã in actu, vt præter authoritatem Aristot. in hoc libr. supra factis argumentis monstratum est.

¶ Secundum tertium & quartum argumenta soluta sunt.

¶ Ad quintum vero quod omnium pressius vrget, Nonnulli ex Thomistis, admisso casu quod in quolibet die de⁹ crearet vnam animam eãq; conseruaret, negant tñ; hinc sequi fuisse infinitas: quia dies non fuerunt infiniti: alias non fuissent pertransacti: nam infinitum pertrãsiri non potest, vt docet in hoc libr. Aristote. text. 56. Et hanc

hîc putant esse mentem S. Th. 1.p.q.46.art.2.ad. 6.argumentum. At tamen admisso casu æternitatis mundi, & quod in quolibet die fuerit vnus angelus creatus & conseruatus, aut vna anima, negari non posset, quin fuerint infinitæ: quia nec Aristot. nec S. Thom. negauit in illo casu fuisse infinitos dies præteritos: sed solum negauerunt, quod non fuissent infiniti dies sigillatim numerati inter duo extrema: puta inter principium & finem quia si hinc incipias numerare, venire non potest ad vltimum in præteritum: & ab æterno non poteris sumere principium numerandi. ¶ Et ideo respondetur, ꝙ licet fuerit possibile mundum fuisse ab æterno, tamen nō potuit qualibet die creari vna anima & cōseruari. Et repugnātia solū est (vt probe inquit Scotus, 2.sent.dist. 1.q. 3.) ex parte obiecti: quia infinita multitudo non est factibilis vt supra ostensum est. Ob idque ea ratione qua Deus in vna die vel in vno instanti non potest producere infinita, non potest illa producere in infinitis diebus præteritis. Secus autem est de infinitis diebus, aut infinitis circulationibus cœli: nam illa nō sunt infinita entia in actu: sed vnus cōtinuus motus: qui supposita æternitate mundi, nō habuisset principium. ¶ Ad postremū principale argumentum Respondetur, quod potentia infinita Dei non attenditur penes hoc ꝙ possit infinitū producere, sicut nec penes hoc ꝙ possit ꝑducere hominē irrationalem, aut chimærā: sed penes hoc ꝙ possit ꝑducere omne possibile. Potest nanq; infinitas res & mūdos syncategorematice producere. i. nō tot quin plures. Et quantum admodum producendi potest res producere ex nihilo independenter à materia. Potestq; corruptū reproducere: atque adeo homines resuscitare & participes suæ beatitudinis in æternum efficere.

Finis tertij Physicorum.

Reuerendi Patris, Fratris Dominici Soto Segouienſis, Theologi, ordinis Prædicatorum, ſuper quartum Phyſicorum Ariſtotelis Quæſtiones.

¶Text.xlj. Quare continentis terminus, &c.

Quæſtio prima.

¶VTRVM DIFFINITIO loci eiuſque conditiones rectè ſint à philoſopho conſtitutæ.

Ibri huius quatti diſputatio (vt
in volumine Commentorum ad
notauimus) in conſideratione
triplici poſita eſt: nempe loci,
vacui, atque tẽporis. Vnde pri-
ma hæc quæſtio quatuor priora
capitula textus vſque ad diffini
tionem loci examinabit. Argui
tur ergo primo pro parte negatiua quæſtionis, aduer-
ſus primã propoſitionẽ Ariſt. qua aſſerit, ad phyſicũ per
tinere diſputationẽ loci. Locũ eſſe (vt inquit Cõmẽta.)
eſt per ſe notũ: ergo nulla ſciẽtia opꝰ habet, id pſuadere
¶Et confirma. Si aliqua ſcientia deberet de loco diſſe-
rere, id proprie cõueniret mathematicæ, locus enim ni-
hil aliud dicit, quã ſuperficiẽ corporis de genere quãti-
tatis, corpus aliud ambientẽ, vt abſtrahit à ſenſibilibus
qualitatibus, & ab actione & paſsione: ſed (vt lib. ij. c. ij
dictũ eſt) mathematicus eſt, qui tractat de quãtitate ab
ſtrahendo à ſenſu & motu (de quibus proprie conſide-
rat phyſicus) ergo negotiũ loci mathematico potius in
cumbit, quã phyſico. ¶Secundo principaliter arguitur.
Locus nihil eſt poſitiuũ: ergo quæſtio præſupponit fal
ſum. Probatur antecedẽs, quia maxime eſſet ſuperficies
vltima continentis (vt ait Ariſt.) ſed quãuis Deus corrũ
peret aerem circunſtantem Salmanticam, in eodẽ pror
ſus cenſeretur manere loco, quod eſt modo: & quanuis
corrumperetur aer, ego poſſem ambulare mutando lo-
ca, ergo locus ex natura ſua non dicit aliquid poſitiuũ,
¶Et confir. Si locus eſſet ſuperficies continentis, id eſ-
ſet præſertim, propter illam rationem philoſophi text.
3. quia in eodem loco, in quo modo eſt vnum locatum
ſuccedit aliud: ſed hoc eſt falſum: ergo. Probatur minor
quia quando ego deambulans muto locum, in illo loco
vnde exeo, non manet locus in actu, cum nõ maneat lo
catum diſtinctum à loco: ſed aer continuus rareſit, &
replet locum. ¶Tertio principaliter arguitur. Si locus
eſſet ſuperficies, ſequeretur, ꝙ locus nõ diuideretur in
ſurſum & deorſum tanquam in duas eius ſpecies: cuius
tamen contrarium ait Phi. text. 4. dicens illas differen-
tias poſitionis eſſe partes loci. ſ. ſubiectiuas. Probatur
ſequela: nam ſuperficies eſt de genere quantitatis: ſur-
ſum vero & deorſum ſunt de genere relationis: conſtat
autem, quod genus & ſpecies debent eſſe eiuſdem lineæ
prædicamentalis. ¶Quarto principaliter arguitur. Si
locus eſſet ſuperficies, ſequeretur: ꝙ eſſet in prædicamẽ
to quantitatis (vt Ariſt. in eodem prędicamento docet)
conſequens eſt falſum, quia locus videtur eſſe in prædi
camento, vbi, vt nomen inſinuat eadem tamen res ſecũ
dum eandem rationem ad diuerſa prædicamenta perti
nere non poteſt. ¶Quinto principaliter arguitur. Si lo
cus eſſet ſuperficies, ſequeretur, ꝙ locus non eſſet immo
bilis: conſequens eſt contra Ariſtotelẽ ergo ſibi ipſe re
pugnat. Probatur ſequela. Superficies corporis con-
tinentis mouetur ad motum ipſius corporis. Exempli
gratia, ſuperficies aeris continentis Salmanticam re ve
ra non eſt eadem quæ fuit ante decem annos: nam aer
continuo corrumpitur, & nouus generatur. Si ergo ta-
lis ſuperficies eſt locus, ſequitur, ꝙ Salmantica non eſt
in eodem loco, & per conſequens eſt mutata localiter:
quod eſt falſum. Idem apparet de ſtipite arboris fixæ
ſubtus aquam, cuius ſuperficies aquæ circunſtantis ſem
per mutatur, & per conſequens ſi illa ſuperficies eſſet
locus arboris, locus eſſet mobilis. ¶Et confirmatur. Si
locus eſſet ſuperficies continentis, ſequeretur ꝙ dum li
gnum mouetur in aqua fluuij, aut homo in naui nõ mu
taret locum, quia manet in eadem ſuperficie: cõſequẽs
tamen eſt falſum: quia mouetur: & moueri idẽ eſt quod
locum mutare. ¶Sexto principaliter arguitur contra
illam proprietatem loci tex. 3. & tex. 33. quæ eſt locum
eſſe æqualem locato. Locus intra ſe continet locatum:
ergo eſt maior locato: in corporibus enim intelligi non
poteſt quomodo cruſta auellanæ intra ſe contineat a-
uellanam, quin ſit ſecundum aliquam dimenſionem ma
ior auellana. Et confir. Si locus eſſet æqualis locato: id
maximè eſſet ſecũdum ſuperficiẽ concauam loci & con-
uexam locati: conſequens eſt falſum: ergo & antecedẽs.
Probatur minor: nam alias ſequeretur ſuper idem cen-
trũ poſſe deſcribi duos æquales circulos: quia illæ duæ
ſuperficies deſcribuntur ſuper idem centrum locati: cõ
ſequens tamen contradicit maximę cuidam mathema-
ticorum dicentium circa idem centrum impoſsibile eſ-
ſe, duos æquales circulos deſcribi. ¶In contrarium ta-
men eſt authoritas Ariſto.

Quæſtionem hanc in duos articu-
los partimur. In primo textum pro more in concluſio-
nes colligimus: in altero diffinitionem loci explicamus. Locus duplíciter.
Initiũ aũt quæſtionis inde congrue capere videbimur,
ſi præmiſerimus diſtinctionẽ illã loci, quam ſuper text.
5. ſubnotauimus, ſane quæ totius quæſtionis fundamen
tum ac baſis eſt. Cũ enim locus ſit ſuperficies corporis
continentis intra ſe aliud corpus, ſit, vt quemadmodum
corpus vno modo accipitur mathematice (vt tãtum di-
cit quantitatem) & alio modo phyſice vt dicit compoſi-
tum alicuius certæ naturæ: ita locus vno modo accipi-
tur ſimpliciter pro ſuperficie ambiẽte aliud corpus tri-
nę dimenſionis, abſtrahendo à quacũq; qualitate natu-
rali conſeruatiua locati: alio modo accipitur pro loco
naturali: nẽpe vt ſupponit pro ſuperficie cõtinente, cõ-
notando formam & proprietatẽ naturalem conſeruati
uã locati. Exẽpli gratia, ſuperficies aeris me circundan
tis, ſiue locus ſit mihi ſalubris, ſiue nocuus, ſiue in illo
ſim naturaliter, ſiue violẽter, eo ſolum ꝙ ambit quãtita
tem

rem meam: est mihi locus: cum hoc tamé requireretur ad locum naturalem, vt meapte natura ego essem in illo propter qualitates loci mihi conuenientes, siue inquantum sum graue, siue inquantum animal. Concauū enim lunæ dupliciter est locus ignis: nam quia ipsum adæquate ambit est simpliciter locus: & quia naturaliter conseruat, est locus naturalis. Idemque dicendū de centro mundi respectu terræ. Neque elementis modo, verum & mixtis, inquantum mixta sunt conueniunt loca propria. Vinum enim conseruatur in vase ligneo, potius quam in vitreo, & in cauernis terræ, potius quam super aere: & locus proprie patriæ est cuicunque suapte natura salubris: Vnde significatio hæc duplex loci ęqui uoca est.

1. Conclus. ¶ Hac supposita distinctione, textus quatuor capitulorum, summatur nouem conclusionibus. Prima est in textu statim primo. Necesse est naturalem philosophum de loco tractare, Hanc probat quatuor rationibus, quas in commentis expositas dedimus: videlicet, quia quicquid est, est in loco: & quia quicquid mouetur, mutat locum in quo succedit aliud locatum: & quia multæ sunt dubitationes loci: & quia ab antiquis parum aut nihil dictu est de loco.

Ad. 1. prin. ¶ Vnde ad primum argumentum principale respondet Commentator, ꝙ quanuis locum esse sit per se notum, & per consequens non sit demonstrabile: nihilominus dialectice & probabiliter tractandum est de loco propter ambiguitates quæ de eius natura sunt. Addiderim tamen ꝙ locum esse, saltem proprium cuicunque rei, nō est tam per se notum, quam est motum esse, nam res aliquas moueri, oculata experientia constat, ea vero quæ sunt in aere, in loco esse, non est ita manifestum: imo vulgus existimat medium inter terram, & cælum vacuum esse, quando non sunt nubes, aut flantes venti. Vnde Arist. ex motu docet venari locum esse, tanquam rem occultam per aliam euidentem: vt patet hic text. 3.

¶ Obidque necesse habet philosophus non solū ostendere quid est locus, sed etiam (pro tyronibus) locum esse: tametsi hoc apud sapientes supponatur tanquā principium physicum. ¶ Ad confirmationem. Respondetur quod sermoné de loco naturali manifestum est spectare ad physicum: sed & consideratio quoque loci simpliciter dicti, potius ad ipsum quam ad mathematicum pertinet mathematicus enim vt tractat de quātitate abstrahendo à sensu: ita & abstrahendo à motu Physicus autē quia tractat de motu locali, qui fit per mutationem loci, habet subinde tractare de loco. Et hæc fuit secunda ratio Aristotel.

2. Conclu. Secunda conclusio in text. 3. locus est aliquid positiuum. Hanc ponit aduersus vulgares, & nonnullos etiam antiquos philosophos credentes res quæ mouentur in aere, moueri in vacuo. Quam probat tribus rationibus. Prima sumitur ex successione corporum in eodem loco, sicut in eadem materia succedunt diuersæ formæ: & hoc procedit de loco simpliciter & mathematicè dicto. Secunda ex motu naturali grauium ad sua cuiusque propria loca: & hæc procedit de loco naturali. Tertia ex authoritate ipsorum etiam ponētiū vacuum. Aiunt enim quod vacuum est locus aptus repleri. Quibus verbis fatentur locum esse aliquid positiuū. Rationes istæ abunde in commentis exposita sunt.

Ad secūdū. ¶ Vnde ad secundum principale negatur, locum nihil esse positiuum: & ad probationem respondetur, ꝙ dempto quocunque circunstanti, si res manerent in vacuo, non manerent proprie in loco: nam esse in loco, arguit esse in aliquo positiue: sed tū quia res illę manerent in eadem distantia ad centrum & ad polum, dicuntur manere in eodem loco imaginario. Arist. vero quia casum reputauit impossibilem, diffiniuit locum verū, quē ait esse aliquid positiuū. ¶ Ad confirmationé respōdetur argumento Arist. satis esse ꝙ particulariter aliqn̄ vnde exit vnū locatū, maneat locus in actu repletus alio locato: vt patet de dolio, vnde exit aqua, ꝙ repletur aere. Et si immediate vnde ego exeo intraret aliud corpus, eadem superficies aeris maneret locus in actu, continens aliud locatum. Si tamen non succedat aliud corpus nisi aer, ille continuatur & per consequens non manet locus in actu diuisus à locato.

3. Conclus. Tertia conclusio est in text. 4. sursum & deorsum, & aliæ differentiæ positionis sunt partes loci. Hæc conclusio (vt commento. 5. exposuimus) aliter intelligitur de loco simpliciter dicto: aliterque de loco naturali. In loco enim primo modo, vt dicit superficiem ambientem trinam dimensionem quantitatis, non est sursum nec deorsum, nisi respectiue in ordine ad nos quia, quantum, vt abstrahit à certa specie rei naturalis, non vendicat sibi locum sursum potius quam deorsum sed rectum, quod est super caput nostrum, est sursum: & pauimentum deorsum. Locus tamen naturalis est genus, habens sub se species, sursum, & deorsum. Quas appellat partes loci: quia species sunt partes subiectiuę in quas diuiditur genus: aliam enim speciem loci naturalis vendicat sibi ignis & aliam terra. ¶ Ex quo sequitur, quod si sursum & deorsum solū dicāt locū simpliciter, non opponuntur, nisi relatiue respectu nr̄i, vt illic expositū est. Quare ille locus q modo est sursum, si nos ascendamus supra illū, erit deorsum. Et eadé pars erecte colūne, quæ dū est ad caput nostrū, est sursum, si vertatur, erit deorsum. Si aūt sint differentiæ loci naturalis, opponuntur contrariè: sicuti alię species vnius generis. Sursum eñ est cōcauū lunæ, & deorsum, centrū terræ. Quæ quidem loca ratione diuersarū naturarū & qualitatū ad cōseruādū diuersa elementa, sunt contraria. Et de talibus locis subdit Phi. in tex. 7. ꝙ loci est quædam mirabilis potētia. ¶ Aliæ vero differētiæ positionis, ante & retro. dextrū & sinistrū, vt placet Paulo Veneto, non sunt diuersæ species loci: quia nullū corpus mouetur naturaliter dextrorsum, aut sinistrorsum: sed sursum aut deorsum: & ideo sunt (inquit) differētiæ positionis nō respectu totius locati: sed quo ad situm partium eius. At vero forte Arist. posuit illas species loci propterea ꝙ, vt. 2 de cælo est videre, oriens dicitur simpliciter & absolute dextrum, & non solum respectiue, & angulus mediæ diei qui est supra nos dicitur, ante: & angelus medię noctis, retro: sed de hoc alias. — Alię differētiæ positio.

Ad tertium. ¶ Igitur ad tertium argumentum negatur, sursum & deorsum non esse species loci naturalis. Et ad probationem respondetur, quòd locus naturalis non solum dicit superficiem, sed supponit pro illa, connotando certas proprietates conseruatiuas locati. Neque sursum & deorsum solū dicūt respectus; sed sursum quidē est locus cōseruatiuus leuiū, deorsum vero est locus conseruatiuus grauium.

Ad cōfirmationem. ¶ Ad confirmationem respōdetur ex supradictis, ꝙ locus naturalis nō dicit solum superficiem continentē, vt locus mathematicus, sed virtutem præterea conseruatiuam. Et quia illa virtus conseruatiua terrę licet sit in toto spacio, quod est intra concauitatē aquæ & aeris pro illa parte, vbi terra est discooperta, tamen perfectissime est in cētro, propterea terra mouetur ad centrum. Eadem ratione licet locus naturalis aeris sit spacium contentum inter

concauum ignis & conuexum aquæ, tamen quia virtus cõseruatiua est in medio illius spacij, propterea aer moueretur ad illud medium: tametsi hoc non sit adeo certum, quia forsan virtus conseruatiua ignis, perfectissime est prope superficiem concauam lunæ: & idem possumus dicere de aere, sed de hoc alias.

4. Conclus. Quarta conclusio est in text. 8. Locus non est corpus. Vbi adnotandum est: quinque recitari opiniones à Phi. de re, quæ est locus: quarum quatuor reprobat, & quintam eligit. Posset enim quibusdã videri, locum esse corpus, propter ea, quod cum nihil sit in loco, nisi corpus habens trinam dimensionem, & locus debeat esse æqualis locato, videtur quod locus ipse debeat habere tres dimensiones. Probat autem Aristot. locum non esse corpus, nam cum locus debeat esse æqualis locato, & locus & locatum debeant esse simul, si corpus esset locus, deberet coextendi simul cum locato penetratiue, alias non posset esse simul cum illo & æquale. Peccabat ergo ratio illorum (vt tex. 47. respondet Aristot.) quia credebant locum debere esse æqualem locato penetratiue secundum trinam dimensionem: & tamẽ non sunt æqualia, nisi secundum superficies: concauam loci, & conuexam locati.

¶ Reliquum primi capitis continet sex rationes, quibus arguitur non esse locũ: quas in commentis explicuimus.

5. Conclus. ¶ Quinta conclusio est in textu. 17. Locus nec materia est, nec forma locati, nec aliquod eius accidens. Erant enim qui paralogizabantur, formam esse locum eo ꝙ locus continet locatum, & forma continet materiam dando illi esse. Erant præterea, qui putabant locum esse materiam, propterea quod locus recipit locatum, & recipere, videtur proprium esse materiæ. Contra quos arguit Arist. quòd cũ materia & forma sint partes locati, & per consequens mouentur ad motum locati, sit, vt locus nec cum non moueatur ad motum locati, fit, vt locus nec materia sit, nec forma, sed aliquid subiecto distinctum à locato, & à qualibet eius parte & accidente. Peccabãt ergo, quod locus non continet locatum, sicut forma materiam: quæ continet eam tanquam intrinsecus terminus rei naturalis, nec recipit, sicut materia, formã: quæ est intrinsecum susceptiuum rei: sed continet locatum tanquam extrinsecus eius terminus recipitque illud extrinsece ad modum vasis. Et hoc modo diluit Aristot. eorum rationes text. 38. Reliqua vide in commentarijs.

6. Conclus. ¶ Sexta conclusio est in text. 28. Octo modis aliquid est in alio. Ex qua infert, quod nihil est in seipso. Hanc conclusionem cum suo corollario abunde in commentarijs exposuimus. ¶ A text. 30. vsque ad. 35. ponit Aristot. quatuor suppositiones, & quinque documenta, quę illic satis exposita sunt.

7. Conclus. ¶ Septima conclusio est in text. 36. Locus non est spacium, idest, dimensiones interceptę intra concauam continentis, à locato distinctę. Hãc conclusionem textu sequẽti duabus rationibus probat. Prima quia alias cuiuscũque locati essent infinita actu loca infinitarum partium. Item quia alias loci esset locus, idest, locus simul cum locato moueretur ad locum. Opinionem istam hasque rationes, quanquam obscuras in commentis tamen pro virili expositas reliquimus.

8. Conclus. ¶ Octaua conclusio in text. 41. est loci diffinitio. Locus est terminus continentis immobilis primus. Hanc colligit à sufficienti diuisione hoc modo. Locus aut est corpus, aut materia, aut forma, aut spatium, aut vltimus terminus continentis non aliquid priorum quatuor: ergo quintum. Ponitur ergo prima particula. s. terminus cõtinentis loco generis, immobilis, ad differentiam vasis, primus, ad differentiam loci communis, vt in commento expositum est.

Diffinitio loci.

Articul. 2. At vero ad maiorem rei euidentiam circa singulas particulas mouentur in hoc. 2. articulo dubia singula. Primum, circa primam dubitatur, quænam res sit locus: nempe alicuius prædicamenti. Hæc enim prima esse debet cuiuscunque rei cognitio: sit ne substantia, quantitas, aut qualitas, an relatio. Ad cuius intellectum supponendum est in primis, quod locus (vt ait Commentator commen. 2.) multis modis æquiuoce dicitur. Primo enim possumus distinguere, quod locus accipitur vno modo pro loco substantiarum spiritualium, & alio modo pro loco corporum: habentium quantitatem: alia enim ratione angelus dicitur esse in loco, & alia corpus (vt quæstione sequenti videbitur.) Et adhuc secundo modo accipitur dupliciter: vno modo pro loco in potentia, & alio modo pro loco in actu. Locus enim in actu (vt text. 34. ait Aristot.) est superficies vltima continentis, vltima inquam in actu, idest, actu terminans & diuidens locans à locato: locus autem in potentia potest dici vna pars continui respectu alterius: sicuti humerus potest dici locus brachij tanquam superficies continuans humerum cũ brachio. Quæ quidem acceptio ad sequentem itidem quæstionem pertinet: in qua de diuersis modis existendi in loco, disputaturi sumus. Loquimur ergo in hac quæstione duntaxat de loco in actu corporum diuisibilium: de hoc eñ pręcise intelligitur diffinitio loci. ¶ Hoc supposito præter quatuor illas antiquorum opiniones asserentium locũ esse, aut corpus continens, aut materiam, aut formã locati, aut dimensiones & spatium interceptum inter latera locãtis: quas abunde Aristot. reprobauit, vt in cõmentis expositum est: sunt inter iuniores duę alię opiniones quorundam realiũ: & tertia opinio nominaliũ, & quarta censetur esse Arist. Sunt enim qui distinguunt locum accipi vno modo simpliciter (vt supra diximus) pro termino cõtinẽtis, idest, circũscribẽtis locatũ, & isto modo supponit ꝓ superficie, quę est de ꝑdicamẽto q̃titatis. Secũdo modo accipitur ꝓ loco naturali, & sic dicũt ꝙ supponit ꝓ virtute cõseruatiua, quæ est de ꝑdicamẽto qualitatis. Alij itidẽ distinguũt, ꝙ locus accipitur vno modo materialiter, seu pro substrato (vt reales loquũtur) & isto modo est res absoluta. s. superficies vltima cõtinẽtis: & alio modo accipitur formaliter, seu pro per se significato: & isto modo dicũt accipi ꝓ respectu: locus eñ dicit duplicẽ respectũ, quẽ statim explicabimus. Hanc opinionẽ videntur sibi elicere Scotistæ ex suo doctore quol. 11. vbi ait, ꝙ vbi dicit respectũ extrinsecus aducniẽtẽ. Et. 2. sent. d. q. 5. vbi ait, ꝙ locus accipitur vel pro absoluto, vel pro respectiuo. Quem modum loquendi etiam tenent nonnulli ex discipulis S. Tho. ¶ His verũ tamen nihil obstantibus, statuitur hic prima propositio huius articuli. Locus nullo modo accipitur: nec supponit pro qualitate, aut pro respectu sed solum pro superficie, quæ est de genere quantitatis. Quicquid sit illa superficies, siue distinguatur realiter à substantia, siue nõ. Volo dicere ꝙ quanuis locus naturalis dicat virtutem conseruatiuam quæ sit qualitas, nulla tenus tñ supponit pro illa, sed pro superficie cõnotando vt habeat talẽ virtutem. Sicuti albũ nõ supponit pro albedine: sed pro re habente albedinẽ. Pari ratione quanuis locus simpliciter dicat respectum continentiæ: aut respectum distantiæ: vt statim dicturi sumus, nullo modo accipitur aut

Locus æquiuoce dicitur.

Quatuor opiniones.

Prima propositio.

aut supponit pro tali respectu,sed pro superficie continentis,connotando talem respectum. Aliud nanque est locum dicere virtutem aut respectum: aliud vero supponere pro illis. Idem prorsus ad nouimus capitul. de genere: nempe ꝙ licet genus dicat secundam intentionem,non tamẽ supponit pro illa,sed pro natura connotando secundam intentionem. Hæc certe propositio manifesta est,& apud Aristotel. & ex natura loci. Nam Aristote. expresse in prædicamentis cap. de quantitate ponit locum speciem quantitatis. Et hic nihil aliud ait esse locum,quam terminum continentis. Terminus autem continentis nec qualitas est,nec relatio,sed quantitas:& illum terminum habentem virtutem conseruatiuam,ait esse locum naturalem,non tamen virtus est locus. ¶Item qui dicunt,locum accipi pro relatione , id quidem affirmant ad saluandum , quomodo locus sit immobilis,per hoc ꝙ distantia huius loci ad centrũ terræ semper permanet eadem: at quando Aristo. dixit , locum esse immobilem, certe non accepit pro relatione, sed pro termino ipso continentis : ait enim quod locus est terminus continentis immobilis.

¶Et confirmatur: quia idem ipse locus qui est immobilis , est æqualis locato, vt patet apud Aristote. Relatio vero nullo modo est æqualis locato,sed superficies.

¶Item locus dicit duplicem relationem, vnam continẽtiæ,quæ est loci ad locatum,& aliam distantiæ, quæ est distantia loci à centro & polis mundi: relatio vero continentiæ non est locus, sed passio & effectus formalis loci,ergo nec distantia loci à centro est locus,sed superficies ipsa distans. Profecto nullius authoritas sufficere deberet,vt quis diceret: ꝙ locus accipitur pro alio, quã pro superficie qui est de genere quantitatis.

Superficies Insinuat se hic tamen inter nominales atque reales contentio de superficie. Conuenit namque inter eos verbo,nempe locum esse superficiem & terminum continentis : quod omnes concedere debent,nisi velint Aristot. negare. Differt tamen re, quod reales tenentes quantitatem distingui à re quanta, aiũt. superficiem esse quantitatem secundum profunditatem indiuisibilem. Nominales vero negantes huiusmodi superficies dicũt corpus & superficiem esse terminos supponentes pro eodem diuersis connotationibus. Aiunt enim ꝙ pars extrema lis corporis est superficies: vnde si amphoram,quæ locus est aquæ , per partes proportionales secundum profunditatem & grossitiem diuidas versus aquam,medietas eius versus aquam est superficies,& itidem quarta pars: atque adeo octaua & omnes quæ terminantur ad aquam. Ex quo inferunt Occam eiusque sequaces,infinita esse loca illius aquæ non solũ communia sed propria immediata aquæ , eique æqualia. ¶De hac vero controuersia nõ est hic locus vberius disputandi: satis enim de hoc à nobis dissertum est in prædicamentis capit. de quantitate. At vero præter eas quas illic rationes & authoritates in hac parte congessimus,certe vel hic locus Aristo. vehementer suadet,locũ esse superficiem distinctam à corpore. Nam ex professo negat hic text. 8. (vt diximus in.4. conclusione) locum esse corpus: asserit vero,locum esse terminum continentis: distinguit ergo inter corpus & terminum continẽtis & per consequens inter superficiem & corpus. ¶Item cum ait locum esse terminum cõtinẽtis,manifeste intelligit de adæquato termino nẽpe qui ita sit terminus cõtinẽtis,vt nõ habeat ipse terminũ alium : distinguit ẽm tãquã duo,terminum & rem terminatã: at secũdũ istos non datur terminus continentis , quin medietas illius versus locatum sit terminus prius signati termini.

¶Et confirmatur. Si terminus non est superficies: sed pars versus locatum,nulla esset profecto ratio,cur diceret locum esse terminum continentis , potiusquam totum ipsum corpus continens. Etenim vt totum corpus continens non est locus secundum se totum,sed secundum partem: qua tangit locatum, ita & quæcũque pars eius assignetur , non est illa locus , nisi secundum aliquam sui partem qua tangit locatum : & vice versa sicut pars quæcunque continentis est locus secũdum partem qua tangit locatum , eadem ratione,totum corpus dicetur locus,siquidem secundum aliquam sui partem tangit locatum. ¶Et ita ipsi vidẽtur mihi sentire, quod non dixit locum esse terminum continentis ad excludẽdum continens ipsum esse locum , sed ad explicandum rationem: secundum quam est locus.

¶At vero profecto verba Aristotel. huic sensui palam aduersantur. Dixisset enim tunc,quod locus est corpus secundum quod tangit locatum. Non tamen dixit nisi quod locus est terminus continentis, insinuans ꝙ talis terminus est res distincta à continente.

¶Item corollarium illud (quod ipsi concedunt) ,scilicet,infinita esse loca eiusdem locati,aperte dissonat & Aristotel. & communi modo concipiendi : cum enim text. 14. distinguat inter locum communẽ,qui per accidens conuenit locato,& locum proprium qui per se cõuenit illi,id sane insinuare voluit , quod cum ea quæ sunt per accidens,non cadant sub certo numero , bene tamen illa,quæ sunt per se: loca communia possunt esse mihi infinita,si locum meum circundaret alius,& alium alius, &c. locus vero proprius esse non possit nisi vnus,qui est mihi proximus. Et tamen secundum istos nullus esset locus mihi proximus & primus secũdum se totum: quia quacunque parte continentis data versus me,medietas illius adhuc versus me esset mihi quodam modo propinquior: saltem secũdum se totam. ¶Et postremo id confirmatur. Nisi locus sit superficies indiuisibilis secundum profunditatem, vix defensari põt,quomodo locus est æqualis locato: vt quam primum videbimus. Sed de hoc satis: non enim mordicus contendo, quantitatem distingui à re quanta (licet id tamen opinor) sed ostendo,illam esse mentem Aristot.

Constituto ergo genere loci quod est superficies & terminus continentis,secunda propositio huius articuli est. Locus connotat relationem duplicem, scilicet: continentiæ quæ est loci ad locatum,& distantiæ loci à centro & à polis mundi. Non intelligo huiusmodi relationes realiter distingui à loco, sed volo dicere,ꝙ locus diffinitur per respectum ad locatum , & ad centrum. Prima pars patet ex diffinitione Arist. non enim quæcunq; superficies est locus: sed illa quæ est vltima continentis. Vltima inquam in actu versus locatũ. Exempli gratia. Superficies qua brachium continuatur manui,licet sit finis brachij versus manum, nõ est locus manus: quia non est terminus in actu, idest, nõ est superficies actu terminans & actu diuidens , sed continuans brachiũ cũ manu. Et hoc explicuit Arist. text. 34. Itẽ superficies conuexa extera amphoræ non est locus aquæ, sed interior concaua versus aquã. ¶Priusquã ad secundam relationem descẽdamus,pro materia quarti argumẽti inferrur corollariũ, ꝙ locus ponitur directè in prædicamẽto quantitatis, licet diffiniatur per relationem. Sententia expressa est Arist. in prædicamento quantitatis: cuius speciem poni: locũ. ¶Vnde ad quartũ principale.

Loci relationis.

Locus de prædicamẽto quantitatis.

Ad.4.prin.

vnum circunducas ad conuexum locati, & aliud intra concauitatem loci illa duo fila erunt æqualia.

¶ Atque isti quidem duo modi veri sunt, & ita dicendũ est in via Nominalium: sed tamen non satis explicant mentem Aristotel. quia non dant vnam rem, quæ sit locus: & secundum se totam sit quodammodo æqualis locato.

Locus æqualis est locato.

¶ Quod Aristote. ergo sensit, fuit ꝙ locus id est superficies concaua cõtinentis est æqualis locato, id est, superficiei conuexę locati. Si enim superficies concaua loci, quæ distinguitur à corpore, extenderetur, & similiter superficies conuexa locati, illæ duæ superficies essent omnino æquales secundum longitudinem & latitudinem: nam profunditatem non haberent.

¶ Hinc palam sequitur, ꝙ si terminus continentis non supponat pro superficie, sed (vt aiunt Nominales) pro parte interiori continentis, nulla dabitur res, quę sit terminus continentis, eademque sit æqualis locato.

Locus est mensura locati.

¶ Sequitur præterea, locum esse mensuram extrinsecã locati. Quod manifestum est apud Aristotel. licet nonnulli hoc in dubium reuocent. Etenim quemadmodum tempus (vt infra videbimus) est mensura successiua motus, ita & locus est mensura permanens locati, vt quantus est locus, tantum sit locatum: non quidem secũdum partes intrinsecas locati, sed secundum externam superficiem. Etenim vt superficies conuexa cuiuscunque corporis est eius mensura intrinseca, ita superficies concaua sui loci est eius mensura extrinseca.

¶ Et hac ratione (vt capit. de quantitate adnotauimus) tam locus quam tempus statuta est illis species quantitatis extrinseca. ¶ Sed arguunt nõnulli quod locus nõ sit mensura, eo quod ratio mensuræ importat relationem mensurantis ad mensuratũ. Quibus tamen respondetur, quod licet mensurare dicat relationem æqualitatis, tamen mensura nõ est relatio, sed quantitas illa, per cuius longitudinem aut latitudinem aut profunditatẽ certificamur de quantitate alterius. Quocirca Aristot. 10. metaphysic. textu. 2. vnitati, quæ est principium numeri, attribuit esse primã mensuram: numero enim pedum, aut vlnarum, aut vnciarum, aut alicuius certę quãtitatis qua vtimur tanquam indiuisibili, metimur rerũ quantitates.

Ad sextum.

¶ Ad sextum igitur principale argumentum respondetur, ꝙ proprie loquendo superficies, quę secundum Aristot. est locus, non continet locatum, sed vnum corpus continet aliud corpus: Vnde locus nõ (inquit) est superficies cõtinens sed est terminus continentis. Quare simpliciter concederet Aristo. ꝙ omne continens est maius contento. Qui vero noluerit in tanto rigore respondere, concedere potest, superficiem concauam, quæ est locus quodammodo continere cõuexam locati: sed tunc negandum est: eandem esse rationem in corporibus & superficiebus: corpus enim continere non potest aliud, quin sit eo maius: superficies vero quia est indiuisibilis secundum profunditatem, & indiuisibile additum indiuisibili non facit maius, potest circunferri super aliam superficiem: & nihilominus exterior non erit maior interiori. ¶ Et similiter respondetur ad confirmationem, ꝙ mathematicorum illa regula intelligitur, ꝙ in eadem area fixo altero pede circini si describantur duo circuli, necesse est, extrinsecum maiorẽ esse intrinseco: quia illi circuli lineantur in eodem corpore: & in eodem corpore non possunt signari duæ lineæ immediate. Si tamẽ duo corpora contigua vnum circunferatur circa alterum, superficies concaua continentis non erit maior, quam conuexa contenti.

Tex. xlvj. Terra quidem in aqua est, &c.

Quæstio secunda.

VTRVM OMNE CORPVS locũ sibi vendicet naturalẽ: atq; adeo omne ens necessario sit in loco vno.

A Parte negatiua primi membri quæstionis arguitur primo. Terra in nullo est loco naturali, ergo pars negatiua est vera. Probatur antecedẽs. Si aliquis esset eius locus naturalis, maxime superficies concaua aquæ (vt habetur textu præsenti) sed illa non tegit totam terram, cum pars aliqua pateat aeri: ergo superficies aquæ non est totus locus terræ. Quod si dicas, ambas superficies, scilicet aquæ & aeris esse locum terræ, contra illæ non sunt vna res: ergo nec sunt vnus locus. ¶ Et confir. Huiusmodi superficies non solum intra se terram continet, sed & aerem, & aquam in cauernis terræ latentia, atque adeo mineralia & animalia: ergo signari nequit locus terræ proprius. ¶ Et secundo confirmatur. Locus naturalis rei cuiusq; est ille, ad quẽ res naturaliter mouetur: terra vero non mouetur ad superficiem concauam aquæ vel aeris, sed ad centrum suum: ergo potius centrum est locus terræ (quod hic text. 42. insinuat Aristote.) quam concauum vel aquæ vel aeris. Quod si concesseris, repugnat diffinitioni loci, quæ habetur, locum esse terminum continentis. ¶ Secũdo principaliter arguitur. Nullus est locus naturalis aeris: ergo pars negatiua vera. Probatur antecedens. Si aliquis esset, ille esset superficies concaua ignis, vt habetur textu præsenti: sed hoc non, primo quia superficies concaua ignis non solum aerem, sed & aquam, & terrã & mixta omnia comprehendit sub se, & per consequens non est locus adæquatus aeris. Tum secundo, quia locus naturalis debet esse cõseruatiuus locati: ignis vero, qui calidus est & siccus, cõtrariatur aeri, qui calidus est & humidus, ipsumque proinde corrumpit. Similia argumenta fieri possunt, quod concauum lunæ non sit locus proprius ignis. Tum quia nec continet sub se solum ignem. Tum etiam quia cum luna sit planeta frigidus, videtur potius ignem corrumpere, quam conseruare.

¶ Tertio principaliter arguitur. Nulla sphæra cœlestis est in loco naturali: ergo. Probatur antecedens: quia locus naturalis est, qui requiritur ad conseruationẽ locati: sphærę autem cœlestes suapte natura sunt incorruptibiles non habentes contrarium: ergo non indigent loco naturali magis quam angeli.

¶ Quod si dicas, inferiorem sphęram, esse in superiori, non propter indigentiam conseruationis, sed quia inferior ambitur superiori. Arguitur saltẽ de suprema sphęra, quæ cum non circunscribatur alia superiori, videtur non esse in loco. ¶ Quarto principaliter à parte negatiua secundi membri quęstionis arguitur. Angeli sunt entia, & quidem creaturarum perfectissimæ, quæ tamen non sunt in loco, dicente Boetio libro de Hebdomadibus: communem animi conceptionem esse apud sapientes, spiritualia non esse in loco. Et Aristotel. hic tex. 47. non omne (inquit) quod est, in loco est, sed mobile corpus. Et ratio etiam est manifesta, quia locus dicit rationem mensurę, angelus autem non potest mensurari loco, ergo non potest esse in loco. ¶ Quinto principaliter

circa

circa vltimum verbum quæstionis arguitur. Si corpus omne naturale ex natura sua vendicat sibi locum, sequitur, ꝙ ex natura sua vendicat sibi locum vnum: vnitas enim loci consequitur ad rei vnitatem, vt quot sunt res, tot sint loca: consequens tamen est falsum: ergo & antecedens. Probatur minor. Nam si natura rei est vt singula sint in singulis locis: sequitur, ꝙ Deus non potest idē corpus ponere in duobus locis: quod tamen nullam videtur contradictionem implicare.

Tres articulos, titulus huius quæstionis designat. In primo videbimus de naturalibus locis corporum, & in secundo circa secundum mēbrum quæstionis an substantiæ spirituales sint in loco, & postremo circa vltimum verbum, an supranaturaliter possit idem corpus esse in pluribus locis. ¶ Pro fundamento huius articuli considerandum est, ꝙ vt Deus & natura omnia fecit numero, pondere, & mensura, ita & ordine pulcherrimo cancta disposuit. Quod Aristot. hic tex. 48. docet, dicens res vniuersas secundum ordinem graduum perfectionis naturalis sortiri etiam locorū ordinem vt res superior locus sit cōseruatiuus inferioris: atq; adeo superior se habet vt forma, & inferior vt materia: sicuti in rebus particularibus materia recipit esse à forma. ¶ Atqui, vt ordinem huius textu. 46. obseruemus incipiendo à terra, sit prima conclusio. Locus naturalis elementi terræ est concauum aquæ. Conclusio expressa est Ari. loco præsenti. Et probatur ratione eiusdē tex. 48. Quem ordinem res seruant in nobilitate, seruāt in loco sed terra est infimum elementorum plus habens de materia: grauitas enim ex abundantia materię venit sicut leuitas ex paucitate materiæ: sed post terram dignitate immediata est aqua: quia cum sit grauior: est etiā materialior: quam reliqua duo superiora: ergo locus naturalis terræ est aqua.

¶ Secundo id confirmatur. Locus naturalis & locatum inter elementa symbolizant, id est conueniunt in vna qualitate, & altera differunt: debent enim esse cōgenea (vt ait Comment.) vt propterea conuexum vnius tangat concauum alterius, quia quodammodo natura vnius tangit naturam alterius: sed ita se habent terra & aqua: terra enim est sicca & frigida: aqua frigida & humida: aer vero humidus & calidus: sed ignis demum calidus & siccus: ergo qua ratione locus aquæ est aer, & locus aeris est ignis, fit vt locus etiam elementi terræ sit aqua.

¶ Et tertio id patet ratione Ari. tex. 49. Locatum & locus in elementis habent se sicuti materia & forma: sed ita se habent terra & aqua, terra enim si daretur purum elementum, non posset verti in aerem, quin prius verteretur in aquā: sicut aqua non verteretur in ignem: quin prius in aerem, ergo locus naturalis terræ est aqua.

¶ Vnde ad primum argumentum nimirum si aliter respondeamus, quam communiter video iuniores (saltē) respondere. Simpliciter enim negant omnes, cōcauum aquæ esse locum naturalem terræ: sed aiunt locum terræ, esse aggregatum ex superficie aquę & superficie aeris: non considerantes ꝙ Aristotel. non dixit terram esse in aere sed in aqua & aquam, in aere. Quocirca distinguendum est potius de terra, nempe quod si accipiatur pro puro elemento terræ profecto locus eius est sola superficies aquæ, & isto modo loquitur hic Aristotel. de terra. Sed si loquamur de terra, quæ non est simpliciter elementum, vt terra, quam nos colimus, illam fatemur, naturaliter esse in aere. Discooperuit enim aquis hanc partem natura, non propter necessitatem elementi terræ (quæ melius sane conseruaretur sub aqua) sed propter necessitatem mixtorum puta arborum, & præcipue animalium terrestrium, quæ respiratione viuunt. Accipiendo vero terram pro toto aggregato ex terra (siue sit purum elementum, siue non) & (vt primā hinc confirmationem dilutam relinquamus) aggregatis etiā mixtis in cauernis terræ & arboribus & animalibus quæ sunt in superficie: concedimus quod terræ huiusmodi locus naturalis est aggregatum ex concauo terræ & concauo aeris, quæ quidem superficies, licet sint duæ res in genere quantitatis puta duæ superficies cēsentur tamen vnus locus, quia conseruant vnicam massam terræ & mixtorum.

¶ Et sic solutum restat primum argumentum cum sua confirmatione. Hinc sequitur, ꝙ cum dicimus, superficiem aquæ esse locum terræ, non intelligimus de hac aut illa portione aquæ, aut gleba terræ, sed loquimur de tota terra, & de superficie totius elemēti aquæ. Nam & in cauernis terrę, prouidente natura, ad perpetuitatē fontium, generantur aquæ ex ingrossato aere, quæ potius sunt in terra, tanquam in loco, quam econuerso, sicut aqua cisternæ. Imo portio aeris generatur, & cōcluditur sub terra, tanquam in vase: vnde nonnunquā terræmotus fiunt: sed de hoc alias.

¶ Ad secundam confirmationem respondetur ex supra dictis, quod locus naturalis non dicit superficiem solū continentem, vt locus mathematicus, sed virtutem præterea conseruatiuā: & quia illa virtus conseruatiua terræ, licet sit in toto spatio, quia est intra concauitatem aquæ & aeris pro illa parte vbi terra est discooperta, tamen perfectissime est in centro grauitatis terræ, propterea terra mouetur ad centrum. Ad. 2. cōfir ma.

¶ Eadē ratione licet locus naturalis aeris sit spatiū continuum inter concauum ignis & conuexum aquæ, tamē quia virtus conseruatiua est in medio illius spatij, propterea aer moueretur ad illud medium. Tametsi hoc non sit adeo certum: imo forsan virtus conseruatiua ignis perfectissime est prope superficiem concauam lunæ & virtus perfectissime conseruatiua aeris est in cōcauo ignis, nisi obstaret contrarietas ignis, nā perfectio duorum elementorum quæ plus participant grauitate, vergit ad centrum: perfectio vero aeris & ignis vergit ad cœlum.

Secunda conclusio. Locus naturalis aeris est superficies concaua ignis. Hanc eandem conclusionem affirmat hic Arist. eisdemque rationibus confirmat quibus superiorem, nam vt terra se habet ad aquam dignitate & symbolo, & aer se habet ad ignem. Vnde ad primam impugnationem in secundo principali argumento respondetur, quòd quando Aristotel. dicit, aerem esse in igne, tanquam in proprio loco, solum intelligit quantum ad superficiem conuexam aeris, cuius mensura est concaua ignis: loca enim naturalia elementorum designat Aristo. solum quantum ad superficiem conuexam locati. Si tamen volueris locum circum scribentem totum aerem designare, erit spatium illud interceptum inter concauam superficiem ignis, & conuexam aquæ & terræ. Enimuero (vt in libris de cœlo videndum est) aggregatū ex terra & aqua reputatur vnus globus & vna sphæra. Et pari modo licet locus ignis dicatur concauum lunæ, id tamen intelligitur quātum ad conuexam superficiem ignis, locus tamen eius adæquatus est interstitium inter conuexum aeris & concauum lunæ.

¶ Secun-

¶ Secunda pars secundi argumenti principalis habet plus difficultatis, nempe quomodo locus aeris sit ignis: cum sint contraria. Ad quod dicunt nónulli, superficié ignis habere in se quandam virtutem propriam (prǽter calorem & siccitatem) conseruatiuam aeris. Hoc tamen nullum fundamentum habet apud Arist. neque in natura rerum elementis enim nulla quinta virtus ascribitur prǽter quatuor primas qualitates. Neque Aristotel. hic tex. 48. & 49. nec. 4. de cœlo tex. 23. vbi ordinem elementorum constituit, rationem aliam huius ordinis assignat, quam ordiné dignitatis & perfectionis naturalis & quod vnum se habet vt materia alterius. Et ideo dicédum est (vt Comment. hic commento. 43. videtur docere) ꝙ locus aquæ non est aer propter naturam aeris: nec locus aeris est ignis propter naturam ignis, sed propter distantiam, quam huiusmodi loca habent à cétro terræ & propinquitatem, quam habent ad concauum lunæ. Itaque si imaginetur linea recta ducta à centro terræ vsque ad concauum lunæ, per aliquam portioné illius lineæ vsque ad certum punctum, est purum elementum terræ frigidum & siccum: altius vsque ad aliud pũctum & elementum aquæ: licet terra & aqua in aliquibus partibus commisceátur: & altius vsque ad aliud punctum est elementum aeris: & inde vsque ad concauum lunæ est elementum ignis. Vnde locus aeris non terminatur ad concauũ ignis propterea ꝙ illic sit ignis, sed propter talem distantiam à centro.

¶ Imò licet per impossibile nullus illic esset ignis, sed ignis poneretur in infima regione aeris, aer ascenderet supra ignem quousque modo ascendit. Et ideo non obstat contrarietas ignis & aeris, quominus ignis sit locus aeris: quia aer non conseruatur ab igne, sed suapte natura ex ordine vniuersi cõseruatur in tali distantia inter cœlum & centrum terræ. Et idem dicatur de locis aliorum elementorum.

¶ Sed non est adhuc abunde dissolutum argumentum. Si ignis loco quo aer illi coniungitur corrumpit aerem sequitur, aerem illic conseruari non posse. Aliqui possent cogitare, quòd in illo confinio elementorum impeditur actio à natura vniuersali. At vero hoc nulla ratione fulcitur. Cum enim apud nos videamus, ignem inflámare aerem, nulla est ratio, cur illic negemus effectum similem. Concedimus ergo, ignem in sua sphæra ignire proximum aerem, id tamen facit vsque ad certam distátiá, semper remissius & remissius, sicut ignis apud nos non ad quácunque distantiam, sed prope agit. Et ideo per aliquod spatium prope ignem est calidior quá sua exigat natura: sicuti terra prope aquam humidior est: sed prope centrum est in sua naturali dispositione. Horum auté oím constituti sunt termini qui prǽteriri non possunt. Eodem modo dicendum est, ꝙ locus ignis est cócauum lunę: non propterea ꝙ illic sit orbis lunę, sed propter distantiam à centro. Non tamen puto esse aliquam contrarietatem inter lunam & ignem, sicut inter ignem & aerem: quia cœlum non habet aliquam particularem cótrarietatem cũ aliquo elementorum, sed generali influxu agit concurrendo cum singulis. Si autem propter humiditatem, aliquam alterationem agat in ignem, erit vsque ad certá distátiam. ¶ Sed percontatur quis forte: cũ inter elementa vnũquodque habet symbolum cum sibi proximo, quod est locus eius, videtur ꝙ ignis deberet pariter symbolizare cum concauo lunę qui locus est eius: & tamen cum cœlum nullam habeat primarum qualitatem, non possunt elementum & cœlum esse symbola. Respondetur ꝙ quanuis non symbolizent in illis qualitatibus, conueniunt tamen ignis & cœlum in lucis perspicuitate diaphaneitate, & agilitate. Vnde ignis æther, vt cœlum, appellatur.

At vero contra istum localem ordinem elementorum sunt argumenta nonnulla. Primum, Si ea quæ dicta sunt, verum habent, sequeretur ꝙ quodlibet elementũ, seclusis quibuscunque alijs circũstantibus, naturaliter maneret in suo loco in quo est. Ita q; corrupta per impossibile sphæra ignis & aquæ, aer maneret vbi est: & corrupta sphæra terræ & aeris, aqua maneret vbi est: nam dictum est, naturaliter elementa in suis sitibus manere, & conseruari: non propter naturam circunstantis, sed propter talem elongationem à centro, aut propinquitatem ad orbem lunæ, consequés tamen videtur falsum: nam aquam naturaliter videmus descendere per terram, vt si defoderetur puteus vsque ad centrum terræ, videtur, ꝙ aqua naturaliter illuc vsq; descenderet: & per consequens corrupto per impossibile elemento terræ, aqua conflueret ad centrum.

¶ Secundo arguitur. Terra, quæ est elementum grauissimum, determinat sibi infimum locum (puta centrum) quo inferior esse non potest: ergo & ignis cum sit elemétorum leuissimum, determinat sibi locum supremum quo superior esse non possit: & per consequens locus eius nó est concauum lunæ: sed nisi cœlis impediretur, suapte natura ascenderet vsque ad conuexum primæ sphæræ. ¶ Et confir. Locus naturalis eleméti est, in quo cum elementum sit naturaliter quiescit: sed ignis in cócauo lunæ non quiescit, quinimo circulariter mouetur ad motum primi mobilis, vt. 2. & 4. de cœlo habet disputari: ergo ille non est locus eius naturalis. ¶ Tertio principaliter arguitur. Locus naturalis terræ est vnus & determinatus, in quocunque enim puncto concaui lunæ poneretur gleba terræ, siue in zenith nostro, siue in opposito, vbi viuunt antipodes, siue in oriente, siue in occidente, siue in nostro polo, siue in alio, gleba illa descenderet ad idem punctum centri: ergo & locus ignis deberet esse vnum punctum determinatum: consequens tamen est falsum, nam ignis noster ascendit ad zenith nostrum, & ignis antipodum ad zenith suum.

¶ Quod si dicas locum determinatum ignis non esse pũctum, sed totam circunferentiam concaui lunæ, ascendere enim est elongari à terra directe versus cœlũ. Tũc sequeretur, ꝙ si portio ignis poneretur in centro terrę, nullo corpore impediente, non magis ascéderet versus zenith nostrum, quam antipodum: aut versus orientem quam versus occidentem.

¶ Primum argumentum non est quod in præsentiarum ad vnguem examinemus, vsque ad secundum & quartum de cœlo. Res profecto est dubia, quid nam sentiret Aristote. De igne namque & terra inter omnes Philosophos conuenit, quòd demptis omnibus alijs creaturis naturaliter maneret in locis, in quibus sunt: quia vnũ est elementum grauissimum, & alterum leuissimũ, sed tamen de aqua & aere non omnes consentiunt: nam aqua non est simpliciter grauis, sed respectu aeris & ignis: nec simpliciter leuis, sed respectu terræ: nec aer est simpliciter leuis, sed respectu terræ & aquæ: nec simpliciter grauis, sed respectu ignis, vt est sententia Aristotelis quarto de cœlo textu. 27. & Commenta. illic, & tertio huius textu. 49. Quem Paul. Venet. hic super textu. 49. imitatus ait, quòd aer si poneretur in concauo lunæ descenderet per ignem vsque ad locum in quo modo est: & aqua si poneretur in centro terræ, ascenderet vsq; ad locũ, in quo modo est. Quod certe verum est, quia terra necesse habet, esse sub aqua: vnde si profundissimum Ad primũ.

mum puteum aquę impleas terra: aqua ascendit vt cedat terræ. At nondum est compertum, vtrum si corrumperetur modo terra, aqua particulari appetitu descenderet ad centrum: nam ex vna parte ait Aristot. 2. de cœlo text. 79. quod aqua non potest manere suspensa, sed debet sustentari super aliquod corpus: & ideo naturaliter descendit per viscera terræ, si meatus inueniat: & per consequens dempta terra videtur, quod descenderet ad centrum. Ex alia parte videtur, quod si aqua est modo in suo loco naturali, dempta terra, adhuc maneret, vbi est: quod mihi pro nunc est verisimilius: nam aer corrupta sphæra ignis, non ascenderet altius quam modo est: ergo simili proportione non descenderet aqua particulari appetitu dempto igne. Et quod ait Aristo. terram non posse esse suspensam intelligit naturaliter: nec tunc dempta terra, proprie esset suspensa cum esset in loco naturali. Vnde si defodiatur terra vsque ad punctum sphæræ aquæ, aqua descendet naturaliter. Si tamé profundius procederet puteus, aqua non descenderet ex naturali appetitu particulari, sed appetitu vniuersali, nec daretur vacuum, sicut descenderet aer, si non esset illic aqua.

¶ Neque mireris si sphæra naturalis aquæ descendat sub terram hanc nostram: quia cum pars hæc discooperta, sit multo leuior, quam pars alia quæ tegitur aquis propter maiorem siccitatem, non est idem centrũ grauitatis, & centrum magnitudinis terræ: sed centrum grauitatis est multo propinquius superficiei terræ coopertæ aquis, quam superficiei nostræ. Et cum centrum grauitatis sit centrum mundi, quo terra descendit, & sphæra aquæ debeat æquè distare ab illo centro, fit, vt si aqua ab illo centro versus mare distat. v. g. per centũ millia passuum, etiam versus nos vsque ad centum millia passuum à centro grauitatis, sit etiam locus naturalis aquæ: quare residuum terrę versus nos penetrat multum de sphæra aquæ. Imo & multi montes attingunt sphæram aeris. Et ideo in illis cauernis naturaliter generantur fontes qui sunt altiores superficie maris, qua mare tangit terram, quandoquidem flumina à suis fontibus vsque ad mare semper descendunt.

Ad. 2. ¶ Ad secundum Argumentum respondetur, quòd sicut terra determinat sibi locum simpliciter infimum ita & ignis determinat simpliciter supremum: infra latitudinem tamen loci elementorum: & quia locus elementorum terminatur in concauo lunæ, illic est locus naturalis ignis, nec sursum ascenderet, quamuis non impediretur cœlo. ¶ Ad confirmationem respondetur, ꝙ quicquid sit de motu circulari ignis, an videlicet sicut primum mobile rapit secum orbes planetarum, ita moueat sphæram ignis: nihil tamen obstat quin ille sit locus eius naturalis. Ad quod sufficit, ꝙ quiescat in illo quiete opposita motui naturali elementi leuis, qui est ascendere: non enim altius ascendit. Sicuti mare, quãuis moueatur motu refluxus & fluxus propter impressionem cœlestem: nihilominus quiescit quiete elementi, quia

Ad. 3. nec ascendit, nec descendit. ¶ Ad tertium bene responsum est, ꝙ versus quãcunque regionem cœli à cẽtro terræ ignis elongetur vere ascendit: est enim centrum grauitatis terræ, veluti centrũ circuli, cuius circunferẽtia est cœlum: & motus à centro ad circunferentiam est ascẽsus, & circunferentia ad centrum est descensus. Ad replicam vero Paul. & nonnulli alij respondent, quod ignis positus in centro, non magis versus hanc quã versus illam regionem ascenderet, nisi influentia cœlestis ipsum determinaret, qua versus ascenderet. At vero nũquam mihi persuadere potui, ꝙ cõstellatio cœlestis aliquid agat in ista inferiora, nisi mediãtibus causis secundis. Et ideo signanda est causa particularis talis motus. Itẽ quia propter illum casum supernaturalem non est ponenda aliqua tunc influentia, quæ non erat ante.

¶ Dicendum est igitur, ꝙ cum casus ille sit supernaturalis, si ignis pedalis à Deo poneretur in centro terræ, necesse esset, vt punctum eius medium corresponderet puncto centri terræ: & tunc posset quis dicere, ꝙ quæuis pars illius ignis ascẽderet versus regionẽ in qua est: vt quæ est versus nos ascenderet versus nos, & quæ est versus antipodas ascenderet versus illos. Sed quia tunc est argumentum, quòd talis ignis diuideretur in omnẽ suam partem (sicut à centro circuli infiniti lineæ deducuntur ad circunferentiam) dicendum est, quod vel subito corrũperetur, vel (quod verisimilius est) nõ moueretur quia quælibet pars niteretur ediuerso, & sic maneret in ęquilibrio. ¶ De locis naturalibus mixtorum non opus est hic longam mentionem facere, sed animalia terrestria viuunt in terra: in diuersis regionibus diuersa, pisces in aqua, aues in aere. Et, vt quibusdã Physicis placet (nisi sit commentum) Salamandra viuit in igne.

Tertia conclusio huius articuli

est. Sphęrarum cœlestium (citra supremam) quælibet est in sibi proxime superiori tanquam in loco, puta luna in venere: Venus in Mercurio: Mercurius in sole: sol in marte, Mars in Ioue, Iupiter in Saturno: & ille in octaua sphęra. Vel si vis loqui de loco adæquato circũquaque, sol est inter Mercurium, & Martem, & proportionabiliter de alijs. Conclusio est manifesta, quia si elementa sunt in suis locis naturalibus, & corpora cœlestia sunt corpora mobilia, nulla est ratio cur negemus, illa esse in suis etiam locis naturalibus: siquidem omnia ordine naturali sunt disposita, & vbicunque res à natura est collocata, illa censenda est sedes eius naturalis. — 3. Conclu.

¶ Tametsi Comment. hic commento. 45. neget sphæras cœlestes, non solum superiorem, sed etiam alias esse in loco de per se: eo ꝙ mobile (inquit) circulariter non indiget per se loco, in quo moueatur (vt patet secundũ Aristo. de primo mobili). sed motus rectus elementorũ indiget loco à quo & ad quem fiat. At quamuis motus circularis non indigeret loco in quo fiat: puta superficie circunstante, nihilominus quælibet sphęra facta est in sua naturali distantia à centro mundi. Et præterea quia orbes planetarum mouentur motu diurno ad motum primi mobilis: quod fieri nõ posset, nisi ordine certo naturali locarentur sub illa. Vnde ad tertium principale argumentum respondetur, quòd orbes cœlestes non sunt in suis locis naturalibus propter necessitatem conseruationis, sicut elementa & mixta: sed quia secundum ordinem & dignitatem perfectio naturalis, suam quisque sedem sortitus est.

Quarta conclusio. Primum mobile non est in loco per se.

— 4. Conclu.

Conclusio pariter est Aristo. text. pręsenti. 46. est tñ in loco in potentia secundũ partes, vt tex. 45. præmiserat. Cõmen. tex. 43. de loco primæ sphæræ quatuor enarrat opiniones. Prima opinio est Philoponi dicentis, primã sphæram esse in vacuo circunstãte illam, tanquã in loco. Id tñ expresse est contra Phi. qui. 1. c. huius libri ex professo probat, locum esse quid positiuum, nã esse in aliquo, dicit esse in illo tãquã in receptiuo. ¶ Alexander dixit propterea primã sphæram non esse in loco, nec mouetur loco, sed in seipsa. At vero cum necessitas loci sit propter necessitatẽ mo- — Quatuor opiniones.

tus, sit

tus,fit, vt eo modo quo vnaquæque res mouetur, sit in loco & cum prima sphera secundum Aristo. sit mobilis circulariter,sequitur, quòd sit in loco. ¶ Propter hoc Auicenna dicit, quod motus primæ sphere non est ad locum,sed ad situm partium. ¶ Sed neque hoc satis est dicere: nam cum situs importet ordinem partium in loco, vt vna pars sit ad vnam differentiam positionis, & alia ad aliam, fit vt non possint partes mutare situm nisi mutent locum,vt pars quæ modo est in oriēte,sit postea in occidente. ¶ Abempache ait ꝙ locus primę sphęræ est superficies conuexa sphęrę inferioris sibi proximę,super quam mouetur. Vt sicut locus elementorum est ille,ad quē recte mouentur ita locus cœli sit superficies,super quam mouetur. Hæc autem opinio manifeste contradicit suppositioni illi, quam Arist. text. 30. ex communi philosophorum consensu statuit, videlicet, ꝙ locus est illud,ꝙ primum circuit, & ambit locatum. ¶ Opinio Commentatoris est, ꝙ prima sphęra est in loco per accidens,videlicet in centro mundi, circa quod mouetur. Ait enim ꝙ orbes cœlestes non per se,sed per accidens ratione centri habent esse quodammodo fixum,vt. s. nec plus nec minus distēt ab illo, propterea ratione illius sunt in loco. Sed re vera & San. Thom. & alij expositores merito dicunt hanc opinionem esse ridiculam. Nam primo est contra diffinitionem Aristot. dicentis,locum esse vltimum continentis. Item orbes cœlestes non habent à centro terræ,vt nec plus nec minus distent,sed natura sua, vt sint, vbi sunt. Et dato ꝙ cœli dicantur fixi per respectum ad centrum, illud tamen nihil facit ad rationē loci: alias diceres, quòd axis plaustri est locus rotæ. Et præterea quia Aristo. nusquā dixit, vnam rem esse in loco per accidens ratione alterius,nisi quādo est altera,& altera est in loco: sicut anima ratione corporis est in loco: cœli vero non sunt in centro,cum centrum sit à cœlo prorsus alienum. ¶ Opinio ergo Aristote. vt ait S. Tho. est quam exponit Themistius. Ad cuius euidentiam notandum est, ꝙ Arist. solum posuit octo sphęras, scilicet septem planetas, & primum mobile. Alij postmodum inuenerunt nonum mobile. Alij adhuc suspicantur esse decimum, de quo hic nihil definimus. Christiani autem supra primum mobile ponunt cœlum fixum: qui est locus beatorum, quod secundum rei veritatem est locus primi mobilis: & si ita crederet Aristot. nihil fuisset anxius de loco primæ sphęræ. Sed quia prima sphæra secundum ipsum mouetur, & motus intelligi nequeat sine mutatione loci totius,aut partium, solicitus fuit quærere locum primi mobilis. Atqui,si locus esset dimensiones illæ coextensæ corpori locato penetratiue se habētes cum illo, nulla itidem esset difficultas: sed quia locus est terminus continentis & supra primum mobile in via Aristot. nihil est,queritur locus, secundum quem tale mobile mouetur. Ad quod respondetur in via Aristo. eo modo primū mobile esse in loco,quo mouetur localiter: & quia non mutat locum secundum se totum,sed secundū partes,vt ea quæ nunc est in oriente, postea sit in occidente, fit vt non sit in loco secundum se totum, sed secundum partes. Quod si quæras de locis partium: respondet Arist. à text. 43. vsque ad. 46. ꝙ vna pars cōtinui est locus alterius,non locus in actu, quia nō est actu diuisa ab illa,sed in potētia, scilicet quia si diuideretur ab illa manēte vbi est,esset in ea tanquā in loco actu. Vnde si diuidas primū mobile secūdū circulū, sicut radij plaustri diuidūt rotā, intelliges, ꝙ in loco, vbi nunc est vna pars,postea succedit alia: sicuti in rota vbi nūc est radius vnus, deinceps succedit alius. Nisi ꝙ illic partes non sunt discontinuæ. ¶ Quod si arguas. Primum mobile mouetur per se, & mouetur ratione loci: ergo est in loco per se,& non ratione partium. Negatur consequentia,quia licet per se moueatur, id est, non ab alio, nihilominus non mutat locum nisi ratione partium.

Opinio Aristotel.

¶ Sed arguitur secundo. Nobilissimo corpori debetur nobilissimus modus essendi in loco, sed ille est, esse in loco in actu secundum se totum: ergo ille conuenit primo mobili. Negatur minor, imo esse in loco in actu, dicit imperfectionem, puta cōtineri ab alio, & perfectius est, vt primum mobile à nullo contineatur, sed vt omnia contineat. ¶ Hinc demum sequitur, quòd nec totū vniuersum est in loco secundum se totum, sed secundū partes. Diuersimode tamen quam primum mobile: nā in vniuerso sunt partes discontinuæ existentes in locis actualibus, vt sphæræ cœlestes intra primā. Et elementa & mixta.

Artic. 2. de loco Angelorum.

In articulo secundo dicere statuimus vnum verbum de loco angelorum, non ꝙ res theologica sit hic exacte tractanda, sed quod philosophi huius tempestatis imponunt hic Sanct. Thom. quod ipse nunquam somniauit. Primum omnium cum angelus sit indiuisibilis, fuerunt qui crediderint, esse non posse, nisi in puncto. Hos S. Thom. 1. q. 52. art. 2. ignorantiæ arguit: nam punctum & angelus non sunt indiuisibilia eadem ratione: punctum enim habet positionem in cōtinuo, cuius partes aut terminat, aut continuat tanquā principium quantitatis: angelus autem est omnino extra genus quantitatis potens in loco extenso operari: & per consequens esse valens in loco extenso. Vnde cōclusio eius illic art. 1. est hæc. Angelo conuenit esse in loco: ęquiuoce tamen quam corpus: corpus enim est in loco quia applicatur loco secundum contactum quātitatis: angelus vero per applicationem suæ virtutis. Vnde angelus nec proprie continentur, nec circūscribitur, nec commensuratur loco, sicut corpus, sed est quodammodo sicut anima in corpore, vt sicut anima non conseruatur, nec dependet à corpore, sed illud potius tāquam forma continet, & conseruat, ita & Angelus nō cōtinetur sed potius continet, & conseruat locum, licet ipsum non informet. Hāc sententiā S. Tho. qui à limine doctrinam eius salutant, male calumniantur: imponentes illi, ꝙ negauerit Angelos esse in loco quātum ad suā essentiam & substantiam, sed solum dixerit, operationē Angeli esse in loco, angelum vero non. Quod dicitur esse condemnatum quodam articulo episcopi parisiensis: qui sic habet, quod Angelus quantum ad suam essentiam & substantiam nusquam est, error. At vero S. Th. non negat, substantiam angeli vere esse in loco: sed illa fuit opinio quædam, quam inter quatuor, tertiam recitat Durand. 1. senten. d. 37. art. 1. ¶ In primis nullus hoc debuit negare: nam postquam Angeli creati sunt in mūdo, necesse est vt sint in nullo. Vt enim ait magister. 2. sen. dist. 2. quam primum creatum est cœlum empyreum repletū est angelis. Item. Luc. 10. videbam Sathanā, sicut fulgur de cœlo cadentem. Luc. 1. Missus est Angelus ad Mariam. Et in cœlo sunt Angeli in conspectu Dei videntes faciem eius. Matth. 18. Aliaque id genus plurima sunt in sacra scriptura: quibus manifeste comprobatur, angelos esse in loco. Et Arist. posuit intelligētias applicatas orbibus, quos mouent. ¶ Et quod hæc fuerit sententia S. Thom. patet. Primo, quia probat illic suam conclusionem ex illa collecta, Angeli tui sancti habitantes in ea. Item quia propterea dicit, Angelum applicari loco per suam virtutem, quia requiritur præsentia

præsentia ipsius substantiæ angeli ad hoc quòd operetur in loco, vt latius ipse id probat quodlibet. 6. articu. 2. Et. 1. p. quæstion. 113. art. 6. ad. 3. dicit, quod angeli custodes aliquando nos deserunt: sed quando periclitamur, velocissime descendunt. Non ergo dubitat, quin angelus quantum ad suam substantiam sit in loco. Sed ait, ꝙ ratio per quam applicatur loco est ratio virtutis ad operandum.

Opinio triplex. ¶ Est enim de hoc opinio triplex. Vna est Durandi loco citato quod. Angelus in quocunque loco potest operari licet actu non operetur, neque vbi operatur habet aliam præsentiam, quam vbi non operatur, præterquã quod apparet illic eius effectus, qui non apparet alibi. Et ita consequenter concedit, quod angelus est vbique, sicut Deus nisi ꝙ non potest simul operari in omnibus locis sicut Deus. Opinio hæc est periculosa, vt loco citato supra S. Th. late disputauimus: negat enim motus angelorum, scilicet, quomodo descendant, & veniant: & recedant, quia secundum illum nullum locum deserunt, nec de nouo acquirunt, sed solum secundum apparentiam effectus. ¶ Scot. 2. sent. d. 2. q. 6. dicit ꝙ non opus est quærere per quid angelus est in loco: nam per suam essentiam habet ipse potentiam essendi in loco, licet nõ dependeat, ac conseruetur à loco, sicut corpus. Scotum sequuntur Nominales omnes. ¶ At contra hanc opinionem est argumentum: quia profecto non respondent ad punctum difficultatis: nam quando dicimus, angelum esse in loco per aliquid, ly per potest dicere virtutem & potentiam ponendi se in loco, aut rationem per quam actu est in tanto loco: nos non negamus, quin per suam essentiam habeat potentiam essendi in loco: sed percontamur: per quid se ponit in tanto aut tali. Exempli gratia, in corporibus, quia quãtitas est ratio essendi in loco, non potest corpus pedale esse nisi in loco adequate pedali nec maiori, nec minore, circulare, in circulari & quadratum in quadrato, &c. Et quanuis ego ex voluntate mea possim mutare locum, tamen non possum esse nisi in tanto loco adæquato & eiusdem figuræ: cuius est corpus meum. Cum ergo angelus ex arbitrio suo possit esse in puncto, si vult, & in loco pedali solum & in decapedali vsque ad maximum in quo potest (quia cũ sit finitę essentię, non potest esse in loco infinito) & potest esse in loco circulari, aut in quadrato, aut cuiuscunque alterius figuræ: quęritur ratione cuius est in tanto, aut tanto loco, & non in maiori nec minori, aut alterius figuræ nam substantia indifferens est ad quęcunque locum citra maximum.

¶ Quod si dicas, quia vult, solum das causam, quare se ponit, sed non rationem per quam se ponit: aliud est vel se ponere, atque aliud se ponere.

¶ Concludit ergo. Sanct. Thom. quod sicut quantitas est corpori ratio, per quam est in tanto, aut tali corpore ita in angelo ratio, per quam est in loco pedali, aut circulari aut triangulari, & non in maiori vel minori, aut alterius figuræ est quia applicat suam virtutem operatiuam) quæ est quædam quantitas virtutis) ad operandũ in tali loco, & non in alio. Hæc autem operatio non est necesse vt sit aliqua operatio transiẽs, vt calefactio aut motio loci (licet & hæc possit esse) sed satis est, ꝙ illum custodiant, sicut angeli custodes prouinciarum, aut illi præsideant. Angeli enim non mutant locum, nisi propter aliquem finem. ¶ Et quia res indiuisibilis in loco esse non potest diuisibili, quin sit in qualibet eius parte, ita est quantum ad hoc angelus in loco, sicut anima in corpore, seclusa informatione. Et profecto articulus Parisiensis non solum non est contra Sanct. Thom, sed est opinio Sanct. Thom. Habet enim sic, quod substantia Angeli non est in loco, error, sed si intelligatur quòd substantia non est ratio existendi in loco, sed operatio: verum.

¶ Sed arguitur contra, Nonne Deus imperio suo potest vi tenere vnum demonem inuitum in loco quod ipse voluerit renuente Angelo, aut nullum prorsus actum intellectus aut voluntatis habente? Profecto non dubito, quin Deus posset illud facere: sicuti animæ in inferno inuite detinentur S. Tho. non loquitur, nisi quando Angelus sua voluntate se ponit in loco. Vnde qñ creati sunt Angeli, non se posuerunt in loco per suas operationes, sed in illo primo instanti creati sunt in locis, quibus Deus voluit. At ne in rem theologicã profundius labamur, de hoc satis. Quod autem Angeli determinent sibi certas quantitates locorum in quibus sint, non est hic examinandum, sed supponendum: eo ꝙ sunt finitę essentiæ & virtutis.

Esse in loco circunf. & defi. Vnde pro materia quarti argumenti principalis notãdum est, vniuersaliter apud philosophos dupliciter accipi, esse in loco. s. circunscriptiue, & diffinitiue. Circunscriptiue, vt colligitur ex diffinitione Ari. esse in loco est cõmensurari loco, ita vt totum sit in toto loco, & pars in parte vt tantus sit locus adęquate, quantũ est locatũ. Esse tñ in loco diffinitiue Gabri. 2. sent. d. 2. q. 2. quem Nominales oẽs imitantur ait, quod esse in loco diffinitiue est esse totũ in toto loco & totũ in qualibet parte: sicuti aĩa est in corpore: & Angelus in loco. ¶ At profecto nescio vnde isti diffinitionẽ hanc colligere potuerũt: nã secundum eos corpus quod est in loco circunscriptiue, nõ est diffinitiue (& ita ipsi concedũt) cũ tñ manifestum sit, ex nomine ipso diffiniri loco, ꝙ non solũ angeli & anima diffiniũtur loco, sed & corpora, imo potius corpora vt expresse ait magister sent. in eadẽ. 2. dist. quã ipsi exponunt. Etenim rem diffiniri loco, idem est ꝙ finiri & coarctari loco. Vnde si exactam spectas descriptionem, esse diffinitiue in loco est taliter esse in loco: vt ex natura rei & modi existendi illic repugnet naturaliter simul esse extra illum locum. Descriptio hæc colligitur ex nomine ipso, diffiniri, nam ex nomine sumitur descriptio rei. Ex quo sequitur: ꝙ esse diffinitiue in loco, est superius ad esse circunscriptiue: vt quicquid sit circunscriptiue sit diffinitiue: & non econuerso. 1. Corol.

¶ Sequitur secundo, ꝙ est impertinens, vt res sit diffinitiue in loco, ꝙ sit in qualibet parte loci, nec ne: si enim Angelus esset in loco pedali, taliter, vt ex natura existẽdi illic repugnaret esse in alio loco, licet nõ esset in qualibet parte illius pedalis, esset diffinitiue in loco. Et ecõuerso: licet esset in qualibet parte illius, si ex natura sua nõ repugnaret esse alibi non esset diffinitiue in loco. 2. Corol.

¶ Sequitur tertio contra istos, quòd anima non est diffinitiue in pede, licet sit in qualibet parte pedis: quia nõ coarctatur pede, cum sit simul in capite sed est diffinitiue in toto corpore, cum repugnet simul esse extra illud, & ideo ad motum totius pedis non mouetur anima: nisi moueatur totum corpus. Neque Angelus est diffinitiue in parte loci sui, sed in toto. ¶ Sequitur quarto (quod est maximum argumentum contra eos) quod Deus non est in mundo diffinitiue, cuius contrarium ipsi debent concedere: cum sit in mundo: & in qualibet eius parte. Quod re vera male sonat: nam diffiniri mundo est comprehendi, contra illud. 3. Regum octauo. Cœli cœlorũ capere nõ possunt: non est ergo diffinitiue 3. Corol. 4. Corol.

ne in mundo, quia non repugnat naturæ suæ, simul esse in alio loco, & infinitis locis. ¶ Sequitur denique quinto quòd corpus Christi in sacramento altaris nó est diffinitiue (vt ait S. Thom. 3. p. quæst. 76. art. 5. ad primũ) tamet si totum sit in tota hostia, & totum in qualibet eius parte quia modo existendi in sacramento nó repugnat simul esse in alio loco: consecrata enim vna hostia non est nouum miraculũ, ꝙ sit simul in alia, in cœlo autem est diffinitiue, quia repugnat naturaliter simul esse illo modo in alio loco. Sed de hoc. in. 3. sent. ¶ Vt ergo ad propositum reuertamur, forsan est disputatio de nomine, an simpliciter & absolute concedendum sit: angelum esse in loco, nam esse in loco, dicit esse tanquam in mensura quemadmodum enim non sufficeret, vt quis esset vestitus, ꝙ haberet vesté in manu, sed requiritur ꝙ sit circum amictus veste, ita forsan nó sufficeret apud Aristotel. vt angelus esset in loco, ꝙ esset præsens loco etiam per operationem. Et hoc forsan insinuat S. Tho. cum dicit, ꝙ angelus est in loco æquiuoce ad corpus. Nihilominus possumus simpliciter concedere, ꝙ Angelus est in loco, & mouetur localiter; siquidem in sacra scriptura dicuntur esse in cœlo: & descendere in terrã. At vero quia sunt incorporei, non dependent è loco, sed naturaliter possent esse tam in vacuo, quam in pleno, quare mundus non est propter eorum indigentiam conditus, sed propter nostram.

Articul. 3. In tertio articulo propter importunitatem philosophorum huius temporis dubium est an supranaturaliter posit Deus idem corpus, aut eũdem angelum in diuersis locis simul ponere: quia naturaliter non est posibile, nisi sicut angelus & anima est in qualibet parte eiusdem loci S. Th. quodlibet. 3. arti. 2. dicit implicare contradictionem, idem posse esse in diuersis locis circunscriptiue. Et in. 4. di. 44. q. 2. artic. 2. dicit ꝙ illud Deus non potest facere. Scot. in. 4. sent. d. 10. cui. Nominales adhærent, dicit contrarium, Ratio istorum est, quia quicquid non implicat contradictionem Deus potest facere: sed illud non implicat: ergo. Argumentum istud, vt est vniuersalissimum in multis materijs, ita certe non est magni ponderis. Nam si implicatio contradictionis accipiatur (vt lib. 3. q. vlti. exposuimus) pro eo cui intellectus suapte natura repugnat assentiri, certe multa sequuntur corollaria posita eadé re in duobus locis, quę intellectui repugnare vidétur: & multo certe plus quam ꝙ manente patre & filio posit Deus relationes illas distinctas corrũpere. Quod tamen Scot. negat esse posibile. ¶ Ratio S. Thom. in contrarium, fundatur in significatione hujus, quod est esse in loco circunscriptiue aut diffinitiue: nam diffiniri est limitari & coarctari loco, repugnat ergo ꝙ ista res sit limitata hoc loco: & simul sit in alio. Et re vera stando in rigore nominum manifesta est repugnantia. Nam limitari hoc loco dicit negationem, scilicet, non esse extra. ¶ At vero non disputando de nomine dubium est, an posit me Deus simul ponere hic & Romæ, siue dicat tunc esse circũscriptiue siue non. Præsertim quia tunc satis esset, vt essem hic circunscriptiue, ꝙ ex modo existédi hic repugnaret naturaliter esse alibi: cum quo stat supra naturaliter esse alibi. Et ꝙ hoc Deus posit facere non est mihi tantum argumentum, illud quod fecimus modo, quam id quod ex fidè sacramenti altaris elicere possumus, Corpus Christi est in pluribus hostijs cõsecratis (vt dictum est) posset ergo si vellet, in hostia ostendere corpus suum, aut aliquam eius particulam, & tunc esset circunscriptiue in duobus locis, puta in hostia & in cœlo: vel in diuersis hostijs si in diuersis ostenderet digitum. Bene video, quod neganti non potest demonstrari, Deum id posse facere sed nihilominus postquam fides, ostendit, idem corpus esse in duobus locis facile intelligi potest, quomodo id etiam posit facere circunscriptiue. ¶ Item potest duo corpora & infinita simul ponere in eodem loco: ergo per oppositum idem corpus in diuersis locis, & in infinitis, si esse possent infinita loca actu diuisa.

¶ Et tertio quia postquam anima mea est in capite & in pede, videtur, quod abscisso pede posit animam in corpore & in pede conseruare, & angelum qui est in lapide pedali, & in qualibet eius parte, posset diuiso lapide in duas medietates seruare in vtraque. Quod si hoc potest videtur etiam, quod posit idem corpus in diuersis locis ponere. Nec forsan voluit negare Sant. Thom. nisi quod stando in rigore circunscriptionis non pót idem corpus esse in duobus locis circunscriptiue. Et pręterea quia illud non dixit repetendo in summa, vbi proprias opiniones, atque vltimam voluntatem testatus est. Vnde ad quintum principale argumentum respondetur, quod quanuis naturaliter vnaquæque res, eo quod est vna, vendicat sibi vnum locum, non tamen repugnat, quin supranaturaliter posit Deus eandem rem ponere in diuersis locis: sicut duo corpora ponit in eodem: & quantitatem quæ ex natura sua requirit locum diuisibilem ponit Deus in puncto, vt patet de corpore Christi in sanctissimo sacramento.

¶ At vero admissa istà opinione vidétur mirabilia corollaria ex illa inferri. Puta ꝙ posit idem corpus esse in vno loco calidum & in alio frigidum, cum tamen caliditas & frigidas repugnent in eodem subiecto & posset in vno currere, & in alio sedere: & in vno viuere, & in alio mori: & similia alia.

¶ Quę vt omnia facile dissoluas, has propositiones accipito. Prima: Si nullum aliud nouũ miraculum ponatur, pręterquã ꝙ res vna ponatur in duobus locis, vniuersa accidentia & prædicata quę conueniũt illi in vno loco, cõueniũt in alio & ecõuerso, præter relationes ad locũ. Quod addiderim, quia hic esset prope Tormes Parisijs vero prope Sequanam, & Romæ prope Tiberim: atsi hic est albũ, vbique erit album & nó nigrũ: & si hic est calidum pariter Romæ est calidũ & nó frigidũ: & si hic sedet, illic nó mouetur, &c. Proportio manifesta est qa res illa se habebit, vt fert natura rei, acsi esset in vno loco. ¶ Hinc sequitur, ꝙ si hic Petrus applicaretur igni, & illic niui, ita vt agentia hæc essent æqualis actiuitatis, nec ignis calefaceret Petrũ, nec nix frigefaceret, sed impedirent se: siquidé nitũtur agere circa idem subiectũ quod tamé non potest recipere qualitates contrarias, sed tamé si ignis est maioris actiuitatis calefaciédo hic Petrum erit Romæ Petrus calidus.

¶ Secunda propositio. Posito nouo alio miraculo nempe vt suspéderet Deus actionem, ne calor corrumperet frigiditatem, posset hic Petrus esse calidus & illic frigidus: & à fortiori hic albus & illic niger: hic vestitus, & illic nudus, &c. Probatur conclusio: quia postquam calor & frigus sunt res distinctæ, & vtrũq; distinguitur à Petro, potest Deus Petrũ qui est hic, ponere simul Romæ non ponendo illic calorem aut albedinem, aut vestem, quæ hic habebat & pariter nó ponendo hic accidentia, quæ illic habet. Tametsi re vera est creditu difficile ꝙ calor sit in Petro, & ego tangã Petrũ Romæ, & non tangam illic calorem, nec me calefaciat.

¶ Tertia conclusio. Si sint prædicata: quorum vnum includit

includit negationem alterius, Deus nullo modo potest facere, vt simul illi conueniant. Nempe esse non potest vt in tali casu Petrus sit calidus & non calidus albus & non albus, sed erit tunc simul calidus & frigidus in diuersis locis. Nec simpliciter potest esse cęcus & videns: nec quiescens & currens. Profecto credere nō possem, ꝙ Petrus hic moueat pedes, quos simul habet ligatos Romæ: & ꝙ aperiat hic oculos, & illic non moueantur palpebræ. Quanuis forsan posset hic habere oculos, & illic non: sicut habere hic albedinem, & illic non, sed tunc non esset dicendū ꝙ est simpliciter cęcus, postquā est videns: sed cum addito, ꝙ non est Romæ vidēs. Nec posset hic esse infirmus, & Romæ sanus: nam infirmitas dicit disproportionem humorū. Neq; à fortiori hic mori, & illic non. ¶ Sed ait Sophista, quid si inde veniret in Hispaniam, & hinc pergeret Romā per eādē lineam. Vtrum in puncto vbi sibi esset obuius, impediretur motus, sicut si duo homines inuicē occurrerēt. Respōdetur manifestū esse ꝙ nulla esset obuiatio, nec impedimentum motus, cum non sint duæ res: sed esset tunc Petrus in vno tantum loco. Hæc autem ludicra sunt & nenię.

¶ Tex. lxxj. Similiter autem & vacuum aut plenum, &c.

Quæstio tertia.

VTRVM SI QVID MOVEretur per vacuum, moueretur in instanti.

Quæstio hæc quia conditionalis est videtur innuere non esse possibile vacuum. A parte ergo affirmatiua illius quod supponitur arguitur. Si vacuum nō esset possibile, nihil ad physicū attineret, de vacuo disputare: contrarium autē affirmat Arist. tex. 50. ergo vacuū est possibile. ¶ Secūdo arguitur. Vacuū est locus nō repletus corpore, vt habetur in eius diffinitione tex. 60. ergo vacuū est, à propositione de: est, tertio adiacente, ad propositionem de, est, secundo. ¶ Tertio ad idem principaliter arguitur. Si vacuum non esset aut motus localis non esset possibilis, aut esset penetratio dimensionum, aut re vna mota, cuncta mouerentur vsque ad cœlum, vt Xuthus philosophus tex. 79. dicebat. Hęc autem absurda sunt: ergo vacuum est possibile. Quod si respondeas cum Arist. tex. 62. & 84. motum localem fieri per hoc, ꝙ partes aeris vel aquæ per quas res mouetur, aliæ cōdensantur, & aliæ rarefiunt: est profecto magnum argumentum quando maxima ventorum copia commouetur, ꝙ non possit esse tanta aeris condensatio vt huiusmodi ventis locum relinquat, idem est, quando est maxima copia nubium & pluuiarum. Et cōfirmatur. Sine vacuo non est possibilis rarefactio aut condensatio: ergo. Probatur antecedens. In rarefactione, nulla est materiæ acquisitio, est tamen acquisitio maioris dimensionis, per hoc ꝙ partes ab inuicem distantius separantur, & eadem ratione in cōdēsatione nihil deperditur materiæ, sed partes eiusdē materiæ propinquiores sibi fiūt, vt ex Arist. hic tex. 84. manifestū est: ꝙ aūt partes eiusdē corporis magis minusue elōgētur sine alicuius materiæ acquisitione vel amissione, vix est intelligibile, nisi in rarefactione vacuitates aliquæ restent inter partes: quæ postea in cōdēsatione replentur (vt leuitas in raro, & grauitas in dēso testari videntur) ergo vacuū est ponēdū. Quarto principaliter arguitur. Si vacuum rerum naturæ repugnaret, sequeretur, quod nec per potentiam Dei supernaturalem posset dari vacuum: consequens est falsum, quia nullam id implicat contradictionem, ergo & antecedens. Quinto principaliter directe à parte affirmatiua quæstionis arguitur. Dato vacuo, mobile per ipsum moueretur sine aliqua resistentia: ergo moueretur in instanti: consequentia est nota, quia propterea Deus potest, quicquid vellet in instāti agere, quia agit sine resistentia, & antecedens videtur esse de intentione Arist. tex. 71, & infra: imo & conclusionem huius argumenti videtur illic ipse ex professo probare vt in commentis late id exposuimus. In contrarium autem est quod Arist. textu præsenti. 71. negat vacuum: & illo admisso videtur repugnare naturæ rei quantæ vt in instanti moueatur.

Duos facimus quæstionis huius articulos. In primo iuxta ordinem textus sex conclusionibus explicamus, quid nam sit vacuum, & an sit impossibile. In secundo respondetur ad titulum quæstionis. Circa primum articulum prima conclusio est in text. 50. Ad physicum pertinet de vacuo differere. Probatur: quia cum vacuum à loco sola ratione differat, eæ dē opiniones quæ versantur de loco, versantur de vacuo: & eisdē rationibus quibus àntiqui persuadebant sibi dimēsiones separatas esse locum, scilicet, ratione motus persuadebant illas quādoque esse vacuum: nēpe vt mobile sine penetratione cū alio corpore se in illas reciperet: & eisdem rationibus quibus reprobatur vnū, reprobatur & aliud: vt in processu Arist. præsertim tex. 65. apparet. Vnde ad primum principale negatur consequentia: nōn enim physicus disputat de vacuo, tāquā de re possibili: sed quia contrariorum eadem est disciplina, & vacuum opponitur quodammodo loco priuatiuè, eiusdē philosophiæ est tractare de loco & vacuo, an sit possibile: & quid illo dato contingeret. Secunda cōclusio est in text. 57. Vacuū neutro istorū modorū bene diffiniebant àntiqui. Vacuum est locus, vbi nihil est. Aut vacuū est locus vbi non est corpus graue aut leue. Antiqui enim nihil de spiritualibus substantijs cognoscentes, pro eodem ducebant, alicubi nullum esse corpus, & esse nihil, & cum vacuum est locus vbi non est corpus, inferebant esse etiam locum vbi nihil est. Et rursus nullum cognoscentes corpus, nisi tāngibile, quod est graue aut leue, dicebant vacuum esse, vbicunque nō est corpus graue aut leue. Ambæ autem diffinitiones per extremum peccant. Si enim spatiū hoc totum infra cōcauū lunæ nihil aliud haberet quā angelos, esset profecto vacuum, quia angelus nō occupat locum, & tamē diffinitio prima non conueniret, quia vacuū tunc esset locus, intra quem est aliquid. Rursus si esset locus (vt elicitur ex Phi. text. 58.) repletus corpore cœlesti, aut alio corpore physico, quod non esset graue aut leue, cōueniret illi secunda diffinitio, & tamē non esset vacuū, cœlum enim neque est graue, neque leue, nec tāgibile, cū nō habeat qualitates primas, nec secūdas: neque em̄ est calidū: neque coloratū: sed solū lucidū. Et quis sit quodāmodo densum & rarū, nam astrūm dēsius est suo modo, q̄ reliqua pars orbis, tñ quia illa densitas nō consurgit ex quatuor primis qualitatibus, non est tangibile: licet impediret ne aliud corpus per se transiret, sed de hoc alias. ¶ Tertia conclusio quæ sequitur ex secunda in text. 64. est diffinitio vacui. Vacuum (si sit) est locus non repletus corpore. Neoterici adijciunt: aptus natus repleri. Sed superuacanea est huiusmodi particula, in hoc enim quod dicitur locus, includitur, ꝙ sit aptus

1. Conclus.

Ad primū.

2. Conclus.

3. Conclus. Diffinitio vacui.

aptus repleti corpore, alias non esset locus: & propterea statim subdit. Phi. punctum non esse vacuum ex eo enim punctum non potest repleri corpore, quia non est locus, scilicet terminus continentis, sed est indiuisibile continuatiuum partium eius.

Ad. 2. prin. ¶ Vnde ad secundum argumentum negatur consequẽtia: vbi enim diffinitio prædicatur de diffinito, consequentia non valet à propositione de, est, tertio, ad propositionem de, est, secundo adiacente: non enim sequitur, homo est animal rationale: ergo homo est: chimera est compositum ex impossibilibus: ergo chimera est licet non sit vtrobique ratio eadem: nam vbi diffinitio dicit veram quidditatem, facit suppositionem naturalem: vt non dicat existentiam subiecti, sed connexionem tantum prædicati cum subiecto: vt lib. 2. Summularum opinabatur: & ideo tales propositiones sunt perpetuæ veritatis. Vbi autem diffinitio non dicit veram quidditatem, ly, est, accipitur loco de ly, significat: vt tantum valeat, vacuum est locus, &c. acsi dicas: natura vacui exprimitur & circunscribitur, vt locus &c. Est enim diffinitio quid nominis: obidque Aristo. cõditionaliter di

4. Conclus. xit vacuũ (si sit) &c. ¶ Quarta cõclusio tex. 51. est huius tertiæ corollarium. Non erat ad rẽ impugnatio Anaxagoræ, qua reprobabat vacuũ, probãdo, ꝙ aer est aliqd: atque adeo vbi est aer non esse vacuum: hæc enim ratio solum militat aduersus eos qui aerem propter suã subtilitatem nihil esse existimabant. Idcirco qui impugnaturus est vacuum debet vniuersaliter probare, nullum esse locum, vbi non sit aliquod corpus physicum. Hæc omnia in commentis satis habentur exposita.

5. Conclus. Quinta conclusio est in textu. 86. (non enim necesse est ordinem ad vnguem textus obseruare.) Non est possibile vacuum aut separatum aut simpliciter aut in raro. Ad cuius intelligentiam considerandum est, ꝙ vt de loco, ita & de vacuo sunt variæ opiniones: obid ꝙ tripliciter potest imaginari vacuũ. Vno modo simpliciter, tenendo locum esse vltimum terminũ cõtinẽtis, videlicet ꝙ intra concauitatẽ alicuius loci nihil sit prorsus corporale, neq; corpus physicũ (qualia in rei veritate sunt omnia corpora) neque dimensiones quãtitatis separatæ à subiecto sed esset quẽadmodũ erat ante creationẽ mundi: vel nunc est extra cœlũ. Et isto modo nũc doctores disputãt de vacuo. Conijcio tamen ex Arist. nullũ antiquorũ ita posuisse vacuũ intra vniuersum. Tametsi aliquæ eius rationes militẽt aduersus hoc quoque genus vacui. Secũdo modo põt intelligi esse vacuum, vt sint dimensiones quædam de genere quãtitatis separatæ à subiecto: vt fides catholica ponit quantitatem in sanctissimo sacramento: prærerquã ꝙ non essent capaces alicuius coloris, aut cuiuscũque physici accidentis: neque haberet aliquã prorsus resistẽtiã. Sed dicebant illi corpora physica penetratiuæ moueri per illas, sicut corpora gloriosa mouebũtur per cœlum. Et has dicebãt esse locũ, vt supra iam explicuimus, quæ cum haberent in se penetratiuè corpus physicũ, erãt locus plenus, cum aũt omni corpore carerent, erãt vacuũ. Quod proinde appellabant vacuum separatum, id est abstractũ à corpore & extra corpora. Sumentes ad hoc argumẽtũ ex motu locali: vt in commẽto. 53. explicuimus. Hinc fit in quacũque opinione locũ & vacuũ sola

Democrit⁹ ratiõe differre. Tertio modo Democritus & eius sequaces ponebãt vacuũ in poris intrinsecis corporũ: puta dimẽsiones illas separatas absque corpore physico: vt quãto plus illarum esset vacuitatum, corpus esset rarius: & quanto minus esset densius: vt in commento. 80. & 86. dictum est. Contra quos tres modos ponit Arist. vniuersalem conclusionem negatiuam. Et quidem ꝙ non sit vacuum separatum, probauit per totum caput octauum rationibus vndecim: nempe octo sumptis ex motu locali absolutè, & tribus sumptis ex velocitate motus, quæ in vacuo debet esse infinita. Primo enim eo omnes tendunt, quod si entia naturalia non mouerentur ad locum certum & destinatum, qui esset terminus continentis, quo suapte natura res conseruarentur, sed mouerentur per vacuum & ad vacuum (siue vacuum acciperetur simpliciter siue pro illis separatis dimensionibus) non potius leuia mouerentur sursum, & grauia deorsum, quam econuerso: imo nec esset aliqua necessitas motuum naturalium: sed essent quidem omnia immobilia, & per consequens neque essent motus violenti, quia non esset aer pellens, aut deferens rem proiectam. Per molestum esset huc rursus rationes accersere, quæ in commentis sunt copiose tractatę. Alias vero tangentes velocitatem motus in vacuo articulo sequenti examinabimus. His adiecit tres alias rationes capitul. 9. Prima sumitur ab experientia, quia videmus, quando corpus immergitur aquæ tantundem aquæ effundi: quod non contingeret, si lapis ille in vacuum se conferret. Secunda probat dimensiones illas separatas esse impossibiles. Cuncta plana sunt in commentis. Vndecim rationes.

¶ At vero modus ille ponendi vacuum separatum manifestissime est falsus. Primo quia ponit naturaliter accidentia, puta quantitatem & dimensiones illas esse à subiecto separatas, quod Christiani in sacramento altaris pro miraculo præclarissimo habemus. ¶ Item quia esto essent separatæ, non aliter repugnaret simul cum illis se posse corpus physicum penetrare, quam si essent in subiecto, vt, optime arguit Philosoph. text. 76. Adeo enim naturaliter repugnat simul cum speciebus altaris esse aliud corpus, acsi illic esset panis. Quapropter de huiusmodi vacuo nullum amplius verbum.

¶ Quod autem non detur vacuum simpliciter præter argumenta Aristotel. sunt & à posteriori experiẽtiæ plurimæ, & ratio optima. Est in primis experientia de clepsydra aqua plena, quæ oppleto superiori orificio nihil aquæ deorsum demittit, ne detur vacuum, tametsi quando est semiplena, non nihil emittit, propterea ꝙ aer (cum sit facillimæ rarefactionis) rarefit in parte superiori. Est item experientia de follibus, quorum si obstructum fuerit foramen, ne aer ingrediatur, nulla vi potest alterum latus ab altero dimoueri, antequam rumpantur, nam si dimouerentur, daretur intus vacuum. Quod si eorum angustum os orificio paruo alicuius vasis vitrei aut lutei iustissime apponas, taliter, vt nouus aer intrare non possit, poteris latera follis non amplius separare quam fuerit rarefactio aeris illius vasis, deinde nanque rumpetur potius vas quam amplius separentur. Sunt etiam manifestæ experientiæ in fistulis, per quas sursum attracto aere aqua velocissime ascendit præter eius particularem appetitum, propter appetitum vniuersalem replendi vacuum ne vniuersi harmonia dissoluatur. Quo experimento artes inuentæ sunt & machinæ ad altius subleuandũ aquam, quam sit eius locus natiuitatis. Et pari ratione si terra defoderetur vsque ad centrum, aer descenderet ad replendum vacuum. ¶ Sed à priori ratio sumitur ab Aristote. in principio Metheororum, vbi ait necesse esse mundum inferiorem contiguum esse lationibus superioribus, vt eius virtus inde gubernetur. Insinuans naturam rerum esse, vt agens corporeum non agat nisi per contactum, & quia Deus & natura nihil agunt Quod non det vacuũ simpliciter

frustra

frustra sed omnia propter aliquem finem, ordo naturalis rerum exposcit, vt nihil sit vacuum: sed quemadmodum membra vnius corporis omnia inclinantur ad cõseruationem totius, ita singulis partibus vniuersi, quæ sunt sub cœlo, datus est vniuersalis appetitus, vt statim succurrant, ne detur vacuum.

Ad tertium ¶ Vnde ad tertium principale bene responsum est. Ad replicam vero respondetur, quod quantecunque sit vẽtorum copia, nubium ve, vel aliarũ exhalationũ aut vaporum, est nihilominus tanta maior regio aeris: vt sine sui corruptione posit adeo condensari, vt locũ huiusmodi corporibus relinquat. Quibus cessantibus rursum rarefit.

¶ Ad confirmationem non intendimus hic exacte respondere, Nam licet Aristo. tex. hic. 84. latius quam alibi vnquam naturam rarefactionis & condensationis attigerit tamen ad omnes motus, scilicet, generationis alterationis, augmentationis, & rarefactionis lucidius simul primo de generatiõe tractemus, illuc vsque ab his supersecundam duximus. Interim tñ negatur ꝙ nõ possit fieri rarefactio, aut condensatio sine acquisitione materiæ & sine vacuo. Potest enim cera calefactione aut corium extensione rarefieri per hoc solum ꝙ quantitas amplius extẽdatur, vt loco citato expositum facimus.

At vero contra conclusionem hanc restant argumenta parua. Primum. Extra cœlũ est vacuum: ergo nihil repugnat esse intra. Secundo si vas plenum ad summum aqua calida rarissima, bitumine optime concluso ore, ponatur in media hyeme sub dio aqua illa, manifestum est, congelabitur ad minorem locum: & per consequens relinquet de super vacuum, cũ non sit via, qua posset se aer colare. ¶ Tertio datis duabus latis tabulis adeo ad iustum planis, vt altera alteri superposita sese secundum totam superficiem tangerẽt, & per ansam quæ superiori esset in medio fixa quis eleuaret illam æqualiter, tunc daretur vacuum: nã non posset tantus aer in instanti succurrere ad supplendum totum illud spatium: ergo. ¶ Ad primum negatur cõsequentia, vt patet ratione suprapositа: nam extra cœlum nulla est res naturalis: nec potest esse actio: quare nihil repugnat nihil illic esse. Imo si verum est, ꝙ Deus non potest producere infinitũ, necessario sequitur, vt detur locus imaginarius, in quo nihil sit. Nihil inquam, quia vt scite ait S. Tho. 3. p. q. 87. arti. 4. illud nihil extra cœlum non dicitur proprie vacuũ, quia cõuexa illa superficies non est apta aliquid supra se cõtinere: & ideo nec proprie est locus, atque adeo nec illic proprie est vacuũ.

Extra cœlũ non est vacuum.

¶ Ad secundũ respõdetur, ꝙ illo casu posito necesse est dicere, ꝙ illa aqua quantũcunque frigefiat, nõ poterit cõdẽsari, nisi forte vapores aliqui exhalẽtur ab illa, qui repleant reliquum locũ tñ tñ põt geln frigere, vt vas frangatur ad condensationem aquæ. ¶ Quod si presius vrgeas. Detur. v. g. vas ferreũ perfecte sphericũ vniformissimum vndique grossitie & robore: siue naturaliter id posset fieri, siue supernaturaliter: nullũ habẽs orificiũ, plenũ tñ aqua qua circunstãs frigus possit congelare. Quæritur eñ tũc qua parte rũpetur, ne detur vacuum. Respõdetur quãtum ego existimo ꝙ cũ aqua sit grauis congelabitur in parte inferiori versus terrã: vbi dque rumpetur in pũcto superiori ne detur illic vacuũ. ¶ Sed quid si Deus supernaturaliter annihilet illã aquã. qua parte rũpetur: Respõdetur in primis ꝙ in qualibet suã partẽ nec Deus põt diuidere. Neque recurrẽdũ est ad constellationẽ cœlestẽ. Tum quia nulla est in illo casu, quæ antea non fuerat: tum quia cœlum nõ agit se solo, nisi per causas secundas: nisi forte dixeris ꝙ rumpetur in puncto propinquiori soli qui vehementer agit in ista inferiora, aut ꝙ diuidetur in minimas partes secundũ illã dimensionẽ quæ est à conuexa ad concauã superficiẽ, vt intret aer. ¶ Quod si adhuc Sophista pergit molestus esse cur potius diuiditur per has lineas quam per alias vt diuisio esset in hæc numero minima potius quam in alia. Respondetur recurrendum esse ad principium indiuiduationis: nempe quod in hoc numero tempore & loco & ad introitum huius numeri aeris, necesse est vt fieret hæc numero diuisio.

¶ Simili enim modo forte respondendum est, si daretur vitrum planissimum & vniforme supra quod caderet ferrum itidem planissimum & vniforme, quod tangeret ferrum secundum omnẽ superficiẽ. Existimo nanque ꝙ diuideretur in minimas partes: has quidẽ numero propter hãc numero applicationẽ. Et forsan nõ esset necesse ꝙ fieret diuisio in minimas simpliciter quæ per se possunt esse. Tametsi neque id esset incõueniẽs cõcedere, nã casus iste nõ est naturalis, quia naturaliter non possunt dari res tã vniformes nec tã æqualiter applicatæ. ¶ Ad tertium quispiã forsan respõderet non admittẽdo casum, videlicet ꝙ tabulæ illæ duæ essent adeo cõtiguæ vt nullus interesset medius aer: propter ea quod Arist. 2. de animã tex. 113. dicit ꝙ duo corpora mixta in aqua vel aere, nõ possunt esse immediata & cõtigua, quin mediet aqua vel aer. Cuius testimonium est ꝙ si digitos quãtumuis cõpressos in aquam merseris, experieris aquam colari inter illos. At vero existimo Aristo. solum illic intelligere ꝙ naturaliter nõ põt fieri tãta cõpulatio corporũ quin aqua mediet: nihilominus nulla est repugnantia quin Deus id possit facere.

¶ Idcirco admisso casu respondet Paul. Vene. quod si tabula illa incipit eleuari per vltimum non esse immediate post illud, aer subito motus replebit totum spatium. Id tamen salua authoritate grauissimi doctoris credere neutiquam possum, alias naturaliter daretur motus subitus aeris per magnum spatium: quod repugnat naturæ rerũ vt articulo secundo videbimus. Et ideo crediderim ꝙ naturaliter non posset tabula superior dimoueri ab inferiori, si æqualiter vndique eleuaretur: sed superior traheret sibi affixam inferiorẽ, quẽadmodum aerem attractum à fistula sequitur sursum aqua. Et huius testimonium est, quod si quadratum corpus planissimum superponas aquæ, non poteris vniformissime eleuare sine aliquali violentia: & adhuc tunc parum pene eleuatur aqua vsque dũ intret aer. Si vero ex vna parte incipias eleuare, nulla est difficultas: quia tunc celerrime penetrat velocissimus aer.

Conclusionibus his Aristot. aggregatur sexta. 6. Conclus. Nihil repugnat per potentiam supernaturalem Dei esse vacuum, siue simpliciter, siue accipiendo vacuum pro illis dimensionibus separatis. Primum enim manifestum est: nam sicut pro sua voluntate & altissimo iudicio creauit mundum in hac parte, quæ ante erat vacua potuit creare cœlos tantum, ita vt nihil crearet intus: & eadem ratione potest aquam dolij annihilare impediendo motum aeris ad replendum vacuum. Res, credo est manifesta magis, quam vt testimonijs indigeat. Et quod possit creare dimẽsiones separatas sine subiecto, manifestum est: vt in sacramẽto altaris: quas si modo seruaret siue aliquo colore, aut accidẽte physico, illæ essent vacuum admodum antiquorum.

¶ Vnde ad quartum principale argumentum negatur consequentia: non enim ita repugnat vacuum rerum Ad quartũ.

naturæ, vt implicet contradictionem esse vacuum, sicut repugnat, hominem esse irrationalem: sed ad hunc sensum, quod si res relinquantur suis naturis, nullatenus permittent vacuum. Secus si supernaturaliter Deo aliter fuerit placitum. Quod Aristo. minime nouerat. ¶Sed tunc profecto nonnulla est difficultas dato vacuo in toto concauo lunæ, & nullo alio posito miraculo: vtrum latera cœli concurrerent inuicem ad replendum vacuum: sicut aqua ascenderet. Rursus si daretur vacuum in ambabus regionibus aeris & ignis, vtrum elementum aquæ rarefieret ad tantam quantitatem, vt totum repleret. ¶Ad primum respondetur, quòd nullo alio miraculo posito quam vacuo in concauo lunæ, cœli nullo modo mouerentur ad replẽdum illud: quia suapte natura sunt incorruptibiles, & tamen moueri non possent tunc sine rarefactione ne relinquerent vacuum locum suum. Quod esset miraculum maius quã illud de vacuo.

¶Hæc est idem de aqua: quæ cum ipsa sit mobilis & rarefactibilis, minus repugnat naturæ vt ascendat ipsa, quam vt detur vacuum. ¶Obidque ad dubium secundum respondetur, ꝙ illo casu aqua & terra rarefiẽt vsque ad summam raritatem sub quibus possunt conseruari, vt repleant quam maximum possunt locum. Non tamen (vt arbitror) adeo rarefient quousque corrũpantur: nam si corrũperẽtur, plus vacui maneret. Nisi dicas ꝙ conuertentur in rarissimum ignẽ qui poterit maiorem locum replere. Sed profecto propter vacuum non est admittendum ꝙ vnum totum elementum corrumpatur. Maxime quia per solam rarefactionem sine aliqua alteratione & inflammatione non videtur quo modo terra conuertatur in ignem: imo neque in aerem.

Articul. 2. In articulo secundo examinanda est vulgatissima illa sententia, quæ circunfertur tanquam Aristo. quam elici putant ex capitu. 8. à text. 71. & infra: nempe quòd admisso supranaturaliter vacuo simpliciter vbi nullum esset corpus resistens, si aliquid moueretur per illud moueretur in instanti: & pars affirmatiua videtur nonnullis esse expressa mens Aristotel. Ait enim quod qualis est proportio inter grossitiem & resistentiam vnius medij ad grossitiem & resistentiam alterius æqualis longitudinis, talis est proportio temporis quo. a. mobile pertransibit vnum spatium ad tempus, quo idem mobile pertransibit alterum. Et subdit, ꝙ cum in vacuo nulla sit resistentia, id quod mouetur per vacuum, exuperabit omnem proportionem ad id, quod mouetur per plenum: & per consequens in non tempore mouebitur. Quod item cõfirmat tex. 72. quia dato opposito, scilicet, ꝙ mobile per vacuum moueretur in certo tempore, sequitur vnum impossibile, scilicet, ꝙ idem mobile poterit pertrãsire spatium plenum in tanto tempore, quanto pertransit vacuũ: nã si tempus consumptum in vacuo est subduplũ ad tempus consumptũ in. a. pleno spatio, poterit signari aliud spatium. b. in duplo subtilius ac minus resistens, quã. a. quod idem mobile transibit in subduplo tempore, atque adeo intãto, in quanto pertransiuit vacuum: vt in commentis latius expositum est. ¶Hinc Commen. eodem commẽto elicit regulã, ꝙ quando tota resistentia motus prouenit ab extrinseco, (scilicet, ratione medij) motus fieret in instanti. ¶At quia arguit Abempache & alij quãdoque cõtingere successionẽ motus & retardationẽ, non solũ ex resistẽtia medij, sed aliunde: vt patet in motibus violẽtis proiectorũ: & in motu primi mobilis, vbi nõ est resistentia medij, in motu animaliũ quæ fatigãtur. Respõdet Commenta. quòd resistentia potest tribus de causis prouenire. Primo ex parte mobilis, nẽpe quia mobile in contrarium suapte natura nititur: vt patet in motu violento, quando graue iacitur sursum. Secũdo etiam ex parte mobilis: non quidem contra nitentis, sed ratione situs contrarij, quem habet ad motum intentum à motore. Qua de causa primum mobile non mouetur in instanti ab intelligentia, non propter resistẽtiam medij (quæ nulla est) neque quia cœlũ contra nititur, imo inclinatur moueri, sicut mouetur: sed ratione situs, quia partem quam modo habet in oriente, intendit intelligentia mouere ad occidentem: & propter continuitatem partium orbis non potest fieri in instanti. Tertio modo potest prouenire ex parte solius medij, vt in motibus (inquit) corporum simplicium grauium & leuiũ. In illis (inquit) nulla est resistentia ex parte mobilis: nam forma grauis suapte natura inclinatur ad cẽtrum, ex parte vero materiæ nulla est resistentia, quia de se nullam habet inclinationem: nisi ad recipiendũ formã. In animatis vero potest prouenire resistentia ex parte medij & ex parte corporis: quod propter grauitatem aliquo modo resistit motui progressiuo. Resistentia tripliciter.

¶Ait ergo, quod velocitas vel tarditas motus debet attendi penes excessum virtutis motiuæ supra resistentiam: considerando, tanquam vnam resistentiam, totum aggregatum ex resistentia medij & resistentia mobilis, si aliqua sit. Et hinc sequitur, quod in motibus violentis proiectorum & in motibus animaliũ & in motu cœli seclusa resistentia medij, non fieret, adhuc motus in instanti per vacuum: in motibus vero naturalibus grauiũ & leuium motus fieret in istanti per vacuum, quia nulla est resistentia mobilis. Obidque Aristo. (inquit) non loquebatur vniuersaliter, quod quicquid moueretur per vacuum, moueretur in instanti: sed vel ex suppositione, si nulla esset resistentia intrinseca, vel particulariter in motibus naturalibus. Hanc opinionem tenet hic Paul. Venetus & Grego. in. 2. distin. 6. q. 3. art. 2. quem fere Nominales sequuntur S. Thom. hic lec. 12. & in. 4. d. 44. q. 2. arti. 3, tenet contrarium: nempe quod admisso vacuo nullum corpus nec violenter nec naturaliter moueretur in instanti. Et vt manifesta ab immanifestis separemus, admisso vacuo hinc ad concauum vsque lunæ, & posito graui in concauo lunæ, si intelligatur moueri in instanti, ita vt in eodem numero instanti esset simul illic & hic, nemo sanæ mentis posset dicere, id posse fieri per motum: nam res in duobus simul locis distinctis esse non potest: nisi forte à Deo per miraculũ simul poneretur in duobus locis. Item quia motus intelligi non potest, quin aliquo modo prius sit in termino à quo, quam in termino ad quem: nec prioritas naturæ in eodem instanti temporis sufficeret ad rationem motus. Authores ergo huius opinionis dicere tenentur quod talis motus fiet subito: videlicet: quod si graue illud dimittatur per primum non esse tentionis, itaque nunc non tenetur sursum & immediate ante hoc tenebatur, tunc illud primum non esse, erit primum esse in termino ad quem: ita vt nunc sit in terra, & immediate ante hoc erat in concauo lunæ: si vero dimittatur per vltimũ esse tentionis, illud erit vltimum esse in termino à quo: itaque nunc est in cõcauo lunæ, & immediate post hoc erit in terra. Sequemur secundum modum qui minus habet difficultatis. ¶Contra quem tamen sic arguitur. In primis nõ ponunt iam motum in instanti: sed in tempore. At quod etiã hoc sit impossibile, arguitur ratione quæ elicitur ex S. Thom. Illud graue necesse est, vt habeat extensam quantitatem: sit. v. g. tripedale. Arguitur

guitur sic. Pedalitas suprema non potest venire ad locum, in quo est infima, quin prius sit in loco, in quo est media: illud autem prius & posterius nõ potest fieri ita subito ergo, Maior est manifesta; nam corpus quod cõmensuratur loco, inintelligibile est, vt per motum veniat de extremo ad extremum, nisi per medium: imo oppositum implicat contradictionem. Poterit enim Deus, id quod est in cœlo, ponere in terra, sine hoc, ꝙ ponat in medio & ponere simul in omnibus locis medijs: sed quod hoc faciat per motum est implicatio: q̃a motus corporis dicit transitum per medium. Obidquè angelus qui cum sit incorporalis, non dependet à loco, potest quidem forte moueri de cœlo ad terram, non per medium. At vero corpus ratione situs partium inintelligibile est, vt possit mutare situm partium, aut mutare locum, nisi per medium. Minor autem, scilicet. quod id non possit fieri subito, patet: nam simus in illo instanti, quod est vltimum esse in cœlo. Arguitur sic. Immediate post hoc lapis hic erit in terra, & erit in medio, imo in infinitis punctis medijs: ergo non prius erit in medio quam in terra, imo simul erit in omnibus locis. Scio istos negare consequentiam, nam dicũt, quòd quemadmodum immediate post hoc erit instans, sed nihilominus ante quodlibet instans erit aliud instans: ità dicunt, quod immediate post hoc erit in terra, & nihilominus ante illud fuit in medio: & quocunque puncto ad imaginationem signato in medio, immediate post hoc erit in illo, & nihilominus ante illud erit in propinquiori. Atre vera solutionem hanc nunquam mihi potui persuadere. vt libro. 3. quæstion. vltima dicebamus nam de instantibus aliud est, cum tempus versus instãs præsens non habeat vltimam partem proportionalem, sed quacunque data alia est minor propinquior: illic autem sunt æqualia spatia, quæ pertranseuntur, vt tres pedalitates æquales, imo quam plurime vsque ad terram, quare inintelligibile est, quod immediate post hoc erit, in postremo pũcto & medijs, quominus simul sit in omnibus, nec prius in vno quam in alio. Cauillari contendunt aliqui argumentum, per hoc quòd nullum in rei veritate est medium, cum sit vacuum. Hoc tamẽ ridiculum est: nam quanuis non sit medium resistens, est tamen distantia: fingatur enim columna erecta in vacuo, clarum est, quòd altitudo eius distat à profunditate: descendat ergo lapis contigue per illam: & quæritur tunc, vtrum prius tanget punctum primæ quartæ, quam punctum medium: & prius medium, quam extremum & perstabit integrum argumentum.

¶Secundo manifestissime arguitur de motu cœli. Cœlum mouetur absque aliqua resistentia, & tamen mouetur successiue: ergo. Nec satisfacit responsio, quod mouetur secundum voluntatem intelligentiæ motricis: nã intelligentia mouet cœlum summa velocitate: qua suapte natura est mobile, nec velocius posset aut tardius mouere. Nihil ergo est in causa successionis motus, nisi situs diuersarum partiũ in diuersis locis veris, vel imaginarijs: & per consequẽs eadem erit ratio successionis in descensu grauis.

¶Et tertio arguitur. Si mobile per vacuum subito descenderet, sequeretur ꝙ eodem modo posset descẽdere & iterum ascendere. Detur ergo: v.g. spatium vacuum decem pedum inter tectum & pauimentum alicuius aulę, & dimittatur pila taliter, vt repercussa à pauimento iterũ ascendat aut per violentiam, aut Deo adfaciente, vt isti admittunt. Tunc arguitur sic. Nunc pila est in tecto, & immediate post hoc erit in tecto (nam quoc[illegible] instanti dato post hoc ante illud tetigit pauimẽtu, & repercussa est) ergo quiescit: nã quiescere nihil aliud est, quam esse nunc in loco, in quo erit immediate post hoc & fuit immediate ante: & per consequens nõ mouetur. Imo isti debent concedere, ꝙ immediate post hoc poterit Deus facere, quòd lapis ille faciet infinitos ascensus & descensus, quod est inintelligibile.

¶Et postremo arguitur. Si Deus daret modo inclinationem vniuerso orbi, vt moueretur motu recto (vel impelleret ipsum) immediate post hoc transiret infinitum spatium imaginarium, imo infinities infinitum: quod non est intellectu possibile. Re vera fateor, quod quanuis Aristo. & omnes Philosophi mihi iurassent, quod aliquod corpus posset transire subito aliquod spatium, capere mente non possem. Nam militat etiam hic argumentum illud quod fecimus de infinito. Posset enim tunc eadem ratione subito moueri lapis circulariter in vacuo vt rota molendini. Quod implicat contradictionem: nam tunc sequitur quod quælibet pars erit immediate post hoc in eodem situ & loco in quo est modo, quia quælibet erit reuersa ad suum locum: & per consequens rota quiescit, nam quiescere est quod partes immediate ante hac & immediate post erunt in loco, vbi modo sunt. Item sequitur quod immediate post hoc faceret infinitas circulationes quod certe inintelligibile est à Deo posse fieri.

Igitur ad argumenta contrarię opinionis quæ omnia nituntur authoritati Aristote. vno eodem verbo respondetur: nempe quod Aristote. non arguit ostẽsiue vt ex professo probet mobile in vacuo moueri in instanti: sed expositione si nulla esset repugnantia ex parte mobilis. Et ne hæc solutio quæ vulgaris est censeatur voluntaria, nota quod antiqui ponebant vacuum ne plenum resisteret motui naturali, & ideo videbantur insinuare quod ex parte mobilis nulla erat prorsus resistentia in motu: & ita arguit ad hominem Aristotel. quod tunc motus fieret in non tempore. At quòd Aristotel. id non concessisset, patet quia videbat cœlum absque vlla prorsus resistentia moueri successiue. Et præterea, quia alias deberet concedere successionem motuum grauium & leuium esse violentam: nam esset tota à principio extrinseco passo non conferente inclinationem ad illam. Fateor tamen hanc non tam significanter appellari resistentiam, quam repugnantiam ex parte extensionis quãtitatis ne possit corpus moueri de extremo ad extremum, nisi prius fuerit in medio.

¶Eodem modo soluitur secundum argumentum quod isti faciunt: videlicet, ꝙ tunc sequeretur mobile in pleno eodem tẽpore posse moueri quo per tãtundẽ spatiũ vacuum moueretur, vt Arist. in fert textu. 72. Concedimus enim conclusionem. Nam si aliquòd remisse graue vt lana descẽdat per decupedale vacuum in hora, & detur. v.g. ꝙ eadem lana per tantundem spatium plenum aere descendat in decem horis: poterit dari plumbum in decuplo maioris velocitatis ad descẽdẽdum, potest que medium esse multò subtilius aere: ita vt tam ex parte virtutis motricis quam ex parte subtilitatis medij in decuplo velocius, quam lana descendet per aerẽ, atque adeo in tanto adæquato tempore in quanto lana descendit per vacuum. Nec Aristotel. hoc habuit pro inconuenienti, nisi admissa eadẽ suppositione, videlicet ꝙ ab intrinseco nulla esset resistentia aut repugnantia motus instantanei. ¶Tertium argumentum Gregor. & aliorum est. Si mobile per vacuum moueretur in tempore, sequitur ꝙ in eodem penitus tempore descẽdet ferrum

grauissimum & leuis spongia. Probatur: nam vtrunque descendet summa velocitate possibili. Etenim postquam nulla est resistentia in medio, non potest designari causa penes quam attendatur velocitas motus in vacuo.

¶Respondetur, ꝙ licet extensio quantitatis est in genere ratio successionis motus, necesse est tamen dicere, ꝙ ratio tantae aut tantae velocitatis debeat attendi penes virtutem motiuam: nam vt ait Phi. text. 71. & ex parte resistentiae & ex parte virtutis attenditur velocitas. Vnde haec eliciéda est regula, ꝙ vnicuique virtuti motiue naturali correspondet certa velocitas & tarditas: quae potest crescere ex resistentia medij: qua seclusa mouebitur in vacuo ea velocitate, quae correspódet suae virtuti. Obidque velocius descendet id quod grauius est.

Regula velocitatis motus.

¶Quod si arguas solutionem hanc aperte pugnare cótra Aristo. tex. 74. vbi eam expresse reprobat dicens, ꝙ si maior virtus motiua velocius mouet quá minor, hoc est, quia facilius vincit resistentiam medij, & ideo vbi nulla fuerit resistentia medij, nihil causae restat, cur maior virtus velocius moueat. Respondetur cùm S. Tho. ibidem lectione. 12. quod hoc intelligit Arist. admissa eadem suppositione, ꝙ nulla sit resistentia aut repugnátia ex parte mobilis: quam ipse non admitteret.

¶Postremum argumentum quod alicuius sit momenti est. Alteratio incipit in instanti per vltimum non esse, itaque núc nó est calor in passo, & immediate post hoc erit: vt lib. 1. quaest. 3. disputabamus: ergo eadem ratione potest esse motus localis instantaneus hoc modo, vt in hoc instáti mobile sit in hoc loco, & immediate post hoc sit in alio distanti S. Tho. in. 4. d. 44. q. 2. articul. 3. respondet negando consequentiam: ait enim ꝙ quádo motus est inter terminum priuatiuum & positiuum, nihil repugnat vt in instanti fiat. Quod est dicere, nihil repugnat ꝙ id quod modo non est calidum: immediate post hoc sit calidum: sicuti ecóuerso in generatione sub est quae fit in instanti per primum esse, id quod immediate ante hoc non fuit, modo est. Vbi autem est motus rei corporalis inter duo positiua extrema, id nó potest contingere: nó enim subiectum potest moueri à calido vt vnum ad calidum vt tria: aut augeri à pedalitate ad bipedalitatem illo modo subito: & eadem ratione nec moueri localiter ab vno in alium locum. Hinc sequitur quod nec corpus gloriosum, vt illic ait. S. Tho. poterit in instanti moueri: quamuis ei medium non resistat: sed mouebitur in tempore breuissimo: atque adeo fere imperceptibili secundum virtutem dotis agilitatis. Hoc tamen theologis relinquatur.

Tex. cj. Est tempus numerus motus, &c.

Quaestio quarta.

VTRVM DIFFINITIO tẽporis rectè fuerit à Philosopho constituta.

A Parte negatiua arguitur. Tempus nihil est: ergo diffinitio supponit falsum. Probatur antecedens. Aut tempus est res altera distinctaque à motu, aut eadem res quae est motus, sola ratione distincta, non primum: quia vt elicitur ex diffinitione, tépus non est nisi prius & posterius ipsius motus: haec auté nihil aliud sunt quá partes durationis motus: duratio vero non ita distinguitur à re, vt sint duae res: ergo. Si vero nó distinguatur vt duae res, cú, vt lib. 3. q. 2. arbitrabamur, neque motus distinguatur à mobili táquam res à re, sequitur primo quod mobile, motus, & tépus, vna prorsus res sunt, vt significatur per hos tres terminos diuersis connotationibus: & sic solum esset differentia in connotationibus terminorum: quod est absurdú: nam tempus, vt ait. S. Thom. 2. senten. d. 2. q. 1. articul. 3. est ens naturale, imo est quodammodo causa corruptionis rerum, vt ait hic Philosophus text. 117. & tex. 128. Sequitur. 2. quod ista praedicatio esset concedenda, caelú est tempus: quod stultum ait esse Aristo. text, 94. & per consequens idé esset annus & dies & hora. Item motus esset tempus: quod Aristotel. expresse negat text. 98.

¶Secúdo principaliter arguitur. Tépus (si quid est) est quátitas cótinua, vt ait Aristote. in Praedicamentis. ca. de quantitate: numerus vero est quantitas discreta: ergo tempus non est numerus. Quod si respondeas tempus esse numerum ex opere intellectus distinguentis inter prius & posterius tanquam inter duo, vt videtur Aristotel. sentire tex. 131. tunc sequitur quod tempus sit ens rationis, consequens tamé est falsum. Nam secluso quocunque intellectu numerante si caelum moueretur, esset tempus, quo durarent, & per consequens mensurarentur res omnes corruptibiles.

¶Tertiò principaliter arguitur. Si tépus est numerus motus secundum prius & posterius: aut intelligitur de numero solius motus caelestis: aut de numero prioris & posterioris istorum inferiorum. Secunda pars videtur esse contra Aristotel. text. 133. vbi ait omnes motus mésurari vnico tempore quod est in caelo. Sed quod prima pars sit etiam falsa, arguitur sic. Illud est tépus per quod metimur durationem aliquam aut actionem nostram: sed quocunque motu locali vniformi metimur actiones nostras quantum durauerint, vt patet in horologijs & in motibus harenę vel aquae, quibus horas cognoscimus: ergo quicunque talis motus, aut salté prius & posterius illius, est tempus.

¶Quarto denique & postremo principaliter arguitur Tempus est, nunc, vnum & idem fluens per totam successionem motus (quae expressa est sententia Philosophi text. 104.) nunc autem idem est quod indiuisibile instans, numerus vero constat ex pluribus partibus: ergo contradictio est dicere quod tempus sit numerus.

¶Et confirmatur argumentum. Temporis nihil est, nisi solú indiuisibile nunc: quod quidem non est pars temporis, vt Philosophus ipse docet text. 89. ergo núquam tempus est: & per consequens non est diffinibile. ¶In contrarium ad partem affirmatiuam quaestionis est authoritas Aristotelis text. praesenti. 101. vbi ponit diffinitionem temporis.

Tempus (ait Augustin. 11. confess. capitul. 14.) quis facile breuiterque explicauerit. Vnde si nemo ex me (inquit) querat, scio: si querenti explicare velim, nescio. Bene id profecto ac sapienter dictum est. Nihil enim familiarius ac notius, quam quod tempus est: nihil tamen, quam quid sit, explicatu difficilius. Arist. nanque. 2. meta. tex. 1. duplici de causa difficultatem ait rerum cognoscendarum contingere. Nempe aut ex defectu potentiae nostrae vt solé maxime per se visibilé egre nos cernimus: aut ex parte rerum ipsarum: quae, cum sint minime entitatis, cognitu sunt difficiles: qua ratione secundas intentiones, atque adeo res istas successiuas, vt motum & tempus: cum manifestum sit eas esse, vix quo ad quidditaté intelligere possumus.

¶Hinc non solum inter antiquos, quos Aristoteles commemorat, sed inter iuniores varie de tempore versantur:

Tempus.

Tres opiniones.

stantur opiniones. Inter omnes tamen primum omnium hoc conuenit, quod tempus sit mensura certissima durationis, motuumque atque operationum corporalium rerum: atque adeo omnes fere semper consenserũt tempus esse in cœlo: eo ꝙ motu regularissimo ac certissimo solis tempora distinguuntur: nempe dies & noctes, mensesque & anni. Vnde inter alios vsus ad quos luminaria & sydera cœli creata sunt, is vnus est, vt sint nobis veluti horologium ac mensura vitæ nostræ, omniumque corporalium mutationum quæ sunt in orbe. Et ideo Gene. 1. (vt. 12. de ciuita. Dei. c. 15. adnotauit Augustin.) fiant. (inquit) luminaria in firmamento cœli, & diuidãt diem ac noctem, & sint in signa & tempora & dies & annos. ¶ Tres ergo Aristotel. recitat antiquorum opiniones de tempore, vt super text. 93. adnotauimus. Alij enim putabant tempus esse motum cœli: alij spheram ipsam celestem: alij motum quencunque particularem. Quarta vero opinio Aristote. fuit quod tempus non est motus, sed aliquod accidens motus: vt text. 94. affirmat: videlicet numerus & mensura prioris & posterioris in motu, vt text. 101. concludit. Ex qua diffinitione duæ aliæ pullulant opiniones inter Nominales atque Reales. Nominales enim dicunt quod tempus non est res distincta à motu cœli: imo cum nec motum distinguant à re mobili, tempus inquiunt esse ipsum primum mobile. Reales vero, contra, censent tempus esse accidens quoddam realiter distinctum à motu cœli, veluti albedo distinguitur ab albo. Inter has nos opiniones, vt in prædicamentis, de sex vltimis, & libr. 3. huius de motu diximus, intendimus medium ponere. Distinguimus autem articulos duos. In primo quinque conclusionibus exponimus diffinitionem temporis: & in altero dissoluimus dubia tria inde emergentia.

Prima opinio.

Prima igitur opinio est quam sentire videtur Occham. 2. sent. q. 12. ꝙ tempus est corpus ipsum primi mobilis, Non ait ꝙ sit nisi motus eius: at, cum motus secundum eum non distinguatur à re mobili, colligitur vt sit ipsum primum mobile. Et hanc opinionem plures Nominalium sequuntur. Gregorius vero Ariminensis. 2. sen. d. 2. q. 1. expressius ait ꝙ non solũ primũ mobile, sed corpus quodcunque continue & regulariter motum, est tempus. Aduersus hanc opinionẽ sit prima conclusio. Nullatenus (formaliter loquendo) aut primum aut quoduis aliud corpus mobile est tempus. Conclusio hæc expresse est Aristotel. hic textu. 94. vbi ait quod dicere spheram esse tempus, stultius est, quam vt de eo impossibilia consideremus.

1. Conclus. cœlum non est tempus.

¶ Primum autem argumentum quod illic insinuat est, ꝙ res aliter sunt in sphera & aliter in tempore. In sphera enim sunt tanquam in loco, sed in tempore sunt tanꝗ in mensura durationis. Locus aũt nõ est durationis mẽsura. ¶ Quis enim dicat locum meum qui est mensura quantitatis meæ, esse tempus quo mẽsuratur vita mea? Itaque sic colligimus argumentũ. Locus & tẽpus sunt mensura rerum diuersarũ: nã locus est mensura ꝗtitatis permanẽtis, & tẽpus est mensura non motus: sed durationis, vt expresse ait Phi. text. 119. ergo locus & tẽpus distinguntur: sicut amphora, quæ est mẽsura liquidorũ: & vlna quæ est mensura continui. Sphera aũt habet se vt locus & vas continens corpora permanentia: ergo nõ est tempus quo eorum duratio mensuratur. ¶ Secundo Corpus quod est subiectum motus est de prędicamento substantiæ, tempus vero de prædicamento, quantitatis: res autẽ diuersorum prædicamentorum, licet quã doque sint eadem res, tamen formaliter nunquam de se affirmãtur, vt. in. c. de quantitate copiose mõstrauimus. ¶ In tertio, Isti concedunt non solum ꝙ eadẽ res sint dies, mẽsis & annus, sed formaliter quod hora est dies, & dies est mẽsis & mensis est annus, propter diuersas connotationes, sicut sedens est dormiens. Hæc autem nec philosophus profecto, nec de vulgo quispiam audire ferret. Nam sequitur tunc ꝙ tanta est hora quantus est dies, & dies quantus mensis: & quod dies haberet 12. menses dies esset annus: & sic qui ieiunaret vnam diem ieiunaret vnum annum. Item concedunt quòd instans præsens fuit præteritum: imo quod tempus quod fuit preteritum erit futurum, & quod erit futurum fuit præteritum. Item eodem tempore pertransirent idem spatium mobile tardum: & mobile velox: nam in hoc tempore (demõstrato cœlo) velocissimus equus percurrit stadium, & in eodem tardissima formica reptat idẽ. Cum tamen equus in quarta parte horę percurrat stadium, quod formica transit in mense. Item sequitur ꝙ qui est in peccato tempore vnius hore & postea penitẽs saluatur, maneret in peccato tempore totius vitæ, & tamẽ postea migraret ad cœlum. Aliaque id genus ridicula sequuntur plurima. Quod autem addit Gregorius, non solum cœlum, sed quodlibet corpus esse tempus, inferius peculiariter impugnabitur. Sed miror interim istos qui velint hanc opinionem Aristot. applicare: qui non solum contendit tempus non esse spheram, verum neque motũ eius, sed aliquid ipsius motus. Et Gregor. magis miror quod citat Augustin. in hanc sententiam. 12. de ciui. Dei. ca. 15. vbi certe non modo non reuocauit in dubium tempus esse cœlum, sed nec voluit approbare quod motus cœli sit tempus: vt ibidem, & 11. confess. est aperte conspicere.

Opinio. 2.

Secunda opinio est quod tempus est motus ipsius primi mobilis. Hanc opinionem præter Arist. tex. 95. recitat August. 11. confes. c. 23. Et isti magis proprie loquuntur, quã præcedẽtes. Nã tempus est per quod iudicamus quãtitatẽ motuũ, vt per motum solis iudicamus quot annis viuimus, quot horis operamur, &c. Vnde & qui dicebant spheram esse tempus, id asserebant ratione motus: vt refert Philo. text. 133. ¶ Contra hanc opinionem statuitur secunda cõclusio. Siue motus eadem res sit quæ tempus, siue alia, formaliter tamen loquendo motus non est tempus. Hanc conclusionem ex professo probat Philo. tex. 95. & 96. duabus rationibus. Prima. Motus nõ est nisi in suo subiecto quod mouetur (vnde tot sunt motus quot sunt res quæ mouentur) tempus vero nõ solũ est in cœlo vt accidens in suo subiecto, verum est in omnibus mobilibus tãquã eorũ mensura, ex quo cõcludit. Phil. text. 133. ꝙ cũ sint diuersæ species motus diuersique motus numero, est tamẽ vnicũ oĩm tempus. Secũda ratio est. Motus est velox vel tardus, tempus vero minime: ergo sunt diuersa.

2. Conclus. Motus non est tempus.

¶ Item text. 89. expresse cõcludit ꝙ tempus neque motus est neq; reperitur sine motu. Et tex. 101. ait ꝙ tempus est numerus & mensura motus: nũquã tñ dixisset ꝙ tẽpus est numerus tẽporis. Itẽ, vt Pau. Vene. super tex. 96. refert ex Auicẽna, alię sunt differẽtiæ tẽporis: puta annus, mensis & dies: aliæ verò species motus, puta alteratio, augmentatio, &c. Item quia vt Philosophus hic text. 152. & infra ostendit, possent esse plures diuersique motus simul tempore, neutiquam tamen esse possunt plura tempora simul. At de Aristot. dubium esse nequit postquam tam multis verbis loquitur de tẽpore & motu

motu,tanquam de rebus ratione diuersis:cum ait & motu & tum nos cognoscere tempore & tempus motu & alia similia multa.

¶Est præterea egregia ratio Augustini qua loco proxime citato probat motum non esse tempus. Sequeretur enim tunc quod circularis motus diurnus solis esset dies quod falsum esse probatur. Nam si(per impossibile)circulus ille integer vnica hora perageretur,esset quidem idem motus (quippe quo idem spatium pertransitur) quanuis esset velocior: & tamen non esset idem tempus nisi quis diceret quod dies fieret hora. Ideoque conclu dit. Nemo mihi dicat cœlestium corporum motus esse tempora. Quomodo ergo ait Gregorius Aristotelem & August. dixisse cœlum esse tempus? In summa. Motus solum dicit actionem & ordinem mobilis ad terminũ est enim acquisitio quantitatis aut qualitatis aut vbi (tempus autem est mora illa qua motus fit: vt conclusione quarta euidentius patebit.

Opinio. 3. Tertia opinio est Pauli Vene. ac ferme Realium: quam veluti opinionem S.Thom.defendit Capreol. 2.sen. d. 2. q. 2. videlicet, quod tempus est quoddam accidens realiter distinctum à motu primi mobilis tanquam res à re, quod subiectiue inest motui ipsi, seu potius primo mobili mediante motu:nã accidentia omnia sunt in substantia: quod quidem est quædam quantitas successiua, id est, cuius partes non possunt esse simul, continuantur vero per instantia indiuisibilia:atque adeo nihil potest esse præsens temporis: nisi solum instans indiuisibile:& per consequẽs per hoc dicitur hora esse nunc,aut dies, aut mensis, aut annus: quia est vnum instans quo pars præterita huiusmodi tẽporum continuatur cum futura. ¶Cõtra quam opinionem statuerim ego tertiam conclusionem. Tempus nõ est aliquod accidens realiter distinctum à motu. Hanc conclusionem multis argumentis nituntur persuadere Occham & Gregorius: quæ tamen mihi fidem faciunt hæc sunt, quæ libro. 3.q. 2. de motu afferebamus, & in prædicamentis cap. de ad aliquid.

3. Conclu. Tẽpus non distingui tur numero à motu.

¶Primo, Si tempus est res distincta à cœlo eiusque motu,sequitur quod Deus potest cœlum & motum eius cõseruare, illo accidente destructo(nullam enim videtur repugnantiam inuoluere ꝙ Deus moueat cœlũvt nunc mouetur suspendendo concursum ne producatur illud accidens) tunc autem in cęlo erit tempus vt modo:ergo illud accidens est superfluum. Minorem isti non negant. Nam bene vident ꝙ tunc esset mensura nostrarũ operationum, sicuti est modo. Sed maiorem dicunt inuoluere contradictionem. Sicut enim Deus non potest facere album sine albedine, ita nec potest facere vt aliquid moueatur siue accidẽte distincto quod est motus: & per consequens sine alio quod sit tempus. Solutio tamen hæc, principium petit: nec prorsus satisfacit. Nam esse album in sua ratione formali includit albedinem: moueri autem solum includit motum: non tamen includit quod talis motus sit res distincta à mobili, sed solũ ꝙ mobile sit in cõtinua acquisitione alterius & alterius quantitatis aut qualitatis aut vbi. Et ideo hoc prætẽdit argumentum ꝙ non repugnat cęlum aut me moueri localiter per hoc ꝙ acquiram alium & alium locum seclusa quacunque alia re: & sic certe nec motus nec tempus sunt res distinctæ à mobili. Sicuti ad hoc ꝙ Petrus sit pater, satis est ꝙ habeat filium, seclusa quacunque alia entitate: quia esse patrem nihil aliud est quã habere filiũ: sicuti esse album habere in se albedinem. Concedimus ergo contradictionem esse rem moueri sine motu, sed sine motu distincto, hoc tu habes probare. ¶Præterea est peculiare argumentum aduersus res has successiuas. Si enim tempus aut motus esset accidens distinctũ, esset quidem successiuum, cuius nulla vnquam pars est præsens nec fuit præsens: sed solum instans indiuisibile: quod Aristotel. textu. 89. fatetur non esse partem temporis. Hoc tamen profecto, quicquid dicant, est intellectu pene impossibile. In linea enim intelligimus partes continuatas per punctum quia vere sunt præsentes. In tempore autem aut motu quomodo intelligitur habuisse partes, si nunquam fuit præsens aliqua pars secũdum se totam, aut aliquid sui. Ratio hæc. 11. confess. fere per totum adeò vexauit Augustinum, vt semper se fateretur ignorare quid sit tempus: nempe quia, vt capitulo. 15. ait, temporis nihil vnquam est: nisi indiuisibile, & ideo intelligere nequibat, quomodo habuisset aut habiturũ esset partes. Et ideo intelligere nõ potuit vbi esset pars præterita aut futura. Atque adeo profecto sola ratione (credo) intellexit distingui ab existentia illius quod mouetur. ¶Addit Gregorius quod sequeretur rem aliquam nunquam esse, nisi quando simul & fit & corrumpitur (quod Aristotel. 5. huius text. 14. videtur habere pro inconuenienti) nam in quocunque instanti est tempus vel motus, est in fieri & in corrumpi. Sed qui superiora argumẽta deuorauerit, hoc corollarium facile iudicabit.

¶Arguitur præterea. Si tempus esset res distincta, posset Deus idem tempus numero reproducere, nam quã cunque entitatem præteritã potest Deus iterato producere. Quod tamen idem tempus numero quod præteritum fuit modo redeat, contradictionem implicat, eo quod natura eius est fluere, fluxui autem vt repugnat non fluere, repugnat reuerti. Non enim est intelligibile quod Deus hesternum diẽ hodie reproducat, sicut nec reproducere potest præteritam actionem. Potest enim Deus reproducere panem quem ego heri comedi: comestionem tamen illam numero certe non potest.

¶Et confir. Si eundem hesternum diem Deus posset hodie producere eadem ratione posset conseruare hodiernum vt nũquã præteriret, esto cœlum semper moueretur, & sic viuerem quantum Mathusalẽ, & tñ nũquã haberem plures annos quam modo habeo. Et eadem ratione posset eandem numero horam qua equus percurrit tria miliaria, retinere per mensem, quo formica mouetur per tantundem spatium, & sic formica moueretur tam velociter quam equus, postquam eodem tempore idem spatium pertransit. ¶Quod si respondeant quod Deus potest reproducere & retinere idẽ accidens quod est tempus, non tamẽ idem tempus formaliter, idest, eãdem durationem aut moram præteritam, tunc sequitur quod non sufficit ad rationem temporis quod sit res distincta, nisi consideretur sub ratione præteriti, aut futuri. Hoc ergo quod ipsi attribuunt illi entitati, nos attribuimus mobili, videlicet quod mobile est eadẽ res quę est motus secũdũ illã rõnẽ qua aliter & aliter se habet in ordine ad partes priores & posteriores spatij. Et idem, secundum aliam rationem qua aliter & aliter se habet in præterito & futuro, est tempus. ¶Præterea eiusdem rationis sunt in ratione motus (quantum ad hoc) circularis ille cœlestis & quicunque alius in istis inferiorib⁹: ergo nullum accidens nouũ producitur in cœlo per suũ motum, cuius simile nõ producatur motibus horũ inferiorũ. Mobilia autẽ hæc inferiora nõ producũt aliquod accidens quod est tempus: nam (vt statim probaturi sumus ex Aristo.) tempus non est subiectiue, nisi in cęlo: ergo

ergo neq; in cœlo tempus est aliquod accidens distinctum, sed illud prius & posterius quod ratione distinguitur & à motu & à mobili. In summa. Postquam intelligere possumus & motum & tempus sine rebus distinctis, non debemus res illas multiplicare, nisi vel ad euitandum prædicationes illas, quas aduersus primam & secundá opinioné inferebamus: vel propter authoritates Aristotelis sed & verba Ari. sane intelliguntur, & predicationes ille optime excusantur per solam distinctioné rationis & diffinitionis inter tempus & motű: ergo non opus est vt distinguantur tanquam res à re.

4. Conclus. Tép° ratione distin. à motu.

Est ergo quarta conclusio. Tempus distinguitur à motu, ratione formali & diffinitione. Conclusio hæc manifeste sequitur ex secunda & tertia. Si enim distinguitur à parte rei, & non tanquam res à re, fit vt distinguatur ratione formali. At ne commentű nostrum esse censeatur: videtur mihi profecto sententia esse expresse Aristote. textu. 99. vbi ait quod tempus id quidem quod est, motus est: esse auté idest ratio & quid ditas alterum est & non est motus: & tex. 131. ait quod si non est possibilis intellectus qui numeret prius & posterius, non est completa ratio formalis temporis à parte rei. Sequitur (licet esset hoc, quod aliquando est existens tempus: vt si contingit motum esse) idest esse motus qui est idem realiter quod tempus. Non ergo distinguit tempus à motu tanquam rem à re, sed quidditatiua ratione. ¶ Quantum autem ad S. Tho. pertinet nullus est locus quem ego viderim, nec hic, neq;. 1. p. q. 10. nec alibi vnquam, vbi contrarium dixerit, quia nullibi addit verbum ad verba Aristo. Vide omnes locos apud Capreo. 2. senten. d. 2. q. 2. Quinimo lect. hic. 17. super textum citatum. 99. ait ꝙ prius & posterius sunt idem subiecto cum motu, sed differunt ratione. Et lec. vltima super textu. 131. idem sentit. Quod si aliquando dicat tempus esse accidens ipsius motus: & esse successiuum esseque subiectiue in primo mobili & similia, cűcta nos concedimus: nam accidens, etiam reale, non dicit semper rem distinctam, sed id quod accidit rei præter eius essentiam. Non enim negatur quin esse patrem sit accidens Petri, quanuis paternitas non sit res distincta. Et Scotus quamuis & relationes & motű distinguit à subiecto, nihilominus in. 4. distin. 48. q. 2. expresse ait q̃ tempus non est quantitas distincta à motu: sed solum differt ab illo in ratione mensure. Et Duran. li. 2. dist. 2. q. 4. idem dicit tanquam de mente philosophi. ¶ Animaduertenda est ergo differentia inter tempus & motum.

Dña inter motű & tépus.

Quæ in motu locali recto super planum exempli gratia oculatius patebit. Demus super planum tripedale vniformiter moueri lapidem. Illud aliter se habere mobilis respectu spatij, scilicet, quod prius est in parte priori quam in media, & in media quam in posteriori, est motus: quia est actus entis in porentia, quod nódum peruenit ad terminű. Ex hoc prius & posterius, consequitur aliud prius & posterius mora & duratione: & hoc est tempus.

Cótinuitas temporis.

Et sic plane intelligitur verbum Philosophi text. 99. s. quòd ex continuitate magnitudinis sequitur continuitas motus: & ex cótinuitate motus, continuitas temporis. Ex hoc eñ ꝙ spatium habet partes continuas situ & positione, motus quo mobile petransit illas, est continuus, & ex hoc quod motus est continuus, morule quas mobile facit in illis partibus, sunt cótinue.

Ratio mensure.

¶ Est tamen hic præterea adnotádum quod hoc prius & posterius nó habet rationem temporis, nisi quatenus mensura est motuum ac durationum omnium rerum (hoc enim proprie sonat nomen tempus) res autem (vt habetur. 10. metaph. text. 2.) mensurare non possumus, nisi per aliquam quantitatem: qua vtimur tanquá indiuisibili, multiplicando illá (alias si mensura esset diuisibilis, haberet aliam mensuram sui) vt vinum metimur amphora triticum modio, stadium pede pannum vlna. Et hac ratione illud prius & posterius quod vocamus tempus, partimur per annos, & annum per menses mensemque per dies, diem autem per horas: & hac hora vtimur tanquam indiuisibili: quæ est sicut minima pars numeri: nam minima pars simpliciter magnitudine non est dabilis, vt ait hic Philosophus textu. 108. Et cum tempus in rei veritate sit continuum, habet vt sit numerus per operationem intellectus diuidentis illud in partes: sicut pannus continuus non est numerus, nisi quatenus per intellectum diuidimus in decé verbi gratia vlnas.

¶ Et quia inter motus, ille qui natura sua est regularissimus, est subinde simplicissimus, & per consequens inter alios irregulares habetur sicut vnitas ad iudicandű de illis, & talis est motus primi mobilis: propterea illud prius & posterius in motu primi mobilis est tépus omnium temporalium: vt docet Philo. text. 133. Est enim considerandum quod quemadmodum si vlna, aut amphora esset variabilis, nunc maior nunc minor, non esset mensura: ita motus si nűc esset tardior, nűc velocior non esset mensura. Et ideo quia solus motus cœli suapte natura est inuariabilis, ille est aliorum mensura. Quod si arguas, de ratione mensure esse vt sit notissima (vt eodem tex. 108. asserit Aristotel.) quia per mensuram debemus iudicare de re mésurata motus autem primi mobilis est nobis absconditus: sicut ipsum primum mobile respondetur ꝙ ille est motus notissimus per motum solis, qui mouetur quotidie motu primi mobilis: & ideo sol est signum temporis.

Téporis diffinitio.

Per hæc lucida habetur expositio diffinitionis temporis: qua dicitur text. 101. ꝙ tempus est numerus motus secundum prius & posterius. Est enim numerus ille dierum aut horarum in quem diuidimus moram illam & durationem quam facit mobile cótinuo motu. Non ergo dicitur quod sit numerus partiű mobilis aut spatij, sed numerus motus. Nec rursus dicitur numerus partium motus diuisi ad diuisionem mobilis, sed diuisi secundum prius & posterius: non quidem positione vt est in spatio (ad quod prius & posterius sequitur proprie ratio motus) sed secundum prius & posterius mora & duratione in ratione præteriti & futuri. ¶ Sed contra. Iam ponitur diffinitum in diffinitione: quia hoc prius & posterius non potest explicari, nisi per preteritum & futurum, quod est prius & posterius in tempore.

¶ Negatur quòd sit petitio principij. Nam illud prius & posterius est ipsius motus, & tempus diffinitur tanquam passio ipsius motus. Sed quia prius & posterius est æquiuocum (nam potest intelligi, aut situ & positione, sicut in magnitudine, aut duratione & mora) non possumus distinguere vnum prius & posterius ab alio, nisi vtamur terminis temporalibus: vt si dicas verbigratia heri & hodie, præteritum & futurum &c. Hac ergo de causa subinfert Aristotel. eodem text. 108. quod tépus quatenus est numerus qui intellectu diuiditur in plura dicitur multum & paucű: quatenus vero est quátitas continua, dicitur longum aut breue. Nam illa sunt predicata quantitatis discrete, hæc vero continue.

¶ Ac deinde textu. 109. subinfert quod tempus non est

Numerus qui & qđ. est numerus formalis quo numeramus, sed numerus materialis numeratus. Vbi aliqui distinguunt duplicem numerum scilicet numerantem, qui est anima numerás & numeratum, qui est res numerata. At vero distinctio hæc non elicitur ex Aristotel. nec intellectum numerantem aut conceptum quo numerat appellasset vnquam numerum.

¶ Est enim terminorum abusio, quia numerus, cum sit species quantitatis discrete, non est nisi aut res ipsæ, aut aliquid quod de illis formaliter prædicatur. Numerum ergo formalem, quo appellat numerum de genere quátitatis, vt abstrahitur operatione intellectus ab his & illis rebus numeratis: qui obiectiue est in anima: & numerus numeratus appellantur res ipse. Ait ergo quod tempus non est numerus quo numeramus vt dicit quantitatem discretam in communi, vt explicuimus in prędicamen. super eundem textum, sed est numerus numeratus puta prius ipsum & posterius motus, vt expositum est. vt si dicas decem vlnas panni nihil aliud esse quam sit ipsemet pannus.

Ad primũ principa. Quinta conclusio. Quod dictum est de tempore, sentiendum est proportionabiliter de instante: nempe quod sola ratione distinguitur á mobili. ¶ Igitur ad primum principale argumentum concedimus illam partem scilicet quod tempus non est alia res numero distincta á motu: negamus tamé inde sequi quod solũ differant penes connotationes terminorũ. Medio enim modo incedimus inter Reales & Nominales: á quibus forsan non tam re quam modo loquendi differimus. Illi enim quas illi vocant connotationes terminorum nos dicimus esse rationes & quidditates distinctas in re ipsa: vt expositum est. Et propterea simpliciter non conceditur ꝙ nomen, tempus, formaliter supponat pro motu: sed (identice) pro re quę est motus: nec, motus, pro tempore, sed pro re quę est tempus. Ob idque negantur iste predicationes, mobile est motus, aut tempus: motus est tempus, in sensu formali: licet res quæ est motus sit res quæ est tempus. Et eadem ratione negatur quod annus sit dies aut dies hora: sed dies est mora illa & duratio quam fecit cœlum ab oriente in oriés circulo diurno: & hora est vigesima quarta pars illius, & mensis triginta circulationes. Atq; adeo pari ratione negantur omnes ille prædicationes quas contra primam & secundam opiniones obijciebamus.

¶ Quod si dubitaueris nos cócedere in creaturis quod in diuinis credimus, quod eadem res quæ est motus est tempus: & tamen motus non est tempus sicuti eadem essentia quæ est pater est filius, tamen pater non est filius: hæc & alia vide in prædicamentis capit. de quantitate. quæsti. 2. & libr. 3. huius. quæstion. 1. vbi hunc modum loquédi copiosissime explicamus. Qui si semel in scholis admitteretur, multe profecto realitates ex vna parte excusarentur, & ex altera loquutiones quæ inepte sane sunt in Philosophia corrigerentur.

Articul. 3. Prima dubitatio. In articulo secundo restant tria precipua dubia: quæ sunt apud Aristot. primum est circa materiam secundi argumenti principalis. Vtrum tempus sit ens reale, aut rationis: quod est apud Aristo. tex, 131. vbi inquit ꝙ si non esset possibilis intellectus, non esset possibile tempus. Et inde infert ꝙ si de facto non sit intellectus: neq; est tempus & per consequés videtur sentire ꝙ sit ens rationis. Ex alia parte videtur ꝙ sit ens vere reale. Nam tempus est vere accidens reale, cum sit vera causa rerum: & prius & posterius in motu est tempus, Imo circunfertur articulus Parisiensis: vbi habetur ꝙ dicere tempus non esse á parte rei, est error.

¶ Hanc dubitationem scite sane diluit Sanct. Thom. hic lect. 23. Vbi considerandum est quod cum numerus non distinguatur realiter á rebus numeratis: vel saltem ab vnitatibus, quæ sunt quantitates ipsarum rerum numeratarum (vt capit. de quátitate, quæstion. 2. censebamus) sit vt numerus quantum ad suum esse materiale quod habet in rebus non dependeat ab intellectu: (saltẽ creato) nam ab intellectu diuino omnia dependent in fieri & conseruari. Ratio vero ipsa numeri dicit respectum ad numerantem. Sicut, sensibile, dato quòd de formali significet qualitates reales, vt colorem aut caloré &c. nihilominus dicit respectum ad sensum: quia ille qualitates non dicerétur sensibiles, nisi respectu sensus. Et ideo illa consequentia Aristotel. de possibili scilicet si non esset possibilis intellectus, non esset possibilis numerus bona est: quia si non esset possibilis aliquis intellectus numerás, nulle res denominarentur numerus: eo quod, numerare, dicit actum rationis (saltem in potentia) multiplicantis & colligentis vnitates. Sicut si non esset possibilis sensus nulla qualitas diceretur passibilis. Tum autem inferuntur propositiones de in esse, consequentia non valet in rebus permanentibus.

¶ Nam dato quod nulla núc esset potentia de facto sensitiua nihilominus res essent sensibiles: quia, sensibile, solam dicit potentiam.

¶ Et pariter numerus decem equorum aut hominum, vere & formaliter esset numerus, seclusa operatione intellectus: quia satis est quod sit numerabilis. Sed tamen quia tempus nullas habet partes simul (tempus enim nihil aliud est quam indiuisibile nunc, vt dubio tertio explicabimus) nullo modo partes ille sunt presentes nisi per operationem animæ actu conseruantis prius & posterius. Dicitur enim modo nunc dies Sabbati esse quia est vnum nunc quod anima considerat tanquam continuatiuum præterite durationis & future. Ex quo sequitur quod tempus seclusa operatione intellectus numerantis habet fundamentum in re: puta motum: actu tamen, quantum ad formalem rationem temporis quæ est esse numerum: non est actu nisi per operationem intellectus. Et hæc est expressa sententia Aristotel. loco citato, eodem. text. 131. scilicet, quod sine intellectu non est tépus, sed tamen est illa res quæ est existens tépus, quo ad materiale puta motus. Simile est in secundis intentionibus. Natura animalis vere est materialiter in quocunque indiuiduo animali seclusa operatione intellectus: quia non distinguitur realiter ab illis: sed tamen quod sit genus, hoc habet per operationem intellectus abstrahentis illam á singularibus, vt habeat rationem vniuersalis. Ita ergo res quæ est tempus est præter operationem intellectus: sed quod sit numerus habet per operationem intellectus. ¶ Et ex hoc patet solutio ad secundum principale. Ad. 2. prin. ¶ Quod si rursus quis percontetur an simpliciter concedendum sit, tempus esse in rebus etiam quocunque intellectu secluso. ¶ Respondetur quod forte ita est concedendum: sicut in prædicabili, quęstione secunda, de vniuersalibꝰ diximus ꝙ non obstante genera & species actu abstrahantur per operationem intellectus, nihilominus, propter fundamentum quod habent in re, concedimus seclusa operatione intellectus esse multa genera & species herbarum atque animalium, &c.

Secundum dubium circa tertium

Secundum dubium. tium argumentum principale, est de vnitate temporis. Gregorius enim loco citato. 2. senten. propter illud argumentum (ait) quodcunque corpus regulariter motū esse tempus. Et Occham itidem vbi citatus est, licet id nō tam absolute affirmet, nihilominus ponit multas acceptiones temporis scilicet ꝙ primo modo accipitur pro motu velocissimo qualis est mot⁹ primi mobilis: & alio modo large pro motu quocūque horum inferiorū. Et ratio istorum est; quia putant tempus esse quicquid nos accipimus tanquam indicium & signum temporis. ¶ Attamen, vt bona venia bonorum, alias, authorū dixerim, id in primis est expresse contra doctrinam Arist. qui textu. 133. ex professo multis verbis docuit vnicum esse tempus omniū motuum. Alias (inquit) sequeretur ꝙ plura æqualia tēpora essent simul. Si enim deambulatio mea esset tempus, esset proinde hora tertia: & sic si alius simul ambularet, essent duæ horæ tertiæ. Et ita possent esse mille horæ simul & mille dies martis, si essent mille motus vniformes qui durarēt per diē vt super eundē textū explicabamus. Et pretereahoc est manifeste contra communem modum loquendi, & sapientum, & vulgarium. Nam secundum istos quodlibet horologium esset tempus: & sic dicēdum esset quod aliud numero tempus est Parisijs & aliud Salmanticæ, & aliud Romæ, imo aliud esset tempus scholis, & aliud in ecclesia maiori: quod profecto ridiculū esset dictu. ¶ Respondemus ergo cum Aristote. loco citato quod tempus solum est subiectiue in cælo: in alijs autem non nisi tanquam mensura in mensurato Et ita expresse ait. Sanct. Thom. 1. p. q. 10. arti. 6. ¶ Vnde ad argumētum negatur illa maior, quòd quocunque vtimur tanquam signo iudicamus actiones nostras, sit tempus. Requiritur enim ad rationem temporis ꝙ sit numerus motus ex sua natura, ita regularis, vt per naturam non possit errare. Nā tempus est mensura naturalis rerum: & per cōsequens debet esse naturaliter inerrabile. Et talis est solus motus primi mobilis. Motus autem inferiores, naturales quidem, velociores sunt in fine quam in principio violenti vero, econtrario. Item quia motus horum inferiorum nullus potest esse naturalis nisi rectus: motus autem rectus non pōt naturaliter perpetuo durare: tēpus aūt debet esse suapte natura mensura perpetua & indefatigabilis. ¶ Vnde sequitur ꝙ licet nos arte instauremus aliquem motum regulatissimum, vt facimus in horologijs: quia tñ nō habent hi motus à natura illa regularitatem, & tempus est ens naturale: duratio horū motuum non est tempus, sed signa temporis. Et ita profecto sunt dicenda horologia. Et hæc est sententia Arist. tex. 112. scilicet, quòd tempus cognoscimus motu sicut motum tempore. Si enim prius & posterius cuiuscunque motus esset tempus, non dixisset quòd motu cognoscimus tempus, sed ꝙ vno tempore cognoscimus aliud tempus. Dixit autem ꝙ motu cognoscimus tempus: quia motus qui fiunt apud nos sunt signa temporis. Ita enim horologium signat nobis tempus: nō certe quod est in illo, sed quod est in cælo. Vnius enim eiusdemque numero horæ signum dant quotquot in mundum horologia simul sonant.

Sed oriuntur hic parua quædam dubiola. Primum. Cur potius ponitur tempus in motu primi mobilis, quam in motu alterius orbis, præsertim solis: cum hic sit nobis omnium notissimus. Respondetur quod orbes proprij planetarum sunt ab occidente in oriens: quæ non sunt ita veloces. Nam luna mouetur in mense, sol in anno, & alij alijs temporibus: vt Astrologia docet. Nec sunt ita vniformes: neque per illos distinguuntur dies & noctes. Sed primum mobile quotidie facit integrum circulum, secum rapiens omnes orbes. Et ideo motus ille solis quo distinguimus dies & noctes est peculiaris primi mobilis: & idcirco illic est tēpus. ¶ Alterū dubiū est: vtrum si alius fieret per impossibile motus velocior (nam magis regularem & vniformem fieri non est possibile) in illo esset tempus. Dub. 2. Videtur enim ex vna parte ꝙ non, Siquidem tēpus est ens naturale: atque adeo videtur intrinsece primo mobili conuenire. Ex alia parte videtur ꝙ in illo tunc motu esset tempus: quippe qui esset breuissima mensura. Dub. 3. ¶ Item est dubium (vt ad vtrunq; simul dicamus) si primum mobile nunc per impossibile cessaret: vt cessaturum est in fine mundi, & cessauit tres horas tempore Iosue nihilominus esset tempus (nam possemus actiones nostras tunc metiri) & tamē nullus esset tunc motus: ergo tempus non est mensura motus primi mobilis. Argumentum est Augustini. xi. confess. capit. 23. Et idem est argumentum secundum opinionem eorum qui dicunt in creatione mundi tempore præcessisse materiam informē antequam esset lux qua distingueret diem & noctem. Esset enim tunc tempus sine motu. ¶ Ad vtrunq; respondetur ꝙ tempus (vt. 1. p. q. 66. art. 4. ait S. Tho.) nō per se & necessitate intrinseca est in motu primi mobilis: sed per accidens: quia accidit ei vt sit primus motus eorum qui sunt in orbe. Et hoc profecto est mihi testimonium quod nō est accidens distinctum: sed mora & duratione ipsius motus consideratur in quantū mensura. Et ideo si materia fuit creata informis prius tempore quā esset motus illius lucis necesse est ponere (vt ait illic S Thom) aliquem successionem conceptionū & affectionum in mente, quæ haberet rationē tēporis. Id quod manifeste colligitur hic ex Phi. text. 98. vbi dicit quod etiam per motum animæ possumus cognoscere tempus. Et pariter in bello Iosue per motum ipsius belli aut aliquem alium artificialem, poterat cognosci quātum sol stetisset. Et tunc ille motus, licet nō erat proprie tempus, erat tamen signum temporis quòd fluxisset, si motus cœli non cessasset. At vero post diem iudicij cessante motu cœli cum omnibus motibus generationis & alterationis alijsq; id genus physicis, prorsus cessabit ratio temporis. ¶ Sed cōtra: quia tempus est propria passio motus cœli: ergo non pōt esse tempus nisi in illo, nec pōt ille intelligi quin habeat tempus. ¶ Respondetur quòd habere prius & posterius successione est passio eius, sicut cuiuscunq; motus. Qđ autē sit prima mēsura cōuenit ei quādiu sit primus motus. ¶ Sed quid si crearetur alius æque vniformis & æque velox sicut ille? ¶ Respondetur ꝙ illud non posset fieri nisi crearetur alius mūdus. Et tūc ille esset aliud tēpus numero: quia ille motus non esset signū aut mensura huius nec iste illius, & ideo essent duo tēpora eiusdem rationis. ¶ Alia dubitatio est, vtrum tempus non solum, sit mensura motuum omniū inferiorū, sed etiā motus ipsius primi mobilis. Dub. 4. Videtur enim ꝙ non sit mensura motus primi mobilis: quia per illud nō certificamur de quātitate illius motus cū tam vniformis sit motus in ratione motus (scilicet secūdū prius & posterius: quòd describit in spatio imaginario) quam in ratione tēporis: scilicet in ratione prioris & posterioris in preteritū & futurū. Sed in cōtrariū est etiam ratio, quod cū ille sit motus successiuus, variabilis secundū prius, & posterius, non est cur nō mēsuretur tempore. ¶ Respondetur quod est mēsura tā illius motus, quā omniū aliorū. Et ita ait S. Th. 1. p. q. 10. articu. 6. ꝙ est in illo tāquā in subiecto & primo mensurato

in alijs

in alijs autem non nisi tãquam men sura in mensuratis. Sed est intelligendum quod est mensura, illius intrinseca, aliorum autem extrinseca. Exẽpli gratia. In vlna lignea signantur tres pedes, quæ sunt tres tertiæ. Illa pars tertia est intrinseca mensura illius lignee vlne: extrinseca autem panni & aliorum quæ illa tertia mensurãtur. Ita vna hora est intrinseca mẽsura illius mot⁹ cœli (nã vicies quater multiplicata metitur totum circulũ diurnum) sed est extrinseca mensura nostrarum actionum.

¶ Vnde ad argumentum in contrarium respondetur ꝙ quanuis motus sit tam vniformis quam tempus, nihil obstat quominus intrinsece mensuretur ipso tempore.

¶ Quam ob rem. Commen. com. 102. ait quod cum dicitur tempus est numerus motus secundum prius & posterius: ly motus accipitur pro quocunque motu: sed, prius & posterius, pro solo priori & posteriori in cœlo. Vt sit sensus quod tempus est numerus cuiuscũque motus cœlestis quidem, intrinsecus, & aliorũ extrinsecus sed est numerus & mensura secundũ prius & posterius quæ regularissime sunt in cœlo.

¶ Tametsi forte melius est dicere quòd motus solum accipitur pro motu cœli, vt sit numer⁹ solius motus cœli: quia est numerus numeratus ipsi⁹ prioris & posterioris: licet per ipsum extrinsece metiamur alios motus. Imo tempus non solum cuiuscunque motus est mẽsura sed etiam per accidens est mensura quietis vt ait Philo. textu. 118.

Dub. 3. principale vtrũ sit vnum nunc.

Tertium principale dubium circa quartum argumentum est de instantibus temporis: vtrum vnum & idem sit nunc fluens per totum tempus.

Quod certe apud nonnullos Realium implicatum atque intricatum est valde.

¶ Tenentes nanque tempus distingui à motu tanquam alteram rem numero, dicunt in primis partis temporis continuari per instantia indiuisibilia: quemadmodum partes linee continuantur per pũcta. Quod sentire videtur Ph. tex. 104. comparans instans puncto linee: & ideo sicut in qualibet parte linee sunt infinita puncta, ita in qualibet parte temporis sunt infinita instantia. Et hoc quidem satis est intelligibile illi qui credit tempus esse rem distinctam à motu. Sed tamen adijciunt quod preter ista plura instantia indiuisibilia est vnicum nunc fluens idem manens per totum tempus. Quod quidem asserunt solum propter verbum Arist. loco modo citato tex. 104. vbi ait. Ipsum autem nũc est quidẽ vt idem est vero vt non idem. Et putant esse opinionem S. Tho. quam tamen profecto nec ex Aristot. nec ex San. Tho. (vel ego fallor) elicere possunt: sed est merum figmentum præter vtriusque intentionem. Nam primum omnium verba Aristotelis manifeste huic opinioni aduersantur. Non enim inquit quod aliud sit, nunc, quod est idem, & alia sint nunc numero diuersa: sed ꝙ vnum & idem numero nũc est quodammodo vnum, & quodammodo plura. Quatenus enim (inquit) in alio & alio est, diuersum est: quatenus vero est id quod est, ipsum nunc idem est. Et subdit exemplum: sicut lapis qui per idem spatium mouetur, vnus est & idem re, perseuerans in toto motu: sed est alius & alius ratione, quatenus consideratur in alia & alia parte spatij. Id que etiam confirmat exemplo Corisci: qui idem est re dum est in foro & dum est in lyceo, sola ratione differens. ¶ Item isti, vt Capreo. 2. sen. dist. 2. quæst. 2. & alij Thomistæ: nõ possunt fingere quid sit nunc permanens, nisi vnitas mobilis quod manet in toto fluxu temporis. Vnitas autem mobilis non dicit respectum proximum ad tempus: tamet si sit causa vnitatis & continuitatis motus: vt ait Aristo tel. tex. 105. & illic à nobis expositum est. Igitur planissimus sensus Aristotelis est quod quemadmodum punctum, motum per aliquam planitiem, à mathematicis fingitur facere lineam, ita existentia mobilis continuo fluens per omnes morulas quas mobile facit in spatio, intelligitur facere tempus. Itaque ipsamet existentia mobilis, quæ in se considerata realiter est vna & eadem numero, considerata vt in diuersis morulis, est & dicitur plura instantia, sola ratione diuersa.

Sensus Aristo. de instãtibus.

¶ Igitur si teneatur tempus esse accidens numero distinctum à mobili & motu, solum sunt ponenda infinita instantia numero distincta, quæ continuent partes temporis: & instans permanens solum appellãda est existentia mobilis: non quod continuet partes temporis, sed quod suo fluxu ad imaginationem intelligitur facere tempus. Sicuti in linea non ponimus, præter infinita pũcta indiuisibilia, aliud punctum in rei veritate fluens: sed punctum ipsum, quod est continuatiuum, suo fluxu si per impossibile moueretur, ad imaginationem fingitur facere lineam.

¶ Si vero (quod nos opinamur) tempus non distinguitur numero à motu & mobili: sed solum adhũc sensum realiter quod est res alterius prædicamenti à mobili (quam ego voco distinctionem formalem & quidditatiuam) tunc non opus est ponere infinita instãtia numero distincta: sed ipsamet existentia mobilis, sub illa ratione qua nunc est in aliqua morula & momẽto, in qua immediate ante hoc fuit, nec immediate post hoc erit, est nunc indiuisibile præsens. Atqui illa ratio primi mobilis qua nunquam perseuerat in eodem loco & morula, sed semper succedit ac fluit à preterito in præsens & à præsente in futurum, est tempus.

¶ Et hic est planus sensus illorum verborum Aristotelis eodem textu. 104. quod ipsum nunc sequitur id quod fertur, vt tempus motum. Idest: quemadmodum tẽpus se habet ad motum, ita nunc ad mobile.

¶ Quod est dicere. Quemadmodum mobile vnum & idem illa ratione qua est successiue & continue in alia & alia parte spatij (quæ sunt positione & situ priores & posteriores) habet rationem motus: ita existentia ipsius mobilis vna & eadem, in alio & alio momento & morula (quæ sunt priores & posteriores duratione & ordine præteriti & futuri) est nunc ex cuius fluxu sit tẽpus. Et eadem est expressa sentẽtia Sancti Thomæ prima par. quæstio. 10. articul. 4. ad secundum argumentum vbi ait quod nunc temporis est idem subiecto in toto tempore, sed differens ratione: eo quod sicuti tempus respõdet motui, ita nunc temporis respondet mobili. Mobile autem est idem realiter toto decursu temporis, sed differens ratione in quantum est hic & ibi. Et ista alternatio est motus.

¶ Similiter fluxus ipsius nunc, secundum quod alternatur ratione, est tempus. Hæc ille. Et eandem sententiam prętendit in illo opusculo, quadragesimo quarto: de tempore: si suum est. Re vera nisi isti interpretes Sancti Thome tam essent cupidi realitatum multiplicandarum: non quererent in sanct. Tho. istas realitates, sicut nodum in scirpo.

¶ Hinc patens est differentia inter tempus, eum & eternitatem: vt loco proxime citato docet Sanct. Thomas. Eternitas enim per extremum opponitur tempori. Nõ enim solum consistit eternitas in hoc quod nec principium habeat nec finem: sed essentialiter in hoc consistit quod sit duratio quædam prorsus inuariabilis, & vnum

Tempus & eum & eternitas.

nunc

nunc idem re & ratione permanẽs. Et propterea Deus, & quicquid est in illo est æternum, quia nihil habere potest successionis aut variabilitatis, sed totum suum esse & operationes habet simul in se inuariabiliter. Aeuũ autem est medium inter tempus & æternitatem. Est enim mensura rerum quæ quatum ad suum esse & durationem sunt inuariabiles: habent tamen operationes aliquas successiuas: naturaliter annexas: aut corporales, vt cœlum aut spirituales vt angeli. Hoc autem solũ exempli gratia ad explicandũ naturam tẽporis dictum fuerit: non tamen vt de re theologica amplius addatur his verbum, quo vexati discipuli conturbentur.

Sed restant contra hanc instantiũ interpretationem argumenta parua ex Aristotel. Ait enim text. 106, & expressius text. 121. ꝙ nunc temporis, diuidit partes temporis, & etiam cõtinuat: sicuti pũctum partes lineæ. Et tex. 107 ait ꝙ nunc numerat tempus. Et multa alia id genus: quæ videntur sonare ista instantia numero distincta. ¶ Respondetur quod hæc omnia & similia saluari possunt posita distinctione rationis modo quo superius explicata est. Dicitur enim nunc temporis diuidere præteritum & futurum temporis: quia est terminus præteriti & initium futuri: ad hũc sensum quod nunc res mobilis est in tali mora qua nec immediate añ hoc fuit nec immediate post hoc erit. Quæ quidem consideratur vt quoddam indiuisibile, secundum rationem disterminans præteritum & futurum. Est autem continuans, quatenus hoc indiuisibile consideratur vt vnum commune quo participant præteritũ & futurum: nam continua sunt quorum vltima sunt vnum. Dicitur autem numerus, quatenus considerãtur plura instantia quorum vnum fuit principium & aliud finis eiusdem temporis: vt eiusdem horæ aut eiusdem diei. Hac enim ratione multiplicantur instantia. Adhãc normam totus textus Aristotelis facile potest intelligi: vt latius in commentis patet. ¶ Vnde ad. 4. principale argumentum satis responsum est. Ad confirmationem vero, quæ est argumentum Aristotelis textu octuagesimonono, respondet ipse text. 105. vbi dicit tempus & instans habere se conuertibiliter: scilicet si tempus est, nunc est: & si nunc est, tempus est. Nihil enim aliud docere vult illic nisi quod tempus simpliciter est, per hoc quod nunc indiuisibile continuans præteritum cum futuro est. Dicitur enim nunc dies hodierna esse: quia est nunc indiuisibile continuans successionem temporis, quod est in motu integro circulari primi mobilis. Et dicitur esse hora præsens: quia idem nunc continuat partes talis durationis. Et ita proportionabiliter dicẽdum est de mẽse, & anno, atq; adeo de toto tempore, à principio ad finem vsq; mundi.

Finis quarti Physicorum

Reuerendi Patris, Fratris Dominici Soto Segouiensis, Theologi, ordinis Prædicatorum, super quintum Physicorum Aristotelis Quæstiones.

Tex.x. Necesse est tres motus, &c.

Quæstio prima.

VTRVM TRES SINT tantum species motus.

POst considerationem motus rei naturalis eiusq; principiorum causarumq; ac mensurarum .s. loci & temporis, in hoc quinto, vt in exordio commentorum dicebamus, partitur Ph. motum in suas species. Estq; disputatio hæc tripertita: nempe de speciebus motus, de vnitate & diuersitate motus & de eius cõtrarietate. Ob idq; prima quæstio de speciebus motus circa tex. 10. mouetur hęc. ¶ A parte negatiua arguitur. Et primo aduersus distinctionem quã Ph. statim tex. 1. præponit, videlicet, motũ contingere, aut per accidens, aut ratione partis aut simpliciter ratione totius. Id quod ratione partis mouetur, simpliciter mouetur: quãdo em̃ quis solum laborat pectore, cũ illa pars sanatur, simpliciter dicitur sanari apud omnes: nam simpliciter euadit sanus. Item qui est crispus secundũ capillos, simpliciter est crispus: & qui est aquilinus aut simus: secundũ nasum simpliciter est aquilinus, aut simus: quia prædicationes istæ nõ possunt competere toti, nisi ratione istarum partiũ: ergo quod mouetur secundũ partẽ, simpliciter mouetur. ¶ Et confirmatur, qui lingua loquitur, totus simpliciter loqtur, & qui pedibus ambulat & videt: ergo moueri secũdũ partẽ est simpliciter moueri. ¶ Et confirmatur secundo, ex parte termini: res quæ mouetur ad speciem, simpliciter mouetur ad genus: vt qui discit Mathematicas, simpliciter discit scientiam, quæ est genus ad Mahtematicam: & qui discit artem struendarum ædium, simpliciter dicit artem, tamẽ species est pars subiectiua, cuius totum est genus: ergo. Et de parte integrali idem arguitur: ignis enim dum ascendit sursum versus Zenith nostrum, simpliciter ascendit ad concauum lunæ, & tamen non ascendit, nisi ad vnã particulam illius. Male ergo distinctum est moueri aut mouere secundum partem, contra moueri simpliciter, & moueri ad partem contra moueri ad totum. De alijs duobus membris scilicet de causa & effectu per se & per accidens, superuacanea esset hic disputatio: quãdoquidem. 2. huius quæst. 3. satis dictum est. ¶ Secundo principaliter arguitur contra id quod habetur tex. 3. videlicet solum subiectum proprie moueri. Motus est fluxus quidam, & moueri nihil aliud videtur esse quam rem successiue & cõtinuo aliter se habere: sed qualitas quæ acquiritur aut intenditur, in alteratione semper fluit, quatenus habet nouum & nouum gradum intensionis: & pariter quantitas in augmentatione: quatenus semper crescit forma substantialis in generatione dum successiue extenditur hæc subiectum videtur moueri postquam procedit semper à minori ad maiorem extensionem: ergo non solum subiectum, sed terminus ad quem proprie mouetur.

¶ Tertio arguitur aduersus illud quod statim subditur text. 4. motum scilicet & mutationem quancunque denominari à termino ad quem. Motus localis non potius denominatur à termino ad quem quã à termino à quo nam termini sunt omnino eiusdem rationis: vt patet cũ quis deambulat: & potissimum id patet in motu circulari cœli: cuius idem est terminus à quo & ad quem: primum enim mobile mouetur ab oriente in idem oriens. ¶ Et confir. creatio denominatur à termino à quo: definitur enim quod sit productio alicuius ex nihilo: ergo non omnis motus sortitur speciem à termino ad quem. ¶ Quarto arguitur aduersus aliud tex. 6. quòd ea quæ mouetur & mouent per accidens sunt à scientia prætereunda. Fortuna est causa per accidens: & tamẽ de illa inter alias causas est scientia vt. 2. libro huius visum est: ergo mouentia & motus per accidens nõ sunt à sciẽtia physica relinquenda.

¶ Quinto principaliter arguitur aduersus illud assertum tex. 7. quod generatio non est motus. In postprædicamentis distinguit Ph. sex species motus: inter quas ponit generationem & corruptionem: & libro. 3. huius tex. 6. inter mobilia commemorauit generabile. Sed ratione arguitur sic. Si generatio non esset motus, id esset 9. Conclus.
aut quia generatio non est successiua (cum successio sit de ratione motus) aut quia omnis motus est inter contraria, & substantię nihil est contrarium, vt habetur hic tex. 10. neutrum istorum est verum, ergo generatio est motus. Probatur pars prima minoris. Generatio ignis ex ligno (vt ad sensum apparet) fit successiue: imo & in generatione animalium (vt est in doctrina medicorũ) successiue forma inducitur in materiam: prius enim cor viuit quã pedes. Quod si dicas minimum naturale substantiæ in instanti produci, vt lib. primo quæstione quarta dictum est, eadem ratione subsequitur quod neque alteratio sit proprie motus: nam minimum etiam caloris producitur in instanti, aut si non datur minimũ (vt ibidem arbitrati sumus) saltem incipit esse calor in subiecto in instanti per vltimum non esse. Secũda pars eiusdem minoris probatur. In genere substantiæ est oppositio priuatiua: quæ vt habetur. 10. metaphysi. text. 15. est prima contrarietas: omne enim genus diuiditur per duas differentias quodammodo contrarias: vt animal per rationale & irrationale, ergo substãtiæ aliquid est contrarium. Et confirma. primo. huius text. 67. docuit Aristotel. principia generationis esse contraria propterea quod priuatio quodãmodo cõtrariatur formæ & per cõsequens terminus à quo termino ad quẽ (.s. nõ aer, aeri) ergo generatio q̃ ex nõ aere generatur aer nõ deficit à rõne motus ex defectu cõtrarietatis. Sexto cõtra id q̃ insinuatur tex. 9. & explicat tex. 10. Videlicet

nullam

nullum esse motum nisi à contrario in cótrarium argui tur sic. Sequeretur augmentationem non esse motũ: nã quantitati nihil est contrarium. Vt habetur in prædica mento quantitatis. Et ratio est quia (vt lib. 1.q.5.osten sum est) inter illas duntaxat formas est cótrarietas, quę recipiunt magis & minus: quantitas vero nó recipit ma gis & minus cum non sit intensibilis. Et eadem ratione neque motus localis proprie est motus: quia cum locus sit de genere quantitatis, nihil est ei proprie contrariũ. ¶ Et confirmatur, sequeretur ꝙ motus circularis cœli non esset proprie motus, quia non est inter terminos cõ trarios, imo est ab eodem in idem punctum. Neque mo tus progressiuus animalis est inter contraria. ¶ Et secun do confir. sequeretur ꝙ illuminatio aeris non esset mo tus, tum quia non est à contrario in contrarium, tũ quia fit in instanti. ¶ Septimo & postremo directe ad quæ stionem arguitur. Rarefactio est motus & tamé nec est motus localis, nec alterationis, neque augmenti (siqui dem nihil illo motu aut materiæ accrescit, aut formę) er go non sunt tres tantum motus species. ¶ In contrariũ est authoritas Arist.. in hoc tex. 10,

Prima distinctio.

Responsio huius quæstionis tribus distinctionibus & septem conclusionibus, quæex priori capitulo Aristo. colliguntur, concluditur. Prima distinctio est in fróte statim text. 1. Tripliciter aliquid dicitur moueri. s. aut secundum accidens aut secundum partem, aut simpliciter per se primo. Similis distinctio ascribitur text. 2. mouenti: atq; adeo similis text. 5. termino motus. ¶ Et licet in commentis distinctio hæc vtcunque fuerit exposita, ad maiorem nihilominus euidé tiam notandum est ꝙ motũ conuenire alicui per se sim pliciter, est ꝙ cóueniat illi ratione formæ quæ exprimi tur in subiecto, aut agéte, aut termino, cui attribuit mo t⁹. Vt si dicas, mobile mouetur, alterabile alteratur, aug mentabile augetur. Hoc est enim quod ait eodem textu Phi. mobilia per se differre & demominari secundum motus. Item ex parte agentis: vt si dicas, calidum calefa cit, ædificator ædificat, medicus sanat. Et ex parte termi ni, vt si dicas alteratione fit qualitas, calefactione calor augmentatione quantitas, &c. Per accidens autem motus conuenit formæ quæ accidit subiecto causæ ve, aut termino motus. Vt musicus ambulat, alterabile augetur medicus sanatur. Et ex parte agentis, vt, album calefacit, medicus ædificat. Et ex parte termini: vt calefactione augetur quantitas, homo ambulando fit sapiens, &c. De huiusmodi causis & effectibus per se & per accidens lib. 2. quæst. 3. abunde (vt reor) dictum est.

Secundum partem.

¶ Igitur circa aliud membrum diuisionis de motu secũ dũ partem, secũdo notandũ est ꝙ rem mouere, aut moueri aut motum terminare secũdum partem, contingit dupliciter. s. aut secũdũ parté subiectiuã (puta speciẽ) aut secũdum partem quantitatiuã. Primo modo, vt si di cas, artifex ædificat, mobile alteratur, nã artifex est genus ad ædificatorem, & mobile ad alterabile. Et de his prædicationibus non loquitur hic Aristot. quippe quas libr. 1. text. 32. decreuerat non esse per se primo: sed esse causas aut effectus vniuersales. Non enim conuenit artifici: vt sic, ædificare, sed in quantum est talis artifex. s. ædificator: quia pictor est artifex & non ædificat. Nec mobili inquantum mobili cóuenit alterari (vt patet de cœlo) sed inquantum est alterabile. Et pariter ex parte termini, quod fit album nó fit per se primo coloratum. Imo nec simpliciter fit coloratum siquidem iam erat ni grum, at si non erat coloratum, tunc fit mediate colora tum tanquam effectus remotus & vniuersalis. ¶ Alio modo aliquid dr̃ moueri, aut mouere aut motum termi nare ratione partis quantitatiuæ. Vbi pro solutione pri mi argumenti tertio notandum est, quod dispositio aut forma, alia est quæ conuenit rei ratione certæ & determinatę partis, vt hominem esse crispum aut aquilinũ, aut claudum, aut mancũ. Et hmói dispositiones per hoc solum ꝙ conueniant parti simpliciter conueniunt toti. Vnde si capillum habenti comptũ atque candenté, capillus ipse mutaretur in crispum, totus homo simpliciter mutaretur in crispum. Et pariter si aquilinus nasus mutaretur in simum, totus hó simpliciter fieret simus. Alia est dispositio, vel forma quæ indeterminate cuicũq, parti cóuenit. vt albedo, calor, &c. Et de his aiunt dia lectici ad hoc ꝙ scutũ sit albũ, requiri vt maior ei⁹ pars secũdũ quodlibet sui sit alba. Et de istis inquit Ari. ꝙ id quod mouetur secũdũ parté nó mouetur simpliciter, alias idé moueretur simpliciter simul motibus cõtrarijs, vt si secũdũ vnã parté calefieret & secũdum aliã frigefieret: aut si hó vnã manũ eleuaret sursum aliã; moueret deorsum. Mouetur ergo solũ secũdũ quid sursum, & secũdũ quid deorsum. Quod aũt ambulat secũdum pedes simpliciter ambulat: quia nó pót secũdũ aliã parté ambulare. ¶ Attamé istæ dispositiones quæ possunt indifferéter cuilibet parti cóuenire: aliæ sunt quæ si integre nó insint toti nó denominant totũ, vt sanitas: licet eñ hó reliquũ corpus habeat sanũ, si caput habeat infirmũ, totus hó est infirmus: quia sanitas dicit integram dispo sitionem corporis. Obid quẽ si totũ residuũ corporis est sanum & vnica pars infirma, qñ illa pars sanatur totus homo categorematice simpliciter sanatur, sicut simplici ter totus erat infirmus. At vero quãdo homo habet mul tas partes infirmas vt pectus & oculum & manum, licet sanetur secundum vnam, non simpliciter sanatur. Et sic intelligitur exemplum Aristo. ꝙ qui sanatur secundum pectus, aut secundum oculum non simpliciter sanatur. ¶ Atque adeo solutum restat primum argumentum cũ prima confirmatione. Et pariter ex. 2. notabili dissoluitur secunda. Si enim qui discit artem ędificatoriam scie bat aliam artem nó fit simpliciter artifex: si aũt nullam sciebat, fit artifex mediate tanquam effectus remotus & vniuersalis. Et pariter qui fit per se theologus: fit sciens, si ante nullam habebat scientiam. Ignis aũt simpliciter ascendit ad concauum lunæ, versus quancunque parté illuc moueatur: sicut qui ab Italia venit Salmanticam simpliciter venit in Hispaniam tanquam ad locum com munem. Sed si quis veniret Segouia Salmanticam, non simplicieter moueretur ab Hispania in Hispaniam.

Ad. 1. prin.

Prima conclusio.

Post hanc distinctionem sequuntur tres cóclusiones. Prima est in tex. 3. Ex quinq; quæ in motu considerãtur. s. agens, subiectum, tempus termi nus à quo, terminus ad quem. Subiectum tantum est qđ mouetur. Cuius ratio est, quod moueri est dispositioné aut formã aut locum mutare, vt successiue sit sub vtroque termino cũ enim lignum mutatur de albo in nigrũ, album sub illa ratione nó manet nigrum, & nigrum nó erat sub albedine, sed solum lignum est, quod est sub vtraque forma. Agés vero inquantũ agens nó mouetur per se, vt. 3. huius, tex. 17. dictũ est, licet per accidens cõ tingat quandoq; repati. Nec locus in quo fit motus mouetur ea ratione qua est locus, vt libr. 4. tex. 41. dictum est. Nec tempus mouetur: quia est mensura motus & mo tus ipse non mouetur, vt textu. 11. sententia est Aristotel. Restat ergo conclusio quod solum subiectum proprie mouetur. ¶ Vnde ad secundum argumentum concesso

Ad. 2. prin

cesso quòd motus sit flux⁹, negatur, quod qualitas quādo acquiritur moueatur. Nec moueri idem est prorsus ꝙ rem aliqualiter se habere: sed est aliquid pati, aut recipere aut habere se per modum patientis, aut recipientis: & forma, vel substantialis vel accidentalis quando acquiritur non patitur, nec aliquid recipit: sed est illud quo subiectum patitur. Secus est de anima recipiente qualitates spirituales: quæ saltem dum est separata, quodammodo mouetur, licet cum est coniuncta, homo est qui intelligit & amat. Et quantitas in sacramento altaris, quia per se subsistit, mouetur ad modum subiecti.

2. Conclu. ¶ Secunda conclusio est in textu. 4. Motus sortitur speciem à termino ad quem, vt calefactio dicitur, non quia est à calore, sed quia est ad calorem. Et enim vt substantiæ sortiuntur speciem à forma à qua habent esse, ita & potentia & habitus & actus sortiuntur speciem ex obiecto: quod se habet vt forma eorum. Diffinitio enim propria visus est ꝙ est sensus percipiendi colorem: auditus, quod est sensus percipiēdi sonū, &c. Et ita in habitibus temperantia est virtus circa delectabilia tactus: fortitudo est virtus circa pericula belli: geometria est scientia de quantitate continua. Arithmetica de discreta, &c. Et hæc est doctrina Philo. 2 de anima textu. xxxiij. vbi ait quod obiecta sunt priora quam actus: actus vero priores quam habitus: & habitus quam potentię. Priores scilicet natura, & fine, sunt enim potentiæ & habitus propter actus: & actus propter obiecta. Hac ergo ratione motus denominantur à termino ad quem.

Ad. 3. prin. ¶ Vnde ad tertium argumentum negatur ꝙ motus localis nō comprehendatur sub hac conclusione, ascensus enim in motibus naturalibus elementorum est motus sursum & descensus motus deorsum. In cœlo vero quia non sunt species diuersę motus non ita distinguuntur: licet motus planetarum dicatur contrarius motui primi mobilis: quia est ad orientem: & motus primi mobilis ad occidētem.

Creatio. ¶ Ad confirmatio. vero negatur quod creatio denominetur à termino à quo: imo sicut generatio est mutatio qua acquiritur substantia, ita creatio hominis, aut creatio equi, si haberet proprium nomen, illud quidem haberet à termino ꝓducto. Et ideo creatio cœli & creatio terrę differunt specie, quia termini, ad quos, differunt specie. At quia nō possumus explicare differentiā inter generationem & creationē, nisi ex parte subiecti aut termini à quo, propterea diffinitur creatio quod sit productio ex nihilo.

Cōsecratio ¶ Hinc sequitur quòd desitio panis dum cōsecratur, licet desinat esse quo ad materiam & formam, non est annihilatio: non ex eo quod restent illic accidentia, sed ex eo quod illa desitio nō per se terminatur ad nihil: si quidem ex institutione diuina virtute verborum desinit panis vt succedat substantia corporis Christi: quæ se habet tanquam terminus ad quem. Ideo que proprio nomine dicitur transubstantiatio. At vero res est iam theologi.

3. Conclu. ¶ Tertia conclusio est in tex. 6. De motu per accidens (siue sit ex parte mobilis, siue ex parte mouentis, siue ex parte termini) non pertinet ad Physicum considerare. Nam scientia vt habetur. 1. post. tex. 19. procedit ex principijs quæ sunt necessariæ & per se causæ conclusionis: cum ergo physica tractet de motu, & hic proprie intentio sit diuidere motum in suas species, solus diuidendus est motus per se: quoniam species motus per accidens sunt indefinitę.

Ad quartū. ¶ Vnde ad quartum argumentum, respondetur ꝙ quāuis in tracta. de causis non fuisset disputandum de omnibus causis per accidens (quia sunt infinitę, & ideo non cadunt sub arte) nihilominus, quia erat solennis sententia philosophorum, fortunam esse causam per se necessarium fuit tractare de illa, vt demōstraretur esse causam per accidēs. Nulla est nunc tamen similis necessitas dicendi de motibus, aut mobilibus per accidens.

Secunda distinctio est in text. 7. Secunda distin.

Quatuor modis mutari quid contingit scilicet aut de subiecto in subiectum, aut ex non subiecto in non subiectum, aut ex non subiecto in subiectum aut ex subiecto in non subiectum. Cui annectit hanc quartam cōclusionem. Tres tantum istarum sunt proprie mutationes. Nā secunda illa mutatio, quæ est ex non subiecto in nō subiectum, non est per se proprie mutatio: eo quòd eiusmodi termini non proprie opponuntur: mutatio vero non est nisi inter terminos oppositos aliquo genere oppositionis. Distinctio hæc: atque conclusio satis in commentis expositæ sunt. Nec quicquam habent nouæ difficultatis. 4. Conclus.

¶ Tertia distinctio est ibidem. Mutatio secundum contradictionem quæ est ex non subiecto in subiectum, atque adeo dicitur generatio, alia est generatio simplex (vt cum ex non aere fit aer) & alia secundum quid: vt cum ex non albo fit album. 3. Distin.

¶ Distinctio hæc sumitur ex diuersa ratione entis: etenim vt ens simpliciter solū dicitur de substantia, accidens vero non est ens: sed entis ens (vt habetur. 7. metaphysic. text. 2.) ita productio substantiæ simpliciter dicitur generatio: productio verò accidentis, generatio secundum quid. ¶ Quinta continuo subiungitur conclusio. Generatio simpliciter nō est motus. 5. Conclus.

¶ Hanc conclusionem probat Philosoph. tribus rationibus. Prima est quam super text. 8. vberius exposuimus. Omne quod proprie mouetur est ens actu manens sub vtroque termino (nam cum motus sit accidens, præsupponit ens simpliciter in actu) cum autem ex nō aqua scilicet ex aere, fit aqua neque aer mouetur motu generationis, quippe qui corrūpitur: neque aqua: quia illi nō erat sub termino à quo: materia autem quæ manet sub vtroque termino non est ens actu. Hinc infert Philos. ꝙ generatio secundum quid. s. accidentalis (vt cum ex nō albo fit album) est quidem motus, per accidens tamen, eo quod non album accidit ligno quod per se mouetur. Pari ratione probatur quod corruptio simpliciter (vt cum ex aere fit non aer) non est motus: corruptio autem secundum quid vt cum ex albo fit non album, est motus per accidens ratione subiecti. Hinc ergo concludit textu. 9. quòd sola mutatio ex subiecto in subiectum, & ea quidem accidētalis, vbi ens simpliciter in actu subijcitur vtrique termino, est motus. Generatio autem retinet nomen mutationis, eo quòd res quæ generatur, est, quod nō erat: & pariter corruptio est mutatio, eo quod id quod est, non erit.

¶ Ratio secunda eadem ferme est in eodē tex. 8. Si aliquid moueretur motu generationis, maxime, materia quę manet sub vtroque termino: sed illa non, quia nihil mouetur nisi quod est in loco (nihil enim mouetur, nisi vel localiter, vel præsupposito motu locali quo agens applicatur passo) materia vero cū nō habeat per se quātitatem nisi ratione totius, non est per se in loco nisi ratione totius. ¶ Tertia ratio est in tex. 10. vbi probat nō esse motum ad substantiam, propterea quod substantiæ nihil est contrarium. Ratio ergo est hæc. Omnis motus est à contrario in contrarium (nam omnis motus est inter opposita, & inter opposita contradictorie iam ostensum est non esse proprie motum) generatio autē est productio substātiæ: & substantiæ nihil est contrariū, ergo gñratio nō est motus. ¶ Et hinc elicitur sexta cōclusio. 6. Conclu.

Omnis

Omnis motus est à contrario in cõtrarium. Probatio elicitur ex tex. 9. Omnis motus est inter terminos oppositos: sed inter terminos contradictoriè oppositos (vt sunt non album & albũ non aer & aer) non est motus, vt dictum est: ergo omnis motus est inter cõtraria. Quod Arist. ait de subiecto in subiectum, vt ex albo, aut medio colore coloratum in nigrum: aut ex nigro in album vel medio colore coloratum. Nam medium vt illic dictum est quodammodo contrariatur extremis.

Ad quintũ. Vnde ad quintum principale argumentum quantum ad primam attinet partem illius causalis. Respondetur primo ꝙ licet nonnulli putẽt eo generationem non esse motum quia non est successiua Arist. tamen non affert hic hãc rationẽ sed eas quas cõmemorauimus: ob idq; licet qualitas incipiat esse in instanti, nihilominus alteratio est vere motus: quia id qđ subijcitur qualitati est ens in actu: & ecõuerso, licet forma substantialis reciperet magis & minus esset que intẽsibilis & remissibilis successiue (vt tertio cæli est opinio Commentatoris de formis elementorum) nihilominus acquisitio earum non esset motus; quia tales formę non aduenirent enti in actu, sed materiæ primæ: quæ non propriè dicitur moueri. ¶ Secundo distinguitur ꝙ forma substãtialis acquiratur successiue: acquiritur. n. de per accidens successiue, non tamen de per se. Successio enim motus alia est rõne extẽsionis quæ puenit ex parte subiecti maioris vel minoris: & hæc est de per accidens, accidit enim formæ ꝙ per maius aut minꝰ subm̃ extendatur. Et talis successio conuenire põt generationi, vt probat argumẽtum. Alia vero est successio intrinseca ratione ipsius motus: quia. s. de intrinseca rõne terminorum est habere latitudinem & distantiam aut mediorum (vt inter album & nigrum) aut intẽsionis (vt inter minus & magis album) aut excellentiæ & defectus (vt inter minorẽ & maiorem quantitatem) aut locorũ vt est in motu locali. Et ideo in motibus alterationis, augmentationis, & locali est successio. In generatione vero substantiæ nõ est talis successio, eo ꝙ cum perfectio & quidditas substantię cõsistat in indiuisibili, in instãti incipit, aut desinit esse. Sed tota successio est in præcedente alteratione qua forma cõtraria corrũpitur. ¶ Ad secundam partem eiusdem causalis respondetur: illam esse vnam causam cur generatio nõ est motus. Et ideo negatur substantiæ aliquid esse contrarium eo mõ quo hic loquitur Aristo. de contrarietate, vt statim patebit.

Contrarietas tripliciter. ¶ Igitur pro solutione sexti principalis argumenti notandum est: ꝙ tripliciter quantum ad rem pertinet accipitur contrarietas. Vno modo propriè: & est oppositio duorum extremorum maxime distantium sub eodem genere, inter quæ est quædam, aut mediorum aut intensionis latitudo, vt diffinitur ab Aristot. 5. metaph. tex. 15. vt est inter album & nigrum, calidum & frigidum. Et hæc nõ est propriè, nisi in genere qualitatis: vbi reperitur magis & minus vt libro. 1. q. 4. dicebamus. Secũdo modo accipitur paulo latius pro oppositione duorum extremorum, quibus repugnat esse simul inter quę est aliqua latitudo & distantia: siue ea sit secundum intensionem, siue secundum excellentiam & defectum, siue secundum distantiam localem. Et hæc contrarietas non est in genere substantiæ: nam substantiæ sunt sicut numeri, quarum esse consistit in indiuisibili: & ideo licet homo verbi gratia excedat equum, non est tamen inter illas species talis latitudo, vt inferior possit crescere ad perfectionem superioris: sicuti quod est album transeundo per media fit nigrum, & qualitas intensa vt vnum venit ad intensionem vt octo, & pedale fit decupedale, & quod est in vno loco fertur in alium. Qua de causa, vt dictum est, in his tribus speciebus, motus est successio: in generatione vero substantiæ, minime. Tertio mõ accipitur cõtrarietas pro oppositione inter duas drias diuidentes idem genus, quarum vna semper est imperfectior altera, atq; adeo se habet vt priuatio alterius. Quam Ph. 10. met. tex. 15. appellat primã cõtrarietatẽ: & eam ait esse in vno quoq; prædicamẽto, vt in prædicamẽto substãtiæ, corporeũ & incorporeũ, sensibile, & insensibile, rationale & irrationale: & in prædicamẽto ad aliquid, simile & dissimile &c. Et hoc mõ dixit libr. 3. huius text. 5. omnes terminos motus habere se quodammodo vt formã & priuationem. Vt in motu alterationis nigrum (quia est imperfectius) est priuatio albi: & in augmentatione minus est priuatio maioris: & in motu locali deorsum est priuatio huius ꝙ est sursum. ¶ Vnde ad argumentũ rñdetur ꝙ quãuis quantitati propriè nihil sit contrarium nihilominus maior & minor quantitas vt sunt termini augmenti cõtrariãtur: & etiã locus sursum & deorsum. ¶ Ad confirmationẽ vero primã rñdetur, ꝙ etiã in motu circulari cæli est contrarietas terminorum partialis motus: puta ab oriente ad occidentem, & inter quæcunq; alia puncta distantia. Et pariter in motu progressiuo animalis locus à quo & locus ad quem contrariantur, quia distant per aliquam latitudinem. ¶ Ad secundam confir. conceditur ꝙ propriè illuminatio aeris non est motus, quia non est à cõtrario in contrarium: sed à priuatione luminis ad lumẽ & vt lib. 4. q. 3. adnotauimus qñ terminus à quo est mera negatio, aut priuatio nihil repugnat mutationem fieri in instanti, eo ꝙ non est necessaria corruptio formæ contrariæ. Imo ex non habente calorem fit habens calorem in instanti: siue calor incipiat esse in subiecto per primum sui esse: siue (quod magis credo) per vltimum non esse. Non tamen fit ex frigido calidum in instanti: nam calidum non dicitur quicquid habet calorẽ, sed ꝙ habet caloris plusq̃ frigiditatis. Colligit hic tãdẽ regula ex mẽte Ari. ꝙ, qñ ambo tẽri motꝰ sunt positiui, motus nõ põt fieri in instãti: vt ex calido in frigidũ, aut ex albo in rubeũ aut ex certa intẽsione caliditatis, ad aliã certã intensionem, aut ex certa extẽsione qũtitatis ad aliã certam extensionem, aut ex loco ad locũ. Qñ vero tẽri explicantur cõtradictoriè (quia cõtradictionis non est medium vt habetur tex. 9.) mutatio põt fieri in instãti: vt ex non aere fit aer, ex non illuminato illuminatum &c. De motibus spiritualibus nihil hic loquimur. Regula.

Septima ergo & postrema conclusio est in calce primi capitis: qua respondetur ad quæstionem. Tres sunt tantum species motus, alteratio, augmentatio, & motus localis. Quæ quidem ex supra dictis manifeste sic colligitur. Mutatio est aut ex non subiecto in non subiectum, aut ex non subiecto in subiectum aut ex subiecto in nõ subiectum, aut de subiecto in subiectum: & prima non est proprie mutatio, secunda vero & tertia (quæ sunt secundum contradictionem) non sunt proprie motus; ergo solum quartum genus mutationis (quod est à contrario in contrarium) est propriè motus. ¶ Contraria vero (vt in proposito accipiuntur) sunt in tribus tantum generibus scilicet qualitatis, quãtitatis, & loci: ergo, tres istæ tantum sunt species motus. Alia ratio, atque adeo potissima, adijcitur quæstione statim sequenti. ¶ Vnde ad septimum principale respondetur, quod rarefactio comprehenditur sub motu augmentationis, quia est motus à minori ad maiorem Ad. 7.

lorẽ extensionẽ quãtitatis. Subsequitur continuo, quæstio secunda.

¶Text.xviij. Relinquit secundũ qualitatẽ &c.

Quæstio secunda.

VTRVM AD TRIA TANtum prædicamenta sit per se motus.

Parte negatiua arguitur primo. Ad quantitatem non est per se motus: ergo pars negatiua quæstionis vera. Probatur antecedens. Si aliquis esset motus ad quantitatem, maxime augmentatio, per augmentationem vero nõ per se primo acquiritur quantitas: sed substantia: fit enim augmentatio propriedicta (vt patet in viuentibus) per additionem materiæ & formæ ex alimento, ad quam additionem consequitur maior quantitas: ergo augmentatio non est motus ad quantitatem. ¶Secundo principaliter arguitur. Ad qualitatem non est per se motus: ergo non ad tria prædicamẽta est per se motus. Probatur antecedens. Si ad genus qualitatis est per se motus, ad quamlibet eius speciem esset per se motus, quia quod per se cõuenit generi, cuilibet speciei conuenit: consequens tñ est falsum: quia ad figuram non est per se motus: motus enim omnis est à contrario in cõtrarium (vt. q. proxima dicebamus) figuræ autem nihil est cõtrarium, sicut nec recipit magis & minus, triangulus. n. vnus nec est magis nec minus triãgulus quam alius: neque est qualitas actiua, nec ex actiuis resultans, vt habeat contrarietatem cum alia figura. ¶Tertio principaliter arguitur. Motus localis est per se ad locum, vt text. pręsenti dicit Aristote. locus autem est de prædicamento quantitatis, vt libr. 4. dictum est: ergo duo tantum sunt prædicamenta, ad quæ est per se motus, puta qualitas & quantitas. Quod si quis dixerit locum accipi in præsentia, pro vbi, quod est vnum ex sex vltimis prædicamentis, tunc aliter arguitur. Prædicamentum. vbi, solum addit super locum relationem locati ad locum (vbi enim nihil aliud est quam esse in loco) sed ad vbi, est per se motus, ergo ad relationem est per se motus, quod est contra Aristo. text. 10. ¶Quarto principaliter arguitur ꝙ non tantum ad tria prædicamenta sit per se motus. Ad prædicamentum actionis & passionis est per se motus: ergo ad plura quam ad tria. Probatur antecedens. Actio est relatio qua agens denominatur agere, & passio est relatio qua passum denominatur pati: sed ex motu verbi gratia calefactionis per se primo resultat in agente relatio actionis, & in patiente relatio passionis (siue sint res numero distinctę à fundamentis, siue non) ergo ad actionem & passionem est per se motus. ¶Et quinto arguitur. Illius actionis qua quis se vestit per se prius terminus est vestitum esse, qđ est de prædicamento habitus: & illius motus quo stans sedet per se primus terminus est sedere (quod pertinet ad prædicamentum situs) ergo ad prædicamentum habitus & ad prædicamentum situs est per se motus & per consequens non ad tria tantum prædicamenta. ¶Incõtrarium est authoritas Aristot. in hoc tex. 18. & in toto capit. secundo.

Quæstio hæc apud Aristo. non est distincta à priori: nam cum motus à termino sortiatur speciem (vt textu. 4. dictum est) idem est tres esse tantum species motus & ad tria genera rerum esse per se motus. Fecimus tamen quæstiones duas propterea ꝙ apud Scotum est peculiaris difficultas, an ad relationẽ sit per se motus. Et ideo quæstio duos habebit articulos. In primo enim respondebitur ad quæstionem ex sententia Arist. & in secundo disputabitur an ad relationem sit per se motus. ¶Et primum omnium vanus est labor, quo nonnulli vexantur, vt explicent quid sit ad aliquem terminum esse per se motum: sane cum verbũ ipsum per se sit manifestum. Ad rem enim aliquam esse per se motum aut mutationem, nihil aliud est quam esse illud quod per se primo & non ratione alterius acqritur per motum, ad illud autem non est per se motus, ꝙ non per se primo producitur, sed cõsequitur ad ꝓductionẽ alterius. Verbi gratia ad substantiã est per se primo generatio: nam ꝙ per se primo fit generatione hominis est homo: intellectus autem & voluntas & aliæ passiones (si realiter distinguantur à subiecto) non per se primo generantur, sed consequuntur ad generationem hominis, & me existente albo si Æthiops albefiat, motus ille per se est ad albedinem: non tamen est per se primo ad relationem qua fit mihi similis: quia illa consequitur ad productionem albedinis. Quocirca cum dicitur ꝙ ad rem aliquam (puta qualitatem) est per se motus, ly per se non fertur super ly, motus, sed super, ly quantitatem. ¶At vero quidã ex his qui tenent quantitatem nõ distingui à re quãta, sed rem quancũque (siue substantia sit, siue accidens) esse suã quantitatẽ, non recipiunt hanc expositionẽ. Aiũt. n. ꝙ augmentatio nõ dicitur motus ad quantitatem, idcirco ꝙ per eam acquiratur quãtitas: nã tunc (inquiunt) & gñeratio & alteratio essent motus ad quãtitatẽ, eo ꝙ tã substantia quam qualitas est quãtitas. Et ideo augmẽtatio ex eo (aiũt) est motus ad quantitatẽ, ꝙ virtute illius mutatur respõsio ad interrogationem factam per quantum. ¶Isti verum tamen gratis abijciunt & Arist. & modum loquẽdi philosophorum. Expresse enim ait Ari. tres esse species motus, eũ qui est ad quantitatem, & eũ qui est ad qualitatem, & eum qui est ad locum: Quapropter quãuis quis opinetur quantitatem non distingui à re quanta tanquã rem à re, nihilominus, quia distinguuntur ratione formali tanquam diuersa prædicamenta (vt in prædicamentis ca. de quantitate dicebamus) augmentatio per se primo est motus ad quantitatem: & alteratio ad qualitatem: nam quanuis albedo & calor essent quantitas, nihilominus res per hoc ꝙ calefit, aut albefit nõ fit maior: quia per alterationẽ non acquiritur qualitas ea ratione qua est quantitas, sed ea ratione qua est qualitas. Et hoc ipsi inuiti concedunt, dicentes, ꝙ per augmentationem mutatur responsio ad interrogationem factam per quantum. Ratio enim huius est ꝙ augmentatio est motus à minori ad maius: generatio vero, aut alteratio nequaquam.

Ad rem aliquã esse ꝑ se motum.

Hoc præhabito respondetur ad quęstionem vnica cõclusione affirmatiua. Ad tria tantũ genera rerũ est per se motus. s. ad quãtitatem qualitatẽ & vbi. Conclusio est in text. 18. quã cõprobat per totũ caput secundum, quatuor alijs propositionibus. Est enĩ cõclusio exclusiua cuius negatiuã exponẽtẽ. s. ꝙ nõ ad plura quã tria prædicamenta sit per se motus, probat, quia neque ad substãtiã, neque ad relationẽ, neque ad actionem & passionem est per se motus. Quod ad substãtiã non sit per se motus, probat, quia oĩs motus est à cõtrario in cõtrariũ, substãtiæ vero nihil est contrarium. Quod superiori iã quæstione expositum dedimus. Vbi hoc adnotandum est ꝙ nõ negat ad generationẽ per se esse

Ad tria tantũ prę. est per se mot⁹.

esse mutationem: nam prius & per se terminus generationis est substantia: tametsi generatio non sit motus, vt supra dictum est. Hinc sequitur ꝙ ad aliquam rem esse per se motum non est, ꝙ motus ordinetur ad illam rẽ. Alteratio nanque qua ignis calefacit stuppam ad generationem quidem ignis suapte natura ordinatur: nõ tñ per se primo est motus ad substantiam, sed ad calorem quem postea per generationem (quæ est mutatio) consequitur forma substantialis. ¶ Quod autem ad relationem non est per se motus, probat sic. Ad illam rem non est per se motus, quæ aduenire potest subiecto, absque eius mutatione: relatio vero potest aduenire sine mutatione subiecti cui accidit: ergo ad relationem non est per se motus. Exẽplũ est si cum ego sum albus: Æthiops in India incipiat albesieri ego enim runc incipio esse similis illi sine aliqua in me mutatione facta. ¶ Apertissimus est locus ad reprobandum relationem esse rem aliquam distinctam à subiecto. Nam quod glossant Arist. intelligere ꝙ subiectum non mutatur accidente absoluto, nihilominus mutatur accidente nouo respectiuo, gratis dictum est. Aris. nanque simpliciter ait: subiectũ non mutari per hoc quod fit simile alteri. At si similitudo esset res distincta, expressisset ꝙ non mutatur per acquisitionem accidentis absoluti: cum autem simpliciter dixit non mutari, manifeste intelligit relationẽ non esse accidens distinctum: vt albedo, vel calor distinguitur à subiecto. Vnde S. Tho. in hoc loco simpliciter ait ꝙ cũ aliquis acquirit quantitatem quam ego habeo, ego efficior illi equalis, sine eo ꝙ res aliqua noua mihi accrescat. Sed de hoc satis diximus in prædicamẽtis. c. de ad aliquid. At quanuis relatio non distinguatur à subiecto vt res à re, distinguitur tamen ratione formali tanꝙ accidens alterius prædicamenti. Et ideo non est negandũ quin mihi accidat esse similem vel dissimilem, equalem vel inæqualem, &c. ¶ Quod denique ad actionem vel passionẽ nõ sit per se motus (quia in hoc erat plus difficultatis) probat Phil. septẽ rationibus. Prima est, quia cum durante motu simul debent esse terminus à quo, & terminus ad quẽ sub gradibus remissis, si motus esset ab vna mutatione ad aliã, necesse esset duas mutationes esse simul, & in fine motus manere mutationem quæ est terminus ad quẽ: cõsequẽs tñ est falsum, quia cũ quis sanatur non est necesse tũc simul aliã mutatione esse, neque in fine manere mutationẽ aliquam, eo ꝙ põt tũc quod mouebatur perfecte quiescere. ¶ Et confir. Si motus esset ab vna mutatione in aliam, ille deberent esse cõtrariæ: qm̃ omnis motus est à cõtrario in cõtrarium: & cum termini motus debeãt esse simul in gradibus remissis, sequeretur ꝙ simul essent egrotatio & sanatio: ꝙ est impossibile. ¶ Secũda ratio est quia si generationis huius ignis esset alia generatio, eadẽ ratione illius secundæ esset alia: & sic esset processus in infinitũ & per cõsequẽs nulla daretur prima generatio: & cum oẽs ille deberent esse essentialiter subordinate, si nõ daretur prima, non esset possibile venire ad istã. ¶ Tertia est. Si generationis esset generatio, etiã generationis esset corruptio: quia quicquid generatur corrũpit: si aũt generatio corrũperet, cũ id ꝙ corrũpitur partim sit, & generatio nõ sit nisi in fieri, sequeret ꝙ aliquid dũ fit: simul corrũperetur. Qd̃ videtur impossibile. ¶ Quarta si generationis huius ignis esset alia generatio, necesse esset signare aliã materiã illius generationis à materia ex qua generatur ignis, quæ tñ nõ est signabilis. Quinta ratio est. Termini motus debent esse hoc aliquid, vt hæc aqua & hic aer. hoc albũ & hoc nigrũ, motus vero non est hoc aliquid sed via ad hoc aliquid: ergo ad motum non est motus. ¶ Sexta ratio est si mutationis in genere esset mutatio etiã in specie, disciplinationis est disciplinatio, & calefactionis calefactio: attñ disciplinatio nõ est motus ad disciplinationẽ: sed ad sciẽtiã: & calefactio non est motus ad calefactionẽ: sed ad calorẽ: ergo. ¶ Postrema ratio est. Si motus est ad motũ, ita vt motus moueatur: cũ tres sint species motus, sequitur, ꝙ quilibet mouebitur promiscue quolibet motu: ita vt alteratio alteretur & augeatur & moueatur localiter: & augmẽtatio augeatur, moueatur, localiter & alteretur: & mot⁹ localis localiter etiã moueatur & alteretur & augeatur quod est absurdũ. Rationes iste numerosius in cõmentis extant exposite: quas satis proinde fuerit hic in summã colligere. At vero quod ad, qñ, nõ sit per se motus, relinquit tanquã notũ: quia cũ tẽpus sit mensura & duratio motus, sicut motus non est ad motũ, ita neque ad tempus. Ad habitum aũt & sitũ, quia includunt relationem, ea ratione nõ est motus qua neque ad relationẽ. Et sic patet exponens negatiua. ¶ Affirmatiuã vero exponẽtem, scilicet, ad dicta tria prædicamẽta esse per se motus (quæ est quarta ꝓpositio) probat tex. 18. quia in ijs prædicamẽtis reperitur contrarietas sufficiens ad rationem motus. Qd̃. q. 1. iam satis interpretati sumus.

Relatio nõ distinguit à subiecto numero.

Per hæc facile argumenta duo principalia soluũtur. Ad primũ enim negatur quod per augmẽtationẽ per se primo acquiratur substãtia. Quin imo per se primo acquiritur q̃titas vel extẽsio, & pariter per decrementũ per se primo deperditur quãtitas. Est enim duplex augmẽtatio vt. 1. de generatione videbimus, alia proprie dicta vt augẽtur viuẽtia per alimentum, & alia improprie dicta, vt est rarefactio. Hac quidem secunda (vt cum cera rarefit, aut corium extenditur) nec substantia acquiritur, nec noua quantitas: sed prior quãtitas extẽditur, & sic solũ acquiritur noua extensio, vt illic videbimus. Tametsi alij probabiliter dicãt quod acquiritur noua quãtitas. Sed vtrũlibet dicatur nihil refert ad solutionem præsentis argumẽti. Augmẽtatione vero proprie dicta cõceditur quod fit adiectio noue partis substantiæ: attñ, quia nõ producitur nouũ suppositũ substãtiæ, sed id quod erat minus fit mai⁹ per se terminus illius motus est quãtitas, id est, eadẽ substãtia sub maiori quãtitate. In quo differt à generatione, cuius per se terminus est nouũ suppositũ substantiæ. Id quo manifestũ fit ex modo loquendi. Cum enim homo generatur dicimus quod fit homo: cũ vero puer adolescit, nõ dicimus quod fit homo, sed quod homo fit maior. Ad secũdum principale respõdetur quod non dicitur per se esse motũ ad qualitatẽ, quia ad omnẽ eius speciẽ sit per se motus, sed quia particulariter ad aliquas eius species est per se motus, potissimũ ad passiones & passibiles qualitates, deinde ad habitũ & dispositionẽ. Ad naturalem vero potentiam non est per se motus nec mutatio, sed ille consequuntur ad generationẽ substantiæ. Terminus enim per se generationis hominis est homo, intellectus vero & voluntas, & siquæ aliæ passiones realiter distinguantur, congenerantur, quia fluũt ex natura hominis. Figura aliquando producitur per motum localem, vt cum recta virga vertitur in circulum. Et illius motus, per se primus terminus est locus partiũ, ad quẽ cõsequitur situs & figura. Et pariter cũ statua sculpitur per se primus terminus illius motus localis est separatio partium quam consequitur figura. Et proportionabiliter in pictura & scriptura, atramentum mouetur localiter, cuius motus per se primus terminus est locus, & situs partium, figura vero consequitur

Ad. 1. argu. pria.

Ad secũdũ.

tanquam quid comproductum. Ad tria reliqua argumenta articulo sequenti respondetur.

Articul. 2. An ad relatio. per se motus. Scotus.

In articulo secundo circa materiá

trium sequentium argumentorum disputare superest an ad relationem sit per se motus. Extat enim de hac re sententia Scoti. 3. sent. d. 1. q. 1. & libr. 4. d. 6. q. 10. & d. 13. q. 1. & quol. 11. ar. vlt. quæ tribus propositionibus comprehenditur. Prima est hæc. Duplex est relatio: alia intrinsecus adueniens, alia extrinsecus adueniens. Relatio intrinsecus adueniens (vt ait quol. citato) est illa quæ statim necessario consequitur positis fundamento & termino, ita vt non stet hæc ambo esse quin sit relatio, vt prternitas & similitudo. Non enim stat patrem & filium esse quin sit filiatio: nec stat vnum ouum esse simul cum altero quin sit vnius ad alterum similitudo. Relatio vero extrinsecus adueniens est illa quæ non statim positis fundamento & termino necessario consequitur, sed stat ambo simul esse quando illa relatio non consurgit. Sibijciunt exemplũ discipuli eius In propinquitate quæ est inter me modo & basilicam nostri conuentus: stat enim me esse & basilicam esse qñ non sit talis propinquitas, vt pote si ego essem Romæ

Relatio intrin. adue.

Relatio extrin. adue.

¶ Secunda propositio est hæc. Sex vltima prædicamenta omnia sunt rationes extrinsecus aduenientes, Probatio eius est huiusmodi. Prædicamenta illa sunt relationes. & non sunt intrinsecus aduenientes ergo sunt extrinsecus. Maior probatur, quia, vbi. v. g. neque est locatum neque locus, sed in loco esse, puta in gymnasio vel in foro, vt ait Phi. esse autem in loco, præter locum & locatum, nihil addit, nisi relationem loci ad locatum: ergo, vbi, est relatio. Minor vero, scilicet, ꝙ non est intrinsecus adueniens, patet, quia alias pertineret ad quartũ prædicamentum. Ergo est extrinsecus aduenićs. Quod confirmatur ex ipsa etiam diffinitione: ná stat me esse & hũc locũ esse quádo nõ sit talis relatio, vt si ego essem In alio loco. Eodé modo probat ꝙ prædicamentum habitus (puta, esse vestitum,) est relatio vestiti ad vesté: & prædicamentum actionis est relatio agẽtis ad passum, & prædicamentũ passionis, relatio patientis ad agens.

¶ Tertia propositio est. Ad relationem intrinsecus aduenientem non est per se motus: ad relationé vero extrinsecus aduenićté est per se motus. Primá parté relinquit tanquá notá ex senfẽtia Arist. secũdá vero probat itidem authoritate ipsius hoc modo. Ad vbi, est per se mot⁹, vt habet text. 18. & vbi, est relatio extrinsecus adueniés: ergo ad relationé extrinsecus aduenićté est per se motus. ¶ Est præterea in gratiam Scoti verisimilis ratio: Si ad relationem intrinsecus aduenientem non est per se motus, eius causa est, quia consequitur statim posito fundamento & termino. v. g. quia non stat me esse album & alterum hominem suscipere albedinem quin ambo simus similes, similitudo non per se producitur: sed consequitur ad productionem albedinis: ergo per oppositum: cum stet me esse & hunc locũ esse quado nõ est hæc relatio, id quod primo acquiro per motum quo venio ad hunc locum: est hæc relatio. Idem dicit lib. 3. loco citato de vnione humanitatis ad verbũ: stat enim humanitatem Christi esse & verbum esse, quando non sit vnio: ergo ꝙ primo acquiritur per assumptionem humanitatis est vnio: quæ proinde est relatio extrinsecus adueniens. Idem dicit de vnionibus formæ ad materiá, & accidentis ad subiectum.

Hanc opinionem tractauimus in

prædicamento ad aliquid: & in prædicamento actionis: sed lubet nunc paulo eam pressius examinare. Etenim, si modo cum grauissimo authore disputare liceat, tres potius contrariæ propositiones (salua eius egregia authoritate) verisimiliores apparent. Prima est. Nulla est relatio extrinsecus adueniens. Primum omnium neque Aristotel. eiusue interpretes, neque Auicenna, neque philosophorum quispiam, qui tamen de relationibus copiose dixerunt, huiusmodi relationum extrinsecus aduenientium vsquam meminit. Quinimo Aristote. 5. meta. text. 20. abunde se arbitratus est vniuersas relationes sub tribus membris ambisse, vbi tamen non meminit huiusmodi relationum. Nulla est relatio extri. adue.

¶ Secundo aut relationis extrinsecus aduenientis totum esse est ad aliud aut non: si nó, certe non est relatio potius quam albedo, si sic, sequitur quod est species relationis quarti prædicamenti, nam illa diffinitione cunctas relationes (quæ vere essent relationes) expressit. Et cófirm. Relationem esse intrinsecus aut extrinsecus aduenientem, non variat rationé prædicamenti: in prædicamento enim qualitatis ǫue ponuntur qualitates oés & quæ ab intrinseco proueniunt naturales potétię & passiones, & quæ accidunt ab intrinseco: & ideo esto essent relationes extrinsecus aduenientes, ad quartum nihilominus prædicamentum pertinerent: & per consequens si sex vltima prædicamenta essent relationes, nó vtique distinguerentur á quarto prædicamento.

¶ Tertio principaliter arguitur. Quando inquit relationem extrinsecus aduenientem non consequi necessario positis fundaméto & termino, aut intelligit de fundamento & termino proximis, aut de remotis: non de remotis, quia hoc etiam conuenit relationibus extrinsecus aduenientibus: fundamentum enim & terminus remota similitudinis sunt subiecta quæ denominantur similia (puta duo homines) fundamentum vero propinquum & terminus sunt rationes fundandi & terminandi relationem, vt albedo quæ est in me & albedo quæ est in alio: atqui (vt manifestum est) stat esse me & alium quando non simus similes. Si vero intelligatur de fundamento & termino proximis, certe nulla esse potest relatio, quæ non statim necessario sequatur positis fundamento & termino proximis: atque adeo nulla est relatio quæ non sit intrinsecus adueniens. At vero opinio Scoti in hoc consistit quod censet multas esse relationes, quæ præter subiectum quod denominant, nullum habent fundamentum proximum. Et ideo arguitur aduersus hoc. Primo auth. Arist. 5. meta, text. 20. vbi tria ponit fundamenta omnium relationum, vt in capit. de ad aliquid, exposuimus. ¶ Et præterea id probatur inductione facta relationum quas ipse ponit extrinsecus aduenire. Vnionis formæ substantialis ad materiá fundamentum & terminus remota sunt forma & materia: quas fateor esse posse quando non sit relatio vnionis: vt pote si sint separatæ. At vero fundamentum proximum est vnitas suppositi quod constituunt: quam vnitatem necessario consequitur relatio vnionis. Per generationem enim qua forma vnitur materiæ, nó primo producitur vnio quæ est relatio (vt Scotus existimat) sed certe suppositum substantiæ: alias non esset generatio. Et quicquid sit de alijs relationibus, miror sane quod huiusmodi vniones, relationes posuerit extrinsecus aduenientes, ad illasque esse per se motus. Nam terminus idem est quod finis: & notissimum est finem generationis esse suppositum substantiæ. ¶ Hoc igitur hic animaduertendum est quod hoc nomen, vnio, est equiuocum. Accipitur enim pro motu ipso, aut mutatio Mens Scoti. Vnio.

ratione qua aliquid vnitur alteri: & tunc terminus per se primus est totum illud resultans. Accipitur etiã pro relatione qua res dicitur vnita: & illa consequitur ad vnitatem quam faciunt partes tanquam ad fundamentum proximum.

¶Et idem prorsus est de vnione accidẽtis ad subiectũ. Per motum enim alterationis qua qualitas producitur in subiecto, manifestum est ꝙ non per se primo acquiritur relatio vnionis, sed certe albedo in subiecto seu album: quod tanquam fundamentum proximũ consequitur statim relatio vnionis: qua accidens dicitur vnitũ. Idemque plane constat de vnione humanitatis ad verbum: fundamentum enim & terminus remota sunt humanitas & verbũ, sed tñ per se primus terminus assumptionis certe non est relatio vnionis (alias vnio esset accidentalis cum terminus esset accidens) sed terminus est vnitas suppositi diuini & humani, idest, Deũ esse hominem: ille enim est assumptionis intrinsecus finis: ad quem cõsequitur relatio, qua humanitas dicitur vnita. Et sic non stat fundamentum proximum esse quin sit illa relatio: & per consequens est intrinsecus adueniens.

¶Hæc omnia confirmantur: quia si huiusmodi vniones non essent relationes intrinsecus aduenietes, non ponerẽtur in quarto prædicamẽto: & per cõsequens in nullo ponerẽtur: quia in sex vltimis nõ ponũtur. Et idẽ apparet de vnione partis integralis ad totum. Cũ enim aqua vnitur aquæ relatio vnionis nõ põt esse extrinsecus adueniens: quia cum nõ ponatur in sex vltimis ponitur in quarto prędicamento, ergo debet habere fundamẽtum proximũ. Quod esse non põt nisi vnitas totius quæ per se est terminus coniũctionis partiũ. ¶Idẽ etiã cõpertũ est in relationibus illis quæ sex vltimis prædicamentis importãtur. Relationes enim actiõis & passionis intrinsecus sunt aduenientes (quicquid Scotus locis citatis in quarto dixerit) nam vt relationes actiui & passiui habent proximum fundamentum potentiã actiuã & potẽtiã passiuã (vt habetur. 5. meta. text. 20.) quas non stat esse quin sit relatio, ita relationes agẽtis & patiẽtis proximum fundamentũ est motus: eo enim ꝙ motus calefactionis fit ab igne ignis denominatur agens, & eo ꝙ motus recipitur in aqua, aqua denominatur patiens. Et sic non stat fundamentum illud proximum esse quin consurgant relationes. Nec motus per se est ad tales relationes sed ad calorem: vnde ille resultant. Neque opus est fundamentum esse in eodem subiecto, vbi est relatio: sed satis est motum fluere ab agente, vt agens habeat relationem actionis. Et hæc fuit doctrina Arist. 3. huius vt illic super tex. 18. exposuimus. Vnde idem motus numero est fundamentũ ambarũ relationũ actionis & passionis. Et re vera, quicquid Scot. dicat. in. 4. d. 6. q. 10. fundamentũ proximũ paternitatis non est potentia generandi, nam hæc non sufficit ad relationẽ patris, sed actu genuisse: iuxta illud. 5. meta. text. 20. pater est quia generat. Sicut relationes domini ad seruum, fundamẽtũ est eũ emisse, aut cepisse in bello, quæ fundamẽto posito, necessario sequitur relatio: alias esset extrinsecus adueniens: nam stat homines illos qui sunt dominus & seruus, esse, quando non sit illa relatio: & tunc in nullo prædicamento poneretur: quia non in quarto. & non videtur in quo sex vltimorum posset collocari.

Secunda conclusio. Sex vltima prædicamenta non sunt relatiua secundum esse, sed secundum dici. Quod est dicere. Non supponunt formaliter pro relationibus, sed pro absolutis, quorũ naturam exprimere non possumus nisi per ordinem ad aliud extrinsecum à quo fiunt eiusmodi denominationes. In duobus ergo aliter sentimus quam Scot. & in hoc quod huiusmodi relationes ait esse extrinsecus aduenientes & in hoc ꝙ ait pdicamenta, scilicet, actio, vbi &c., supponere pro talibus relationibus. Probatur conclusio. Prædicamenta sunt primo diuersa, vt habetur. 10. meta. text. 12. quod est dicere, vnũ immediate negatur de alio, ergo sicut hæc est immediate vera substantia aut quantitas non est relatio, ita & hæc relatio non est vbi: aut actio, aut passio. ¶Secũdo. Actio & passio, vt sunt generalissima prædicamentorum, nullo modo supponunt pro relatione: sed pro motu, vt lib. 3. late demonstrauimus. Calefactio nãq; nõ est relatio, sed productio caloris: quæ quidem denominatur actio in quãtum est ab agente, & passio in quantum recipitur in patiente. Quapropter toto illic ca. 3. probat Phi ꝙ idem motus est actio & passio. Vnde relationes ille non sunt actio & passio, sed relationes actionis, & passionis, vt enim agens ab extrinseco dicitur agens: quia mouet, ita motus dicitur actio: quia est ab agente. Sicuti & sciẽtia nõ est relatio, sed qualitas absoluta: tametsi eius naturam exprimere nequimus: nisi in ordine ad aliud. Est enim cognitio rei. ¶Et tertio, vbi non est relatio. Est enim in loco & locato tres considerare relationes. In loco est vna relatio distantiæ à centro & polis mundi, ratione cuius locus est hic & immobilis: altera est relatio continentiæ qua continet locatum. Tertia est in locato quo continetur à loco. Siue sint tres distinctæ siue non nihil refert. Et relatio per quam exprimitur prædicamentum, vbi, neutra illarum est quæ sunt in loco, sed illa quæ est in locato. Est enĩ, vbi, esse in loco, puta in gymnasio, vel in foro vt ait Phi. in prædicamentis. In quo sermone exprimitur relatio, non loci ad locatum, sed locati ad locum. At vero quod, vbi, non supponat pro tali relatione, licet per illam exprimatur, patet, quia esse in loco, certe non est relatio: nam suum esse, non est solum esse ad aliud: sicuti esse simile, aut esse equale, aut esse duplum, sed est habere circunstantem locum, vel potius haberi ab illo: sicuti esse vestitum, non est relatio, sed habere circumamictam vestem. Itaque sicut rẽ esse albam est habere in se formaliter albedinem: ita, vbi, & habitus, est habere res extrinsecas absolutas, puta locum aut vestem.

Tertia igitur conclusio est. Ad nullam relationem est per se motus. In primis Aristo. hic tex. 10. & 11. meta. c. 10. vniuersaliter ponit conclusionem: & ideo restrictio quod intelligat de intrinsecus aduenientibus, est mere voluntaria.

¶Et præterea cõclusio hæc ex superioribus necessario sequitur. Ratio enim cur Scotus asserit ad relationem esse per se motus, est (vt diximus) quia existimat esse aliquas relationes, quæ, Propter subiectum quod denominãt, nullum habent proximum fundamentum quod acquiratur per motum ad quod consequatur relatio. Inde enim elicit quod per motum per se primo acquiritur relatio, at cum ostensum iam sit nullam esse talem relationem quæ non habeat fundamentum proximũ, consequens est ad nullam relationem esse per se motus sed motũ quẽcunque esse ad fundamentum proximum ad quod consequitur relatio, vt in relationibus, vnionũ actionisque & passionis & dominij monstratum est. Ad. 3. prin.

¶Sed ad illud de, vbi, in quo Scot. arbitratur demente Aristo. esse ad relationem per se motus, respondetur quod motus localis per se primo non est, nisi ad locum, vt docet Aristotel. text. 10. dicens quod motus lo- Vbi.

calis est motus secundum locum. Et ideo dicitur localis, quia per ipsum primo acquiritur locus. Sicut per motum alterationis acquiritur qualitas. At quia acquirere locum, & acquirere esse in loco nõ sunt duo (sicut idem est acquirere albedinem & acquirere habere albedinem) & esse in loco est, vbi, pro, eodem ducit Arist. quod motus localis sit ad locum & ad, vbi: esse tamen in loco(quod est, vbi iam probatum est nõ esse meram relationem. Sed est contineri loco.

¶ Et per hoc solutum restat tertium argumentum principale. Conceditur nanque, ꝙ vbi supra locum & locatum nihil addit, nisi relationem non tamen inde sequitur, ꝙ vbi, supponat pro relatione verum solũ sequitur ꝙ esse in loco quod est, vbi,) non exprimitur: nisi per respectum ad locum. ¶ Sed extat argumentum quod nihilominus illa relatio sit extrinsecus aduenienss: quippe cum non possit signari fundamentum proximum & terminus eius præter locatum & locum: & stat hoc locatum esse & hunc locum esse, quando non sit hæc relatio huius loci ad hunc locatum: vt puta si hoc locatũ esset alibi. Respondetur nihilominus, quod si intelligatur per relationem extrinsecus aduenientem, illam: cuius fundamentum non est subiectiue in subiecto, ipsius relationis, sed est sibi extrinsecum, conceditur quod relatio importata per: vbi, non conuenit locato ratione formæ absolutæ. quæ sit in illo, sicut similitudo conuenit mihi ratione albedinis quæ est in me: sed, vbi, conuenit

Vbi est relatio intrinsecꝰ adueniés

locato ratione loci quem acquirit: & ideo ad illam nõ est per se motus: sed ad locum. Nihilominus tamen potest dici intrinsecus aduenienss ad hunc, sensum, quod non stat me acquisisse hunc locum quin consurgat in me illa relatio qua denominor esse in hoc loco: sicut nõ stat me acquirere albedinem quin consurgat similitudo qua sum similis alteri albo. Itaque me acquisisse hunc locum est fundamentum proximum ad quod necessario sequitur relatio. Et idem est fundamentum proximum propinquitatis: eo enim quod ego acquisiui hunc locum non obstat me acquisisse hunc locum & Petrum scriptorem meum acquisisse eum in quo est: quin simus propinqui. ¶ Ad quartum argumẽtum, de actio-

A.4.prin.

ne iam satis responsum est vbi negauimus actionem esse relationem quin imo est motus. Calefactio enim est motus: qui certe non est per se ad relationem, sed ad calorem, sed eo quod motus est ab agente dicitur calefactio. Quare illa relatio à quo motus dicitur calefactio, est in motu ipso & ab illa forsan agens denominatur calefaciens denominatione extrinseca: nisi aliam velis fingere in agente à qua dicatur calefaciens, de quo nihil contendo. ¶ Ad quintum de prædicamẽto habitus per

Ad.5.prin.

idem respondetur vt ad tertium. Conceditur nanque illius motus, quo quis se vestit aut armat, terminum esse, vestitum esse: & armatum esse; negatur tamẽ hoc esse immediate acquirere relationẽ, licet exprimatur per relationem: sed est acquirere vestem, aut arma taliter adaptata corpori. ¶ Et idem dicendum est de situ. Cum enim qui sedet surgit, aut qui stabat sedet motus est per se primo ad nouum locum secũdum partes. Dicit enim situs ordinem partium inter se respectu loci. ¶ Vnde

S.Thom.

Sanct. Thom. 5. meta. lect. 15. ponit differẽtiam inter quatuor postrema prædicamenta & reliqua. Alia enim (inquit) præcedũt relationẽ quæ cõsequitur ad illa: vt relatio actionis cõsequitur ad motũ & relatio similitudinis & qualitatis cõsequit ad qualitatẽ & ad quãtitatẽ. Hæc tñ quatuor prædicamẽta, nec sunt relationes ; nec præcedunt, aut efficiunt relationes: sed cõsequũtur (inquit) ad relationes. Vt: vbi, cõsistit in relatione ad locũ & habitus, in relatione ad vestem. Eo enim quod homo habet hunc ordinem ad hunc locum, est in hoc loco, & eo ꝙ habet hunc ordinem ad vestem, est vestitus: & eo ꝙ partes eius habent hunc ordinem inter se, est sedens, aut cubans. Ac denique ex eo quod ego habeo hunc ordinem ad hunc diem, sum hodie: quod pertinet ad prædicamentum, quando. Atqui de hoc prædicamento sustineri nequit importare relationẽ extrinsecus aduenientem, admissa etiam diffinitione Scoti. Quod est contra ipsum euidẽs argumẽtũ. Etenim non stat, me esse & hoc tẽpus esse, quin ego sim hodie. Hæc dixerim non certe contendendi studio: Sed vt cuiuscunque authoritate obseruata, meum de hac re iudicium exponerem.

Tex.xxxv. Simpliciter autem vnum esse. &c.

Quæstio tertia.

VTRVM AD VNITATEM motus vnitas tantum mobilis, termini, & temporis sit necessaria.

Parte negatiua arguitur. Et primo aduersus id quod habetur textu. 31. scilicet, illos motus esse eiusdem generis, quicunque sunt eiusdem prædicamenti: Sequeretur enim quod ijdem motus, qui essent eiusdem generis, different genere, quæ contradictio apparet. Sequela patet in motu albefactionis & motu ęgrotationis. Illi nanque essent tunc eiusdem generis, quia sunt eiusdem prædicamenti qualitatis, & ꝙ differunt genere, patet: quia albefactio continetur sub genere colorationis (color enim est genus ad multas species) sub quo tamen non continetur ęgrotatio. Secundo principaliter arguitur contra illud, quod statim illic insinuatur, motus videlicet quoscunque esse eiusdẽ speciei, qui sunt ad terminos eiusdem speciei: eosque specie differre, qui in terminos tendunt specie differentes. Ascensus aeris vsque ad suum locum naturalẽ, scilicet, concauum ignis, & ascensus ignis vsque ad suũ, scilicet, ad concauum lune, sunt ad terminos differentes specie, & tamen esse videntur motus eiusdem speciei, quia ambo tendunt sursum. ¶ Quod si dixeris illos differre specie, tunc sequeretur quod ascensus ignis vsque ad mediam regionem aeris (vbi retineretur) & ascẽsus eiusdem vsque ad concauum lune non essent eiusdem speciei: consequens tamen est falsum, quia cum ascẽsus ignis à centro terræ vsque ad concauum lunæ sit vnus motus continuus, singulę portiones sunt eiusdẽ speciei cum toto, motus nanque differentes specie continui esse non possunt, vt habetur text. 39. Idem argumentum fit de ascensu lapidis vsque ad aerem & de ascensu vsque ad ignem, & de motu ab albo vsque ad fuscũ, & de motu ab albo vsque ad nigrum, qui vidẽtur esse ad terminus differentes specie, & tamẽ sunt eiusdem speciei, eo ꝙ vnus est pars alterius. ¶ Tertio principaliter arguitur. Descensus lapidis à concauo lunę, vsque ad mediam regionem aeris, & ascensus alterius lapidis proiecti vsque ad idem punctum (in quo ambo retinentur) sunt motus differentes specie (imo sunt cõtrarij, vt quæstione sequenti videbimus) & tamen sunt ad eundẽ terminũ, ergo vnitas specifica terminorum non sufficit ad vnitatem specificam motuũ. Idem est de motibus ab albo in fuscum, & à nigro in fuscum, & de augmentatione à pedali ad bipedale, & diminutione à tripedali ad idẽ bipedale

bipedale. ¶ Quarto principaliter arguitur. Motus rectus ab. a. puncto, ad. b. & motus circularis inter eadem puncta habent terminos eiusdem speciei: & tamen differunt specie. Quod si concedatur, propterea: ꝙ sunt per diuersa media: tunc sequitur ꝙ dealbatio quæ est à nigro per fuscum, & illa quæ est à nigro per viride, differrent specie: quod est cōtra Ph. tex. 23. vbi ait omnes dealbationes esse eiusdem speciei specialissimæ.

¶ Et confir. Generatio & corruptio sunt mutationes differentes specie: nōtamē propter terminos ad quos: quia terminus ad quem corruptionis nihil positiuum est: sed differunt quia vna est ascensus ad esse, & alia est recessus ab eodem esse.

¶ Quinto principaliter arguitur. Motus naturalis ignis sursum & motus violentus lapidis sursum proiecti differunt specie (quia sunt contrarij vt habetur text. 56.) & tamen sunt ad eundem terminum specificum, puta sursum: ergo vnitas specifica motuū non attenditur penes terminos, sed potius penes principium motus: ꝙ in motu naturali est intrinsecum, & in violento, extrinsecum. Et confir. Motus naturales animalium specie differentium (vt ambulatio natatio, volatus) differunt specie, authore Aristo. 10. Ethi. ca. 5. & non ratione terminorū ad quos vel à quibus, quia possunt omnes ad eosdem & ab eisdē terminis esse: ergo vnitas specifica motuum non attenditur penes terminos. ¶ Sexto principaliter arguitur de vnitate numerali cōtra illa tria quę text. præsenti. 35. ait Phi. esse necessaria ad huiusmodi vnitatem. Si canis ab alto cadēs in via moreretur, idem esset motus canis viui & cadaueris, quia videtur esse vnus continuus descensus: & tñ nō esset idē subiectū. Pariter si guttæ aquæ cadentis, vna pars in via resolueretur in aerem, & alia pars augeretur per condensationē noui aeris ei appositi. Descensus esset vnus: & tñ subiectū non esset vnū: ergo vnitas subiecti non est necessaria ad vnitatem motus. ¶ Et confir. motus argumētationis (si daretur vnus continuus in animali, vel arbore) esset vnus: & tamen subiectum non esset vnū: quia semper esset maius & maius. Et idem esset de motu decrementi. ¶ Et secūdo cōfir. quādo lignū successiue vertit in ignem, nihil vetat quominus ignis continuo crescat per extensionem formæ in maiorem materiam. Vt eñ lib. 1. q. 4. dicebamus, illa extensio non fit per minima: sed potest esse ꝙ in quocunque instanti post primū minimū, verū sit dicere immediate post hoc forma erit in maiori materia. Tunc ergo motus est vnus, quia continuus, & tñ ignis semper erit maior & maior: ergo ad vnitatem motus non requiritur vnitas mobilis.

¶ Septimo principaliter arguitur. Vnus motus numero esse non pōt, nisi forma producta sit vna numero: nā sicut vnitas specifica termini facit vnitatē specificā motus, ita & vnitas numeralis facit vnitatem numeralem: ergo non sufficit vnitas specifica termini vt vult Arist.

¶ Octauo arguitur ꝙ neque illa requiratur. Si esset necessaria vnitas specifica inter partes termini ad quem, aut inter partes motus: vt motus esset vnus numero, id maxime esset: quia vt asserit Arist. ea quæ differunt numero nō possunt esse cōtinua: hoc tñ est falsum: ergo illud nō requiritur. Minor patet exēplis per quā plurimis. In primis patet in virga, cuius medietas est viridis medietas vero sicca, quæ licet differāt specie, faciūt tñ vnū. Patet item in animali cuius partes differentes specie, vt ossa carnes & nerui, faciunt vnū. Et quādo arbor vna inseritur alteri differēti specie, ambæ tandē continuātur. Itē linea circularis & recta differūt specie: & tamen possunt esse continuæ, vt patet de chorda & arcu.

¶ Et postremo specialiter confir. de motibus differentibus specie qui possunt esse continui. Si enim lancea impetu caderet vsque ad cētrū terræ, ascēderet in alio hemisphærio: & tūc descēsus & ascēsus qui differūt specie facerēt vnum motū cōtinuum: ergo ratio Ph. nulla est.

¶ Nono principaliter arguitur cōtra vnitatē temporis. Quādo lapis sursum proiectus rursus cadit, idē est tempus ascēsus & descēsus: nā in illo pūcto reflexionis, vbi lapis quiescit tēpus nō interrumpitur: sed semper continuatur: & tamē motus nō est vnus numero. Si respōdeas ascēsum & descēsum differre specie, & ideo nō posse continuari, arguitur aliter. Si aqua nūc incipiat calefieri & interrupto parūper motu per remotionē ignis rursus ante remissionē caloris applicetur & procedat calefactio, tūc mobile est idē, & termini eiusdē speciei, & tempus idē: quia nūquā fuit interruptum (tēpus eñ quia est mensura primi mobilis, intercidi nō pōt. vt libr. 4. visum est) & tamen duæ illę calefactiones nō faciunt vnū motum, cum intercesserit quies, ergo vnitas illorum terminorum, non sufficit ad vnitatem numeralem motus.

¶ In contrarium est sententia Aristo. text. præsenti. 35.

Secunda pars huius libri (vt in

commentis adnotauimus) est de vnitate & diuersitate motus. De qua re. q. hæc. 3. mota est. ¶ Vbi hoc animaduertendum est, ex tex. hic. 39. quod cum res duobus modis dicatur vna: aut quia indiuisibilis est aut quia partes eius continuæ sunt: & motus non sit vnus primo modo, fit vt ea ratione sit vnus numero, qua est continuus. Rursus in rebus permanentibus non est magnum negotium nosse rationem continui: at quia partes motus non sunt simul, sed sunt in continuo fluxu, operepretium fuit pluribus verbis explicare huiusmodi vnitatem. Non enim intellectu facile est quomodo pars præterita & futura faciant vnum motum.

¶ Ad cuius expositionē præmittit toto in cap. 3. interpretationes illorum sex aut septem terminorum. Vt pote quidnam sit duas res esse simul aut seorsum, se tangere, mediū habere, cōsequēter se habere, contiguas denique, aut cōtinuas esse. Habēt enim se huiusmodi termini hoc modo & ordine. Interpretationes sex. Res vniuersæ corpore (de his namque habetur in præsentia sermo) aut sunt simul loco aut loco separatæ. De his enim quæ sunt simul aut seorsum tempore, nihil ad præsens. Simul loco sunt illa, quæ sunt in eodem simul loco adequato. Qualiter naturaliter duo supposita corporea esse nō possunt bene tamē duo angeli: aut supernaturaliter duo corpora gloriosa: aut secundum antiquos ponentes locū esse dimēsiones penetratiuè se habentes cum locato. Et materia & forma ligni sunt simul loco. Eorum autem quæ non sunt simul loco secundum se tota, aut vltima sunt simul, aut non. Vltima esse simul est, quod extrema eorum correspondeant eidem puncto loci vt in commēexpositum est. Si vero vltima non sunt simul, aut mediat inter illa aliquid eiusdē generis & tunc nō sunt cōsequenter se habētia, vt primus & quartus homo in ala militū. Si vero nihil mediat eiusdem generis, illa sunt consequenter se habentia, vt primus & secundus & tertius miles. Præterea illorum quorum vltima sunt simul aut vnum est commune extremū quo ambo vniuntur: & tunc sunt continua. Si vero duo sunt illorum extrema actu diuisa, illa contigua. Et grece dicuntur echomena, quod Boetius impropriissime vertit, habita, vertisset tamen significantius, adhibita idest sibi adiecta.

¶ Quo fit vt contiguum non sit superius ad continuū licet dicat Aristot. text. 26. ꝙ continuum est quoddam con-

contiguum.idest, aliquid addens supra contiguũ. Hæc omnia cum in commentis sint amplissimè exposita non possent hic citra tedium repeti.

1.Conclus. Vnitas triplex.

His præhabitis responsionem Phi. ad quæstionem in duos articulos partimur, In primo respondebitur de vnitate specifica: & in altero de numerali. Primus quinque conclusionibus constat. Prima est in text. 31. Motus, veluti quæuis res alia tripliciter esse potest vnus: scilicet genere, specie: & numero Genere sunt idem (vt habetur. 5. meta. tex. 12.) quæcũque sunt eiusdem prædicamenti. Et ideo omnes alterationes sunt interse eiusdem generis, sicut omnes inter se augmentationes, atq; omnes ab inuicem motus locales, vniuersæque inter se generationes.

Ad. 1. prin.

¶ Vnde ad primum principale negatur. motus illos albefactionis: & egrotationis differre genere: tum, quia verbum, differt includit negationem distribuentem: & ideo differre genere infert quod in nullo genere conueniant: tum secundo, quia vt in prædicabilibus capit. de genere adnotauimus, licet genus subalternum sit etiam species subalterna, tamen quæ differunt genere subalterno simpliciter differunt specie. Etenim differre specie (vt habetur loco citato. 5. meta.) Est differre diffinitione: & genus subalternum non diffinitur quatenus genus: sed quatenus quædam species in qua contractum est generalissimum per differentiam. Qua de causa motus eiusdem generis distinguit hic Philosoph. text. 31. in motus eiusdem speciei specialissimé, & motus eiusdẽ speciei subalterne.

Species motus.

Quid autem requiratur vt motus sint eiusdem speciei, aut specie differant specialissima (nam de hac est sermo) non conuenit inter neotericos Philosophos. Alij nanque sexcentas multiplicant negatiuas propositiones ostendentes quod non requiratur: ille verò quia sine arte ponuntur, sine numero possunt multiplicari. Alij asserunt requisitam esse vnitatem specificam terminorum ad quos: alij verò id sine ratione negãt. Albertus denique iunior addit exigi præterea vnitatem terminorum à quibus. Quod Itali quidam reprehendunt. Nam cum motus (inquit) sit recessus à termino à quo, nullam inde sortitur speciem, sed à solo termino ad quem: obidque penes solos terminos ad quos, pensanda est vnitas & differentia specifica motuum. Alij rursus putant necessariam esse vnitatẽ principiorũ mouentium, alij dissentiunt. Vt autem rei veritas liquido constet, fundamentum ex diffinitione Aristote. sumendum est: qui. 5. met. tex. 12. ea (inquit) differunt specie, quæ differunt diffinitione: atq; ea sunt eiusdem speciei, quæ eadem diffinitione conueniunt. Nam diffinitio explicat quidditatem: quidditas autem & species idem sunt. At vero quanuis motus in genere diffiniatur, ꝙ sit actus entis in potentia (vt lib. 3. super text. 6. exposuimus) tamen in particulari species quæcũque diffinitur per terminum ad quem, vt enim illic habetur text. 4. motus non est præter res ad quas est motus. i. calefactio nihil aliud est quam motus ad calorem: & ascẽsus motus sursum: & augmentatio, motus ad maiorem quantitatem, &c. Vnde in hoc text. libr. 4. à termino ad quem docuit Philo. motum & nomen sortiri & speciẽ. Id quod. S. Thomas repetit. 1. pa. quæ. 23. ar. 1. ad tertium. dicens quod nihil refert id quod sit albũ, nigrum fuerit an pallidum. Tametsi Cõmentator. 2. huius tex. 14. dicat quod aliquando in artificialibus motus denominatur à principio à quo. Cuius rationem affert Sanct. Thom. 1. 2. quæstion. 1. articul. 3. nempe quod quando motus significatur vt actio, tunc sortitur nomen à principio à quo, vt medicatio dicitur à medicina à qua procedit: sed quando significatur vt passio (quemadmodum in proposito) tunc quia vnum quodque sortitur speciem ab eo per quod est in actu, & motus tendit in terminum ad quem tanquam in proprium actum, inde sortitur speciem.

Fundamentum.

2.Conclus.

Ex hoc fundamento elicimus quatuor alias conclusiones præter principalem quæ posita est. Secunda ergo conclusio huius articuli est: species motuum per se primo attenditur penes terminos ad quos vltimatos. Hæc propositio (præter rationem factam) est expressa hic doctrina Phi. tex. præsenti. 31. ait enim quod omnes dealbationes sunt eiusdẽ speciei specialissimæ, quia omnes albedines sunt eiusdem speciei specialissimæ: omnes autem disciplinationes sunt eiusdem speciei subalterne: quia disciplina est species subalterna habens sub se specialissimas. Item species motuum & contrarietas, penes idem attenditur (nam contrarietas quædam diuersitas motuum est) contrarietas autem attenditur penes terminos ad quos, vt qõ. sequenti ex cap. 4. monstrabimus ergo. Certe conclusio euidentior est quam vt testibus indigeat: cum enim motus sit via ad terminum & acquisitio eius, quid aliud est motus esse eiusdem speciei: quam terminos esse eiusdem speciei? ¶ Vnde ad secundum principale argumentum Ad. 2. prin. conceditur terminos naturales, ad quos, motus aeris & motus ignis differre specie, vt habetur. 1. de cælo text. 86. negatur tamen motus illos esse eiusdem speciei. Imo differunt specie, quemadmodum & termini. Corporibus enim simplicibus differentibus specie mot⁹ naturales conueniunt differentes specie, vt habetur. 3. de cælo text. 51. Tametsi comparando motus aeris & ignis ad motus aquæ & terræ, illi ambo dicantur sursum; isti vero deorsum. Et ideo tam sursum quam deorsum diuiditur in species naturales. ¶ Ad replicam vero negatur consequentia, cũ infertur quod ascensus ignis vsque ad aerem non sit eiusdẽ speciei cũ ascensu vsque ad cõcauũ lunę. Considerandus est enim terminus vltimus qui est per se primo ipsius motus: ꝙ autẽ ignis remoretur in aere, vel alibi hoc est de per accidẽs. ¶ Idẽ respondetur de descensu lapidis à cęlo vsque ad aerem & de descensu à cęlo vsque ad terram. Et idem prorsus de motu ab albo vsque ad fuscum, & à fusco vsque ad nigrum: sunt enim partes continuæ motus ab albo vsq; ad nigrũ: & per consequens sunt eiusdẽ speciei & inter se & cum totali motu. ¶ Hinc patet solutio argumenti cuiusdam ciuis nostri qui facillima ratione negauit, necessariam esse vnitatem specificam terminorũ ad quos ad vnitatem specificam motuum. Motus enim, inquit, lapidis proiecti vsque ad mediã regionẽ aeris, & motus eiusdem, si ascenderet ad lunam, sunt eiusdem speciei: & tñ termini differũt specie. Negatur ꝙ termini vltimati differant specie, motuũ enim naturaliũ termini vltimati sunt loca ipsa naturalia, vbi elementa conseruantur: obidq; mot⁹ entis nõ cõsiderat, vt pars motus ignis: nec mot⁹ aquæ, vt pars motus terræ tñ in motib⁹ violẽtis secus est: debet enĩ cõsiderari postrem⁹ terminus latitudinis ascẽsus, puta cõcauũ lunę & postremus latitudinis descẽsus, videlicet centrũ terræ. Vnde motus lapidis sursum, vbicunque esset, est eiusdẽ speciei cũ quocunque alio ascẽsu. Et hoc manifeste probatur. Si lapis proiectus ascenderet vsque ad lunam, esset vnus motus

continuus:

continuus, ergo oẽs eius partes sunt eiusdem speciei nã qui differunt specie, continui esse non possunt, vt habetur tex. 39. Et inde probatur motum aeris & motũ ignis naturales non esse eiusdem speciei, quia non possunt facere vnum motum continuum.

Conclus. 3. Tertia conclusio. Quãuis identitas aut differentia specifica terminorum à quibus non requiratur per se primo ad vnitatem aut differentiã specificam motuum, cõsecutiue tñ exigitur. Probatur, Motus omnis fit à cõtrario in cõtrarium, vt tex. 10. & 18. asserit Ari. Si ergo termini ad quos sunt eiusdem speciei termini etiam à quibus per se primi sunt eiusdẽ speciei contrariæ: & si termini ad quos differũt specie, termini etiam à quibus differunt specie. Qui ergo respectum habent per se ad terminos à quibus, & qui per oppositum extremũ omnino eos excludunt, vtriq; in cortice tantũ

Ad. 3. prin. rem considerãt. ¶ Vñ ad tertiũ principale argm̃ (quod est Alberti) cõceditur ꝙ descensus lapidis à concauo lunę vsque ad mediũ punctum aeris, & ascẽsus à terra vsque ad idẽ pũctũ, sunt diuersarum specierum: nõ tñ vt ipse credit propter solam diuersitatem terminorũ à quibus, sed propter differentiã specificam termini ad quẽ. Expressa enim sentẽtia est Ph. tex. 52. ꝙ eadẽ est relatio de motu ab extremo ad mediũ aut de medio ad extremũ, quæ est de extremo ad extremũ. Nam medio inquit vtimur vt duobus contrarijs. Fuscum enim respectu albi est quodammodo nigrũ: & respectu nigri, quodammodo album. Et idcirco vt motus ab albo in nigrũ differt in specie à motu qui est ex nigro in albũ, ita motus ab albo in fuscum (quia est in quodãmodo nigrum) differt specie ab illo qui est ex nigro in fuscum, quia est in quodãmodo albũ. Et eadem ratione medium pũctũ aeris respectu centri terrę est sursum, & respectu concaui lunę est deorsum. Et ideo motus lapidis à terra vsque ad illud punctum, & motus à cõcauo lunę vsque ad idẽ punctum sunt ad terminos quodammodo contrarios. Eo vel maxime (ꝙ vt supra dicebamus) ascensus quicũque lapidis vltimate tendit in concauum lunę: descẽsus vero, in centrum terræ. ¶ Et per hec respondetur ad alium doctorẽ qui simili ratione, qua negat vnitatẽ specificam motuum attendi penes terminos ad quos negat etiam attendi penes terminos à quibus: eo ꝙ si lapis (inquit) vnus caderet à concauo lunę; alter vero à media regione aeris, motus illi essent eiusdem speciei, & tamẽ termini (inquit) à quibus differunt specie. Negatur tñ ꝙ termini per se primi differant specie: concauum enim lunę est terminus à quo vtriusque motus. Est enim de per accidens quod cadat à media regione aeris vel ab alio pũcto quemadmodum motus ad albũ, siue incipiat à nigro siue à fusco siue à viridi est in virtualiter ab eodem termino à quo per se primo, puta à nigro. ¶ Similis ratio est de motu augmentationis à pedali ad bipedale: & de diminutione à tripedali ad bipedale, nã augmentatio est motus ad maiorem quantitatem: diminutio vero ad minorem: bipedale autem est maior quãtitas respectu pedalis, & minor respectu bipedalis. Et ideo motus illi sunt ad terminos quodammodo contrarios. Par itidem analogia est de motu intẽsionis ab vno gradu caloris ad gradum vt quatuor & de motu remissionis ab octo vsque ad quatuor. ¶ Contra hæc tamen arguitur. Motus argumentationis per se est ad quãtitatẽ maiorẽ, & motus diminutionis ad minorem sed maior & minor quantitas sunt eiusdẽ penitus speciei, ergo illi motus non differunt specie: & per consequens nõ sunt contrarij: quod est contra Ph. vt q. sequenti videbimus. Idem fit argm̃ de motu intẽsionis, & de motu remissionis, eiusdem qualitatis. Quod si respondeatur ꝙ motus augmentationis non est simpliciter ad quantitatem: sed ad quantitatem maiorem, & diminutio ad minorem: maius autem & minus; dicũt cõtrarietatem, tũc arguitur ꝙ per se motus augmẽtationis & intensionis est ad relationem: quod supra negatum est: sequela tamen patet, quia maius & minus non opponuntur, nisi in genere relationis. Ad hoc tamen negatur sequelã quod enim per se primo acquiritur augmentatione, non est relatio, sed quantitas. Simpliciter enim augmentatio est acquisitio quantitatis, & diminutio est perditio eiusdem: consequitur tamen & addita quantitate, totum resultans fit maius quã prius: & dempta, fit minus. Et idem est de intẽsione, qua acquiritur gradus qualitatis, & de remissione, qua perditur.

Quarta conclusio ad vnitatẽ specificam motuum (saltem in motu locali) consequutiue etiam requiritur vnitas formalis spatij. Formalis (inquam) quia descensus lapidis à concauo lunę per ignẽ & aerem & aquam eiusdem speciei est: licet media sint res distinctę specie. Sed nomine, formalis, intelligo formam & figuram viæ. s. quod si vnus motus fit per lineã rectam, alius non fiat per curuam. Conclusio est Ph. tex. 32. Et ne videamur contradicere secundę conclusioni, qua diximus respiciendum esse tãtum ad terminum ad quem ratio huius conclusionis est: quia quando res mouetur ab. a. in. b. per circulum, terminus per se illius motus non est. b. quia quam primum declinat à linea recta, iam declinat ab intentione illius, & de per accidens est ꝙ illuc reuertatur. Et sic ista differentia quodammodo reducitur ad terminum ad quem: qui quodammodo nõ est per se idem in motu circulari, & recto. ¶ At disceptatio est hic, an idem sit de motu alterationis: an videlicet dealbationis motus à nigro in album per fuscum & motus à nigro in album per videre sint eiusdẽ speciei. Burleus nanque tenet differre specie, ea ratione, qua motus localis circularis & rectus. Paulus vero super text. 33. quem alij Itali sequuntur contra dicit Burleo: dicens, rationem non esse vnam de motu locali & motu alterationis. Nam in motu alterationis, per quodcunque medium discedatur ab albo, fit participatio nigri, & ideo terminus per se intentus in quocunque tali motu est nigrum: sed in motu locali nõ quomodocunque discedatur ab. a. tenditur per se in. b. sed solum quando discessio est per lineam rectam in. b. quando enim per lineam circularem vel obliquam, iam motus tendit in alium finem, sed per accidẽs reuertitur ad illud punctum. Hæc solutio videtur propius accedere ad mentem Ph. Nam secundum Burle. non omnes dealbationes à nigro in album sunt eiusdem speciei: & tamen Phi. peculiariter de motu circulari & recto dixit non esse eiusdem speciei dealbationes vero omnes sine exceptione appellauit eiusdem speciei specialissime. Et si esset in illis exceptio sicut in motu locali, non tacitus id preterisset. ¶ Sequitur tamen tũc ex ista opinione ꝙ omnes motus ab albo in quocunq; mediũ versus nigrum & omnis à quocunq; medium versus nigrum sunt eiusdẽ speciei: quia omnes sunt ab albo in quodammodo nigrum: aut à quodãmodo albo in nigrum: & omnes à nigro versus album sunt alterius speciei & contrarij prioribus. Imo vero omnes alterationes à quocunque medio in aliud medium, quãdo terminus à quo plus participat de albedine & ter-

Conclus. 4. (margin, beside "Quarta conclusio")
Dubitatio. (margin, beside "At disceptatio")

minus ad quem plus de nigredine, erunt eiusdem speciei: & econuersò se habentes erunt illis cōtrarij. ¶ Per hæc solutum restat quartum principale argumentum. Ad confirmationem vero respondetur ꝙ hic loquimur proprie de motu: deque eius specie: generatio vero & corruptio sunt mutationes: quæ proinde vt probat argumentum differunt specie: eo ꝙ se habent vt acquisitio & deperditio eiusdem termini.

5. Conclus. Quinta conclusio. Ad vnitatem specificam motus non requiritur vnitas motoris specifica neque aliud quiduis, quam ea quæ dicta sunt. Patet manifeste. Contra illos, qui absque vlla ratione dicunt vnitatem specificam attendi, non penes terminos ad quos vel à quibus, sed penes motorem. Patet inquā primo inductione: quia descensus ferri & descensus lapidis est eiusdem speciei & tamen motores differūt specie: quia mouentur à generantibus differētibus specie. Et lapis proiectus, siue proijciatur ab homine manu, vel funda, vel catapulta, vel ab elephante, eiusdem speciei est. ¶ Probatur preterea ratione, quia motor non est de diffinitione motus: & per cōsequēs necest de eius quidditate, neq; ab illo sortitur speciem. Neq; Arist. loquens de vnitate motus meminit hic de motore. ¶ Et confir. quia calor productus à sole & productus ab igne sunt eiusdem speciei: imo & forte mus productus per generationem & productus ex putrefactione: ergo motor non mutat speciem motus: nec semper principium motus.

Ad. 5. prin. ¶ Ad quintum igitur argumentum varia est responsio doctorum. Qui enim ex parte motoris non censent speciem motuum, dicunt motum naturalem atque violentum esse eiusdem speciei: illi vero quos modo referebamus dicunt contra, motum omnem naturalem specie differre à motu violento. At qui Philosophum attētè legerit facile diluet hanc litem. Etenim text. 56. postquā tractauerat de contrarietate motus ex parte finis, subijcit aliam contrarietatem inter motum naturalem & violentum. Vnde hanc elicimus distinctionem speciei & contrarietatis motus. (Contrarietas duplex.) Vna enim est quæ conuenit motui ea tantum ratione qua est motus: & hæc solum attenditur ex parte terminorum ad quos, vt dictum est. Qua ratione motus naturalis & violentus si tendant in eundem terminum sunt eiusdem speciei, vt motus ignis sursum & motus lapidis sursum proiecti: quia vt ait Sanct. Thom. de potentia. q. 6. arti. 8. motus non sortitur speciem à principio: ab illo tamen sortitur vt sit naturalis, vel violentus. Sed alio modo motus accipitur secūdum suas qualitates, vt quòd sit naturalis, vel violentus, aut ꝙ sit tristis vel suauis: quæ sunt accidētia motus. Et isto modo naturalis motus & violentus differūt specie: quia sunt contrarij vt habetur text. 56. Sicuti homo albus & homo niger.

¶ Pari modo respondetur ad confir. Motus nanque naturales vt ambulatio hominum, natatio pisciū, volatus auium differunt, non in ratione motus propter terminos: sed quia illorum potentiç sunt propriæ passiones quæ fluunt ex essentijs specie differentibus.

Arti. 2. De vnitate numerali. Subsequitur in articulo secundo, vt de vnitate motus numerali dicamus. Id quod duabus conclusionibus expedit. Phi.

1. Conclus. Prima est principalis in tex. præsenti. 35. Vt motus sit vnus numero necessarium est vt & mobile sit vnum & termini atque viæ sint eiusdem speciei, & præterea vt tempus motus sit vnum.

¶ Vbi adnotandum est quòd cum superius tex. 3. quinque dixisset consideranda esse in motu scilicet motorē, mobile, tempus & duos terminos: imo consideratur etiam & locus. Tria hic tantum considerat ad vnitatem motus: nam motor non per se semper pertinet (vt dictū est) ad speciem motus, terminus vero à quo non pertinet per se primo vt articulo primo dictum est. Neq; locus, nisi quatenus in motu locali pertinet ad figuram viç. s. circularem, aut rectam. ¶ Secundo notandum est ꝙ motus dupliciter consideratur. Vno modo generaliter inquantum accidens: & ex hac parte requirit vnitatem subiecti. Accidens enim non est vnū numero à quocunq; alio distinctū, nisi ratione subiecti. Propterea enī albedo mea est vna numero: quia recipitur in me, qui sum vnus numero, & albedo mea, & albedo Petri differunt numero, quia est in duobus subiectis distinctis numero. Quocirca si formica vna veheret granū tritici vsque ad certū pūctū, & inde vlterius veheretur ab alia sine media quiete, motus grani esset vnus & cōtinuus, quā est vnū subiectum: motus tamen secundæ formicç alius esset numero à motu prime, nec possent esse continui, quia subiecta differunt numero: essent tamen contigui, quia eodem instanti, quo vna desinit moueri per primū non esse, altera incipit per vltimum non esse. ¶ Secūdo consideratur motus specialiter sub ratione motus, & isto modo vt motus sit continuus, requiritur vt partes sint eiusdem speciei: & quia species motus attenditur penes terminos ad quos, requiritur vt terminus partium motus quæ debent continuari, sint eiusdem speciei. Et præterea si sit motus localis, ꝙ sit per idem spatium formale, quia circularis motus, & rectus non sunt eiusdem speciei. Vnde vtrunq; cōprehendit, cū ait, ꝙ requiritur, vnum esse id, in quo est motus. Quod autem requiratur talis vnitas specifica ad continuitatem, probat secunda cōclusione, quæ est in tex. 39. ea enim (inquit) quæ specie differunt, cōtinua esse non possunt. Ratio est, quia cōtinua sunt, quorū vltima sunt vnū: rerū autem differentium specie nō potest esse vnus cōis terminus, quo vniātur, vt ambulatio, & linea continua esse non possunt: eo ꝙ terminus lineæ est pūctū, terminus vero ambulationis est instans. Tertio requiritur vnitas temporis. Ratio est, quia (vt in principio quæstionis dicebamus) idē est, motum esse vnū numero, & esse vnū continuū, motus autem non intersecatur, nisi per mediam quietem. Vnitas temporis. Requiritur ergo vnitas temporis, quæ sit mensura totius motus: ad hunc sensum, ꝙ à principio vsque ad finē motus nullum detur instans temporis quo non sit verū dicere immediate ante hoc erat pars motus, & immediate post hoc erit pars motus: nam tunc si mobile est idem & partes motus sunt eiusdem speciei, motus erit continuus, & per consequens vnus numero. Si vero aut mobile non est idem (vt in exemplo posito de duabus formicis) aut motus non sunt eiusdem speciei, erunt quidem motus contigui, non autem continui.

¶ Itaque hoc est adnotandū, ꝙ tā in motu cōtinuo, quā in contiguis requiritur vnitas tēporis (vt docet Ph. tex. 40.) videlicet ꝙ in eodē instanti tēporis immediate ante fuerit vnꝰ motus, & immediate post sit alius, nisi ꝙ si motus sint eiusdē speciei, & subiectum sit idem, motus erunt continui, sin minus: erunt contigui. Vt si eodem instanti, quo quis desinit ambulare, incipiat febricitare. Hinc sequitur ꝙ idem est motum quiete interrumpi, & ꝙ non sit vnum tēpus, vt expresse ait Philosoph. text. 41. Nam cū motus cessat, dabitur instās temporis quo non erit verum dicere, immediate ante hac fuit motus, & immediate ante hac erit. ¶ Quod si quis interroga-

uerit

uerit, vtrum vt motus sit continuus & vnus numero necessaria sit vnitas spatij materialis. Ph. respondet text. 33. negatiue. Si enim (inquit) citharedus post primam chordam sonet vltimã sine medijs, erit vnus sonus, licet spatia non sint continua. Cui nos exéplũ adiecimus, ꝙ si quis transit torrentem per lapides parum distantes, continuum facit motum licet lapides non sint continui neque terra, vel aer, qui inter est, continetur illis. Et cũ quis deambulat per pauimentum quadrato lapide stratum continuum motum facit, licet lapides non sint continui. Id quod manifeste constat in descensu lapidis à cœlo vsque ad terrã, qui certe est vnus motus, quanuis elementa, per quæ transit, non sint continua. Atqui ratio huius est, ꝙ continua sunt illa quorum vltima sunt vnum: partes vero motus nõ continuantur per puncta, vel lineas, quibus continuãtur partes magnitudinis spatij, sed permutata esse, quę sunt alterius generis: scilicet per hoc quod mobile aliter, & aliter se habet in diuersis partibus spatij.

Non requiritur vnum spatium.

Ad. 6.

Igitur ad sextum principale argumentũ idem est labor respondẽdi, tenentibus motum esse accidens distinctum à mobili tanquam res à re, & tenentibus quod solum distinguatur realiter idest quidditatiue & prædicamentaliter, vt lib. 3. q. 2. disputauimus: & tenẽtibus accidẽs subiectari in toto cõposito, & tenentibus subiectari in materia prima: de quo disputauimus. 1. de generatione. Nam in opinione S. Tho. accidentia omnia corporalia subiectantur in toto composito: & ideo si motus distinguãtur tanquam alia res, manifestum est, ꝙ in cane, & eius cadauere non est idẽ motus: siquidẽ, nec est idem subiectum. Alias idem accidẽs migraret de subiecto in subiectum: quod est impossibile. Et idẽ est licet motus non distinguatur tanquam alia res, quia negari nihilominus non põt quin sit accidens: imo tũc cũ motus sit eadẽ res, quæ est mobile, cũ mobile non sit idẽ, euidentius est, ꝙ non sit idem motus, quã secundum aliam opinionẽ. Illi autẽ, qui tenent accidentia subiectari in materia prima, forsan dicerent manere eundem motum, quia manet eadẽ materia. Attamen tueri hoc non possint: nam licet accidentia, quæ ordinãtur & disponunt ad introductionẽ formę substãtialis, vt calor, possent quodammodo defendere, ꝙ subiectãtur in materia prima, & forsan qualitates secundę, vt albedo, tñ alia accidẽtia, vt moueri localiter, sedere, & similia, nulla est apparentia vt cõueniant, nisi toti cõposito: & ideo in omni opinione casus canis viui, & casus cadaueris sunt quidem motus cõtingui propter vnitatem temporis non tñ continui propter diuersitatem mobilis. Et idem dicendũ de gutta, si notabiliter mutetur, vt physice non maneat eadem. ¶ Sed multo minoris est probabilitatis, id quod nonnulli cõcedunt: nempe cum nauis onusta in mari mouetur, eundem esse numero motum in aggregato ex mercibus, hominibus, & naui. Etenim cũ subiecta sint adeo diuersa, nescio cur motus non sint in illis numero diuersi: sicuti alia accidentia. Neque in homine, & eius vestibus, quando ambulat, est idem motus. Tametsi cum de hoc non est disputatio, appellatur vulgo vnus motus, eo quòd simul suntab eodem in eundemque terminum, & per eandem lineam. ¶ Ad primã confirmationem respondetur, ꝙ in motu augmentationis, & pariter diminutionis, manet idem mobile Physice nam augmentatio est motus, quo eadem res mouetur ad maiorem quantitatem. Et hoc est, quod docere Phi. tex. 36. & infra, contra Heracli. quòd non requiritur tanta vnitas mobilis, vt nullatenus sit variatum, quemadmodum angelus, sed satis est, ꝙ sit vnum, sicut dicimus vnum hominem Petrum, Puerum, & adultum, vnde si in fans sine media quiete semper adolesceret, non esset defectus mobilis, quo minus esset vnis motus: nam est idẽ mobile quando Petrus habet duos annos, & quando habet duodecim. ¶ Ad secundam vero confirmationem (vbi latet fallacia) ad nisso, ꝙ sine media quiete possit cõtinuo extendi forma ignis per materiam ligni, negatur nihilominus ꝙ sit vnus motus, sed est vna mutatio. Nam ignis non est, qui mouetur, quando generatur: neq; est subiectum illius mutationis, sed materia quæ recipit formam. Et quia illo non est ens actu, illa generatio non est motus, sed mutatio, vt super textum octauum expositum est. Illa tamen materia eadem numero manet per totam continuam mutationem. ¶ Ad septimum respõdetur, ꝙ quanuis ad vnitatem numeralem motus requiratur vnitas numeralis termini, illa tamen satis exprimitur, cũ dicitur, ꝙ requiritur vt partes sint eiusdẽ speciei. Nã (vt modo dicebamus) si partes motus sunt eiusdem speciei, & mobile est idem, & tempus vnũ illę facient vnum continuum, & per consequens etiã terminus vltimus erit vnus numero.

Ad. 7.

Ad. 8. Vtrum differentia specie sint continua.

In octauo veruntamen argumento pluscutũ difficultatis est. Nihilominus respondetur eam esse rationem, vt ad continuationem motus requiratur vnitas specifica partium: quia videlicet ea quæ specie differunt, continua esse nequeunt: vt paulo ante dicebamus. Vnde ad primam instantiam de virga, cuius medietas est viridis, medietas vero sicca, licet varie, atque diuersæ à diuersis respondeatur, pensatis tamẽ omnibus, negatur partes illas esse continuas: nam ꝙ formę non sint continuę, omnibus est in confesso: forma enim, quæ noua aduenit parti, quæ siccatur, nihil causæ esse potest, vt cõtinuetur cum forma partis viridis. Imo virgam exicc ari, est formam eius corrumpi: & idcirco per se manet discontinua pars illa, quæ nondum est corrupta. Quod si formę non cõtinuantur, sequitur ꝙ nec cętera accidentia: id maximè in via. S. Tho. tenẽntis accidentia subiectari in toto composito. Tunc enim corrupta medietate virgę, corrumpuntur & omnia eius accidentia, atque adeo quantitas. Vnde sequitur, ꝙ quantitas partis viridis non continuatur quantitati partis siccæ. Et cum nec materia nec forma: nec compositum cõtinuẽtur, nisi ratione quãtitatis sequitur illas partes nõ esse continuas. ¶ Sed arguitur etiam si teneatur quantitatẽ subiectari in materia. In corruptione fit resolutio vsque ad materiam primam: ergo cum pars sicca corrũpitur, simul cum forma substantiali corrumpuntur omnia eius accidentia, & per consequens quantitas. Quod si noua aduenìat, certum est non continuari cum quantitate partis viridis.

¶ Illi soli, qui astruunt formam corporeitatis perpetuã in materia possent vtcunq; dicere: ꝙ manet quãtitas eadem continuans formam corporeitatis, & materiam & non continuando alias formas. Sed istam formam corporeitatis arbitror satis nos impugnasse lib. 1. q. 7. Et pręterea si vna sit quãtitas in huiusmodi virga, hoc satis est vt forma viridis, & forma sicca continuẽtur: nam in composito vna est duntaxat quantitas: qua materia: & forme omnes, tam substãtiales, quã accidentales continuantur. ¶ Quod autem ille formę continuẽtur: est cõtra Ph. non solum hic, sed. 5. etiam met. tex. 12. vbi ait. Quęcunq; sunt vnum numero esse eiusdẽ speciei. ¶ Arguitur prӕterea in quacunque opinione de quãtitate, siue

siue distinguatur, siue non. Corruptio non fit, nisi per separationem: cernimus enim dum lignum comburitur, partes, quæ conuertuntur in ignem, separari à ligno, si quidem per combustionem minuitur, cineres separari à prunis, ergo eadem ratione in omni corruptione fit separatio partis corrupte à nō corrupta: nam per ea quæ sunt magis manifesta, iudicare debemus de occultis. Et qui putant partes viridem, & siccam esse cōtinuas, solo vtuntur fallaci testimonio sensus: quod tamen certo iudicio intellectus ex natura rerum deberēt corrigere. Id vel maxime, quod sensu etiam experimur duas tabulas adeo se inuicem glutine continere, vt facilius tabulam frangas, quam vbi conglutinantur separentur. Et ita est certe, quod in confinio partis viridis & sicce, humore naturali continentur. Imo vero si in illo puncto aliqua arte dimoueatur, experientia monstrabit esse duas distinctas superficies quasi cōglutinatas. ¶ Maius profecto multo, si sensui credas, est argumentum de animali dum moritur: vt cum anima hominis (quod verum esse credo) prius desinit informare pedes, quam pectus, aut cum membrum aliquod paralysi arcicit: tūc clarum est membrum mortuum alterius esse speciei, quam viuum: & tamen difficile est creditu, non esse continua. Nihilominus tamen dicendum est non esse continua, licet propter affinitatem humorum vtriusque partis se inuicem contineant: nisi tanta esset putrefactio, vt dissolutio sequeretur. ¶ Ad secūdam instantiam de partibus hominis viui heterogeneis respondetur, quòd ossa, carnes, & nerui, differunt specie, non quidem perfecta, sed imperfecta, quæ ordinatur ad compositionem totius. Non enī est in homine, nisi vnica forma substantialis, quæ dat ossi esse ossis, & carni esse carnis, & neruo esse nerui, propter diuersam raritatem & densitatem, cæterasque varias dispositiones. Quod si quis obijciat verbum Sanct. Thom. 1. par. q. 11. art. 2. ad secūdum argumentū, vbi ait, ꝙ in heterogeneis forma totius non est in singulis partibus, videat quam ipse subijcit expositionem. Nihil enim aliud vult, nisi quod non quelibet pars integralis hominis, est homo, os enim non est homo: sicut in homogeneis quælibet pars aquę & aqua. Cum ergo partes hominis non differant specie perfecta ratione formę substantialis, nihil obstat, quominus vniri possint. Et ideo natura fecit neruum medium esse inter duritiem ossis, & mollitiē carnis, vt per illum caro, & os continuarentur. Quanquam non sit necessarium, vt vbicunq; os vestitur carne, illic sit cōtinuatio. ¶ De arbore alteri insitae etiam negatur, ꝙ fiat ex ambabus vna continua: sed ramus insitus vtitur trunco, cui inseritur tanquam via per quam recipit humorem, & alimentum terrę. Et ideo in illo confinio humores illi adeo cōglutinantur, vt nodo quodam contineant rarum insitum, & sensui appareat esse continuum trunco. Secus est, si rami essent eiusdem speciei: tūc enim posset forsan fieri cōtinuatio per alimentum. Qua arte (si modo fabula non est) pretendūt chirurgi abscissum hominis nasum ex musculis brachij supplere. ¶ Ad aliam instantiam de linea circulari & recta, quæ sunt continue, respondetur, quòd linea circularis, & recta non differunt specie in ratione quātitatis, sed ratione figurę: quapropter nihil prohibet, quin possint esse cōtinue: sed si motus fieret per arcum, & reuerteretur per chordam, credo secundum Philosoph. non esset vnus motus continuus, quia motus illi differunt species: sed necessario mobile quiesceret in pūcto, quo incipit moueri per chordam: sicut lapis proiectus sursum, in puncto reflexionis.

¶ Ex quo sequitur, quòd ex illis duobus motibus, quos super tex. 44. bina figura descripsimus, ille, qui per lineam angularem fieret, in quolibet angulo frangeretur quiete: sicut pila lateraliter ad parietem repercussa versus oppositam partem motuum rumperetur repercussione parietis. Si tamen motus fieret ad modum serpentis, faciendo plures orbes, motus esset continuus: quia vbi non est angulus, nō est necesse motum quiete rūpi. ¶ Ad postremam confirmationem de lācea cadente vsque ad centrum terræ, primum omnium miror plurimos, qui putant, si graue caderet naturali motu vsque ad centrum, impetum illum efficere vt ascenderet versus aliud hemisphærium: non cōsiderantes graue motu naturali nihil aliud appetere, quam cētrum: & ideo suapte ipsa natura, qua mouetur, cum mobile veniret ad cētrum, illic quiesceret. Sicut ignis quantacunque velocitate ascenderet, quiesceret in suo loco naturali, licet superius nullum esset cœlum. Et preterea impetus non est causa alterius motus, nisi vbi est repercussio. Ob idque si in centro esset planities dura fieret repercussio versus nos: veluti pila à pauimento repercussa, sursum resilit. Si tamen in centro non sit repercutiens nihil est causę cur transeat in alterum hemisphærium. Si vero fiat argumentum, quòd circū centrum sit aer, & iaciatur violenter sagitta à parte nostra versus aliud hemisphærium per centrum, tunc conceditur, ꝙ descensus, & ascensus facient vnum motum continuum: licet partes quodam modo specie differant. Neque id crediderim menti Arist. contraire. Nam illi ambo motus fiunt per lineam rectam continuam. Aristote. vero solum negasset ascensum & descensum naturalem, aut violentum, & naturalem eiusdem mobilis, aut duos violentos, quorum alter fit, è regione alterius: facere vnum continuum motum. ¶ Ad nonum principale bene responsum est, quod ascēsus & descensus differunt specie, & ideo non continuantur. Tametsi negatur preterea idem esse tempus ascensus, & descensus ad sensum iam expositum. In puncto nanque reflexionis, vbi graue proiectum incipit descēdere: non solum quiescit per instans sed per morulam temporis: eo quod impetus quando iam non sufficit sursum moueri, sufficit nihilominus tantisper retinere graue. Et ideo non est idem instans temporis, continuans tempus adequatum ascēsus cum adequato tempore descensus. ¶ Similiter respondetur ad replicam. Etenim quando aliquid incipit moueri, & cessante motu, iterū post quietem mouetur, licet tempus mensurans ambos motus & mediam quietem sit continuum, tamen tempus adequatum prioris motus: & adequatum secundi motus non continuantur immediate eodem instanti. In quo sensu (vt expositum est) exigitur vnitas tēporis ad numeralem vnitatem motus.

Textu. xlviij. Relinquitur igitur qui est in contraria, &c.

Quæstio quarta.

VTRVM MOTVS ILLI sint contrarij, qui sunt in terminos contrarios.

A Parte negatiua arguitur primo contra id, quod habetur textu. statim. 47. scilicet corruptionem vnius termini, & generationem contrarij non esse

esse duos motus, sed vnum sub diversis rationibus. Quã do aqua frigida calescit, remissio frigoris, & intensio caloris sunt duo motus realiter distincti: nam (vt lib. 3. q. 2. determinatũ est) intensio caloris est calor ipse, prout est in fieri: remissio vero frigoris est frigus, quod remittitur, ergo corruptio secundum quid frigoris, & generatio caloris non sunt idem motus. Et eadem ratione non est idem motus, qui est ex sanitate, & qui est in egritudiné. ¶ Et confirm. Vt. 1. de gene. videbimus, sex sunt species motus (includendo mutationem) scilicet motus localis, alteratio, augmentatio, & diminutio, corruptio & generatio: ergo corruptio & generatio sunt distincti motus. ¶ Et confirm. 2. Quãdo ex aere generatur aqua illic sunt due mutationes distincte, dum ex aere fit non aer, & ex non aqua fit aqua: ergo sunt distincti motus. ¶ Secundo principaliter arguitur. Si motus essent contrarij, contrarietas eorum deberet attendi penes cõtrarietatem terminorum, vel ad quos vel à quibus: neutrũ istorum, ergo. Probatur minor. Ascensus lapidis vsque ad certum punctum aeris, & descensus à cœlo vsque ad idem punctum sunt contrarij & tamẽ terminus ad quẽ est idem, ergo. Item descensus ab illo puncto vsque ad terram, & ascensus ab eodem vsquo in cœlum sunt contrarij: & tamen terminus à quo est idem. ¶ Quod si respondeas id ipsum punctum fungi vice duorum contrariorum, quia est sursum respectu terrę, & deorsum respectu cœli, tũc sequeretur, ꝙ ascensus itidem naturalis aeris vsque ad suũ locũ naturalem, & descensus eiusdem à cœlo vsque ad eundem locũ essent eadem ratione cõtrarij: consequens tamẽ est falsum nam ambo sunt ei naturales, & tamẽ vni elemẽto non vidẽtur cõuenire duo motus cõtrarij: quia vt habetur. 1. de cœlo, vni corpori simplici tantum competit vnus motus simplex. ¶ Et cõfir. Augmentatio, & diminutio quantitatis sunt motus contrarij, & tamẽ termini non sunt contrarij, quia quãtitati nihil est cõtrarium. ¶ Tertio principaliter arguitur. Motibus non competunt proprietates contrariorũ contraria enim cõpatiuntur se in gradibus remissis, & per mutuam actionem subiecto se eodem expellant: motus vero sursum, & motus deorsum nõ possunt quo quo modo esse simul: sicuti neq; motus sanationis, & motus egrotationis: neq; motus augmentationis, & motus diminutionis: neq; motus calefactionis, & frigefactionis: neq; vnus motus expellit aliũ, sed vnico motu expellitur vna forma, & introducitur alia: ergo contrarietas non conuenit motibus: sed eorum terminis. ¶ Et postremo hæc omnia confirmantur. Vni vnum tantum contrarium est, vt. 1. de cœlo, & 10. met. sententia est: ergo si motus. v. g. calefactionis contrariatur motui frigefactionis, non cõtrariatur quieti sub frigiditate, & si quies contrariatur motui, quies vna non contrariatur alteri, cuius contrarium affirmatur tex. 54. ¶ In contrarium est sententia Ph. in textu. præsenti. 58. vbi ait motus inuicem esse contrarios.

Motus specie diffe. in triplici differentia.

Inter motus specie differentes, alij sunt ad inuicem ordinati, alij vero impertinentes: sed alij sunt contrarij. Est enim differentia specifica motuum, veluti genus ad huiusmodi species. Motus alterationis ordinatur ad generationem: & quandoq; ad augmentationem: & aliquando per calefactionem res fit nigra, & per frigefactioné fit alba, vt patet in carbone, & niue. Impertinentes vero sunt, qui nec sequuntur, nec contrariantur, vt motus naturalis aeris, & motus ignis: sanatio, & albefactio, & disciplinatio, &c. Alij sunt contrarij de quibus Philo. 5. & 6. cap. disputat, & quo modo presens mouetur. Quibus autem quæstio proxima nota est, & hæc est facillima. Nam vt species motus ita & contrarietas penes terminos, ad quos attenditur. Eo vel maxime ꝙ in commentis adeo contrarietas motuum exposita est, vt non fuisset opus noua quæstione, nisi vt eorum epilogum de more faceremus. ¶ Sed est præterea notandum, ꝙ contrarietas accidit & inter motum, & motum: & inter motum & quietem: ac denique inter quietem & quietem. ¶ Et tertio rursus notandum (vt paulo ante de specie motus dicebamus) ꝙ motus dupliciter considerari potest nempe aut in ratione motus & ex hac parte contrarietas attenditur penes terminos ad quos. Alio modo consideratur vt res alia quecũque & ex hac parte motus contrariantur secundum qualitates quas habet cõtrarias, aut ratione principiorum, aut aliunde: quemadmodum motus naturales contrariãtur violentis. Præterea quarto ex superioribus memorandum est, ꝙ aliter censetur cõtrarietas mutationum, que non sunt vere motus: puta vbi termini explicantur contradictorie: & aliter contrarietas motuũ, vbi ambo termini exprimuntur positiue contrarie. ¶ Quinto ad hæc considerandum est, ꝙ medium inter duo contraria est vtrique quodãmodo contrarium: & ideo exercet vices duorum contrariorum. ¶ Sexto denique ex text. 46. animaduertendũ est, quinq; modis posse cõtrarietatem motuum excogitari. Videlicet aut respectu eiusdem termini, qui est terminus à quo vnius motus, & ad quẽ alterius: aut penes contrarietatem terminorum tantum à quibus, aut penes contrarietatem duntaxat terminorũ ad quos: aut penes contrarietatem inter terminum ad quem vnius, & terminum à quo alterius aut denique penes ambas cõtrarietates. s. & terminorũ à quibus: & terminorum ad quos. Hinc palam fit: ꝙ non est hic mẽtio de contrarietate terminorũ, vt quidã absque vlla probabilitate opinantur. Nam contrarietas formaliter nõ est, nisi in rebus, & inde termini sunt contrarij, quia significãtes res cõtrarias. Quis enim in re Physica, vbi de rebus agitur. s. cum de contrarietate sanitatis & egritudinis motuum de sanationis & egrotationis disputatur vel cum audierit contraria contrarijs curari, aut cõtraria non posse esse simul, &c. quis inquam audeat terminis hæc ascribere?

His ceu fundamentis suppositis, 1. Conclus.

sententia Ph. decem conclusionibus summatur. Prima est in tex. 47. Contrarietas nullatenus attenditur quarto modo. Probatur. Motus, quorũ terminus à quo vnius & terminus ad quem alterius sunt contrarij, sunt realiter idem, sola ratione differentes: ergo non sunt contrarij. Consequentia est nota, quia motus contrarij sibi inuicem repugnant, & antecedẽs per se patet. Idem enim motus est ex sanitate, qui est in egritudinem, vt cũ itur Thebis Athenas, idem est recedere Thebis, quod accedere Athenas. Tametsi ratione differant, eo quod recedere, dicit respectum ad terminum à quo: & accedere dicit respectum ad terminum ad quem. Quinimo lib. 6. tex. 40. dicit Philosoph. quòd prius natura in intentione motoris est acquirere terminum ad quem, quam relinquere terminum à quo. Etenim quia qui tẽdit Athenas, relinquit Thebas. Æqua ratione idẽ est moueri in nigrum, quod recedere ab albo. Nisi quòd respectu nigredinis est generatio: & respectu albedinis, corruptio: iuxta illud. 1. de gene. textu. 17. Corruptio vnius est generatio alterius. At vero argumentum profecto primum à parte negatiua quæstionis molestum

est ad

est aduersus probationem huius conclusionis, quatenus assumit deperditionem vnius formæ, & acquisitionem contrariæ, esse realiter vnicum motum. Adeo vt non solum Buridanum coegerit, in contrariam sententiam, verũ & Paul. Ve. aliosque Italos dubios de hac re fecerit. Et certe habet magnam probabilitatem. Nam perditio frigiditatis est via ab esse ad non esse: acquisitio vero caloris est via à non esse ad esse. Et in motibus animæ videtur aliam esse corruptionem dissensus, & aliam acquisitionem assensus. Vnde glossant Philosophum, quòd solum intelligat acquisitionem albedinis, & deperditioné nigredinis esse idem subiecto: quia scilicet simul cócurrunt in eodem subiecto. ¶ Attamen glossa hæc textui non competit. Aristot. enim nunquam diceret, quòd albedo & vt dulcedo lactis sunt eadem res, licet sint in eodem subiecto. Quando enim dicit aliqua esse idem, & ratione diuersa, semper significat identitatem realé inter illa: sicut dicit lib. 2. De materia & priuatione. ¶ Et præterea in communi modo concipiendi, quando aqua calefit, nullus diceret ꝙ mouetur, nisi vnico motu, quia s. mutatur de frigida in calidam. Item per motum localem debemus de alijs iudicare: sed in motu locali recessus à termino à quo, & accessus ad terminum ad qué nó sunt duo, sed vnicus motus: ergo neq; in alijs. ¶ Paulus fatetur opinionem hác esse Arist. & Commen. Et est preterea S. Th. de veritate. q. 28. ar. 1. vbi expresse ait eundem motum esse, quo album abijcitur, & nigrum acquiritur. Solutio vero Pauli & aliorum ad argumentum in cótrarium est, ꝙ sunt duo motus materialiter, id est, due forme, quarum vna expellitur, & alia introducitur: sed tamen est vnus motus formaliter, id est, vnus fluxus. At semper est sub nube quomodo deperditio & acquisitio sunt vnus fluxus. ¶ Igitur (ni fallor) dicédum est, quòd motus, nec solum dicit acquisitionem, nec solam deperditionem, sed amplectitur vtrunq; scilicet recessum ab vno, & accessum ad aliud. Hoc est enim, quod docuit Phi. lib. 5. tex. 9. & quod hic tex. 40. & sepe repetit. s. ꝙ motus est à quodam in quiddam, id est, inter duos positiuos terminos. Vnde ad formam argumenti negatur ꝙ deperditio frigiditatis, & acquisitio caloris sint duo motus: sed sunt vnus includens duas mutationes. Mutatio enim (vt ex principio libr. 5. constat) est quando exprimitur contradictoriè terminis affirmato & negato: motus vero, quando exprimitur contrarie vtroque termino affirmato. Deperditio ergo frigiditatis: quæ est ab esse ad non esse, est alia mutatio, quam acquisitio caloris quæ est à nó esse ad esse: quia materialiter (vt probat argumentum) sunt due qualitates: sed tamen deperditio qualitatis, quando exprimitur per motum, nó est ab esse frigidi ad non esse frigidum, sed ad esse calidum quia deperditio illa terminatur ad calorem: & pariter acquisitio caloris non proficiscitur à non esse caloris, sed ab esse frigidi. Debent enim termini explicari in có creto potius quam in abstracto. Est ergo vnus motus à frigido in calidum, includens duas mutationes. Sicuti elongari à Thebis, est accedere Athenas: & elongatum esse à Thebis, est peruenisse Athenas, vt habetur expresse lib. 6. textu. 40. ¶ Et per hæc patet responsio ad confirmationem vtranque. Corruptio enim, & generatio ponuntur diuerse species, non quidem motus mutationis: quia corruptio est ab esse, ad non esse: generatio verò à non esse ad esse. At, quia naturaliter corruptio trahitur ad rem de nouo genitam, ait Philoso. ꝙ corruptio vnius, est generatio alterius.

Responsio.

¶ Eadem solutio est ad quoddam argumentũ, quo nonnulli existimánt conuincere deperditionem frigiditatis alium esse motum ab acquisitione caloris. Nam potest (inquiunt) esse vnus motus sine alio. Primo supernaturaliter potest Deus remittere & corrumpere frigiditatem successiue, vbi nullus producatur calor: & rursus producere calorem, vbi nulla corrumpatur frigiditas. Item quando mixtum conficitur immediate ex elementis, qualitates secunde (vt albedo & dulcedo) producuntur in mixto, non per corruptionem contrarij, quia nigredo nulla est in elementis. Et pariter si mixtum resoluatur immediate in elementa, corrumpuntur dicte qualitates, & non per productionem contrarij. Respódetur (inquam) ꝙ huiusmodi deperditiones & acquisitiones non sunt motus: cum perditio vnius, non terminetur in acquisitionem contrarij, sed sunt mutationes inter esse & non esse.

Secunda conclusio est in eodem

Conclus. 2.

text. 47. qua respondetur ad quæstionem. Contrarietas motuum non attenditur per se primò, iuxta secundum modum, penes contrarietatem terminorum à quibus, sed iuxta tertium, penes contrarietatem terminorum ad quos: consequutiue tamen penes contrarietatem terminorum à quibus. Priores duas partes probat tribus rationibus. Prima quia nonnunquam motus à terminis contrarijs tendit in eundem terminum (vt motus ab albo in fuscum, & à nigro in fuscum) qui per consequens videtur non esse contrarij. Hanc verũtamen argumentationis gratia refert: quam inferius textu. 52. dissoluit. ¶ Secunda ratio est huiusmodi. Rerum contrarietas attenditur penes formas, quibus sunt in actu: nam potentia calidum, & potentia frigidum non contrariãtur, cũ simul sint in eodem. Sed actu calidum & actu frigidum contraria sunt: at actus motuum proprij, sunt termini ad quos (simul enim acquiritur motus & terminus) ergo penes illos attenditur per se primo cótrarietas. Tertia ratio eodem tendit: nam cum species motus attendatur penes terminum ad quem, contrarietas vero sit proprie inter duas species, penes eosdem terminos attenditur contrarietas. ¶ Tertiam partem conclusionis insinuat tex. 48. vbi ait, ꝙ forsitan idem sunt motus in contraria) qui est primus modus) & ex contrarijs in contraria, qui est quintus. Si enim termini ad quos sunt contrarij, consequitur vt termini à quibus saltem per se primi sint contrarij. Vnde idem sunt motus in sanitatem & in egritudinem, qui sunt ex egritudine in sanitatem, & ex sanitate in egritudinem. Dixerim, per se primi, quia motus, qui est ex fusco in albũ: & motus, qui est ex fusco in nigrum, quanuis formaliter non videantur esse ex terminis contrarijs, sunt tamen ex contrarijs, vt conclusione quinta patebit.

Hinc sequitur conclusio tertia,

Conclus. 3.

quæ est in textu. 51. Quando termini à quibus non exprimuntur positiue, tunc, quia non est motus, sed mutatio, contrarietas attenditur, iuxta tertium modum penes solos terminos ad quos, & hoc modo contrariantur motus ex non albo in album, & ex non nigro in nigrum. Quod si arguas eosdem esse motus ex nó albo in album & ex non nigro in nigrum, qui sunt ex nigro vel medio colore colorato in album, & ex albo vel medio colore colorato in nigrum: ergo sicut isti secundi sunt ex contrarijs in contraria ita & primi. Respondetur, quòd non sunt idem, nam non album & nigrum, licet quandoque fiunt idem, tamen ratione differunt. Qua de causa non album negatiue supponit pro angelo, pro quo

quo nõ ſupponit nigrum: etſi accipiatur priuatiue, de ſe nihil dicit, niſi priuationem albedinis cum aptitudine ad illam. Et ideo termini à quibus in prima motibus, vt non ſunt poſitiui, ita nec ſunt contrarij.

4. Conclu. ¶ Quarta concluſio eſt in eodem text. § 1. Mutationes inter terminos, quorum non eſt medium, ſolum contrariantur, iuxta primum modum penes eundem terminum, qui vnius eſt terminus ad quem, & alterius eſt, terminus à quo: vt generatio aeris, & corruptio eiuſdem. Ratio eſt; quia terminus ad quem corruptionis eſt non eſſe: qui proprie nulli contrariatur. Vnde cõtrarietas hic ſumitur, ex modo diuerſo ipſius motus: quia vnus eſt acceſſus, & alius receſſus.

5. Concluſ. ¶ Quinta concluſio. Contrarietas motuum, qui ſunt, vel ab extremis ad media, vel à medijs, ad extrema, attenditur per ſe primo penes contrarietatem terminorum ad quos, & conſecutiue, penes contrarietatem terminorum à quibus inſtar motuum, qui ſunt à contrarijs in contraria. Imo eodem modo cenſentur. Concluſio eſt in text. § 2. quam hac ratione probat. Medium vtrique extremorum, eſt quodammodo contrarium: vt fuſcum, eſt album reſpectu nigri, & nigrum, reſpectu albi. Quare motus ab albo in fuſcum, & à nigro in fuſcum, vt ſunt à terminis contrarijs, ita ſunt & ad terminos quodammodo contrarios. Eſt enim fuſcum quodammodo contrarium ſibi. Et eadem ratione motus à fuſco in album, & motus, à fuſco in nigrum, ſunt contrarij. Et vt ſunt ad terminos contrarios, ita quodammodo ſunt & à terminis contrarijs. Et per hæc reſpondet eodem text. Phi. rationi primæ, quam pro ſecunda concluſione formauerat. Reſpondet (inquam) quod motus ab albo in fuſcum, & motus à nigro in fuſcum, non ſolum ſunt cõtrarij ratione terminorum à quibus, vt ratio prætendebat, ſed propter contrarietatem terminorum ad quos.

¶ Et confirmatur. Huius motus, qui eſt ab albo in fuſcum, terminus ad quem, vltimus eſt nigrum: & eius motus, qui eſt à nigro in fuſcum, vltimus terminus, eſt album, ergo motus illi in terminos finaliter tendunt formaliter contrarios. Et eadem ratione huius motus, qui eſt à fuſco in album, terminus à quo primus eſt nigrum, & motus, qui eſt à fuſco in nigrum, terminus à quo primus eſt album: ergo quemadmodum motus ab albo in nigrum contrarius eſt motui, qui eſt à nigro in album, ita motus ab albo in fuſcum, contrarius eſt motui à nigro in fuſcum. Imo vero motus quilibet à medio colore ad alium medium, ſi terminus à quo participat plus de albedine, quam terminus ad quem, contrarius eſt motui, vbi terminus à quo participat plus de nigredine.

¶ Eadem analogia dicitur de motibus intenſionis & remiſſionis. Intenſio nanque ab vno gradu ad duos contraria eſt remiſſioni, à tribus ad duos: quoniam duo reſpectu vnius eſt maior gradus: & reſpectu trium eſt minor. Et idem eſt de augmento, & decremento quantitatis. Inſtar eorũ, quæ de differentia ſpecifica dicta ſunt.

¶ Ad eandem normam exigenda eſt contrarietas motuum, ſecundum locum. Cum enim concauum lunæ, & centrum terræ ſint extremæ differentiæ totius latitudinis motuum rectorum, qui conueniunt elementis: vt lib. 4. text. 42. viſum eſt, omnes motus recti, ſiue naturales, ſiue violenti, qui tendunt verſus concauum lunæ, vnde cunque incipiant. & quocunque terminentur contrarij ſunt eis, qui tendunt in centrum. Etenim ſi motus à cœlo, in centrum contrarius eſt ei, qui à centro eſt vſque ad cœlum, quælibet pars vnius cuilibet alterius eſt contraria. ¶ Quo fit, vt deſcenſus terræ per noſtrum hemiſpherium contrarius ſit aſcenſui ignis, per aliud hemiſpherium. Ex quo ſequitur, ꝙ ſtat lapidem aſcendere, & ignem eque velociter ſimul aſcendere, & tamen ſemper æqualiter diſtare. Vt ſi quando lapis incipit deſcendere à concauo lunæ, vbi eſt zenith noſtrum, ignis incipiat à centro terræ aſcendere per alterum hemiſpherium, verſus zenith antipodum.

¶ Motus vero circularis & rectus, nullo modo ſunt cõtrarij, vt deſcenſus per chordam, & aſcenſus per arcũ: quia aſcenſus ille, non eſt ſimpliciter aſcenſus, cũ non recta tendat in cœlum. Vnde (vt Ariſtot. docet. 1. de cœlo) motus circularis, nulli motui eſt cõtrarius. Niſi quodammodo ſecundum partes: vt motus planetarum ab oriente in occidentem contrarius ſit motui primi mobilis ab oriente in occidentem. Sed de hoc alias.

¶ Reſurgit hinc veruntamen argumentum, quod ſi aſcenſus per arcum, & deſcenſus per chordam, non ſunt contrarij, eo quòd fiunt per diuerſa media, neque dealbatio, quæ fit à nigro per rubeum, & denigratio, quæ fit ab albo per aliud medium: ſcilicet, per viride, erunt contrariæ, cuius contrarium iam modo dicebamus. Huic tamen quæſtione proxima reſponſum eſt, nõ eſſe parem rationem: quia in motu locali linea circularis non tendit per ſe in eundem terminum, quo tendit linea recta: & ideo nec ſi ambo ſint aſcenſus, ſunt eiuſdẽ ſpeciei, nec proinde aſcenſus & deſcenſus, ſunt contrarij. In alteratione vero quicunque motus proficiſcitur ab albo, quacunque procedat, pergit per ſe in nigrum: & ideo omnes ſunt eiuſdem ſpeciei: atque adeo contrarij illis: qui à nigro proficiſcuntur in album.

¶ Ex his manifeſta eſt ſolutio ſecundi argumenti principalis. Aſcenſus enim lapidis vſque ad aerem, & deſcẽſus eiuſdem vſque ad idem punctum ad terminos ſunt contrarios. Non ſolum quia illud pũctum reſpectu terræ eſt ſurſum, & reſpectu cœli deorſum, ſed quia terminus vltimus illius aſcenſus eſt concauum lunæ, & terminus vltimus deſcenſus eſt centrum terræ. ¶ At vero replica non nihil habet difficultatis, an idem iudicium ſit de aſcenſu aeris à terra vſque ad ſuum locum naturalem: & de deſcenſu à cœlo vſque ad eundem locum. Cui non ab re forte reſpõdendũ arbitror ſub diſtinctione. Nempe ꝙ ſi motus accipiatur in genere ſub ratione motus, illi ſunt ex forma ſua contrarij: quippe cum ſint aſcenſus, & deſcenſus. Si tamẽ accipiatur particulariter quatenus motus ſunt naturales aeris, non ſunt contrarij, cum ſint ad eundem terminum naturalẽ, & ab eodẽ principio intrinſeco. Et ad argũ reſpondetur, ꝙ licet punctum in conuexo aeris reſpectu terræ ſit ſurſum, & reſpectu ignis deorſum ad regulandum motus terræ & ignis tã naturales quã violentos, tamen reſpectu aeris: quia eſt eius locus naturalis, vndecunque illuc aer feratur, non cenſentur motus contrarij reſpectu aeris: ſed tamen motus violenti aeris, quorum alter eſt verſus cœlum, & alter verſus terram contrarij quidem ſunt, quia termini ad quos ſunt cõtrarij. Imo & termini à quibus: nã cũ illi motus ſint violenti: terminus à quo per ſe primus non eſt locus naturalis aeris: ſed terminus aſcẽſus eſt cẽtrum terræ, & terminus deſcenſus cõcauum lunæ.

¶ Hinc ſequitur, ꝙ deſcenſus aeris à cœlo vſq; ad aerẽ cõtrarius eſt eius deſcenſui inde vſque ad centrũ terræ. Et hoc eſt teſtimoniũ, qđ nõ eſt cõtrarius aſcẽſui eiuſdẽ à centro terræ: alias idem motus eſſet cõtrarius duobus motibus cõtrarijs. ¶ Ad cõfirmationẽ negatꝰ, ꝙ augmẽtatio, & diminutio non ſunt termini contrarij: iã enim ſupra. q. 1. dictũ eſt quomõ contrarietas ſufficiẽs ad rõnẽ

motus

motus reperitur in quantitate. Vnde inter excellentiā quantitatis (quæ est terminus ad quem augmentationis) & defectum eiusdem (quæ est terminus ad quem diminutionis) est contrarietas sufficiens ad contrarietatem motus. Et eadem est ratio de maiori & de minori gradu, qui sunt termini ad quos in intensione & remissione qualitatis.

6. Conclu. Sexta conclusio est in text. 54. Motus omnis contrarius est quieti: non illi: quæ est sub termino ad quem, sed illi potius, quę est sub termino à quo, vt motus sursum, cōtrarius est quieti, quæ est deorsum: & motus calefactionis, cōtrarius est quieti, quę est sub frigiditate. Probatur. Motus contrariatur quieti, & non quieti alterius generis, ergo vel illi, quæ est in termino ad quem, vel illi quæ est in termino à quo non illi: ergo huic. Maior patet. Motus & quies opponuntur priuatiue. Nāmque quies est necessario à motu: quæ enim non sunt apta moueri ea non proprie quiescunt, vt tex. 20. docuit Philoso. hanc autem priuatiuam oppositionem vocat hic Phi. contrarietatem. Quod ergo non opponatur quieti alterius generis (vt quod motus dealbationis non opponatur quieti in sanitate) patet quia contraria debent esse eiusdem generis: tenebræ enim, quæ sunt priuatio luminis, non opponuntur visui. Quod autem non opponatur quieti sub termino ad quem (vt ꝙ calefactio non cōtrarietur huic, quod est calidum esse) patet: quia contraria non simul acquiruntur, sed quando vnum acquiritur alterum deperditur: at vero motus & terminus ad quem simul acquiruntur: idem enim est calefactionem fieri & calidum fieri. Colligitur ergo vt motus contrarietur quieti sub termino à quo: quæ expellitur per motum. Nihilominus tamen negandum non est quodammodo etiam contrariari quieti sub termino ad quem ea ratione, qua simul esse repugnāt motus & huiusmodi quies.

7. Conclus. ¶ Septima cōclusio est in eodē text. Quies sub termino à quo, contrariatur quieti sub termino ad quem, vt frigidum calido. Hæc per se nota est, postquam penes hanc contrarietatem attēditur cōtrarietas motuum. Sed probat nihilominus aliter à permutata proportione. Sicut calefactio opponitur quieti sub frigiditate, ita frigefactio quieti sub caliditate: ergo sicut calefactio opponitur frigefactioni, ita & esse frigidum huic quod est esse calidum. Nam si sicut se habent sex ad tria, se habēt quatuor ad duo: sicut se habēt sex ad quatuor, se habent tria ad duo.

8. Conclus. ¶ Octaua conclusio est in tex. 62. Maior contrarietas est inter duos motus, quam inter motum, & quietem. Patet, quia motus contrarij sub nullo gradu possunt esse simul: motus vero calefactionis simul est cum frigiditate sub gradu remisso.

9. Conclu. ¶ Nona conclusio in text. 52. & in sequentibus. Motus omnis violentus contrarius est motui omni naturali, siue eiusdem rei, siue alterius: & pariter quies naturalis contraria est quieti violentę: vt habetur tex. 60. Probatur, nam præter contrarietatem motuum, quæ illis conuenit in quantum sunt motus (scilicet, ex parte terminorum) accidit illis ista contrarietas ex qualitate principiorum quia naturalis est à principio intrinseco violenta vero à principio extrinseco. Vnde motus violentus lapidis sursum, cōtrariatur motui naturali ignis & motus naturalis terræ motui violento ignis deorsum: & quies violenta terræ sursum, contrariatur quieti naturali terræ deorsum.

10. Cōclu. ¶ Cætera in commentis late patent, si modo ex dictis hanc decimam conclusionem elicuerimus. Vnum opponitur multis: atque adeo multis modis & rationibus siue motum motibus conferas: siue motum quietibus: siue quietem quietibus. Exempli gratia. Motus naturalis ignis contrariatur primum motui naturali terræ, per secundam conclusionem: mox eadem ratione violento motui deorsum eiusdem ignis: deinde motui violento terræ sursum, per nonam conclusionem: præterea quieti in centro terræ, per sextam: imo quodammodo quieti in concauo. Et pariter motus naturalis terræ contrariatur suo violento; & violento igni; & quieti in concauo lunæ. Rursus quies sub frigiditate contrariatur motui calefactionis, & quieti sub calore, &c.

Ad 3. prin. ¶ Vnde ad tertium principale argumentum respondetur, ꝙ compati se in gradibus remissis, non est conditio quæ conuenit qualitatibus contrarijs, eo solum, ꝙ sunt contrariæ: sed quia sunt contraria intensibilia, & remissibilia. Et ideo quanuis motus calefactionis, & frigefactionis non se compatiantur nihil minus habēt de ratione contrarietatis. Quin vero (vt in octaua conclusione ex text. 62. dicebamus) propterea motus calefactionis magis contrariatur motui frigefactionis: quam quieti sub frigiditate, quia ille motus compatitur secum frigiditatem remissam, non tamen alium motum.

Ad confir. ¶ Ad confirmationem respondetur, ꝙ vnum sub vna ratione & vno modo non contrariatur, nisi vni: sub diuersis vero nihil vetat contrariari pluribus vt motus ignis, quatenus est sursum, contrariatur omnibus motibus qui fiunt deorsum: licet illi deorsum possint alia ratione esse contrarij: vt motus violentus eiusdem ignis & naturalis terræ eo quod vnus est à principio extrinseco, & alter à principio intrinseco.

Finis quinti Physicorum.

Reuerendi Patris, Fratris Dominici Soto Segouienſis, Theologi, ordinis Prædicatorum, ſuper ſextum Phyſicorum Ariſtotelis Quæſtiones.

¶Tex.i. Impoſsibile eſt, &c.

Quæſtio prima.

¶VTRVM CONTINVVM componatur ex indiuiſibilibus.

IN ſex partes in initio commentorum ſextum hunc librum partiti ſumus. In quarum prima, in duobus, ſcilicet, prioribus capitulis, nihil aliud, Phil. demonſtrare perſeuerat, quam quod continuum impoſsibile eſt ex indiuiſibilibus componi: ſed omne eſſe diuiſibile in ſemper diuiſibilia. De quo proinde primam hanc ſummouimus quæſtionem. Pro cuius parte affirmatiua arguitur primo. Idem eſt punctum in cõtinuo, quod eſt in numero vnitas, vt habetur. 1. Top. capit. 14. ſed numerus componitur ex vnitatibus, quia (vt eſt. 1. de anima. textu. 68.) additione, ſubtractioneque vnitatis, variatur numerus: ergo & continuum componitur ex punctis: ſed tam punctum quam vnitas eſt indiuiſibile, vt habetur. 5. meta. textu. 12. ergo continuum componitur ex indiuiſibilibus.

¶Secundo principaliter arguitur. Poſsibile eſt continuum in omnem ſuam partem eſſe diuiſum; ergo continuum componitur ex indiuiſibilibus. Conſequentia eſt manifeſta, nam teſte hic Ariſt. text. 3. vnũquodque reſoluitur in ea: ex quibus componitur: & ſi continuum ſit diuiſum in omnem ſuam partem neceſſe eſt partes illas eſſe iam tunc indiuiſibiles. Sed probatur antecedẽs. Deus intuitiue cognoſcit ſingula puncta, atque adeo ſingulas partes, & partium particulas cõtinui, ergo quẽadmodum ipſe cognoſcit, poteſt per ſuam abſolutam potentiam diuidere per partes proportionales hore (vt dicunt) prius in duas medietates mox in quatuor quartas deinde in octo octauas, &c. Siquidem nulla eſt apparentior repugnantia vt res ſint diuiſæ, quam intuitu diuino.

¶Et confirm. Si ignis poneretur in centro terræ, quia nulla eſt tunc maior ratio cur hac, quam illac aſcendat diuidetur in omnem partem vt ſphærice per omnes lineas aſcendat. Item ſi vniforme vitrum planum ponatur ſuper planiſsimum lapidem, magnaque itidem planiſsima moles deſuper cadat, in omnem ſuam partem vitrum conteret. Item ſi aqua qua vitrum vndiq; obtuſum plenum eſt, congeletur, tunc vitrum in omnem ſuã partem erit comminutum: ergo.

¶Alia ſunt alius generis argumenta, quæ Grego. & ſophiſtæ confarciunt. Tertio ergo principaliter arguitur Signato primo pũcto. A. extrinſecè terminatiuo lineæ, aut inter. A. & quodlibet punctum eiuſdẽ lineæ mediat punctum, aut nõ. Primum nõ eſt dictu probabile: nam ante quodlibet punctum intrinſecum huius lineæ nullum eſſe videtur præter. A. & per conſequẽs inter. A. & quodlibet aliud nullum mediabit. Si vero inter. A. & ꝙlibet nullũ mediat, cõſequẽs eſſe videtur, vt ſint duo pũcta immediata. Vnde illico ſubſequitur continuũ ex pũctis cõponi. ¶Atqui acutius ſit argumentum, ſi dicas, Inter. A. & omnia collectiue intrinſeca puncta nullum mediat: ergo dantur duo immediate: & per conſequens continuum componitur ex indiuiſibilibus. ¶Quarto ſi lubet, alio modo arguere quis poterit. Si omnis pars continui eſſet diuiſibilis, ſequeretur quod quacunque parte continui daretur pars minor: quæ tñ neque eſſet minor quacũq; neq; quacunq; minor. Et ꝓbatur. Hæc reducitur ad copulatiuã cuius vtraq; pars eſt vera. Prima nanq; pars manifeſta eſt quia quacunq; parte continui medietas eius eſt minor: & ſecũda etiam pars probatur: quia nulla eſt pars minor ſua medietate, & per conſequens nulla eſt pars quacunq; minor. Et ſimile eſt argumentum, ꝙ quacũq; parte continui aliqua eſt maior: quæ tamen non eſt quacũq; maior.

Duo ſunt termini in titulo quæſtionis, videlicet, continuum, &, indiuiſibile. Continua (vt lib. 5. text. 26. præhabitum eſt) ſunt illa quorum vltima ſunt vnum, vt lignum, lapis, &c. Indiuiſibile multis modis dicitur: vno modo vt non dicat negationem partiũ: ſed potentiæ naturalis, adhoc vt diuidatur. Quẽadmodum cœlũ poteſt, vt incorruptibile, ita dici indiuiſibile. Et minimũ naturale diceretur etiã hoc mõ indiuiſibile in partes ſeorſum per ſe exiſtẽtes. Quemadmodũ Anaxagoras fortè, & Democritus ponebant ſuas atomos indiuiſibiles. Et hoc modo nõ accipitur hic indiuiſibile. Alio mõ accipitur vt dicat negationem partiũ. Et hoc dupliciter, vno modo, vt dicit quid ſpirituale & ſeparatum à materia, vt eſt Angelus: vel eſto ſit in materia tanquam actus eius non tamen habet poſitionem in continuo, vt anima rationalis, quæ eſt tota in qualibet parte. Vnde qui arguit contra concluſionem: ꝙ propoſitio mentalis componitur ex indiuiſibilibus & homo ex materia, & ex indiuiſibili forma, nihil ad rem affert: quia neque oratio eſt continuum, neque anima dicitur continuari materiæ, quam informat: quia non vniũtur ſecundum extenſionem, vt loco ſituque diſtent. Et alio modo accipitur pro illo, quod eſt principium quantitatis, habens poſitionem in continuo. Vt puncta, quibus partes quantitatis continuãtur, aut terminantur. Et hoc modo accipitur in præſentia. Neque vero hic locus eſt, neque nobis eſt animus diſputandi, an dentur iſta indiuiſibilia in rei veritate diſtincta: nempe an ſuperficies diſtinguatur à corpore, aut linea à ſuperficie, aut punctum a linea. Arbitror me nanque pro rei ſatis dignitate de hoc dixiſſe in prædicamentis capit. de quantitate. Vbi probabilius exiſtimauimus res eſſe diſtinctas. Eis veruntamen, qui in contraria fuerint opinione, loquendum nihilominus eſt hic claritatis gratia ac ſi eſſent res diſtinctæ.

Indiuiſibile multipliciter.

¶Eſt præterea conſiderandum, ꝙ prædeceſſores Ariſtotel.

stotel. multi crediderunt rem componi ex indiuisibilibus, vt Zeno ac subinde Stoici erat q; suo tempore opinio celebris. Qua de causa plus forte iusto plixus fuit Phi. in extirpanda hac opinione. Adeo vt forsan totum libr. 6. in hoc loco constituerit. ¶ Sunt ergo in duobus primis capitulis (quæ prima pars sunt huius libri) tres conclusiones. Prima est negatiua quæstionis in text. 1. Impossibile est continuum ex indiuisibilibus esse vt lineam ex punctis. Hanc conclusionem probat Ph. ferme duobus totis capitulis, sex rationibus. Quibus alias nos quatuor adhibere possumus vt sint omnes numero decem. Et rationes quidem Phil. in commentis sunt satis expositæ: sed non erit abs re eas in summam redigere.

Conclusio.

Ratio. 1. ¶ Prima est in eodem text. ex definitione continui, quæ est à priori Continua sunt, quorum vltima sunt vnum: sed indiuisibile non habet vltimum (quia vltimum dicit respectum ad aliam partem, quæ non est vltima) ergo indiuisibilia continua esse non possunt. Palam significat hic Ph. punctum indiuisibile, esse vltimum terminum lineæ. Nam qui tenent quantitatem non distingui à re quanta, non dant vltimum alicuius continui, quod secundum se totum sit vltimum quia quacunque parte vltima data, adhuc medietas illius prima non est vltima. Phi. tamen vult hic, quod detur vnum vltimum secundum se totum distinctum ab illo, quod non est vltimum. Et id non potest esse nisi aut pūctum in linea, aut linea in superficie, aut superficies in corpore. Nō quod punctum sit pars lineæ, sed quod sit vltimus terminus lineę. Eadem ratione progreditur Phi. probare quòd indiuisibilia non possunt esse contigua: quia non habent vltima, quæ sint simul.

Ratio. 2. ¶ Secunda ratio, & quidem subtilis est in text. 2. Continua non debent se tangere secūdum se tota, sed solum secundum coram vltima, at indiuisibilia non possunt se tangere secundum vltima, sed secundum se tota: ergo continua esse non possunt. Maior exponitur sic. Si medietas mea superior tangeret inferiorem secundum se totam, tunc penetratiuę se haberent, & per consequens non occuparent maiorem locū quam sola medietas. Neque proinde facerent continuum, neque vnum maius: sed haberent se quantum ad hoc, sicut materia & forma lapidis. Et si tres quartæ superiores penetratiue se haberent cum infima quarta non occuparent nisi locum vnius quartæ, ergo vt omnes quartæ faciant vnum continuum: requiritur vt non se tangant secundum se totas: sed secundum vltima, vt loco & situ distarent: indiuisibilia vero quia non habēt vltima non possunt se tangere, nisi secundum se tota: & per consequens hinc colligitur illud celebratum dictū quod indiuisibile vnum additum alteri, nō facit maius, neque sunt continua.

Indiuisib. additum, indi. nō facit ma.

Ratio. 3. ¶ Tertia ratio est in tex. 3. ex diffinitione secunda continui, quæ est à posteriori. Vnumquodq; resoluitur in ea, ex quibus componitur: ergo si continuum componeretur ex indiuisibilibus, resolueretur in indiuisibilia: qđ est contra diffinitionem continui, qua habetur cōtinuum esse id, quod est diuisibile in semper diuisibilia. ¶ Quartam rationem adijcere possumus, quod si continuum ex indiuisibilibus esset compositum sequeretur quòd duo mobilia, alterum tardissimum, & alterum velocissimum, in eodem adę quate tempore transirent æquales magnitudines, contra veritatem, quam Phi. hic demonstrat text. 11. & tribus sequentibus.

¶ Probatur sequela. Designentur magnitudines. A. & B. quarum vtraque ex decem (verbi gratia) indiuisibilibus componitur. Et incipiat. C. velocissimum mobile moueri super. A. D. vero tardissimum, super. B. in eodem instanti: & arguitur sic. In ea mensura tēporis, qua C. transit primum indiuisibile. ipsius. A. aut. D. transit primum pariter indiuisibile ipsius. B. vel non. Si sic eadem ratione quo tempore. C. transit secundum indiuisibile, & . D. simul transibit secundum, atque adeo in eodem adequato tempore transibunt omnia decem: quod est intenditum. Si vero respondeas quod tempore, quo C. transit primum indiuisibile. D. non transit totum primum, sequitur, quod transibit medietatem: & per consequens illud non erat indiuisibile.

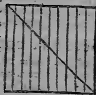
¶ Et pari modo (vt sit quintum argumētum) deducetur illud inconueniens, quod Zeno comminiscebatur, vt text. 78. videbimus scilicet quod velocissimum insequens tardissimum nunquam poterit illud pertingere. Nam ponamus. D. tardissimum incipere à secunda parte indiuisibili. A. magnitudinis. C. vero velocissimum simul incipiat à prima: tunc cum eodem tēpore adæquato quo. C. transit vnam partem indiuisibilem. D. transeat tantam: quia non potest minorem, semper. D. præibit ipsi. C. ¶ Sextum argumentum colligitur ex text. 23. Detur magnitudo cōstans ex tribus indiuisibilibus. Si mobile velox trāsit in. A. tempore totam magnitudinem, mobile in duplo tardius debet in eodem tempore trasire medietatem totius scilicet primum diuisibile, & medietatem secundi: & per cōsequens indiuisibile, diuideretur. Argumētum facit Aristoteles de tempore. Si aliquod mobile transit tria illa indiuisibilia in certo tempore (quod subinde tempus necesse est constare ex totidem indiuisibilibus) sequitur quod mobile in subsesquialtero minus velox, in eodem tempore debet trāsire duo indiuisibilia (quę se habent in subsesquialtero ad tria) & per consequens vnum indiuisibile transibit in medietate illius temporis, & cum tempus constet ex tribus indiuisibilibus correspondētibus tribus partibus motus prioris mobilis, sequitur quod medietas tēporis constat ex primo diuisibili, & medietate secundi. Atque adeo indiuisibile diuiditur. Alia alius generis argumenta accumulant. 2. sententia. distinctio. 2. Scotus quidem. q. 9. Grego. vero quæstio. 2. Ad quorum intelligentiam præsupponēdum est, quòd licet in rei veritate infinita indiuisibilia non occupent maiorem locum, quam vnum (vt secundo argumento monstratum est) tātum tenētes continuum componi ex indiuisibilibus, necesse habent dicere contrarium. Nam si duo puncta (vt ipsi fatentur) occupent maiorem locū quā vnum infinita occuparent infinitū. Et ideo secūdū illos nullū continuū finitū cōponitur ex indiuisibilibus infinitis: sed id quod maius est, componitur ex pluribus: & id, q minus ex paucioribus. Tunc infert Scotus, & bene, q si continuū cōponeretur ex indiuisibilibus, tot indiuisibilia essent in minori circulo, quot in maiori: quod data opinione implicat contradictionem. Prolixius ille deducit, sed facile commonstratur in hac subiecta figura.

Sco. Grego.

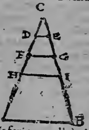

Nam quæcunque duæ rectæ lineæ quantuncunq; propinquissime ducātur à centro vsque ad circunferētiam externe circuli, necesse est, vt quemadmodum in maiori circulo terminantur ad duo distincta puncta ita circunferentiā minoris circuli intersecēt in duobus distinctis punctis. Quoniam si illic cōcurrerent in idem punctum, tunc ab illo pūcto vsq; ad centrū nō essent duæ, sed vnica linea atq; adeo lineæ ductæ à cētro vsque ad circunferentiā maioris circuli non essent rectæ, sed frāgerentur in circunferentia minoris circuli, vt apparet in hac figura: cuius

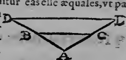
Cuius tamen demonstrationes sunt apud Euclidem: ergo quantuncunque plures lineas duxeris à centro vsq; ad circunferentiam exterioris circuli tot omnino puncta numerabis in circunferentia minoris circuli, quot in circunferentia maioris, & per consequens stando in oppositione, minor circulus esset æqualis maiori. ¶ Secundum corollarium Scoti est, φ si continuum componeretur ex indiuisibilibus, sequeretur diametrum quadrati esse æqualem costæ: cum tamen ad sensum pateat esse maiorem: & Arist. sæpe dicat esse incommensurabilem costæ: vt primo posteriorum explicuimus. Sequela tamen patet in hac figura. Si enim à quouis puncto vnius costæ ad pūctū è regione alterius rectam duxeris, tot puncta enumerabis adæquate in costa quot in diametro: atq; adeo ex tot punctis constat: & per consequens diameter & costa sunt æquales.

¶ Tertium corollarium adijciamus ex Gregor. Sequeretur si continuum constaret ex indiuisibilibus, quod constituto super aliquam basim triangulo, linea recta parallela cum basi, propinquior angulo superiori, descripta inter latera trianguli esset maior basi: quod est contra sensum. Nam esset prolixum afferre demonstrationes Euclidis lib. 1. Et φ sequatur, patet in hac figura. Sit enim linea. A. B. basis huius trianguli, constans ex tribus pūctis: & alia duo latera concurrentia in puncta. C. habeant singula quinque puncta. Describaturque linea inter puncta. D. E. quam necesse est ad minus habere duo puncta, postquam est diuisibilis siquidem. D. E. sunt puncta distantia. Mox describatur inferius parallela inter puncta. F. G. quæ postquam est maior quam superior, ad minus habebit tria puncta. Rursus describatur alia inferior inter puncta H. I. Quæ cum sit maior superiori, habebit ad minus quatuor puncta: & per consequens erit maior quam A. B. quam suppositum est ex tribus tantum indiuisibilibus esse compositam. Consequens tamen implicat contradictionem.

¶ Alia huius generis multiplicant, sed omnia nos possumus ad hoc vnum reducere, quòd datis duabus quibuscunque lineis inæqualibus: quantuncunque vna sit maxima, alia vero minima, tot sunt indiuisibilia in vna, quot in alia: & per consequens, secundum tenentes continuum componi ex indiuisibilibus, sequitur eas esse æquales, vt patet in hac figura. Nam signato centro. A. sub minori linea, quotcunque lineæ ducantur ab illo vsque ad lineam. D. E. tot puncta numerantur in linea. B. C. quot in linea. D. C.

¶ Postremum denique ac decimum argumentum est, φ si continuum componeretur ex indiuisibilibus, nullatenus esset possibilis rarefactio sine additione nouæ materiæ: neque condensatio, sine deperditione. Quoniam si detur continuum constans ex tribus indiuisibilibus, & rarefiat: necesse est vt occupet maiorem locum: per consequens vel additur quartum indiuisibile per additionem nouæ materiæ (quod est intentum) vel aliquod illorū indiuisibilium efficitur maius: φ non est intelligibile. Eodē modo si debet cōdēsari, vel debet deperdi aliquod illorū trium indiuisibiliū (quod est intētū) vel indiuisibile fieri minus: φ est impossibile.

Igitur ad primum principale argumentum, negatur quod perinde omnino se habeat punctum in quantitate; ac se habet in numero vnitas: sed in hoc solum vbique comparatur ab Aristo. quod & vnitas & punctum, sunt suo modo indiuisibilia: & quem admodum vnitas est principium numeri, ita ad punctum principium quantitatis. Differunt tamen: quod punctum habet positionem in continuo: vnitas vero non, vt habetur. 1. poste. textu. 4 1. & 5. meta. text. 1 2. Nam in continuo sunt puncta ante & retro, prius, & posterius: numerus autem; quia designat quantitatem discretam, non dicit vnitates habentes ordinem. Et eadem ratione numerus constat ex vnitatibus seorsum diuisis, vt quinarius ex quinque vnitatibus. Quarum quælibet dicitur indiuisibilis in ratione numeri. Vnus enim homo, vt pars binarij, non est amplius diuisibilis, licet diuidatur in ratione quantitatis continuæ: vt in cap. de quantitate explicatum est. Continuum autem non componitur ex punctis, sed ex quantitatibus continuatis per puncta. Quo circa nullus potest esse numerus ex infinitis vnitatibus: quodlibet autem continuum, habet infinita puncta.

¶ Ad secundum argumentum solus Gregor. est, qui respondet, concedendo continuum posse esse diuisum in omnem suam partem: in. 1. sentent. dist inct. 3 5. ad septimum argumentum: & in secundo distinct. 2. quæst. 2. Non solum propter argumentum factum. Sed adducit duo alia. Primum. Potentiæ ad diuisiones continui scilicet in duas medietates, in quatuor quartas, &c. nullā habent inter se necessarium ordinem, aut dependentiā, vt prius sit necessarium diuidere in duas quàm in quatuor: ergo poterit Deus simul diuidere in omnes. ¶ Item quia alias sequeretur omnes singulares alicuius vniuersalis esse possibiles, & tamen vniuersalem ipsam esse impossibilem. vt patet in his. Possibile est continuum in duas partes esse diuisum: & possibile est in tres esse diuisum, &c. quia omnes sunt possibiles. Et tamen hæc est impossibilis, possibile est continuum in omnem suam partem esse diuisum. Ad. 2. prin. Gregor.

¶ Hanc tamen opinionem, profecto intelligere nūquā potui. In primis expresse contra Aristo. tex. hic. 3. Nam dato casu, φ continuum sit in omnem suam partem diuisum, intelligere aliud nequeo quā φ partes illæ essent indiuisibiles. Nam si aliqua est diuisibilis, non est facta diuisio in omnem partem. Quod si partes sunt indiuisibiles, continuum componitur ex indiuisibilibus. Vt infert Phr.

¶ Responsio tamen Gregorij est hæc, quod indiuisibile accipitur dupliciter: vno modo, vt neget partes in actu simul & potentia: quemadmodum angelus, vel punctū est indiuisibile: quia nec actu diuiditur in partes nec diuidi potest: siquidem nullas habere potest partes neque esse alterius pars. Et isto modo fieri non valet diuisio continui vsque ad indiuisibilia. Alio modo accipitur indiuisibile, pro eo, quod habuit quidem partes vnitas, sed modo tam sunt omnes actu diuisæ: taliter vt nullæ sint vnitæ, quæ possent diuidi. Et ista diuisio cōtinui per potentiam diuinam, potest procedere vsque ad indiuisibilia. ¶ Sed contra solutionē manifeste arguitur. Facta illa miraculosa diuisione, capio vnam particulā. A, & quæro, vel illa actu constat, ex partibus vnitatis integralibus (nā de his loquimur) vel non. Si sic, nō est cōpleta, & exhausta tota diuisio continui. Si non habet actu partes, profecto non video quomodo differat à puncto. Nam dicere, quòd illa particula fuit aliquando

quando pars alterius, & potest iterum vniri, & rursus
diuidi, punctum vero minime, est petere principium,
Quoniam sicuti punctum propterea quòd nullas ha-
bet actu partes, additum alteri non facit maius, eadem
ratione, nec illa particula addita alteri faciet maius.
Quia re vera si non habet actu partes, non est quanta:
& per consequens, neque esse potest, aut potuit pars cō
Maioris. tinui. Quocirca Maio. 2. d. 2. quæstione quinta tenens
continuum posse diuidi in omnem suam partem, conse-
quenter concedit componi ex indiuisibilibus, non so-
lum contra Aristotelem, sed contra omnem intellectū.
¶ Vnde ad secundum principale, conceditur ꝙ Deus
cognoscit singula puncta, & singulas partes continui:
Non tamen cognoscit vltimam, quia nulla est talis. Et
eadem ratione neque cognoscit vltimas, ad quas termi
natur diuisio continui. Nam illæ essent indiuisibiles: &
tamen nullæ sunt tales in continuo. Obidque negatur,
quòd non sit maior repugnantia singulas partes conti-
nui esse actu in re diuisas, quam in intuitu diuino. Equi
dem ex reali diuisione, sequitur aliquam partē esse nō
quantam: & tamē ex hoc quòd Deus cognoscat singu-
las, nihil tale sequitur. Quinimo cognoscendo singulas
cognoscit non posse taliter diuidi. Nam qualis est earū
Ad argumē natura, taliter cognoscuntur à Deo. ¶ Hinc sequitur so
ta Gregorij lutio primi argumenti Greg. non enim repugnantia di
uisionis continui in omnem suam partem, prouenit ex
ordine, vt necessario sit prius diuidere in duas, deinde
in quatuor: &c. sed ex eo, quòd daretur pars non quan-
ta. ¶ Ad secundum (quòd sophisma est) negatur, quod
detur vniuersalis impossibilis, cuius singulares sint ne
cessariæ. Quinimo si ly. partem (saltem in singulari) an
teponatur ad ly, possibile, in rigore hæc est vera, in om
nem suam partem, cōtinuum possibile est esse diuisum
vt constat per descendentes sub ly, partem: sed tamen
negamus illam si dicas in plurali, in omnes suas partes
&c. quia habebit tunc vnam falsam, demonstrando om
nes collectiue. Et maxime si ly, partes, postponatur ad
ly possibile scilicet possibile est continuum in omnes
suas partes esse diuisum. Et tunc non admittitur indu-
ctio sub ly partes. Sed hæc ex dialecticis constat. ¶ Ad
aliud, quod tangitur in argumento, satis responsum est
lib. 3. q. 4. de infinito. vbi commonstrauimus contradi-
ctionem implicare sectionem illam horæ per partes pro
portionales: alias daretur vltima. Aliaque id genus mul
ta explicata illic sunt, quæ in hanc quæstionem compe
tant. ¶ Ad primam confirmationem libro. 4. q. 2. respō
sum est. Et ad alias duas lib. eodem. q. 3. Neq; aliorum
hic enarratæ sunt: quam vt solutiones illæ in memoriā
Ad cōfirma reuocentur. ¶ Solet fieri argumentum aliud, quod cum
tiones. lignum comburitur, singulæ partes separantur ab illo
successiuè per combustionem: cōseruentur ergo à Deo
eo modo, quo separantur: & tunc continuum erit diui-
sum in omnem suam partē. Homini tamen Philosopho
nullum argumentum est: tum quia separationes illę nō
sunt seorsum singularum partium: tum quia non prius
natura sit separatio, quam conuersio in ignem, quin e-
Ad. 3. pria. tiam separatio est conuersio. ¶ Ad tertium principale
argumentum, sophistæ sunt, quibus respondere incum
bit. Conceditur nanque, quòd inter. A. punctum, &
quodlibet subsequens mediat punctum, vt patet indu-
ctione sub termino distributo: quocunque enim demō-
strato inter illud &. A. mediat punctum. Et ideo nega-
tur, quod ante quòdlibet nullum sit præter. A. Tametsi
nullum signari poterit, quòd mediet inter. A. & quodli
bet aliud. Non tamen inde sequitur duo esse puncta im
mediata, vt dialecticis compertum est. Si autem dicas
collectiue inter. A. & omnia subsequentia nullum me-
diat, conceditur: negatur tamen consequentia, qua col
ligis, aliqua esse puncta immediata, quia totius colle-
ctionis sequentis non datur proximum punctum ver-
sus. A. Quemadmodum si secundum duorum corporū
(quæ sunt contigua) diuidas per partes proportiona-
les, versus primum, tūc inter primum, & omnes partes
proportionales alterius nihil mediat: tamen nulla desi
gnari potest pars alterius, quæ sit priori corpori imme
diata: cum nulla sit vltima.
¶ Ad quartum deniq;, quod itidem sophisma est conce Ad. 4. prin.
ditur vtraque copulatiua, vt argumentum (quod diale
cticum est) patefacit.

Secunda conclusio Aristo. in tex. Conclu. 2.

4. est hæc. Eadem est ratio magnitudinis, & temporis,
& motus, vt eorum aliquod, nullum ve, ex indiuisibi-
libus sit compositum. Nam tria hæc, tres sunt species
continui. Et ꝙ motus diuidatur ad diuisionem magnitu
dinis, per quam fit motus, probat tex. 6. Quoniā cuili-
bet parti magnitudinis correspondet pars motus. Extē
ditur enim motus à præterito in futurum, secūdum ex-
tensionem magnitudinis. vt lib. 4. text. 99. dictum est.
Vnde tex. 7. probat impossibile esse magnitudinem cō
poni ex indiuisibilibus. Nam tunc non esset prius rem
aliquam moueri per partem magnitudinis, quam mo-
tam esse: quia moueri, dicit successionem, quæ in indiui
sibili esse non potest. Et per consequens motus compo-
neretur ex mutatis esse indiuisibilibus, sicut magnitu-
do ex punctis. A. tex. 10. vsque ad. 17. probat idem de
tempore: nempe ꝙ sicut magnitudo & motus, ita tēpus
sit continuum diuisibile in semper diuisibilia, atq; adeo
non constet ex indiuisibilibus instātibus. ¶ Ante cuius
probationem præmittit nonnullas regulas velocitatis
motus. Quarum nullam nos mentionem hic facere cogi
tamus vsq; ad librum proximum. ¶ Nam cū illic Phil.
ponat septem regulas eiusmodi proportionū, commo-
dum esse duximus, omnium proportionum farraginē
illuc conijcere, ne de re eadem pluribus in locis dica-
mus. ¶ Tertiam cōclusionem subijcit in text. 18. quam Conclu. 3.
probat vsque ad. 23. Quæ est hæc. Eadem est ratio fini-
ti, & infiniti, in his tribus scilicet magnitudine, tempo-
re, & motu. Nempe ꝙ si magnitudo, per quā fit motus,
est finita, tunc & motus & tempus erunt pariter finita:
ꝙ si magnitudo fuerit infinita, & motus pariter & tem-
pus erunt infinita. Horum omnium demonstrationes
sunt in commentis explicatæ, versanturque in propor-
tionibus de velocitate motus: de quibus libro sequenti
agendum est.

¶ Tex. xxxiij. Motus autem est diuisibilis. &c.

Quæstio secunda.

VTRVM MOTVS DIVIDA tur ad diuisiones & mobilis, & temporis.

Ecundum membrum sexti libri fecimus
tertium & quartum caput: in quorum
primo premittit Philoso. tres conclusio-
nes, & in altero subdit diuisionē cōtinui.
Ambos autē sub vna hac quæstione secū-
da cōplexi sumus. Arguitur ergo primo, cōtra, id ꝙ ha-
betur

betur text. 24. scilicet, nunc temporis esse indiuisibile. Sequeretur enim; ꝙ accidens esset sine subiecto: nam in diuisibile, non subiectatur in subiecto diuisibili: nec videtur in quo subiecto indiuisibili subiectetur instans: quia maxime in puncto, punctum autem nullius subiectum est, cum sit accidens, & vnum accidens non sit alterius subiectum.

¶ Et confirmatur, Si darentur instantia indiuisibilia, sequeretur, duo, triaque instantia esse immediata: quod statim text. 26. omnino negat Phi. Propterea quod alias tempus componeretur ex indiuisibilibus. Sequela tamen probatur argumento vulgari. Deus potest creare tres angelos, vnum deinceps immediate post alium, scilicet, vnum in instanti præsenti, aliūque immediate ante, & alium immediate posthac: angeli vero, cum sint indiuisibiles, creari non possunt, nisi in instanti: ergo signabile est instans immediate ante hoc, & instans immediatè post hoc. ¶ Secundo principaliter arguitur, contra id, quod habetur text. 26. videlicet in instanti non fieri motum. In quocunque instanti temporis, quo actio aliqua, aut motus fit, affirmamus motum ipsum fieri (dicimus enim nunc cœlum moueri, equum currere, Petrum legere, &c.) ergo motus fit in instanti. ¶ Et confirmatur. Forma spiritualis, quæ in instanti producitur, potest eodem instanti, quo producitur, augeri: ergo in instanti fit motus. Antecedens patet, quia qua ratione potest produci vnus gradus, potest simul produci alius, & intendi.

Tres Angeli.

¶ Tertio principaliter arguitur contra id, quod sequitur in text. 30. scilicet: ꝙ in instanti non est quies. Inter motum, & quietem nullum videtur esse medium: ergo si in instanti non est motus, restat vt sit quies. ¶ Et confirmatur. Omne quiescens quiescit vsque ad instans initiatiuum motus; quod cum sit vltimum non esse motus, est vltimum esse quietis & per consequens in illo instanti est quies. Æquum argumentum est de instanti terminatiuo motus: quod cum sit primum nō esset motus, est primum esse quietis. ¶ Quarto principaliter arguitur, directe à parte negatiua primæ partis quæstionis. Aut motum diuidi ad diuisionem mobilis est, ꝙ prior pars mobilis prius moueatur quam secunda: & hoc nō: quia cum pedale mouetur, simul omnes partes incipiunt moueri. Aut est, ꝙ transeuntis per aliquod signum fixum (vt per limen ostij) prius transit prima pars, quam secūda, & hæc diuisio non est ad diuisionem mobilis, sed tēporis: secundum quam prius transitur prima pars spatij, quam secunda. Aut est, ꝙ accidens, quod est motus: extendatur per totum subiectum, sicut albedo, hoc autem videtur falsum: tum quia (vt lib. 3. quæsti. 2. disputabamus) motus non est accidens distinctum: tum etiam quia esto distingueretur: esset accidens successiuum, cuius partes esse non possunt simul, est autem intellectu difficile, quomodo partes sint successiuæ, & tamen sint extensæ per totum mobile, quod est ens permanens.

¶ Et confirmatur si perfectæ sphericum moueretur per planum, solum tangere in puncto indiuisibili: ergo motus illius esset pariter indiuisibilis ad diuisioné subiecti.

¶ Quinto demum arguitur aduersus secundam partem quæstionis. Si motus diuideretur ad diuisionem temporis, id maxime esset (vt ait Phi. text. 36.) quia motus maior est in tempore maiori, minor autem in minori: sed hoc non, ergo. Probatur minor. Eodem tempore: quo mobile tardum percurrit cubitale spatium, mobile velocius pertransibit maius spatium: ergo motus tardior, qui est minor quam velocior (cum sit per minus spatiū) non in minori tempore, quam velocior, sed in æquali. Quinimo per hoc est velocior: quia in eodem tempore est maior. Est enim tantus motus, quantum est spatium.

¶ In contrarium est sententia Aristo.

Summa duorum capitulorum quę in hac quæstione examinamus, in quatuor conclusionibus consistit. Prima est in textu. 24. Nunc temporis, quod per se primo est præsens, est indiuisibile. Per se inquam primo, id est, quod non est præsens, ratione alterius, sed secundum se totum: ad hunc sensum: ꝙ nihil eius est præteritum, aut futurum. Nam & hora, & dies, & mensis sunt præsentes, non per se primo, sed ratione instantis, quo partes continuantur. Ad cuius probationē ostendit primo Phi. textu. 26. idem esse nunc, quod est terminus præteriti temporis, & quod est terminus futuri. Nam si essent duo, aut essent immediata: & sic duo indiuisibilia essent immediata in eodem continuo, aut mediaret tempus: & tunc illud esset diuisibile in partē præteritam, & partem futuram: & per consequens nec primum nunc esset terminus totius temporis præteriti (cum post illud esset tempus præteritum) nec secūdum esset terminus totius futuri, cum ante illud esset tēpus futurum. ¶ Supposito autem: quod sit idem nunc, probat illud esse indiuisibile, tribus rationibus. Primo quia si esset diuisibile: diuideretur in partem præteritam, & futurā: & sic pars termini præteriti esset futura, & pars termini futuri, esset præterita. Quod est repugnantia, vt in commento patet.

Conclus. 1.

¶ Et hinc nascitur secunda ratio, quod si nūc, quod est terminus præteriti & futuri esset diuisibile in præteritum & futurum, nō esset per se primo præsens secundū se totum. ¶ Et tertio ratio est: ꝙ neque maneret inuariabiliter, quia præteritum & futurum, dicit varietatem, nunc autem dicit quid inuariabile. ¶ At vero circa materiam primi argumenti non est animus in præsentia disputare, an instantia distinguantur realiter à subiecto, nec ne. Satis enim lib. 4. q. 4. de hoc me arbitror dixisse. Et credo equidem non distingui. Non quidem propter hoc argumētum: ad quod facile respōdetur à realibus, quod illa indiuisibilia nō sunt per se in subiecto, sed per accidens ratione quantitatis cuius sunt cōtinuatiua. Nec propter alia, quæ fiunt scilicet: ꝙ simul res pduceretur, & corrumperetur: quia de re indiuisibili nō esset magnum inconueniens. Neque hoc esset contra Aristotel. 5. huius text. 14. Nam, vt illic adnotauimus: solum negat esse possibile: vt idem motus sit. v.g. intensio, & remissio eiusdem qualitatis vel augmentum: & decrementum eiusdem quātitatis: vel generatio & corruptio eiusdē substantiæ: Quod tamen idem instans sit primum & vltimum esse, non negat. Sed tamē. quia credo, nec tempus à motu, nec motum à mobili distingui tanquam res diuersas, sed sola ratione prædicamētali, vt illic, & libro. 3. quæstio. 2. contendebamus ostēdere, credo neque instantia, neque mutata esse distingui, nisi ratione, à mobili. Vt illic explicatū est. Nihilominus claritatis causa loquēdum est de illis. acsi essent res distinctę. Itaque ratio illa mobilis, quæ nunc est in hac parte spatij, & immediate ante hac erat in priori, & immediate post hoc erit in posteriori, est instans cōtinuatiuum. Et suo modo dicatur de initiatiuo, & terminatiuo.

Ad. 1. prin.

¶ Vnde confirmatio argumenti eandem vim habet in omni opinione. Cui Gregor. 1. sententi. distinct. 17. quæst. 2. artic. 2. concedit, quòd potest vnus Angelus creari in instanti præsenti, & alius in instanti indiuisibili immediate post hoc: dummodò ly, in instanti, non stet determinate pro aliquo singulari, sed con-

Ad confir. Angeli immediati.

fuisse, vt aiunt summulistæ. Itaque vt concedunt, ꝙ immediate post hoc erit instans, & tamen nullum instans erit immediate post hoc, ita dicunt de illo angelo. Et idem dicunt de angelo immediate ante hac creato.

¶ Nihilominus est hic conclusio. Implicat contradictionem, angelum creari immediate post hoc instans: & tamen creari in instanti, aut in aliqua indiuisibili mensura. Probatur, quia cum non sit creatus nisi vnus, & in instanti indiuisibili, necesse est illud instans esse signabile, & esse cognitum Deo, qui in illo creauit angelum: & per consequens illud instans est immediate post hoc. Secus est si admitteretur Deum post hac in quolibet instanti creare vnum angelum. Nam tunc immediate post hoc esset angelus, & nullus esset signabilis, qui esset immediate post hoc. At vero, quod signetur angelus creandus immediate post hoc in instanti, & non signetur tale instans immediatum, non est intelligibile. Sed tamen addiderim forte non repugnare, quod Deus creet immediate post hoc angelum taliter, vt nunc non sit, & immediate post hoc erit: quoniam non repugnat, vt Deus nunc non concurrat, & immediate post hoc concurrat. Alias deberes dicere, quod concursus Dei dependeat à tempore, debeatque expectare transitum temporis, vt in instanti futuro producat angelum: quod videtur absurdum. Attamen tunc non esset signabile, vel instans, vel mensura adæquata creationis: sed necessario deberet durare talis angelus per aliquod tempus nostrum, quod est immediatum huic instanti. De præterito vero non esset ita possibile: nam si crearetur in instanti, & tantum durasset per illud, daretur instans immediatum huic præsenti: si vero duraret per tempus, tunc in medietate illius temporis versus nos non crearetur, sed esset creatus. Et sic non crearetur immediate ante hoc.

Conclus. 2. **Secunda conclusio est in textu.** 29. Motus non fit in instanti. Probatur. Vbicunque est motus, esse potest, & velocior, & tardior: sed in instanti id fieri nequit: nam velocius id mouetur, quod in minori tempore idem spatium pertransit. instanti autem non est dabile minus: ergo in illo non fit motus. ¶ Vnde ad secundum argumentum respondetur, quod quando dicit Arist. motum non est in instanti, intelligit per se primo. Nam per aliud, idest, ratione mutati esse, quod nunc

Ad. 2. prin. est continuatiuum partium motus, non est dubium, quin motus sit. Sicut dies est nunc ratione instantis continuantis partes temporis.

Ad confir. ¶ Ad confirmationem respondetur, ꝙ quauis qualitas spiritualis possit simul produci in instanti secundum se totam, nihilominus ꝙ in eodem instanti producatur vnus gradus, & addatur alius, vt in eodem instanti sit & remissior, & intensior, non est possibile, quia id non potest fieri, nisi per motum. Quocirca non est Physicum id, quod aliquando audiui: nempe, quod in primo instanti conuersionis peccatoris datur vnus gradus gratiæ à solo Deo sine merito de condigno, & in eodem instanti intenditur ratione meriti. Sed hoc non est præsentis loci examinare.

Conclus. 3. Ad. 3. prin. **Tertia conclusio est in textu. 30.** Quies non est in instanti. Quæ probatur tribus rationibus. Prima est responsio tertij argumenti principalis. Quies, & motus non opponuntur cōtradictorie, sed priuatiue, est enim quies carentia motus in subiecto loco, & tempore: vbi est aptitudo ad motum. Et ideo sicut inter visum, & cæcitatem est medium (quia lapis neque videt, neque est cæcus) ita in instanti vbi nulla est aptitudo ad motum, non est quies. Vnde quies non definitur negatiue, vt quicquid nō mouetur quiescat, sed quiescit illud quod non mouetur: est tamen aptum tali tempore & modo moueri, vt eodem textu habetur.

¶ Circa materiam autem confirmationis notāda est definitio quietis in tex. 32. Id enim, inquit, quiescit, quod similiter se habet nunc, & prius. Atque illa est tertia ratio, cur quies nō sit in instāti, quippe in quo esse nō possunt illa duo, scilicet: nunc, & prius. Et per hoc respondetur ad primam partem confirmationis. Conceditur enim, ꝙ in instanti initiatiuo motus mobile quiescit: nō ex eo solum, quia tunc non mouetur, sed quia similiter id est, in eodem loco est tunc, quo erat prius: & ideo quiescit tanquam in termino quietis. Veruntamen nemo decipiatur, (cum facile quisque decipi potest) inferens idem esse de instanti: extrinsece terminante desitionē motus, videlicet, ꝙ tūc res quiescat propterea quia tunc non mouetur, & similiter se habet, sicut se habebit posterius. Consulto enim Arist. definiuit quietem per respectum ad præteritum, & non ad futurum. Vsu nāque loquendi hominum eum, qui modo est, vbi hactenus fuit quiescere censemus: attamen in primo instanti, quo res est, vbi deinceps erit, nondum indicatur quiescere quia habitudo futura non facit, vt in instanti præterito res quiescat. Quare negatur æquam esse rationem de instanti terminatiuo, & quæ est de initiatiuo. Et ideo in text. 31. inter exponendam secundam rationem diximus, ꝙ quanuis quies finiatur per vltimum sui esse, non tamen incipit per primum sui esse, sed per vltimum nō esse, ita: vt illud instans, quod est primum non esse motus, est item vltimum non esse quietis, nam tunc res nō quiescit, & immediate post illud quiescet.

Definitio quietis.

Ad confir.

¶ Aliam conclusionem adhibet eodem text. 32. Nempe, quod omne: quod mouetur: est diuisibile: Quam inferius textu. 86. latius probat. Et ideo vsque ad quæstionem sequentem reponatur.

Quarta conclusio, qua respondetur ad quæstionem, sequitur in text. 33. Motus dupliciter diuiditur, scilicet, & ad diuisionem mobilis & ad diuisionem temporis. Prima pars probatur tribus rationibus. Prima est. Motus (vt modo dicebamus) non est, nisi in subiecto diuisibili: ergo est accidens materiale, atque adeo extensum per totum. Secunda atque tertia ferme recidunt in primam. Videlicet: motus totius mobilis non est motus alicuius partis: ergo necesse est, vt motus habeat partes extensas, quibus moueatur partes mobilis: sicut totum mouetur toto motu. Ac si dicas. Tota albedo Petri non est in sola facie: ergo necesse est albedinem habere partes: vt alia caput sit album: & alia pedes. ¶ Secundam partem conclusionis probat in tex. 36. per hoc, quod motus diuiditur quemadmodum & tempus: vt si totus motus: quo transitur totum spatium durat integram horam, medietas motus, qua transitur medietas spatij, durat medietatem horæ. Reliqua in commentis sunt manifesta. Conclus. 4.

Ad. 4. prin. ¶ Vnde ad quartum principale argumentum in commento. 33. responsum est, ꝙ motum diuidi ad diuisionē mobilis neque est, ꝙ prior pars mobilis prius incipiat moueri, quam posterior, nec ꝙ prius transeat per signū fixum: sed est, quod totus motus extendatur per totum mobile. Et quanuis motus nō sit res distincta, nihilominus est accidens, vt sæpe dicere solemus: nam accidit mobili moueri: & cum, ad motum totius sequatur mo-

tus partium,ad hunc sensum motus extenditur per mobile. Credentes vero motum esse rem distinctā, fateor, negotium habent explicandi, quomodo habeat partes extensas per totum,& nihilominus partes successiuas, quæ non sunt simul. Nā dicere, quod sunt diuersæ partes illę, quæ diuiduntur ad diuisionem mobilis, & illę, quæ diuiduntur ad diuisionem temporis, certe est falsum. Quoniam tunc motus esset in duabus speciebus quantitatis. Item illę re vera partes, quæ extenduntur per totum mobile, sunt quæ non durant nisi per instās, atque adeo illę ipsæ sunt successiuæ. Et ita respondere debent fautores illius opinionis: nempe quod illud accidens, cuius aliqua pars est in vna parte mobilis, & alia in alia, diuiditur ad diuisionem temporis, secundum easdem partes: alia tamen ratione: quia scilicet: alię præcesserunt,& aliæ sunt futuræ,& continuantur per mutatum esse.

Ad confir. ¶Ad confirmationem respondetur, quod quanuis perfecte sphericum moueatur per planum, motus tamen non subiectatur in puncto tangente mobile: sed in tota sphera, quæ mouetur per se: punctum nanque solum, per accidens mouetur ratione totius.

Ad.5. ¶Ad quintum principale argumentum, respondetur ꝙ non definitur, neque cognoscitur motum diuidi ad diuisionem temporis, comparando diuersos motus diuersorum mobilium ad tempus sed comparando totū motum vnius mobilis ad totum tempus:& partem eiusdem motus, ad partem eiusdem temporis: vt paulo ante dicebamus. Cum hoc tamen stat motum vnū eo esse velociorem altero, quod cū ambo sint æquales in quantitate, id est per æqualia spatia durantes, fiat in minori tempore.

¶Text.xlvj. Quod igitur circa finem mutationis,&c.

Quæstio tertia.

VTRVM DETVR PRIMVM aut vltimum esse motus.

Vinto, sextoque capitulis cōtinetur pars tertia huius libri, vbi disputatur de ordine partium motus. De quo proinde mota est tertia hæc quæstio. Arguitur ergo primo aduersus id: quod habetur text. præsenti.46. nempe, quod datur primum mutatum esse, in termino ad qué. Si poneretur graue in concauo lunę, & Deus annihilaret omnia media vsque ad terrā, per vltimū sui esse, ita vt nunc sit plenū,& immediate post hoc sit vacuum, graue illud: quod nunc est in cōcauo lunæ, immediate post hoc erit in terra, quia mouebitur sine resistentia: ergo nō dabitur primū mutatū esse: nam primū mutatū esse (vt in commētis exponebamus:) est primū esse in termino ad qué,& tñ in hac mutatione, cū instans præsens sit vltimū esse in termino à quo, non dabitur primum instās esse in termino ad quem: alias duo instantia essent immediata. ¶Secūdo principaliter arguitur contra id, quod in eodem textu subiūgitur: scilicet, ꝙ motus non incipit per primum sui esse, sed per vltimum non esse. Si mulier prægnans ambularet,& in medio motu animaretur fetus per primum sui esse, fetus inciperet moueri per primum sui esse: nā illo instanti, moueretur ad motum matris:& antea non mouebatur. Et si homo cadens ab alto, in media via exhalaret animā, ita, vt cadauer inciperet esse per primum sui esse, tunc illud esset primum instans motus cadaueris, nam est instans medium temporis, quo durat motus, cuius prima medietate mouebatur homo,& secunda cadauer: ergo motus incipit per primum sui esse. Eodem modo impugnatur id, quod habetur tex.52. scilicet, quod ante omne moueri, præcedit mutatum esse: nam si res incipit moueri per primum sui esse, ante illud nullum præcessit mutatum esse. ¶Tertio igitur principaliter arguitur, contra id: quod habetur text.55. scilicet, ante quodlibet mutatum esse, præcedere moueri. In prima creatione mundi res omnes mutatæ sunt de non esse, ad esse,& tamen ante illud mutatum, non præcessit moueri. Idem est de productionibus rerum indiuisibilium, puta intellectionum,& volitionum: quæ in instanti producūtur. ¶Quod si responderis intelligendum illud esse, de his: quæ per motum fiunt Arguitur sic. Sint duo lapides plani contigui. A.&.B.& mobile sit super. A. taliter vt vltima linea terminatiua mobilis, sit super lineam terminatiuam ipsius. A.& incipiat moueri per. B. Tunc arguitur sic. Immediate post hoc linea terminatiua mobilis erit super lineam initiatiuam. B. ergo tunc iam mobile erit mutatum:& tamen ante illud mutatum esse, nullus præcessit motus, quia linea terminatiua. A.& linea terminatiua. B. erant contiguæ immediate, inter quas proinde nō intercedebat spatiū. p qđ fieret motus. ¶Quarto principaliter arguitur ad partem affirmatiuam quæstionis. Si motus non inciperet per primum sui esse, sed per vltimum non esse, sequeretur: ꝙ multæ res permanentes inciperent per vltimum non esse: consequens tamen est falsum, est enim vulgata inter Philosophos differentia: inter res successiuas:& permanētes: quod successiuæ incipiunt per vltimum non esse permanentes vero, per primum sui esse. Quod autem sequatur, patet. Primo: lumen produceretur per vltimum nō esse: nam si detur candela, quæ potest illuminare vsque ad certam lineam exclusiuè, scilicet in qua primum est non gradus luminis: & incipiat moueri versus illam: incipiet lumen esse vltra illam per vltimum non esse:& idem erit de visione, si potentia visiua extendatur per maximam distantiam, vsque ad certam lineam exclusiue,& visibile sit modo in illa linea,& incipiat moueri versus oculum. ¶In contrarium est sententia Aristotel.

In ordine partium motus, de quo quæstione præsente disseritur, tria est considerare, scilicet, initium: finem:& media. De extremis agitur in capit. quinto:& de medijs in sexto. Tota vero materia decem conclusionibus colligitur. Incipitur autem à fine,& termino motus. Atqui in tex. statim. 40. iacitur fundamentum, ꝙ mobile quando mutatum est, non est in termino à quo. sed in termino ad quem: id quod & nomen ipsum significat,& in tribus illic commentis explicatum est. Fundamentum. ¶Hoc supposito, subditur prima cōclusio in text.44. Illud primum temporis: quo res mutata est esse nequit diuisibile tempus: sed necesse est esse nūc indiuisibile. Conclus.1. Exempli gratia: si res mouetur ab. A. in. B. id in quo primum verum est dicere rem esse in. B. est indiuisibile instans, nam si detur cōtrarium, puta, ꝙ sit tépus (v.g. vna hora) tunc cum per totā horam quiescit in. B. iam in prima medietate res erat mutata in. B.& per consequens tota hora non erat tempus, in quo primum mutata est. Et eadem ratione neque in medietate erat pri-

mum mutata, quia in prima quarta iam fuerat in. B. & cum nulla detur tam parua pars temporis, quin in parte illius fuerit in. B. fit. vt nullum sit tempus, in quo primum res mutata est. Est ergo instans. Eadem est ratio in alijs omnibus generibus motus. Primum enim esse cuiuscunque gradus acquisiti intensionis, & primum esse cuiuscunque acquisitę quantitatis in augmentatione, & primum esse acquisitionis formæ substantialis, in minima materia necessario est instans indiuisibile.

Conclus. 2. ¶Hinc sequitur secunda conclusio in text. 46. Cuiuscunque motus penes finem datur primum mutatum esse. Manifestum corollarium est ex priori conclusione. Vt in motu locali, datur primum instans esse in hoc loco, quo ventum est per motum, & in motu alterationis datur primum esse huius gradus intensionis: & in motu augmentationis, primum esse huius quantitatis: & in generatione, primum esse formæ in materia.

¶Probatur conclusio in motu locali: ex quo manifesta fiet in alijs. Si enim res mouetur ab. A. in. B. aut incipit esse in. B. per primum esse, aut per vltimum non esse (quia non est dare medium) non secundum: ergo primum. Probatur minor. Detur vltimum non esse in. B. & sequitur quod mobile in illo instanti non est in. B. Si autem non est tunc in puncto. B. ergo per aliquam distantiam diuisibilem distat à. B. nam duo puncta spatij non possunt esse immediata. Et inde rursus sequitur, quod immediate post hoc instans signatum non erit in B. (nam vt trāseatur diuisibilis distantia, tempore opus est) & per consequens illud instans, non est vltimum nō esse in. B. Simile est argumentum de quocunque certo gradu qualitatis, aut quantitatis.

Conclus. 3. ¶Tertia conclusio est in eodem text. 46. Penes initiū motus non datur primum esse motus. Hanc probat tribus rationibus. Prima est hæc. Illud primum esse motus, aut est tempus diuisibile, aut indiuisible instans: instans esse non potest, quia in instanti esse motum, iam monstratum est esse impossibile. Quod autem neque sit tempus, probatur. Si est tempus, tūc aut mobile quiescit per totum illud, & sic non est primum esse motus: aut per aliquam partem quiescit & per alteram mouetur, & tunc non est secundum se totum primum esse motus, sed secundum partem. Si vero detur particula temporis, per quam totam primo mouetur, in medietate illius iam prius mouebatur, & per consequens tota particula temporis non est, in qua primum per se mouetur. Et eadem ratione nec medietas: quia in priori quarta prius iam mouebatur. Et cum tempus sit in infinitum diuisibile, nulla dabitur pars temporis, in qua per se primum res moueatur.

¶Secunda ratio est in text. 48. ꝙ quando mobile transit per aliquod punctum fixum, non datur prima pars, quæ transiuit. Et tertia est in tex. 49. ꝙ neque in spatio, per quod mobile mouetur, datur prima pars pertransita: sed ante quamlibet fuit minor peracta. Quæ quidem

Conclus. 4. in commentis sunt diffusius expositæ. ¶Quarta conclusio est in text. 52. Ante quodlibet moueri, præcedit mutatum esse. Hanc demonstrat Phi. ex tribus rationibus, quæ in commentis exposita sunt. Prima sumitur ab spatio, ꝙ quemadmodum in spatio, per quod fit motus ante quamlibet partem est punctum, ita & in motu ante quodlibet moueri est mutatum esse, vt enim partes lineæ continuantur per puncta, ita & moueri responden ter per mutata esse. Secunda sumitur à tempore. Propterea mobile mouetur per totum tempus, quia peruenit ad nunc terminatiuum illius, in quo verum est dicere mutatum esse, sed ante quamlibet partem temporis est aliquod nunc: ergo ante quodlibet moueri est mutatum esse. Eodemque tendit tertia.

¶Quinta conclusio est in text. 55. Ante quodlibet mutatum esse, præcedit moueri. Quæ eadem ratione probatur, qua præcedens: nam cum motus non fiat in instāti: sed in tempore, in instanti vero res mutata sit, & ante quodlibet instans præcesserit tempus, fit, vt ante quodlibet mutatum esse sit moueri.

¶In text. 58. demonstrat easdem conclusiones in motu alterationis, & augmentationis. Nam cum intensio qualitatis, augmentumque quantitatis non fiat, nisi in tempore, & cuilibet instanti temporis correspondeat certus gradus qualitatis, aut certa magnitudo quātitatis, ad quam res mutata est, eadem ratione sequitur ꝙ ante quodlibet intēdi, erit intēsum esse, & ante quodlibet augeri, auctum esse: & ante quodlibet intensum esse, intendi, & ante quodlibet punctum esse, augeri. In text. denique. 59. ostendit idem quodammodo vsu venire in corruptione & generatione substantiæ: non tamen modo simpliciter eōdem. Nam forma substantialis aeris (v. g.) quæ generatur ex aqua incipit in instanti: & ideo ante illud primum mutatum esse nō præcedit moueri eiusdem generis, idest, generari: præcedit tamē alterari: quoniam terminus alterationis est generatio substantiæ. ¶Quod si quis arguat contra quartam & quintam conclusionem. Si ante quodlibet moueri est mutatum esse, & ante quodlibet mutatum esse est moueri, sequitur vt ante quodlibet mutatum esse sit etiam mutatum esse: quod obuiare videtur secundæ conclusioni, vbi dictum est dari primum mutatum esse. Respōdetur, secundam conclusionem solum asserere, quod versus finem motus datur primum mutatum esse, vt signato loco certo, ad quem res mouetur, datur primum instans mutati esse in illo loco. Nihilominus loquendo in genere, ante quodlibet mutatum esse est aliud mutatum esse. Nam antequam res sit in. D. loco fuerat in. C. & antea in. B. &c. signādo diuersa puncta spatij. Et proportionabiliter in intensione & augmentatione, si res intenditur ab vno gradu vsque ad duo, licet detur primum esse in duobus, iuxta secundam conclusionem, nihilominus iuxta quartam & quintam prius fuit sub vno cum dimidio & prius sub vno cū vna quarta, &c. Quare nulla est contradictio. Conclus. 5.

At quanquam ex his textualibus

Quatuor instantia.

conclusionibus posset quiuis forte discernere quo quæque res naturalis instanti incipiat, desinat ve, quo tamen minori id negotio fiat, quinque alias conclusiones subijciamus. Possumus enim quas alij plurimas multiplicant, arte, & modo sub has paucas cogere. ¶Supponatur in primis ex dialecticis exponibilibus duo esse instantia, quibus res in vniuersum incipiant, scilicet, primum esse, & vltimum non esse: duoque item, quibus desinunt, scilicet, vltimum esse: & primum non esse. Primum esse est instans affirmatiuum intrinsecum temporis durationis: nempe quo res est, & immediate ante illud non fuit. Vltimum non esse est negatiuum, extrinsecumque, scilicet, quo res non est: & immediate post illud erit. Et pari proportione, vltimum esse est id, quo res est, & immediate post illud non erit: sed primū non esse est id, quo res non est, & immediate ante illud fuit. Prima distinctio.

¶Mox prænotādæ sunt quatuor distinctiones. Prima. Rerum aliæ sunt indiuisibiles: vt Angelus, aīa rōnalis, intellectio, volitio: &c. aliæ vero diuisibiles vt homo, lignum: & omnes formæ corporeæ, tam substantiales, quam accidentales. ¶Secunda. Rerum diuisibiliū aliæ sunt 2. Distinct.

3.Distin. sunt permanentes, vt hæc quæ modo dictæ sunt: aliæ vero successiuæ, vt motus, atque tempus. ¶ Tertia. Harum omnium rerum aliæ producuntur cum resistentia & expulsione cõtrarij: vt anima rationalis, assensus, ignis, calor, &c. aliæ producuntur sine resistentia, & expulsione contrarij, vt angelus, lumẽ, species visibiles per mediũ.

4.Distin. Quarto de rerum inceptione & desitione loqui possumus aut naturaliter, aut supranaturaliter. ¶ His præhabitis, sit nostrarum prima conclusio, quæ sit nomero. 6.

Conclu.6. Res omnis, siue diuisibilis sit, siue indiuisibilis, quæ producitur sine resistentia, ex natura inceptionis, incipit per primũ esse, & desinit per vltimũ sui esse, vt angelus, qui à solo Deo produci potest, hoc modo incepit. Probatur: quia cum nõ fuerit productus per motum, cœpit esse sicut instans ipsum. Et pariter si à Deo nunc annihilaretur, desineret, sicut & ipsum instans. Adiecimus, ex natura inceptionis, vt locum daremus illi casui superioris quæstionis: si forte potest Deus nunc producere angelum per vltimum non esse: non quidem in instanti, aut mensura indiuisibili (quę nulla est immediate post hac) sed solum, quod nunc non sit, & immediate post hoc erit conseruatus per aliquod tempus.

¶ Et pariter non repugnat, quod annihiletur per primũ non esse. Eadem ratione notitia incipit per primum sui esse: & si desinat per subtractionem aduertentię, desinit per vltimum sui esse. Tametsi forsan difficile, aut forte impossibile naturaliter est, vt tantum duret per instans vnum, quod sit primum & vltimum esse. Eodem modo si nunc a Deo produceretur in tenebroso aere vnum luminosum per primum sui esse, eodem instanti diffunderetur lumen per totam suam sphęram: ita vt primum esse luminosi, esset primum esse luminis per totum medium.

Corolla. ¶ Hinc sequitur corollarium, quòd omnes res, quæ à solo Deo producuntur, tam corporeæ, quàm incorporeæ, quia producũtur sine resistentia, incipiunt per primum sui esse, vt quando primo conditus fuit mundus, omnes creaturæ inceperunt per primum sui esse.

Conclu.7. ¶ Septima conclusio. Motus, & tempus, & si quę sint aliæ res successiuę, incipiunt per vltimum non esse, & desinunt per primum non esse. Hæc propositio manifeste colligitur ex textualibus conclusionibus. Cum enim in tertia dictum sit, quod non datur primum esse motus, sed (vt asserit quarta) ante quodlibet moueri datur mutatum esse, necessario sequitur, quòd motus incipit per vltimũ non esse. Rursus si (vt asserit secunda) in fine motus datur primum mutatũ esse, illud erit primum non esse motus. Neque Deus per suam omnipotentiam potest facere, vt motus incipiat per primum sui esse: quia sicut non potest facere, quominus quacunque parte continui detur minor: ita neque facere potest, quin ante quamlibet partem motus præcesserit minor, quæ est pars eius.

Conclu.8. ¶ Hinc appendet conclusio octaua. Omnis res, quæ incipit simul cum motu, & per modum motus incipit per vltimum non esse: & omnis quæ desinit simul cum motu, desinit per primum non esse. Exempli gratia. Detur luminosum, cuius lumen extenditur per cubitale spatium aereum.

¶ Tunc cum lumen extendatur vniformiter difformiter à summo gradu vsque ad non gradum, necesse est: quod sphera luminis sit maxima quæ sic & terminetur per primum non esse luminis idest per lineam, in qua non est lumen, & citra illam est lumen: nam in quacunque linea spatij sit lumen, vltra illã adhuc est remissius lumen. Data ergo linea prima, vbi non est lumẽ, versus quam incipiat luminosum moueri, in illo instanti verũ erit dicere, non est lumen vltra hanc lineam, & immediate post hoc erit vltra illam. Item si distantia, ad quã oculus videre potest, terminetur (vt existimo) ad lineã, in qua non potest videre & citra quam potest, tunc visio incipit per vltimum non esse. Etenim si visibile à remotis moueatur versus me, in instanti, quo fuerit in illa linea, nõ videbo illud, & immediate post illud, videbo. Et rursus dimoueatur à me, quando fuerit in illa linea, non videbo, & immediate ante videbam. Vnde illa distantia lineæ erit minima, per quam non potest fieri visio. Cõclusio est manifesta, quia huiusmodi formę, quia producuntur sine resistentia, producuntur per modum motus, quo fit applicatio agentis ad passum.

¶ Nona conclusio. Forma substantialis, quæ producitur cum resistentia & expulsione contraria: incipit per primum sui esse, & desinit per primum non esse. Exempli gratia. Cum ex aqua fit aer incipit per primum esse, quod est primum non esse aquæ, & si rursus aer corrumpatur in aquam, desinit esse aer per primum non esse, quod est primum esse aquæ. Conclusio probatur, primum authoritate Aristotel. 8. huius textu. 69. vbi ait, quod instans transmutationis attribuitur posteriori tempori respectu rei, quæ generatur. Quando enim aer generatur ex aqua, totum tempus non esse aeris, quod est tempus esse aquæ, diuiditur à tempore, quo est aer, quę quidem tẽpora continuantur per instans, quod est finis prioris, & initium posterioris. Illud (inquit) Aristotel. attribuendum est posteriori tempori idest tempori ipsius esse aeris, atque adeo illud est primum instans esse eius, & cũ simul in eadem materia esse nequeãt forma ignis, & forma aquæ, fit, vt idem sit instans primum non esse aquæ. Et ratio præterea est manifesta. Nam substantiæ huiusmodi producuntur per motum præuium alterationis: dispositiones autem requisitę ad introductionem formæ, terminantur per certum gradum intrinsece: datur enim minima dispositio, quæ sufficit ad introductionẽ formæ substantialis: vt lib. 4. q. 4. dictum est, vt primũ esse illius dispositionis sit primum esse formæ substantialis: quod est primum mutatum esse terminans motũ alterationis, iuxta tenorem secundæ cõclusionis textualis. Habet conclusio verum, etiam in productione animæ rationalis, quæ licet sit indiuisibilis, neq; educatur de potentia materiæ, producitur tamen cum expulsione formæ contrariæ: quę resistit dispositionibus animæ rationalis, & ideo datur primũ esse animæ in corde: si illa est prima pars, quæ informatur sed deinde successiue animat totum. ¶ Quo fit, vt detur etiam primum instans animæ in toto corpore: nempe in quo verũ est dicere: nunc est in toto .i. in quolibet parte, & non immediate ante hoc fuit in qualibet parte. Quemadmodũ si ignis successiue inflammat cubitale lignũ, dabitur primum instans esse in toto syncategorematice .i. in qualibet parte. ¶ Nihil tamen repugnat, quominus supranaturaliter Deus possit producere hmõi formas per primũ non esse. Easque annihilare per vltimum esse.

Conclu.10 ¶ Decima conclusio. Calor incipit esse per vltimum nõ esse: si id modo verũ sit, quod lib. 1. q. 4. dicebamus. s. q̃ non datur minim⁹ calor, qui producitur in aliquod passum. Quod reuera verisimilius multo est quam contrarium. Nã ignis quã primũ applicatur ligno, agit, si sit maior virtus actiua ignis, quã resistiua ligni: nec videtur quo modo agat, nisi per calorem: nã si eum dicas prius exiccare: certe id non facit, nisi per calorem. Quare si agens est maioris actiuitatis quã passum sit resistentiæ, quam primum applicatur, producit calorem. Vel si contendis calorẽ nõ esse primã dispositionẽ, intelligatur cõclusio

de prima dispositione: quam agés producit in aliquod passum. Quam necesse est non dari minimam eo quod agés nihil habet expectare, vt eam incipiat producere. Hoc habito, probatur conclusio. Calefactiuum debet applicari passo per motum: ergo vltimum non esse applicationis erit vltimum non esse caloris in passo minoris resistentiæ. Itaque nunquam dabitur aliquis gradus caloris in passo, quin ante fuerit minor. Huius tamé cóclusionis intellectus per multum pendet ex his quæ libro proximo dicturi sumus de proportione potétiæ sũ per resistentiam. Quare de his satis.

Igitur vt ad argumenta principalia respondeamus, primum non militat contra nos qui lib. 4. q. 3. impossibile censebamus motum fieri in instanti, etiam in vacuo. Qui vero cõtrariæ fuerint sententiæ, respondeant, doctrinam hanc Aristote. intelligi in motibus tantum corporum naturalibus, vt rei veritas est. ¶ Ad casus secundi argumenti, & alios eis similes respondet Paulus Venetus, & fere Philosophi, quòd motus de per accidens (.s. quo res mouetur ad motum alterius, in quo est) nihil vetat, quominus per primum sui esse incipiat. Infans autem qui animatur in medio motu matris, incipit moueri per accidens ad motũ matris. At vero forsan esset vero similius, & ex sentétia magis Aristo. ꝙ in illo primo instanti esse infantis, non mouetur infans, quia (vt dictum est tex. 29.) in instanti nó est motus, sed tunc incipit moueri per vltimũ non esse. ¶ Quod si quis replicuerit, in illo instãti verum esse dicere matrem moueri, vt supra explicatum est. q. 1. sicut in quolibet instanti, verum est dicere diem esse: ergo & infans tũc mouetur. Posset cõsequentia negari; quia tũc est mutatum esse continuatiuũ partiũ motus materni; nó tñ partiũ motus infantis: quia nullę tales partes præcesserunt. Sed tũc concedendũ est, ꝙ nó in quocunq; instãti verũ est dicere aliquid moueri, verũ est dicere moueri omnia, quæ sunt in illo. Et ideo posset nó improbabiliter teneri prima solutio. Et eadem est ratio, si curréte rota figuli, affigatur ei lutũ: dabitur enim tũc primũ instans huius, quod est esse affixum, & in illo incipit lutum moueri circulariter: aut per primũ sui esse, secũdũ primã solutioné aut per vltimũ non esse, secũdũ alterã. ¶ Illud auté de homine à turri cadéte, qui in medio mo tu vitã efflauit, maiorem habet difficultatem. Nã cũ motus subiectetur in toto cópo sito .i. totum sit id, quod mouetur, & cadauer incipiens per primum sui esse ante illud instans nullatenus mouebatur neq; per se neq; per accidens, male videtur sustineri posse, ꝙ in illo instanti cadauer mouetur. Sed neque est sine difficultate dicere ꝙ tunc incipit moueri per vltimum non esse: nam tunc sequeretur duplex inconueniés: vnum, ꝙ motus ille interrumperetur, quod est contra experientiam: alterum ꝙ interrumperetur per solum instans, ꝙ videtur contra Philosophiam, vt li. 8. disputabimus. Atque adeo sequeretur, ꝙ casus hominis, & casus cadaueris nó essent tũc contigui, cuius contrarium diximus lib. 5. quæsti. 3. Et ideò probabilius forte dicetur, quòd cum materia, in qua succedunt diuersæ formæ, continuo mouatur, licet per accidens ad motum prius hominis, & postea cadaueris, in quocunque instãti intrinseco illius téporis mouetur cadauer, etiam in primo sui esse. Neq; hoc est contra Philo. qui solum negat primum esse motum: qui incipit post quietem eiusdem mobilis eiusdemque materiæ: motus autem cadaueris succedit motui hominis communicãtis in eadem materia. ¶ Ad tertium responsum est in sexta conclusione. Res enim, quæ sine resisté tia, & sine expulsione cõtrarij producũtur, incipiũt per primum sui esse absq; motu præuio. Quando vero Ari. negat primum mutatum esse, intelligit qñ res mutatur successiue de loco ad locum, aut de gradu ad gradum qualitatis, aut quãtitatis: vbi necesse est trãsire per medíũ vt in præfata conclusione expositum est. ¶ Ad replicã vero, respódetur, ꝙ si mobile, cuius linea terminatiua est super lineã spatij. A. incipiat per vltimũ non esse moueri super spatiũ. B. nũquã dabitur instãs, quo lineã prima mobilis sit sup lineã initiatiuã. B. spatij: alias daretur instans futurũ immediatum huic instanti: sed quocunq; instãti dato post hoc ante illud aliqua pars mobilis erit vltra lineã initiatiuã. B. spatij. Et ideo non dabitur primum mutatũ esse, sed quocunque puncto signato in. B. in quo post hoc erit mobile, prius erit in alio propinquiori. ¶ Ad quartũ denique argumétum repósum est in octaua cõclusione. Népe, ꝙ illæ formæ, quæ incipiunt per modum motus, incipiunt per vltimũ nó esse. Neq; vsquã Ari. fecit regulã generalé, ꝙ oĩs res permanens incipiat per primũ sui esse: sed solũ dixit lib. 8. tex. 69. ꝙ generatio formæ substantialis incipit per primũ sui esse, vt diximus in nona conclusione. Non id tamen de lumine, & visione, sed neq; de calore, aut prima dispositione, quæ introducitur ab agente naturali, verum habet, vt conclusione decima dicebamus.

Text. 86. Id quod impers est, nõ cõtingit, &c.

Quæstio quarta.

VTRVM INDIVISIBILE possit moueri.

AD partem affirmatiuam arguitur primo. Anima mouetur dum hó mouetur, quia motis nobis, mouentur ea quæ in nobis sunt. Quod si sententia Aristot. glossetur de indiuisibili, quod habet positionem in continuo, vt est pũctum: arguitur sic. Sic perfectè sphæricum moueatur super planum: tunc solum pũctum est quod tãgit spatium: ergo indiuisibile mouetur. Nec facere videtur satis: si quis respóderit: quod illud punctũ: mouetur per accidens ad motum totius sphæræ: nã qua ratione illud punctum moueretur in toto moueretur si esset à Deo separatum. ¶ Secundo principaliter arguitur. Si indiuisibile non posset moueri, id maxime esset propter rationem Aristo. quia necesse est id, quod mouetur, partim esse in termino à quo, & partim in termino ad quem: sed in motu eiusdem sphæræ super planum apparet ratio illa deficere: nam cum punctũ: quo sphęra tangit planum, sit indiuisibile: non potest esse partim in termino à quo: & partim in termino ad quem. Quinimo nusquam est: nisi super punctum spatij. Et inde sumitur aliud argumentũ: ꝙ puncta spatij sunt immediate nam immediatè post hoc punctum erit in alio puncto. ¶ Tertio deniq; & postremo arguitur Angelus est indiuisibilis tamen mouetur localiter vt est illud Mat. 28, Ang. Dñi descendit de cœlo & alia complura testimonia scripturæ. Et in hoc item casu deficit ró Ari. Qm pót angelus occupare locum pedalé & moueri successiue in locum sibi proximum, & attiguum vt sit simul in parte primi loci & in parte secundi atque adeo partim sit in termino à quo, & partim in termino ad qué. ¶ In contrarium est authoritas Aristo.

In quatuor reliquis capitulis

lib.

li. 6. nihil adnotauimus, quod in quæstionem esset reuocandum (adeo sunt in commentis cuncta perspicua) preter hoc vnũ in tex. 86. ꝙ & text. 32. prædixerat. Nẽpe, ꝙ indiuisibile nõ mouetur p se. Cuius cõclusionis vtrũque terminũ distinguit, exponitque Ph. vt in commẽtis explicatum est. Aut, vt paulo altius rem agamus. Indiuisibile idem pollet, quod res, quę partibus caret. Quocirca quot sunt partium differentiæ, tot sunt & indiuisibiliũ modi. Sunt enim partes subiectiue respectu spẽi. vñ atoma. i. indiuisibilis species dr̃, quę nõ diuiditur in plures spẽs. vt. hõ. Et indiuiduũ numero dr̃, id, quod nõ habet sub se alia indiuidua. vt Petr⁹. Et huiusmodi indiuisibilia (ait Phi.) nihil prohibet, quo minus per se moueãtur. Aliæ sunt partes essentiales. Vnde indiuisibile hoc modo diceretur, ꝙ non est diuisibile in plures partes essentiales. Neque de hoc indiuisibili est præsens sermo. Nam licet vera esset opinio Commẽtatoris, ꝙ cœlũ est forma simplex, non constans ex materia & forma, nihil repugnaret vt moueretur localiter. Aliæ sunt partes integrales. Et hoc modo res dr̃ indiuisibilis, quia neq; hẽt nec hẽre põt partes integrales. Sed hmõi indiuisibile adhuc est duplex: aliud, quod nõ hẽt positionem in continuo, sed est res spiritualis, vt Deus, angelus, aĩa rationalis: q licet sit in corpore, est tñ in qualibet eius parte. Aliud est indiuisibile, habẽs positionẽ in cõtinuo: vt sũt pũcta. Et quãuis de hoc solo loquatur Ph. nõ tñ erit abs re de motu angeli nõnullam facere mentionẽ. Erunt ergo duo breues articuli: primus de pũcto, alter de angelo. ¶ Secũdus terminus conclusionis est, moueri per se, mouetur enim id per se, quod non mouetur ad motum alterius vt homo ambulans in terra per accidẽs autem, quod mouetur ad motum alterius. Sed sunt importuni qui propter nescio quæ sophismata, deserunt hanc doctrinam Arist. Aiunt enim tunc consequi omnia hæc inferiora moueri per accidens. Nam lapis mouetur ad motum aeris diuisi per motũ lapidis, & aqua, saltẽ ascẽdẽs per fistulã, mouetur per accidẽs: quia mouetur ad motum aeris attracti: imo oĩa hæc inferiora mouentur ad motũ primi mobilis, ¶ His tñ rñdemus, ꝙ rẽ moueri p accidens, est moueri ad motũ alterius suppositi, in quo est, & quo defertur, si sit mot⁹ localis, vt hõ vehit̃ equo, aut naui: & accidentia, & partes mouentur in toto. Et id mouetur per se, quod mouetur non ad motum alterius, in quo est, tanquam in subiecto, aut in continente, & deferente. Itaq; tripliciter (quantum ad rem presentẽ attinet) aliquid mouetur per accidẽs. s. aut quia vehitur tanquam in continẽte, vt homo naui: aut tanquam pars in toto, aut tanquam accidens in subiecto. ¶ Sed est pretera notandum, ꝙ quanuis Phil. solum loquatur de motu locali, possumus etiam rẽ tractare in alijs speciebus motus.

Conclu. 1. His præhabitis respõdetur ad primum articulum quæstionis tribus conclusionibus. Prima est in text. præsenti. 86. Indiuisibile mouetur per accidens. Patet de punctis, quæ mouentur ad motũ cõtinui. Idem cõstat in anima rationali, quæ localiter mouetur ad motum hominis. Neq; vlla de hoc esse põt dubitatio. ¶ Secundam nos extra textum addimus cõclu- (Conclu. 2.) sionem. Indiuisibile, quod non habet positionem in cõtinuo, potest per se moueri, non quidem motu augmentationis, sed tamẽ alterationis impropriedictæ. Prima pars est manifesta: quia indiuisibile augeri nequit. Secũda itidem compertissima est in angelo, qui secundũ intellectũ, & voluntatem mutatur. Ille vero non sunt proprie alterationes: quia nec sunt corporeæ, nec alterant subiñ aut extra suam naturalẽ dispositionẽ, sed sunt potius rei perfectiones. Idẽ est de anima saltẽ separata: nã in corpore, licet immediate exerceat, & suscipiat hmõi actus, non est tamen illa, quæ per se intelligit, aut vult, sed suppositum per eam. ¶ Tertia est conclusio. Ari. in eodem tex. Indiuisibile habens positionem in continuo (Conclu. 3.) quale est punctũ, nullatenus per se mouetur. Probat rationibus quatuor. Quæ licet in motu locali perspicaci⁹ eluceant, de omni tamen specie motus militant. Prima est in tex. 87. Id quod mouetur, qñ mouetur, aut est in termino à quo, & hoc nõ, quia tũc nõdũ mouetur, aut in termino ad quẽ, & neq; hoc dici põt, quia tũc iã mutatũ est: aut partim in termino à quo, & partim in termino ad quẽ: & tunc sequitur esse diuisibile. Quod si quis hæsitet nõ esse hanc rationem efficacẽ: nã si pedale mobile moueatur per spatiũ tripedale, à prima. s. pedalitate vsq; ad tertiã, quãdo est in secũa, nec est in primo tẽo à quo, nec in vltimo termino ad quẽ, is intelligat Phi. loqui de terminis proximis, & quos aiunt immediatos vt si pedale mobile mouetur à loco. A B. pedali in locum. B C. pedale priori contiguum aut continuum, tã diu durat motus, quandiu vna pars mobilis est in aliqua parte prioris loci, & alia in parte secundi. Nam quando mobile adequate est in loco. A B. nõdum mouetur, & quã primũ adeq̃uate fuerit in. BC. cessat moueri in illo motu, quo mouebatur ab. AB. in BC.

Attamen hanc rationem expendamus oportet: vt pote, ꝙ si hanc intellexerimus, non opus est alias repetere. Est enim Scotus, qui. 2. sen. d. 2. (Scotus.) q. 9. ad tertium tenet, & quidem nõ sine apparentia? ꝙ indiuisibile põt moueri motu continuo: siue sit angelus siue punctum si daretur separatum. Primum eius argumentũ est: quod nos primo loco fecimus de motu sphęræ super planum. Neque satisfacit responsio: negetur posse dari corpus perfecte sphericum, tum: quia cœlũ est perfecte sphæricum: tum quia non repugnat diuinitus fieri. Solutio ergo ex mente Aristote. est, quod illud punctum non mouetur per se sed per accidens ad motum ipsius sphærę. ¶ At vero: prætermissis Scoti replicis: videntur in eius gratiam difficultatẽ facere replicationes istæ. Primo: si Deus potentia sua separaret pũctum illud à sphæra: quod tamen illic cõseruaret vt moueretur ad motum sphæræ certe moueretur sicuti nunc mouetur illud punctum quod est in sphera: vel si angelus assistens illi pũcto moueatur cum sphera: ergo indiuisibile per se potest moueri.

¶ Secundo si indiuisibile non posset per se moueri: id maxime esset: vt infert Philosop. tex. 89. ꝙ linea spatij per quam fit motus componeretur ex punctis: nam pũctum quod moueretur esse non potest nisi in pũcto spatij: ob idq; si ex hoc puncto mouetur motu cõtinuo: necesse est vt immediate post hoc sit in alio puncto immediato huic in quo modo est: sed hæc ratio æquam vim habet in illo puncto sphæræ quo tangit spatium: quod certe non tangit nisi in puncto. Ob idque (vt respondemus) ꝙ immediate post hoc erit in altero puncto spatij (vt puncto supponatur confuse) in nullo tamen erit immediate post hoc: respondere similiter possemus: si punctum separatum moueretur.

¶ Et confir. hæc ratio. Mathematici fatentur quod si pũctum duceretur per planum relinqueret lineam in qua nulla essent pũcta immediata: ergo ex hoc quod indiuisibile punctum continuo moueatur non sequitur puncta esse immediata in spatio. Certe res videt̃ difficilis.

¶ Ad rationem Phil. respondet Scotus ꝙ successio com

petit

petit motui dupliciter.s.& ex parte spatij,eo quod pri⁹ pertransitur vna eius pars, quam alia:& secundo ex parte mobilis,vt subditur in textu. 90.vt si mobile transiret per aliquod signum fixum, prius transiret anterior pars,quam posterior.Ait ergo ꝙ Philo.non negat indiuisibile posse moueri motu,cui⁹ successio proueniat ex parte spacij,sed motu,cui⁹ successio ꝓueniat ex pte mobilis. Ná cũ indiuisibile nõ habeat partes,non põt pars anterior transire per punctum fixum prius, quam alia.

Nihilominus litem hanc tribus propositionibus dirimimus. Prima est hæc. Manifesta est mens Aristo.(neque in dubium cadere põt) indiuisibile,quod habet positionem in cõtinuo,nullatenus posse per se moueri motu continuo.Primo,quia in vniuersum sine aliqua distinctione id negat, Deinde,quia solutio Scoti(vel ego fallor)nõ satisfacit.Nam si id solum contenderet Phi.nihil opus habebat tot verba prodigere.Est enim per se notum, ꝙ punctum indiuisibile non potest successiue transire per punctum fixum in spatio.Et perinde esset probare, quòd indiuisibile non potest hoc modo successiue moueri,acsi probaretur, ꝙ indiuisibile non est indiuisibile.Item, quia ratio prima Philosop.procedit de successione motus ratione spatij. Quam probat non posse competere rei indiuisibili,hoc modo.Omne,quod mouetur,mouetur à quodã in quiddam idest à termino à quo in terminum ad quem: & nõ mouetur quando est in termino à quo, nec quando est in termino ad quem: ergo mouetur quando est partim in vno & partim in alio:esse autẽ partim in vno & partim in alio non potest esse,nisi sit diuisibile: ergo omne,

Ad.1.prin. quod mouetur,est diuisibile. Vñ non est hic petitio principij (vt aliqui putant) sed à sufficiẽti diuisione infert, ꝙ debet quodãmodo id,quod mouetur,attingere vtrũq; terminum:& inde subinfert esse diuisibile.¶ Secũda propositio est. Si argumẽtũ hoc Scoti procederet, non esset necesse illud formare in sphera:quia in quocũque mobili:etiam si tãgat spatium secundum partẽ planam (vt si cubus moueretur) procederet argumentũ,vt Scotus ipse deducit.Nã cuiuscunque rei,quæ mouetur,signabile est punctum in superficie,quæ tangit spatium,ꝙ quidem nusquã tangit spatiũ,nisi in puncto:de quo proinde procedit argumentum,sicut de puncto sphęrę.

¶Tertia ergo propositio, qua respondetur ad argumẽtum Scoti ex mente Phi.est,Sensus Ph.est,quod in omni motu debent esse duo termini à quo & ad quem immediati,& per cõsequens illi debent esse magnitudines nam duo puncta in eodem spatio non possunt esse immediata:& si sint duo corpora cõtigua,inter lineas,quibus se tangunt,non potest esse motus, quia nulla est distantia. Supposito autem,quòd illi duo termini sint magnitudines, non potest mobile ab vna in aliam successiue moueri,nisi partim sit in vno termino, & partim in alio,& per cõsequens id quod mouetur, sit magnitudo. Vnde ad formam argumenti bene responsum est, quod punctum sphęrę mouetur ad motum sphęrę,perinde ac si illa sphera esset cubus, aut cuiuscunque alterius figurę planæ.Et ad replicam,admisso, ꝙ punctum illud separetur à Deo respondetur, quod illud nõ esset mobile motu successiuo:nec Deus per suam omnipotentiam posset illud mouere motu continuo per spatiũ: quia certe nullibi esset;nec posset tangere spatium:tactus enim non est nisi in quantitate.¶ Ad secũdum principale cõ-

Ad.2. ceditur illam esse rationem vnam inter alias,cur indiuisibile non potest moueri.Neque deficit ratio in sphera mota per planum:quia licet non tangat,nisi in puncto, nihilominus quia illud non mouetur nisi ad motum totius corporis, quod dũ mouetur partim est in termino à quo,& partim in termino ad quẽ, punctum illud mobilis, quod nunc tangit punctum spatij,non poterit immediate post hoc tangere punctum aliud, quin ante illud tetigerit infinita. Quare ex motu puncti ad motum totius corporis non sequitur aliqua esse puncta in spatio immediata. Si tamen per se separatũ moueretur motu cõtinuo,intellectu est impossibile aliud, quam ꝙ deberet moueri per puncta.Quam obrẽ casus ille mathematicorum. s. ꝙ punctum ductum per planum,facere lineã,solum est secundum imaginationem, si per impossibile ita posset moueri.Alias rationes Arist.non est necessarium repetere post commentorum expositiones.

Articulus quæstionis huius alter Articul. 2.

est de motu angeli. Cuius in hac parte alia est ratio, quam puncti. Nam angelus,quanuis sit indiuisibilis,esse tamen potest in loco diuisibili,& in qualibet eius parte,veluti in corpore est anima. ¶Est ergo hic dubitatio triplex. Prima. Vtrum possit angelus motu cõtinuo moueri.s.ab extremo ad extremum per omnia media,nullum transiliendo.Et de hoc citra controuersiam concedunt doctores partem affirmatiuam. Scotus.2.sent. di. 2.q.9.&.q.vlt.& S.Tho.1.p.q.53.art.2. Et ratio est,ꝙ modo dicebamus:quia angelus potest esse in loco. v.g. pedali toto: poterit ergo moueri in proximum locũ pedalem,operando successiue in illo, & deserẽdo primũ. Tametsi proprie non sit ille motus Physicus:sicuti proprie non est in loco. Nam etsi vere sit in loco secundum substantiam(vt libr.4.quæst. 2.dictum est) non tamen continetur,aut circunscribitur,aut mẽsuratur loco. Vnde ad tertium argumentum negatur,eandem esse rationem de angelo,quæ est de pũcto.Nam angelus esse potest in loco diuisibili. Si tamen poni posset in pũcto nõ posset motu continuo moueri,magis quam pũctum ipsum per se separatum.Sed secũda dubitatio est. An possit moueri ab extremo ad extremum motu discontinuo transeundo per media. De quo Sanct. Thom. & Scot. dissentiunt.Nam eodem articulo concedit. San. Tho. partem affirmatiuam. Cuius est profecto egregia ratio naturalis. Vt enim angelus non dependet natura sua à loco,quia posset esse in vacuo, & quãdo est in loco,non continetur ab illo,ita nec in suo motu depẽdet à loco: sed potest applicare se ad operandũ in loco distante ab eo in quo est,non applicando se ad loca interiacentia.Scot.vero dist.citata,quæstio.vltim. licet non adeo assertiue,probabiliter tamen tenet partem negatiuam. Cuius ratio est,quia ordo, inquit,præfixus vniuerso est vt loca nõ distent,nisi per media & inde sequitur,quod eadem sit lex omnium mobilium, vt ab vno extremo non possint in alium moueri,nisi per medium.Ratio tamen hęc facillimæ solutionis est.Nam etsi distãtia locorum materialium esse naturaliter nequeat,nisi per media,non tamen subsequitur vt lex sit immaterialium rerum,vt non possint transire,nisi per medium,quandoquidem neque à loco pendet, neque à materia. Maius tamen argumentum est,quod est cogitatu difficile,quo modo ab. A.in.G.transitus esse potest, nisi per aliquam viam. Attamen cum angelus res sit spiritualis,coniectari licet, ꝙ quemadmodum cogitationem quis trãsferre potest à cœlo ad terrã.i. nũc cogitare de cœlo,& confestim de terra, nihil cogitando de elementis medijs: ita potest esse motus angeli. Idemq; proinde excogitari potest de anima rationali, cum exit de corpore. At

vero

vero de corpore glorioso alia forte est ratio. Sed iam hæc res est theologæ. ¶ Tertia demum dubitatio est: posit ne angelus in instāti moueri. Vbi ad notandum, q angelum in instanti moueri, non est quod in eodem instāti simul sit in termino à quo & in termino ad qué. Hoc enim neque esse posset, saltem naturaliter, nec esset moueri, nam moueri, est vnum locum relinquere, & aliū acquirere: sed est, q in hoc instāti per primū sui esse incipiat esse in termino ad quem, & immediate ante hoc fuerit in termino à quo distanti vbi quiescebat. Et hoc ait esse impossibile. S. Th. 1 p. q. 53. ar. 3. Cuius rationé sumit ex Arist. in hoc. 6. lib. text. 32. vbi ait quiescere ré, idé esse, quod similiter se habere nunc vt prius: vnde nos elicuimus. q. 2. quieté desinere nō posse, nisi per vltimū sui esse ad modum formæ permanentis. Si autem detur vltimum esse in termino à quo, non potest dari primum esse in termino ad quem: alias illa duo instantia essent immediata: loquimur enim de instantibus indiuisibilibus temporis. Necesse est ergo, vt angelus, sicut res aliæ, incipiat moueri per vltimum nó esse motus, vt nunc sit in termino à quo tanquam, in termino quietis, & immediate post hoc in termino ad qué. Qui quidem motus non erit instantaneus sed subitaneus. Et ideo respondetur ad dubium negatiue. Quod si moueatur motu discontinuo, non transeundo per medium, poterit nunc esse in cœlo, & immediate post hoc in terra. Si autem moueatur motu continuo, nunc erit in hoc loco, & immediate post hunc erit in alio: non tamé signabitur locus, in quo erit immediate post hunc. Sed quocunque post hunc dato, ante illum erit in alio.

Finis Sexti Physicorum.

Reuerendi Patris, Fratris Dominici Soto Segouienſis, Theologi, ordinis Prædicatorum, ſuper ſeptimum Phyſicorum Ariſtotelis Quæſtiones.

¶ Textu.xj. Manifeſtum eſt igitur quoniam id, quod mouetur, &c.

Quæſtio prima.

VTRVM IN VNIVERSVM neceſſarium ſit mouens & motum eſſe ſimul.

Argumentum libri huius ſeptimi (vt in commentis dicebamus) eſt manifeſtum facere, neque in ſerie motorum in infinitum abire ſed & in mouentibus perueniendum eſſe ad primũ motorem, & in mobilibus ad vltimum motũ, vt via ad libr. autẽ miatur: quo primus eſt motor perueſtigandus. In duo autem membra librum hunc partiti ſumus. In prioribus nanque capitulis tribus tractatur axioma illud, celebriſque enũtiatio. Omne quod mouetur, ab alio mouetur. Illa enim eſt baſis prima: ac fundamẽtum, vnde exquiſitio primi motoris proficiſcitur. In duobus vero reliquis agitur de proportione motuum. At vero tametſi in priori parte intentio hæc fuerit Philoſoph. tamen quia inter probandum meminit, mouens & motum debere eſſe ſimul, id differit cap. 2. At quia rurſus mentionem opus fuit fieri, alterationem primo & per ſe tantum contingere ſecundum paſsibiles qualitates tertiæ ſpeciei, id diſputat in tertio. Illud autem principium. Omne quod mouetur, ab alio mouetur, & ꝙ in mouẽtibus, & motis non ſit proceſſus in infinitum, quanuis hic proponat Philoſoph. copioſius autem, & enucleatius differit lib. 8. & tex. 28. & infra: vbi proinde congruentius de hoc nos ſumus amplam quæſtionem facturi: à qua proinde hic ſuperſedendum eſt. Alia vero duo puncta, cum ſint ſibi connexa, ſub hac vna quæſtione complectimur. ¶ Arguitur ergo primo à parte negatiua. Finis mouet appetitum: & tamen non tangit eum: nam aliquando eſt diſtans, vt beatitudo: quandoque mouet dum non eſt, vt futura ſanitas mouet infirmum ad ſumendam potionem.

¶ Secundo arguitur. Cauſa vniuerſalis vere mouet iſta inferiora nam ſol & homo generant hominem: & tamen non tangit effectum. Quinimo ignis paulo interuallo diſtans ab aqua, calefacit eam: & tamen non tangit illã. Et magnes trahit ad ſe ferrum diſtans. Et graue inquit Ariſto. 8. Phyſicorum. tex. 32. mouetur à generante: & tamen generans non tangit tunc ſemper graue, imo quandoque non eſt dum graue mouetur. Idem eſt argumentum de animali generante aliud, quod mouet ſemen à ſe diſtans: nam vſque ad animationem fœtus, omnis mutatio ſeminis attribuitur generanti: & tamen ſtat quandoque generans tunc eſſe mortuum. Idem'ſit argumentũ de ſagitta. Et maxime de relatione, quæ in me producitur, dum quis in India incipit eſſe albus.

¶ Tertio ad idem principaliter arguitur. Multa ſunt mouentia immaterialia, quæ non poſſunt tangere corpora, vt Deus, qui vniuerſa mouet, & intelligentiæ, quæ mouent orbes: tactus enim non eſt niſi duarũ quãtitatum.

¶ Quarto principaliter arguitur aduerſus id, quod text. 11. ad probandam concluſionem principalem inducit, nempe quod motus alterationis non eſt proprie niſi ſecundum tertiam ſpeciem qualitatis, & ideo illic tantum neceſſarium eſſe, vt mouens & motũ ſint ſimul. Si ſecundum has tantum qualitates eſſet proprie alteratio, id maxime eſſet, quia per ſe primus terminus alterationis eſt aliqua harum qualitas, reliquæ vero conſequuntur ad has (nam per hoc probat tex. 17. quod ſecundum habitus primæ ſpeciei non eſt alteratio) ſed albedo, & reliquæ qualitates ſecundæ non ſunt primus terminus alterationis, nam reſultant ex intentione, aut remiſsione primarum qualitatum: ergo ſecundum has qualitates ſecundas non eſt per ſe primo alteratio, & tamen ſunt de tertia ſpecie: ergo non ſecundum totam illam ſpeciem eſt per ſe motus: & per conſequens male in his ponit exempla Philoſoph.

¶ Et confirma. ratio in paſsionibus ſenſitiuis, tam cognitiuis, quam appetitiuis, ſecundum quam ait Philoſ. tex. 12. eſſe proprie alterationem. Motus obiectorum potentiæ cognoſcitiuæ nõ terminatur primo ad actus ſenſuum, ſed ad ſpecies, ad quarum receptionem conſequitur ſenſatio. Et pariter in appetitu, ira, gaudium, & reliquæ paſsiones non vidẽtur per ſe primo eſſe termini alterationis, ſed ex motu locali ſanguinis à corde, vel ad cor, vel ex motu alterationis ſecũdum calorem, aut aliam primarum qualitatum ſubſequuntur illę paſsiones: ergo ſecundum has non eſt per ſe primo alteratio.

¶ Quinto principaliter arguitur contra id, quod habetur tex. 15. ꝙ ſecundum quartam ſpeciem non eſt per ſe alteratio. Quãdo lapis ſculpitur, per ſe primus motus illius eſt figura & forma: ergo pariter cũ ex calefactione figuratur cera, videtur quod terminus illius alterationis ſit figura, ſaltem ſicut eſt pallor, aut alius color ceræ, & per conſequens ſicut ad tertiam, ita & ad quartam ſpeciem qualitatis eſt per ſe primo alteratio.

¶ Et confirmat. de ſecunda ſpecie, quam illic prætermittit Philoſoph. Molle & durum ſunt qualitates ſecundæ ſpeciei, vt patent in prædicamento qualitatis: nam durum eſt naturalis potentia reſiſtens diuiſioni, & molle eſt naturalis impotentia: & tamen eſt tam proprie ſecundum iſtas alteratio, quam ſecundum alias ſecundas qualitates: nam vt per alterationem reſultant colores & ſapores varij, ita & mollities & durities.

¶ Sexto principaliter arguitur aduerſus id, quod habetur text. 17. videlicet, quod ſecundum primam ſpeciem non eſt alteratio. Primo in habitibus corporis Caliditas, & frigiditas ponuntur ab Ariſtot. in prima ſpe-

cie

cie qualitatis: & tamen secundum has est alteratio. ¶ Et confirmatur, si secundum sanitatem, quæ est habitus corporis, non esset alteratio, aut esset vt insinuat Aristotel. quia est relatiuum: at sanitas non est relatiuum secundum esse, sed secundum dici, postquam est species qualitatis, ergo nihil obstat, quin secundum illam sit alteratio: sicut secundū alias qualitates quanuis resultet ex alteratione primarum qualitatū vt aliæ qualitates secundæ.

¶ Septimo principaliter arguitur contra id quod habetur text. 18. quod secundum habitus morales non est alteratio. Fortitudo, & temperantia sunt virtutes morales, quæ tamen sunt in appetitu sensitiuo, maxime secundum Sanctum Thom. 1.2. quæstio. 56. articul. 4. & alibi sæpe: ergo qua ratione secundum iram & gaudium & alias passiones est proprie alteratio, vt habetur text. 12. erit etiam secundum has virtutes. ¶ Et cōfirmatur. Omnes habitus omnium virtutum, tam sensitiuarum, quàm intellectualium sunt intensibiles, & remissibiles: intensio autem & remissio est proprie motus alterationis. Et præterea inter eiusmodi habitus est contrarietas, vt inter virtutem, & vitium, inter scientiam, & errorem, inter vnam & alteram opinionem: contrarietas autem est alterationis conditio, quippe, quæ fit à contrario in contrarium: ergo Aristotel. est veritati contrarius. Neque eius rationes efficaces videntur, dum ex eo quod habitus est rei perfectio, & ex eo quod consistit in commensuratione quadam rerum, infert non esse ad habitum per se primo alterationem: quoniam aquæ perfectio est frigiditas: & tamen dum se ex calore in frigus reducit, alteratur: & omnis media qualitas, vt pallidum, & viride, extremorum colorum medium quoddam est: & ad illam nihilominus est per se primo alteratio. Quid ergo sibi vult Aristoteles?

Quæstio hæc in duos secatur articulos,

in quibus breuitatis causa secundum ac tertium caput textus complexi sumus. In priori articulo est vnica hæc conclusio. Omne mouens vt principium motus, & id, quod mouetur, quod est dicere agens & patiens, in vniuersum debent esse simul loco: hoc est vel continua, vel contigua, dummodo sit agens vltimum, & primum passum. Conclusio est in textu nono, eadem que sub aliis verbis præmiserat text. 8. vbi ait quod necesse est id quod mouetur, primo corporali motu tangere, aut continuum esse mouenti. Et primo de generat. text. 78. & 16. libr. animalium, ait, quod si aliquid non tangit aliud, non agit. Cauenda est hic autem barbara principij petitio dicētium, quod agens, & passum immediata debent esse simul hoc enim est prædicatum inculcare in subiecto. Sed distinguendum est, ꝙ agens velagit immediate immediatione (vt aiunt) virtutis: quia propria virtute, non aliunde emendicata operatur: vt Deus, & contrario modo creatura agit mediatè & causa inferior per virtutem superioris. Vel agit immediate immediatione suppositi: quia per se & non per aliud operatur: sicut homo mouet baculum manu, & intelligentia, cœlum. Et contrario modo sol mouet terram mediate per illuminatum aerem, & gignit plantam per alteratam terram. Et hoc modo immediatum agens appellat Aristot. vltimum quod ideo necesse est esse immediatum passo immediatione loci. Ait enim, quod agens vltimum, & patiens primum, puta id quod inter supposita agentia postremum est attingere illud debet, quod inter patientia est primum: vt si ignis calefaciat aerem, aer cacabum, & cacabus aquam, & aqua piscem, ignis debet tangere aerem, & aer cacabum, &c. Hanc conclusionem Aristotel. non demonstrat à priori, sed per inductionem in omni genere motuum, vt per totum secundum caput videre est. Rationem vero & causam forsan non possumus eandem in omnibus assignare: nam in rebus materialibus conditio ipsa, & limitatio materiæ posset in causam afferri, vt forma, quæ est in materia nequeat rem aliam mouere, nisi tangendo. Est quippe tactus, conditio propria materiæ. Et ideo si vacuum interesset inter agens & patiens, nulla contingeret actio: eo quod nullum intercederet medium, per quod deferretur ad passum. Quapropter Aristotel. Primo meteoro. Necesse est, inquit, mundum hunc inferiorem continuum esse superioribus lationibus, vt omnis ipsius virtus inde gubernetur. Attamen in rebus immaterialibus causa hæc locum non habet. Est nihilominus Aristotelis conclusio vsque adeo vniuersalis, vt etiam angelos, & Deum ipsum comprehendat. Etenim probat Sanctus Thomas prima parte quæstione octaua, & plerique theologi, Deum esse vbique per essentiam, & in omnibus rebus intimè, quod virtus eius agendi infinita est, & illimitata, qua vbique per se agit & nulla res agitur nisi vbi est. Et quanuis Scotus libro primo sententiarum, quæstione. 37. hanc rationem infringere molitus sit, nimirum arbitratus, solem per se agere vbi non est: quoniam ipse & homo generant hominem, & in visceribus terræ gignit metalla: id tamen minime sustinere potest: quoniam reuera nisi sol per intermedia elementa lumen profunderet aut virtutem aliam occultam influeret qua terræ viscera penetraret, nihil illis vnquam efficeret. Hacnanque de causa ait Philosoph. necesse esse mundum hunc inferiorem esse continuum lationibus superioribus. Perstitit autem in illa opinione Scotus, quod accidens neque instrumentum esse potest, genituram attingens substantiæ, vnde intulit solem per se ipsum immediatione suppositi, gignere hæc inferiora: quod profecto nemo Philosoph. admitteret: & multo hoc minime Aristoteles. Quin vero ignis calore & calefacto aere producit ignem: & animal, virtute seminis filium: & ideo sol lumine & latentis virtutis influxu, atque adeo aere affecto gignit fouetque terrena. Quocirca si vera fuisset Auicennæ excogitatio, quod Deus primam tantum intelligentiam per se creauit, & illa secundam per virtutem ab eo influxam, & postrema per virtutem eiusdem Dei edidit hunc globum, nullum sumeretur argumentum, Deum esse per essentiam vbique. Sed tamen quia non modo, vt sol, suæ profusione virtutis, sed per se ipsum immediatione suppositi materiam corporum conseruat, vt quæ per solam creationem producitur, quam nullum creatum agens attingit: & eadem ratione substantias indiuisibiles, atque cœlorum moles, fit, vt intimè per suam sit essentiam in omnibus rebus: nam quanuis formas rerum corruptibilium in materia per alias causas secundas administret, illa tamen, quæ per solam creationem producuntur, se solo producit, & retinet. Et quia cuncta, quæ in vniuerso sunt, aut spirituales substantiæ sunt, aut cœli, aut denique in materia generantur, fit, vt Deus sit per essentiam in omnibus. At qui hinc fit, doctrinam illam Sanct. Thom. 1. p. q. 52. ꝙ angelus est in loco per solam applicationē virtutis, peruersi sic intelligi, ꝙ vere non sit substantia eius in loco in quo operatur: solum enim vult, ꝙ nō applicatur ad locū per quātitatē sicuti corpora: & ideo neque cōmēsuratur, neque continet

Marginalia: Conclu. — Agere immediate du. — S. Thom. — Scotus. — Angelus in loco.

continetur, neque situatur loco: sed nihilo secius eius re vera substantia applicatur loco per virtutem operandi. De his autem alias. Sunt tamen hic nobis commemorata, vt explicaretur, quam sit vniuersalis conclusio Aristotelis, quod agens & patiens debent esse simul id quod tanquam dignitatem pro comperto mentibus infixit. Et ratio est, quod sicut, esse causa est operandi, necesse est vt res sit vbicunque operatur: si tamen operatur tanquam vltimum agens in primum passum: hoc est immediate immediatione, suppositi videlicet si non agat per aliud suppositum, sicut sol non agit per illuminatum aerem sed per se ipsum.

Igitur ad primum in contrarium

argumentum ipse sibi respondet Aristote. in tex. quod finis non agit tanquam causa efficiens, sed tanquam id, cuius gratia: & ideo non necesse est esse vbi operatur, sed satis est cognosci vt moueat.

¶ Ad secundum vero de sole, & causis vniuersalibus respondetur, quod sol non est vltimum agens producens plantam, aut minerale, sed aer, aut terra per virtutem ab illo susceptam. Sicuti ignis distans ab aqua per aerem calefacit eam. Quod si rursum arguas. Sol nõ eandem virtutem effundit in aere quam in terra: ingignit enim calorem in terra alia quæ rerum seminaria, quæ non profert in orbe lunæ neque in media regione aeris. Respondetur id non esse necessarium: nam agens agit secundum naturam & qualitatem passi: & quia cœlestis orbis non est susceptiuus caloris, neque aer seminalium virtutum, veluti terra, non easdem virtutes procreat in intermedijs, sed tamen producit alias, per quas attingit extremum. Exemplum est de pisce illo stuppo, qui dum hamum deuorat, piscatoris manum, motuseta stupore afficit, quanquam seta non stupescat. Atqui hæc eadem solutio satisfacit argumento de magnete. Aliquando enim tam distans est, vt ferrum non trahat, & quandoque tam paruus, vt nisi prius affrictus ferro, non possit virtutem illi imprimere, qua illud trahat. Quæquidem, indicia sunt ferrum non ferri suapte spõte ad magnetem, sicuti res ad suum finem, videlicet, vt graue ad centrum moueretur nanque tunc à quacũque distantia: sed mouetur per qualitatem, quam magnes ei impingit. Et quando magnes est tantus, vt possit illã qualitatem à longe imprimere, licet non eadẽ afficiat aerem, quia non est aptum passum, facit nihilominus in eo alterationem aliam vsque ad ferrum. De graui autem, quod à generãte moueretur, sicuti fœtus gignitur à patre, qui prius fortè mortuus est, quam animetur fœtus, dicendum est, satis esse vt dum agens generat passum, puta terra lignum coniuncta sit ei: tunc enim virtutem ingenerat, qua lignum mouet, quotiescũque cadere permittitur. Et pariter homo dum decidit semen: & sagittarius dum emittit sagittam: modo à nobis exposito lib. 2. q. 2. & lib. 8. super text. 32. Ex quo fit non esse necessarium, vt agens tandiu sit simul cum passo, quandiu agit in ipsum: sed satis est fuisse aliquãdo re & loco simul, tunc autem virtute.

De magnete.

¶ De relatione autem similitudinis, quæ in me fit, dum alter in India nascitur, nullum est argumentum: quoniam (vt lib. 5. visum est) ad relationem non est per se motus. Neque illa realis alteratio, quam ille in India genitus mihi incutit: sed consequitur in me ex natura extremorum: & ideo non opus est, vt eodem vna simus loco. ¶ Ad tertium argumentum respõdetur quod mouentia immaterialia qualia sunt Deus & intelligentiæ, licet necessario sint simul cũ passo quando per se agunt (vt expositum est) non tamen proprie dicũtur passum tangere: quoniam tactus conditio est quantitatis corporeæ: tangunt tamen virtute.

In secundo artic. est alia conclu-

sio, quam superioris occasione constituit Aristot. ca, 3. videlicet. Alteratio non fit per se primo nisi ad qualitates tertiæ speciei, quæ sunt passiones & passibiles qualitates, & sunt per se primo sensibiles. Ad cuius intellectum animaduertito, ad qualitatem aliquam esse per se primo alterationem nihil aliud esse, quam eiusmodi qualitatem esse terminum per se primo acquisitum tali alteratione: vt ipse se exponit Philosophus text. 17. vnde ad calorem est per se calefactio, sicuti ad substantiam, per se primo generatio, & ad quantitatem, per se primo augmentatio. Causa & ratio conclusionis huius est quam Aristotel. text. 11. tetigit: nempe, quod cum alteratio sit generationis, corruptionisque via: & res corrumpuntur quatenus qualitatibus contrarijs se cum pugnant, secundum illas qualitates sit proprie alteratio, secundum quas inter se formæ differunt in materia, esse autem proprie sunt illę tertiæ speciei. Est ergo hic animaduertendum, quod proprię rem alterari, est dimoueri à sua naturali dispositione, quando autem secundum naturam perficitur, non sic proprie alterari censetur. At quoniam potissimum Aristot. conclusionem probat inducendo alias qualitatis species, monstrandoque in illis non esse per se primo alterationem, vt toto cap. 3. visum est, per solutionem contrariorum liquebit eius doctrina.

Conclus.

Ad qualitatem esse alteratiõe.

Igitur ad quartum argumentum,

quod punctum contra rationem conclusionis intentum est, negatur albedinem, & reliquas secundas qualitates non esse primũ terminum alterationis: imo sicut calefactionis per se primus terminus est calor, ita & inalbationis albedo: & dulcorationis, dulcedo. Neque istę qualitates consistunt solum in temperamento primarum, sicut sanitas ad modum relationis inde fit consequens: sed sunt mediæ qualitates distinctæ & resultantes ex tali, vel alia ratione caloris, aut frigoris, cum tali, aut alio temperamento humidi, & sicci, quæ quidem qualitates per se ipsę tendũt, vel ad corruptionem, vel ad conseruationẽ rei: sanatio vero nihil aliud est, quã humorũ rectificatio: & ægritudo, eorũ peruersio. Et ideo ad qualitates quæ consequuntur, nõ est per se alteratio, sed ad tales humores. ¶ Ad confirmationẽ autem de passionibus sensitiuis quæ militat cõtra tex. 12. vbi Arist. docet in illis esse per se alterationem, conceditur ꝙ per se alteratio in sensibus non fit ad sensationes ipsas, sed ad species. Quin vero text. 20. ipse docuit: ꝙ sicut in vsu scientiæ non est alteratio, ita neque in vsu sensus. De ira aũt & gaudio, tristitia, & similibus negatur in illis non esse per se alterationem, consistunt enim materialiter in cõmotione sanguinis à corde, vel ad cor quibus motibus, corpus ipsum vere alteratur.

¶ Ad quintum argumentum, de figura & forma negatur ad illas esse per se motus. Neque enim per se primus terminus sculptionis est forma statuę, sed auulsio particularũ lapidis ad quã consequitur forma. Neque per se motus pictionis est imago, sed impictio colorũ in tabula. Et pariter dũ liquefit cera per se motus calefactiõis nõ est nisi quãtitatis extẽsio, ad quã cõsequitur hæc aut illa figura. Ad confirmationem autem de molli & duro respondet Albert. ꝙ durities naturalis est quidem naturalis

ralis potentia qui consequitur ad naturá rei, & ideo ad illam non fit alteratio, sicut neque ad risibilitatem: quoniam consequitur ad generationem: sed tamen duritiés peregrina, quæ aduenit per rei (v.g.) desiccationem, vt induratur lignum, non est potentia naturalis, & ideo nihil vetat, quin sit proprie alterationis terminus. ¶ Ad sextum principale respondetur, ꝙ calor, & frigus (vt in prædicamentis dictũ est) quatenus possibiles sunt qualitates, hoc est, ignis effectus, aut sensationis causa pertinent ad tertiam speciem: & hac ratione fit secundum has qualitates alteratio, sed quatenus conueniunt, aut disconueniunt subiecto sunt in prima specie, sicut sanitas & ęgritudo. Vt distemperatus calor, quæ est febris quartana, & excessus frigoris, in quo est paralysis. Ad confir. autem responsum est iam super text. 17. ꝙ sanitas non est relatiuum secundum esse, sed secundum dici. Nihilominus ad ipsam non est per se alteratio ratione iam dicta. ¶ Ad septimum de habitibus moralibus conceditur quosdam eorum, vt fortitudinem, & temperantiam, consistere in appetitu sensitiuo. Negatur tamen inde consequi, vt ad illos sit per se alteratio, sicuti ad iram, & gaudium & ad reliquas passiones: nam hæc (vt modo dicebamus) fiunt cum commotione locali sanguinis, & caloris, habitus autem consequuntur ad passionum moderationem. Sicuti dictum est, quod in humoribus est per se alteratio, non autem in sanitate. Ad confirmationem vero, concesso huiusmodi habitus tam intellectuales, quam morales esse intensibiles & remissibiles esseque inter se contrarios, non fit consequens, vt proprie in illis sit alteratio: quia id non sufficit, vt Aristotelis rationes docent: tum quia sunt rei perfectiones: tum quia consequuntur ex commensuratione accidentium, quæ sunt per se primi termini alterationis: & quod obijcitur de aqua, quæ dum reducit se ad frigiditatem, alteratur, licet perficiatur, non est ad propositũ: quia satis est ad acquisitioné frigoris per esse alterationem, quia est qualitas tendens in corruptionem, etiam in aqua si esset nimium exuperans. Neque calores medij consistunt in commensuratione extremorum, sicut sanitas. Quin vero viridis color & rubeus, medie per se qualitates sunt, per quas fit transitus ab illo in nigrum & ideo per se sunt termini alterationis.

Tex. xxj. Dubitauit autem aliquis, &c.

Quæstio secunda.

VTRVM MOTVS CVIcunque alij motui sit comparabilis.

A Parte affirmatiua arguitur ex ordine contra doctriná Phi. Si motus aliqui non essent cóparabiles, maxime circularis, & rectus, vt sentire videtur tex. præsenti. Sed quod hi sint velocitate cóparabiles, arguitur. Velocitas motus ab effectu (vt quæstione sequenti disputabitur) attenditur penes longitudiné spatij: circularis aũt linea, & recta sunt longitudine cóparabiles: ergo motus, qui per illam fiunt. Vnde fallax apparet argumentũ Phi. inferentis ex differentia specifica circularis rectæq; lineæ, nó esse eiusmodi motus velocitate cóparabiles. Enimuero si specie differunt, illud est ratione figuræ, cũ hoc tamé permittitur, vt longitudo vtriusq; sit eiusdem rationis. Potest enim idé filum quod nanc in rectũ protensum est, in circulũ subinde contrahi, eadé permanente longitudine sub diuersa figura: atque adeo si duæ muscę moueantur, altera per rectam, altera per circularem, æqua velocitate, eodem tempore easdem perficient lineas.

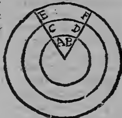
¶ Secundo & principaliter arguitur. Cum proprium sit quantitatis, secundum eam æquale vel inæquale dici, omnis linea, cuiuscunque sit figuræ, erit altera quacunque, siue maior siue minor, aut certe illi æqualis. Manifestum quippe est, arcum, longiorem esse chorda. Quin etiam in figuris differentibus specie docent geometre, angulum rectum esse maiorem angulo contingentiæ, quem facit circulus tangens lineam rectã. Item triangulum figuram dari æqualem quadrate, & aliam figuram esse tali proportione maiorem minoremve alia. Et, vt apud Euclidem demonstratum est, inter figuras polygonias quarum peripheriæ sunt æquales quanto quælibet plurium est angulorum, tanto area illius est amplior. Igitur non obstante differentia specifica figuræ, longitudo tamen eiusdem rationis est in circulari & recta, quod sufficit ad commensurandum velocitatem motus. Et quo ad rem proxime accedamus circuli aiũt geometre ad suum diametrum proportionem esse triplam sesquialteram: ergo tali proportione velocius mouebitur id, quod per circulum circunferatur, quá quod eodem tempore diametrum pertranseat.

¶ Tertio deinde & præcipuè arguitur contra tres conditiones, quas occasione velocitatis motus adstruit Aristo. requisitas esse, vt res vna sit alteri comparabilis: puta ꝙ non sint æquiuoce, ꝙ sint eiusdem naturæ specifice, & ꝙ in eodem sint primo subiecto, vt á text. 24. vsq; ad. 30. est videre. Substantia namque (vt ait ipse) est magis ens, quam accidens: & tamen neque ens dicitur omnino vniuoce de substantia & accidente (vt in ante prædicamentis visum est) neque substantia est in subiecto. Porro & Deus melior est, & sapientior: quam creatura, quibus tamen prædicatis nó sumus vniuoci Deus & nos. ¶ At contra secundam eius conditionem est argumentum quod nullam subijcit rationem, cur in genere non fiat comparatio veluti in specie. Cur inquá, nix non erit magis colorata, quam papyrus sicuti est magis alba. Siquidem, vt albedo, ita & color videatur intensior esse in niue. Et præterea comparatur intensio caloris vnius subiecti ad intensionem frigoris alterius, vt hoc sit magis calidum, quam illud frigidum. Atqui contra tertiam est argumentum. Scientia est maior in angelo quam in homine, tamen non sunt in eodem subiecto. Et lux est maior in sole, quam in igne quanuis habeant subiecta diuersissima. ¶ Quarto aduersus aliud membrum arguitur, quo tex. 30. & infra hac ratione concludit, neque motum localem esse comparabilem motui alterationis, neque alterationes diuersarum specierum inter se. Tanta est albedo testimonio eiusdem Aristote. in prædicamentis, quanta est superficies per quam extenditur: albedo autem, & quantitas differunt genere: ergo motus genere differentes, puta ad qualitatem & quantitatem (quorum primus est alteratio, & secundus augmentatio) sunt velocitate comparabiles, veluti si vna hora ignis extendat calorem per pedalem quantitatem ligni quam quantitatem lignum idem augendo duabus horis acquisiuerat, duplo tũc velocior erit motus alterationis, quá fuerat motus augmentationis. Quod si in medietate eiusdé horæ musca percurreret eandem quãtitaté duplo adhuc velocior esset motus localis quá alterationis. Item ignis multo est maioris actiuitatis, quam aqua eodem gradu frigida: ergo agilior erit mo-

tus calefactionis, quam frigefactionis. Et (vt contra exéplum Aristotelis loquamur) nihil prohibet, quominus sanatio velocior sit, aut tardior in animali, quam calefactio, aut localis motus: ergo alterationes diuersarum specierum sunt celeritate comparabiles. In contrarium est sententia Aristo.

Duo membra secundum ordinem Aristotel. habet quæstio præsens. Primum est de comparabilitate motuum, & alterum, occasione huius accersitum, de comparabilitate in genere quorumcunque accidentium. Quantum ad primum notádum est, quod cum intentio Phil. sit ostendere (vt lib. sequenti videbimus) vnum esse primum motorem: atque adeo primum motum, qui sit omnium mensura, hac de causa hic inuestigat, an omnes motus sint velocitate comparabiles. Est enim pro parte affirmatiua quod omnes motus conueniant in vna prima mésura, qui est motus primi mobilis: sed pro parte negatiua sint argumenta, quæ hic facit de circulari, & recto, & de alijs motibus differentibus specie. Et quidem Arist. non respondet informa ad quæstionem, sed solum disputat ad vtranq; partem. Et ideo sunt qui dicant, non negare circularem, & rectum esse comparabiles, sed tantum obiecisse illa argumenta ad partem negatiuam, quæ reliquit insoluta. At vero illa profecto argumétatio negatiua (vt in tex. adnotauimus) responsio est pariter negatiua more peripatetico. Vnde commé. text. 21. rationem reddit cur linea circularis, & linea recta non sint magnitudine cóparabiles. Nempe, ꝙ neutra potest alteri supponere, vt appareat æqualitas vel excessus, vt supponuntur duæ lineæ rectæ. Et eadem ratione sentit, motus qui per eas fiunt non esse comparabiles velocitate. Nam velocitatum proportio insequitur proportionem spaciorũ, quæ in eodem tempore conficiunter. Quod si contra Commentatorem quis arguat, necessarium esse, vt circularis, & recta sint æquales, vel inæquales, siquidem sunt longitudines, tametsi nos metiri nequimus alteram per alteram: respondet Paulus, ꝙ circularis, & recta nó sunt actu mensurabiles propter impedimentum figuræ: sunt tamen comparabiles potentia, ratione longitudinis. Nihil tamen, neque Paulus, neque alij directe respondent de velocitatibus motuũ an sint comparabiles. Id quod reuera argumenta, quæ supra fecimus, vrgere vehementer videntur.

Igitur, omissis aliorum interpretationibus, conclusio Phi. est profecto vera, & ingeniosa, sed tamen in qua, nisi lector attentus sit, facile hallucinabitur. Præsupponendum ergo primum est, non esse idem, duarum quantitatum, vnam esse altera maiorem, aut minorem, & esse commensurabiles. Ad hoc enim requiritur, quòd sit inter eas rationalis proportio: idest, de nominata ab aliquo numero puta, aut dupla, aut sesquialtera, &c. Ad quod quidem exigitur, vt vna pars aliquota vnius, sit etiam aliquota alterius, quæ sit communis vtriusque mensura vt pote, ꝙ medietas vnius sit tertia alterius: vel quinta vnius sit septima alterius. &c. Tunc enim illæ quantitates habebunt se sicut numeri, quorum omnium vnitas est cómunis mésura: qua ratione sunt omnes commensurabiles. Cuius defectu (vt. q. sequenti fiet notũ) diameter, etsi longior sit costa, non est tamen ei comménsurabilis. Igitur ꝙ circularis linea, & recta non sint cómensurabiles inde patet, ꝙ non est ambarum eadem mensura: nam rectarum ea longior est cuius extrema magis distant: circularium vero, illa quæ maior est portio eiusdem circuli: portio nanque diuersorum circulorum non est regula certa. Hinc ergo præter rationes textus colligitur, neque motus circularem & rectum esse commensurabiles. Illa enim sunt cómensurabilia, quæ eadem mensura metimur: circularis motus, atque recti non est eadem mensura, ergo. Ad probationem minoris notandum est, velocitatem circularis motus bifariam penes effectum pensari: vno modo, si velocitas circumeundi consideretur: alio modo, si consideretur simpliciter velocitas motus. Velocitas enim circulationis attenditur penes hoc (vt in quæstione sequéti recolemus) quod in tanto tempore tales anguli describantur circa idem centrum. Exempli gratia. Si tria mobilia circumirent eodé tempore hos tres circulos, taliter, vt quo tempore infimũ mobile mouetur ab. a. ad. b. medium percurrat ab. c. ad. d. & supremum ab. e. ad. f. ę. qualiter circumirent quia in eodem tempore æquales angulos describuntur circa idé centrũ. Omnes enim sex illi anguli descripti in tribus circulis sunt æquales, quippe quibus idem opponitur in centro: & ideo eodem tépore singula peragent suos circulos. Sed tamen non mouétur æqualiter: quoniam velocius mouetur medium mobile, quam infimum, multoque celerius supremũ: quoniã bases illorũ angulorũ nó sunt æquales: quapropter quanto per maiorem circulũ eodé tépore vnumquodq; mouetur, tanto maiorem describit lineam. Itaque celestes omnes orbes æqualiter circũeunt: tñ tanto quisque pernicius, quanto alijs superior: velocitas aũt recti motus non attenditur, nisi simpliciter penes longitudinem descriptę lineæ: non ergo sunt mensurabiles. Multo tamen perspicacius res elucebit, dum inter respondendũ ad argumenta eruatur fallaciarum medulla.

Igitur ad primum argumentum negatur, velocitatem motuum ab effectu attendi in motu circulari penes lineam descriptam, sed attenditur penes descriptos angulos: vt dictum est, & ideo argumentum Phi. non est fallax, sed hoc, quod contra ipsum intenditur. Et fallacia latet in exemplo de duobus æqualibus filis, quorum alterum extendatur in rectum, alterũ contrahatur in circulum: nam cum filum illud, non sit linea mathematica, sed corpus, necesse est, vt quod in circulum concluditur, contrahat interiores partes, & extendat exteriores & ideo manet prorsus forinsecus eiusdem longitudinis. Linea autem mathematica, quæ sit indiuisibilis secundum latitudinem, non potest dari actu separata. Et hoc est, quod ait Commen. quòd non potest coextendi recte, vt mensurentur. Quod si dicas, Deus cognoscit peripheriam circuli, cui recte sit æqualis, damus hoc verumtamen si duo mobilia per lineas circularem, & rectam æquales mouerentur eadem velocitate, citius moueretur mobile, quod graderetur super rectam, quam quod super circularem: & ideo motus non essent commensurabiles. Et hoc patet: quia si æquali velocitate mouerentur, semper in circuitione fieret maior mora. Demonstremus hoc in quadrato. Efformemus, inquam lineam æqualem recte in quadratum, tum mobile, quod mouetur per quadratum, dum ad angulum peruenerit, profecto eadem velocitate nó pertransibit tantam portionem angularem, quantam aliud mobile, rectam: & eadem ratione si eadé linea disponatur

Conclusio Philosoph.

Comménsurationis ró.

sponatur in figuram plurium angulorum: eadem velocitate non pertransibit totam eodem tempore. Quo fit vt non sint hoc modo commensurabiles motus rectus, & circularis.

¶Et per hæc respondetur ad secundum principale argumentum. Concedimus nanque omnem lineam cuiuscunque sit figuræ, esse equalem alteri, maiorem ve, aut minorem illa: sed hoc tamen negamus, ꝙ circularis, & recta sint proportionabiles proportione rationali (hoc est enim commensurari) quia non est ambarum vna mensura: sicut contingit diametro, & costæ: vt quæstione proxima patebit, vbi termini isti innotescent. Veluti & in figuris quanuis triangularis posit commensurari quadrangulari, tamen area circuli non commensuratur quadrate: licet sit maior, vel minor. Alia vero demonstratio Euclidis: nempe inter figuras polygonias quarum peripheriæ sunt æquales: quanto quelibet plurium est angulorum, tanto aream complecti ampliorem, probat quidem, quod vna figura diuersæ speciei maior est altera: non tamen quod sit inter omnes proportio rationalis. Quin vero ex illa sumitur demonstratio oculatissima, quod si duarum linearum æqualium vna sit circularis, & alia recta, tunc eadem velocitate non pertransibitur vtraque in eodem tempore: sed plus temporis consumetur in circulari. Et demonstratio est hæc. Si ex eadem linea fieret triangulus, maiori tempore opus esset vt eadem celeritate percurreretur; propter versionem angulorum: ergo si ex eadem fieret quadratum, cum ex hypothesi modo facta, spatiosior esset area, longior esset circulatio: etsi fieret hexagona figura, latior fieret area: & octogona adhuc latior; ergo si circularis, quæ omnium est capacissima, area esset amplior: ergo mobile, vt eandem lineam circularem pertranseat in eodem tempore, celeriori motu opus habet: siquidem aream circuit vastiorem. Fit ergo vt motus circularis, & rectus non sint commensurabiles. Ad postremam autem confirmationé eiusdem secúdi principalis, negatur, quod circuli ad suum diametrum sit exactissima proportio tripla sesquialtera, sed est paulo plus minusve. Et quando esset illa iusta, non esset talis proportio inter motus super easdem lineas propter maiorem moram ambiendi, quam recta incedendi; vt expositum est. ¶Ad aliud, quod post adiecimus Aristotelis testimonium, quod motus primi mobilis est inferiorum mensura, respondetur, quod non intelligitur de mensura, qua sint omnes inter se motus commensurabiles, sed vult dicere, quod quanto aliquis motus illi accedit propius, est velocior, ac simplicior.

Digressio de proportionibus.

Postea quam in genere de comparatione motuum, quantum est satis, prægustauimus, ordo est, vt ad septem regulas Aristotel. quæ in postremo capite expositæ sunt, in specie descendamus. Cui quidem tractationi, & examini substernere opus est aliquos canones proportionum, sine quorum degustatione adiri dispositio nequit de velocitate motus.

Proportionis definit. ¶Proportio ergo iuxta nominis etymologiam, idem est quod portionum, seu partium habitudo. Cadit ab eo, quod est partior. At quia partibile est nihil nisi ratione quantitatis (vt cui proprium est, secundum eam vnũ quodque diuidi: atque adeo & æquale dici, & inæquale) significanter definitur proportio (vt est apud Boetium & Nicomachum) ꝙ sit duarum quantitatum certa habitudo. Cum dicitur quantitatum habitudo, subuoratur, ꝙ sit habitudo secundũ propriá rationé quantitatis: nempe æqualitatis, aut inæqualitatis. Nam relatio patris ad filium, non censetur hic nomine proportionis. Atqui duarum, cósulto adiectũ est: quia proportio vna, inter duo tátũ constituitur extrema Genere quantitatis vtranque ex equo complectimur specié, tam discretam, quá cótinuá. Inepti enim sunt, qui aiũt, quantitatũ aut numerorũ, id quidem falso opinati, ꝙ numerus non sit legitima species quátitatis. Quátitas vero non hic constringitur ad eam duntaxat corpoream, quæ est in mole, sed accipitur vt late ad omnia patet, quibus vlla in est ratio mensuræ: ac proinde æqualitatis, & inæqualitatis, vt est in intensione accidentis, aut quauis alia perfectione. Non enim solum cubiti ad palmam, & decem calculorum ad quinque est proportio, sed intensionis alboris niuis, ad eam, quæ est in papyro, & perfectionis virtutis aut scientiæ angelicæ ad humanam.

Proportio autem (vt inter explicádam definitionem designabamus) primum diuiditur in proportionem æqualitatis, & proportionem inæqualitatis. Diuisio. 1.

Proportio æqualitatis, est proportio duarum quantitatum, quarum neutra alteram superat, vt pedis sinistri ad dextrum, & quinarij digitorum vnius, ad quinarium alterius. Non diximus, est habitudo, sed est proportio, quod est genus proximum ad proportionem æqualitatis. Neque vero subiecimus, quantitatum æqualium, ne definitum in definitione poneremus. Proportio inæqualitatis, est proportio duarum quantitatum, quarum altera alteram superat, vt cubiti ad palmum, & denarij digitorum ad oculorum binariũ. ¶Secunda diuisio est proportionis inæqualitatis in proportionem maioris inæqualitatis, & proportionem minoris inæqualitatis. Diuisio. 2. Proportio maioris inæqualitatis est proportio quantitatis excedentis, ad eam, quæ exceditur. Cuius sunt proxime exempla posita. Proportio vero minoris inæqualitatis est proportio quantitatis, quę exceditur, ad excedenté, vt palmi, ad cubitum, binarij, ad quinarium. Quemadmodum etenim quantitas maior respectu minoris dicitur: & minor, relatiue ad maiorem, ita proportiones maioris & minoris inæqualitatis correlatiua sunt. Quod proportio, relatio sit, non est vt in dubium reuocetur, siquidem esse illius, est esse ad aliud. An vero relatio ita realiter distinguatur á fundamento, vt sint duæ res numero, satis in prædicamentis disputatũ á nobis est. Proportio est relatio. Credo enim nó esse aliá numero ré, tametsi formaliter falsa sit hæc enuntiatio, substantia vel qualitas est proportio. Quare multo minus credo, proportioné, esse nomé collectiuũ, quod supponat pro ambobus simul extremis, sed proportio maioris inæqualitatis est in extremo maiori: & minoris, in minori. Quandoquidem prima, est habitudo maioris ad minus: & secúda, est habitudo minoris ad maius. Membra hæc ambo per omnes subsequentes species peruagantur correlatiue, vt pariter subdiuidatur vtrunque. Tertia ergo diuisio est: proportio alia rationalis, & alia irrationalis. Diuisio. 3. Proportio rationalis est proportio duarum quantitatum, quibus eadem communis est pars aliquota, vt hominis ad cubitum, cubiti ad pedem, pedis ad palmum. Continet enim palmus quatuor digitos pes autem quatuor palmos. Quare digitus est quarta pars palmi, & sextadecima pedis. Sesquipes aũt, id est, pes vnus cum dimidio, facit cubitũ. Quo fit, vt palmus sit quarta pars pedis, sexta vero cubiti, & vigesimaquarta totius hominis. Humana statura. Nam si naturalibus fides est, homo continet quater cubitum suum, & sexies pedem. Vbi ergo diximus, eadem pars aliquota, non sensimus eiusdem denomi-

nationis, nam alias esset proportio æqualitatis. Æqualium enim quantitatum quarta vnius, est quarta alterius, & tertia vnius, est tertia alterius, & ita de cæteris. Sed ad rationalem proportionem satis est, vt quæ est tertia vnius, sit quarta, vel quinta vel quomodocunque aliquota alterius. Quapropter proportio æqualitatis non excluditur ab hac diuisione, nam includitur sub membro rationalis. Et ideo non accepimus pro genere proportionem inæqualitatis sed proportionem. Proportio vero irrationalis, per alterum extremum, est proportio duarum quantitatum, quibus non eadem communis est pars aliquota: vt proportio diametri ad costam eiusdem quadrati: de qua quæstione proxima recurret sermo.

Pars aliquota. ¶Pars aliquota, est pars quantitatis, quæ aliquoties sumpta, complet adequate totum, vt tertia, & quarta, &c. Pars vero non aliquota, est illa, quæ non aliquoties sumpta, reddit adequate totum, vt pars in primis quæcunque maior medietate: nam illa bis sumpta totum exuperat: & pars (verbi gratia) continui, quæ contineret duas quintas. Quippe, quæ bis sumpta, non exequaret totum: etsi ter multiplicetur, excederet. Ex quo sequitur primo, quod cum numerus ex diuisione cótinui nascatur, & crescat (vt in prædicamentis capitulo de quantitate habetur) fit, vt partes aliquote perpetuo nũcupentur ordine numerorum, vt secunda (quæ est medietas) tertia, quarta, quinta, &c. adeo, vt idem sit pars aliquota, quod pars ab aliquo certo numero denominata. Nisi, ꝙ hæc nó est definitio, veluti superior, eo quòd non explicat rationem & causam definiti.

¶Hinc sequitur secundo, quod sicut in numeris descendendo datur minimus, scilicet, binarius, ita in continuo datur maxima pars aliquota (quæ est medietas) tametsi non detur maxima pars simpliciter (vt libro primo visum est) at quoniam ascendendo non datur numerus maximus, fit, vt neque in continuo detur minima pars aliquota. Tertio consequitur, vt proportio omnis inter duos numeros, sit rationalis: nam saltem vnitas erit pars aliquota vtriusq;. Quamobrem (vt in subsequétibus apparebit) omnis proportio rationalis denominatur ab aliquo certo numero, vel numerus, vt dupla, sesquitertia, superbipartiens tertias, &c. Quanuis oratio hęc non sit habenda loco definitionis (vt aliqui volunt) vtpote quæ non explicat causam definiti.

Diuisio .4. ¶Semota nunc irrationabili proportione, quarta diuisio est proportionis rationalis: cuius quinque sunt species, scilicet tres simplices, & duæ compositæ. Cum iam loquimur de proportione rationali, sermo nobis est de proportione inæqualitatis: nam illam, quæ est æqualitatis, missam hinc fecimus. Et quanuis proportio maioris, & proportio minoris inæqualitatis easdem habeant sibi inuicem respondentes species, solum tamen explicantur in proportione maioris inæqualitatis. Est ergo proportio rationalis, alia simplex, & alia composita. Simplex est, vbi maior quantitas continet siue minorem aliquoties, siue partem, siue partes. Cuius proinde tres sunt species: vtpote multiplex, super particularis, & super partiens. Proportio multiplex, est proportio duarum quantitatum, quarum vna continet aliquoties alteram adequate, vt dupla, tripla, &c. Vtpote duorum ad vnum, trium ad vnum, &c. Proportio super particularis, est proportio duarum quantitatum, quarum vna continet semel alteram, & vnam eius partem aliquotam, vt trium ad duo est sesquialtera: & quatuor ad tria, sesquitertia, &c. Proportio super partiens, est proportio duarum quantitatum, quarum vna continet alteram semel, & aliquas eius partes aliquotas, vt quinque ad tria: nam. 5. continet. 3. & duas eius tertias: & ideo est superbipartiens tertias. Cum dico, partes, plane intelligitur quæ non faciant partem aliquotam, nam alias recideret in proportionem super particularem, vt. 6. ad. 4. est sesquialtera: quia numerus maior continet minorem, & duas quartas, quæ constituunt medietatem. Quo fit, vt proportio superpartiens, duobus numeris nuncupetur, altero scilicet, numerante partes, altero vero eas denominante. Exempla harum specierum in subiecta naturali serie numerorum facile patescunt. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. vt à quibus ex ordine numeris denominentur singulæ. Nam si singulos continenter numeros cum vnitate conferas, resultabunt species proportionis multiplicis, quæ in infinitum crescunt, sicut numeri ipsi. 2. enim ad primam, est proportio dupla. 3. ad primam tripla. 4. ad. 1. quadrupla, & ita progrediendo denominatur vnaquæque proportio multiplex ab eo numero: quoties maior quãtitas continet minorem. Eadem ratione si prætermissa vnitate, vnum quemlibet numerum retuleris ad proxime præcedentem, conficies infinitas species proportionis superparticularis. Quarum quæque denominatur à parte aliquota, qua quantitas maior superat minorem, vt. 3. ad secundam proportio est sesquialtera, quia maior quantitas continet minorem, & medietatem eius. Est enim sesquialterum, idem, quod alterum & semis: ceu sesquipes, pes & semis. Quare non tam latinè dicitur sesquitertia, nisi quod vsu receptum est: vt sesquialtera dicatur totum, & altera pars, scilicet, medietas. Et simili ratione. 4. ad tertiam, est proportio sesquitertia, quoniam maior quantitas continet minorem, & tertiam partem eiusdem. Et. 5. ad. 4. sesquiquarta. Et ita deinceps. Quod si eadem prætermissa vnitate vnumquenque imparem numerum ad proxime præcedentem imparem comparaueris, creabis infinitas species superpartientis proportionis, percurrente eodem numero numerante & denominante crescente, vt. 5. ad. 3. est proportio super bipartiens tertias. & 7. ad. 5. superbipartiens quintas: & 9. ad. 7. superbipartiens septimas. Quando vero ille partes reddunt alterum tantum, tunc proportio erit multiplex: sicuti quando faciunt partem aliquotam, erit super particularis vt. 6. ad. 3. non appellatur proportio supertripartiens tertias: sed dupla. At. 7. ad. 4. proportio est supertripartiens quartas: atque. 8. ad. 5. supertripartiens quintas. Componitur autem multiplex, tum cum super particulari, tum cum superpartiente. Vnde proportio multiplex superparticularis, est proportio duarum quantitatum, quarum vna continet pluries alteram, & in super partem eius aliquotam vt. 5. ad. 2. est dupla sesquialtera. Proportio vero multiplex super tripartiens, est proportio duarum quantitatum, quarum vna continet pluries alteram, & aliquas insuper partes aliquotas, vt. 8. ad. 3. est proportio dupla super bipartiens tertias. De speciebus autem proportionis rationalis minoris inæqualitatis nihil amplius est adnotatu necessarium quam quod illa proportio, quæ est maioris quantitatis ad minorem, supponitur vice versa inter minorem & maiorem, vt. 1. ad. 2. est proportio subdupla: & ad. 3. subtripla, &c. Pari modo. 2. ad. 3. est proportio subsesquialtera: & 3. ad. 4. subsesquitertia: & ita ascendendo. Æqua ratione. 3. ad. 5. est subbipartiens tertias: & 4. ad. 7. subtripartiens quartas. Nisi mauis inepte dicere, subsupertripartiens.

Sesquialterum.

¶Haud

Haud equidem existimauerim operæpretium, regulas hic multiplicare huiusmodi species infinitas generandi: cum quod non sit locus hic Arithmeticæ per suos omnes numeros deducendæ: tum quod per se quisque id potest speculari, neque res adeo est vtilis. Sed ne nihil prorsus de hoc adnotemus, radix proportionis cuiusque sunt termini minimi, atque adeo primi, inter quos est talis proportio. Quo fit, vt proportionis multiplicis radix sit vnitas: & ille numerus, à quo talis proportio nominatur, vt radix proportionis duplæ. 1. &. 2. & triplę. 1. &. 3. & quadruplæ. 1. &. 4. &c. Quod si gignere lubet omnes duplas, duplā do semper extrema primæ radicis, id certo præstabis, vt si. 2, ad. 1. est dupla. 4. ad. 2. est pariter dupla. &. 8. ad. 4. &. 16. ad. 8. vt ex hac serie liquet. 1. 2. 4. 8. 16. Eadem ratione si iuuat procreare triplas, triplicabis semper extrema primæ radicis, vt si. 3. ad. 1. est tripla. 9. etiam ad. 3. erit tripla. &. 27. ad. 9. Et simili proportione vtere in cæteris. Tripla. 1. 3. 9. 27. Quadrupla. 1. 4. 16. 64. Quintupla. 1. 5. 25. 125. &c. Prima vero radix proportionis superpartientis, est numerus denominans partem cum proximo sibi accrescente. Vt prima radix sesquialtere sunt. 2. 3. & prima sesquitertiæ sunt. 3. &. 4. & ita ascendendo. Species autem huius proportionis multiplicātur, si superscriptis in vno ordine omnibus numeris excedentibus se maiori numero radicis, subscripseris respōdent numeros excedētes se numero minori. Vt quia prima radix sesquialtere sunt. 2. &. 3. duo hi ordines numerorū, collato superiori charactere, cū eo, q̄ sibi subijcit, indicabūt tibi oēs sesquialteras.

3. 6. 9. 12. 15.
2. 4. 6. 8. 10.

Et quia radix sesquitertiæ sunt. 3. &. 4. in his duobus ordinibus in species oēs sesquitertias

4. 8. 12. 16. 20.
3. 6. 9. 12. 15.

Et simili ratione operaberis in reliquis. Proportionis autem superpartientis prima radix sunt numerus denominans partes, & numerus excedens illum numero numerante. Atque eadem omnino arte multiplicatur, qua proportio superparticularis, superscribendo numeros excedentes se maiori extremo, & subscribendo numeros excedentes se minori, vt prima radix superbipartientis tertias sunt. 3. &. 5. & prima supertripartientis quartas, sunt. 4. &. 7. Ecce ergo (si quemlibet supernum characterem cum eo contuleris, qui sibi subiectus est) omnes superbipartientes tertias.

5. 10. 15. 20. 25. 30.
3. 6. 9. 12. 15. 18.

Et hic patent omnes tripartiētes quartas.

7. 14. 21. 28.
4. 8. 12. 16.

Regulæ enim huiusmodi tenent per locum à commutata proportione. Nemper quia sicut se habent. 3. ad. 6. ita se habent. 2. ad. 4. fit vt sicut se habent. 3. ad. 2. ita se habent. 6. ad. 4. Et quia sicut se habent. 5. ad. 10. ita se habeant. 3. ad. 6. fit, vt sicut. 5. ad. 6. ita se habeant. 10. ad. 6. De proportione vero rationali paulo etiam inferius plura.

His vtcunque preiactis de proportione, subsequitur vt de proportionalitate parumper etiam dicentes, immoremur: cuius ad materiam velocitatis penes causam frequentior vsus est. Igitur quemadmodum proportio, habitudo est inter duas quantitates, ita proportionalitas est proportio inter duas, plures ve proportiones. Quo palā fit, vt quemadmodū proportio inter duas tantē quantitates cōsti-uitur, ita non potest fit proportionalitas, nisi inter plures, quam duas constitui: Pro eo, quod extrema proportionalitatis: sunt nimirum duæ proportiones, quarum vtraque inter duas quantitates constituitur, & ideo aut sunt quatuor, aut tres, vbi media bis sumitur. Interest præterea inter proportionem & proportionalitatem, quod licet proportio non possit esse, nisi habitudo inter duas quantitates proportionalitas tamen est proportionum proportio, siue duarum, siue plurium proportionum: vt omnes iste proportiones duplę. 1. 2. 4. 8. 16. sunt vna proportionalitas. Ex quo fit consequens, vt omnis proportionalitas, proportio sit, sed non recurrit, vt omnis proportio sit proportionalitas.

Radix. | Proportionalitas.

¶ Antiqua diuisio proportionalitatis est in tria membra, quæ sunt proportionalitas Arithmetica. Geometrica, & Harmonica, seu Musica. Proportionalitas Arithmetica, est habitudo inæqualium proportionum, quarum termini sese pariter continuo vt numeri, excedunt. Nēpe per vnitates, aut pares excessus. Et dicitur Arithmetica ratione subiecti, quia non reperitur nisi in numeris, qui subiectum est Arithmeticę. Exemplum est in naturali serie numerorum. 1. 2. 3. 4. &c. Quicunque enim excedit proxime præcedentem vnitate, & tamen. 2. ad vnum est proportio dupla. 3. ad. 2. est sesquialtera, &. 4. ad. 3. est sesquitertia. Et ita quanto maior fuerit numerus: minor erit proportio ad sibi proxime præcedentem: quia minor erit pars aliquota. Idem est si omnes numeros pares conscribas. 4. 4. 6. &c. aut omnes impares, vt. 1. 3. 5. 7. &c. Aut si se excedant ternario, vt. 1. 4. 7. 10. &c. Proportio geometrica est per oppositum habitudo plurium æqualium proportionum, consequenter se habentium, quorum termini inæqualiter se excedunt, vt si constituas tres perpetuo, aut quatuor proportiones duplas. 1. 2. 4. 8. 16. aut triplas. 1. 3. 9. 27. &c. Et hæc dicit geometrica, non quod non reperiatur in numeris: sed quia reperitur quoque in quantitate continua, ea ratione: qua est continua, & subiectum geometriæ, vt est inter figuras. Cuius exemplum paulo inferius subscribetur, vbi egerimus de proportione irrationali. Nam & si Arithmetica proportionalitas considerari possit in quantitate continua, illud fit, quando consideratur diuisa in plures vnitates instar numeri. Vt si pedale dissectum cogites in sexdecim digitos. 2. se habebunt ad vnum in proportione dupla, & tres ad duos priores in sesquialtera: & ita gradatim ascendendo, sicuti per numeros. Atqui proportionalitates iste dicuntur æqualitates, seu medietates, nam inter tres terminos (vt. 1. 2. 3.) ille, qui quanto excessu excedit minimum, exceditur à maximo (vt puta. 2. dicitur medium proportionale Arithmeticum. Inter tres vero alios) vt. 1. 2. 4.) ille, qui qua proportione excedit minimum, eadem exceditur à maximo, dicitur medium geometricum. Et illa quidem proportionalitas ab æqualitate excessus dicitur æqualitas, hæc vero ab æqualitatę proportionum.

Proportio nalitas triplex.

¶ Quod si fuerint plures termini tribus, continuo proportionabiles, quilibet erit medius inter duo proxima extrema, præter duos extremos. Proportio autem Harmonica, est habitudo inter duas proportiones inæquales, terminorum itidem inæqualiter se excedentium, taliter tamen, vt qualis sit proportio maximi ad minimū, talis sit inter excessum, quo maximus excedit medium ad eum, quo medius excedit minimum. Vt. 6. 4. 3. Est enim ad. 3. proportio dupla: & talis est inter duo, (quibus. 6. excedunt. 4.) & primo quo. 4. excedunt. 3. Et dicitur Harmonica, quia in sonis Harmonicis vsu venit,

Harmonica

cuius nullam hic habituri sumus ratione: quoniam nihil ad rem attinet præsentem.

¶ Quod vero in præsentiarum vsui est maxime, est dignoscere proportionem proportionum geometricarũ: nempe propositis duabus proportionibus, agnoscere quanta sit inter eas proportio.

¶ Quod inde innotescet, si nouerimus quæque proportio, ex quibus proportionibus componatur, & in quas resoluatur. Enimuero quemadmodum latitudo quantitatis diuiditur in partes, quæ sunt quantitates, ita & proportio diuiditur in partes, quæ sunt proportiones. Igitur ad hanc artem & methodum comparandam primum nosse opus est, quænam proportio sit alia maior, quæve minor. Et quidem in simplicibus, illa quidem est maior, cuius maius extremum pluries continet minus, aut maiorem eius portionem. Quo fit, vt quæuis proportio multiplex maior est quacunque superparticulari, & superpartiente. Quoniam ad minus continet bis tantum quo neutra aliarum ascendit, vt maior est proportio. 2. ad. 1. quam. 6. ad. 4. vel. 7. ad. 4. Et inter multiplices illa, quæ à maiori numero denominatur, maior est tripla, quam dupla. In superparticularibus autem, quæ à minori numero denominatur, maior est, vt sesquialtera, quam sesquitertia, & sesquitertia, quam sesquiquarta. Nam pars aliquota quanto minori numero denominatur, tanto est maior. Eadem ratione in superpartientibus: si idem sit numerus numerans, illa cuius numerus denominans fuerit minor, est maior, vt maior est superbipartiens tertias, quam superbipartiens quintas. At vbi numerus denominans fuerit idem, tum quanto numerans fuerit maior, tantò proportio est maior. Vt maior est supertripartiens quintas (qualis est. 8. ad. 5.) quã superbipartiens quintas, vt. 7. ad. 5. Sed tamen quando comparatur superparticularis ad superpartientem, est maior difficultas. Quandoque enim sonitus ipse vocum explicat magnitudinem. Manifestũ enim est superbipartientem tertias maiorem esse sesquialtera, quoniam duæ tertiæ maior portio totius est, quam medietas. Sed nonnunquam est difficultas, vt si interrogeris vtra sit maior proportio, sesquitertia, an superbipartiens quintas. Opus enim tunc est videre, an sit maior portio totius, duæ quintæ, quam vna tertia. Id quod cognosces, multiplicando illos duos numeros denominantes, vnum per alterum: vt ter. 5. sunt. 15. cuius tertia est. 5. & duæ quintæ sunt. 6. Excedunt ergo duæ quintæ vnam tertiam, per vnam quintam decimam. Obidque maior est proportio superbipartiens quintas, quam sesquitertia. Eadem methodo in superpartientibus, in quibus tam numerus numerans, quam denominans, sunt dispares, comperies vtra sit maior. Vt maior est proportio supertripartiens quartas, quam superbipartiens tertias. Quia si. 4. qui est denominans partes vnius multiplices per. 3. qui est denominans partes alterius, conficies. 12. cuius tres quartæ faciunt. 9. & duæ tertiæ faciunt. 8. vnde constat tres quartas excedere duas tertias eiusdem totius per vnam duodecimã. Per se quisque perpendere ex his valebit vt operandũ sit in proportionibus compositis.

Proportio ma. & mi.

Nota.

¶ Præposita igitur arte inuestigandi, quæ qua sit maior, minorque proportio, adnotandum est præterea, quod proportiones non se habent in hac parte, vt numeri, nam inter numeros inueniri non potest proportio, nisi rationalis (vt supra dictum est.) Attamen vnius proportionis ad alteram proportionem quãdoque est proportio rationalis; quandoque vero non, nisi irrationalis. Est igitur tertio adnotanda regula hoc iudicandi: propositis duabus quibusuis proportionibus, inter quas conquiritur proportio, si sunt eiusdem denominationis nulla est quæstio.

¶ Eadem enim proportio est. 2. ad. 1. quæ est. 20. ad. 10. eo quod vtraque est dupla. At si fuerint inæquales, tunc constitue minorem, in minimis eius terminis, puta in radice: & super eundem terminum minorem constitue maiorem quoque proportionem, & medium tunc proportionale indicabit tibi, quæ sit inter eas proportio. Regula.

¶ Vt interrogatus, quę proportio sit inter quadruplam, & duplam, respondebis, esse duplam. Idque demonstrabis. constituta supra vnitatem dupla, & quadrupla, scilicet in his tribus terminis. 1. 2. 4. in quibus liquidum est, quadruplam constare ex duabus duplis, quæ sunt. 1. ad. 2. &. 2. ad. 4. Vnde fit hoc modo collectio.

¶ Quadrupla constat ex duabus duplis adequate: & omnes duplę sunt æquales: ergo vtraque est eius medietas: sed totius ad suam medietatem est proportio dupla: ergo quadrupla ad duplam, est dupla.

¶ At vero si inde rursus intuleris, octuplam, duplam esse ad quadruplam, eo quod. 8. duplus est numerus ad. 4. fallaciam creas: quia octupla non constat ex duabus quadruplis, sed ex quadrupla, & dupla. Est enim octupla inter. 1. &. 8. quæ constat ex proportionibus. 1. ad. 4. &. 4. ad. 8. Namque cum dicimus proportionem aliquam ex aliquibus componi, sentiendum illud est, tanquam non communicantibus. Constat enim octupla ex duabus quadruplis, scilicet. 1. ad. 4. &. 2. ad. 8. sed communicant in illa dupla, quæ est. 2. ad. 4. Igitur cum octupla adæquate constet ex quadrupla, & dupla, & dupla (vt proxime dictum est) sit medietas quadruplæ, sequitur vt octupla sit sesquialtera ad quadruplam.

¶ Atque adeo tripla ad duplam: quandoquidem ex tribus componitur duplis scilicet. 1. ad. 2. 2. ad. 4. &. 4. ad. 8. Nihil refert duplas explicari per subduplas.

¶ Sexdecupla vero dupla est ad quadruplam: vt quæ constat ex duabus quadruplis, scilicet. 1. ad. 4. &. 4. ad. 16. At si quis exquirat proportionem duplę ad sesquialteram, tunc quia ex suprapposita regula sesquialtera est minor, constituatur in suis minimis terminis, quæ sunt. 2. &. 3. Et super. 2. constituatur dupla, vt pote. 2. ad. 4.

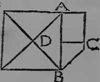
¶ Qua ratione liquebit duplam confici ex sesquialtera, puta. 2. ad. 3. & sesquitertia quæ est. 3. ad. 4. Et cum sesquialtera (vt præfatum est) sit maior quam sesquitertia, fit, vt neutra sit medietas duplæ. Nam quãdo totum componitur ex duabus iuste partibus inæqualibus, maior superat medietatem, & minor est medietate minor.

¶ Quo tandem fit, vt dupla neq; ad sesquialteram, neq; ad sesquitertiam sit proportio rationalis, sed irrationalis: quia neutra est pars aliquota duplę, nec constans ex aliquoties duplę. Quod requiritur vt totum ad talem partem habeat rationalem proportionem.

¶ Cui autem libitum fuerit, proposita quacunque proportione inuestigare aliam, cuius sit illa pars aliquota: constituat idem bis aut ter continue in numeris integris, & rem habebit exploratam. Vt si delectat scire duplam ad sesquialteram, quæ nam sit proportio, constitue duas continue sesquialteras. Quod si non poteris super primos terminos, qui sunt. 2. &. 3. (eo quod super. 3. non potest addi medietas, sine diuisione vnitatis) tunc duplica semel numerum minorem: accipe inquã. 4. & super illum numerum, prima sesquialtera erit. 6. & secunda. 9. Proportio ergo. 9. ad. 4. quæ est dupla sesquiquarta, est dupla ad sesquialterã. Et quia super. 9. non

non potest constitui tertia sesquialtera, sine diuisione vnitatis, duplica iterum. 4. 2. super. 8. constitue tres sesquialteras: videlicet ad. 12. ad. 18. ad. 27. Proportio ergo. 27. ad octo, quæ est tripla supertripartiens octauas, est tripla ad sesquialteram. Proportionabili modo si vis constituere duas sesquitertias, quod facere nequis super primis terminis, videlicet: 3. &. 4. (eo quod. 4. non habet tertiam sine diuisione vnitatis) triplica semel terminum minorem, qui est. 3. & super. 9. facies duas sesquitertias, quæ sunt ad. 12. & ad. 16. & comperies proportionem super septem partientes nonas, quæ est. 16. ad. 9. esse duplam ad sesquitertiam. Hæc ex multis exempla pauca subijcienda duximus, in eorum gratiam, quibus ludus hic proportionem cordi fuerit.

Ex his, quæ dicta sunt, clarius elucebit exemplum proportionis irrationalis diametri ad costam, quod supra relictum erat. Est enim supponendum ex Geometria, quod quadratum diametri ad quadratum costæ habet proportionem duplam. Nomine quadrati intelligitur absolute æquilaterum. De illo enim tantum intelligitur, ꝙ diametri ad costam sit proportio irrationalis. Duo autem quadrata tũc se habent, tanquam quadratum diametri, & quadratũ costæ, quando quælibet costa maioris est æqualis diametro minoris, vt in hac patet figura, in qua sunt tria quadrata ita gradatim descripta vt costa maximi, puta a. b. sit diameter medij: & costa medij. a. c. sit diameter minimi. Maximũ ergo, quod dicitur quadratum diametri respectu medij, habet duplam proportionem ad medium: & eadẽ ratione medium ad minimum. Et est assertio de areis, non de costis. Hanc autem assertionem non est locus hic Mathematicè demonstrandi, sed satis est oculis exhiberi. Vides nãque triangulum, ad. b. qui est quarta pars quadrati maximi, esse medietatem quadrati medij: atque ideo totum medium quadratum esse medietatem totius maximi. Hinc rursus patescit conclusio alia mathematica, videlicet, proportio quadratorum est proportio costarum duplicata. Nam qua ratione maximi ad medium est proportio dupla, colligitur, medij quoque quadrati ad minimum, esse itidem duplam. Quoniam costa medij. s. a. c. est diameter minimi. Et per cõsequẽs proportio maximi ad minimum est quadrupla, siquidẽ constat ex duabus duplis, scilicet, maximi ad mediũ, & medij ad minimũ. Sicuti dictum est, in numeris proportionem quadruplam cõstare ex duabus duplis. Proportio autem costę maximi ad costam minimi est dupla, vt ad oculum patet, nam medietas lineæ. a. b. est costa quadrati minimi, ac quadruplę ad duplam (vt diximus) est proportio dupla, igitur proportio quadratorũ, est proportio costarum duplicata idest, dupla ad proportionem, quæ est inter costas. Ex hoc demum retrocedendo concluditur, quod proportio diametri ad costam est irrationalis, hoc syllogismo. Proportio quadrati diametri ad quadratum costę est dupla, vt maximi ad medium in præsenti figura: ergo proportio cuiuscũque costę maxime (quoniam omnes sunt æquales) ad costam medij est medietas dupla, vt proxima conclusione monstratũ est. Duplę vero proportionis ad suam medietatẽ est proportio irrationalis: nã dictũ est supra proportionem duplũ non posse diuidi in duas medietates. Et per

consequens medietas duplæ non potest denominari ab aliquo certo numero: componitur enim dupla ex sesquialtera, & sesquitertia, quarum prima est maior, & secunda minor medietate: ergo costæ maximi quadrati, quæ est diameter medij (vt patet in linea. a. b.) ad costam eiusdem quadrati medij est proportio irrationalis. Mittimus hic probationem Aristotelis, quam refert Campanus apud Euclidem. libro decimo propo. 6. Esse autem irrationalem proportionem hoc significat, quod nulla pars aliquota costæ, est aliquota sui diametri. Reliqua de proportionibus vide latissime apud Boetium, Nicomachum, Euclidem, & reliquos. Præsenti enim negotio hæc sufficiunt, nisi forte plus satis fuerint.

Quæstio tertia.

VTRVM VELOCITAS motus ab effectu attendatur penes quantitatem spatij, quod pertransitur.

POst quam de proportionibus ea præstruximus, quæ negotio præsenti subseruiũt, ad regulas subinde Aristotelis descendentes: duas tantum quæstiones compendio tractabimus de velocitate motus: alteram penes effectum: & alterã penes causam. Non sophismata calculatoris (vt vocant) quæ hic ineptissime, simul ac barbarissime plurimi inculcant, non est vt bonis ingenijs offundamus, sed exempla tantum pauca regulis Aristote. subijciemus. Et quidem tertia hæc quæstio libro præcedenti super tex. 11. sedem habebat propriam sed consulto huc eam reiecimus, vt iuncta esset alteri, quæ est penes causam. Arguitur ergò à parte negatiua, si duo mobilia. a. bipedalis longitudinis, &. b. pedalis: moueantur eodem tempore ab vno pariete vnius aulæ, vsque ad alterum eregione oppositum taliter vt ambo, quæ à calce tangebant parietem primum, in fine motus eodem momento à fronte tangant parietem alterum, tunc eodem tempore percurrunt idem spatium. Siquidem. a. perinde tangit vtrunque terminum, à quo, & ad quem atque. b. & tamen. b, velocius videtur moueri, eo quòd quodlibet eius punctum maiorem lineam describit, nam punctum, quod est in anteriori superficie, respondebat, dum erant in termino à quo, puncto medio ipsius. a. & in fine motus respondet puncto superficiei anterioris eiusdem. Et est par argumentum de quocunque alio puncto.

¶ Deinde secunda ratione arguitur. Si duo grauia à turri caderent, vnum per arcum & alterum per chordam, ita tamen vt quocunque momento motus æque appropinquarent centro terræ, tunc videntur ambo æquali velocitate moueri, quandoquidem æqualiter descendunt, & tamen non æqualia transmittunt spatia: est enĩ arcus maior chorda: ergo non attenditur velocitas motus penes magnitudinem spatij.

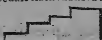
¶ Tertio denique arguitur sic. Velocitas motus circularis non attenditur penes spatium descriptum tali motu: ergo mensura non est certa. Probatur antecedens. Si id verum esset, maximè quidem deberet attendi penes spatium descriptum à puncto velocissime moto scilicet quod est in superficie conuexa, in quam sententiam merito consentit maximus philosophorum numerus quoniam spatium descriptum tali puncto, de-

scriptum tali puncto, describatur à toto (cathegorematice) mobili. Sed quod hoc sit falsum, arguitur. Eadem deberet esse mensura in omni genere motuum in motu autem alterationis, vbi calor vniformiter difformis extẽditur per aliquod subiectum, vt (verbi gratia) à non gradu, vsque ad. 8. non fit denominatio à summo 8. gradu, sed à medio, puta vt 4. cum ergo in rota, quę in orbem mouetur, velocitas motus extendatur à centro ad circunferentiam vniformi difformitate (nam quanto punctum aliquod proprius accedit centro, minorem facit circulũ) fit, vt velocitas motus totius rotę debeat attendi penes pũctum medium semediametri, idest, lineæ ductæ à centro ad circunferentiam. ¶In contrarium ad partem affirmatiuam fuit authoritas Philosophi libro. 6. text. 11. dicentis, id, quod velocius mouetur, in æquali tempore transire maius: & in minori ęquale, & in minori plus.

Circa titulum quæstionis, quam

in duos partimur articulos, adnotandum est, quod cum duæ sint viæ cognoscendi rem aliquam, quas in prologo huius adnotauit Aristoteles. Prima quo ad nos per effectum, quod est nosse, quia est, idest, hoc esse hoc, vt videntes ridere hominem, cognoscimus esse risibilem. Et secunda ordine naturæ per causam, quod est cognoscere propter quod in quo proprie consistit ratio scientiæ, præsenti quæstione scrutamur viam ex effectu: tum quia prius tractata est ab Aristotele, tum quod cognitio nostra incipit à sensu per illam, & quæstione sequenti scrutabimur viam, quæ est per causam.

¶Et quoniam tempus (vt lib. 4. dicebamus) est mensura motus, illud est, quod nobis eius velocitatem ostendit. Est ergo sensus quæstionis. Vtrum quòd hoc mobile velocius moueatur altero, & qua proportiõe moueatur velocius, attendatur penes proportionem spatij, quod ab hoc transmittitur, ad spatium, quod eodem tempore percurritur ab altero. ¶Motus autẽ est duplex, vniformis, & difformis. Et vtraque differentia potest considerari respectu subiecti, & respectu temporis. Respectu subiecti motus vniformis est, cuius omnes partes æqua inter se velocitate mouentur, vt est videre in continuo recte moto per planum. Si enim pedalem lapidem trahas super planitiem, omnes eius partes mouentur æqualiter. Difformis vero motus quo ad subiectum, est, quo non omnes partes mobilis mouẽtur æqualiter. Qui duplex est: vniformiter difformis, & difformiter difformis. Vniformiter ergo difformis, est motus subiecti, ita difformiter moti, vt cuiuscunque portionis lineæ secundum talem extensionem punctum medium ea proportione exceditur ab extremo intensissimo talis portiunculæ, qua excedit alterum eius extremum remississimum. Qui quidem inter motus locales solum conuenit circulariter motis, & illis omnibus: vt appareret in mola frumentaria. Cuius centrum indiuisibile, immobile staret, si motus esset perfectè circularis: & si circunferentia moueretur, vt. 8. punctum medium inter ipsam, & centrum moueretur vt. 4. & medium inter circunferentiam, & 4. moueretur, vt. 6: & medium inter. 4. & centrum, moueretur, vt. 2. Alij definiunt, quòd sit motus subiecti, ita moti, vt quodcunque punctũ qua proportione plus distat à centro quam alterum, velocius mouetur. Hæc autem definitio non conuenit sphæris, nisi solidis vsque ad centrum. Orbi nanque cælesti. (v. g. lunæ) ꝙ imaginemur esse quadricubitum, cuius superficies concaua moueatur vt. 4. cõuexa vero vt. 8. minime quadrat hæc definitio: nã punctũ mediũ grossitiei, ꝙ est in termino secundi cubiti, in duplo plus distat à concauo, quam punctum terminans primũ cubitum; & tamen nõ mouetur velocius, nisi in sesquiquinto, quoniã pũctũ terminans primũ cubitũ mouetur vt. 5. & terminãs secũdũ, mouetur vt. 6. Posset tñ sustineri vtcunq; definitio, loquẽdo de distãtia, à pũcto, quod fingeretur immotũ; vt si sub cõcauo cogitatione adijcias alia quatuor cubita vniformia vsque ad nõ gradũ. Sed figmẽto nihil opus est, vbi altera sufficit definitio. ¶Motus difformiter difformis quo ad subiectũ, est motus subiecti, ita difformiter moti, vt non cuiuscunque portionis secũdum talem extensionem punctum medium æqualiter excedit, & exceditur. Vt si quadrupedale ita in vna hora alteretur, quod prima pedalitas accipiat calorẽ vniformiter, vt. 1. & secunda vniformiter, vt. 2. vel vt. 3.

&c. Nã punctum medium talis pedalitatis neque excedit vnũ extremũ, neque exceditur ab altero. Et licet de hac specie motus alterationis nihil ad præsens negotiũ subiecimus tñ hoc exemplum idcirco, ꝙ motus localis haud quaq̃ esse potest difformiter difformis quo ad subiectum. Quoniam rectus quidem nequit vllo modo difformis: omnes enim partes continui æqualiter mouentur: circularis vero, omnis est vniformiter difformis.

¶Eadem locum habet diuisio respectu temporis. Motus igitur vniformis quo ad tempus, est ille: quo idem mobile æquis portionibus temporis: ęquas itidem pertransit longitudines spatij, vt in regulatissimo motu cęlorum perspectũ est. Spatij videlicet: veri vel imaginarij, vt secundũ philosophos mouet primũ mobile: super quod putãt nõ extare locũ. Motus vero difformis quo ad tẽpus est ille: quo partibus æqualibus temporis inæqualia pertranseũtur spatia: vel in æqualibus: æqualia. Et est: vti superior, vel vniformiter difformis, vel difformiter difformis. Motus vniformiter difformis quo ad tempus, est motus ita difformis: vt si diuidatur secũdum tempus (scilicet, secundum prius: & posterius) cuiusque partis punctum medium illa proportione excedit remississimũ extremũ illius partis: qua exceditur ab intensissimo. Hæc motus species proprie accidit naturaliter motis: & proiectis. Vbi enim moles ab alto cadit per medium vniforme: velocius mouetur in fine: quam in principio. Proiectorũ vero motus: remissior est in fine, quam in principio: atque adeo primus vniformiter difformiter intenditur secundus vero vniformiter difformiter remittitur. Motus vero difformiter difformis quo ad tempus: est motus taliter difformis: vt si diuidatur secundum tẽpus non cuiuscunque partis medium ea proportione excedit vnũ extremũ: quo exceditur ab alio: vt si ita res aliqua moueretur per horã: vt per aliquam partem vniformiter moueretur: vt. 1. & per aliam, vt. 2. vel. 3. &c. Vt est experiri in motibus progressiuis animalium. Quæ quidem species motus crebro accidit in alteratione corporum animaliũ: & potest forsan cõtingere in motu augmenti: & decrementi. De quibus primo de generatione habendus est sermo: hic vero minime.

His ergo præmissis distinctionibus:

ad quæstionem respondetur conclusionibus duabus: vna in hoc primo articulo: de motu recto: altera in altero: de circulari. Prima velocitas motus localis recti attenditur penes quantitatem lineæ descriptæ. Ita, quod si duo mobilia velo-

citate

Sẽsus quęs.

Motus vni for. & dif for.

citate conferantur, qualis fuerit proportio inter lineas eodem tempore trāsmissas, talis erit proportio inter velocitates. Et eadem est ratio, si motus eiusdem mobilis, quo vno tempore mouetur, comparetur ad eum quo mouetur in alio. Vt si. a. mobile in vna hora percurrat pedes quatuor, in quo. b. percurrat tria, mouebitur in sesquitertio velocius, & si. b. percurrat. 2. mouebitur in duplo velocius: & si tantum vnum in triplo.

¶ Quo fit, vt ad iudicium velocitatis penes effectū non sit necessarius vsus proportionalitatis. Nam etsi considerentur duæ proportiones scilicet inter spatia, & inter velocitates, sunt tamen æquales, & ideo reputantur eadem. Aristote. quidem in texto citato lib. 6. tex. 11. nihil meminit proportionis: sed tantum dixit, ꝙ velocius in æquali tempore transit maius: & in minori, æquale: & in minori, maius. Inde tamen manifeste colligitur, talem esse proportionem velocitatum, qualis est longitudinum pertransitarum.

Igitur ad primum principale argumentum distinguitur, quòd talia mobilia eodem tempore æqualia spatia confecerint: nempe secundum se tota, verum est, vt argumēto persuasum fit. Negatur tamen, ꝙ secundum idem punctum respectiue in vtroq; designatum, æquales describātur lineæ: & penes hoc debet attendi velocitas motus. Quare conceditur argumento, ꝙ. b. velocius mouetur quam. a. nam pūctū eius medium longiorem lineam describit, quàm punctū medium ipsius. a. Idem est de pūcto anteriori vtriusq;, idēque de posteriori, sed propter dignitatē iudicium sumitur penes medium. Sūt qui dicant, neutrum transire totam longitudinem aulæ, licet secundum superficiem posteriorem tangant terminum à quo, & secundum anteriorem contingant terminum ad quem. Nam, vt pertrāsirent totam lineam deberet (aiunt) idem punctum mobilis tangere punctum termini à quo, & punctum termini ad quem. At non est cur à communi hominum sensu dissentiamus. Consentiunt enim omnes, cum quis calcaribus à tergo primum tangit parietem, & pectore postmodum attingit è regione oppositum, perambulasse totum interuallū. Quare satius est simpliciter concedere, ꝙ illa mobilia transeunt idem spatium: sed quia id non præstāt secundū idem punctū, non æqua mouētur agilitate. ¶ Ad secundum principale argumentum conceditur, illa, quorum alterū cadit ab alto per arcū, & alterū per chordam in æqualia spatia peragere. Refert enim nihil lineā longiorē, qui eodē tēpore transitur, arcualē esse, an rectam, & ideo illa mobilia inæqualiter mouentur. Nec sequitur, Æqualiter descendūt, ergo æqualiter mouentur. Nam velocitas descensus non attenditur penes descriptam lineā, sicuti velocitas motus, sed penes accessum ad centrum terræ.

Argm̄ quo multi torquentur. ¶ Vnum hic tamē superest argumentum, quod male sophistas contorquet. Si enim (aiunt) Petrus & Paulus super duas partes lineas incipiant moueri, quas sunt vna hora pariter emensuri: instanti autem terminatiuo horæ, quo punctum anterius pedis debet respondere puncto intrinseco terminatiuo lineæ, Petrus designat esse per primū nō esse, Paulo seruato: tunc Petrus & Paulus per totam horam æqualiter mouentur: nam vna qualibet parte horæ secundum illum progressum æquales portiones lineę demetiantur (vt in prima medietate horæ, primas medietates linearum, & in tertia quarta, tertias quartas, & ita deinceps) & tamen in tota hora non peragunt idem spatium: nam primo instanti, quo Paulus est in termino, Petrus non est superstes, si vero tunc non est, nunquam fuit in termino, & per consequens nūquam pertransiuit totam lineam. Neque totum perfugium est quo, quis possit argumentum declinare, negādo casum. Nam cum motus (vt libr. 6. disputatum est) per primum non esse cesset, nihil vetat, quin idē instāti sit primum non esse animalis. Sed inter admittentes casum, mirabiles versantur responsiones. Aliqui enim cōcedunt ambos homines æqualiter moueri tota hora, licet non æqualia spatia pertransierint, sed satis est (aiunt) quòd Petrus tantundem transisset, si restaret in instanti terminatiuo motus. Est tamen hoc ridiculum, quoniam si Petrus aliquid non transisset illius lineæ, id tm̄ fuisset punctum terminatiuum: illud autem est indiuisibile, quod additum lineę non facit maius, neque est transibile per se: quare intelligibile non est, quancunq; partem lineæ esse pertransitam, quin tota linea cathegorematice fuerit pertransita. Et confirmatur quia Paulus, superstes illo instante, quo primum non est Petrus, nihil transit, neque mouetur: ergo Paulus non plus transit, quā Petrus: atq; adeo nihil obstat, non esse tunc Petrū, quominus tātundem transierit quantū Paulus. Cōceditur ergo ęqualiter ambos moueri per totam horā: sed negatur in tota hora Petrum non transiuisse tantam lineam: quantam Paulum. Et negatur consequentia. Petrus neque fuit neque est in termino ad quē: ergo non peregit totā lineā. Nam satis est, ꝙ attigerit vsque ad terminum ad quem per primum non esse: eo ꝙ punctum & linea nō faciunt maius quam lineam.

2. Conclus. In articulo secundo subditur conclusio secunda. Velocitas motus localis vniformiter difformis. i. circularis (qui locus est vniformiter difformis) attenditur penes punctum velocissime motum, puta penes pūctum superficiei conuexæ. Cōclusio est Hētisberi quam merito Philosophi recipiunt: & hac potissimum ratione fulcitur. Linea descripta à peripheria circuli describitur à toto circulari corpore, ergo tantū mouetur corpus quanta est illa linea. Consequentia nota est, quoniam in alijs dimensionibus tam longa est res, quam longissima eius pars, & in motu recto tantum res mouetur quantū attingit pars longissima versus terminū ad quem, ergo penes illam lineam debet attendi velocitas motus. Secundo ad idem arguitur: si non attenderetur penès illud punctum deberet existimari, vt alij volunt, penes punctum medium semidiametri à centro nō moto vsque ad circunferentiā vt si punctum circunferentiæ moueretur vt. 8. tota rota moueretur vt. 4. vti medium punctum. Hoc tamen primum omnium verū esse nequit in sphæris cōcauis. quales sunt cœlestes, quoniā (vt supra dictum est) vniformitas nō extenditur vsque ad non gradum. Sed si detur (v. g.) rota intus caua, quæ habeat grossitiem quadricubitam, cuius superficies cōcaua moueatur vt. 4. & conuexa vt. 8. necesse esset tunc dicere, ꝙ rota mouetur vt. 6. velut punctum medium. Nam dicere ꝙ rota mouetur vt. 4. ac si esset solida vsq; ad centrum; ridiculum esset. Primum: quia cum nullus sit verus gradus citra. 4. nullatenus. 4. est medium veri motus. Et preterea: quoniam si ad hac concauitas fieret maior: vt non superesset nisi grossities bicubita extera: quæ est à. 6. vsque ad. 8. eadem ratione dicendum esset tunc moueri: vt. 4.

¶ Quod tamen punctum non est in rota. Quod si dicatur in sphæris: quæ non sunt prefectæ solidæ: pōnendam esse velocitatem penes punctum medium inter superficies cōcauā & conuexam: reciditur in aliam peiorem ab

ſurditatem, nempe ꝙ ex duabus rotis eiuſdem ambitus & magnitudinis circunferentiæ quæ quidem vtriuſque circunferentiæ æqualiter mouerentur, illa quæ verſus centrum groſsior eſſet, tardius moueretur. Etem quæ (verbi gratia) duos tantum haberet palmos latitudinis a.6. vſq; ad.8. moueretur vt.7. quæ tamen haberet.4. ſcilicet.a.4. vſq; ad.8. moueretur duntaxat vt. 6. Adde, ꝙ ſi illa quæ mouetur vt. 6. continuo dum circulariter mouetur ſimul rareſieret verſus centrum, cõtinuo tardius moueretur circulariter. Nam cum latitudo creſceret verſus non gradum, punctum medium etiam fieret propinquius non gradui. Et ſi alia groſsior ſimul condenſaret partes internas verſus circunferentiam, intenderet velocitatem. Nam punctum medium fieret diſtantius à non gradu. Conſequens autem hoc abſurdum eſt, ſupponimus enim circunferentias æquales eſſe, & æquali velocitate circunferri. At primum certe argumentum ſatis eſt, quo concluſio perſuadeatur: quare nihil opus plures huc ineptias congeri. Ex hac concluſione ſequitur primo, quod vbi ſphæra, quæ mouetur, fuerit perfecta verſus omne punctum, ad modum globi, quales ſunt orbes cœleſtes, velocitas non eſt attendenda penes quodcunque punctũ ſuperficiei conuexe, ſed penes mediũ æquidiſtans à polis, vt velocitas primi mobilis, penes lineam æquinoctialem, quæ cõſideratur in ſuperficie conuexa. Nam illa eſt maxima linea quæ deſcribitur motu illius orbis. Sequitur ſecundo, quod (vt de deſcenſu dictum eſt) non penes idem attenditur velocitas circulationis, & velocitas motus, quæ fit per circulum. Velocitas enim circulationis attenditur penes magnitudinem angulorum, qui deſcribitur circa centrum: id quod quæſtione præcedenti oculari figura mõſtratum eſt. Quare omnia puncta rotæ tonſoris, quæ cõſiderentur in linea ſemidiametri à centro ad circunferentiam, æqualiter circũeunt, nam eodẽ tempore complent omnia ſuos circulos: licet non faciant æquales circulos, & ideo inæqualiter moueantur: quia inæquales lineas deſcribant, idẽ vſu venit cœleſtibus orbibus: omnes enim planetæ æqualiter circũeunt, præter paruũ illud ſpatium, quo vnuſquiſq; proprio motu retrouertitur. Nam eodem die omnes complẽt ſuos circulos ad motum primi mobilis: tametſi longe inæquales, & ideo quanto orbis eſt inferior, tanto motu diurno moroſius fertur. Eadem ratione in eadem ſphæra omnia puncta circũeunt æqualiter, licet quanto ſunt propinquiora polo, tanto minori velocitate moueantur.

Corollariũ notandum.

Velocitas circulationis.

Ad tertium igitur principale argumentum

negatur eandem eſſe rationem motus localis vniformiter difformis, quo ad ſubiectum, quæ eſt qualitatis. Cum enim qualitates contrarie ſimul inſint in eodem ſubiecto, neceſſe eſt, vt vbi eſt remiſsior calor, ibi ſit frigiditas intenſior. Et ideo ſi pedale ſubiectum à non gradu vſq; ad.8. calidum, diceretur totum calidum, vt.8. eadem ratione eſſet frigidum vt.8. ſiquidem vice verſa eſſet etiam frigidum à non gradu vſque ad.8. vnde fieret, vt idem ſimul ſubiectum contrarijs in ſummo qualitatibus denominaretur. Quocirca penes punctum medium debet illud accidens æſtimari, taliter vt dicatur calidum vt.4. & vt.4. frigidum: vti primo de generatione dicturi ſumus. At vero motus locales contrarij non ſunt in eodem ſubiecto: & ideo ſicut tantum eſt corpus, quantus eſt locus, ita tanta eſt eius velocitas quanta maximam in tanto tempore deſcribit lineam. Eodem modo cenſenda eſt velocitas motus illius, quod moueretur ſuper aliquem circulũ. Vt ſi aliquis homo, graderetur ſuper arcum, aut ſuper maximum globum velocitas illius motus non deberet cenſeri penes lineã, quam deſcribit pedibus: ſed penes illam quam deſcribit capite: vt quæ longiſsime diſtat à centro. Motum autem ſuper terram quanuis phyſice ſit ſpherica, non iudicamus, niſi tãquam motum rectum; quoniã globoſitas non eſt perceptibilis, niſi in diſtantia maxima. Eodem modo ſi baculum manu in orbem circunduxeris, velocitas illius motus attenditur penes lineam deſcriptã ab extremo baculi plurimum à manu diſtante. Pergũt hic ridicule ineptire, qui argumentatur de rota infinita, aut de linea infinita verſus oriẽtem, hic terminata, quæ verſus extremum infinitum moueretur in circulũ. Tũc enim non poſſet iudicari velocitas motus penes punctũ velociſsime motum. Quoniam nullum eſt illic pũctum terminans rotam: aut lineam, quod ſit citiſsime motũ. Iſti, inquam non vident demonſtrationem Ariſt. lib. 3. text.48. & infra, quam explicuimus. q. 3. videlicet infinitum, verſus talem extremũ, eſſe immobile. Et ſunt itidem nugæ, quæ de linea gyratiua confingunt in columna, cuius prima pars proportionalis, gyrans primam medietatem, moueatur vt. 1. & ſecunda gyrans tertiam quartam moueatur vt duo, & ita creſcendo, nõ dabitur punctum velociſsime motum. Eodem enim lib. q. 4. aduerſus iſtos commonſtrauimus nullatenus talem lineã eſſe ſeparabilem per vllam potentiam, ſicut non eſt poſſibile, continuum diuidi in omnem ſuam partem. Breuiter, illic oſtendimus, non eſſe poſsibilem motum infinitum. Sed alia via poſſet aliquando apparentius fieri argumentum. Etenim ſi tempore circulationis rotæ cereę ſimul eadem rareſieret, tunc non fieret perfecta circulatio: quoniam nullum punctum circunferentiæ rediret ad idem punctum loci: vnde fuerat digreſſum: ſed ad aliud ſuperius, ſcilicet, diſtãtius à centro: & per cõſequẽs nullum pũctum faceret perfectũ circulum ſed ad modũ conuoluti colubri. Quare nõ videtur, ꝙ velocitas illic attenderetur, ſicut in motu circulari. Reſpondetur, tñ nihil referre, ſed attendendã eſſe velocitatem penes lineã quãcunque punctũ illud à centro remotiſsimum deſcripſerit. Et ideo ſi æqualibus partibus tẽporis rarefactionis integros circulos rota perageret, tũc ſemper velocius, & velocius moueretur, quoniam maiores & maiores fierẽt circuli. Quocirca motus ille vtroq; modo eſſet informiter difformis, ſcilicet, & quo ad tẽpus, & quo ad ſubm̃. Et ſi pari modo cõdenſaretur, remitteretur pariter velocitas. ¶ Motus vniformiter difformis qui ad tempus eodem ferme modo regulatur, quo motus vniformis nẽpe ſi duo mobilia æquales lineas emetiantur in eodem tempore, quanuis vnum vniformiter moueatur, & aliud quomodocũque difformiter. ſ. quod in prima quarta horæ deſcribat pedale, & in ſecunda duo pedalia, &c. dummodo in tota hora, tot iuſte pedalitates conficiat, quot aliud mobile quod per totam vniformiter mouetur, æqualiter mouebuntur. Sed vnũ eſt hic dubium. Vtrum velocitas mobilis vniformiter difformiter moti ſit denominanda à gradu velociſsimo, vt ſi graue decidat in vna hora velocitate à non gradu vſq; ad.8. dicẽdus ſit moueri vt.8. Et videtur pars affirmatiua verã ſane quia lege videtur ſequi motus vniformiter difformis quo ad ſubm̃. Reſpõdetur nihilominus velocitatem motus vniformiter difformis quo ad tempus æſtimari penes gradum medium, & ab eo denominari: neque eſſe parẽ rõnem illi: qa eſt vniformiter difformis quo ad ſubm̃. Nam ratio illic erat, quod lineam, quam deſcribit punctum velociſsime motum: totũ mobile

Infinitum non eſt mobile.

bile ipsum describit:& ideo tam velociter mouetur totum,quam punctum illud. Attamen id, quo vniformiter difformiter mouetur quo ad tempus,non tantú spatium pertransit,quantum pertransiret,si tanto tempore vniformiter moueretur ea velocitate, in qua est gradus summus:vt per se est manifestum : & ideo conijcimus respondere gradui medio. Exempli gratia si.a.mobile vna hora moueatur intendendo semper motum á nó gradu vsque ad.8.tantundem spatij transmittet, quantum b.quod per simile spatium eodem tempore vniformiter mouetur,vt.4.hinc fit, quod vbi motus mobilium fuerit difformis,reducédi sunt ad vniformitates(verbi gratia)si.a. mobile in vna hora moueatur per aliquod spatium taliter, vt in prima quarta horę moueatur á non gradu vsque ad.4.& in reliquis tribus quartis.a.4. vsq; ad. 8. b. vero in primis tribus quartis horę moueatur á non gradu vsq; ad.4.& in vltima quarta. a 4. vsq; ad.8 Tunc ambo mouentur in tota hora a nó gradu vsq; ad 8.&tamen longe mouétur inequaliter. Velocius enim mouetur. a. maiusque pertransibit spatium, quam.b. A. enim mouetur in prima. 4. velocitate vt. 2.qui est gradus medius inter.4.& non gradum: & in tribus quartis velocitate,vt.b.qui est medius inter.4.&.8. Quocirca si in prima pedalitate(verbi gratia) transit duas pedalitates, in tribus sequentibus transibit. 18. multiplicatis sex gradibus velocitatis per tres quartas téporis. Quare in tota hora transibit. 20.pedalitates. b. vero in primis tribus quartis mouetur velocitate vt. 2.qui est gradus medius inter. 4. & non gradum, & ideo in quacunque.4.transibit duas pedalitates. In postrema vero.4. mouebitur velocitate vt.b.qui est gradus medius inter. 4. &. 8. idcirco transibit in illa sex pedalitates : atque adeo in tota hora transibit. 12.Mouebitur ergo.a. velocius quá.b. in proportione super quadripartiente sextas: qualis est proportio. 20. ad. 12. At subpudet hæc prolatare.

De motu velocissimo & tardissimo.

¶ Dubium hic tamen submoueri solitú, restat. Vtrum sit dabilis motus velocissimus:motus ve tardissimus.Et quidem de velocissimo facile responderetur duabus conclusionibus.Prima est.Motus primi mobilis est velocissimus,qui potest esse per naturam. Siquidem(vt libr.4. dictum est) omnium est mésura corporalium motuum. ¶ De spiritualibus enim (vt de actu cogitandi, & angelorum motionibus, qui non dependét á loco & tempore deque motibus corporum glorificatorum, quia dote agilitatis eis competunt) nullus est hic nobis sermo. Secunda, si diuinam potentiam spectes, nullus est motus adeo citus,neq;esse potest, quo nó possit esse agilior ¶ Hæc in propatulo est ijs,qui norunt,non esse possibilem motum velocitatis infinitę,vt in. 3.&.4 lib. dictum est.Illo nanque,si modo possibilis esset, neutiquam esse posset pernicior.At citra illum. quocunque dato, cum virtus Dei sit infinita,potest eadem virtute citius quippiam moueri.Nam quocunque tempore dato, quo res aliqua á certo in certum punctum moueatur,poterit in parte illius temporis (quod absque fine est diuisibile) per idem spatium moueri. Quin,quacunque magnitudine data cœlestis orbis. poterit Deus maiorem orbem desuper creare, qui die naturali peragat circulum diurnum.Qua ratione augeri infinitum syncategorematice potest velocitas motus, Res est dilucida, veruntamen de motu tardissimo sunt quidam ita sentientes, vt credant,reuera esse in orbe cœlesti.Aiunt enim aliquá partem (verbi gratia) primi mobilis aliqua tarditate moueri:quod nemini dubium est:postquam nulla est, quæ infinita velocitate moueatur. Et quæ in duplo propinquior est polo,in duplo mouetur tardius. id quod pariter concedimus,supposito, polum esse punctum immotum quoniam in motu vniformiter difformi incipienti á non gradu, qua proportione punctú quodq; propius accedit non gradui quam alterum,tardius mouetur. At vero cum sic colligunt,hoc punctum tarde mouetur, & quod in duplo est propinquius polo , mouetur duplo tardius,& quod in quadruplo est propinquius, in quadruplo mouetur tardius:& sic in infinitum : ergo datur punctum tardissimè motú, non solú nulla est cósequentia,verum cótraria prorsus infertur inde conclusio . Eo enim, quod infinitum procedit illa diuisio , aliquod púctú mouetur tarde,& aliud in duplo tardius, & aliud in quadruplo, &c. sequitur ꝙ nullú dabitur tardissimæ motú: sicut nó dabitur vltima pars proportionalis mobilis versus polum. Stat ergo sententia,ꝙ de poténtia absoluta,vt non datur summa velocitas motus. ita neque summa tarditas.Quin vero hoc amplius dicimus de tarditate , ꝙ cú actu núc detur punctú velocissimè motum per naturam (puta in equinoctiali) nullum tamen est a ctu tardissimè motum versus polum . Sed satis ac super de velocitate motus quo ad effectum.

Alber. Saxo lib.6.q.7.

Tex.xxxv.Quoniam autem mouens,&c.

Quæstio quarta.

VTRVM VELOCITAS motus attendatur ex parte causæ penes proportionem proportionum,quæ sunt velocitatum ad suam ipsarum resistentias.

D partem negatiuam arguitur. Deus mouet celerius rem vnam quam aliquam in duplo,aut quauis alia proportione,& tamen varietas illa accidere nequit ex diuersis proportionibus diuinæ virtutis ad diuersas resistentias vt pote, quæ absq; vlla proportione infinitú excedit vniuersas,ergo. Quod si responderis Deum coagere agétibus particularibus iuxta eorum virtuté obidque penes eorú facultaté. cósiderandá esse velocitaté, restat dubitatio, ꝙ Deus se solo peculiariter potest eodem modo mouere diuersa mobilia, inter cuius virtutem & res illas nulla est proportio. Item intelligétia superioris orbis velocius mouet, quam intelligétia inferioris cuius tamen in causa non est proportio diuersa super suas ipsarum resistentias : tum quia cœli nó resistút,tum quia nulla intelligétia mouere aliú potest celerius aut remissius, quam modo mouet : & ideo non potest habere diuersas proportiones ad diuersos orbes. Neque vbi mobilia diuersorum ponderum mouerétur per vacuú, posset attendi velocitas penes proportioné proportionum super resistentias: cú nulla illic esset resistétia, ¶ Scdo argr de magnete, ꝙ eadé velocitate attrahit ad se ferrú paruú & magnú, dú mó sit ad vtrúq; mouédú efficax : & tú nó habet eádem proportioné super vtrunq; cú virt⁹ eadé sit, resistétiæ vero, impares. Et tertio argr. Et si Petr⁹ iaciat lapidé á proportione dupla inter vim suá motricé, & lapidis resistétiam, tú lanã duplo leuioré, super quá habet duplo maiorem proportioné nó mouebit duplo maiori velocitaté, vt experiméto cóstat. Et cófirmat argú. Si regula esset vera, sequeret, ꝙ si Pe-

tres

trus aliquem lapidem iactaret per certum spatium, medietatem lapidis, ad quem haberet duplo maiorem proportionem, eodem tempore iactaret per duplum spatiũ. & quartam partem, per quadruplum & sic in infinitum: consequens tamen est contra experientiam, quia non semper minor lapis iactatur ad maius spatium. In contrarium videntur agere septem regulæ Aristo. quas postremo capite huius libri statuendas curauit.

Quatuor in motu consideranda.

Prænotare in primis in quæstionis aditu opus est quatuor esse (vt ait Aristo.) consideranda in motu scilicet id, quod mouetur, & virtutem, à qua & tempus in quo. & spatium, per quod mouetur. Porro autem virtus, idem est, quæ virtus effectrix motus: sed id, quod mouetur est resistentia quæ à virtute motrice superanda est.

Regula.

¶ Est enim regula hic supponẽda, quòd à proportione equalitatis aut minoris inequalitatis nulla fit actio, vt lib. 2. dicere ceperamus: nempe vbi resistentia sit equa, aut maior quam virtus agentis: sed solum vbi proportio est maioris inequalitatis agentis ad passum. Atque tam virtus actiua: quam quæ resistit, esse potest, aut interne inhærens mobili, aut extrinsecus adiacens vt dum graue cadit, grauitas ipsa est interna virtus. Et si quis illud expellat, est extrinseca. Item medium ipsum, per quod cadit seu aqua sit, seu aer extrinseca est resistentia. In motibus itidem alterationis, & augmentationis exempla etiam sunt, sed quæ non sunt præsentis negotij Præterea virtus actiua, esse poterit aut spiritualis, aut corporea: naturalis, aut libera: fatigabilis, & corruptibilis (vt in elementis & elementatis) atque infatigabilis & incorruptibilis, vt in corporibus cœlestibus. Titulus ergo quæstionis promiscue comprehendit omnes species, tã virtutis, quam resistentiæ.

Quatuor modi de motus velocitate.

¶ Atqui varietas dignoscendi eiusmodi velocitatẽ motuum, quatuor potest modis estimari. Primo penes proportionem potentiarum motiuarum. Secũdo penes proportionem inter resistentias. Tertio penes proportionẽ inter excessus potentiarum super suas resistẽtias. Quarto penes proportionem proportionum agentium super suas ipsarum resistentias.

¶ Exempli gratia, vt si sint. a. mouens vt. 8. & b. mouẽs. vt. 4. mouentia pares restentias: vt. 1. vtrum. a. moueat iuxta primam regulam in duplo velocius quam. b. propterea quod actiuitas, vt: 8. est duplo maior quam. 4. An iuxta tertiam in proportione dupla sesquitertia propterea quod excessus. 8. ad. 1. est. 7. & 4. ad. 1. est. 3. & inter. 7. & 3. est dupla sesquitertia: an vero secundum quartam velocius moueat solum in sesquialtero: ex eo quod proportio octupla, quæ est inter. 8. & 1. est sesquialtera ad quadruplam, quæ est. 4. ad. 1. vt in proportionibus expositum est.

¶ Simili modo si agens. a. virtutis vt. 4. moueat resistentiam vt. 2. & b. eiusdem virtutis vt. 4. moueat resistentiã vt. 3. vtrum. a. iuxta secundam regulam moueat in sesquialtero velocius quam. b. ideo quod resistentia. vt. 2. est in sesquialtero minor, quam resistentia vt. 3. an secũdum tertiam in duplo velocius, propterea quod excessus, 4. ad. 3. est duplus ad excessum. 4. ad. 3. an vero iuxta quartam plus quam in duplo velocius, idcirco quod proportio dupla. 4. ad. 2. est maior quam dupla ad proportionem sesquitertiam, quæ est. 4. ad. 3. Porro autem in prima & in secũda regula, per quã tenuis est probabilitas: sed inter tertiã & quartã relinquit disceptatio, & tãdẽ quinta est ex mẽte Aristotelis omnino amplectẽda

Respondetur ergo ad quæstionẽ quatuor conclusionibus. Prima est aduersus primam regulam. Velocitas motus non est attendenda penes proportionem virtutis vnius agentis ad virtutem alterius. Conclus. 1.

Conclusio in primis patet: quia vbi resistentiæ essent inequales, nulla esset apparentia, solam esse expectandam proportionem inter virtutes motrices. Quis enim diceret, quod si virtus vt. 6. moueat resistentiã vt. 1. & virtus vt. 4. resistentiam vt. 2. non moueat virtus vt. 6. nisi in sesquialtero velocius (quæ est proportio, quam habet ad. 4.) cum ad suam resistẽtiam habeat sextuplam. 4. vero ad suam, non nisi duplam. Sed tamen, & vbi resistentia sit eadem, conclusio nihilominus est notissima, alias si virtus vt. 4. moueret resistentiã vt. 3. aliqua velocitate, virtus vt. 2. subdupla ad. 4. moueret eãdem resistentiam subdupla velocitate: quod est impossibile, cum à proportione minoris inequalitatis nulla fit actio.

¶ Qua de causa ait Aristotel. text. 37. quod nõ quoties cunque aliqua virtus mouet aliquam resistentiam in aliquo tempore, subdupla mouebit eandem in duplo tempore. Miror tamen quosdam scholę nostræ, qui aiũt regulam primam, contrariam huius cõclusionis, veram esse in vniuersum, posita constantia potentiæ motiuæ. Quod est dicere, fixa eadem resistentia, quæ sit minor vtraque potentia. Existimant enim idem esse tunc metiri velocitates, aut penes primam regulam, aut certe penes quartam id quod est manifeste falsum. Nam si virtus vt. 8. moueat resistentiam vt. 1. & virtus vt. 4. moueat eandem resistentiam, velocitas motus prioris ad eam, quæ est posterioris, secundum primam regulam, habebit proportionem duplam, qualis est. 8. ad. 4. & secundum quartam, habebit tantum sesquialteram: qualis est octuplę proportionis ad quadruplam, continet enim octupla quadruplam, & item duplam, quæ est medietas quadruplæ. Quorundã error.

¶ Secunda conclusio contra secundam regulam. Neque velocitas motus attendenda est penes proportionem resistentiarum, quæ quidem conclusio eisdem penitus rationibus constat, quibus secunda. Conclus. 2.

¶ Vbi nanque diuersæ sunt virtutes actiue, palam peccat secunda regula. Nulla enim est apparentia, quod vbi resistentia vt. 2. moueatur à potentia vt. 6. & resistẽtia vt. 3. a. potentia vt. 4. non moueatur prima resistentia velocius quam secunda, nisi in sesquialtero, qualis est proportio inter resistentias, sane cum prima moueatur à proportione tripla, & secunda, non, nisi à sesquitertia. Neque vbi virtus est eadem, habet verum, alias si resistentia, vt. 2. moueretur à virtute vt. 4. aliqua proportione sequeretur quod resistentia vt. 4. quæ est dupla, moueretur ab eadẽ virtute subdupla velocitate. Quod est falsum: eo quod à proportione equalitatis non sequitur actio. Neque si virtus vtranque vinceret resistentiã, certa esset regula Nam si resistentia vt. 1. moueretur à virtute vt. 8. & resistentia vt. 4. ab eadem ipsa, tunc per secundam regulam velocitas prioris motus deberet excellere velocitatem posterioris quadrupla proportione quæ est inter resistentias: & tamen secundum quartam, quæ est omnium norma non excellit nisi proportione tripla, qualis est octuple proportionis (quam virtus habet super priorem resistentiam) ad proportionem duplam: quam habet ad posteriorem. Componitur enim octupla proportio ex tribus duplis.

¶ Tertia conclusio aduersus tertiam regulã, in qua plusculũ est difficultatis. Velocitas mot⁹ ex parte causę nõ attendi- Conclus. 3.

attenditur penes proportionem arithmeticam: quæ est inter excessus virtutem super suas singularum resistentias. Conclusio hæc demonstrationem sortitur ex quarta regula Philosophi textu. 36. Enimuero si regula tertia huic conclusioni cótraria, veridica esset, consequés fieret, vt si. a. virtus vt. 8. moueret resistentiam vt. 4. & b. virtus vt. 2. moueret resistentiam, vt. 1. velocitas primi motus esset velocitate secúdi quadruplo maior, qualis est proportio excessus primæ potentiæ super suã resistentiam ad excessum secundæ super suam, scilicet. 4. ad. 1. cuius tamen contrarium astruit dicta regula Aristotelis quarta quæ talis est. Si aliqua virtus moueat aliquam resistentiam in aliquo tempore per aliquod spatium, subdupla virtus mouebit subduplam resistentiam eodem tempore per idem spatium: & ita deinceps diuidendo virtutem & resistentiam. Quo fit, vt virtus vt. 2. eadem velocitate moueat resistentiam vt. 1. qua virtus vt. 8. resistentiam vt. 4. Et huius causa, illud est, quòd vtraque virtus mouet suam resistentiam á proportione dupla.

Conclu. 4. ¶Hinc manifeste colligitur quarta Conclusio, qua stabilitur quinta regula. Velocitas motus penes causam attenditur penes proportionem proportionum agétium super suas ipsorum resistentias. Quæ quidem proportio (vt tract. de proportionibus præfati sumus) dicitur proportionalitas geometrica. Conclusio est, quam Paulus Venet. Hentisber: & ferme enarratores Aristotelis consentientes affirmant. Nam & si nusquam fuerit ab Aristotele sub his terminis constituta, colligi eam tamen existimãt ex suis regulis septem. Primum ex quarta manifeste (vt modo dicebamus) eo enim, quòd qualis est proportio virtutis cuiuspiam ad eam quam superat resistentiam, talis est medietas virtutis ad medietatem resistentię, docet, eadem velocitate mouere subduplam virtutem, subduplam resistentiam, qua tota mouebat totam. Nanque ait eodem tempore per idem spatium eãdem mouere. Sequitur itidem eadem quarta có clusio dilucide ex septima regula. Nempe, quòd si duæ virtutes seorsum moueãt aliquo vno tempore duas resistentias, virtus composita ex ambabus virtutibus mouebit resistentiam compositam ex ambabus resistentijs eodem tempore per idem spatium: quod est dicere eadem velocitate. Cuius profecto ratio est, quam asserit quarta conclusio. Nempe, quòd talis est proportio ambarum simul virtutum ad ambas simul resistentias, qualis est alterutrius ad suam. Loquitur enim de virtutibus habentibus easdem proportiones ad suas resistentias: si quidem ait mouere easdem eodem tempore. Etenim si virtus vt. 6. moueat resistentiam vt. 4. & virtus vt. 3. resistentiam vt. 2. tunc virtus vt. 9. quæ constat ex. 6. & 3. mouebit resistentiam vt. 6. quæ constat ex. 4. & 2. eadem velocitate. Quoniam omnes sunt proportiones sesquialterę. Et idem cóperies in omni genere proportionis.

Examinatio regularũ Aristo. ¶At vero contra istam conclusionem, & pro examine regularum Aristotel. arguitur primo authoritate eiusdem Aristotel. primo de cœlo cap. de infinito, existimantis velocitatem motuum attendi penes excellentiã mouentis ad mobile. Et idem videtur sentire Comm. lib. 4. tex. 70. & lib. hoc. 7. text. 35. His tamen locis facile responsum dedimus, Arist. solum affirmare, ꝙ quanto excellentia erit maior, tanto motus erit celerior, nihil tamé loquitur de proportionibus, ꝙ qualis fuerit proportio excessus ad excessum talis sit velocitas ad velocitatem. Et Commen. tex. hic. 36. videtur seipse exponere vt bene agnouit Paulus, scilicet, quod per excessum intelligebat proportionem. Et sic comparando inter se duo agentia, comparat proportionem vnius excessus super suam resistentiam proportioni alterius suprascriptæ. Sed aliter vrgentius sic arguitur. Et si quarta nostra cóclusio optime consonet quartæ regulæ Aristotelis: reliquis vero non similiter. Est nanque prima regula, quod si aliqua virtus moueat resistentiam in aliquo tempore per aliquod spatium, eadem virtus eodem tempore mouebit subduplam resistentiam per duplum spatium, id est, dupla velocitate.

¶Et quidem particulariter, vbi virtus mouet resistentiam dupla proportione, consentit quarta conclusio. Etenim si virtus vt. 8. moueat resistentiam vt. 4. aliquo tempore per aliquod spatium, eadem virtus mouebit resistentiam vt. 2. in duplo velocius, quia quadrupla proportio quam. 8. habet ad. 2. est dupla ad duplam, quam habebat ad. 4. Et per hoc item refutatur tertio iam impugnata regula de excessibus. Qui si essent hic aspiciendi, solum excederet velocitas in sesquialtero qualis est proportio excessus, quo. 8. excedit. 2. ad excessum quo excedit. 4. At vero non subinde sequitur (salua quarta conclusione) quod eadem virtus eodem tempore moueat subquadruplam resistentiam per quadruplum spatium, id est, quadrupla velocitate, sed solum mouebit in triplo velocius: qualis est proportio octuple. scilicet. 8. ad. 1. ad duplã, puta. 8. ad. 4. Qua ratione colligi videtur, quod vel quinta nostra conclusio est falsa, vel prima regula Aristotelis. Respondebitur forsan, quod regula Aristotelis solum loquitur de medietate resistentiæ, non tamen subinde procedit ad minores partes. Sed & contra hoc etiam nunc pugnat aperte replica. Si virtus motiua, vt. 6. moueat in aliquo tempore resistentiam vt. 4. eadem virtus non mouebit medietatem (iuxta quartam conclusionem) eodem tempore per duplum præcise spatium, quia non mouebit solum duplo maiori velocitate: ergo. Quarta conclusio repugnat Aristotel. Probatur antecedens. 6. ad 2. est proportio tripla, ad quatuor vero est sesquialtera, tripla autem ad sesquialteram est maior quam dupla. Constat enim ex duabus sesquialteris, & vna sesquitertia, vt tripla quæ est. 12. ad quatuor constat ex sesquitertia, quæ est. 12. ad. 9. & sesquialtera quæ est. 9. ad. 6. & sesquialtera quæ est. 6. ad quatuor ergo virtus vt sex plusquam duplo velocius mouebit resistentiam vt duo quam resistentiam vt. 4. Quinimo est regula generalis quod quandocunque virtus excellit resistentiam minori proportione quam dupla, eadem virtus habebit ad medietatem resistentiæ maiorem proportionem quam duplam: & per consequens mouebit eam plusquam duplo velocius. Et e conuerso quandocunque virtus exuperat resistentiam maiori proportione quam dupla excedit medietatem resistentiæ minori quam dupla, vt si virtus vt. 6. moueat resistentiam vt. 2. aliqua velocitate, nó mouebit resistentiam vt. 1. duplo maiori, sed citra. Quoniam. 6. ad. 1. habet proportionem sextuplam, ad. 2. vero triplam, & sextupla ad triplam est minus quam dupla. Constat enim ex dupla & tripla: quare dupla non est eius medietas. Eodem omnino modo patescit, eandem conclusionem quartam non in vniuersum consentire cum. 2. regula Aristotelis quæ venit in idem cum prima, videlicet, si aliqua virtus mouet resistentiam in aliquo tempore per aliquod spatium, eadem virtus mouebit subduplam resistétiam per idem spatium subduplo tempore: quod pariter est dicere dupla velocitate.

Quare si qrtã cóclusioné sustineas, ne q̃bis verificare regulam

gulam, nisi vbi virtutis ad resistentiam fuerit iuste proportio dupla. Tertia vero: & quinta, & sexta regulæ Arist. nihil habent hic peculiaris difficultatis. ¶ Ad hęc igitur argumenta ferme calculatores nihil aliud respõdent, quam ꝙ prima & secunda regula duntaxat habet verum, vbi virtutis ad resistentiam est proportio dupla neq; maior, neq; minor. Nam tunc ad medietatem erit quadrupla, quæ est dupla ad duplam. Et certe ita necessarium est dicere. Nam in alijs proportionibus, neque si velocitas attendatur penes proportionem proportionum, vt dicit quarta conclusio & multo minus si attẽdatur penes proportionẽ inter excessus, possunt defensari eiusmodi regulæ. Attamen ne Arist. videatur tam mancus qui in solo casu particulari constituerit regulas. Et prętera vt quarta nostra cõclusio fit vniuersalis, interpretanda sunt dictę regulæ, ꝙ nomine medietatis resistentiæ intelligit illã generaliter, ad quam virtus habet duplã proportionẽ ad proportionem, quã habet ad totã resistentiam: vt si virtus vt. 6. moueat resistentiam vt 4. aliqua velocitate, eadẽ virtus mouebit subduplã resistentiã, idest, illã, super quã habebit proportionẽ duplã ad sesqui alteram dupla velocitate: & per consequens eodem tempore per duplũ spatiũ, aut per idem spatiũ, sub duplo tempore. Proportio autem dupla ad sequi alteram est maior, quàm dupla, puta dupla sesqui quarta qualis est. 9. ad. 4. Et pari ratione eadem virtus mouebit tertiam partem resistentiæ (id est, illam, super quam virtus habet super totam resistentiam) velocitate triplo maiorem. Huiusmodi arte patere cuicunq; potest via dignoscendi velocitates motus.

Argumẽtorũ solutio.

Ad primũ.

Ad primum igitur principale argumentum scite responsum est, ꝙ loquimur de agentibus particularibus, cum quibus Deus generaliter concurrit suo ipsorum modo. Quod si se solo moueret duo mobilia, tunc certe id non faceret secundum totam virtutem infinitam: alias moueret infinita velocitate. Quã ratione (vt lib. proximo dicturi sumus) nihil Deus agere potest secundũ totam suã virtutem, sicuti agẽtia naturalia: alias produceret infinita, & infinities infinita, sed agit per intellectum ad voluntatem, iudicio suo & arbitrio. Et ideo velocitas motus tunc attenderetur secundum hanc vel illam applicationem virtutis eius. Eodem modo dicendum de duobus hominibus, quorum robustior lentius ac pro libito segnius mouet, nõ enim est tunc attendenda velocitas motus penes proportionem virtutum simpliciter super resistentias, sed penes proportionẽ virtutũ, quas ꝓ sua quisq; volũtate applicat. Ad id autẽ, quod de intelligentijs obiectũ, est respõdetur, illic etiam habere verum ꝙ qualis est proportio virtutis superioris intelligentiæ ad virtutem inferioris talis est proportio velocitatis motus sui orbis ad velocitatem inferioris. Non tamen proprie dicitur proportio virtutis super resistentias, quoniam cœli non proprie resistunt motui, sed quantum quisquam suapte natura est mobilis, tante virtutis applicata est intelligentia. Quare non diceretur inepte quòd maior moles maior est quodammodo resistentia. At vero regula Aristotelis de proportionata diuisione virtutis motiuæ & resistentiæ locum non habent (vt ait text u. 35.) in intelligentijs & cœlestibus orbibus. Quoniã virtutes illæ sunt spirituales, atque adeo indiuisibiles, sed dicitur vna maior quã alia: sicuti angelus superioris speciei est perfectior angelo inferiori. Quapropter intelligentia verbi gratia. quæ mouet primum mobile, non potest orbem alium celerius morosiusue ciere: tametsi posit vnus Angelus mouere lapidem pro suo arbitrio citius, ac lentius. Sed hoc non est præsentis negotij. In motu vero grauium aut leuium per vacuum vbi nulla est resistentia, supposita veritate illa, quam lib. 4. credimus demonstrasse: nẽpe quòd tunc etiam mouebuntur in tempore propter finitam virtutem: arbitror locum habere primam illam nostram conclusionem supra impugnatam. Nẽpe quod attendenda sit tunc velocitas penes proportionem virtutis motiuæ ad aliam virtutem motiuam, eo quòd illic nulla sit resistentia.

De motu grauium.

¶ Ad secundum principale argumentum de magnete, præmisso eo, quod diximus lib. secundo & in hoc. q. 1. videlicet, quod magnes attrahit ferrum per virtutem, quam illi imprimit, respondendum est, quòd illic habet quoq; verum quarta conclusio de proportione proportionum. Nam & si ferrum per illam qualitatem admoneatur magneti, motui tñ resistit, tum medium, tũ etiã (nisi sit simplex descẽsus) grauitas ipsa ferri. Cuius signũ est, quòd si ferrũ sit aut nimis magnũ, aut valde distans à magnete, non submouebitur. Quare vnus magnes tanto velocius mouebit quam alius: quanta fuerit proportio proportionum virtutum ad resistentias.

Ad. 2. prin.

¶ Ad tertiũ deniq; & postremũ argumentũ respõdetur. ꝙ non semper vbi Petrus iactauerit lapidem per aliquod spatium, medietatem iactabit duplo maiori velocitate: neq; per duplũ spatium. Primum quoniam leuiori iaculo plus mediũ resistit: & ideo tardius mouetur lana quã lapis. Deinde, ꝙ distãtia, ad quam hõ potest iaculari, est finita, & limitata: & ideo vltra illam nihil poterit iactare. Fateor hæc non esse adeo digna philosophorum nomine. Sed postquam Arist. hanc tetigit chordã boni cõsulat lector, si huiusmodi nugis tantillum negotij & tẽporis concesserimus.

Ad. 3. prin.

Finis septimi Physicorum.

Reuerendi Patris, Fratris Dominici Soto Segouiensis, Theologi, ordinis Prædicatorum, super octauum Physicorum Aristotelis Quæstiones.

Vanquam Philosophi cōtextus satis sit fuse per commenta explicatus, nihilo secius operæpretium est nō nullas de more quæstiones adhibere, per quas rei veritas patentior fiat: atque eas primum, quæ de creatione mundi inter philosophos theologosque disputantur, in quibus Aristoteles bis per omnia distat à catholica professione. Sit ergo prima quæstio, tum circà prima duo capitula, vbi constituit semper fuisse motum, semperq; futurum, tum & circa septimum, octauū & nonum: in quibus iudicio suo demōstrat, circularem motum esse perpetuum.

Quæstio prima.

VTRVM MVNDVM fuisse in temporis initio creatum, sit articulus fidei.

Xistit enim protinus argumētum à parte negatiua ex ipsa cōditione fidei. Catholica enī fides naturam non auersatur, sed perficit, quia vtraq, est opus Dei: igitur quod naturę luce impossibile demonstratur, id fides nō affirmat: demōstrare hic verò videtur Philosoph⁹ motū atq; adeo mundū, fuisse semper, vt primis. 20. tex. & ferc per totū librū videre est ergo cōtrariū, non est articulus fidei. Parti autē affirmatiuæ attestatur catholicum Symbolum cuius vna confessio est. Deum omnipotentem, creatorem cœli & terræ, visibilium omniū & inuisibilium.

Disputationis de creatione mundi tres dignoscuntur gradus. Primus de re. Vtrum fuerit æternus, an vero in initio temporis cōditus, idq; vsq; adeo constet, vt sit confessio fidei. Secundus de necessitate. Vtrū fuerit necessariū fuisse ab ęterno, ita vt pars hæc affirmatiua sit naturali lumine demōstrabilis. Tertius de possibilitate. Vtrū fuerit possibile fuisse ab eterno, an contra impossibile: vt sit per alterum extremum demōstrabilis pars negatiua. Quod si possibile fuit extitisse ab eterno, restabit quarto loco inquirere, quid nā poti⁹ cōueniret, vt in tpore fieret, quā ab ęterno. At qm̄ fides, norma est, ad quā res naturales exigēde sunt, sub priori fidei titulo respondebimus ad duas priores quæstiones tribus conclusionibus: & de tertia cū sua accessoria adhibebimus secundā quæstionē. ¶ Sit igitur cōclusio prima. Mundus fuit fabricat⁹ in initio tēporis. Hęc cū cōsistat in facto, ꝙ nō à natura, sed à diuina volūtate pēdet, nō aliter cōstabiliri potest, quā authoritate, quæ irrefragabilis est, reuelatę scripturæ, per quam diuina voluntas nobis innotescit, in cuius statim capite ait Moses. In principio creauit Deus cœlum & terrā. Vbi licet nomine principij alia præterea scrutētur doctores, publica tn̄, cōpertissimaq; significatio est de initio temporis. Vnde Greg. super. Eze. Homi. 1. Prophetauit inquit Moses de præterito dicēns. In principio creauit, &c. in quo nouitas mūdi traditur. Vbi edocet Greg. solo spiritu prophetico per reuelationem posse ineuitabiliter cōfirmari hāc veritatē Accedit & illud Ioān. 1. Omnia per ipsum facta sunt, &. c. 17. Clarifica me pater apud temetipsum claritate, quā habui priusquā mūdus fieret. Et prouer. 8. Dn̄s possedit me in initio viarum suarum antequā quicquā faceret à principio. Pōt nihilominus ꝑterea magna rationū probabilitate eadē cōclusio elucidari: vt patebit inter dispntandū de possibilitate & cōgruitate eius. ¶ Secūda conclusio. Mūdū fuisse in tēporis initio creatū est articulus fidei, expresse credēdus, & cuicūq; christiano cōfitēdus. Patet, quia nō solū est veritas asserta in scriptura, quā proceres tenētur nosse, verū est relata inter articulos Symboli, quos totus Christianismus sigillatim profitetur: vt iā citatū est. Sed cōtra. Illic tm̄ obligamur credere mūdū esse creatū à deo nō aūt repugnat fuisse creatū ab eterno, vt paulo post liquebit ergo ex vi articuli nō perstringimur credere esse creatū cū tēpore. Respōdetur, ecclesiā articulū hunc nō cōstituisse de nouo, quasi elicitū ex sacra scriptura, in qua implicitus delitescebat, sed proposuisse tanquā in illa expressum: quare in eodē sensu obligar, qui per superiores authoritates explicitus est nēpe ꝙ omnia in tempore creauerit Deus & Angelos quoq;, de quibus olim dubitatū fuit propterea ꝙ in capite legis nō fit illorū creationis peculiaris mentio. Adde quod nōdū, vt iacet, fuisse ab eterno, mōstrabitur impossibile, ob idq; cōfessio, ꝙ fuit creatus, infert fuisse creatū in tempore. ¶ Ex his fit cōsequēs tertia conclus. Nulla, neq; oēs simul argumentationes Arist. quas in hoc libro de eternitate mundi cōcessit, quicquā veritatis concludūt: tantū abest vt sint pro demōstrationibus habende. Quin vero oēs sunt hæreticæ, vt ait S. Th. 2. sent. q. 1. quāuis rationes eius aliquanto plus habeant probabilitatis, quā aliorum philosophorum commenta.

Grego. · Conclus. 2. · Conclus. 3.

At ne orthodoxorum ecclesia ethnicis appareat impossibilia profiteri, respōdebimus suis argumētis, verasq; simul adiūgemus rōnes possibilitatis cōfessionis nr̄e. Et primū nondū quicquā cōperti habemus, an Arist. rōnes suas pro demonstrationibus duxerit. ait enim S. Th. 1. q. 46. art. 1. rōnes eius nō esse demōstratiōes simpliciter, sed scd̄m q̄d ad cōtradicēdū antiqs, docētib⁹ incoationē mūdi modis impossibilib⁹. Et insinuat neq; eūdē Ar. estimasse illas, d̄mōstrationū ꝑtio: qm̄ primo (inq̄t) lib. Top. inter ꝓblemata dialectica) de qb⁹ firmas rōnes nō habem⁹: & hoc cōnumerat. Vtrū mūdus fuerit ab eterno. Quāuis scd̄o cōtra Gen. c. 81. dicat eū expresse posuisse mundi eternitatē. At vero Albertus magnus hoc lib. tract. 1. c. 4. ait Arist. in libr. suo de nati. Deorum (qui aliter inscribitur de substantijs separatis) asseruisse mundum à Deo opifice fuisse creatum

Non patet mens Arist.

se creatum. At forsan intellexit (nam non visitur iam ille libellus) creatum ab ęterno, in hoc sensu, quod habet causam: vt creatio non dicat inceptionem nouam, sed emanationem: & conseruationem quemadmodum ait & Auicenna in sua metaphysica: de quo quæstio. 2. Veruntamen quicquid senserit Aristo. qui, cum Deus non fuerit, vt ait idem Albertus eodem tract. cap. 14. errare potuit, monstratur eius principia nullum habuisse robur. Primum omnium fuit illud, quod ait. 1. Physi. tex. 33. fuisse commune omnium dogma. Ex nihilo nihil fit. Illum autem communem sensum inde conceperunt, quod experiebãtur in naturalibus actionibus, nõ quod libet fieri ex quolibet, vt illic subditur textu. 43. Haud enim homo fit ex quolibet non homine, puta ex ligno, vel accidente, quæ negatiue sunt non homines, sed ex priuatione hominis, puta ex embrione, vbi est vltima dispositio ad hominem. Neque album fit ex musico per se, sed ex nigro, vel ex medio colore affecto.

Ex nihilo nihil fit.

¶ Hac vtique ratione constituebant, principia generationis esse contraria, puta priuationem & formam: inde que adeo colligebant necessarium esse subiectum, puta materiam, quæ vtrique successiue termino substerneretur: quæ quidem per dispositionem effectricis causæ destinaretur coarctareturque ad generationem huius rei, potius quam alterius: ex cuius denique potentia educeretur forma.

Commentator. ¶ Qua de causa Comment. comm. 4. ob id asseuerat ex nihilo nihil posse generari, quod nihil non est magis determinatum ad vnam formam quam ad aliam. Quare neque ex nuda materia, si daretur absque omni accidente, quicquam gigneretur: eo quod indifferens esset tũc ad omnem formam. Et subdit opiniones Saracenorum, puta nostram, ortum habuisse ex vulgi errore, quod sensu decipitur. Vbi enim, inquit, videt aliqua generari ex re: quam non prȩuidebat, indicat aliquid fieri ex nihilo: vt dum ex aere à sole inflammato gignitur ignis. Sic Saracenus ille deribebat nostram fidem. Sed multo est certius opinionem suam & talium philosophorum fuisse plusquam vulgarem & sensualem: vt pote qui de productione totius entis iudicium petebant à sensualibus generationibus particularium rerum. Cum tamen debuissent intellectu assurgere ad naturam primæ causæ, quæ sic se habet ad creationẽ totius entis, vti equus ad procreandum equum, & ignis ad generationem ignis.

Ratio. 1. ¶ Sit ergo prima ratio nostra Deus est per se ens. vt quod à nemine potest recipere vt sit (hoc qnippe sonat nomen Dei) atque ideo causa est vniuersalis omniũ entium, & cuiusque rationis entis: vt pote qui eminenter omnia continet, quinimo qui eminenter est omnia: hoc enim est esse infinitum: quod nec sua substantia sit limitata ad certum genus nec proinde sua virtus ad certum effectum.

¶ Ergo sicuti calidum est causa particularis faciendi calidum, & equus generandi equum, ita Deus est causa totius entis. Id autem, quod ignitum est, non facit calidũ ex calido: vt citatum est ex Aristotel. sed ex non calido nam quod est, nõ fit: supponit autẽ subiectũ caloris. Nec ignis facit ignem ex igne: aut equus ex equo, sed ex nõ igne, & non equo: supponit autem materiam, in quare cipiatur forma, ergo simili analogia, si Deus est causa entis, omnisq; rationis eius: non facit illud ex ente, sed simpliciter ex non ente: nam sicut generationi equi nõ subijcitur equus, ita neque generationi entis vllum sub sternitur ens. Hac itaque ratione concluditur, Deum esse creatorem omnium, atque adeo primȩ materię. Ratio est, Sanct. Thom. 1. quæsti. 45. Quæ si tibi appareat metaphysica, considera creationem non esse rem physicam, cum non competat causis particularibus, sed soli perse primę causæ, quatenus ratio est totius entis, cuius ideo contemplatio ad solum pertinet metaphysicum. Concedimus ergo philosopho materiam esse ingenerabilem proprie & incorruptibilem quia fieri nequit ex alia: cepit esse tamen ex nihilo per creationem. Vnde argumentum illud nullum est, quod philosophi nobis tale obijciũt. Omne quod fit, possibile ante fuit fieri, possibilitas autem illa non est nisi in materia ex cuius potẽtia educitur forma: ergo omni factioni præsupponitur materia. Negatur enĩ prior assumpta, si de physica possibilitate intelligatur: satis enim est quod fuerit Deo possibile rem gignere, vel creare. De quo adhuc alterũ verbum adhibebimus quæstioni sequenti.

¶ Secunda ratio sumitur ex infinita Dei potẽtia. Deus est infinite virtutis: ergo nullatenus limitatur in modo agendi, neque ab aliqua vlla causa pendet in agendo: nam cum virtus agentis non modo de substantia facti, sed de modo agendi perpendatur virtus infinita, quę eadem est, quæ illimitata, à nulla alia re in agendo coarctatur: ergo quanuis ignis, exempli gratia, & equus, & causæ aliæ particulares, eo quod tales illis limites à natura præscripti sunt, nentiquam possint formas producere, nisi educendo de potentia materiæ, poterit nihilo minus Deus totum ens sine prȩuio subiecto suo nutu cõdere absque motu: alias constrictus esset, ac limitatus, ac si esset causa finita. Et quod Deus sit infinite virtutis, patet, quia est infinitæ essentiæ & perfectionis: vt pote qui à nullo dependet, sed omnia ab ipso, tanquam à perenni fonte rerum non solum quæ sunt, sed quę esse possunt absq; vllo termino, dicere nanque quod sit infinitæ essentiæ & perfectionis, sed non infiniti vigoris, non est philosophi hominis, quia ex infinitate & illimitatione essentie prouenit, vt omnia sint in ipso infinita, scilicet, duratio, scientia, potentia, &c. Quod si Deus est vigoris infiniti: cum nõ possit facere infinitum (vt. 3. Physic. latissime demonstrauimus) non potuit eandem virtutem splendidius demonstrare, quam ex modo hoc agendi infinito. Quod si nobis obijcias argumẽtum Scoti. 4. distinction. 1. neque hunc modum agendi satis patefacere infinitam potentiam Dei. Nam maxime id inde argueretur, quod inter nihil & ens creatum esset infinita distantia, quæ à sola potentia infinita posset pertrãsiri: hoc tamen est falsum: nam inter nihil & lapidẽ (verbi gratia) non est maior distantia quam est latitudo perfectionis lapidis, quæ finita est. Respondetur, non esse hanc causam. Haud enim imaginamur interuallum infinitum inter nihil & ens, sicuti in spatio infinito: alias neque à potentia infinita posset pertransiri, vt inquit. S. Thom. 1. p. quæstio. 45. artic. 2. Sed (vt ait illic art. 5.) arguitur potentia infinita hoc modo. Educere formam de potentia materiæ est alicuius virtutis: ergo quanto aliqua causa rem extraxerit de minori potẽtia, erit maioris virtutis, atque adeo qui eduxerit ex nihilo, erit infinitæ. Etenim creari non est solum produci formam extra subiectũ: nã anima creatur in subiecto, sed produci ex nulla potentia subiecti. Quamobrem creatura non potest creare. Vnde cum dicimus creari ex nihilo, præpositio, ex, designat causam materialem, vt ens creari ex nihilo, sit creari non ex aliquo. Vbi fieri nõ dicit mutationem, sed simplicem inceptionem virtute alterius. Per hæc detegitur falsitas Commentatoris commen. 4. negãtis minorem esse virtutem agentis præsupponentis subiectum, quam non præsupponentis, eo quod putabat hoc esse impossibile. Quinimo Aristoteles forte inuitus

Ratio. 2.

Deus infinitæ virtutis.

Scotus.

Aristo. creationem ad mistit.

Aristo. crea inu... creationem admisit. Ait nanque. 2. de gener. animalium capitul. 3. animam humanam, qua parte est intelligens, non educi de potentia materiæ, sed aduenire de foris: quod intelligitur vel de intellectu separato ab anima ad sensum Commẽtatoris, qui ait vnicum esse intellectum in vniuersis hominibus, eundemque perpetuum, vel de singulis animabus, quæ creantur, dum homines gignuntur: sensus autem Commentatoris indignus est quia viro Philosopho, ne dicam ab homine mẽtis compote, audiatur: ergo necessarius est alter de creatione animarum. At quia non est proprius hic locus dicendi de creatione, hæc satis sint. Igitur ad illud argumentum Aristotelis textu quarto. Omne quod mouetur præexistit motui, & tunc vel illud erat corruptibile vel non, &c. Respondetur, interempto primo antecedente, si intelligatur de præexistentia temporali. Cœlum nanque creatum fuit mouens, sicuti sol illuminãs. Et ideo vt sol natura tantum prior fuit lumine suo, ita & cœlum suo motu. Quocirca ad illud, quod subditur, vel mouens & mobile erant generabilia, vel perpetua respondetur, mouens tantum fuisse perpetuum, mobilium vero nullum. Et quamuis aliqua eorum, quæ primo facta sunt (vt elementa) fuissent generabilia, non tamen fuerunt edita per generationem: sed per creationem, quæ neque est motus, neque illum supponit. Est hic tamen animaduertẽdum, quemadmodum Deus dignificator naturæ ea præcise creauit, quæ aliter edere nequiuerat, vt cœlos, angelos, & animam, atque elemẽta, eo quod materiam sine forma creare, vel non decebat, vel certe non poterat. Mista vero, quia necessarium non erat vt crearet ex materia, instar propemodum naturæ, produxit vt hominem de limo terræ: mulierem de costa viri, lignaque & animalia de terra: Quamuis non de seminibus: siquidem lignis & animalibus dedit virtutem seminandi. Etenim simpliciter ens in actu (vt animal, & arbor) prius est ente in potentia: quale est semẽ. Quocirca necessarium fuit prius fuisse aues, quam oua.

Ad argumẽtum Arist o.

Nota ea q̃ creata sunt.

Aues priores ouis.

¶ Secundum præcipuum argumentum contra nos Philosophi extruerent à diuino modo agendi. Deus agit per modum naturæ: ergo quamuis res omnes ab ipso dimanent eas tamen ab æterno protulit, & non ex tempore. Consequentia nota est: quoniam si agit per modum naturæ, non fuit in suo arbitrio res condere, vt liberet, sed determinato id fecit modo: ergo, vti sol quandiu fuit protulit lumen, ita & Deus res. Et quia nemo quem viderim exploratum habet, quid de hoc senserit Aristotelis verbum de hoc vnum subijciam. Notandum ergo primum, ipsum non negasse Deum agere per intellectum. Ait quippe. 12. metaphysic. capitulo sexto. Diuinam scientiam esse principium primum & principium maxime, nimirum vniuersi. Neque negasset agere per voluntatem. Docet siquidem. 9. metaphysic. textu. 10. Intellectum, vt qui indifferens est ad vtramque partem contradictionis, per appetitum & electionem applicari ad opus. Et. 2. Physic. textu. 50. Docet Deum & naturam agere propter finem. Et. 12. metaphysic. textu. 52. naturam vniuersi esse optimum quiddam, ordinatum in finem: puta in Deum, sicuti exercitus ordinem habet ad ducem. Quæ omnia documenta sunt, Aristotelem haud ignorasse Deum agere per intellectum, & voluntatem. Sed tamen sicuti nos confitemur filium in diuinis procedere per intellectum, & spiritum sanctum à patre & filio per voluntatem, nihilo minus vtrunque ex necessitate naturæ, ita Aristoteles affirmaret promanare vniuersum à Deo. Qua his de causa textu. 15. & ij. metaphysic. textu quarto. ait æternorum causam esse necessariam. Itaque sicuti hominem esse animal rationale causa est vt sit risibilis, nihilo secius effectus hic suam sequitur ex necessitate causam, ita arbitraretur de vniuerso respectu Dei. Atque adeo diceret, Deum ex se omnia protulisse, voluntate quidem complacentiæ, haud tamen contradictionis libertate, vt potuisset non facere. Atqui causa huius porissima est, sua ipsius Dei immobilitas. Id quod in Commenta. 53. adnotauimus. Nam postquam textu. 44. constitutum reliquisset primum motorem esse immobilem, post textu. 53. docere perrexit, necessarium esse, & ideo primum quoque mobile, esse perpetuum, vnde varietas ac diuersitas horum inferiorum pueniret. Nam id inquit, quod immobile est, nempe Deus, vno semper motu mouebit cum ipsum non mutetur. Itaque vult arguere, quod si Deus est immobilis, inde fit consequens, vt per modum naturæ agat certo præfinitoque ordine. Quapropter textu. 15. ait, quod infinito tempore quiescere motorem & mobile, & tunc, potius quam, prius inchoare motum, non est naturæ opus. Vbi Commen. ait rationabilius nos christicolas, quam Anaxagoram loqui: vt qui hanc causam non in naturam referimus, sed in diuinam voluntatem. At nihilominus & impossibilia nos dicere existimat: nam (vt Commen. 8. prænotauerat) nõ potest inquit, antiquus motor nunc facere, quod antea non fecerat, per voluntatem, nisi in ipso mouẽte aliqua sit noua concupiscentia faciendi, per quam motor ipse mutetur: id quod motori primo repugnat. Et August. 11. de ciui. capitul. 4. hanc causam insinuat obstitisse Philosophis, ne crederent Deum in tempore creasse mundum: quia inde putabant consequi, diuinam voluntatem fuisse mutatam. Hæc adduxi, vt mentem exererem Aristotel. qui Deum credidit agere per modum naturæ, cuius causam commentus fuit ob eius immobilitatem. ¶ At ex ipsis nihilò secius naturę visceribus depromuntur argumenta in contrarium. Primum. Infinita Dei omnipotentis virtus non definitur, coarctaturque ad vnũ, vnõve determinato modo agendi: ergo nõ agit extra se per modum naturæ. Antecedens palam est, quoniam agens naturale ex eo limitatur ad faciendum rem hanc, & hoc modo, quia vnumquodque agit vt procreet sibi simile, Deus autem nequit sibi simile extra se producere: ergo nulla est causa cur eius præscribatur virtus. Et præterea quia (vt supra diximus) in hoc consistit vt sit infinitus, quod neque genere certo prædicamenti concluditur in essendo, neque vllis adeo in agendo ambitur terminis non ergo agit per modum naturæ. Item tertio (vt iam citatum est. 2. Physic. & 12. metaphysic.) natura agit propter finem, res autem sine cognitione referre se nequeunt in finem: quia hoc est sapientis opus, cognoscentis ordinem ad finem: ergo reduci debent ad vnum primum, à quo dirigantur in suos fines, manifestum ergo est primum motorẽ singula destinasse in suos cuiusque fines proprios, atque omnia in seipsum: hoc autem est proprium intellectus, & voluntatis opus: ergo non per modum naturæ, sed per has potentias agit. Ac perinde sicut agit quæ vult, ita & quando vult. Quod si Philoso. responderit, se non negare quod agat per intellectũ & voluntatem, sed tamen affirmare, voluntatem eius dẽ necessitate velle ea, quæ sunt perpetua: atque adeo ab æterno illa perfecisse, arguitur & contra hoc. Voluntas non fertur de necessitate nisi in illud bonum, quod secum habet proportionem, vt ipsam expleat, sola autem diuina bonitas æquatur eius voluntati, quia vtraque est infinita: ergo de necessitate Deus suam tantum amat bonitatem, per quam, absque vllo externo bono est

An Deus agat per modum naturæ.

Quid nã de hoc senserit Arist.

Commentator de Christianis.

Augustin.

Demõstrat Deũ extra libere agere.

est in se omnino beatus, neq; omnes res mundi vllam accessionem faciunt ad eius internam perfectionem, quippe in qua omnia sunt eminenter. Præterea Deus est finis omnium, vt de mente etiam Philosophi citatũ iam à nobis est. 12. metaph. concupiscentiã aũt, electioq; ordinatorum in finem non sequitur necessario ex voluntate finis, nisi quando illa sunt media ad ipsum necessaria: rerum aũt creatarum vniuersitas nullatenus necessaria est, vel ad esse, vel ad fęlicitatem Dei: ergo ob sui amorem non necessario Deus optat res extra se existere. Itẽ cum multæ sint aliæ res, rerumq; species, quas Deus cũ potuit producere, nõ tamẽ fecit, signũ est nihil velle de necessitate, sed sicuti prophetauit Dauid, omnia quæcũ que voluit fecit. Alias omnia quæcunq; posset, fecisset, sicuti ignis & id genus naturales causæ. Adde quod cum libertas agendi perfectionem dicat in creaturis, cæcitas esset id Deo denegare. In summa, Deus in rerum productione fuit sicut artifex, qui per ideas in se æternas extruxit ornauit, depinxitq; orbem: fecit id ergo quando sibi placuit. Vnde ad argumentum de mente Aristotelis & commentatoris obiectum negatur ex hoc sequi, vt sit mutabilis, nam ab æterno proposuit tali tempore mundum creare, & per æternam illam conceptionem, quæ sua est essentia, eum fecit sine sui mutatione. Obidque creatio nihil quicquam noui dicit in Deo, præter solã rationis relationem ad nouum mundum, sed potestas ipsa æterna creandi ab ęterno decernens creare dicitur dum res condit, ad solam illam relationem, actio. Sed de hoc Theologi latius.

¶ Illud autem, quod Aristotel. subdit text. 10. & 11. de nunc temporis. Omne quod fit, fit in aliquo nunc temporis: omne autem nunc est continuatiuum præcedentis partis temporis & subsequentis: ergo ante illud instans fuit tempus & motus, at que adeo tunc non incepit mundus. Illud inquam, plane solutum est in commẽtis per interemptionem minoris. Eiusmodi quippe argumenta (vt illic monstrauimus) nõ probant, sed falso supponunt æternitatem temporis: quam quia Anaxagoras

Voluntatis Dei nulla est causa.

admittebat, in ipsum limitabát. Nos autem dicimus mũdum incepisse potius cum tempore (vt ait. 11. de ciuita. August.) quam in tempore: vel incepisse in initio temporis, puta in instanti quod nihil præcessit temporis. Respondetur ergo, quòd voluntatis Dei, quæ omnium est causa, nulla est causa: & ideo nulla reddenda est cur potius tunc, quam antea creauit, & quanuis causam finalẽ bene habuit creandi mundũ. Fecit enim eum propter hominem: hominem autem propter suam ipsius beatitudinem, cur aũt non antea ipsum produxerit, cũ plures forsan potuissent beati, iam hoc prædestinationem eius attingit, cuius nulla fuit causa.

¶ Quod autem Aristotel. lib. 4. monstrauit, non esse possibile vacuum, nequaquam nos oppugnat, vt qui ante mundi creationem, nec locum fuisse dicimus, nec subinde vacuum, siquidem vacuum (vt illic habetur. tex. 60.) est locus non repletus corpore, aptus repleri.

¶ Nec vero id, quod de motu circulari, præsenti libro text. 73. & infra demonstrat, vllius vigoris est contra veritatem fidei: nam rationes illæ non tam ostendunt motum circularem esse perpetuũ, quam id non repugnare figuræ & progressui eiusmodi motus: quod non interim admittimus: quanuis quæstione sequenti examina-

De Platone quid nã de mundi ęternitate documerit.

bimus de præterito, an aliunde monstretur impossibilitas talis motus ab æterno.

¶ Postremum igitur argumentum fit, quod habetur. 1. cæli tex. 109. contra Platonicos, quorum (vt fertur) professio erat mundum habuisse initium, haud tamen habiturum finẽ. Nullum eorum, quæ suapte natura virtutẽ habent vt sint semper, quandoq; est, & quandoq; non est, sed cæli & intelligentiæ virtutem habent vt sint semper, sunt enim natura sua res incorruptibiles, ergo falsum est, illa aliquando, aut tempore imaginario, nõ fuisse: qua enim virtute perpetua sunt in posterum, sunt & in præteritũ. Responsio in primis sub iudice est, quæ nã fuerit de hac re sententia Platonis. Arist. quippe hic tex. 10. hanc notam inussit ei, quòd cælum cum tempore docuerit fuisse exortum, atq; adeo neutrum eorum fuisse sempiternum: & idem adnotat Commen. eodem com. & comm. 17. idemq; fere interpretes text. citato. 1. cæli. Platonici vero nonnulli (vt retulimus eodẽ: com. 10.) aliter suum interpretantur magistrũ, videlicet, quod docuisset tempus & cælum esse factum, atq; adeo mundũ, eo præcise sensu, quòd habuerunt causam, ab æterno tamen: sicuti Arist. ipse concedit text. 15. de æternis, quæ nihilominus à prima causa dimanant. Cuius fidem potissimum facit August. 10. de Ciuita. Dei. c. 31. vbi ait secundum Platonem mundum fuisse factum, non quidem secundum temporis, sed secundum institutionis initium. Veluti si pes ex æternitate semper fuisset in puluere, semper ei subesset vestigium, quod tamen vestigium à calcante factum nemo dubitat. Hæc August.

Sẽtentia Platonis.

His verumtamen non obstantibus, haud dubium, quin sententia Platonis fuerit ea, quam Ambrosius ex Basilio & Græcis desumptam affert in exordio Hexameron: nempe Deum, & ideam, atque hylem, hoc est materiam, fuisse perpetuam, ex qua quidem Deus materia ad idearum exemplar constituit cum tempore cælum & reliquum mundum: non quidem voluntatis arbitrio, sed ex ipsa idearum materięque necessitate. Præter angelos quos immateriales faciebat. Nec vero præteribo Commentatoris verba. 12. metaph. Comment. 44. de Platone. Id enim, inquit, quod Plato dixerat obscuris verbis, quod Deus intelligentias manu fecit: quibus præcepit vt mortalia illæ facerent, vt ipse requiesceret, dixit causa sabbati positi in lege filiorum Israel. Hæc Commen. vbi allusit ad illud Gene. de Deo. Requieuit die sabbati. Constat enim Platonem commercium habuisse cum Iudæis. Exulauit quippe (vt ait Diogenes) apud Chaldæos, & peregrinatus est in Ægyptum: vbi multa nostræ legis ab Israelitis doctus est. Sed quia percipere nondum valuit creationem materiæ, credidit quidem initium mundi, nunquam tamen plane iuxta catholicam veritatem.

¶ Restat ergo vt ad argumentum hoc pacto respondeamus. Res neutiquam à seipsis habere possunt perpetuitatem essendi, nisi & ipsum esse habeant à se ipsis: quæ autem ab alio naturam ipsam receperunt, ab eodem simul receperunt esse, iuxta suas singulorũ naturas. Deus ergo seipso perpetuus est, quia non aliunde recepit esse: cætera vero ab illo procreantur. Attamen partim vt contingentia sint, partim altiori genere; vt sint suapte natura necessaria. Simili modo, quo in scientijs ex vno necessario principio, alia consequuntur necessario, & alia non necessario. Fecit ergo Deus intelligẽtias & rationalem animã, substãtias immateriales, atque ideo ingenerabiles & incorruptibiles: & præterea cælos, quorũ nec materia appetitũ habet alius formæ, nec forma cõtrariũ vllũ. Et ideo quãuis in initio tpis talẽ receperint naturã, sunt nihilominus omnia ex se incorruptibilia, sicuti ingenerabilia. Obidque sicut nõ potuerũt in-

Quorundã hallucinatio.

cipere, nisi per creationem, solo Deo authore, itanec possunt esse desinere, nisi eodem annihilante, hoc est suspendente generalem concursum. Nec tamen digni sunt,

sunt, qui inter Philosophos recipiantur authores quidã nullã aliam naturalẽ perpetuitatem in angelis & cœlis perscrutantes, quàm voluntatem Dei, cui placet illa perpetuo cõseruare, non autẽ hæc inferiora. Est enĩ natura sublunariũ, corruptibilis, tam ratione materiæ quã vi contrarietatis, illæ vero cœlestes substantiæ, minime. Quocirca si Deus me perpetuo cõseruaret, id quidem per miraculũ faceret super naturã speciali concursu: ꝙ vero cælos & intelligentias perpetuo seruet, natura est ipsarũ rerũ id quod citra miraculum concursu perficit generali. Imo vero si illa annihilaret, illud plane esset miraculũ. Igitur ad formã argumenti, si id, ꝙ ais, ea que suapte natura virtutẽ habent vt sint semper, nunquam posse non esse, intelligeres de virtute simpliciter, quæ à nullo alio pendet, concederetur quidẽ, sed tamen talis virtus non est extra Deum. Si illud tamen intelligas de virtute Physica, aliũ de pendente, negatur omnino: nam licet sit in angelis talis virtus perpetuitatis, possunt nihilosecius per Dei nutum & potentiam, non esse, quippe à quo eandem cum tempore susceperunt virtutem.

Quæstio secunda.

VTRVM MVNDVM fuisse ab æterno fuerit possibile.

OFfertur nanque statim in foribus argumentum primũ à parte negatiua ex ipsa rerũ natura, quam præcipui Philosophi confessi sunt. Mundus habet effectricem causam, à qua dependet: ergo est factus. Antecedens est omnium consensus de natura loquentium. Non enim illi tantũ, qui mundum fecerũt, vt Anaxagoras, Empedocles & reliqui, causas illi tribuerũt, seu mẽtem, seu litem (vt li. 1. & in hoc. 8. frequẽter refert Phi.) verum ipse, cuius iudicio mundus fuit æternus, generationes omnes, & motus refert ad vnũ primũ motorẽ, in quo demonstrando li. hic versatur. Consequentia autẽ videtur per se manifesta. Nam si mundus dependens est à Deo, vix potest intellectu aliud capi quã ꝙ sit eius effectus, atq; adeo factus ab illo. Quod si factus est, cõsequitur vt habuerit esse post non esse, ac perinde non fuerit æternus. Nam pro manifesto habet hic Ari. tex. 69. id ꝙ fit, non esse. Sed nihilominus pars affirmatiua inde colligitur, ꝙ non est impossibile apud Deũ omne verbum, ꝙ est dicere, omne quod est factu possibile: puta quicquid non implicat contradictionem: nihil autẽ est in natura rerũ, quæ Deo est obedientissima, cui repugnet creari, quandocunque illi placuisset, etiã in æternitate, vt inter respondendũ ad contraria argumenta liquebit, potuit ergo mundus ab æterno fieri. Quæstio hæc non simplici, sed duplici (vt arbitror) responsione opus habet. Etenim, vt sunt aliquæ mundi partes, quibus nihil obstrare videtur, quo minus condi potuissent ab æterno, ita orbẽ vniuersum, secundũ totam naturam suam cõsideratum, æternũ fuisse, apparet impossibile. Sit ergo prima conclusio, qua sensus quæstionis exponatur. Sic mundum fuisse æternum, vt neque à Deo factus sit, non solum impossibile est, verum qui dicerent fuisse possibile, impietatis morbo insanirent. Cõclusio est August. 11. de ciuitat. Dei capit. 4. Haud enim solæ propheticæ voces, verum & mundus ipse ornatissima sua mutabilitate, & visibilium omnium pulcherrima specie tacitus, se factum esse à Deo proclamat, vniuersaque eius membra psallũt

Conclu. 1.

(quod ait propheta) ipse fecit nos, & non ipsi nos. Ob id que cœli enarrant gloriam Dei, & ignis, grando, nix, glacies, faciunt verbum eius tanquam ipsorum conditoris. Et Arist. præterquã li. præsenti, vbi constituit vnum primũ motorem. xij. quoque metap. text. 24. ait primã causam, esse omnium causam. Et. 1. de cœl. tex. 100. ait ab illa cæteris rebus, alijs quidẽ exactius, alijs vero offuscatius ipsum esse, viuereq; dependere. Et text. hic. 6. & 2. metaph. tex. 4. (vt est iam citatũ) ait æternorũ esse causam necessariã. Verum est tamen non esse absq; ambiguitate, quid in huiusmodi locis senserit Phi. de emanatione mundi à prima causa id quod paulo inferius adnotauimus. Est nihilominus cõclusio nostra omni procul dubitatione constitutissima. Et ratio eius naturalis, est illa, quã superiori quæstione faciebamus. Nempe, ꝙ solus Deus per se est. Nam cũ excogitari non possit, vt ab alio esse habeat (alias nõ esset summũ ens) si per se ipse natura sua nõ subsisteret, nullatenus posset existere. Cũ ergo sit per se ens, sit vt fons sit & origo totius entis, hoc est vniuersorũ, quæ vllã participant rationẽ entis: sicuti quod est per se calidũ, causa est omnium calorẽ participantiũ. At vero an possibile fuerit ab æterno fuisse mũdum factum à Deo, id asciscitur in quæstionem. De hoc ergo, cum triplices sint orbis partes, puta incorruptibiles, & corruptibiles, quarum aliæ sunt permanentes, & aliæ successiuæ, è quibus vel secundum indiuidua loqui possumus, vel secundum species, statuitur secunda conclusio. Deus potuit mundum ab æterno condere, quantum ad illas partes attinet, quas superiori quæstione astruximus, esse suapte natura incorruptibiles vt pote angelos, rationales animas, cœlos. Conclusionem hanc probat ratio illa secundo loco quæstionis. Nam quicquid ex parte rerum non implicat contradictionem, potest omnipotens efficere: hoc autem nullam implicare videtur: ergo. Fit autem sic apertior hæc ratio. Deus (vt in quæstione superiori dicebamus) libere agit quicquid extra se profert, & quia infinitus est, nullatenus à tempore pendet in agendo, quippe cui nihil potest virtutis accrescere, nec iuuamenti: ergo sicut potuit, quo libuisset tempore, res condere vniuersas, ita & in æternitate, illas, quarum naturæ id non repugnaret. Alias sequeretur Deum per infinitum tempus fuisse necessario præpeditum, ne quicquam extra se proderet: nam si non potuit id facere nisi in tempore: cum quodcunque temporis momentum antecesserit æternitas, sit per infinitum imaginarium tempus toto illo cogitato spatio, Deum fuisse coercitum, neque illi fuisse possibile gloriam suam expandere. Præterea id confirmatur. Si Deus ex necessitate ageret naturæ, produxisset mundum ab æterno (vt Philosophus autumat) sicuti sol aut ignis (vt ait. 6. de trini. August.) si fuisset æternus, ab æterno illuminasset, & semper calefecisset, alioqui, cum non esset tunc de vno tẽpore maior ratio quã de alio, nullum posset designari per imaginationẽ tempus, quo illum produxisset: at libertate agere; ampliorem arguit virtutẽ, quam agere ex necessitate: ergo idẽ potuit efficere libere. Nec vllo modo obstitisset hoc, quod qui agit libere, agit per electionem præcedentẽ opus: quia licet electio in nobis antecedat operi, eo ꝙ tempore consultantes iudicamus, tamen in Deo est eterna absq; motu, cui ideo potuit opus fuisse coæternum. At quoniã de potẽtia Dei nemo hæsitat, sed tota vis est, vt demonstretur non esse à parte ipsarum repugnantia, id demonstremus, soluendo argumenta contraria. ¶ Ad illud ergo, quod in fronte quæstionis opponebamus, respondentes, concedimus, primum nullatenus po-

Conclu. 2.

Ad primum principale.

fuisse mundum existere, nisi à Deo fuisset factus: negaretur verumtamen consequentia ab his, qui defenderent mundum fuisse ab æterno, cum infertur, quòd si factus est, habuit esse post non esse. Et Aristo. tex. 69. vbi ait, id quod fit non esse, solum loquitur de ijs, quæ fiunt in tempore per generationẽ. Secus enim in ijs, quæ essent æterna: nam cum creatio, nec motũ dicat, nec successionem, sed momentaneam productionem, sequitur, vt id, quod creatur, non prius fiat, quam factum sit: sed fit per primum sui esse secundum se totum. Et ideo si fiat ex tẽpore (vt facta est creatio mundi) concedimus quidẽ fieri post non esse: non tamen verum est quod dum fit, non est. Nec vero est necessariũ ex natura creationis, vt res fiat postquã non fuit: sed potest res creata esse coęterna suæ causæ: sicuti est lumẽ coæuum soli, & Dei filius coæternus patri. Tametsi hic nulla sit ratio vel causæ vel effectus. Quod si arguas, Si mundus fuit ab æterno, fuit creatus ex nihilo: ergo post non esse. Negatur hæc postrema consequentia: quoniã creari ex nihilo, non dicit ordinẽ termini à quo, sicuti dicimus hominem gigni ex non homine, sed solam negatioñẽ subiecti ex quo, puta non fit ex aliquo. Quando vero creatio fit in instanti tẽporis tunc fit post non esse. Et si iterũ arguas. Ad minus, non esse, in rebus creatis prius natura est quã, esse, quia hoc videtur sonare nomen creaturæ: alias æquipararetur Deo. Quod si verũ sit, arguitur hoc modo. Non esse rei, & esse eiusdẽ, non possunt esse simul tempore: ergo cũ non esse, sit prius natura, debet etiã tempore antecedere. Respondetur perempto primo assumpto. Nullum enim necessarium ordinem naturæ deprehendere mente possum inter, non esse & esse. Imo sicuti in Deo nullus est talis ordo, ita nec videtur necessarius in creatura: sed huic accidit, quia producitur in tempore. Et esset præterea necessarius, si produceretur per generationem: nam tunc antequam res esset, necessarius fuisset motus. Nisi quis dicat in hoc sensu conuenire creaturæ prius natura non esse, quia de se, à Deo destituta, in nihilũ abiret: verumtamen hoc, solum ostẽdit creaturam non posse à seipsa sola existere, non tamen quod naturæ suæ natiuũ sit atque prius natura, non esse. Per hoc ergo respondetur ad cõsequẽtiã illam, qua inferebatur quod si admittereturs sempiterna creatura, illa adæquaretur Deo. Nulla enim est illatio. Primũ, quia æternitas, essentialis est Deo ex sua natura: creaturæ vero, accidentaria: vt quæ nõ potest non semper esse ab ipso dependens. Et præterea neque in propria natura æternitatis par esset ei, vt ait Boeti. in fine de cõsol. nam æternitas propriè consistit in hoc, quòd res æterna sit tota simul absque successione prioris & posterioris, quod soli Deo conuenit.

Creare ex nihilo.

Null⁹ ordo inter esse, & non esse

Differt inter æternã creaturã atque Deum.

Corollariũ

¶ Hinc fit primum, ꝙ Deus potuit nullum compositum ab æterno producere productione successiua (v. g.) creando ab æterno materiam, quam successiue disponeret ad productionem rei, vt pote lapidis. Nam si talis successio (exempli gratia) fuisset horaria, tunc fieret cõsequens, vt vel lapis fuisset ab æterno, quem tamen materia antecessisset per horam, atque adeo duarum durationum infinitarum altera fuisset maior versus illud extremum infinitum. Item daretur prima hora durationis infinitæ, quorum vtrũque est impossibile. Vel si lapidem non ad miseris fuisse ab æterno, tunc æterna materia non antecessisset temporalem lapidem, nisi per horam. Fit ergo, vt illa successiua productio deberet fieri per infinitum tempus contra generationis naturam.

Mens Aristote.

¶ Per hæc vtique aperiri mens poterit Aristotel. quæ vix dum comperta est de hac rerum perpetuarum productione, puta cælorum, & angelorum: nam de animabus post dicemus. Extant enim ex vna parte testimonia superius allata, quibus asserit res sempiternas, habere causam, puta primum motorem: ex altera vero parte est argumentum, ꝙ illa non potuerunt produci per generationem, sed per creationem ex nihilo, quam ipse nusquam agnouit. Et ideo aliqui dicunt illum nusquã sensisse mundum fuisse factum, licet actiones rerum ab illo pendeant. Et re vera cum nunquam fuerit speculatus, quid mundo accideret, si actio primæ causæ cessaret (quia hoc est supernaturale) sed crediderit, Deum agere ex necessitate naturæ, nil mirum, si ignorauerit legitimam dependentiam mundi, qua scilicet ratione & modo ab illo dimanauerit, vt tertia hæc nostra subsequens conclusio vrgentius demonstrauit. ¶ Globus hic sublunaris mundi, ex partibus generabilibus ac corruptibilibus constans, nullatenus potuit ab æterno per Dei potentiam creari, neque vero vlla eius pars, si suæ deinde relinqueretur naturæ. Potuit, inquam, Deus ab æterno hominem, & quodvis aliud corruptibile edere, si illud infinito tempore sustentaret, quod supra naturam est talis corruptibilis creaturæ: alias vero nequaquam. Conclusionem hanc Phi. vulgus de muliere prægnante adstruit, quam aiunt neutiquam ab æterno creari potuisse, nisi prægnans esset infinito tempore. Nam si nono pareret mense, tunc vel illius partus ætas, infinita esset, an finita: si infinita, tunc vnum infinitum esset alio maius versus extremum infinitum: nam mater esset partu senior per nouem menses: quæ tamen implicatio est contradictionis: esset enim tunc concedendũ, ꝙ infinitum illud tempus, ex quo peperit antecessisse ac nouem menses, quibus vterum gestauit. Si autem dederis ætatem illam filij esse finitã tunc & matris ætas erit finita postquam non exuperat, nisi per nouem menses, vel necesse est, vt infinito tempore fuerit prægnans. At vero non opus est in particulari conclusionem constituere: est enim ratio pari iure vniuersalis in omnibus corruptibilibus. Enimuero si concesseris, elementum, vel mistum quodlibet ab æterno creatum, percontabor statim, quo tempore fuit corruptum: si respondearis post mille annos à sua creatione, idem recurrit argumentum, quod modo formatũ est: nam vel post corruptionem transiuit huc vsque tempus infinitũ, & tunc alterum creationis infinitum erit eo maius: vel finitum, & tunc sequitur quod non fuit creatum ab æterno. Nisi dederis, quod infinito tempore creatio rei præcesserit eius corruptionem: quod est supra naturam rei corruptibilis. Ex hac consequitur conclusione, quod in lumine naturali nemo potuit Phil. opinari, indiuiduum aliquod corruptibile, fuisse ab æterno, nam quod corruptibile est, non potuit suapte natura durare infinito tempore. Ex his denique videre ego mihi videor exili iudicio meo contra Aristo. hanc vere affirmare conclusioñẽ, ꝙ in lumine naturali, neque debuit, neque vero potuit, vel concedere vel opinari, vllam specierũ rerum corruptibilium, quæ species, indiuiduorũ successione perpetuatur, fuisse ab æterno. Et ratio mea est hæc. Species (verbi gratia) humana vel equina existere non potuit à Deo per vllam ab eo productionem, nisi eadem species in aliquo indiuiduo vel indiuiduis produceretur, huiusmodi autem indiuidua, vt monstratũ est, salua eorum natura & duratione finita, esse non potuerunt ab æterno: & quòd supra naturam quodpiam eorum conseruaretur, non est Philosop. admittendum: ergo lumine naturali constat, hanc specierum fabricam non fuisse ad eterno. Profecto tantam vim habet Physicã hæc demonstratio, vt Aristote. cauillare eam nõ posset,

Ignorauit Phil. legitimũ modum emanatiõis rerũ à Deo.

3. Conclus.

Corollariũ

Contra Aristote.

set, nisi dicendo, quòd huiusmodi species non fuerunt productæ à Deo, licet fuerint quodammodo ab eo pendentes. Attamé neque responsio hæc lumini intellectus naturali satisfacit. Nam quod filius in diuinis abeterno processerit à patre, facile intelligimus, eo quod nulla tenus à patre dependet, sed est illa simplex emanatio. Et quod vna res, puta cælum, vel angelus ab æterno exierit à Deo sicuti lux à sole, vtcunque etiam mente cernimus: sed tamen quod existat species vlla, quæ in indiuiduis dimanauerit à Deo ab æterno, & quod Deus non cognoscat, quodnam fuerit illud indiuiduum, quod à seipso ab æterno dimanauerit, fateor me intelligere nequaquam posse. Illo autem admisso, militat argumentum nostrum. Sed ais. Nunquid non Sanct. Thom. 1. p. quæstion. 46. articulo secundo simile argumentum soluit de diebus infinitis, si mundus fuerit ab æterno? Ait enim nullatenus repugnare infinitos dies fuisse transactos: quoniam illud infinitum non clauditur inter duo puncta: quod est dicere, illam dierum multitudinem nunquam incepisse: nam quòd ab æterno est nunquam incepit. Pari ergo modo ais, dissolui potest & argumentum nostrum. Respondetur nihilominus, multo plus vigoris inesse huic nostro argumento, nam tempus est cótinuum: & ideo quod ab æterno fuerit productum, sicut cœlum non est cogitatu imposibile. Haud enim se, tanquam imposibile efferet, quod cœlum fuerit ab æterno creatum, idemque creari mouens: cuius ideo motus fuerit ab æterno continuus, atque adeo tempus, quod est eius mensura. Species autem humana & equina non est continua: quin vero constat ex diuersis indiuiduis. Neque nos viam facimus in eo, quod ceperit, necne, sed in hoc, quòd non potuerit a Deo dimanare, nisi in aliquo eius indiuiduo, quod Deus nouit: & ideo si durauit illud per infinitum tempus, non fuit conseruatum naturali modo. Si autem durauit tantum finito, non potuit esse ab æterno: alias ab æterno etiam fuisset corruptum quod nihilominus ante sui corruptionem præcessisset infinitis annis durationis. Hoc autem intellectus non potest comprehendere. Igitur licet intelligibile sit motum cæli, qui continuus est fuisse ab æterno, cuius ideo nulla fuerit prima circulatio, non tamen sic potest intelligi, speciem humanam, infinitorũ successiue indiuiduorum fuisse ab eterno: quia non est intelligibile, quin fuerit aliquod eius primum, vel aliqua indiuidua.

S. Thom.

Motus cœli.

Conclusi. 4 de aíabus.

¶ Quarta conclusio. De specie humana est peculiare, idemque insigne (atque vt reor) insolubile argumentũ, quod non potuerit esse ab æterno. Argumentum est triuiale, sed tamen cuius nunquam fuit hactenus audita solutio cui intellectus acquiescat. Et nititur immortalitate animarum. Etenim cum animæ sint immortales, si species humana fuisset ab æterno, infinitæ nunc essent superstites animæ: infinito autem natura sua repugnat, vt sit per vllam potentiam producibile. Hoc argumentum vno trium modorum deluditur, potius quam soluitur: sunt enim primum qui negant, animas esse immortales, quod tamen neq; Arist. vsquam negauit, neq; vero à Philosophis naturalibus audiendi sunt, nedũ à christianis, qui id negauerint: id quod. 3. li. de anima pluribus demonstrabitur. Alij vero suffugere conãtur ad illã Pythagoricorum dementiam de commigratione animarum in diuersa corpora, vt per illud figmétũ sustineant homines vixisse infinitos, cũ certo animarum numero. Hæc antétum Christianis hæresis est manifestaria, tum etiã Philosophis ludicra opinio: vt super epistolã ad Roma. disputatũ à nobis est. Tertia igitur responsio est eorũ, qui Auicennã, & Algazelé ausc... vid... quod

multitudo per se infinita, sit naturæ repugnans, non tamen multitudo per accidens infinita. Multitudo per se idé est, quod cócursus per se causarũ, vt ad generationé animalis concurrit animal subalternatũ cælo, & cælum subalternatũ intelligentiæ. &c. Hæc enim multitudo si infinita esset, nullus vnquã sequeretur effectus, vt sæpe repetit Aristoteles. Multitudo auté per accidens est in causis per accidés. Accidit quippe fabro vt vno, vel pluribus, vel infinitis martellis gladium cudat. At vero cótra hoc est argumentum, quod infinitum, non solum est repugnans in causis, sed per se in rebus ipsis creatis. Secus de infinita essentia & virtute Dei. Etenim vt imposibile est esse infinitum continuum, ita & infinitam multitudinem actu, quæ resultat ex diuisione continui: quoniam infinita multitudo nó solum est imposibilis quãtum ad id, quod est fieri ex continuo, quod non potest diuidi in omnem suam partem, verum & sua ipsius forma numeri, qui non potest esse actu infinitus. Et licet animarum non sit numerus resultans ex continuo, est tamen vere numerus, qui si esset infinitus, careret specie, & intentione agentis. Deus autem nihil scit facere, nisi numero, & pondere, & mensura. Et re vera pleraque argumentorum, quæ contra existentiam infiniti libro tertio orditi sumus, eadem vi pugnant aduersus infinitam animarum multitudinem, qua aduersus aliam quãcunque. Quocirca Sanctus Thomas quæstione modo citata hoc argumento conuictus merito desistere videtur ab opinione Aristotelis in vniuersum defensanda. Sed ait, quòd licet posit sustineri mundum fuisse æternum, quo ad aliquas eius partes, non tamen quo ad omnes. Atqui demirandum est cum Aristoteles tanta inculcatione disputauerit mundum fuisse ab æterno, neque vero infinitum vllo pacto admiserit, cur nusquam animarum meminerit, quas ipse proculdubio credidit esse immortales. Profecto non apparet modus, quo se hinc valuisset extricare. Quin vero hoc dicere ausim ꝙ nunquã ei fuit satis compertũ de animarũ productione: & ideo nullibi perspicue de hoc definitã protulit sententiã. Visus quippe est ex vna parte in illo perstitisse antiquorũ axiomate. Ex nihilo nihil fit, atq; adeo creationé ignorasse. At ex altera parte (vt. 3. de anima patebit) veritate ipsa deuinctus, concedere renuit, animã educi de potétia materiæ. Ex quo fiebat illi protinus consequés, illam creari. Sed de his nunc satis.

Infinitũ omnino imposs sibile.

¶ Restat ergo ad argumétũ partis affirmatiuæ quæstionis respondere, ꝙ quanuis nulla appareat contradictio, cælum cum suo motu, atque adeo tempus, & præterea intelligentias & animas rationales sub finito numero fuisse ab æterno creatas, nihilominus species rerũ corruptibiliũ successione indiuiduorũ defluétiũ, repugnãtia est, quam explicuimus, potuisse ab æterno condi.

Tex. xxviij. Est maxima moueri ab eo, quod mouetur, &c.

Quæstio tertia.

VTRVM OMNE QVOD mouetur moueatur ab alio.

A Parte negatiua sunt argumenta omnium prima, illa quæ philosophus ipse sibi obijcit. Primum arguitur de grauibus & leuibus. Lapis, dũ cadit, & ignis, dum ascendit, mouentur: & non ab alio, si quidem nullo cogente, suapte natura ferentur. Ergo.

¶ Secūdo arguitur de proiectis:sagitta & globus ardēti sulfure eiectus mouentur:& nō ab alio: quia maxime à propijciente, ꝙ tamen potest prius perire, quā cesset motus, vel ab aere deferēte proiectū, vt tex. 82. docere videtur Arist. quæ tamen opinio egre probatur, & egrius creditur:ergo. ¶ Et confirmatur. Dum proiecta occurūt resistenti, recurrāt motu reflexo:& quod illo motu non moueātur ab alio, probatur. Vel affirmas proiectū in pūcto reflexionis quiescere, vel negas. Si negas, contradicis Arist. tex. 70. si vero id cū illo affirmas, tunc non mouetur à proijciēte, postquā eius iā motus cessauit: neq; ab obstaculo immobilis paries nō videt pilā repercutere. ¶ Tertio arguitur de viuētibus, & præsertim de animalibus. Hæc enim mouentur, & nō ab alio, vt patet in motu deābulationis:ergo à seipsis. Quod si cū Philoso. respōderis. tex. 28. & tex. 40. in animali designari partē per se motā ab illa, quæ per se mouetur, hoc nō est explicatu facile: quoniā si pars per se mouēs affirmet anima illud est falsum: quia nō mouet nisi per intellectū qui etiā mouetur per species ab obiecto. Neq; vero materia est per se mota:tū quia accidētia nō recipiūtur nisi in toto cōposito:eo tū maxime quòd actiones sunt suppositorū:& ideo neq; anima deambulat, sed totū:neq; lassitudo recipitur in materia, sed in toto. ¶ Quarto deniq; arguitur:si omne ꝙ mouet ab alio moueretur, tūc vel esset ꝓcessus in infinitū, qđ est cōtra Phi. tex. 34. vel deueniēdū esset ad vnū primū mobile, ꝙ seipsum mouet, vt colligere ipse videtur tex. 50. hoc autē secūdū mēbrū est creditu dùrissimū. nam tūc sequeretur primum mobile esse animal. ¶ In contrarium stat sententia Philosophi.

Conclusio. Philosoph.

Comméſurationis rō.

Titulum quæstionis non expressimus verbis Arist. ipse enim non ait (vt Comēt. 28. adnotauimus) nisi omne ꝙ mouetur, ab aliquo moueri: nam moueri ab alio apud ipsum idē est quod ab alio supposito moueri:at vero quia idē ait, ab aliquo, intelligit, ab aliquo, vel supposito alieno, vel saltē distincto principio, ꝙ sit intrinsecum rei quæ mouetur, citra præuaricationē textus respōderi potest omne quod mouetur, moueri ab alio. Est autē pręmittēda distinctio, quam ipse text. 27. præiecit: videlicet tā id, ꝙ mouet, quā id quod mouetur, bifariam moueri scilicet, per se & per accidēs. Musicus enim per accidēs sanat, & sanatur:accidit quippe tam medico, quam egroto, esse musicum. Quanuis & moueri per accidens, sit etiam moueri ad motū alterius: veluti vehitur remiger ad motus nauis, quā cogit ipse. Per se autem contingit & dupliciter:nā est quod mouet per se primo, id est neq; ratione accidentis, neq; ratione partis, sed se toto, vt Deus, dum res ex nihilo condidit: sed est aliud, quod mouet, per se quidem, quia non per accidens, sed tamen non per se primo, quia per partem vt animal pedibus mouet pectus, & corde reliquū corporis. Rursus notandum est duplicem esse motum: alterum physicum hoc est corporeum & materialem, alterum spiritualem, quales sunt intellectus & voluntatis actus. Et quanuis Arist. sermo de solo sit Physico institutus, veritas tamen vniuersalius patet ad omnē motum, atque in sensu vniuersali necessaria est, vt per eā perueniatur in notitiam primi motoris immobilis. Nam intelligentiæ cælorum motrices mouentur quidem, non autem motu Physico. At vero ne tot multiplicentur quæstiones, quot esse possent difficultates, septem cōclusionibus ad hāc respondebitur, quibus ad vniuersa fiat satis. Prima est, eademque vniuersalis. Omne quod mouetur, ab alio mouetur. Ab alio inquā, vel externo supposito, vel principio intrinseco à re distincto, quæ mouetur. Conclusio fuit Aristotel. in fronte. 7. libri quam repetit in hoc. 8. textu. 28. &. 24. In cuius confirmatione versatur vsque ad text. 50. Est autem conclusio hæc in Physica, veluti dignitas. Cuius ratio statim in promptu est eandemque tex. 40. ex definitione motus, quam statuerat libr. 3. textu. 8. &. 9. colligit talem Phil. Nihil se ipsum secundum seipsum totum primo mouet: ergo quicquid mouetur, mouetur ab alio. Exponatur antecedens. Potest quidpiam seipsum per accidens mouere vt de remigero diximus, & de anima patet, quæ dum hominem mouet, mouetur. Et potest se res per partem mouere, vt homo corde mouet corpus, sed tamen quod se primo totum non possit mouere patet, quoniam nihil mouet, nisi quatenus est in actu, hoc est actu habet formam quam in passum traducit: nihil enim calefacit, nisi dū actu est calidum. Nihil autē mouetur ad aliquā formam, nisi, qua caret, est siquidem motus actus entis in potentia: vnde:cum mobile recipit totam agētis formam, cessat motus. Idem autem secundum se totum nō potest simul esse in actu & potentia:ergo nihil secundū se totum est simul mouens & motum: & ideo neque est aliquid, quod seipsum primo moueat, subditur etiam exemplum in spiritualibus. Nihil enim docens docetur nam qui docet, iam est sciens qui autem docetur, caret scientia. At contra rationem hanc arguitur. Agens aliquod potest in se habere virtutem producendi formam, qua caret:ergo poterit se ad illam formā mouere. Exēpli gratia, sol virtute est calidus, non autem formaliter: ergo si esset formalis caloris capax, per virtutem, quam habet, se formaliter calefaceret. Et intellectus dormientis potest dum expergiscitur, per species se reducere in actum intelligendi. Et aqua:dum se ex calore reuocat in suam temperiem, mouet se. Respondetur ad primū, quòd sol nō habet virtutem calefaciendi se sicuti neque angelus. Si tamen res esset caloris formalis capax, quę calor non esset illi naturalis, tunc non moueretur ad calorem nisi dum esset extra suam naturalem dispositionem. Quare illa reductio non attribueretur virtuti propriæ, sed generanti. Sicuti aqua dum ad frigiditatē reducitur, virtute generantis mouetur, cuius intentio est illam in sua naturali dispositione constituere. Sol autē eo quòd est ingenerabilis & incorruptibilis non est patibilis huiusmodi accidentium. Alias si virtute se ꝓpria calefaceret, iugiter id semperque efficeret. Intellectus verò non à seipso mouetur, sed ab obiecto, à quo ministerio sensuum species recipit. Aliquando homo excitatur, à somno, iā docuit Arist. tex. 20. quomodo motus ille proueniat à sedatis humoribus. Et dū quis vigilans de aliqua re incipit meminisse, ille motus euenit ab aliquo incidenti euentu eiusmodi species commouente.

Clarescet autem magis conclusio responsionibus per argumentorū responsa. Ad quorum primū Aristo respondet textu. 32. ꝙ: grauia, & leuia per accidens mouētur à remouente prohibens: per se autē à generāte. Quam quidē responsionē bona ex parte dilucidauimus li. 2. q. 1. Et enim qui de rebus iudicant secūdum sensum, cū videāt, graue, sublato impedimēto, nullo mouēte cadere, ne persuadere sibi possint, vt res, quę nō adest, eū moueat, colligunt, graue, & leue non moueri à generāte. Et ideo diuersa excogitant hic mouentia. Alij fingūt, moueri à cęlo per expulsionē: alij à suis locis naturalibus per attractionē. Itaq; cētrū atrahit ad se graue sicuti magnes, ferrū. Alij fingūt, mediū, putà aerē: vel aquā illa mouere. Sed sunt hæc omnia adeo ridicula vt nihil opus sit in eius refutatiōe tēpus vllū terere. Greg.

ista persequitur. 2. senten. dist. 6. q. 1. ipse autem & Scotus eodem lib. dist. 2. q. 10. arbitrantur hæc corpora à se ipsis moueri. Hæc autem opinio apertissime in primis cum Philoso. pugnat, vt primum patet text. 27. vbi inter ea, quæ per se & naturaliter mouentur, distinguit, quod animalia à se ipsis mouentur, grauia vero & leuia mouentur ab alio. Et deinde tex. 28. tanquam de reabscondita dicit, dubitationem afferre, à quo hæc moueãtur. Et si à se ipsis mouerentur, profecto nulla esset dubitatio. Et text. 29. & 30. quatuor rationibus probat, moueri ab alio: & tandem text. 33. aperte concludit, quod per se mouentur à generante. Neque vero authoritas Aristote. licet sit in hac re grauissima, tanti est ponderis quanti illa prima ratio: quam affert tex. 29. nẽpe rem mouere se ipsam, esse proprium officium vitæ hoc est, esse viuentibus peculiare, atque adeo per quod distinguuntur à non viuentibus. Quod quidẽ non fuit tantũ assertũ Arist. vt hic patet, & latius primo de anima, sed fuit indubitata cõfessio omniũ Phi. vt in Phedro videre est apud Platonẽ. Vbi nullũ aliud discrimẽ inter viuentia, & res inanimas constituit, quã ꝙ viuentia habent internũ motorẽ, res vero inanimæ, non nisi externũ. Et vsque adeo hoc fuit semper constitutissimũ, vt qui dicebant orbes cælestes à se ipsis moueri, effugere non poterant, quin ineluctabili consequẽtia protinus cõcederẽt, esse animalia. Et re vera illis, qui profitentur grauia & leuia moueri à se ipsis, nullũ relinquitur interstitiũ, quo possint viuentia à non viuentibus discernere. Nã ꝙ ait Greg. differentiã esse, ꝙ viuentia sic mouẽt se vt possint se ponere in illo loco, vnde possint rursus moueri: sed nõ viuentia, cũ non moueãtur, nisi quando sunt extra locũ naturalẽ, non possunt moueri, nisi ponãtur in eo loco extraneo, vnde moueãtur ad naturalẽ: hoc inquã cõmentũ Greg. est in primis cõtra Arist. qui non adducit hoc tanquã differẽtiã inter duos modos, quibus res mouent sed, tanquã testimoniũ ad concludendũ, ꝙ illa, quę sic se ponunt in quocunq; loco, mouent se localiter: alia vero, minime. Et præterea in sua ipsius ratione deberet inspicere Greg. quare grauia & leuia non mouent se. Ex eo, inquam quod non mouẽtur in suo loco naturali, sed ad ipsum, deberet colligere perfectionẽ supremam grauis non cõsistere in moueri, sed in quiescere: & ideo motus ille, quo feruntur ad sua loca naturalia, non attribui ipsis, sed generanti. Neq; responsio Scoti satisfacit. Ait enim animalia mouere se ipsa per cognitionẽ: nõ viuentia vero, minime. Nã si hoc tantũ discrimen Arist. cogitasset, facillimè se expediuisset ab hac dubitatione: cũ tamen graue dubium existimet à quo grauia mouẽtur. Neq; vero inquirit quomodo mouentur, hoc est, per cognitionẽ necne, sed à quo mouentur. Et præterea plãte etiam mouent se (nutriuntur quippe, & augẽtur à principio intrinseco) licet non per cognitionem. In summa Arist. prætendit, ꝙ nihil se moueat à loco in locum, nisi per cognitionem. Alia vero differentia, quam alij fingunt, nempe ꝙ viuentia mouent se ad omnem differentiam positionis, non viuentia vero, non; nisi ad vnam, profecto accidentaria est, & extra rem: quoniam licet planta nõ augeretur nisi solum sursum, aut solum deorsum, seipsam nihilominus moueret. Potissima ergo; quin tota ratio, cur compulsi sunt Phil. dicere grauia & leuia moueri à generante, fuit ne vitam illis tribuerent. Mens igitur Aristotel. est, quod principium naturalis motus elementorũ est duplex: aliud quo, & aliud quod principium quo, principale est forma ipsa substantialis: minus autem principale & instrumentale, est grauitas & leuitas: principium autem quod, est generãs. Et ideo ait, ꝙ habeant in se principium sui motus, non actiuum, sed passiuum. Inepte enim loquuntur illi, qui dicunt principium quod mouens esse formam, & id quod mouetur, esse materiam. Nam cum actiones sint suppositorum, id quod mouetur, non est, nisi totum cõpositum. Et præterea contra hoc arguitur. In illo, quod mouet se, distinguenda est pars mouens à parte mota, nõ solũ tanquam forma & materia, vt statim in solutione ad tertium patebit, verum tanquam distincte partes integrales, & organice, quæ quidem in rebus inanimis dignosci non possunt: ergo id, quod mouet, nõ est intrinsecum graui. Respondetur ergo ad argumentum, ꝙ grauia, & leuia mouentur à generante, etiam tunc quando nõ est præsens re: satis enim est, ꝙ sit præsens virtute: sicut filius gignitur à patre, quando animatur, tunc enim proprie gignitur, licet tunc pariter sit mortuus, quia manet in virtute seminis. Quod si percouteris, cur ergo animal non mouetur à generãte dum ambulat, postquam id agit virtute generantis? Responsum à nobis est lib. 2. q. 1. vbi & hanc rem tractauimus, quod cũ perfectio viuentis consistat in moueri: tandiu quippe viuit quãdiu mouetur: & intentio generantis cesset, quãdo genitum constituit in sua perfectione, ille motus animalis attribuitur ipsi genito: sed quia perfectio & finis leuis & grauis consistit in quiescere in proprio loco, intẽtio generãtis est illud illic sistere: & ideo omnis motus quoadusque illuc perueniat, attribuitur generãti. Et per hoc soluitur aliud argumentum, quod nonnullos male torquet, neque vero respondent ad rem. Argumentum est, quod tunc sequeretur dum ignis calefacit, aut comburit lignum, illam actionem transcribendam esse generãti, quin vero primo creato igni, qui quinque millibus annorum antecessit: nam iste ignis suscepit virtutem ab alio, & ille ab alio &c. Illatio tamen, nulla est: interest enim plurimũ. Nã ignem calefacere, est propria perfectio & finis, ignis & ideo dũ generans dedit illam virtutem genito tunc cessauit eius intentio: quapropter motus, quo ignis calefacit extremũ passum, attribuitur ipsi igni calefacienti, quã ratione deambulatio attribuitur animali. Et per hoc rursus respondetur Scoto, qui arbitratur Aristote. cẽsere, quod graue mouetur à seipso. Ait quippe texto. 32. quod sicut sciens habitu per se ipsum potest actu considerare, nisi impediatur, ita ignis postquam formã substantialẽ habet statim comburit nisi impediatur, & pariter leue postquã habet talẽ formã, statim ascendit nisi impediatur, quia natura eius est esse sursum, vnde colligit Scotus, ꝙ sicut ignis per se calefacit, ita & à seipso mouetur sursum. At deceptio, vel sua, vel mea, est, ꝙ non meditate considerauit verbũ Philosoph. Dicẽs enim, ꝙ natura ignis est esse sursum, sicut ipsum calefacere, docuit discrimẽ, ꝙ motus ille sursum, quoadusq; sit in loco naturali, nõ est effectus ignis geniti: sed generãtis: constituẽtis genitũ in sua perfectione: calefactio autẽ, quia in ipsa actione consistit: suprema perfectio ignis, adscribitur calefaciẽti. ¶ Ad secundum principale argumentũ respõdet Philosoph. text. 82. ꝙ proiectũ mouetur ab aere circunstante, qui à proijciente propellitur. Nã quidẽ ab aere retro percutiẽre, vt nõnulli cogitãt: nã dũ iacio ego manu lapidem, non ferio aerẽ interclusum inter manũ & lapidem quippe cũ vel nullus sit: vel per quã tenuissimus, sed ab aere circũstante subtus & ad latera proiecti, qui quidem percussus: ipsum secum rapit. Et quòd moueatur per antiparistasin, iam super textum iuxta mentem Philo. reprobauimus. At vero sunt plerique multi: qui vix sibi possunt hanc opinionem Philosoph. persuadere. Primum, quia

Ad secũdũ prin. de proiectis.

non vident tantam virtutem impingi posse aeri à proijciente, vt possit sagittam, vel aliud ponderosius iaculum mouere. Secundo, quia aer, neque vnciam plumbi sustinere in altum potest: quomodo ergo poterit ingentem globum tanta velocitate perque tantum spacium non modo sustinere, sed & mouere? Et præterea experimur, validissimum ventum nonnunquam agitari, qui tamen non valet lapidem se ipso mouere, quem quidem nos iactatum mouemus: non ergo motus aeris causa est, quæ proiectum mouet, sed iaculator imo impetus. Et confirmatur hæc ratio. Si motus aeris esset in causa velocius raperet: ac moueret plumam vel lanam, quam lapidem, aut ferrum: eius non tamen contrarium experientia docet. Tertio arguitur. Dum impetuosus aer contra te perflat: si contra eius impetum lapidem eijcias, videtur aer tunc non posse à te retro pelli, & nihilominus lapis mouetur contra eius cursum: ergo tūc lapis non mouetur ab aere: se à proijciente duntaxat. Item est argumentum de rota barbitonsoris, quę si postquam semel fuerit in circulum pulsa, dimittatur: mouebitur in circulum, & tamen aer non apparet sic circulariter moueri: nam à quo moueretur? Tunc maxime, quomodo impulsus non fit in circunferentia rote, vbi aer circunstans tangatur à pulsore, sed in axe, qui est in medio. His & huiusmodi argumentis multi deuicti docent motum proiectorum non fieri ab aere sed ab impetu impresso ipsi eidem proiecto à proijciente, vel ab eius machina, in ipso proiectionis momento, Atqui istorum quidam aiunt, non docuisse hoc loco Aristo. suam ipsius opinionem, sed alienam retulisse. At profecto nulla possunt probabilitate sic Aristotel. illudere: tum quia recitata priori opinione subdit necesse esse sic dicere: tum etiam, quoniam inde infert motum proiectorū non esse continuum. Ex quo ad considerationem ascendit continui cælorum motus. Videtur ergo suam affirmare sententiam. Alij vero nihil formidant eum negare. Sed neque isti tam validum habent argumentum, vt ei contradicere deberent.

Responsio ¶Possumus ergo hisce conclusionibus litem hanc componere. Prima: Negari non debet, quin iaculator, aut machina, mouendo proiectum: vna commoueat & aerem, vt experientia constat in aqua circulariter ad iactum lapidis commota. Idque potissime verum ostenditur in sulfureis machinis, ex quibus aer vna cum globo impetuosissime excluditur. Obidque Philosopho. cum paulo ante definisset grauia & leuia à solo generante moueri per grauitatem illi impressam, non satis existimauit dicere, quod proiectum à solo proijciente moueatur: nam cum proijciens sit præsens, intellexit vna cum proiecto aerem etiam ab ipso commoueri quod in motu grauium dicere non poterat: cum generans tunc non adsit ad verberandum aerem.

Conclusi. 2 Secunda conclusio: non solus aer est causa quæ mouet proiectum, verum & proijciens ipse per impetum proiecto impressum. Neque Aristotel. credendus est hoc dubitasse, sed pro comperto reliquisse ex analogia grauium & leuium: quę est prima ratio affirmandi huiusmodi impetum. Nempe, quod sicut generans graue tribuit illi naturalem qualitatem, quæ est grauitas, qua illud permouet vsque ad centrum, sic & proijciens impingat impetum proiecto: quo ipsum eminus moueat. Vnde & S. Thom. mentis Aristotel. sedulus explorator quæstio. 3. de potentia. arti. 11. Et. q. de anima art. ibidem. 11. palam fatetur huiusmodi impetus impressionem in proiecto. Sed sciscitaris, nunquid satius est dicere proiectum moueri ab impetu effectiue, quam à proijciente remotissimo. Re vera non: quoniam (vt tex. 33. visum est) ea, quæ non se ipsa mouent, necesse habent moueri à supposito distincto: impetus ergo, quia non est suppositum, non agit, sed est virtus agentis, puta motoris: quin vero passiua non actiua, verum est virtus infixa rei mote, sicuti & de grauitate monstrauimus. Et confirmatur hæc eadem conclusio ex verbis Piloso. Ait quippe proiectorem dare aeri, vt moueatur, & vt moueat. Concedit ergo aeri imprimi virtutem motricem per motum: nam dicit, ꝙ prius desinit moueri, quā mouere (id quod super textum expositum est) ergo maiori ratione imprimitur virtus ipsi proiecto, quādo quidem proprius vehementiusque pellitur, quā aer. Nam si aerem, nihil de manu eijciendo, verberarem, non tam ipsum mouerem: quam lapidem, quem eijcio. Secundo in fauorem huius, secundæ conclusionis de impetu extant experientiæ inter modo arguēdum allatæ. Prima: ꝙ si solus aer moueret, non moueretur iaculum: contra ingentem aeris flatum. Secunda de motu rote post violentum tactum axis dimisse: vbi aer non apperet moueri. Et præterea tertia de proiecta pluma: quæ si à solo acre veheretur: celerius quam sagitta volaret. Est veruntamen alia experientia: quæ attestatur: aerem etiam in causa esse motus. Experimur enim sagittam non tanta vehementia ferire obiectum propinquius: quā aliquanto remotius: qua propter Aristotel. 2. cæli tex. 35. dicit quòd motus naturalis intensior est in fine: motus vero proiectorum neque in principio: neque in fine: sed in medio. Huius autem causam inde quidem eliciūt quod impetus sagitte non subito totus imprimitur: sed post vel intenditur: vel extenditur per sagittam: vt vrgentius moueat. Hoc tamen non est intellectu facile: quoniam non apparet: elongata sagitta à balista, à quo impetus intendatur: nam à seipso non potest accidens intendi. Et præterea cum sagitta sit quoddam cōtinuum: toti simul impingitur impetus: non ergo post extenditur. Et ideo Sanctus Thom. super eundem text. ij. cœli experientiam hanc merito tribuit multitudini aeris cō moti. Nam cum vna eius portio aliam concitet, atque alia subinde aliam: augetur causa motus. Et eodem tendit mens Alberti: hoc loco dicentis: quòd impetus aeris quanto est in latiori materia: fortius mouet. Quā uis S. Thom. 1. 2. quæst. 75. ar. 6. alteram quoque probe adhibeat causam, videlicet, quod cum res quæque appetat se conseruari, fit: vt quo maiore obuiat resistentiæ (dummodo vincere posit) magis intenditur eius virtus: & ideo impetus ipse sagittæ à contrarietate resistentiæ potest intendi: sed quia est ab extrinseco peregrinus, statim incipit debilitari. Et hinc possumus causam colligere, cur vehementius & ad maiorem distantiam proijciamus iaculum proportionatum viribus nostris, quam exiguum lapillum. Causa inquam est, quod vbi non est tanta resistentia, non est capacitas tanta imprimendi impetus, propterea ꝙ vires non habent, in quod se obiectum satis effundant. Atque hæc etiam est causa, cur pluma non tanto impetu volat. Et præterea quia non est tam apta ad secandum aerem. De motu autem rotæ, quanuis referendus potissimum sit ad eius ipsius impetum, nihilominus & aer non est negandus rapi vna cum rota in circulum: licet forsan (vt alij dicūt) non intellexerit Aristot. circularem motum violentum fieri ab aere, sed illum penitus, qui fit in directum. Motus autem ancipitis trepidationis, dum rota antequam quiescat vltro citroque vertitur & reuertitur, tribuendus est difformi, inæqualique ponderi partium: nam cum iam languente impetu: cesset motus non potest ra

ra sicse fixa sistere, quin partes illuc vsque ascendeates recidant, aliasque alterius lateris eleuent, ac rursus dū alie relabuntur, alias sublcuant, quoadusque ponderosiores omnes considant in parte infima. Si autem admitteretur tam vniformis rota, vt nulla ex parte præponderaret, arbitror, vbi vis cessaret impetus, cessaret vna & motus. Nisi (vt alij comminiscuntur) diceres quòd cū partes aeris in fronte ad quam tendit motus, condensetur, extincto impetu rote, rarefiunt, eamque repellunt ad partem posterioré: & iterum alter aer ad anterioré: quoadusque fit debita aeris rarefactio. Concludamus ergo, tam à proijciente per impetum, quam etiam ab aere moueri proiecta. Id autem quod Aristot. subijcit, népe ob motum aeris motum proiecti nō esse continuum profecto egerrime est persuasibile. Ecquis enim credat sagittam, aut globum bombarde motum illum pernicissimum interrūpere? Nisi dicamus sic non esse continuū, quod forsan non est vniformis: cum portiones aeris (licet nobis insensibiliter) alijs, ac subinde alijs pulsionibus moueantur, vti apparet in vndis aquæ.

¶ Veruntamen nonnulla restant dubiola de huiusmodi impetu. Primum est, an distinguatur à suo subiecto. Ad quod libentius respondebo quòd sit qualitas distincta, sicuti grauitas, & leuitas: quandóquidé virtus quædam est agentis, præter motum, nam est virtus: qua mobile mouetur. Hæc enim locutio non esset adeo propria, nisi impetus esset qualitas. Neque proprie diceretur impressio. Est autem in illa specie qualitatis, quæ est habitus, vel dispositio, estque intensibilis, ac remissibilis: contrarietatem habens cum grauitate proiecti: ab illa quippe remittitur: licet altera sit naturalis, altera vero ab extrinseco. Et ideo nullam præsefert apparentiam argumentum Pauli Veneti: quo vult inferre si impetus sit ponendus, motum proiectorum esse naturalem: nam tunc passum conferret vim per qualitatem sibi inherenté. Responsio enim est, quòd passum non cófert vim motui per quodcunque principium, quod sibi inhæreat, nisi sit à natura sibi ingenitum: impetus autem forinsecus illi adiacet contra eius naturam.

¶ Ad confirmationem de quiete in puncto reflexionis Aristote. respondet, esse necessariam vt patet à text. 64. vsque. 70. Quòd si experientia contra obijciatur de pila vehementissime proiecta, quæ tactu parietis retro uertitur absque vlla perceptibili quiete: respondetur, sensum non percipere subitaneam quietem, nihilominus argumentum est, illic quiescere, quòd si pila esset rubro tincta, intingeret parietem, quæ tinctio in instanti fieri nequibit. Longe tamen pugnacius argumentum est, si sagittæ sursum emissæ occurrat magna moles cadens. Tunc enim palam est, sagittam recidere sub illa mole absque vlla quiete: nam qui admiserit in puncto, quo magnum cadentem lapidem tangit, quiescere, necesse est, vt concedat & molarem illum lapidem tunc quoque quiescere, quod non solum experientia denegat, verum & ratio abhorret. Respondent quidam, antequam sagitta pertingat ad lapidem, detineri tátisper ab aere, qui impetu coactus descendit sub lapide. Neque obstat aliorum argumentum, videlicet, ꝙ sagitta infigeretur in corpus quòd cadit, si esset lignum. Nam respondérent alij, ꝙ infigitur cum cadens lignum tangit quiescentem sagittam. Attamen si ponatur tunc incipere descensum lapidis, quādo sagitta deberet quiescere, non potest dici ꝙ ab aere, qui nōdum mouetur, detineatur. Igitur cui hæc non satisfacit solutio, necesse est respondeat cum Ægidio super tex. 65. (quem plerique hoc loco sequuntur, sicut & ipse alios se antiquiores) ꝙ cum Arist. docet, id quod mouetur in pūcto reflexionis quiescere, intelligit quod per se quiescit, hoc est, qū deficiente impetu, sequitur motus naturalis, aut qū graue caderet motu naturali, & repercuteretur à terra quiescéte, qū vero per accidens reflectitur ad motū alterius superiori virtute occurrentis, tunc non est necesse quiescere quiete propria, imo idem numero instans extrinsece terminat vtrunque motum. Est, inquam, primum quo non ascendit, & primum quo nō descendit. Itaque vsque ad illud extrinsecum instans ascendebat, & inde etiam extrinsece descédit. Haud quippe do vltimum instans esse ascensus: nā alias, cum illic motus rumpatur, daretur vltimum instans esse motus, quod libr. 5. demóstratum est impossibile. Illa ergo non potest dici quies sed instantanea motus incisio. Et hoc satis est ad propositum Aristote. constituentis, nullum motum rectū posse esse perpetuum. ¶ In tex. auté. 69. ad hoc propositum miscuit sermonem de generatione, nempe quicquid generatur incipere esse per primum sui esse, & quicquid corrumpitur, desinere per primum non esse: quæ quidé non sunt duo, sed vnum instans: sicuti modo diximus de instanti, quo intersecantur ascensus & descensus. Huius autem examen ad primum de generatione spectat.

¶ Subsequitur, vt ad tertium principale argumentum respondeatur, quæ responsio expositioné requirit sententie Aristo. qua ait, tum text. 20. tum etiam &. 40. id quod seipsum mouet, diuidi in parté per se mouenté, & parté per se motā, propterea ꝙ cum mouere, dicat actū performam quæ iam habetur, moueri auté receptioné formæ qua res caret, quæ duo inter se ex diametro repugnant fieri nequit, vt res aliqua secundum se totam moueat & moueatur. Supponamus ergo ex text. 20. & ex. 50. animalia esse, quæ seipsa mouét. Sunt auté multi, qui arbitrantur parté perse mouentem: esse animam parté vero perse motam, esse materiā, quod si ita nude intelligatur: à vera Phi. est alienum. Notandū ergo est, id quod mouet proprie: & mouetur, neq; esse formam: neq, materiam, neq; vero partiū vllam, sed totū compositum, nam actiones inquit Arist. 1 de anima. tex. 64. nō sunt nisi suppositorum. Anima enim non texit: aut edificat sed homo. Neq; materia primo augetur aut calefit: sed homo. Et ratio est: quia: agere, nascitur ex eo quod est esse: & ideo res, quæ proprie existit, illa est: quę proprie agit & patitur: forma auté inexistit: materia vero, substat formæ. Atqui accidétia secundum Aristotelem, non in materia prima, verum in toto composito recipiūtur. Igitur cum quærimus parté per se mouentem, non intelligimus, illam mouere vt, quod, tanquam suppositum, sed vt, quod tanquam primum principium: quo fit motus. Et quando inquirimus partem per se motam, non quærimus id quod mouetur vt quod, sed quod est patiendi ratio. Respondetur ergo ad quæstionem, quæ in replica tangitur per tres conclusiones. Prima, pars per se mouens tanquam primum principium quo: non solum in animali, verum in omni viuenti, (vt plantas etiam comprehendamus) est anima, qua ratione est actus corporis Physici. Conclusio est nota, quia mouere dicit actum: actus autem subsequitur esse rei: ergo per id, per quod res actu fit & constituitur in sua specie: habet & operari: illud autem est anima: ergo. Quin uero ideo anima dicitur actus corporis Physici organici, &c. (vt habetur. 2. de anima tex. 4.) quia est pars per se agens. Secunda conclusio. Pars per se mota est corpus, puta materia: non quatenus nuda consideratur absque forma, sed quatenus esse recipit corporeum à forma, aut vegetabile, aut sensibile. Illi, qui multipli- Prima conclusio.

 cant

cant plures formas in composito, dicerent quod per vegetatiuam mouetur corpus Physicum motu augmentationis:per sensitiuam vero, motu sensitiuo. At vero quoniam reuera vna est tantum simplex forma in viuente, quæ dat illi esse corporeum & vegetatiuum, vt plantæ:& præter hos, sensitiuum:vt bruto:& præterea rationale:vt homini, dicendum est, quod ab eadem mouetur omnibus motibus. Est igitur in viuentibus cõsiderare plura motuum genera. Primum est, elementorum, vt calefieri:frigefieri, &c. & istorum post quã omnino sunt ab extrinseco aere, quibus ideo animal non seipsum mouet, sed tantum ab alio mouetur, non opus est scrutari partem per se mouentem: quia totum patitur. Alij sunt motus vegetatiui, in quibus pars per se mouens est anima, quatenus vegetatiua. Et pars tunc per se mota: est materia, quatenus organizata capax est vitæ vegetatiuæ. Vnde in illa diffinitione.2.de anima. Anima est actus corporis Physici organici potentia vitam habentis, visus est mihi semper Aristotel. oculatissime designasse ac discreuisse partem per se mouentem, & partem per se motam. Sed sunt præterea in animali perfecto alij motus naturales, in quibus eorum vita consistit: vt actio calidi in humidum, palpitatio cordis, inspiratio & respiratio. Et isti quodammodo tribuuntur generanti. Etenim sicut ignis natura sua fertur sursum & graue deorsum, sic & natura sua animal mouetur his motibus. At quia perfectio animalis non in quiete, sicut perfectio elementorum, sed in his motibus consistit, his etiam motibus mouet seipsum animal sicuti & motu nutritionis & augmentationis: & ideo etiam in his anima est pars per se mouens, & corpus (vt dictum est) pars per se mota. Sunt præterea & motus sensuum in quibus anima, quatenus est sensitiua, est pars per se mouens: & corpus sensibile, puta materia quatenus habet esse organicum & vitam sensitiuam, est pars per se mota. Et qua parte est appetitiua, est pars per se mouens in motu locali, qui fit per appetitum: & pars per se mota est corpus, in quantum organis viget aptis ad eiusmodi motum. At vero secundum quod est anima intellectiua, quia potest separari à corpore, & absque eius dependentia intelligere, non dicitur pars per se mouens respectu corporis: nisi ea ratione, quã per intellectum & voluntatem vna cum apprehensione sensus mouet corpus ad motum aliquem & negotium particulare. Per hæc clarescit mens Philoso. qui.1. de anima constanter disputat contra Platonem, & alios Phil. qui dicebant animam seipsam per se mouere, propterea quod mouet: credentes quod nulla res posset mouere nisi per se prius mota. Contra quos docuit Aristotel. non esse necessarium: vt quicquid mouet, moueatur: vt patet de primo motore. Quocirca anima non per se mouetur, sed per accidens ad motum totius, vel motu locali: vel augmentationis, & alterationis, &c. Quo fit vt neque affectionibus spiritualibus moueatur per se anima, sed totum: vt gaudio, merore: iracundia: misericordia, &c. Omnes enim huiusmodi affectus fiũt cum aliquo motu corporali sanguinis ad cor: vel corde: & ideo sunt passiones: non tantum animæ, sed totius coniuncti. De similibus autẽ affectibus, qui sunt in anima separata, alia est ratio. Possumus autem hic adhibere tertiam conclusionem. Si loquamur de principio motus, quod veluti organum: pars per se primo moués integralis: est cor secundum Aristotel. vbi spiritus vitales generantur. Quod si rem altius contemplari lubet, in anima etiam ipsa intellectiua quodammodo distinguitur pars per se mouens à parte per se mota: quæ quidem distinctio sumitur in eadem anima secundum diuersas potentias & actus. Vt anima per intellectum mouet se ad amandum & per appetitum ad deprecandum. Et per appetitionem finis, mouet se ad vestiganda media. Vnde in consultatione primum figitur intentio finis: & inde proceditur ad conquirenda media. Sed hæc iam lineam Physicorum egrediuntur. Vide apud Sanct. Thom. 1.p.q.18.artic.3. quinque gradus mouentium seipsa. Ad replicam ergo respondeatur negando, partẽ per se mouentem esse animam, aut partem per se motã esse materiam. ¶Argumentum quartum duplicẽ tãgit materiam. Ad.4.prin. Prior est: an sit processus in infinitum in motricibus causis, de qua in quæstione proxime sequenti. Posterior, vtrum esto non sit processus in infinitũ: deueniendum sit ad vnum primum mobile: quod seipsum moueat, an vero ipsum primum mobile non moueatur nisi à mouente, ꝙ sit immobile. Tetigimus autem particulam huius dubitationis libr. 2.q.1.quã & S.Tho. 1.p.q.70.ar.3.refert: nempe an Arist. fuerit illius mentis: ꝙ cœlum moueat seipsum. Et punctum in hoc cõsistit, quod mouere seipsum: non põt nisi id: qđ compositum sit ex materia & forma: quæ quidem forma sit principiũ actiuum motus ipsius: ita vt inhæreat mobili, sicuti anima viuẽti. Vnde quicũque hoc dixerit: dicere subsequẽter vincitur cœlum esse animal. Et quidem adeo viguit Athenis placitũ hoc, vt, referente Aug.8.de ciui. Dei, factus reus fuerit in senatu Anaxagoras, eo ꝙ negauerit, solem esse animantem. Et vt illic refert S.Tho. Platonici fuerunt in eadem sententia. Quin vero August. super genesin & in enchiridio dubius mansit. Et Hierony. in partem affirmatiuam inclinauit. At vero nullo est pacto credibile (vt illic optime docet doctor Sãctus) ꝙ vel Plato. vel Aristot. & multominus Hierony. vel August. senserint, spirituales substantias, cęlorum motrices, sic informare cęlestia corpora, vt animalium formas, ita vt essent proprie animalia. Sed Comment. in de substantia orbis &. 12.meta.com.41. nescio quam commẽtus vnionem intelligentiæ cũ cęlo, ansam exhibuit, vt hæc nota inureretur Aristotel. Qua de causa apud multos male audit: eo ꝙ dixerit cęlũ esse animal. Est enim hoc non solum contrarium nostræ fidei: quare neq; suspicãdum est id cogitasse neu Hierony. neu Augusti. verum & Phi. naturali aduersatur. De fide non est dubiũ, quia duas tantum doceat naturas: puta humanam & angelicam à materia separatam capaces gloriæ: anima ergo cęli nõ posset esse intellectualis: alias, esset visionis Dei capax. dicere autem ꝙ tales animæ essent irrationales, in primis est contra Arist. qui eas censet substantias esse intelligibiles. Et præterea ex diametro pugnat cum ratione naturali: nam cum cœlum ab omnibus asseratur esse perpetuum, esset tunc animal immortale, idemque brutum. Et præterea cum neque cœlum neque astra (vt 1.de ce.tex.50.docet Arist.) nulla habeant organa motus neque vero vlla vigeant animalis figura aut sensu, quis nam delirus illa asserat esse animalia? Haud ergo vllo est modo, vel secundum fidem, vel secundum Physicam scientiam de hac re hæsitandum: sed omni procul dubio confitendum, nullum cęlorum esse animal. Imo vero neque de Aristote. neque de sapientium vllo arbitrandum est in ea fuisse opinione. Et de Aristo. sunt ineluctabilia testimonia. Ait enim. 12.meta.text.36.quòd primum mouens mouet sicut intelligibile & cõcupiscibile: nempe sicut obiecta, quæ nullatenus ipsa mota, mouent potentias. Et addit, quòd neq; est mobile per se, neq; per accidens. Et in toto hoc libro.8.hoc perseuerauit docere, ꝙ primũ mouens est immobile per se & per accidens

cidens sic, vt neque sicuti anima moueatur per accidēs ad motum sui mobilis: id quod expresse affirmat text. 46.& tex. 83. Nam aliud moueri per accidens planetarum explicuimus comment. 52. Et quod de primo mouente affirmat, id & de cæteris motricibus intelligētijs docet, quarū singulas singulis orbibus accommodat: vt patet eodem loco. 12. meta. tex. 43. At vero si intelligētie informarent cœlestia corpora tanquā animæ, impossibile esset, quin mouerētur per accidēs ad motum cœlorū. Præterea eodē. 12. meta. motrices causas cœlorum appellat substantias separatas: aperte docens, non esse actus corporū. Et præterea arguitur, cū cœlo nulli⁹ alius cōpetat motus quā localis, neq; aliud prorsus opus vite, nulla est necessitas Physica, vt cā mouēs inhereat illi, sed satis est ei applicari cōtractu virtutis motricis: velut angelus applicatur loco. In summa Aristote. hic text. 29. ait, mouere seipsum, proprium esse animaliū: in quā sentētiam citat eum. S. Th. 3. p. quæst. 32. art. 4. Faciūt tamē dubiam eius mentē nōnulla loca sua, vbi videtur astruere, primum mobile mouere seipsum. In primis in hoc lib. tex. 34. proponit ordinem mobilium reducere ad vnum quod seipsum mouet: q̄ esse nequit aliud, quā primum mobile. Et tex. 50. concludit in processu mouētium, quæ mouentur, deueniendum esse ad primum mobile, quod seipsum mouet: licet simpliciter in ordine mouentium sit deueniendum ad primum motorē immobilē. Idque repetit text. 60. Et. 2. de cœlo text. 13. aperte ait cœlum esse animatum: idemq; & tex. 61. resumit dicēs, q̄ cœlum participat vita: estq; viuens. Ad hęc aūt rńdendū est cū S. Tho. loco supra citato. 1. p. q. 70. q̄ Ari. nihil aliud voluit, quā q̄ cœli nō mouentur à suis motoribus veluti grauia & leuia à generante: nam hæc mouentur à re absente per virtutem ipsis in sua ipsarum generatione impressam: cœlestia vero corpora mouentur à causis intellectu apprehendentibus rationem mouendi volētibusq; mouere: quæ idcirco causæ ideò mouēt præsentes, tangentesq; sua virtute mobilia: ob idq; quodammodo mouent sicuti animæ. Et ideo text. 43. (vt illic notauimus) dixit, q̄ mouentis seipsum pars mouens & pars mota vel debent se inuicem tangere, dum ambe sunt corpora: vel vna alteram, propter cœlum q̄d intelligētia tangit: nō aūt ab eo tāgitur: q̄a spūale nō tāgitur à materiali. Atq; hac ratione ait. 3. de trini. Augu. corpora aīa administrari à Deo per spiritū vite. Et sic glossandus ipse est, & pariter Hier. sicubi visū fuerit vitā tribuere cœlo. Nam de Platone nulla est ambiguitas, q̄nquidē ipe nusquā asseruit cœlū se ipm mouere: sed animā cœli astruebat esse primū se ipm mouēs, mō exposito super text. 34. vt in Phedone cōpertū est: vbi nullū diuisibile ponit seipsum mouere. Quin vero inde infert animā esse indiuisibilē & æternā, q̄ seipsam mouet independēter à corpore. Neq; vero cēsebat motorē informare cœlū tāquā aīam: sed mouere admodū animę. Opinabať em̄ aīam per se moueri, & eo mō quo se intelligēdo mouet, puta circulariter vel recte, sic mouere ꝓpriū corpus. De qua re fuit ab illo dissentiens Arist. vt proxime dicebamus. Qui negauit aīam moueri per se, sed aiebat tm̄ moueri per accidēs ad motū corporis, quia non mouet illud per nudā intellectionē, quę proprie nō est motus, verū per appetitū sensitiuū, & corporea organa. Qua itidē rōne prim⁹ motor oīno est immobilis. Quin vero in omni gn̄e motus primū mouens est immobile, ea sp̄e motus, qua mouet: quod perdocte considerauit. S. Th. 3. p. q. 22. ar. 4. Nā sol illuminās, nō illuminatur neq; ignis calefaciens calefit. Hoc igitur pacto intelligenda sunt Arist. loca, quæ vidētur cōtraria. Præsertim q̄ loco illo citato. 2. cœl. text. 61. legitimus text. non habet, q̄ corpora cœlestia sint viuentia, sed q̄ oportet ea existimare, ac si participarent actione & vita. Et tex. 13. ob id duntaxat vocauit ea animalia, q̄ sicut in animalibus dextra pars est, vnde incipit motus, ita dextrum cœli est oriēs, vnde, si cęlorum motus cessaret, inciperent rursus moueri. Ex his ergo colligitur, q̄ mēs Arist. nunquam fuit reducere ordinem eorum, quæ dum mouēt, mouētur, ad vnum primum, quod seipsum moueat, sed hoc dixit secūdū Platonē, q̄ dicebat motorē cęli seipm mouere. Et ideo tex. 50. post hæc verba in animalibus tm̄ & animatis exēpla eorum posuit, quę mouēt seipsa. Igitur cum duo possint cogitari ordines: alter eorum quæ mota mouent alter eorū quæ simpliciter mouent, prior reducitur ad vnum primum mobile q̄d mouetur ab alio, quòd est per se proprie immobile motu Physico: posterior vero ad vnum primum mouentē simpliciter immobilem.

Tex. xliiij. Manifestum est igitur ex his quod est primum mouens immobile.

Quæstio quarta.

VTRVM PRIMVM MOuens sit immobile, idemque vnum.

Parte negatiua prioris mēbri quæstionis est argumētum, Deum esse mobilē: quia qñ mundū creauit, cepit esse in loco, vbi antea nō erat, cęlum em̄ inquit, & terram ergo impleo Hie. 23. incipere autē esse in loco nouo, est rē moueri ergo Deus mouetur. Secundū argumētum est, q̄ saltē per accidēs moueatur. Est enim Arist. axioma. 2. Topicor quod motis nobis, mouentur oīa, quæ in nobis sunt, vt motu corpore mouetur aīa. Deus autē est in cęlo, q̄d mouetur, fit ergo vt moueatur & ipse. Tertio arguitur. Si Deus esset immobilis secūdū locū esset maxime quia est spūs, sed angeli qui spiritus sunt, mouētur secundū locū: leguntur enim angeli crebro celitus ad terram missi, vt ad Abraham, & ad virginem Mariā: ergo nil vetat substātiā spiritualē veremoueri. Quarto arguitur: ex commentatore, qui cōm. hic tenet contra Christianos Deum moueri secundum intellectum & voluntatem Deus suam primus essentiā cognoscit, & per eam res creatas: ergo est in eo aliqua discursus imago: discursus aūt, mot⁹ q̄dā est: ergo mutať se cūdū intellectū. Et de voluntate adhibetur quintū argumentum. Voluntas eius est omnipotens, cuius nutui parent vniuersa ergo quando res est, tunc vult esse, & quādo non est, tunc non vult eam esse (v. g.) quando dixit fiat lux & facta est lux, tūc voluit eam esse, quam antea esse noluerat. Et pariter quādo ego scribo, vult me scribere, & quādo cessō, non vult me amplius scribere: qui autem vult aliquid, quod antea nolebat, habet voluntatem mutabilem. Vnde quoniam hęc omnia inferiora eius sapientia fiunt, ac disponuntur, quæ tamē inferiora in continuo sunt motu, dicitur de eadem ipsa sapientia Sapien. 7. q̄ est mobilior omnibus mobilibus. Cōtra secūdum membrum quæstionis arguitur postremo. Vnū est principium numeri: in Deo autem nullus est proprie numerus, vt pote in quo nulla est quātitas molis, ex cuius diuisione enascitur numerus: ergo si dicas, esse illic vnum, q̄ cum ente conuertitur, arguitur contra, quia illa vnitas dicit priuationē indiuisibilitatis: in Deo autē nulla est priuatio: ergo. In contrarium est Ari. qui tex. 44. &

44.&.45.concludit primum motorem eſſe immobilem tex 48.eſſe vnum.

Cum liber hic circa mobilia & mouentia verſetur,& de mobilibus & motu,tres iam quæſtiones dederimus abſolutas, conuenit, vt & de primo motore duas prętere a abhibeamus. Quinq; etenim definit in hoc octauo libro Ariſtoteles de natura primi motoris,videlicet quod ſit immobilis,perpetuus, vnus & infinitus, & ideo indiuiſibilis. Primum & Tertiũ breuitatis gratia, propter eorum affinitatẽ diſputauimus in hac quæſtione:tria vero reliqua, quæ pariter ſunt cõnexa,in quæſtione ſequenti. At vero de Deo duplici methodo diſputatur,videlicet,& naturali,& ſupranaturali. Atqui poſterior hic ad theologorum ſpectat facultatem.Prior autem eſt etiam bipartitus : nam exacta Dei cognitio à Metaphyſica ſciẽtia petẽda eſt,in cuius. 12. libro abſolutius atq; luculentius edifferit Philoſophus de eius vnitate , deque eius altiſsimis atque inacceſsis attributis. Ad materiam ergo huius octaui Phyſicorum illa rei ſola pertinet cognitio , quæ per motum haberi poteſt. Haud tamen poſſumus vnam iſtarum viarum ingredi,quin reliquas obiter attingamus.

1.Concluſ. ¶ Duo ergo ſunt huius quæſtionis articuli: Ad quorum priorem reſpondetur vnica concluſione. Deus eſt omnino immobilis. Quod autem dico , omnino omnem, quæ excogitari poteſt ſpeciem, quin vero effigiem motus excludit. Itaque nec eſt mobilis generatione vlla, aut alteratione, aut quapiam localis motus ſpecie,earũ quæ libr.7.textu.10.recenſite ſunt. Nec vero mouetur per ſe,aut per accidens. De motu enim tantum corporeo locutus eſt hic Ariſtoteles. Sed vt acceſsionem nos ad ipſum faciamus , neque vllo ſpirituali motu ſecundum intellectum aut voluntatem mutabilis eſt. Demonſtrationem autem Ariſtotelis huius concluſionis ex ſolo motu locali extruit. Suppoſita enim baſi illa in principio ſeptimi & textu.hic. 28. omne quod mouetur,ab aliquo mouetur,hunc conſtitui ſyllogiſmum. Experimur in hoc mũdo multa moueri : igitur vel omne quod mouetur mouetur à ſe,vel ab alio:non à ſe omnino: ergo ab alio. Minorem autem eleganter ſane probat tex. 40.& deinceps:nam id quod mouetur , neceſſe eſt eſſe in potentia,hoc eſt,carere illa forma,aut loco ad quem mouetur:res autem quæ mouet, neceſſe eſt eſſe in actu: nihil enim calefaceret niſi, vel re , vel virtute calidum eſſet actus vero & potentia ex diametro repugnant, neque eſſe poſſunt in eodem ſubiecto: ergo idẽ ſecundum ſe totum non poteſt vnũ eſſe mouens & motum: obidq; oportet,vt quod ſeipſum mouet duas contineat partes, quarum vna ſit mouens,& altera mota:fit ergo vt quicquid mouetur moueatur ab alio à ſe diſtincto,vel ſecundum rationẽ ſuppoſiti,vel ſecũdũ partis. Tũc ſic. Si omne quod mouetur,mouetur ab alio, vel illud aliud mouetur ab alio,& aliud rurſus ab alio, & ſic fiet proceſſus in infinitum, proceſſus autem in infinitum eſt omnino repugnans motui nam cum in eſſentialiter ſubordinatis primũ magis moueat,quam reliqua (vt ait text.33.) fit vt primum non mouente,nullum ſequatur motus:infinitorum autem nullum eſt primum (vt ait textu.34.) ergo admiſſo proceſſu in infinitũ,nullus fieret motus.

¶ Hoc igitur ſyllogiſmo concludit deueniendum eſſe ad primum,quod non mouetur ab alio,ſed,vel à ſe, vel à nullo. Si autem dederis à ſe moueri, tũc neceſſe eſt) vt dicebamus (aſsignare partem per ſe mouentem diſtinctam ab illa, quæ mouetur:& tandem deueniendum eſt ad vnam, quę ſit purus actus. Etenim ſi.a.(verbi gratia) pars eſt mouens, vel illa rurſus ſecatur in mouentem & mobilem,vel non:ſi ſecũdum dederis, concedis illã eſſe purum actum:ſi primũ, quęram rurſus de illa parte mouente,quoad vſque perueniam ad purum actum. Quandoquidem nullatenus eſt in infinitum procedendum. Hucuſque videtur Ariſtot.demonſtratio progreſſa: nuſquam tamen in hoc octauo viſus eſt perſpicue & lucide inde colligere vnũ primum motorẽ per ſe ſubſiſtentẽ. Attamẽ ſi penitius mẽs eius inſpiciatur, profecto (quantum mea fert coniectura) argute id demonſtrauit, poſtquam ſyllogiſmus conuincit , deueniendum eſſe ad aliquod mouẽs,quod ſit purus actus, ſubinde demonſtrauit,illud non poſſe eſſe partem. Nam pars incompoſitionem venit compoſitio autem manifeſte dicit actum & potentiã,quæ puro actui repugnat. Igitur ſi nõ eſt pars, erit per ſe ſubſiſtens,quin vero ipſa per ſe ſubſiſtentia.

¶ Atque hoc arbitror apprime conſiderandũ ad venandam Ariſtote. mentem. Hæc autem demonſtratio non tantum de latione ſecundum locum procedit, verum & de omni genere corporalis mot⁹, in quo aliqua ſit ratio potẽtiæ. Accedit autẽ & ſingularis ratio de motu quocũque,quo rei generatio aut corruptio fit. Eſt enim per ſe notiſsimum primum ens eſſe ingenerabile . Nã cum quippiam à ſe ipſo generari , manifeſtã ſecum inuoluat contradictionem, ſi primum ens per ſe non eſſet perpetuum,nullatenus excogitari poſſet à quo generaretur: & ideo ab omni eſt exemptum corruptiua paſsione. Sumitur præterea & alia demonſtratio ex illo principio, ꝙ cũ videamus rerum omniũ alias eſſe alijs præſtantiores , neceſſe eſt ad vnum ſimpliciter perfectiſsimũ conſcendere, quod omniũ generũ ſit mẽſura,& cauſa , atq; adeo omnium expers peregrinarũ paſsionũ, quæ ab inferiorib⁹ poſſent illi impingi. Veluti ignis eo ꝙ eſt calidorũ omniũ ſumm⁹, neutiquã poteſt ab alijs calefieri. Sed vt ad primũ Argumentũ r̃ndeatur, ſingularis ratio quare Deus non eſt mobilis ſecundum locũ, nec de per ſe, nec,de per accidens,ſumitur ab eius infinita eſſentia. Inde enim habet, ꝙ non ſit diffinitus loco,non tãtũ dico,ꝙ non ſit circunſcriptus:nam circunſcribi, conditio eſt corporis:& ideo neque angeli circũſcribuntur , aut menſurantur loco. Sed quod dico neq; diffinitur loco: Quod eſt dicere. Non ſic eſt in loco, vt ratione illius exiſtentie repugnet ſimiliter eſſe in quocunque alio. Imo ſicut ſolidum obiectiue eſt in oculis meis , nõ repugnat ſimul eſſe in alijs oculis : & ſicut ſono non repugnat ſimul audiri à multis, ita Deus ſic eſt in cœlo , vt pariter ſuapte natura ſit vbique:atque adeo ſimul poſſet eſſe in rebus omnibus,etiã ſi eſſent infinita . Ex quo ſequitur: ꝙ nequit moueri nam ꝙ omnem replet locum nec locũ mutare põt,Deus ergo cepit eſſe in cœlo, nõ ꝙ ipſe mutatus eſt,ſed ꝙ cœlum ab ipſo factum eſt:quia nulla res eſſe poteſt niſi Deus ſit in ea. Et ideo neq; moto cœlo, vllo pacto mouetur ipſe. Secus autem de animæ natura, quæ licet in nulla ſit parte corporis diffinitiue , eo ꝙ ſimul eſt in omnibus,eſt tamẽ diffinitiue in toto corpore. Ac parimodo angelo conuenit eſſe in loco diffinitiue. Nam ſic eſt in vno loco, vt ſimul non ſit in pluribus diſiunctis. Et ideo dum ad terras deſcẽdit (vt ait Damaſ.) non eſt ſimul in cœlo. Igitur reſponſio ad tertium argumentum eſt, Deo non ideo preciſe proprium eſſe , vt ſit immobilis: quia ſpũs eſt, ſed quia infinitus. Motores autem cœlorum, ſi ſuis mobilibus vnirentur, veluti nobis animę,conſequens fieret, vt per accidens mouerentur, ſicuti aĩę nr̃ę motis corporibus : at qm̃ (vt ſuperiori qõne mõſtratũ eſt) nõ illis cõiunguntur vt formę , ſed eatenus vt moueant , fit vt neq, per accidẽs moueãtur ad motum

motum cœlorum. Cui vero parti orbis assistant, docuit Phi. tex. 84. vbi ait quod motor orbis non est in eius cẽtro, sed in circũferentia. Neq; vero intelligit, motorem vllũ propter primũ adesse scd'm substantiã toti circunferẽtiæ, & cuilibet eⁱ parti, sicuti aĩa adest singulis partiũ corporis; qm̃ vn⁹ angelus, qui finita creatura est, nõ posset secũdũ substantiã tã vasto assistere loco, vt cuilibet assistere parti. Neq; vero (vt S. Tho. 1. p. q. 51. & 52. autor est) intelligẽtia aliquã sibi partem orbis vẽdicat, quę nũc est in oriẽte, & postea in occidẽte: nã alias moueretur ad motũ orbis, sicuti dũ inter nos mouẽt assumpta corpora: sed est in dextra parte cœli, puta in oriẽte vnde cœlũ mouet, in quo ideo toto est dũtaxat secũdũ virtutẽ. ¶ At vero de Deo secũdum intellectum & volũtatẽ tractare, quemadmodũ secũdũ hæc est omnino immutabilis, lineas Ph. lõge trãscẽderet. Satis ergo est superiores rõnes ad hãc quoq; cõclusionẽ extẽdere. Enim uero vsq; adeo est purus actus, vt nulla in eo excogitari possit potentię rõ. Quapropter neque spẽs vllas a se distinctas recipere vllo nõ põt, neque actum intelligendi, sed per suam simplicissimam essentiam & seipsum intelligit, & reliqua vniuersa. Cõclusionem hãc præfatæ rõnes cõmõstrant. Primũ si tales haberet spẽs, vel actus a se distinctos, illa essent eius accidentia. Tunc sic arguitur, vel a sua essentia essent producta, vel ab alio: nõ ab alio, qm̃ sicut repugnat suæ essentiæ ab alio gigni, ita & quid piã aliunde mendicare. Nam tunc eius perfectio forinsecus illi aduenirer intelligere. n. perfectio rei est. Et præterea sicut ipse est perfectus ita quicquid in illo est, alias esset mutabilis: nil ergo aliunde recipit. Quod illa accidentia ã sua essentia nõ producantur, probatur. Nã cum recipere, potentiã dicat passiuam quasi materialem producere aũt actiuã & formalem, necesse esset in essentia Diuina duas distinctas rationes distinguere quasi materie & forme, quæ eius simplicitati repugnãt. Est ergo Diuina essentia eminẽter omnia, ac veluti oĩm speculum, per quã adeo Deus & se ipsum prius natura intelligit, & se intelligẽdo cuncta cognoscit. Quocirca quamuis res tempore succedant, semper sunt tamen ei præsentes. Enimuero ab æterno decreuit mundum condere eo tempore, quo condidit & res cunctas seruare tẽpore quo sunt, & non seruare tempore quo non sunt. Et ideo nullus in eo discursus est. Non enim per essentiam suam cognoscit creaturas, sicuti nos ex principijs elicimus conclusiones. Sed simplici intuitu in sua essentia videt omnia, sunt effectus in sua cã, non solum efficienti, sed exemplari, & (ꝙ Greci aiunt) in sua idea. Quapropter cecitas fuit commentatoris commento citato nõ posse mente cernere quõ possit Deus ex tempore res efficere ac mutare sine recenti vlla ac noua cognitione. Quod si Plato sic intellexit primum mouens mouere se ipsum, pari errore cecutiuit. Aristo. enim. 12. Meta. tex. 51. non minus aperte quam Theologi asseruit, ꝙ Deus seipsum, & omnia per se ipsum intelligit, estq; sua essentia eius intellectio. Atqui vt intellectus eius immutabilis est, eadem ratione & eius voluntas. Quicquid eñi vnquam voluit, in suaque futurũ est voluntate, ab eterno semper voluit. Vt mundum edere tempore, quo edidit, & reliqua omnia mutare, & gubernare pro suis cuiusq; temporis atticulis, & momentis, quibus & generatione adueniunt & corruptione aoeunt. Sed hæc iam lineam præsentis loci pretereunt. Ex his denique fit cõsequens, sic Deum esse immutabilẽ, vt illi sit hoc propriũ. Nã vt corporea missa faciamus, quæ cõpertissimum est cũcta esse mobilia, atq; aĩas nostras, quæ motis corporib⁹ mouentur, Spirituales etiã angelorum substãtie mutabiles sunt omnino. Nõ quidem eo prorsus mõ quo res materiales: nam res istę corporeæ sublunares, sunt quidẽ naturaliter mutabiles secũdũ substantiã propter naturalẽ materie appetẽtiã alterius forme, quæ appetẽtia cũ nõ sit in materia cœlorũ duntaxat mouetur secundũ locũ Angeli vero a materia oĩno alieni ingenerabiles quidẽ sunt, & incorruptibiles. atque adeo suapte natura perpetui At tñ secundũ obedientiã, quæ in ipsis est, & potẽtiã quæ est in Deo: sicuti ex nihilo & supra naturam creati sunt: ita possunt & in nihilum redigi. Est præterea in eis quoddam genus motus secundum intellectum: quatenus inferiores a superioribus illuminantur & secundum voluntatem, quatenus per electionem mediorum redunt in finem. Sed de his nihil ad presens negotium.

Secundus articulus Questionis

est: de vnitate primi motoris: ad quem altera conclusione rñdet. Deus est maxime vnus. Cõclusionem hãc: quã fides nr̃a prædicat. Ari. tex. 48. duabus rõnibus probat. Prima est illa peripateticorum maxima: Frustra fit per plura: ꝙ fieri potest per pauciora: motus aũt vniuersi ad vnum principiũ reduci possunt: ergo vnũ sufficit principiũ. Altera rõ sumitur ex cõtinuitate motus. Experimur. n. in his inferioribus semper esse motus quorũ alij a lijs succedunt: cõtinuatio aũt: quæ ex pluribus cõstat: per accidens est: illa vero quæ sunt per accidens: reducenda: sunt ad illa, quę sunt per se: vt omnia calida redocẽda sunt ad ignẽ, quæ est omniũ principiũ. Necesse est ergo deuenire ad vnũ primũ mobile, ꝙ vno per se cõtinuo motu moueatur: vnũ autẽ mobile ab vno primo motore mouetur, ergo. Simili rõne vtitur. 1. de cœlo tex, 90. & 12. meta. tex. 49. Verũ tñ perspicacioribus alijs rõnibus cõfirmatur eadẽ cõclusio. Prima est illa supra tacta, quæ ex ipo Dei noĩe sumitur. Est. n. deus pur⁹ ac summus actus, oĩm in se perfectiones eminentissime continens, at vero si duos admiseris Deos, necesse est aliquid in vno existere, per ꝙ ab alio distinguatur. Nã indiuiduũ est (secundũ Porph.) cuius collectio proprietantum nunquam eadem in alio erit: id autem debet esse ad perfectionem pertinentis: igitur si eadem re alter catet: non erit summe perfectus, & ideo neq; Deus. Alia ratio sumitur ex eius omnipotentia. Etenim si duo sint Dij, respondẽdũ est, quõ ad suos effectus cõcurrũt. Nam si concurrunt tanquam duæ causę, vel altera est alteri subordinata, & tunc illa, quæ subordinatur, non est prima, atque adeo nec est Deus: si autem ex equo cõcurrunt per modum vnius, tunc vel vna per se sufficeret, & tunc alter Deus esset superuacaneus, quod a natura Dei abhorret. Si autem neuter per se sufficeret, neuter esset omnipotens, qua vtique ratione neq; esset De⁹ Eadẽ pene demonstratio sumitur ex ratione finis Deus enim notione sua docet esse vltimum omnium finem, duo autem fines supremi esse nequeũt, ergo neque duo Dij. Minor patet: quoniam vel vnus ordinatur, referturque in alterum, vel secus si refertur, ergo non est Deus: si autẽ neuter refertur in alterũ, neuter est Deus quia non omnia referuntur in ipsum. ¶ Ad argumentũ autem in contrarium, respondetur, Deum esse vnum, non quidem vnitate, vt est principium numeri, qui ex diuisiõe quãtitatis cõflatur: est autẽ vnus vt vnũ est propria passio entis. Nõ ꝙ illic sit ꝓprie priuatio diuisionis quia priuatio dicit imperfectionem, sed quantum ad apprehensionem nostram, non cognoscitur nisi per modum remotionis: scilicet quod neque est hoc, neque illud, neque in se habet hoc, aut illud, quod non sit idem ipse.

Tex:

Tex.lxxviij. Quod autem hoc necesse est in per se esse.

Quæstio quinta.

VTRVM PRIMVS MOtor & duratione infinitus sit, atque adeo impartibilis.

A Parte negatiua arguitur sic. Si Deus, vel virtute infinitus esset vel duratione, hoc esset quia sua essentia esset infinita, ná ratione essentie reliquæ illi perfectiones attribuuntur, essentia auté eius non est infinita ergo nec virtus, nec duratio. Minor probatur à signo. Si qua res ita esset in vno loco, vt non esset in alio illa esset finita quantū ad locum, nam hac ratione in superiori quæstione diximus (omné creaturá diffiniri loco) ergo à simili ea essentia est finita, quæ ita est hæc, vt sit à quacunq; alia distincta, Deus auté tali ratione est hæc res, vt nulla sit alia, sed à quacunque distinguatur, ergo est essentiæ finitæ. ¶ Secúdo arguitur sic. Diuina perfectio per suos effectus innotescit, ergo si esset infinitus duratione, ab eterno produxisset mundū constat autem (vt supra conclusum est) nō fuisse nisi in tépore, nullá ergo ratione colligere possumus illū esse duratione infinitū ¶ Tertio arguitur ex eodé principio. Si Deus esset infinite virtutis, id nobis inde innotesceret, ꝙ potest producere infinitū: illud auté lib. 3. monstratum est esse impossibile: ergo nō est infinite virtutis. Et cófirmatur argumentū. Si esset infinite virtutis, posset mobile in instanti mouere: ná quo virtus maior est, eo mouet minori tépore: ergo simili proportione illa virtus, quę est infinita, mouebit in non tépore: cōsequens aūt est impossibile: ergo & antecedens. ¶ Quarto deniq; arguitur cótra tertiá parté quęstionis. Arist. nulla alia ratione probat, primū motoré esse indiuisibilé, quá ex eo ꝙ est virtutis infinitę quę esse nequit in magnitudine: ergo. Si ratio illa falsa est, fit, vt conclusio sit falsa. ¶ In cótrarium est autoritas Ari. qui tex. 49. & infra docet primū motoré esse perpetuū, tex. aūt. 86. ex perpetuitate motus colligit esse infinite virtutis: & quia talis esse non potest in magnitudine, concludit tandem esse impartibilem.

Quæstionem hanc, tunc quia in cómentarijs, quantum se extendunt Arist. rationes, satis est enodata, tū quia firmiores alias adhibere, negotium esse Metaphysicū atq; Theologicū, breuibus expedimus singulis cōclusionibus ad singulas triū partiū respondétes. ¶ Prima est, Deus est sempiterne durationis. Hanc Arist. ex perpetuitate motus elicuit, cuius demonstrationem habes à text. 49. & infra satis expositam. At vero cum rei veritas nō admittat mundum fuisse eternum, alia est probatio expetenda. Illud autem principiū, ꝙ potuit saltem angelos & cœlos ab eterno producere, parum præsenti negotio deseruit: quandoquidem illud æternitatem Dei supponat potiusquam probet. Eternitas ergo Dei (vt probe ait S. Tho. 1. p. q. 10.) ex eius immutabilitate colligitur. Enimuero cū Deus idé sit, quod summum ens, & purus actus, ab omni ratione potétiæ immunis, fit vt neutiquam sit ab aliquo producibilis: à se autem ipso produci, contradictionem implicat, vt supra dicebamus: necesse est ergo, vt sit per se ipse perpetuus. Quin vero necessarium est vt eius essentia intelligi nequeat nisi existens. Nostra enim, & omniū creaturarū essentia, & quidditas, nō vtiq; sua natura includit existere: ná hominem esse animal rationale, & quatuor & tria esse septé, vt ait Augu. quáuis mūdus nō esset, haberent perpetuá & necessariá veritaté sed tūc huiusmodi quidditates, esse, acquisiuerunt quando mūdus cōditus est: essentia vero Dei de sua intrinseca ratione includit existere: tū quia Deus omné cóplectitur perfectioné: & existere perfectio est: tum maxime, ꝙ si sua essentia nō includeret esse, nullus relinqueretur excogitabilis modus, quo posset illud acquirere. Adde, ꝙ Dei æternitas non solū in hoc consistit, ꝙ neq; initiū habuerit neq; habiturus sit finé, verū in hoc, qđ nulla sit in eo successio, aut mutabilitatis vmbra, sed oĩa ibi sint immobiliter permanétia. In Deo, inquá, neq; gignere est aliud, quá genuisse: sed semper genuit & generat: & intellexit & intelligit: voluit & vult: sine aliqua téporis differentia. Hæc autem iam lineas excedunt huius loci. ¶ Igitur ad secundum argumentum, quod huic conclusioni obijciebatur negatur consequentia. Potuit náque Deus mundum, quantum ad partes eius perpetuas (vt supra disputatum est) condere, non tamen decuit ob rationes, quas supra explicuimus.

¶ Secunda conclusio. Deus est infinite virtutis. Et hanc quoque conclusionem Arist. c. vlt. ratione motus à posteriori demonstrauit, hoc pacto. Deus mouet infinito tempore: ergo posset mouere infinitū mobile, si ex parte rei mobilis esset possibile. Probatur cósequentia. Mouere infinito tépore: est efficere motū infinitum per accidens: mouere aūt infinitū mobile, est efficere infinitū motū per se, Ea auté, quæ sunt per accidens, reducūtur tanquá in causam, ad id, quod est per se: vt ea, quæ sunt accidentaliter calida ad ignem, qui est per se calidus ergo Deus habet virtutem quantum est de se mouendi infinitum mobile: hoc autem arguit infinitam virtuté: ergo Deus est infinite virtutis. Exponuntur ambe partes prioris assumpte. Motum esse infinitum, contingere potest duobus modis, videlicet aut ratione magnitudinis hoc est spatij, per quod fit motus, aut ratione subiecti, quo mouetur. Ratione spatij accidentarium est, quod motus duret infinitum: ex eo scilicet, quod circulari mobile finitum identidem repetit spatium infinities: & ideo sufficit ad hoc virtus finita motricis intelligentiæ, que sit perpetua, & infatigabilis. Per se autem motus est infinitus, quando mobile est infinitum (verbi gratia) si secūdum longitudinem esset infinitum, tūc si transiret per certum signum, nūquam absolueret motum. Concludit ergo Aristoteles, quod primus motor debet quantum est de se habere virtutem sic mouendi: quanuis repugnet, non solum mobile dari infinitum, verum & ipso dato, repugnet moueri. vt libro tertio demonstratum est. Hæc ergo demonstratio intra lineas naturalium principiorum aliquam habet energie dignitatem. At vero quanuis diuina attributa vt bonitas, & sapientia, & reliqua per ea quæ facta sunt intellecta vtcunque conspiciantur, tamen omnipotentia eius, infinitaq; virtus, non plene potest per eius effectum innotescere. Infinitū enim maior est ipsa, quá potentia creaturarum receptiua. Credo enim satis monstratum fuisse in tertio libro nullatenus Deum posse producere infinitum in actu, puta vel infinitam essentiam (ná illa esset Deus) vel infinitam corporis molem, vel infinita actu separata. Non quidem ob imbecillitatem diuinę virtutis, sed ex eo quod rebus ipsis crearis ratio infiniti repugnat: sicuti non potest facere, vt res eadem ignis sit simul & aqua: infinita ergo virtus Dei, quá fides nos nostra docet, à priori monstranda est ex essentiæ infinitate

Primo nāque principio (vt lib. 3. tex. 25. & 30. visum est) antiqui omnes philosophi infinitū tribuerāt: licet errabāt, credentes esse corporeū. Ratio ergo infiniti in re materiali imperfectionē dicit. Est enim materia de se infinita, idest, nō limitata ad certā speciem vel quantitatem: finitur autē per formā constituentē certam speciē, quam certa consequitur quantitas.

¶ Materiam autem sic finiri à forma, est perfici: & ideo infinitum materiale dicit imperfectionē. Ratio autē infiniti in forma vice versa dicit perfectionē: quoniā formam receptibilē esse in materia per quā coarctatur ad esse huius individui imperfectio est simpliciter. Quocirca ratio infinitatis in Deo hæc est quod sua essentia nō habet esse quoquo pacto receptū, sed (vti supra dicebamus) sit per se ipsum esse illuminatum, atque adeo eminenter omnes in se perfectiones continens. Creaturæ etenim materiales habēt formas in materia susceptas, atque adeo limitatas: angeli vero esse saltē receperunt in sua creatione participatū: Deus autem per se est ens. Ratio est metaphysica, qua Sanctus Thomas prima parte quæstione septima, vtitur: sed profecto alia ad rem esse non potest aptior. Nam munus metaphysicę est altissimas contemplari causas: quæ cum nostris sensibus sint alienissimæ, nihil nimirū si non sint nobis adeo peruie, sicut quę sunt ante oculos. Hinc colligunt philosophi, Deū nō esse in genere: sed esse extra omne genus, quia per nullam contrahitur differentiam: contrahi enim infinitati aduersatur: vt in prædicamentis dicebamus.

¶ Igitur ad primū argumentum in contrariū, quo arguebatur, ex eo, quod Deus est vna res ab alijs omnibus distincta, esse finitū, negatur consequentia. Nō enim distinguitur individuo sicuti inter se creaturæ. Hæc enim materialis res differt ab illa numero sub eadem specie: quia habet formā receptam in hac materia hoc loco, & tempore, &c. quæ faciunt rem esse finitā: Angelus autē differt ab alio, quia limitatam habet speciē ab alio distinctā. At vero Deus non sic, sed quia per se abstractus est à quacunq; aliorū ratione, differt ab alijs: seu potius alia diferūt ab ipso: quia in ipso nulla est differētiæ ratio. Ad tertiū autē iā responsum est, quod nō plenè eius virtus innotescit per eius effectus: quia neque potest tota extra se effundi: eo quod creatura non est capax infiniti. Et primo modo respondetur ad confirmationem. Negatur enim consequentia. Si Deus est infinitæ virtutis potest mouere in nō tēpore: quia repugnat intrinsecæ rationi motus fieri nisi in tēpore. Potest quidē Deus vnā rem in duobus simul locis ponere, sed quod ab vno per motū transeat in alterum in instāti, nō est factibile. Si quæ autē rationes ab effectu infinitatē Dei, vtrunque monstrare possunt, prima est supposita creationis fide. Aliquid enim ex nihilo producere videtur arguere virtutē infinitam. Neque cauillatio quorundā vim eneruat argumenti. Aiunt enim, rem quampiam, vt lapidē, non excedere ipsum nihil maiori distantia, quam sit perfectio eiusdē lapidis, quæ est finita: & ideo producere lapidem, non arguere nisi virtutem finitam. Quod autem hæc cauillatio sit potius, quam responsio patet, quoniā virtus producentis non tantū è re producta esti manda est, verū ex modo etiam producendi, alias concedendū esset, non requiri maiorē virtutem ad creandū ex nihilo lapidē, quam ad educendum eum de potentia materiæ. Igitur si rem educere de potentia materiæ arguit aliquam perfectionem: educere de minori potētia maiorem arguet, vt inflāmare lignum viride quam siccum. Vnde quanto educitur de minori potentia, tanto maior requiritur virtus: ergo producere ex nihilo, arguit infinitā. Alij contendūt id demonstrare ex perpetuitate mundi. Fieri nanque potest per Dei omnipotentiā, vt mundus creatus in tempore perpetuo duret: potest ergo sucessiue infinitas producere res. Sed hoc profecto, licet arguat virtutē Dei esse sempiternā, non tamen palā monstrat esse infiniti vigoris, etiam si omnes conseruaret: quoniā nunquam peruenietur ad infinita in actu. Illud autē potentius est argumentū ad id demōstrandū: puta quod quacunque rerum specie data potest Deus perfectiorē producere. Etenim quamuis isto modo ascendendo deueniri nequeat ad speciē, infinite perfectā, est tamen argumentum quod virtus Dei quēcunque excogitatum perfectionis gradū excedat. Id autem non intelligitur possibile, nisi illa virtus sit infinita. Sed de his satis.

3. Conclus.

¶ Tertia conclusio. Deus est incorporeus, atque omnino indiuisibilis. Conclusio est Aristotelis in calce huius libri. Sed nō aliter eam demonstrat, quam arguendo ex infinita virtute, hoc pacto. Primus motor est infinite virtutis: infinita autem virtus esse nō potest in quantitate: ergo est impartibilis. Minor autem innititur illi principio quod virtus in quātitate agit semper ex necessitate naturæ secundum vltimum suæ potentiæ: atque adeo produceret infinitum: & moueret in nō tempore, quod est impossibile. At vero probatio hæc supponit quod virtus quæ est incorporea, non possit agere per intellectum & voluntatem libere: sed sicut ignis aut sol. Verū tamen hoc non est necessarium. Nam licet intellectus & voluntas potentię sint indiuisibiles, haud tamem repugnat esse in corpore, sicut sunt in nobis. Arist. ergo licet demonstret, ꝙ virtus infinita non possit esse forma extensa non tamen demonstrat Deum non habere corpus sicut habet homo. Demōstratur autē ex alijs eius principijs, quæ in hoc physicorum opere habentur. Nam res corporea non mouet nisi mota, vt inductio per singula monstrat. Cœli quippe non influunt inferiora, nisi motui neque res vlla harum inferiorum mouet, nisi mota. Primus autem motor demonstratus est esse immibilis: ergo est incorporeus. Et præterea cum sit omnium causa, debet carere omni potentiæ ratione: corpus autem omne rationem habet, potentiæ: nam quando aliam non haberet, ex eo quod est continuum, esset diuisibile.

¶ Præterea id demonstratur ex eius nobilitate Deus enim est entium nobilissimum: spiritus autem corpore nobilior: ergo nihil in deo est, quod non sit spiritus. Quin vero cum neque ex materia & forma componatur, vt res materiales, neq; ex quantitatis partibus, vt formæ corporeæ, neque ex subiecto & accidente, qualis compositio est in angelis, neque aliunde recipiat, neque (vti modo dicebamus) ex genere proprie & contrahente differentia constet, fit, vt non solum sit impartibilis, verum, rerum omnium simplicissimus. In quo nostra est beata felicitas: qua vtinam per eius gratiam perfrui ad eius gloriam mereamur per infinita seculorum secula. Amen.

Finis Quæstionum octaui atque vltimi Physicorum.

SALMANTICAE.

Ex Officina Ildefonsi à Terranoua & Neyla.

Anno. 1582.